İLMİN IŞIĞINDA

ASRIN KUR'AN TEFSİRİ

CELÂL YILDIRIM

MİRAC

بسم الله الرحمن الرحيم

İLMİN IŞIĞINDA
ASRIN KUR'ÂN TEFSİRİ

CELÂL YILDIRIM

7

İLMİN IŞIĞINDA
ASRIN KUR'ÂN TEFSİRİ
CELÂL YILDIRIM

Editör
Taner Çakıcı

Redakte
Ahmet Büyüksolak
Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Son Okuma
Latif Kul

İç Düzen
Rabbani Düz

Kapak
Yunus Karaaslan

Baskı & Cilt
Aktif Matbaa ve Reklamcılık San. Tic. Ltd. Şti
Sertifika No 47477

7. CİLT ISBN
978-605-5644-87-1
TAKIM ISBN
978-605-5644-79-6

MİRAC

MİRAC YAYINLARI
Güneştepe mh. Kültür sk. No:20/B Güngören / İstanbul
GSM: 0 535 256 29 51 **Telefon:** 0 212 523 38 04
www.miracyayinlari.com / **mail:** mirac@miracyayinlari.com

7.
CİLDİN İÇİNDEKİ SURELER

SURE	AYET
İBRAHİM	1 - 52
HİCR	1 - 99
NAHL	1 - 128
İSRA	1 - 111
KEHF	1 - 27

14. SURE

İBRAHİM SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
52	861	3434

İBRAHİM SURESİ

Bu sure, ismini, içinde kıssası anlatılan İbrahim Peygamber (aleyhisselam)'den alır. 29 ve 30. âyetleri dışında tamamı Mekke'de inmiştir.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Gökleri ve yeri örneksiz ve benzersiz yaratan Allah'ın varlığı, birliği işlenir. Ortağı bulunmadığı belirtilerek Tevhid inancı telkin edilir.

2- Dünya'yı kendilerine tek amaç seçip onunla oyalanan inkarcı maddecilerin âhiretteki acıklı durumları tasvir edilir.

3- Her peygamberin kendi kavim ya da milletinden seçildiği ve onların diliyle irşat ve tebliğde bulunduğu anlatılır.

4- Peygamberi ve arkadaşlarını teselli etmek, müşrikleri uyarmak için gelip geçen ümmetlerin tutumlarından, onlara gönderilen peygamberlerin çetin mücadelelerinden ibretli safhalar, öğüt alınacak tablolar açıklanır.

5- İnkârda ısrar edip haksızlıkta bulunan müşriklere va'dedilen azaptan ve kıyamet gününde görecekleri muameleden söz edilir. Mü'minlere vaadedilen Cennet ve ondaki sonsuz nimetlerden bir kısmı anlatılır.

6- İbrahim (aleyhisselam)'ın duası nakledilerek örnekler verilir.

7- Azabın suçlu günahkârlara hemen verilmeyip geciktirilmesinin hikmetine işaret edilerek, İslâm'ın mutlaka başarıya erişeceğine atıflar yapılır, müjdeler verilir. Sonra da azgın inkarcıların Cehenemdeki acıklı halleri, çok duyarlı bir anlatımla belirtilir.

8- Böylece ölmeden önce dönüş yapıp imân etmek isteyenler için Allah'ın tevbe kapısının hep açık bulunduğu dolaylı şekilde hatırlatılır.

١٤ سُورَةُ اِبْرٰهِيمَ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

الٓرٰ كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ بِاِذْنِ رَبِّهِمْ
اِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ۙ ﴿١﴾ اَللّٰهِ الَّذِى لَهُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى
الْاَرْضِ ۗ وَوَيْلٌ لِلْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ۙ ﴿٢﴾ اَلَّذِينَ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيٰوةَ
الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا ۗ اُولٰٓئِكَ فِى
ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿٣﴾ وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ اِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ ۖ فَيُضِلُّ
اللّٰهُ مَنْ يَشَآءُ وَيَهْدِى مَنْ يَشَآءُ ۗ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٤﴾

1- Elif -Lâm- Râ. Bu Kitâb'ı, Rablerinin izniyle, insanları karanlıklardan aydınlığa, O yegâne üstün ve övülmeye lâyık olanın yoluna çıkarman için sana indirdik.

2- (O övülmeye lâyık olan) Allah ki, göktekiler de, yerde olanlar da O'nundur. Çok şiddetli azabından da vay o kâfirlere!

3- Onlar ki dünya hayatını sever, ahirete tercih ederler; Allah'ın yolundan alıkoyarlar da onu eğri göstermek isterler. İşte onlar uzak bir sapıklık içindedirler.

4- Biz, her peygamberi, onlara açık-seçik anlatsınlar diye kendi milletinin diliyle gönderdik. Artık Allah dilediğini saptırır; dilediğini doğru yola iletir. O çok üstündür, çok güçlüdür; yegâne hikmet sahibidir.

İLGİLİ HADİSLER

"Allah gönderdiği her peygamberi kavminin diliyle göndermiştir."[1]

"Bana beş haslet verildi ki, onlar benden önce hiçbir peygambere verilmemiştir:

1. Bir aylık mesafeye kadar korku salmakla yardım gördüm.

2. Yeryüzü bana mescit ve temiz kılındı (veya temizleyici kılındı).

3. Ganimet bana helâl kılındı, benden önce (hiçbir peygambere) helâl kılınmamıştır.

4. Şefaat (yetkisi) bana verildi.

5. (Benden) önce gönderilen her peygamber yalnız kendi kavmine gönderilmiştir. Ben ise, bütün insanlara gönderildim."[2]

İlâhi Şifreler

Elif- Lâm -Râ: Diğer surelerin başında olduğu gibi, bunlar da Allah ile peygamberi arasında bir şifredir. Aynı zamanda surenin özeti, ana giriş kapısı anlamında birtakım işaretlerdir. Allah daha iyisini bilir.

Kur'ân'dan Amaç Nedir?

كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ

"Bu kitabı, Rablerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, O yegâne üstün ve övülmeye lâyık olanın yoluna çıkarman için sana indirdik."

İlgili âyetle, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)**'e indirilen kitabın ne amaçla indirildiği belirleniyor ve bu dört madde halinde özetlenerek açıklanıyor:**

1- Kur'ân, bilgisizliğin, inkâr ve azgınlığın, zulüm ve haksızlığın getirip yaydığı karanlıkları, tevhit nuruyla, risâlet güneşiyle gidermek, insanları bu karanlıklardan çıkarıp kurtarmak için indirilmiştir.

---

1 Ahmed: 5/158

2 Buhari/Teyemmüm: 1, Salât: 56 - Müslim/Mesacid: 3 - Dârimi/Salât: 111

2- Kur'ân sadece insanları karanlıklardan çıkarmakla kalmaz, onların kalp ve kafalarına Allah'ın varlığını, birliğini, kudretinin sınırsızlığını, rahmetinin genişliğini işlemek üzere gönderilmiştir.

Böylece Kur'ân cehaletin, inkâr ve ahlâksızlığın karanlık bulutlarını kaldırırken, ilmin, ahlâkın, fazilet ve adaletin; hakseverlik ve yardımda bulunmanın meşalesini gönüllerde yakmayı ihmal etmez.

3- Kendilerini ilâhi maarifin bu düzeyine getirenlere, yegâne üstünlüğün Allah'a ait olduğunu ve övülmeye de ancak O'nun lâyık bulunduğunu, Kitab-ı Mübin ibâdet ambalajı içinde takdim eder.

4- Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kendisine indirilen bu kitabı, belirtilen gaye ve amaç doğrultusunda tebliğ etmek ve irşatta bulunmakla görevli bulunduğunu yine kitabın kendisi açıklar.

İlâhi anlatımın bu yüksek üslubu, Kur'ân'ın bir bakıma Allahça olduğuna binlerce belgelerden bir belge olarak aklımıza, mantığımıza ve vicdanımıza seslenmektedir: Peygamber'in cihanşümul görevi ve hizmeti iki kısa cümleye sığdırılarak özetlenmiştir. Beşerde böylesine güçlü ve kapsamlı ifade kudreti yoktur.

Göktekiler ve Yerdekiler Allah'a Aittir

اَللّٰهِ الَّذِی لَهٗ مَا فِی السَّمٰوٰتِ وَمَا فِی الْاَرْضِ

"(O övülmeye lâyık olan) Allah ki, göktekiler de ve yerde olanlar da O'nundur."

İnsan için bulunduğu yer ve görebildiği açı gereği iki şey daha belirgindir: Gökler ve yeryüzü. Göklerden maksat, uzayda serpiştirilmiş milyarlarca yıldız, sistem ve gezegenlerdir. Ancak bunlardan pek azını müşahede edebiliyoruz. Zira yapılan bilimsel tesbitlere göre, dünyaya henüz ışığı ulaşmayan yıldızlar vardır. Kâinatın büyüklüğü, üzerine kurulduğu plânın mükemmelliği, Yüce Yaratan'ın öncesiz ve sonrasızlığına açık delildir. Aynı zamanda O'nun ilim ve kudretinin sınırsızlığının bir başka belgesidir. Eserin kusursuzluğu ve güzelliği, şüphesiz ki sanatkârın gücünü ve yeteneğini simgeler ve her eser, mutlaka sanatkârının kudret damgasını taşır. Konu bu açıdan incelendiğinde, biz insanlara göre, göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Her varlık O'nun eseri, her düzen O'nun plânının gereği, her sistem O'nun kudretinin tezahürüdür.

Gerçek bu olunca, ilgili âyetle şu inceliğe kapı açılmakta ve hakikati daha iyi anlayabilmemiz ilham edilmektedir. Şöyle ki: Çevremizde rastlayacağımız düzensiz taş, toprak yığınları için, "Bunlar falan mimarın eseridir" diyemeyiz. Çünkü mimarın bilgi ve yeteneğini, plân ve düzenlemesini yansıtan hiçbir delil ortada mevcut değildir. Eğer kâinat da plânsız, programsız, dağınık, ölçüsüz ve düzensiz bir karmaşalık içinde olsaydı, onlara bakıp da, "Bunların hepsi Allah'ın eseridir, O'nun kudretinin düzenlemesidir" diyemezdik. Aynı zamanda Kur'ân'da da böyle bir âyete yer verilmemesi gerekirdi. Oysa bu kutsal kitabın otuzdan fazla yerinde göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin Allah (celle celaluhu)'ya ait olduğu belirtilmiştir. Bu, kâinatta mutlak bir düzenin bulunduğu, mükemmel bir plâna göre hazırlandığı, kusursuz programlara göre yürütüldüğünü bize öğretmeğe yönelik ilâhi beyânlardan bir kısmıdır. Uzaklara gitmeye, uzayın derinliklerine dalmaya gerek yok; sadece Güneş Sistemi'ni ele aldığımız ve Güneş'e bağlı bulunan dokuz gezegenden biri olan Dünya'nın düzenli hareketlerini, izlediği yörüngeyi, kutuplarda basık, ekvatorda şişkin olduğunu, Güneşin etrafında dönerken 23 derecelik bir meyil gösterip bazen kuzey yarımküresini Güneşe doğru yaklaştırıp güney yarımküresini uzaklaştırdığını, bazen da bunun aksini yaptığını ve bütün bunları belli bir program ve matematiksel inceliklere göre devam ettirdiğini, böylece gece ve gündüzün, mevsimlerin meydana geldiğini düşünürsek, kâinatın başıboş, düzensiz, gayesiz, hesapsız, kitapsız taş, toprak yığınları olmadığını anlar ve her sistem ve dengede Allah'ın damgasının bulunduğunu görmekte gecikmeyiz.

İşte ilgili âyetle, "Göktekiler de, yerde olanlar da O'nundur", buyurulurken, bu inceliklere dikkatimiz çekilmek istenilmiş ve aklımızı ilmi araştırmaya çevirip hakikati görmemiz tavsiye edilmiştir.

O bakımdan Allah kuru bir ifade olarak, "Göktekiler de, yerde olanlar da O'nundur", buyurmuyor; onu bir temel bilgi, ana fikir mahiyetinde önümüze koyup üzerinde iyice düşünmemizi emrediyor.

Sonuç olarak belirtelim ki, göklere ve yere böyle bir düşünce, böyle bir dikkat ve böyle bir incelikle bakmayan; onlarda hâkim olan mükemmelliği görmeyen gözler, çoktan kör olmuştur. Bu hakikatleri idrâk etmeyen kalpler, elbetteki tıkanmıştır.

İnkâr Karanlığındaki Körlüğün Belirtileri

Önce "karanlıklar" ve "aydınlık" diye çevirisini yaptığımız, "zulümat" ile "nur" kelimeleri üzerinde durmamız uygun olur. Çünkü birinci kelime çoğul, ikincisi tekil olarak kullanılmıştır. Bu, insanı manevi karanlığa iten sebeplerin çokluğuna, iman ve ilmin de insanı Allah'a ulaştıran tek yol bulunduğuna delâlet eder. Ancak unutmamak gerekir ki, en tehlikeli karanlık, şüphesiz ki, inkâr ve cehaletten kaynaklananıdır. O bakımdan böyle bir karanlığa gömülenlerin, hakikati göremeyecek kadar kalp gözlerinin kapandığı tarihin hemen her devrinde ve döneminde görülmüştür. İlim adamları Kur'ân'dan aldıkları feyiz ve ilhamla bu körlerin birtakım belirtilerini tesbit edip açıklamışlarsa da, onları buraya nakletmemize gerek görmüyorum.

İlgili âyetlerle Cenâb-ı Hak o gibilerin açık belirtilerini üç madde halinde özetliyerek bize bildirmiştir:

1- Dünya hayatını çok severler. Her vesileyle onu ahiret hayatına tercih ederler. Aslında onlar âhirete inanmazlar. Dünyanın her türlü nimetini kendi tekellerinde bulundurma hırsı içindedirler. Semavi dinler, kutsal kitaplar ve peygamberler onların bu hudut tanımayan hırslarını belli bir sınırda tutup yönlendirmeyi plânlarlar. Bundan dolayı onlar bu üç nimetten, diğer bir tabirle yüksek değerden hiç ama hiç hoşlanmazlar.

2- Dine ısınanları veya onu seçmeye karar verenleri Allah yolundan alıkoymaya çalışırlar. Bunun zevkli bir görev olduğuna inanır; bir kişiyi olsun saptırdıkları zamdn kendilerini mutlu sayarlar.

İbadethaneler onlara göre, tembeller yuvası, ibâdet daha çok bilgisizlerin ya da gerizekâlı olanların meşgalesi; başkalarına yardım bönlüğün alâmeti, Allah'ın seçip insanlara indirdiği dini savunmak gericiliğin kendisidir.

3- O nedenle Allah'a giden yolu hep eğri göstermek, saadet caddesini hep kapalı ve karanlık tanıtmak isterler. Din düşmanlığı onlarda deruni bir maraz halindedir ve tedavisi çok zordur.

İşte on beş asır önce Mekke ve Medine'de bu zihniyette olan inkarcı döneklerin bir benzerleri hiçbir devirde sahneden eksik olmamışlardır. Şüphesiz bu, hak ile bâtıl mücadelesinin süregelen bir uzantısıdır.

Her Peygamber, Kendi Kavminin Diliyle Gönderilmiştir

وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ اِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهٖ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ

"Biz her peygamberi, onlara açık-seçik anlatsınlar diye kendi milletinin diliyle gönderdik."

İlgili âyetin açık anlatımından, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) de sadece Araplara, daha çok Mekkeli Kureyş kabilesine veya Mekkeli muhacirlerle, Medineli ansara gönderilmiş bir peygamber olduğu anlaşılmamalıdır. Zira Kur'ân âyetinden bir hüküm çıkarmak gerektiğinde, o hükümle ilgili diğer bütün âyetler bir araya getirilir, kronolojik sıra gözetilir, ilgili hadisler de dikkate alınır ve ancak ondan sonra asıl delâlet ettiği hüküm çıkarılabilir. Nitekim Sebe suresinde Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bütün insanlara peygamber olarak gönderildiği şöyle açıklanmaktadır:

"(Ey Peygamber!) Biz seni bütün insanlara ancak (rahmetin) müjdecisi, (azabın) uyarıcısı olarak gönderdik. Ama insanların çoğu bilmezler."[1]

Kıyamet kopuncaya kadar bütün insanlara Allah'ın en son mesajını tebliğ ile görevli bulunan Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, elbette bir kavmin, bir milletin bünyesinden seçilmiştir. Ne var ki, Cenâb-ı Hak, İslâm'ın ruhlar ve kafalar üzerindeki yüksek tesirini bütün milletlere göstermek için son peygamberini Arap Yarımadası'ndan seçmiştir. Zira o çağda Araplar katı bir putperestlik havası içinde zulmün her çeşidini işlemekte bir sakınca görmeyen, daha çok talancılıkla geçinen; kadınları ve çocukları esir edinip köle ve cariye diye pazarlarda dolaştırmayı sanat haline getiren, kız çocuklarını diri diri gömecek kadar vicdanları katılaşan bir milletti. Onları ıslâha muktedir olan bir peygamberin, bir kitabın, bütün milletleri ve kavimleri ıslâh edecek yüksek bir kudrete sahip olduğu kesinlik kazanıyordu. Hem ilâhi muradı yansıtmaya Arapça diğer dillerden daha yatkın ve daha geniş; insan ruhunun inceliklerine seslenme bakımından daha zengin idi. Ayrıca soydan irsi yolla gelen birçok değerlere, faziletlere sahip olan Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) doğruluk, nezaket, edep, terbiye, yüksek ahlâk ve faziletin doruğunda bulunuyordu. Onun için Cenâb-ı Hak: "Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönder-

1 Sebe suresi: 28

dik."[1] buyurarak, O'nun bu yüksek şerefe herkesten çok lâyık bulunduğunu bildirmiş oldu.

Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) böylece risâlet göreviyle bütün insanlara seslenirken işe, yakınlarını tevhid inancına davet ile başlamış ve arkasından, doğduğu yer olan Mekke halkına Cenâb-ı Hakk'ın buyruklarını tebliği, görevinin ikinci halkası olarak belirlemişti. Bu, atılan bir cisim sebebiyle gölde meydana gelen küçük dairenin bir büyüğünü oluşturmasına ve giderek dairelerin art arda birbirini takip etmesine benzer. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz de Mekke vadisine attığı ilâhi nurun meydana getirdiği dairelerin birbirlerini izlemesiyle Mekke sınırlarını aşıp Medine'ye uzandı ve çok geçmeden Arap Yarımadası'nı fethetti. Arkasından fütuhatlar birbirini izledi; derken kıtalar üzerinde Allahu Ekber sesleri işitilmeye başlandı.

Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) davete belirtilen şekilde merkezden dışa doğru değil, dıştan merkeze doğru başlasaydı ne olurdu? Her şeyden önce anlaşma ve uyum meydana gelmez, arada derin bir boşluk her zaman kendini hissettirirdi. Zira öyle bir dönemde Arapça konuşan Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) kalkıp İran'a veya Bizans'a ya da Hindistan'a giderek davete oradan başlamış olsaydı, hiç kimseden yüz bulamayacak, belki de deli veya maceracı damgası vurularak o ülkeden kovulacaktı. O nedenle de, atılan kıvılcımı kalbinde ve kafasında taşıyacak havariler yetişmez, başlatılan hamle ilk adımda olduğu yerde kalır, ileri atılma imkânı bulamazdı.

Kur'ân, her millete onların kendi diliyle ayrı ayrı indirilseydi, birlik sağlanamaz, değişik ifadeler karşısında değişik anlayışlar, farklı hükümler ortaya çıkardı. Hem böyle bir durumda, her millete kendi dillerini konuşan ayrı bir peygamber de gönderilmesi gerekirdi. Oysa bunların hiçbirine lüzum yoktur. Çünkü gönderilen son peygamber, indirilen son kitabı önce kendi diliyle kendi kavmine ve çevresine tebliğ edip öğretecek; sonra da onlar yavaş yavaş çemberi genişletip öğrendiklerini başkalarına öğretmek suretiyle Allah'ın insanlığa olan son seslenişini yayma hizmetini aktarmış olacaklardı. Nitekim öyle oldu, indirilen kitabın orjinali, yani ilk nüshası olduğu gibi korundu, istinsah edilen nüshaları İslâmiyet'i kabul eden ül-

1 Enbiyâ suresi: 107

kelere gönderildi ve zamanla bu kutsal kitap birçok dillere çevrilerek ve açıklaması yapılarak iyice yaygınlaştırıldı da arzulanan netice gerçekleşmiş oldu.

Böylece Peygamber'e düşen görev, Allah'ın emirlerini, yasaklarını ve insanlığın huzur ve güveninden yana koyduğu hükümlerini açık-seçik tebliğ etmektir. Kavim ve milletlere düşen ise O'nun tebliğ ettiklerini kendi dillerine çevirip anlamaya ve gereğince amel etmeye özen göstermektir. Gerisi Allah (celle celaluhu)'ya aittir: Dilediğini doğru yola eriştirir, dilediğini sapıklık üzere bırakır. Her fert ve millet kendi istidat ve kabiliyetine göre o rahmet ve hidâyetten nasibini alır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Kur'ân'ın indirilmesinin hikmet ve amacı açıklandı. Varlık âleminde her şeyin Allah'ın eseri olduğu belirtilerek mevcut mükemmel düzen üzerinde düşünmemiz ilham edildi. Sonra da birtakım şüpheleri gidermek için her Peygamber'in kendi kavminin diliyle tebliğ ve irşat görevini yerine getirdiğine dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, konu tarihi bir olayla açıklığa kavuşturuluyor. Musa Peygamber'in de kendi kavmini onların diliyle eğittiği hatırlatılıyor. Sonra da inkâr ve sapıklık karanlıklarından onları kurtarmaya çalıştığı bildiriliyor ve böylece Allah'ın o millete olan nimetlerini hatırlatarak nankörük etmemeleri için gereken uyarılarda bulunduğu açıklanıyor.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَآ اَنْ اَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ
وَذَكِّرْهُمْ بِاَيَّامِ اللّٰهِ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٥﴾ وَاِذْ
قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ اَنْجٰيكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ
يَسُومُونَكُمْ سُوٓءَ الْعَذَابِ وَيُذَبِّحُونَ اَبْنَآءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَآءَكُمْ وَفِى
ذٰلِكُمْ بَلَآءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿٦﴾ وَاِذْ تَاَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَاَزِيدَنَّكُمْ
وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ اِنَّ عَذَابِى لَشَدِيدٌ ﴿٧﴾ وَقَالَ مُوسٰٓى اِنْ تَكْفُرُوٓا اَنْتُمْ وَمَنْ

فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا فَإِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿٨﴾

5- Andolsun ki Musa'yı da kavmine-milletine, "onları karanlıklardan aydınlığa çıkar ve onlara Allah'ın günlerini hatırlat" diye âyetlerimizle (açık belgelerimiz ve mucizelerimizle) göndermiştik. Şüphesiz ki, bunda çokça sabreden, çokça şükreden herkes için ibretler, öğütler vardır.

6- Ve Musa da o vakit kavmine şöyle demişti: "Allah'ın size olan nimetini hatırlayın; hani sizi Fir'avn hanedanı(nın zulmün)den kurtarmıştı ki, onlar sizi azabın kötüsüne uğratıyor; erkek çocuklarınızı boğazlıyor, kız çocuklarınızı sağ bırakıyorlardı. Bunlarda Rabbiniz tarafından sizin için büyük bir imtihan vardı."

7- Yine hatırlayın ki, Rabbiniz şöyle buyurmuştu: Şanıma andolsun ki, şükrederseniz elbette (lütuf ve nimetimi) artırırım. Nankörlük ederseniz, (bilin ki) azabım şüphesiz ki çok şiddetlidir.

8- Musa (devamla) dedi ki: Siz ve yeryüzündekilerin hepsi inkâra sapıp nankörlük edecek olursanız, şüpheniz olmasın ki, Allah müstağnidir (her şeyden ganidir, hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, fakat her şey O'na mutlaka muhtaçtır) ve övülmeye de (her zaman O çok daha) lâyıktır.

İLGİLİ HADİSLER

"Mü'minin her işi ve durumu hayret vericidir: Allah onunla ilgili bir hüküm yerine getirirse, mutlaka onun hakkında hayırlı olur. Kendisine bir zarar veya sıkıntı dokunursa, sabreder. Bu da onun için hayırlı olur. Genişliğe, ferahlığa kavuşursa, şükreder. Bu da onun için hayırlı olur."[1]

Kudsi Hadis:

"Ey kullarım! Sizden öncekileriniz ve sonrakileriniz; insanınız ve cinniniz (toplanıp) hepsi sizden en çok takva üzere olan adamın kalbi üzere olsalar, bu benim mülkümde hiçbir şey artırmaz! Sizin öncekileriniz, sonrakileriniz; insanınız ve cinniniz, sizden en ahlâksız adamın kalbi üzere olsalar; bu benim mülkümden bir şey eksiltmez. Yine sizin öncekileriniz, sonrakileriniz, insanınız ve cinniniz (toplanıp) bir

1 Müslim/Zühd: 64 - Dârimi/Rikak: 61

toprak üzerinde durarak benden (her biri bir şeyler) isteseler; ben de herkesin istediğini versem, bu benim mülkümden bir şey eksiltmez; sadece denize sokulan iğnenin denizden noksanlaştırdığını noksanlaştırabilir (yani hiçbir şey eksiltemez).”[1]

Uyarılar Arasında Benzerlik

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَآ اَنْ اَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ

“Andolsun ki Musa’yı da kavmine-milletine, “onları karanlıklardan aydınlığa çıkar ve onlara Allah’ın günlerini hatırlat” diye âyetlerimizle göndermiştik.”

İlgili âyetten, gelip geçen peygamberlerin aynı görevi yerine getirmeye çalıştıkları; irşatları, uyarıları ve karşılaştıkları zorluklar arasında yakın benzerlik bulunduğu anlaşılıyor. Şöyle ki: Bundan önceki âyetlerle, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)’in görevi belirtilirken şu söze yer verilmişti:

“Bu kitabı, insanları Rablerinin izniyle karanlıklardan aydınlığa; o yegâne üstün ve övülmeye lâyık olan Allah’ın yoluna çağırman için sana indirdik.” Beşinci âyetle, bu defa bunun bir benzeri görevle Musa (aleyhisselam)’ın görevlendirildiğine dikkatler çekiliyor ve imânla küfür arasındaki sürtüşme ve tartışmanın tarih boyunca sürüp geldiğine, her Peygamber’in bulunduğu çevrenin inanç durumuna, psikolojik yapısına ve sosyal durumlarına göre birçok zorluklarla karşılaştığına işarette bulunuluyor. Çünkü peygamberlerin amacı aynıdır, sadece araçlar değişiktir. O halde insanları Cenâb-ı Hakk’ın dinine davet ederken, geçmişte bu doğrultuda meydana gelen olayları hiçbir zaman unutmamak gerekir.

Gösterilen Mucizeler

Her peygamber, hitap ettiği kitlenin yapısına göre birtakım mu’cize ve âyetlerle peygamberliğini kanıtlamaya çalışmıştır. Çünkü onlar sıradan kimseler olmayıp yüce âlemden alıp öylece tebliğ ve irşatta bulunurlar. Bu nedenle de Allah’ın izniyle olağanüstü birkaç olay sergileyerek, kuvvetin ve kudretin bütünüyle Allah’a ait olduğunu gösterirler.

Ancak unutmamak gerekir ki, mu’cizeler, olağanüstü olaylar tek ve

1 Müslim/İmân: 327, Birr: 55

değişmez irşat ve uyarı aracı olarak kullanılmaz. Ondan sonra toplumu yönlendirme plân ve programları hazırlanır ve daha çok duyguları, düşünceleri berraklaştırma amaçlanır; arkasından ana fikir, temel bilgi verilerek beşer aklı harekete geçirilir.

Diyebiliriz ki, gönderilen her peygamber kendi şartları ve ölçüleri içinde bu metodu uygulamıştır. Peygamber artık gönderilmeyeceğine göre, son peygamber Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in izinde olan mürşitler, ilim adamları ve hatipler, geçmişteki mu'cizelerle değil, en büyük mu'cize olan Kur'ân'ı, temel yönlendirme ve aydınlatma kaynağı olarak kullanmakla görevlidirler. Bunun için de İslâmi ilimleri çok iyi bilmelerine, geniş kültür sahibi olmalarına büyük ihtiyaç vardır. Hem Kur'ân, ilmi ve maarifi esas kabul ederek inmiştir. Onu kıyamet kopuncaya kadar bu çizgide tutmamız şarttır. Çünkü ilim ve teknikteki gelişme devam etmektedir ve -insanlar kendi kıyametlerini koparmazlar, yani bir nükleer savaşı başlatmazlarsa- devam da edecektir.

Allah'ın Günleri

وَذَكِّرْهُمْ بِأَيَّامِ اللَّهِ "Ve onlara Allah'ın günlerini hatırlat."

Allah'ın günleri diye çevirisini yaptığımız "eyyamillah", halk arasında "Allah'ın günleri çoktur" tabirinden çok farklıdır. Zira Araplar, "Allah'ın günleri" tabirini, geride bıraktıkları çok sıkıntılı, ya da huzurlu ve bol nimetli günleri kasdederek kullanırlar.

O bakımdan Musa Peygamber'e, kendi kavmine o geçen sıkıntılı ve bol nimetli günleri hatırlatması emrolunmuştur. Bunun sebebi açıktır: İnsanlar genellikle hem nankördürler, hem de geçen günleri çarçabuk unuturlar. Refaha kavuştukları zaman sıkıntılı, ıstıraplı günleri; sıkıntıya düştükleri, başlarına bir felâket indiği zaman genişlik ve refah günlerini hiç yaşamamış gibi olurlar. Oysa ekmeğini gözyaşları içinde yemeyen, ıstıraplı gecelerini yatağında ağlayarak geçinmemiş olanların, çoğu henüz ilâhi bir kuvvetin varlığından pek haberdar sayılmazlar. Köpürüp akan nimetler içinde yüzenler ise, çoğu zaman bunların arkasında sıkıntılı, ıstıraplı günlerin gelebileceğini düşünmeye bile vakit bulmazlar ve o yüzden Allah'ın kâinattaki cari sünnetinden habersiz varacakları çizgiye kadar koşarak giderler.

Allah'ın günlerini bir sinema şeridi gibi sık sık gözlerinin önünden geçirip O'nun sınırsız kudretini idrâk eden basiretli kişiler ise, güçlükleri tebessümle karşılarlar; en ağır yük altında bile dimdik durmak için gayret sarfederler. Çünkü bunun bir ilâhi deneme olduğunu bilirler ve tahammül gösterdikleri takdirde her iki âlemde de başarılı olacaklarına inanırlar.

Onun için ilgili âyetin son kısmında Cenâb-ı Hak, bu gerçeği bize şöyle hatırlatıyor:

"Şüphesiz ki, bunda çokça sabreden, çokça şükreden herkes için ibretler, öğütler vardır."

Musa Peygamber Dokuz Âyetle Gönderilmişti

Bazı tarihçilere göre iki asır; Tevrat'a göre dört asırdan fazla Mısır'da kalan İsrailoğulları, buna rağmen hiçbir zaman oranın yerlileri sayılmamışlar; Yusuf Peygamber'den sonra yerli halk ile onlar arasındaki mesafe her geçen yıl biraz daha açılmaya devam etmiş ve II. Ramses günlerinde bu açıklık iyice gündeme gelerek İsrailoğulları'nın çoğalmasından büyük endişe duyulmuştu. Kur'ân'da, mü'minleri teselli babında bu tarihi olay münasebet düştükçe tekrarlanır ve böylece zulüm ve işkenceyi sanat haline getiren milletlerin eninde sonunda Fir'avn gibi hüsrana uğrayacakları haber verilir.

Nitekim yıllarca Fir'avnlar tarafından ikinci sınıf vatandaş muamelesi gören, en ağır işlerde bir karın tokluğuna çalıştırılan İsrailoğulları, bütün bunlar yetmiyormuş gibi, bir de soykırımla yüz yüze getirilince, iyice bunalmışlardı. Cenâb-ı Hak, zalimi yakalamayı, mazlumu kurtarmayı -ezeli plân ve programı gereği- murat etti. Musa (aleyhisselam) görevlendirdi. Ne var ki, İsrailoğulları Allah'ın bu iyiliğini, rahmet ve yardımını bazen anlayıp takdir ettiler, bazen de unutup nankörlükte bulundular. Musa Peygamber onları hidâyet çizgisinde tutabilmek için -Allah'ın izniyle- dokuz mu'cize gösterdi.

Şüphesiz ki, onlardan bir kısmı sevindirici ve şükrü gerektiriciydi; bir kısmı da üzücü ve sabretmeyi gerektirici idi. Onları şöyle sıralayabiliriz:

1- Asâ'nın yılana dönüşmesi ve bir anda sihirbazların sihirlerini tesirsiz hale getirmesi ve o bakımdan sihirbazların sihirle mu'cize arasındaki

farkı çok açık görüp Musa'ya ve Rabbine inanarak secdeye kapanmaları,

2- Musa (aleyhisselam)'ın koynuna soktuğu elinin bembeyaz, ışıl ışıl oluvermesi; böylece O'nun elinde ilâhi kudretin tecelli etmesi,

3- Asâ'sını Kızıl Deniz'e vurup yol açması, İsrailoğulları o açılan yoldan geçtikten sonra arkalarından onları takibe koyulan Fir'avn ve askerlerinin orada boğulması,

4- Sina Çölü'nde üzerlerine kudret helvası ile bıldırcın kuşlarının yeterli gıda olarak indirilmesi,

5- Tur dağının üzerine kat kat bulut inip müthiş bir sarsıntının meydana gelmesi,

6- Musa Peygamberi sihirbazlıkla itham edip onu tesirsiz hale getirmek için bir takım entrikalara baş vuran Fir'avn ve kavmi üzerine tufan, sel baskını, çekirge, kurbağa ve kan gönderilmesi,

7- Yine kan görünümünde yağmur yağması ve sonra da kıtlık baş göstermesi,

8- Sina çölünde çok sıcak mevsimlerde bulutların gölge olması,

9- Asanın kayaya vurulması neticesi, taştan 12 pınarın fışkırması.[1]

Bu ve benzeri mu'cizelere, olağanüstü olaylara rağmen İsrailoğulları tam anlamıyla tevhit inancı doğrultusunda sıratı müstekim üzere olamadılar; zilzak çizerek kah mü'minler, kah inkarcılar olarak renk değiştirmeyedevam ettiler. Şüphesiz ki, bu olatlar bize, hayatta eğitilmesi en zor olan canlının insan olduğunu göstermektedir. Hele bir de yaşını, başını alıp kartlaşmışsa, onu bükmek eğrilikten kurtarmak çok daha zordur. ne var ki, peygamberlerin da daha çok muhatapları bunlar olmuştur.

Böylece Cenab-ı Hak, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e İsrailoğullarının tavırları, kendi peygamberlerine karşı tutum ve anlayışlarını; Musa Peygamber (aleyhisselam)'in irşat metodunu açıklayarak, inatçı inkarcıların İslam'a karşı olumsuz tutumlarından dolayı üzülmemesini; sünnetullahın böyle başlamış ve devam edeceğini hatırlatıyor. O bakımdan tebliğ ve irşat hizmetinin sürdürülmesinde büyük yararların söz konusu

1 Bu dokuz mu'cize az farklı tesbitlerle rivayet edilmiştir.

olduğuna işarette bulunuyor.

Çok Sabır ve Çok Şükür

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ

"Şüphesiz ki, bunda çokça sabreden, çokça şükreden herkes için ibretler, öğütler vardır."

Hem dünyada, hem de âhirette Allah'a inanan fert ve toplumları başarılı kılan iki önemli hasletten söz ediliyor: Sabır ve şükür. Fertlerin olduğu gibi, milletlerin de hayatında birtakım iniş ve çıkışlar vardır. Başarılı olduğumuz dönemlerde bizi aziz kılan Allah'a gönülden şükretmemiz ve uygulamada bunun en güzel ürünlerini sergilememiz kadar asil bir düşünce ve davranış bilemiyoruz. Onun gibi sıkıntılı dönemlerimizde, ikbal günlerini geride bıraktığımız günlerde veya insanlığın hayrına başlattığımız fazilet mücadelesinde engellerle karşılaştığımız zamanlarda dayanma gücümüzü ortaya koymamız ve Allah'a kulluk görevimizi yerine getirirken büyük bir sabır göstermemiz de öylesine asil ve gereklidir. Her iki durumda da başarının anahtarı şükür ve sabırla şifrelenmiştir.

İsrâiloğulları'nın tarih boyunca inişli-yokuşlu hayatı ve şükretmedikleri için başarısızlığa uğramaları ve göğüs gerilmesi gereken konularda sabretmesini bilmediklerinden dolayı zillet ve meskenete duçar olmaları ibretli birer misal olarak hatırlatılıyor. Böylece Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in etrafında toplanan ve bu yüzden binbir mihnetle yüz yüze gelen Ashab-ı Kirâm'a başarılı olabilmeleri için sabır ve şükür tavsiye ediliyor. Şüphesiz ki, bu tavsiye yalnız onlara değil, kıyamete kadar gelecek olan mü'minleredir de.

Zira hayat yolunda emin adımlarla yürümemizi kolaylaştıran ancak Allah'a dosdoğru imândan sonra onun tabii ürünü olan sabır ve şükür duygusudur. Unutmayalım ki, başarılan büyük işler, hep imân, azim, sabır ve şükür sayesinde gerçekleşebilmiştir.

Musa Peygamber'in Kendi Milletine Son Uyarısı

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ

"Ve Musa da o vakit kavmine şöyle demişti: "Allah'ın size olan nimetini hatırlayın."

Maddeye ve dünya saltanatına aşırı derecede hırslı olan İsrailoğulları, başlarında büyük bir peygamberin, aynı zamanda olaylara göğüs germesini çok iyi bilen bir kumandanın marifetiyle Fir'avn'ın zulmünden kaçıp kurtuldular. Uzun ve yorucu bir göçten sonra gelip va'dedilen kutsal toprağa yerleştiler. Ancak gerek uzun ve yorucu yolculukları, gerekse kutsal toprağa yerleşmeleri günlerinde, Kur'ân'ın belirttiği sabır ve şükür hususlarında pek başarılı olamadılar. Bazen şüpheye düştüler, bazen ümitsizlik alâmetleri gösterip isyan edecek duruma geldiler; bazen de putperestliğe özendiler de Allah'ı maddeleştirmek istediler. O yüzden birçok sınavları kaybetmiş, zaman zaman birtakım sıkıntılarla yüz yüze gelmişlerdi. Şüphesiz ki, Kur'ân onların bu kararsız, sabırsız ve şükürsüz tutumlarını hem kınıyor, hem de mü'minlere selâmet yolunu bütün açıklığıyla tarif ediyor.

Sonra da Hz. Musa (aleyhisselam)'ın kararlı, azimli, iradeli, sabırlı ve şükürlü tutumunu överek kararsızlık içinde bocalayan İsrâiloğullarına yapmış olduğu son uyarısını şu sözlerle belirtiyor:

1- Allah'ın size olan nimetini hatırlayın.

2- Hani ya, sizi Mısır'da Fir'avn'ın esaret ve işkencesinden kurtarmıştı. O Fir'avn ki, sizi azabın en kötüsüne uğratmış; erkek çocuklarınızı kesmiş, kız çocuklarınızı sağ bırakmıştı.

3- Mısır'da ise, büyük bir sınav geçirdiniz.

4- Kızıl Deniz size -Allah'ın izniyle- açıldı da geçtiniz. Fir'avn ve yandaşları ise, orada boğuldular. Böylece Allah düşmanlarınızı kahretmek suretiyle sizi büyük bir belâdan kurtarmış oldu.

5- Ama siz, bunca nimetleri çok geçmeden unuttunuz da sabırsızlık gösterdiniz.

6- Bu tutum ve nankörlüğe devam ederseniz, bilin ki Allah'ın azabı çok şiddetlidir. Sizi tekrar esaret zilletine itebilir.

7- Unutmayın ki, Allah'ın ne sizin, ne de diğer milletlerin şükrüne ve sabrına ihtiyacı vardır. O mutlak ganidir. Emir ve tavsiye edilen her şey sizin hür, bağımsız, şerefli, itibarlı ve kuvvetli bir millet olarak rahatça yaşamanıza yöneliktir.

Musa Peygamber'den sonra O'nun tavsiyelerini unutan İsrâiloğulları

zaman zaman nankörlük etmekten geri kalmadılar ve o yüzden tarih boyunca birkaç defa daha esaret ve zillete uğratıldılar.

Mevlânâ Celaleddin Rumi,

"Şanıma andolsun ki, şükrederseniz, elbette (lütuf ve nimetimi) artırırım. Nankörlük ederseniz, (bilin ki) azabım çok çetindir." mealindeki âyeti açıklarken diyor ki: "Bu azap iki türlüdür: Biri dünyada, diğeri âhirettedir. Dünyadaki azap, nimetin elden gitmesidir. Özellikle madde ve makama düşkün olanlar için dünya hayatında bundan daha elim bir azap düşünülemez."

Onun için, "Nimetten dolayı şükür de ayrı bir nimettir." denilmiştir.

Sabır ve Şükür

Sabır: Sözlükte, sıkıntı ve darlıkta dayanma gücü gösterip kendini dengede tutmaktır. Hayvanı bir süre yemden alıkoyup aç tutmak da bu anlamda "sabır" kökünden türetilen fiille ifade edilmiştir. Terim olarak: Nefsi, akıl ve şeriatın ön ve uygun gördüğü anlam ve şekilde hapsetmek anlamında kullanılmıştır. Daha çok dert, felâket ve musibete karşı nefsin isyan ve tahammülsüzlüğünü tutmak anlamına geldiği vakidir. Sızlanıp kararsızlık göstermek ise, sabrın karşıtı sayılmıştır.

Savaşta sabır, cesaret ve kahramanlıktır. Karşıtı ise, korkaklıktır. Oruç ibâdetinde sabır, nefsin arzularını bir süre tutup zaptetmektir. O bakımdan oruca "sabır" denilmiştir.

Unutmayalım ki, sabrın dinde önemli bir yeri ve anlamı vardır. Allah'ın doksan dokuz isminden biri de "es-Sabur"dur. Bu, çokça sabreden demektir. İlgili âyette mü'min hakkında, buna yakın bir anlam taşıyan "sabbar" sıfatı kullanılmıştır ki bu, Kur'ân'ın tam dört yerinde geçer. Amaç, Allah'ın "sabur" sıfatının tecellilerine mazhar olabilmek için Allah'ın dinini tebliğ ederken büyük bir sabır göstermenin lüzumunu belirtmektir.[1]

Onun için diyebiliriz ki, ilâhi bir sabır olmadan, hayatta başarılı olmak çok zordur. Meşru nimetler, zaferler, tatlı meyveler hep sabır tezgâhının ürünleridir. Allah rızasını, ebedi saadeti, mutlu yarınları isteyen kişiler sabretmesini bilmelidir. Hz. İsa (aleyhisselam) ne güzel söylemiştir:

1 Lokman suresi: 31, Sebe suresi: 19, Şura Suresi: 33. âyetlerin tefsirine

"Hoşlanmadığına sabretmedikçe, hoşlandığını ele geçiremezsin." Hz. Ali (radıyallahu anh) de:

"Sabrın evveli acıdır, ama sonu çok tatlıdır." diyerek olaylar karşısında dayanma gücünü ortaya koymanın önemine, işaret etmiştir.

Şükür: Sözlükte, nimeti düşünüp ortaya çıkarmaktır. Karşıtı, küfürdür, yani nimeti örtüp belirsiz hale getirmek, kimden nasıl geldiğini düşünmemektir.

Böylece şükür üç yönlü bir anlam taşır:

a) Nimeti unutmamak kalbin şükrüdür.

b) Nimeti vereni hatırlayıp sözlü ya da yazılı övgüde bulunmak dilin şükrüdür.

c) Yetecek kadar meşru yoldan kazanıp nimete erişmek, organların şükrüdür. Namaz, oruç, zekât ve hac ibâdetleri bu üç şükrü en geniş ve en güzel anlamda gerçekleştirirler.

Şükür derecesine ancak sabır basamaklarıyla çıkılabilir. Sabrı olmayanın şükredecek kadar idrâki uyanık değildir. İyi bir sabrın özü ve mayası ise, Allah'a ve âhirete olan köklü bir imândır.

Kur'ân-ı Kerim'de Musa Peygamber'le ilgili bir safha anlatılırken sabır ve şükre parmak basılması çok anlamlıdır. Mekke'de sıkıntı içinde kıvranan, Allah'a ve Peygamberine inandıkları için kendi öz yurtlarında garipliğe itilen, ekonomik abluka altına alınıp her türlü insani hakları çiğnenen Ashab-ı Kirâm'ın dikkatlerini tarihin derinliklerine çekmek için Allah, sabırla şükrü kendinde birleştiren Musa Peygamber'in geniş çapta ilâhi yardım ve desteğine mazhar kıldığını misal veriyor. Zaman zaman sabır ve şükrü elden bırakan, onu gönüllerinden çıkaran İsrâiloğulları'nın başlarını dertten ve sıkıntıdan kurtaramadıklarını hatırlatarak mü'minlerin çok dikkatli olmalarını istiyor.

Sonra da Cenâb-ı Hakk'in, bütün insanlara şu gerçeği hatırlattığı bildiriliyor:

"Şanıma andolsun ki, şükrederseniz elbette (lütuf ve nimetimi) artırırım. Nankörlük ederseniz, (bilin ki) azabım çok şiddetlidir."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mekke'de sıkıntılı günler geçirmekte olan mü'minleri teselli etmek için Musa Peygamber (aleyhisselam)'in kıssasından ibret ve öğüt alınacak bir safha anlatıldı. Hayatta başarılı olmanın sır ve hikmetinin, imân temeli üzerinde yükselen sabır ve şükürle iç içe olduğu belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, tarihte geniş yankı uyandıran, kutsal kitaplarda anılan Nuh, Âd ve Semud kavimlerinin inkâr ve azgınlıklarının onlara nasıl büyük bir felâket getirdiği anlatılarak Mekkeli müşrikler ve yaşamakta olan inkarcı maddeciler uyarılıyor. Sonra da peygamberlerin sapık putperestlerle olan mücadelelerinin önemli noktaları nakledilerek Mekkeliler'in de onlardan farksız bir tutum içinde olduklarına ve o sebeple sonlarının hüsrana dönüşeceğine işaret ediliyor.

اَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ ۛ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ ۛ
لَا يَعْلَمُهُمْ اِلَّا اللّٰهُ ۛ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّوا اَيْدِيَهُمْ فِى اَفْوَاهِهِمْ
وَقَالُوا اِنَّا كَفَرْنَا بِمَا اُرْسِلْتُمْ بِهٖ وَاِنَّا لَفِى شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَنَا اِلَيْهِ مُرِيبٍ
﴿٩﴾ قَالَتْ رُسُلُهُمْ اَفِى اللّٰهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۖ يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ
لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرَكُمْ اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى ۖ قَالُوا اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا ۖ
تُرِيدُونَ اَنْ تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَاؤُنَا فَاْتُونَا بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿١٠﴾ قَالَتْ
لَهُمْ رُسُلُهُمْ اِنْ نَحْنُ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَمُنُّ عَلٰى مَنْ يَشَاءُ مِنْ
عِبَادِهٖ ۖ وَمَا كَانَ لَنَا اَنْ نَاْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۖ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ
الْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾ وَمَا لَنَا اَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰينَا سُبُلَنَا ۚ وَلَنَصْبِرَنَّ عَلٰى
مَا اٰذَيْتُمُونَا ۚ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿١٢﴾

9- Sizden önce gelip geçen Nuh, Ad, Semud'un ve onlardan sonra gelip (ismini, sayısını, kıssalarını) Allah'tan başkasının bilmediği kavimlerin (ve milletlerin) haberleri size gelmedi mi? Peygamberleri onlara açık belgelerle, mu'cizelerle geldiler; onlar ise (peygamberleri konuşturmamak için) ellerini (onların) ağızlarına doğru uzatıp, "Doğrusu biz sizinle gönderilen şeyleri inkâr ediyoruz; bizi davet ettiğiniz şeyden de iyice şüphe içindeyiz!" dediler.

10- Peygamberleri onlara dediler ki: "Geçmişte hiçbir örneği ve benzeri olmaksızın gökleri ve yeri yaratan; günahlarınızdan temizleyip bağışlamak için sizi davet eden ve sizi belli bir süreye kadar (yok etmeyip) geciktiren Allah hakkında mı şüphe ediyorsunuz? Onlar, "Siz de bizim gibi insansınız, babalarımızın taptıklarından bizi alıkoymak istiyorsunuz. O halde bize açık belge ve delil getirin" dediler.

11- Peygamberleri onlara dediler ki: "Doğrusu biz de sizin gibi insandan başkası değiliz, ama Allah, kullarından dilediğine minnet buyurup nimetini verir. Allah'ın izni olmadıkça size belge ve delil (açık mu'cize) getirmek ne haddimize. Ve artık mü'minler ancak Allah'a güvenip dayansınlar!

12- Biz ne diye, ancak Allah'a güvenip dayanmayalım ki O cidden bize yollarımızı göstermiştir. Bize yaptığınız eziyetlere karşı elbette sabredeceğiz. Artık tevekkül edenler sadece Allah'a güvenip dayansınlar."

Küfür ve Ahlâksızlıkta Israr Edenler Uyarılır

اَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ

"Sizden önce gelip geçen Nuh, Âd, Semud ve onlardan sonra gelip (ismini, sayısını, kıssalarını) Allah'tan başkasının bilmediği kavimlerin (ve milletlerin) haberleri size gelmedi mi?"

Musa Peygamber ile Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in insanları hakka davetleri arasında müşterek noktalar bulunduğu ve bazı yönleriyle birbirlerine benzediği açıklandıktan sonra, Hakk'a karşı tuğyan eden Mısır fir'avnlarının akıbetine dikkatler çekildi ve Allah'ın verdiği birçok nimetlere rağmen İsrailoğulları'nın zaman zaman nankörlüklerinden dolayı başlarına gelen dert ve sıkıntılar ibretli birer misal olarak anlatıldı. Arkasından Arap Yarımadası'nda yaşayanların az-çok haklarında bilgileri

olan Nuh, Âd ve Semud kavimleri konu edilerek, inkârda ısrar etmelerinin o kavimleri nasıl bir azaba ittiği hatırlatılıyor ve aynı akıbetin veya benzeri bir felâketin, Mekkeli putperestlerin de başlarına gelebileceğine işaret ediliyor. Aynı zamanda Allah'tan ferahlatıcı bir esinti bekleyen mü'minlere o günlerin pek yakın olduğu dolaylı şekilde haber veriliyor.

Kur'ân'da Gelip Geçen Ümmetlerden Ancak Az Bir Kısmına Yer Verilir

Şüphesiz ki, Âdem (aleyhisselam)'dan son peygamber Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e kadar -bir rivayete göre- 313 veya 315'i rasul olmak üzere[1] 124 bin, başka bir rivayette 224 bin peygamber gelip geçmiştir.[2] Bunların hepsini ve gönderildikleri kavim ve milletlerin kıssalarının tamamını önemli ve ibretli safhalarıyla ele alıp anlatmak, hem Kur'ân'ın amaç ve hikmeti dışındadır, hem de hacmi çok büyürdü. Aynı zamanda o kıssalara da yer verilmiş olsaydı, Kur'ân'ın yüzde doksanı tarihi kıssalardan ibaret olur, böylece asıl değer ölçüsü zedelenirdi. Zira Kur'ân bir tarih kitabı değildir; aynı zamanda tarihi olayları bir bir inceleyip yerleriyle, isimleriyle ve tarihleriyle anlatan bir ansiklopedi hiç değildir. Kur'ân, sadece tarihin tekerrür ettiğini ve edeceğini bildiren ve bu açıdan bazı önemli olayları ve safhaları naklederek yaşamakta olan milletleri ve toplulukları uyaran, yol gösteren; geçmişten ibret ve öğüt almalarını sağlamaya çalışan insanlığın tek hayat kitabıdır. O, birkaç kıssaya; halk tarafından az-çok bilinen ve kalıntıları hâlâ yer yer birer ibret levhası olarak hüzünlü bakışlarıyla gelip geçenlere, gezip dolaşanlara seslenen harabelere dikkatleri çeker. Gerisini tarihçilerin, araştırıcıların irfanına bırakır.

O bakımdan İbn Mes'ud (radıyallahu anh) yukarıdaki âyeti okuyunca, "Soyları Adem Peygamber'e kadar ulaştıranlar, böylece ortaya soyağacı koyanlar yalan söylerler" demiştir. Çünkü yeryüzünde yaşayan herkesin soyu Adem Peygamber'e uzanır, ama aradan kaç nesil gelip geçmiş kesinlikle bilinemez. O bakımdan sağlıklı bir şecere ortaya koymak mümkün değildir. İbn Abbas (radıyallahu anh)'ın da aynı görüşte olup şöyle dediği rivayet edilmektedir: "Yalnız İbrahim Peygamber ile Adnan arasında otuz kuşak gelip geçmiştir ki, Allah'tan başkası onları bilmez."

1 Müsned-i Ahmed: 5/178, 179

2 Şerhü'l-Akaid/Taftazani: 169

Mâliki mezhebinin kurucusu Mâlik b. Enes de soyunu bir zincir halkaları gibi sıralayıp Adem Peygamber'e kadar ulaştıranlardan hiç hoşlanmazdı.

Başta Nuh, Âd ve Semud kavimleri olmak üzere birçok kavimler ve milletler kendilerine gönderilen peygamberleri konuşturmak bile istememişler; getirdikleri açık belgelere iltifat etmeyip kendi kısır anlayış ve inançlarına göre birtakım delil ve belgeler istemişlerdir. Çünkü çoğunun peygamber hakkındaki düşüncesi şu noktada düğümleniyordu: "Peygamber meleklerden olmalı değil midir?"

"Herkes gibi yemek yiyen, su içen, uyuyan ve evlenen bir insanın Allah'ın elçisi olması mümkün değildir."

"Bir an kabul edelim ki, Allah insanlardan peygamber seçip görevlendiriyor, o takdirde o insanın dağları yürütmesi, ırmaklar akıtması, toprağı altın kılması gerekir."

Yani bütün bunları ve benzeri olağanüstü şeyleri meydana getirecek bir kudrette bulunması onlara göre şarttır.

Şüphesiz ki, bu tarz düşünce ve inançların hepsi de cehaletin en tabii ürünleri, inkâr ve tuğyanın şarlatanlığıdır. Zira inkâr, cehalet ve ahlâksızlık üçlüsü bir sehpa oluşturunca, ortaya nasıl bir ölçüsüzlüğün çıkacağını söylemeye veya tarif etmeye gerek kalmaz.

Böylece Kur'ân, Mekkeli putperestlerin birtakım yersiz ve anlamsız isteklerini konu edinirken, geçmiş ümmetlerin de buna benzer birtakım isteklerde bulunduklarına dikkatleri çeker ve küfrü temsil edenlerin hemen her devirde ortak noktaları bulunduğuna işarette bulunur.

Allah'ın Varlığını İsbat Eden Üç Delil

قَالَتْ رُسُلُهُمْ اَفِى اللّٰهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ

"Peygamberleri onlara dediler ki: Geçmişte hiçbir örneği ve benzeri olmaksızın gökleri ve yeri yaratan Allah hakkında mı şüphe ediyorsunuz?"

Belirttiğimiz gibi, son derece katı, bilgisiz, kaba ve atalarının dinine kayıtsız, şartsız bağlı olan toplulukların hakkı ret ve inkârlarına karşı, peygamberlerin zaman zaman şu üç delili öne sürdükleri anlaşılıyor:

1- Bir Allah ki, gökleri ve yeri, daha önce hiçbir benzeri ve modeli olmaksızın yaratmıştır. Oysa ilâh edinip taptığınız putlar hem insan eliyle şekillendirilip ortaya konmuş, hem de hiçbirinin bir sivrisinek olsun yaratmaya kudreti yoktur. Hem ey inkarcı şaşkınlar! O putları da siz modelsiz ve örneksiz şekillendirmediniz, kendinize bakarak onlara birtakım şekiller vermeye çalıştınız. Artık düşünmez misiniz?

2- Bir rahmet ki, sizi kendisine yaklaştırıp günah ve inkâr kirlerinden temizlemek istiyor. Size ayrıca ebediyen yaşama ümidini veriyor.

3- Bir kudret ki, sizi belirlenmiş bir süreye kadar yaşatıp hayatı anlamanızı ve vücuda getirilmenizin hikmetini öğrenmenizi istiyor, buna rağmen inkar ve azgınlığınızdan dolayı sizi hemen yok etmiyor, mühlet verip dönüş yapmanıza imkan sağlıyor.

Siz böylesine merhametli, böylesine yüce ve böylesine kudretli olan Mevla'yı bırakıp cahil babalarınızın kendi elleriyle yontup biçimlendirdikleri cisimlere mi tapıyorsunuz? Hayret! Allah'ın varlığı ve birliği hakkında mı şüphe ediyorsunuz?

Anlaşıldığı gibi, birinci delil akla ve düşünceye hitap etmektedir. Zira ortada mükemmel bir düzen ve denge söz konusudur. O halde mutlaka bir düzenleyici ve denge sağlayıcı vardır. İkinci ve üçüncü deliller daha çok hisse ve vicdana seslenmektedir.

Peygamberin Hayret Uyandıran Sözleri

Peygamberlerin özelliklerinden biri de, hitap ettikleri kişilerin, toplum ve ailelerin bilgi ve kültür seviyesini, psikolojik yapılarını, inançlarını, temayüllerini, ahlaki anlayışlarını, ekonomik yapılarını gözden geçirmek ve ona göre bir tebliğ ve irşad metodu uygulamaktır. Aslında onlara böyle bir metodun temel bilgisini, ana fikrini veren bizzat Allah (celle celaluhu)'dır. Yukarıda ilgili ayetle peygamberlerin sıraladığı üç delil o bakımdan çok önemlidir. Zira Allah'ın varlığına ve birliğine delalet eden belgelerin gerek afakta, gerekse enfüste sayıları belli değildir. Ama Allah (celle celaluhu)'nun yokluğuna delalet eden tek bir delil ve belge mevcut değildir. Buna rağmen inkara sapıp şüphe içinde bocalamak şaşılacak bir anlayış değil midir? Çünkü varlık aleminin hiçbir düzen ve denge terazisinde böyle bir inkar ve şüphenin yeri ve anlamı yoktur, yani o terazide bunların tartılması söz konusu değildir.

Açık Belge ve Delil

İnkarcılar, şüpheci sapıklar, Allah adına konuşacak olanların, O'nun buyruklarını tebliğ edip yerine getireceklerin insan değil, melek olmaları gerektiğini ileri söylüyor, bununla asıl şüphelerinin nedenini açıklıyorlardı. Çünkü onların peygamberlere yaptıkları birtakım yersiz önerileri, kendi iddialarını isbata yönelik bir kurnazlık taşıyordu. Hem onların istediği belge ve delil, az önce belirtilen afaki ve enfüsi delillerden değildi. Gökten altın yağması, dağın altına dönüşmesi, Allah'ın gözle görünmesi, Cennet veya Cehennemin müşahede edilir şekilde gösterilmesi gibi ilahi sünnete tamamen ters düşen mucizlerdi. Oysa hçbir peygamber ne kendiliğinden bir âyet ve mu'cize ortaya koyabilir, ne de kendiliğinden din adına bir şey icat edebilirdi.

Bu Durumda Peygamber'e Düşen Görev

Hiçbir belge ve delile iltifat etmiyen; aklıyla, idrâkiyie değil, duygusuyla olaylara bakıp değerlendiren inkarcı bir millete karşı nasıl bir tebliğ ve irşat metodu uygulanır? Kur'ân'da ilgili âyetlerle bu husus belirtilerek en sağlam ölçü verilmektedir:

"Allah'ın izni olmadan size belge ve delil (açık mu'cize) getirmek ne haddimize. Ve artık mü'minler ancak Allah'a güvenip dayansınlar!"

Bilindiği gibi, Allah'a tevekkül, yani O'na güvenip dayanma ancak yüklenilen görevi yerine getirmek için gereken tedbirler alındıktan, şartlara ve ortama göre belli bir metot belirlendikten sonra olur. O bakımdan Cenâb-ı Hak başta Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz olmak üzere bütün mü'minlere, dini tebliğ hususunda hareket noktasını gösteriyor. Böylece mü'minler mevcut imkânlarını bilinçli şekilde kullanıp imkân ve irâde sınırına geldiklerinde, kendilerine düşen hizmeti sürdürmek için en uygun olanı yapmış sayılırlar. Bundan sonrası Allah'a aittir. O bakımdan sözü edilen sınıra gelen mü'minlerin tam bir kalp yatışkanlığıyla Allah'a güvenip dayanmaları emredilmektedir.

Konuyu biraz daha açıklayacak olursak, şöyle diyebiliriz: Kur'ân bu âyetle sünnetullaha uyulmasını başarının sırrı, belli çizgiye gelindiğinde Allah'a tevekkülü, Hak'tan yardım görmenin şifresi olarak veriyor.

O nedenle Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e veya O'nun yolunda

irşat görevini sürdürmeye çalışanlara gereken, ümitsizliğe düşmemek, şartların ve ortamın bütün olumsuz yönlerine rağmen "irşadın ne yararı olabilir?" dememek, imkânlar ve şartlar elverdiği ölçüde ilâhi rahmeti ve hidâyeti perde perde gönüllere aksettirmeye çalışmak şarttır. Öyle ki, Allah'ın kutsal kitabı Kur'ân ile kalp ve kafaları aydınlatma azm-u gayreti içinde sıfat-ı müstakimde yürümeye devam etmek bu şartın gereğidir.

Cenâb-ı Hak bu çok şerefli hizmetin ölçü ve amacını belirttikten sonra, fedakârlığın sebeplerini şöyle açıklıyor: Peygamberler her şeye rağmen doğru yolda yürümeye devam etmişlerdir. Çünkü insanları doğruya irşat etmek beşer kudreti dahilindedir; ama onları doğru yola eriştirmek Allah'a aittir. Peygamberlerle onların izinde olan mürşitlerin yetkileri sınırlıdır ve belirlenmiştir. Ancak onlar kendilerine gösterilen yetki sınırları içinde büyük fedakârlıklara katlanacak kadar davalarına bağlıdırlar. Nitekim Cenâb-ı Hak onların bu bağlılıklarını ve fedakârlıklarını şöyle tasvir etmektedir:

- Biz ne diye Allah'a güvenip dayanmıyalım?

- Bize doğru yolu gösteren O değil midir? Öyle olmasaydı, sapıklar topluluğunun birer üyesi olarak dalâlette kalırdık. Allah'ın bu lütuf ve nimetinin şükrünü yerine getirmemiz gerekmiyor mu?

- Ey inkarcı sapıklar! Bizim bu şerefli hizmetimizi engellemek için bütün sataşmalarınıza ve eziyetlerinize katlanacağız. Çünkü nimet külfetsiz olmaz. Büyük davalar büyük himmetler, üstün gayretler ister.

- Artık tevekkül şuuruna erişenler ancak Allah'a güvenip dayansınlar. Zira O, hayır, iyilik, rahmet, inayet, gufran ve ihsan kaynağıdır.

O bakımdan Allah yolunda hizmet verirken sabır mutlaka başarının anahtarıdır. Allah'a güvenip dayanmak, hayır ve iyiliklerin giriş kapısıdır. Peygamberlerin yüce ruhlarında oluşan sabır ve tevekkül, mü'minlerin ruhlarına doğru akıp gelen feyiz pınarlarıdır. Bunun için Hakk'a ve O'nun dinine hizmet vadisinde olgunlaşmaya yönelen ruhlar, peygamberlerin Berzah'ta ebedileşen ruhlarına tabi olurlar.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kâfirlik ve ahlâksızlıkta ısrar eden sapıklar uyarıldı; daha önce aynı çizgi üzerinde yürümeye devam eden kavimlerin feci

akıbeti ibretli misal olarak verildi. Yer yer hüzünlü ve manalı bakışlarıyla tarihin hazin bir tablosunu kaba hatlarıyla kendi üzerlerinde taşıyan harabeleri gezip görmeleri tavsiye edildi.

Sonra da Allah yolunda yürüyüp hizmet edenlerin şu üç şeye her zaman çok muhtaç oldukları belirtildi:

1. Ortama ve mevcut şartlara göre, sabretmesini bilmek,

2. İnkarcı zâlimlerin sataşmalarına ve eziyetlerine katlanmak,

3. Her hâlükârda Allah'a güvenip dayanmak.

Aşağıdaki âyetlerle, kâfirlerin peygamberleri tehdit etmeleri konu ediliyor. Hakk'a baş kaldırıp tuğyan eden inkarcı sapıkların mutlaka başaşağı gelecekleri, ilâhi hükmün onlar hakkında vakti gelince elbette ineceği haber veriliyor. Sonra da âhiret azabının daha elim olacağı hatırlatılarak bazı bölümlerine dikkatler çekiliyor.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنَا أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا ۖ
فَأَوْحَىٰ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ ﴿١٣﴾ وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ الْأَرْضَ مِنْ
بَعْدِهِمْ ۚ ذَٰلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعِيدِ ﴿١٤﴾ وَاسْتَفْتَحُوا وَخَابَ
كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿١٥﴾ مِنْ وَرَائِهِ جَهَنَّمُ وَيُسْقَىٰ مِنْ مَاءٍ صَدِيدٍ ﴿١٦﴾
يَتَجَرَّعُهُ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ
وَمِنْ وَرَائِهِ عَذَابٌ غَلِيظٌ ﴿١٧﴾

13- İnkara sapanlar, peygamberlerine, "Andolsun, ya sizi yurdumuzdan çıkarırız ya da bizim dinimize dönersiniz!" diyerek (tehditte bulundular) Bu sebeple Rabları onlara, "Şanıma andolsun ki, zâlimleri elbette yok edeceğiz" diye vahyetti.

14- Onların ardından sizi o yurda mutlaka yerleştireceğiz. İşte bu (mutlu sonuç) makamımdan ve tehdidimden korkanlaradır.

15- Peygamberler fetih ve yardım dilediler; inatçı her zorba ise ziya-

na uğrayıp mahvoldu.

16- Önünde ise, Cehennem vardır; kanlı su ve irin içirilir.

17- Yudum yudum içmeye çalışacak, hiç de boğazından rahat geçmeyecek. Ölüm her yandan gelecek, ama o yine ölmeyecek. (Bunun) arkasından da büyük bir azap vardır.

Zulmün Sınırı

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنَا أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا

"İnkâra sapanlar, peygamberlerine: "Andolsun ki ya sizi yurdumuzdan çıkarırız ya da dinimize dönersiniz" diyerek (tehditte bulundular). Bu sebeple Rabları onlara: "Şanıma andolsun ki, zâlimleri elbette yok edeceğiz" diye vahyetti."

Her şeyin bir başlangıcı, bir de bitiş noktası vardır. Biz buna eşyanın ve olayların eceli de diyebiliriz. O bakımdan bitiş noktasına gelip dayanan bir olayın veya şeyin artık süresi dolmuş ve zevale yönelmiştir. İnsan ömründen tutun da canlı, cansız her varlığın mevcudiyeti bu iki nokta arasında seyreder. Peygamberlerin tebliğ ettikleri ilâhi buyruklara, ortaya koydukları âyet ve belgelere ilgi duymayıp daha büyük mucizeler isteyen inkarcı zâlimler, semavi ilmin yüksek irfanı karşısında küçülünce, işi alaya alıp kaba kuvvete başvurma ihtiyacı duymuşlar, o yüzden azgınlık ve haksızlıkta gemi azıya alıp son noktasına gelip dayanmışlar. O kadar ki, peygamberleri öz yurtlarından çıkarmaya azmetmişler, değilse bâtıla dönmelerini önermişler. Böylece Allah'ın elçilerini bu ikisinden birini seçmekte serbest bırakmış, üçüncü bir seçenek tanımamışlardır. İş bu çizgiye gelince, ilâhi sünnetin tecelli sebeplerini çok iyi bilen peygamberler Allah'tan fetih ve yardım dilemişlerdir. Vakti ve saati gelince ilâhi hüküm inmiş ve inatçı her zorba başaşağı gelip yok edilmiş veya hüsrana uğratılmıştır.

İlgili âyetle aynı zamanda Mekkeli zalim zorbalar ve yaşamakta olan din düşmanları uyarılıyor. Mü'minlere de zaferin yakın olduğu müjdesi veriliyor.

İlâhi İnayetin Tecellisi

وَاسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ

"Peygamberler fetih ve yardım dilediler; inatçı her zorba ise ziyana

uğrayıp mahvoldu."

Gelip geçen peygamberlerle ümmetleri arasındaki hassas çizgiye dikkatler çekilmekte ve o çizginin ilâhi adaleti bütün haşmetiyle yansıttığı açıklanmaktadır. Mekke'de inatçı zorbaların yıllar yılı hakka karşı olumsuz tutumları da sözü edilen hassas çizgiye gelip dayanmış ve o yüzden onların mahvedilecekleri günler yaklaşmıştı. Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) ile arkadaşlarının ilâhi fetih ve inayete mazhar kılınacakları müjdeleniyor; biraz daha sabrettikleri takdirde kâfirlerin haksızlık ve azgınlıklarının pek yakında son bulacağı; ilâhi adaletin kahredici tecellisi karşısında hüsrana uğrayacakları bildiriliyordu. Nitekim öyle oldu. Mekke'den Medine'ye hicret, kâfirlerin zulümlerinin son kertesine geldiğinin ilk habercisi idi. Derken çok geçmeden Bedir Savaşı patlak verdi ve böylece zâlim zorbaların elebaşılarından önemli bir kısmı yok edildi. Cenâb-ı Hak, peygamberine ve mü'minlere fetihte bulundu. Şüphesiz ki, Allah'ın buna benzer fetihleri ve inayetleri kıyamete kadar devam edecek, mü'minler Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in izinde yürüyüp Allah'a güvendikleri takdirde o fetih ve inayetler tecelli edecektir.

Demek oluyor ki, zâlim kâfirler mü'minleri tehdit ettikleri ve edecekleri zaman, Cenâb-ı Hak da adaleti gereği onları azap ile tehdit edip vakti gelince de hiçbir engel tanımadan kâfirleri onunla çepeçevre kuşatacaktır.

"Şanıma andolsun ki, zâlimleri elbette yok edeceğiz!" sözü bir dönemle kayıtlı olmayıp, bütün dönemler ve çağlarla ilgilidir. Arap Yarımadası bu ilâhi tehdidin teaellisiyle fethedilmiş, Bizans ve İran bununla baş-aşağı getirilerek saltanatlarına son verilmiştir.

"Onların ardından sizi o yurda mutlaka yerleştireceğiz!" âyeti ise, büyük bir ümit vaadetmektedir. Şüphesiz bu âyette yakın gelecekte Mekke'nin mü'minler tarafından fethedileceği ve oradan hicret edenlerden arzu edenlerin gelip yerleşebileceği müjdelenmiştir. Aynı zamanda Ashab-ı Kiramın o günlerdeki durumunda olan mü'minler için de büyük bir ümit ve beşaret sayılır.

Mutlu Sonuç Neyin Mükâfatı İdi?

Cenâb-ı Hakk'ın azabı da, mükâfatı da belli kanunlara, değişmeyen plân ve programlara bağlanmıştır. Kendilerini azap sınırına itenler baş-aşağı gelirler; mükâfat sınırına ulaşanlar da hem dünyada, hem de âhirette

ilâhi lütfa mazhar olurlar. Ancak bu mutlu sonuç neyin mükâfatıdır?

Âyetin açık delâletinden bunun iki madde halinde belirlendiğini anlıyoruz:

1- Allah'a imân edip kıyamet gününde O'nun huzurunda toplanacağını düşünerek korkan; Allah'ın her varlık üzerinde denetici ve gözetici olduğunu hatırlayarak hayatını ona göre düzene sokan ve her işte Allah'ın kudretini hesaba katarak meşru sınırdan ayrılmayan mü'min, sözü edilen mükâfata uzanan yola girmiş sayılır.

2- Allah'ın dinine hizmeti en kutsal görev sayıp günün şartlarına ve mevcut ortama göre tebliğ ve irşatta bulunurken bunun karşılığını yalnız Allah'tan bekler. Böylece her hâlükârda Allah'a güvenip dayanan kimse, ikinci kademede mükâfata açılan kapıdan içeri girmiş kabul edilir. O dönüş yapmadığı takdirde Cenâb-ı Hak hükmünü değiştirmez, vaadini mutlaka gerçekleştirir.

İnatçı Zorbanın Âhiretteki Ceza Tablosundan Bir Köşe

- Önünde Cehennem, ısı son noktasında,

- Susuzluk had safhada ve sadece irinli-kanlı sıvıya benzer bir içecek.

- Ölüm her yandan gelip kuşatır, ama orada ebediyen ölüm yok.

- Ölüm olsaydı, elbette ki inkarcı zâlim bütün gücüyle ona koşardı, zira orada onun için en uygunu bu.

- Bu da yetmez o zorbaya, arkasından daha çetin azaplar izler onu.

O bakımdan ümitler kesik, sesler kısık, ilâhi rahmetten başka yok hiç bir ışık... Ama o ışık da zâlimden çok uzak.

Kur'ân'da onların bu hazin akibeti tasvir edilerek şöyle buyuruluyor: "Önünde ise, Cehennem vardır; kanlı su ve irin içilir. Yudum yudum içmeye çalışır, hiç de boğazından rahat geçmez. Ölüm her yandan gelir ama o yine ölmez. (Bunun) arkasından da büyük bir azap vardır."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Hakk'a karşı gelip zulüm ve zorbalıkta bulunanların eninde, sonunda baş-aşağı gelecekleri haber veriliyor. Böylece Mekke'de küfrün saltanat ve şarlatanlığının son bulmak üzere olduğuna dik-

katler çekiliyor. Sonra da zâlim zorbalar için âhirette verilecek ceza tasvir edilerek inkarcılar uyarılıyor.

Aşağıdaki âyetle, kâfirlerin hiçbir iş ve amellerinin uhrevi mükâfata lâyık olmadığı belirtilerek şiddetli rüzgâr karşısında bir avuç külün ne hale geleceği misal olarak veriliyor ve her işte mutlaka Allah'a imân ve iyi niyetin esas olduğu açıklanıyor.

مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلَىٰ شَيْءٍ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ﴿١٨﴾

18- Rablerini inkâr edip küfre sapanların (Allah'ı tanımayanların) misâli; amelleri, fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle esip savurduğu küle benzer. Kazandıklarından bir şey elde edemezler. Bu da (gerçekten) uzak sapıklığın, şaşkınlığın kendisidir.

Allah'ı İnkâr Eden İlim Adamları

İlgili âyetle önemli bir konuya parmak basılmakta ve İslâmiyet'i, aynı zamanda ilâhi sünneti bilmeyen bazı kişilerin, Allah'ı inkâr eden kâşifler ve mucitlere bol keseden cenneti ve ebedi saadeti lâyık görmeleri üzerinde durulmakta ve böylece mü'minlere en sağlam bilgi verilmektedir. Şöyle ki: Allah'ı tanımayanların, kıyameti inkâr edip Cennet, Cehennem, hesap ve azaba inanmayanların, dünyada işledikleri hayırlar, iyilikler, yaptıkları yararlı işler, keşifler ve ilmi buluşlar kıyamet gününde onlar için bir değer taşıyacak mı? Bunun cevabını yine Kur'ân en açık bir anlatımla şöyle veriyor:

"Rablerini inkâr edip küfre sapanların misali; amelleri, fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle esip savurduğu küle benzer. Kazandıklarından bir şey elde edemezler."

Ama neden?

Allah'ı tanımayanlardan öylesi var ki, insanlığa büyük hizmette bulunmuş, keşif ve icatlar yapmıştır. Bütün bu yararlı hizmetlerin âhirette karşılıksız kalması doğru olur mu?

İlk bakışta bu soru mantıki gibi görünür, ama biraz düşündüğü-

müz zaman, hakikat bütün parlaklığıyla önümüze serilir. Şöyle ki:

a) Önce bu adamlar, yaptıkları hizmeti Allah için değil, insanların takdir ve şükranlarını bekleyerek yapmışlar veya böyle bir hizmette bulunmaktan deruni bir zevk duymuşlardır. Böylece onlar Allah diye bir varlık ve kudret tanımadıkları için de, yaptıkları hizmet karşılığında uhrevi bir mükâfat düşünmemişlerdir.

b) O halde onlar Allah'tan değil, insanlardan ödül, ilgi ve takdir beklemişler ve beklediklerini fazlasıyla görmüşlerdir.

c) Allah'ı tanımadıkları, O'ndan bir mükâfat ve takdir beklemedikleri halde biz kimin adına kime âhiret mükâfatını vermek cömertliğinde bulunabiliyoruz?

d) Ortada bir buluş ve icat sahibi var ki, ilâhi kudreti hiç tanımıyor ve O'ndan hiçbir şey beklemiyor. Üstelik O'nun isminden ve varlığından nefret ediyor. Böylesinin hizmetini O kudrete yakıştırma, O'nun rahmet ve inayetine, mükâfat ve ihsanına lâyık görme hakkını nereden alıyoruz? Yaptığı işi kimler için, niçin, ne amaçla ve ne niyetle yapmışsa, ona göre karşılığını almıştır. Bizim işgüzarlığımız hem o ilim adamına karşı hakaret, hem de inanmadığı Allah'a karşı bir küstahlık değil de nedir?

Eğer verdiği hizmetlerle Allah'a inanmış, O'nun hoşnutluğunu dilemişse, zaten Allah (celle celaluhu) onu bizden daha iyi bilir ve ona göre mükâfatlandırır. Bizim ortada bir kıstas ve belge yokken araya girmemizin sebebi ve anlamı ne? Hani camiye hiç gelmeyen, aslında onun lüzumuna inanmayan ve o semtlere uğramayan, uğramak niyetinde ve inancında olmayan bir kişinin, zaman zaman camilerde ciddi bir reform yapılmasının lüzumunu hararetle iddia ettiği görülür ve işitilir. Bir an onun istediği reformun yapıldığını varsayalım, acaba camiye gelecek mi? Hayır, gelmeyecek. Çünkü onun istediği sıra ve iskemleler, localar kilise ve havralarda zaten vardır; eğer amacı sıra ve masa konulan mabetlerde ibâdet etmek olsaydı, gider o yerlerde ibâdetini yerine getirir ve hiç kimse de mevcut şartlar muvacehesinde onun bu inancına müdahale edemezdi.

Bu durumda hem camiye, hem ibâdetin lüzumuna inanmayan, ilâhi emirleri kendi arzusu doğrultusunda değiştirmek isteyen bu kişiyi öldüğü zaman illa da camiye götürüp cenaze namazının kılınmasını ısrarla savunmanın bir anlamı ve ölçüsü var mıdır? Camiye, ibâdete, dolayısıyla ilâhi

buyruklara inanmayan o kimseyi camiye getirmek, hem ona, hem de camiye hakaret sayılmaz mı?

Hani Mekkeli müşrikler de, "Biz kutsal Kabe'ye hizmet ediyoruz, ibâdet için gelen misafirleri ve ziyaretçileri ağırlıyoruz, hacılara su dağıtıyoruz ve benzeri iyiliklerde bulunuyoruz." diyorlardı. Ama onlar bütün bu hizmetleri Allah'a inandıkları, O'nun hoşnutluğuna erişmek için mi, yoksa bir geleneği sürdürmek, kabileler arasında şeref ve üstünlük aracı olarak kullanmak için mi yapıyorlardı? Allah'ı -Tevhid inancı doğrultusunda- tanımadıklarına göre, ikinci şıkkı oluşturan nefsani amaç için yaptıkları kesin karşılığını ise, niyet ve amaçlarına göre dünyada almışlardır. Kıyamet gününde onlara biz mi cömertlikte bulunup Allah adına mükâfat vereceğiz? Böyle bir yetkimiz var mıdır? Şüphesiz ki insanların amellerini tartacak, onlan değerlendirecek, herkese niyet ve amacına göre karşılık verecek yalnız Allah (celle celaluhu)'dır. Mülkünde ve tasarrufunda ortağı yoktur.

Kur'ân bütün bu soruları bir cümleyle cevaplayıp mü'minlere gereken bilgiyi vermektedir:

"Amelleri, fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle esip savurduğu küle benzer. Kazandıklarından bir şey elde edemezler."

Diğer bir âyet ile bu husus daha da açıklanarak şu bilgiler verilmektedir:

"Ey imân edenler! Allah'a ve ahiret gününe inanmaz da malını insanlara gösteriş için harcayan kimse gibi, sadakalarınızı başa kakmak ve gönül incitmekle boşa çıkarmayın. Çünkü onun misali, kaygan bir kayaya benzer ki, üzerinde azıcık toprak vardır, derken ona şiddetli bir yağmur dokunur da dazlak bırakır; işleyegeldikleri hiçbir şeye karşılık (bir sevap ve mükâfat) kazanmaya güç getiremezler, Allah inkarcıları doğru yola eriştirmez."[1]

Sonuç olarak, Allah'a ve ahiret gününe inanmayan bir kimsenin insanlıktan veya nefsinden yana yaptığı bir icadı kendi mantıksal ölçülerimize göre uhrevi mükâfatla değerlendirmemiz, haddi aşmak ve ilâhi sınıra tecavüz etmek sayılır. Bu da büyük bir şaşkınlık ve sapıklık olarak vasıflanır. Nitekim âyetin son kısmında açık bir anlatımla buna temas edilerek gereken uyarı yapılmıştır.

1 Bakara Suresi: 264

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle, inkarcı sapıkların dünyadaki hiçbir iş ve amellerinin uhrevi mükâfata lâyık olmadığı açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın varlık âleminde yer alan her şeyi yararlı bir düzen ve dengede yarattığı belirtilerek hiçbir şeyin ve olayın plân ve program dışı olamayacağı, bu kurala göre, âhirette verilecek karşılıkların da belli bir statüye göre yürütüleceği hatırlatılıyor. Dünya hayatlarını ilâhi programın hilâfına sürdürenler uyarılıyor.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ ؕ اِنْ يَّشَاْ يُذْهِبْكُمْ وَيَاْتِ بِخَلْقٍ
جَدِيْدٍ ﴿١٩﴾ وَّمَا ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ بِعَزِيْزٍ ﴿٢٠﴾

19- Görmedin mi, Allah gökleri ve yeri hak ile yaratmıştır. Dilerse sizi giderip yok eder, yerinize yeni bir insan topluluğu getirir.

20- Bu da Allah'a göre zor değildir.

Gökler ve Yer Hak ile Yaratılmıştır

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ ؕ

"Görmedin mi, Allah gökleri ve yeri hak ile yaratmıştır."

Hak, daha önce de belirttiğimiz gibi, sözlük olarak: Bir şeyin diğeriyle uygunluk içinde uyum sağlaması, iki şeyin birbirinin denge ve düzenini korumasıdır. Tıpkı kapının kendi kasasına kusursuz biçimde uyum sağlaması, kutuyla kapağı arasında tıpatıp uygunluğun bulunması gibi... Terim olarak: Bir şeyi hikmetin gerektirdiği şekilde icat edene sıfat olarak gelir. Bu mânayla Allah'ın sıfatlarından biri de Hak'tır.

Bunun gibi, hikmetin gerektirdiği ölçü ve anlamda icat edilen şeye de "hak" denilir. Bu manayla, Allah'ın yaptığı her şey haktır, denilmiştir

Üçüncü bir manayla nefsü'l-emre, yani zihin harici mevcut gerçek ve asla uygun olan bir itikada da hak denilir. Meselâ, kıyamete, Cennet ve Cehenneme, hesap ve mizana inanmak bu cümledendir.[1]

1 el-Müfredat Fi Garaibi'l-Kur'ân/Hak maddesi.

Hak, bütün bu anlamlarıyla bâtılın karşıtıdır.

O halde göklerin ve yerin hak ile yaratılması, hikmetin gerektirdiği şekil ve anlamda, ezeli plân ve programa göre yokluk karanlığından varlık alanına çıkarıldığını açıklar.

Bundan çıkaracağımız sonuç ise, şöyledir:

Varlık âlemi, yüce hikmetin, sonsuz kudretin kusursuz plânına göre, yaratıldığı amacına yönelik bir düzen içindedir. Hiçbir şey boş ve anlamsız, maksat ve hikmetsiz yaratılmamıştır. Kâinattaki mevcut cisimler ve bağlı bulundukları sistemler çekim ve denge kanunlarına göre ayarlanmış ve aralarında uyum sağlanmıştır. Biri diğerini tamamlamakta ve hareketini sürdürmektedir.

Hak Kavramı Neyi Hatırlatıyor?

Her varlık mutlaka yararlı bir amaca, düzenli bir dengeye yönelik yaratılmıştır. İlâhi kudret ve sünnetle uyuşmayan bir şey düşünülemez. Aynı zamanda her şey yaratıldığı hikmet, taşıdığı özellik doğrultusunda hizmet vermek, insana faydalı olmak ve bu sünnete bağlı kalarak Allah'ın buyruğuna baş eğmekle yükümlüdür.

İnsan unsuruna gelince: O da kâinatta ilâhi hikmet gereği canlı bir varlık olarak yaratılmıştır. Ancak diğer eşyaya nisbetle birtakım özelliklerle donatılmış ve daha yüce amaçlarla yeryüzüne indirilmiştir. Öyle ki, bilinen her şey ona hizmet etmektedir. Gerçek bu olunca, insan da diğer şeyler gibi, ilâhi hikmet ve sünnete uymakla, kudretine baş eğmekle yükümlü müdür? Şüphesiz ki, varlıkta en büyük yükümlülüğü taşıyan ve yeryüzünde Allah'ın halifesi bulunan odur. O bakımdan insan ilâhi sünnete ve hikmete göre bir hayat düzeni kurduğu, bunlarla uyum sağladığı oranda yaratılışının amacına uygun olan bu plânda yerini almış sayılır. Denge ve düzen dışına çıkıp uyumsuzluk gösterdiğinde yaşamasının anlamı kalmaz ve böylece dönüş yapmadığı takdirde ilâhi sünnet gereği ya o gibiler giderilerek yerlerine başkaları getirilir ya da cezalarının tamamı âhirete bırakılır.

Sonuç olarak, yaratılışındaki hikmet ve amaca uymayan, plândaki yerini almayan insan, kendine haksızlık etmiş olur. Hak kavramının dışına çıkıp sünnetullaha ters düşen bir hayat sürmek suretiyle kendi kendini cezalandırır.

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Cenâb-ı Hakk'ın varlık âleminde yer alan her şeyi yararlı bir düzen ve dengede yarattığına temas edildi. Hiçbir şeyin plân ve program dışı kalamayacağı belirtilerek ilâhi sünnete ters düşen bir hayata özenen insanlar uyarıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, âhiretten bir tablo veriliyor: Dünyada ileri gelenler, makam ve mevki sahipleri, reisler ve efendiler yaratıldıkları hikmet ve amacın dışına çıkmakla kalmazlar da çevrelerindeki dalkavuk ve hayranlarını da aynı yola itmek suretiyle ifsat ederlerse, zulüm üstüne zulüm işlemiş olacakları hatırlatılıyor ve böyle bir sapıklık ve şaşkınlığın ağır vebale yol açacağı, âhirette elim bir azap ile noktalanacağı haber veriliyor. Sonra da şeytana uyup hayatını geçici zevkler uğruna heba edenlerden bir gün gelecek şeytanların bile yüz çevirmek zorunda kalacaklarına dikkatler çekiliyor.

وَبَرَزُوا لِلّٰهِ جَمِيعًا فَقَالَ الضُّعَفٰٓؤُا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوٓا اِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ
اَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ قَالُوا لَوْ هَدٰينَا اللّٰهُ لَهَدَيْنَاكُمْ سَوَآءٌ
عَلَيْنَآ اَجَزِعْنَآ اَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ مَحِيصٍ ﴿٢١﴾ وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ
الْاَمْرُ اِنَّ اللّٰهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُكُمْ فَاَخْلَفْتُكُمْ وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُمْ
مِنْ سُلْطَانٍ اِلَّآ اَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِيْ فَلَا تَلُومُونِي وَلُومُٓوا اَنْفُسَكُمْ مَآ
اَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَمَآ اَنْتُمْ بِمُصْرِخِيَّ اِنِّي كَفَرْتُ بِمَآ اَشْرَكْتُمُونِ مِنْ قَبْلُ
اِنَّ الظّٰلِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٢٢﴾

21- Bunların hepsi Allah'ın huzuruna çıkıp toplanırlar; zayıflar, o büyüklük taslayıp (Allah'a imânı) gururlarına yediremeyenlere derler ki: "Doğrusu bizler size uymuştuk (uydunuz olmuştuk). Allah'ın azabından az bir şey olsun savıp bizi ondan koruyabilir misiniz?" Onlar, "ne yapalım, Allah bizi doğru yola eriştirseydi, biz de sizi doğru yola eriştirirdik. Şimdi artık bizler sızlansak da, sabretsek de birdir. Bizim için kaçıp sığınacak bir

kurtuluş yoktur" derler.

22- İş olup bitince, ilâhi hüküm yerine gelince, şeytan der ki: "Doğrusu Allah size gerçek bir vaatte bulunmuştu, ben de size söz vermiştim, ama sözümden döndüm (döneklik yaptım). Zaten üzerinizde bir sultam ve nüfuzum da yoktu, sadece sizi davet ettim, siz de olumlu karşılayıp bana geldiniz. O halde beni kınamayın, kendinizi kınayın. Ben feryadınıza koşup sizi kurtaramam; siz de benim feryadıma koşup beni kurtaramazsınız. Aslında beni daha önce Allah'a ortak tutmanızı da tanımamıştım." Şüphesiz ki zalimlere elem verici azap vardır.

Cehennem'den Bir Tablo

Toplum içinde halk tabakasını yönlendirme düzeyinde olan ülkenin okumuşları, ileri gelenleri doğru yolda değillerse; imanı gururlarına, camiyi nefislerine, zikri dillerine, Kur'ân'ı ellerine ve ağızlarına yakıştıramıyorlarsa; buna rağmen ahlâk ve faziletten, hukuk ve adaletten söz edip kendilerinde ahlâk ve faziletten eser bulunmuyorsa, vay o ülkenin haline! Çoban tam hıyanet içindeyse, vay güttüğü sürünün akıbetine!

İyi ama mal ve makam, bilgi ve kültür bakımından zayıf olanlar neden bunlara uyarlar? Bu sorunun cevabı açıktır: Ciddi şekilde eğitilmeyip kimi bilgisiz, kimi az okumuş, kimi de yarım aydın kalmış ve bunun da ötesinde kendilerine şahsiyet kazandıran gerçek dindarlık potasında biçimlendirilmemiş bir toplum her zaman, mal ve makam için o güçlerin uydusu olmaya bir bakıma mahkumdurlar. Ancak imânını, aklını ve idrâkini birleştirip nereye adım attığını iyice düşünebilenler bu genellemenin dışındadırlar.

Bir de halk tabakasının sağlam bir imânı, gelişmiş vicdanları, olgunlaşmış ruhları yoksa durum daha da kötüleşir ve uyduluk engel tanımaz boyutlara ulaşır.

İşte bunun içindir ki tarihin hemen her devir ve döneminde köşe başlarını ele geçiren, ekonomik bakımdan güçlü, ama inancı bozuk kişiler hem çevrelerindeki insanları sömürmüşler, hem de mevcut ahlâk ve fazilet kurallarını çiğnemişlerdir.

Kur'ân-ı Kerim'de ilgili âyetlerle, Mekke'nin ileri gelen kurtlarına yem olan zayıf halk tabakası uyarılırken inanan her toplum ve millete seslenil-

mekte ve gerçekleri iyi anlamaları ilham edilmektedir.

Şüphesiz ki, ülkelerini bir sürü sömürücülerin istilasına terkeden, halkı kemirip tüketen parazitlere göz yuman, makam ve rahatları uğruna adalet, ahlâk ve fazileti çiğneyen, dini ahlâkı bir tarafa iten güçlülerin ve onların kurbanları olan zayıfların Cehennem'de tekrar bir araya getirilecekleri mukadderdir. Ceza amelin cinsinden olduğu bir defa daha o adalet gününde tecelli edecektir.

Tablo çok uyarıcı:

Güçsüzlerle güçlüler arasında cereyan edecek konuşma oldukça dikkat çekicidir. Şöyle ki:

Güçsüzler: Biz size uyduk, bir bakıma uydunuz olduk. Bugün bizi Allah'ın adâleti gereği verdiği bu azaptan kurtarabilir misiniz? Zira siz hem kendinizi, hem de bizi doğru yoldan alıkoydunuz, diyecekler.

Güçlüler: Allah bizi doğru yola eriştirseydi, elbette biz de sizi doğru yola iletirdik. Ne yapalım ki O, hidâyet vermedi, diyerek sucu Allah (celle celaluhu)'ya yüklemeyi kurtuluş yolu olarak seçecekler ki, bu onların bir diğer küstahlığı olacak ve aklını, idrâkini kötü yolda kullananların doğru yoldan nasıl saptıklarını belgeleyecektir.

Sonra güçlüler gerçeği biraz daha anlayacak ve başlarına gelen azabın kendilerini her taraftan kuşattığını görerek şöyle diyecekler:

- Artık sızlansak da, sabretsek de aynı şey. Bizler için kurtuluş yok. Çünkü o yolları dünyada iken (kendimize) kapadık.

İlâhi hüküm yerine gelip iş bitince bu defa güçlüler, güçsüzler ve İblis bir araya getirilerek birbirleriyle hesaplaşma dönemi başlatılacak ki, asıl rüsvaylığın bir beteri de bu olacaktır. İblis onlara şöyle diyecek: "Allah size dosdoğru iman ve iyi amel karşılığında Cennet'i ve bir de hoşnutluğunu vaadetti. O'nun vaadi haktır. Siz ilâhi buyrukları dinlemek istemediniz, o yüzden âhireti inkâr ettiniz. Ben size Kıyamet, Cennet, Cenennem, hesap, terazi ve azap yok diye va'dettim; kalplerinize durmadan bu hususta sinyal gönderdim; ama hep yalan söyledim. Hem benim sizin üzerinizde -vesvese vermek dışında- hiçbir sultam yoktu ve olamazdı da. Buna rağmen sizin niyetiniz bozuk, şehvetiniz galip idi. Sizi kötülüklere çağırdım, düşünmeden, neticesini hesaba katmadan geldiniz. O halde beni kınamaya hakkı-

nız yok. Kendinizi kınamanız gerekir. Bugün, aklınızı, idrâkinizi iyi yolda kullanmadığınızın cezasını çekiyorsunuz. Artık ne ben sizi kurtarabilirim, ne de siz beni... Dünyada iken beni Allah'a ortak koşacak kadar şaşkınlık gösterdiğinizde ben onu kabul etmedim. Hepimiz de kendimize yazık etmiş, haksızlıkta bulunmuşuzdur. Dünyanın üç günlük şatafatına aldandık. Bugün artık zalimler için elem verici azap vardır. Onu geri çevirecek Allah'tan başka bir kuvvet ve kudret de yoktur."

Böylece hak ve adaletin, arkasından ilâhi hükmün tecelli etmesiyle güçlüler güçsüzlerden daha güçsüz duruma düşecek, ayaklar altında kalıp ezileceklerdir.

İblisin Mahiyeti Nedir?

Bu sorunun cevabını hem doyurucu, hem de öz ve özetli şekilde Müfessir Fahreddin Râzi, Mefatihü'l-Gayb adlı tefsirinde vermiştir. Onu özetleyerek naklediyoruz. Müellif diyor ki:

"Akli taksime göre, Allah'tan başka olan varlıklar üç sınıftır. Birincisi: Cisim olup boşlukta bir yer kaplayandır. İkincisi: Bir yer kaplayan cisme hülul eden (giren)lerdir. Üçüncüsü: Ne bir yer kaplayan, ne de ona hülul edendir.

Bu üçüncü sınıf, "ruhlar" diye adlandırılır. Sözü edilen bu ruhlar pak ve mukaddes olup kutsal sayılan ruhlar âleminden iseler, onlara "melekler" denilir. Habis iseler, insanları kötülüklere davet ediyorlarsa, onlar melek değil, şeytandırlar. O halde şeytan cisim değil ki bir bedenin içine girsin, yani canlı hayvanlar gibi ete, kemiğe bürünsün. O ruhani bir cevherdir, fiili habistir. Bütünüyle şerre ve insan nefsine yöneliktir. O bakımdan insan nefsinin cevherine (öz ve mayasına) çeşitli vesvese ve anlamsız, boş kuruntu sinyallerini gönderir."[1]

Böylece doğru yoldan sapan ileri gelenler ve onlara uyanların geleceği hakkında Kur'ân'ın tasvir ettiği tablo ibret ve öğüt alınacak, aynı zamanda insanı derinden düşündürecek on beş madde halinde işlenip gözler önüne serilmektedir.

1 Mefatihü'l-Gayb: 5/344

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ileri gelen sapıklar ve onlara şuursuzca uyanlar konu edildi. Tevbe edip dönüş yapmadan öldükleri takdirde âhirette kendilerini rüsvay edecek bir azabın ve hesaplaşmanın beklediği hatırlatıldı. İnsanın özellikle yaratılıp dünyaya indirilmesinin çok yüce amaçlara yönelik bulunduğuna işaretle üç günlük makam ve servet hırsına âhireti feda etmenin akıllıca bir tutum ve düşünce olmadığı kapalı bir şekilde anlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, yukarıdakilerin aksine hayatın anlam ve hikmetini bilip imân doğrultusunda iyi ve yararlı amellerde bulunanlara âhiret âleminde hazırlanan nimetlerden söz ediliyor. Dünyadan selim bir kalp ile ayrıldıkları için Cennet'te de iyilik temennilerinin "selâm" olacağı belirtiliyor. Güzel söz, kökü sağlam/yukarıya doğru dal-budak vermiş verimli bir ağaca benzetiliyor. Kötü söz ise, kökü kesilmiş kuru bir ağaca teşbihle imânla inkâr, iyi amelle kötü amel arasındaki farka dikkat çekiliyor.

وَأُدْخِلَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
خَالِدِينَ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ ۖ تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ ﴿٢٣﴾ أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ
مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ ﴿٢٤﴾ تُؤْتِي
أُكُلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا ۗ وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٥﴾
وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ
﴿٢٦﴾ يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ ۚ
وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ ﴿٢٧﴾

23- İmân edip, iyi-yararlı amellerde bulunanlar, altlarından ırmaklar akan Cennetlere sokulacaklardır. Rablerinin izniyle orada devamlı kalırlar. Oradaki kutlamaları "selâm"dır.

24- Allah'ın sana nasıl misâl verdiğine baksana: Güzel bir söz, kökü sağlam, sabit, dalları gökte güzel bir ağaç gibidir.

25- Rabbinin izniyle her an meyva verir; düşünüp öğüt alsınlar diye Allah insanlara (böyle) misâller verir.

26- Kötü bir söz ise, yerin üstünde gövdesi koparılmış hiçbir sebatı olmayan bir ağaç gibidir.

27- Allah imân edenleri dünya hayatında da, ahirette de sabit bir söz ile sağlamlaştırır. Zâlimleri ise saptırır ve Allah dilediğini yapar.

İLGİLİ HADİSLER

Abdullah b. Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Bir gün Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ashabına seslenerek şöyle buyurdu:

"Bana bir ağaçtan haber verin ki, o Müslüman kimseye benzer; yaprakları dökülmez. Her zaman (her mevsim) meyvesini verir?"

Râvi diyor ki: Hatırıma onun hurma ağacı olduğu geldi; ancak Ebu Bekir (radıyallahu anh) ile Ömer (radıyallahu anh)'ın konuşmadıklarını görünce, ben de konuşmaktan çekindim. Kimse bir cevap vermeyince de Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz:

"O hurma ağacıdır" buyurdu.[1]

"Kul (ölüp) kabrine konulduktan sonra arkadaş ve yakınları ayrılınca, onların ayakkabılarının takırtı sesini duyar. Onlar ayrılıp gidince iki melek gelip onun (ruhunu) oturturlar (karşılarına alırlar) ve ona şöyle sorarlar: "Şu Muhammed adındaki zat hakkında ne dersin?" Ölü Müslüman ise, şu cevabı verir: "O'nun Allah'ın kulu ve peygamberi olduğuna şehadet ediyorum." Bunun üzerine ona: "Cehennemdeki yerine bir bak, Allah onu Cennette bir yere tebdil etti!" derler. Böylece ölü her iki yeri de görür."[2]

"Mü'minin misali, sabit bir ağaç gibidir. İman onun damarları, namaz gövdesi; zekât, kökünden fışkıran fidanları; oruç onun dalları; Allah yolunda eziyet çekmek çiçekleri; güzel ahlâk yaprakları ve Al-

1 Buhari/İlim: 14, Et'ime: 46, Büyü: 94 - Müslim/Münafikin: 62 - Ahmed: 2/12, 41

2 Ebu Dâvud/Sünnet: 24 - Nesâi/Cenâiz: 108, 110

lah'ın haram kıldığı şeylerden sakınmak onun meyveleridir."[1]

İmanın Karşılığı

وَأُدْخِلَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ

"İman edip iyi-yararlı amellerde bulunanlar, altlarından ırmaklar akan cennetlere sokulacaklardır. Rablerinin izniyle orada devamlı kalırlar."

Allah'a dosdoğru iman, bütün hayırların menbaı, faziletlerin kaynağıdır. Susuzluktan veya köklerinin kesilmesinden dolayı kuruyan bir ağaç ne ise, imansız bir beden de odur. İkisi de yakıt olmaktan başka neye yarar?

Cennet'i saadet yurdu yapan, imânın sönmeyen nurudur. Onsuz Cennet varla yok arasındadır. Cehennem'i ateşle dolduran, şüphesiz ki hakkı inkâr etmek, azgınlık gösterip zulmetmek ve ahlâk dışı yaşamaktır. Bu gibi sapmalar ve kötülükler olmasaydı, Cehenneme gerek kalmazdı.

O halde ruhu her ân canlı ve yemyeşil tutan imân cevherinin mükâfatı, her an canlılık ve huzur veren Cennet'tir. Bunun için Cenâb-ı Hak, sapık inkarcılara verilecek azabı açıkladıktan sonra, imân edip iyi yararlı amellerde bulunan mü'minlere vereceği mükâfata dikkatleri çekmektedir.

Selâm vermek ise, Cennet'te mü'minlerin dirlik temennileri, kutlama mesajlarıdır.

Neden Selâm

تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ "Oradaki kutlamaları selâmdır."

Selâm, Allah'ın sıfatlarından, diğer bir deyişle, O'nun 99 isminden biridir. Sözlük mânası: İç ve dış, açık ve gizli afetlerden sıyrılıp esenlikte kalmaktır. Terim olarak: İnsan olmanın anlam ve hikmetini idrâkla ruhuna ilâhi selâmet havasını teneffüs ettirmek suretiyle ruhla beden, dünya ile âhiret arasında selâmet köprüsünü dengeli biçimde kurmaktır.

Âhirette ise, bu selâmetin hakikatına erişmek, Allah'ın selâmet tecellisiyle, yine O'nun selâmet yurduna girmek ve orada hem Allah'ın, hem

1 Tefsir-i Kurtubi: Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)'den. Ancak bu hadisin senedini tesbit edemedik. Mevkuf olduğu kesindir.

meleklerin, hem de mü'minlerin dirlik temennilerine lâyık görülmektir.

Dünya'da iken birbirlerini Allah için selamlayanlar ve bununla birbirlerine güven, huzur, destek, kardeşlik ve yakınlık telkin edenler Allah'ın Selâm sıfatının tecellisine mazhar olurlar. İmân üzere öldükleri takdirde ahirette bu mazhariyetin canlı örneğini Cennet'te görme bahtiyarlığına erişirler.

Güzel Söz

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً

"Allah'ın sana nasıl misal verdiğine baksan ya: Güzel bir söz, kökü sağlam, sabit, dalları gökte güzel bir ağaç gibidir."

Şüphesiz ki, sözlerin en güzeli, Allah'ın varlığını ve birliğini anlatan ve her Peygamber'in tebliğ ve irşatta temel hareket noktası sayılan "Lâ ilahe illâllah"tır. Arş-i A'lâ üzerinde de yazılı bulunan bu mübarek ve kutsal kelimeyi, manasını, amacını idrak içinde gönül toprağına ebediyet tohumu olarak atmak, ilim ve irfan suyuyla sulamak, kökü derinlerde, dalları göğe yükselmiş her an meyva veren bir ağaç gibi feyizli kılmak, Allah'a dosdoğru imân eden kimsenin tek amacı olmalıdır. Çünkü kalpte yeşeren "Kelime-i Tevhid" ağacı, imanı oluşturur. İbâdetler, hayırlar, iyilikler, faziletler ve güzel ahlâk bu ağacın aralıksız verdiği meyvelerdir.

Ayrıca "güzel söz" çok yönlü bir tabirdir. Doğruluğu, zerafeti, güler yüzlülüğü, yakınlığı, kardeşliği, emniyeti ve huzuru telkin eder. O bakımdan temelinde "Lâ ilahe illallah" bulunan güzel sözün birçok yararları söz konusudur.

Onları şöyle özetleyebiliriz:

a) Ruhlara serinlik, gönüllere yatışkanlık verir. İç sıkıntılarını giderir.

b) Kötü duygu ve düşünceleri yönlendirir, iyiye, güzele ve doğruya çevirir.

c) Kardeşlik, dostluk ve yakınlık bağlarını kuvvetlendirir. Toplumu birbirine daha iyi kaynaştırıp bütünleştirir.

d) Aileye mutluluk, çevreye güven ve huzur havası estirir. O bakımdan sıcak bir ilgi ve güvenli bir yaklaşıma neden olur.

e) Devlet bünyesinde kişilere şeref, itibar, sevgi ve saygı kazandırır. Vatandaşla devlet kadrosu arasında güven havası estirir.

Kötü, kaba ve sert söz ise, bunların tam tersine bir yol açar.

İman ile Amel

Görüldüğü gibi, Kur'ân'ın eşsiz benzetmesiyle "imân", kökü çok derinlerde, dalları ise göğe yükselmiş, her an meyve veren bir ağaca benzetilmiştir. Bu bize neyi telkin ediyor veya neleri öğretiyor? Tek kelimeyle, imân ile amelin birbiriyle ilgisini, aralarındaki bağın kopmazlığını haber veriyor.

Zira gerçekten sağlam bir imân her yönüyle feyiz ve bereket kaynağıdır. Rahmet saçan ürünleri birbirini izler. O bakımdan imân: Amelden ayırdığımız takdirde, kısmen olsun özelliğini kaybettirme tehlikesine kapı açmış oluruz. Bu, bir bakıma meyvesiz ağaca benzer. Yararı çok az, feyiz ve bereketi noksandır.

Güzel sözün benzetildiği ağaç, dört sıfatla anılmıştır:

Kur'ân-ı Kerim güzel bir sözü, güzel bir ağaca benzetirken o ağacı dört sıfatla anarak bize geniş, fakat üzerinde düşünmemizi ilham eden mânalar vermiştir:

1- O ağaç güzeldir.

Bu, onun ya şeklinin ya görünümünün ya da kokusunun veya meyvesinin güzel olduğunu anlatır.

2- Kökü derinlerde sabittir.

Bu, onun bir dış tesirden dolayı devrilmeyeceğini, yerinden kopmayacağını ifade eder. Dış tesirle kopup devrilmeye yüz tutacak kadar güçsüz ve köksüz olsaydı, sözü edilen güzellik vasfını kaybederdi.

3- Dalları göktedir.

Dallarının genişleyip yükselmesi, kökünün ve gövdesinin gücünü simgeler. Aynı zamanda yeryüzünün bazı olumsuz tesirlerinden selâmette kaldığını belirtir. O nisbette de meyveleri tertemiz ve nefis olur.

4- Her an meyvesini verir.

Bu kadar sağlam, yüksek ve verimli bir ağacın elbette ki istisnai de

olsa her zaman meyve vermesi beklenir. Allah'ın rızası, aklını kullanan her insanın böylesine feyizli bir ağaca sahip olmasını ister. Peygamber ve kitap böyle bir ağacın yetiştirilme yol ve yöntemini öğretir.

İşte kalplerin derinliğine kök salan, hücrelere kadar inen sağlam bir imân da böyledir.

TASAVVUFI YÖNÜ

İlâhi marifet ve ilâhi sevgiye gark olmak, ilâhi hizmete yönelmek ve O'na taât-ü ibâdette bulunmak, sözünü ettiğimiz dört sıfata dört yönüyle benzer ve böylece marifet ağacı her dem ilâhi feyiz, rahmet ve inayet meyvelerini verir. Evi ayakta tutan, sağlam temele dayalı dört rükündür. Dinin temeli ve onun manevi yapısını ayakta tutan rüknü marifettir. Zira marifet, Allah (celle celaluhu)'yu şüpheden uzak, yakin derecesinde bilmek ve o bakımdan Allah (celle celaluhu)'ya karşı üstün sevgi ve saygı duymaktır. Böyle bir bilgi ve deruni zevkten mahrum olan bir imân şüpheyle yüz yüze demektir. Marifetle birleşip bütünleşen bir imân ise, ağaçla ilgili dört vasfı kendinde taşımakta ve her an feyiz ve rahmet ürünlerini vermektedir.

Fena Söz, Kötü Ağaca Benzer

وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ

"Kötü bir söz ise, yerin üstünde gövdesi koparılmış hiçbir kararı olmayan bir ağaç gibidir."

Kötü söz, daha çok Allah'ı tanımamak, O'nun varlığı, kudreti ve plânı hakkında bilgisiz ve ilgisiz kalıp inkâra delâlet eden söz ve davranışlarda bulunmaktır.

O halde Hakk'ı inkâr, hakikati örtüp gizlemek ve Allah hakkında bilgisiz ve ilgisiz kalmak, üç kötü sıfatı kendinde taşıyan kötü bir ağaca benzetilebilir.

Nitekim ilgili âyette bu benzetme çok özlü ve anlamlı şekilde ifade edilmiştir. Şöyle ki:

1- Ağaç yararsız ve kötüdür.

2- Zira kökü kopuktur.

3- Gövdesi kararsız olup, dış tesirle şuraya buraya sürüklenmektedir.

Küfür de böyledir: Onda feyiz ve rahmet, bereket ve güven yoktur. Ne göğe doğru yükselen dalları, ne yerin derinliğine inen kökleri, ne sapasağlam ayakta duran gövdesi, ne de yarar sağlayan bir meyvesi vardır. O bakımdan küfür, tuğyan ve hakkı ret her zaman köksüzdür, kararsızdır, şüphecidir, umutsuzdur, şaşkın ve tedirgindir. Verimli hiçbir ürün söz konusu değildir.

Kötü sözün zararları:

Kur'ân-ı Kerim müstesna bir benzetmede bulunurken bize çok zengin malzeme ve bilgi vermektedir.

O bakımdan "kötü söz"ün günlük hayatımızdaki zararları da söz konusudur, şöyle ki:

a) Ruhlara tiksinti ve sıkıntı verir, sinir sistemini bozar.

b) Kalplerin kırılmasına yol açar, kin ve nefret duygularını kabartır.

c) Kardeşlik bağlarını koparır. Toplum yapısında güven ve huzuru sarsar, bütünleşmeyi önler.

d) Aileyi huzursuz eder, sevgi ve saygı havasını bozar.

O bakımdan rahatlıkla diyebiliriz ki, güzel ve yapıcı söz, temelinde Allah'a imân cevheri bulunduğu ölçüde faydalı ve feyizlidir, kötü söz de temelinde küfür ve azgınlık bulunduğu nisbette zararlı ve yıkıcıdır.

Kavl-i Sabit (Sabit Bir Söz)

يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِى الْاٰخِرَةِ

"Allah imân edenleri dünya hayatında da, ahirette de sabit bir söz ile sağlamlaştırır."

Sabit bir söz ile çevirisini yaptığımız "kavl-i sabit", iki şehadet kelimesine işarettir. Allah'ın varlığına ve birliğine, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Allah'ın kulu ve peygamberi olduğuna şehadet etmek, imânın temelini oluşturur. İmanın diğer şartları bu iki cümlenin kapsamına girer. Güzel bir söz, güzel bir ağaca benzetildikten sonra, bu sözün ancak iki şehadeti getirmek suretiyle inanan bir gönülde karar kılabileceğine dikkatler çekiliyor. Allah (celle celaluhu)'nun mü'minleri böylesine kökü derinlerde, dalları gökte, her an meyve veren bir söz ile dünya hayatında da, âhiret

hayatında da sabit kılacağı müjde mahiyetinde haber veriliyor. Çünkü gerçek imân, selim ve köklü bir zevk ve aşk doğurur. Dünyada hiç bir nimet bu zevki veremez. Dış tesirler ne kadar olumsuz yönde gelişirse gelişsin, mümkün değil o zevk ve aşkı sarsamaz. Nitekim Ashab-ı Kirâm'ın hayatı incelendiğinde imânın doğurduğu deruni zevk ve aşkın neler yaptığı, nelere mukavemet gösterdiği, ne büyük başarılar elde ettiği rahatlıkla görülebilir. İşte Cenâb-ı Hakk'ın dünya hayatında da mü'minleri böylesine bir söz üzerinde sabit kılmasının bir bakıma anlamı budur.

Kendini bu irfan düzeyine getiren mü'min son nefesini, yine dudakları iki şehadet sözünün ıslaklığını taşıdığı halde verir. Kabir âleminde meleklere böyle bir ıslak dudakla cevap verme bahtiyarlığına erişir. Âhiret'te de bu kelimenin verdiği sabr-ı sebatla Sırat'ı geçer.

Kötü ağaca benzetilen kötü söz, iki şehadeti ret ve inkâra delâlet eden söz ve davranışlardır. O bakımdan inkarcı zalim, kökleri kopmuş, yerde sürüklenen kararsız, meyvesiz, yararsız bir ağaç gibidir. Dünyada şüphe, vesvese içinde büyük bir inkâr fırtınasına tutulduğu için hep tedirgin ve şaşkın olmuştur. Öleceği zaman da sabit bir sözü yoktur. Böyleleri bir bakıma ayarı bozuk saate benzerler, kâh ileri gider, kâh geri kalır. Ölüm anında ümitsizlik ve bütünüyle yok olma sıkıntısı, kabirde cevap verememe üzüntüsü, âhirette yardımcı ve dost bulamama vahşeti, onu yerden yere çarpar. Zira kökü yok, dalı yok, meyvesi yoktur. Zararı ise çok yaygındır.

İşte böylece Allah (celle celaluhu), ilâhi plâna uymayan, hilkat kanununun dayandığı hikmete ters düşen ve aklını, irâdesini -sünnetullahın belirlediği- imkân sınırına erişme yolunda kullanmayan inkarcı zâlimleri böylece saptırır, sapıklıklarıyla baş başa bırakır. Allah (celle celaluhu) ancak hikmeti gereği dilediğini işler.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, imân doğrultusunda iyi, yararlı amellerde bulunan mü'minlere âhirette verilecek mükâfatlardan söz edildi. Allah'a dosdoğru imânı ifade eden "Kelime-i Şehadet" sözü, dört vasfı bulunan güzel bir ağaca; Allah'ı inkâra delâlet eden kötü bir söz ise, üç kötü vasfı bulunan fena bir ağaca benzetildi. Sonra da o güzel sözü kalbinin derinliğine indirip zevk ve aşkına bürünen mü'minin hem dünyada, hem de âhirette o söz üzerine sabit kalacağı açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle böyle bir güzel sözü kalbinde taşımayan nankörlerden söz ediliyor. Öylelerinin hem kendilerini, hem çevrelerini mahvettiklerine dikkatler çekiliyor. Sonra da Allah'a ortak koşanların sakat tutumu kınanıyor; üç günlük bir geçim için nefsin emrine girenlerin sonlarının hüsran olacağına işaret ediliyor. Arkasından toplum hayatına birlik, dirlik ve sosyal güvence getiren; kardeşlik ve dostluk bağlarını kuvvetlendiren namaz ve zekât ya da sadaka gibi iki önemli ibâdete devam edilmesi emredilerek mü'minlerin kendi çevrelerinde örnek insanlar, rahmet saçan melekler gibi oldukları kapalı bir anlatımla hatırlatılıyor.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ بَدَّلُوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ كُفْرًا وَّاَحَلُّوْا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ ۙ ﴿٢٨﴾ جَهَنَّمَ ۚ يَصْلَوْنَهَا ۭ وَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴿٢٩﴾ وَجَعَلُوْا لِلّٰهِ اَنْدَادًا لِّيُضِلُّوْا عَنْ سَبِيْلِهٖ ۭ قُلْ تَمَتَّعُوْا فَاِنَّ مَصِيْرَكُمْ اِلَى النَّارِ ﴿٣٠﴾ قُلْ لِّعِبَادِيَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا يُقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَيُنْفِقُوْا مِمَّا رَزَقْنٰهُمْ سِرًّا وَّعَلَانِيَةً مِّنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَ يَوْمٌ لَّا بَيْعٌ فِيْهِ وَلَا خِلٰلٌ ﴿٣١﴾

28-29- Allah'ın nimetini küfre-nankörlüğe değiştirenleri ve milletlerini de helak yurduna (sürükleyip) sokanları görmedin mi? Cehennem'e yaslanırlar; orası ne kötü karargâh!

30- (Halkı) Allah'ın yolundan saptırmak için O'na ortaklar, benzerler koştular. De ki: Bir süre keyfinize bakıp yararlanın; elbette varacağınız yer Cehennem'dir.

31- İmân eden kullarıma de ki: İçinde alım-satım, dostluk bulunmayan gün gelmeden önce namazı kılsınlar, kendilerine rızık olarak sunduğumuz şeylerden gizli-açık (Allah için) harcasınlar.

İLGİLİ RİVAYETLER

Allah (celle celaluhu)'nun nimetinden maksat nedir veya ne kasdediliyor? Müfessirlerimiz birkaç yorumda bulunmuşlardır ki, hepsinde de isabet vardır. Şöyle ki:

a) Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) ve O'na indirilen Kur'ân'dır.

b) İnsanların dünya ve âhiretini selâmete erdirecek olan İslâm dinidir.

c) İslâm'ın, esaslarını belirttiği imândır.

Bu nimetleri küfre değişenlere gelince: İlim adamlarının az farklı yorum ve tesbitleri söz konusudur. Şöyle ki:

İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre, Mekke kâfirleri kasdedilmiştir. Sonra da yeryüzünde yaşayan bütün inkarcı azgınlardır. Çünkü Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) kıyamet kopuncaya kadar bütün insanlara, milletlere rahmet peygamberi olarak gönderilmiştir.

İbn Ebi Hâtim'e göre. Bedir Savaşı'na katılan Kureyş kabilesinin azgın inkarcıları kasdedilmiştir.

Hz. Ali (radıyallahu anh)'a göre, Kureyş kabilesinde kümelenen münafıklar kasdedilmiştir. Nitekim Ma'kal'ın İbn Ebi Hüseyn'den yaptığı rivayete göre, Hz. Ali (radıyallahu anh) bir gün ayağa kalkıp dedi ki: "İçinizde benden Kur'ân'la ilgili bir şey soran bir kimse yok mudur? Allah'a yemin ederim ki, bugün Kur'ân'ı benden daha çok bilen bir kimse tanımış olsaydım, denizlerin ötesinde de olsa herhalde ona giderdim!" Bunun üzerine orada hazır bulunanlardan Abdullah b. Küvâ': "Allah'ın nimetini küfre değiştirip milletini helak yurduna sürükleyip sokanlar kimlerdir?" diye sordu. Hz. Ali (radıyallahu anh) şu cevabı verdi: "Onlar Kureyş müşrikleridir. Allah'ın nimeti olan imân onlara geldi, fakat onu beğenmediler, küfrü tercih ettiler ve böylece kendi kavimlerini helak yurduna sürükleyip soktular."

Aynı konuyu bir başka zaman Hz. Ali (radıyallahu anh) da değişik bir yorumda bulunarak şöyle açıklamıştır: "Onlar Kureyş kabilesinde iki facir ailedir: Umeyyeoğulları ile Muğireoğulları. Muğireoğulları Bedir Savaşı'nda öldürüldüler. Umeyyeoğulları ise, hâlâ keyifle yaşamaktadırlar."

İbn Abbas (radıyallahu anh), Hz. Ömer (radıyallahu anh)'a bu âyetin açıklanması hakkında ricada bulundu. Ömer (radıyallahu anh) de ona şöyle dedi: "Bunlar, Kureyş kabilesinden iki fâcir ailedir: Benim dayılarım ve senin amcalarındır. Benim dayılarımı Allah Bedir günü helak etti. Senin amcalarına ise, Allah bugüne kadar mühlet vermiştir."

Tabiinden Mücahid ve Said b. Cübeyr'e, Dahhak, Katade ve İbn Zeyd'e göre, âyette Allah'ın nimetini küfre değiştirenlerden maksat, Bedir Savaşı'nda öldürülen kâfirlerdir.[1]

Nimeti Küfre Değiştirmek

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللهِ كُفْرًا

"Allah'ın nimetini küfre, nankörlüğe değiştirenleri görmedin mi?"

Bu âyetin iniş sebebi bir özellik taşıyorsa da, inkarcı olan bütün nankör insanları kapsamaktadır.

Kuşkusuz Allah'ın nimetleri o kadar çoktur ki, onları saymak mümkün değildir. Ama unutmayalım ki, insanlara verdiği en büyük nimeti, muhakkak ki Kur'ân ve Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'dir. İslâmiyet, imân dahil bu ikisini içerdiğinden, Allah'ın en büyük nimeti, en son mesajıdır diyebiliriz.

Önce bu büyük nimet Mekkeli'lere verildi. Doktorun şifa olarak verdiği acı ilâçtan tiksinip kaçan çocuklar gibi Mekke'nin ileri gelenleri de bu rahmet ve şifa veren nimetten sadece tiksinmekle kalmayıp, onu yok etmek için olanca güçlerini kullandılar.

Ama neden, ileri gelen, sözde aklı eren o kimseler böylesine sakıncalı bir yolu tercih ettiler?

Önce insana tuhaf geliyorsa da, düşünüldüğünde cevabı çok açık olarak karşımıza çıkmaktadır. Şöyle ki:

a) Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in son peygamber olarak ortaya çıkmasıyla, o ileri gelenlerin makam ve itibarlarının sarsılması söz konusu idi,

b) Zayıf ve kimsesiz, aynı zamanda fakir halk tabakasını bir sürü halinde kullanma imkânının yok olacağı, otoritelerinin sarsılacağı endişesi mevcuttu,

c) Çevrelerinden gördükleri saygı ve itibarın kalkacağını hesaplıyor, buna sebep olacak hiçbir hareket ve düşünceyi, inanç ve iddiayı kesinlikle kabul etmek istemiyorlardı,

---

1 Lübabü't-te'vil: 2/79 - Tefsir-i Kurtubi: 9/364, 365

d) Kutsal Kabe'ye hizmet etme, gelen hacıları ağırlama şeref ve imtiyazından mahrum kalacakları korkusu ise, daha iyi ve etraflı düşünmelerine imkân vermiyordu,

e) Umeyyeoğulları ile Hâşimoğulları arasındaki rekabet ve Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in peygamberliğiyle Hâşimoğulları'nın yükseleceği ve Ümeyyeoğulları'nın eski itibarlarını kaybedeceği düşüncesi hâkim idi.

Şüphesiz ki, bu saydıklarımız, nimeti küfre değiştirmelerinin sebeplerinden bir kısmıdır. Birkaç günlük baş olma, otoriteyi elde tutma, rakiplerine üstünlük sağlama pahasına en büyük nimeti teptiler de kendilerini saadet güneşinden mahrum bıraktılar.

Kur'ân diğer yandan bu âyet ile İslâm nimetine lâyık görülen milletlere sesleniyor: Allah (celle celaluhu) birçok milletler arasından sizleri seçip İslâm nimetine lâyık gördü. Bu nimete eriştikten sonra başka milletlerin kültür istilâsına kapılarınızı açık tutmak suretiyle sakın nankörlük etmeyin; nimeti küfre değiştirmeyin; sonra bunun cezası hem dünyada, hem de âhirette çok şiddetli olur ve çok ağır yüklü bir fatura ödemek zorunda kalırsınız. En azından İslâm ile küfür, hak ile bâtıl arasında bocalayan nesillerin ortaya çıkmasına sebep olursunuz ki bu sonunuzu tehlikeye sürükler.

Üçüncü bir şık olarak, Kur'ân ilgili âyetiyle bütün milletlere sesleniyor. Şöyle ki: Dinler tekâmül basamaklarında yükselirken, sonra indirilenler önce indirilenleri yürürlükten kaldırma doğrultusunda gelişip son kertesine dayanmış, peygamberlik Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) ile kitaplar Kur'ân ile, dinler İslâmiyet ile mühürlenmiştir. Geliniz size sunulan bu yüksek nimeti severek, inanarak araştırma, mukayese etme külfetine katlanınız. Gerçeği araştırmak, bulmak insanın hakkı değil midir? Sığ, basit, kulaktan dolma bilgilerle yetinmeyin. Zaten ciddi hiçbir konu hakkında kulaktan dolma sığ bilgiler aydınlatıcı, olumlu sonuca götürücü değildir. Korkup kaçtığınız İslâm, aslında bütünüyle rahmettir, kolaylıktır, kardeşliktir, güvendir, huzurdur, adalettir ve hakseverliktir. Denize düşüp kurtulmaya çalışan ve fakat kurtulma şansı olmayan kimseyi kurtarmak için kendisine yaklaşan Yunus balığından ürküp kaçan kimse gibi olmayın. Oysa o bir köpek balığı değil, kurtarıcı bir melektir.

Halkı Allah Yolundan Alıkoymak

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللهِ كُفْرًا وَاَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ

"Allah'ın nimetini küfre, nankörlüğe değiştirenleri ve milletlerini de helak yurduna (sürükleyip) sokanları görmedin mi?"

İslâm'ı, dejenere olmuş yaşantılarını frenleyecek bir kuvvet olarak gördükleri için ondan devamlı kurtulmaya çalışanlar, bununla da yetinmeyip halkı Allah yolundan, İslâm nimetinden alıkoymayı kendi çıkarlarından yana tercih etmişlerdir. Alternatif olarak da başka şeyleri kutsallaştırmayı veya ilâhlaştırmayı uygun görüp Allah'a ortak koşmaktan çekinmemişlerdir. Elleriyle yontup şekillendirdikleri putları kâh ilâh kabul etmişler, kâh kendileriyle Allah arasında şefaatçi görerek çok sakıncalı bir inanç sistemi meydana getirmişlerdir. Çünkü putperest müşrikler ne ise, bugünkü inkarcı maddeciler de odur.

İlgili âyetle bunun ölçü ve anlamı açıklanıyor ve sonucun sabırla beklenmesi tavsiye ediliyor. Sonra da inkâr ve ahlâksızlık bataklığını gülşen sanıp keyif çıkaranlara sesleniliyor: Siz de bir süre keyfinize bakın, nefsinizin arzularına baş eğip o bataklıktan yararlanın, sünnetullah, haddi aşıp belli kerteye gelmenizi bekler. O kerteye geldiğiniz gün ilâhi hüküm iner, gereğini yerine getirir.

Dostlukların Sona Ereceği Gün

Allah için kurulan dostluk dışındaki bütün dostlukların sona ereceği gün hatırlatılıyor. Neden? Çünkü dünya denilen bu aşağı âlemde çok aşağılık dostlar da vardır.

Onları birkaç madde halinde şöyle sıralayabiliriz:

a) Makam ve ikbal günlerinin dostları,

b) Servetten yararlanmak için dostluk kuranlar,

c) Şehvetten yana dostluk kuranlar,

d) Mideci dostlar, sofra dostları.

Allah'a ve Âhiret'e dosdoğru inanmayan bir toplumun bünyesinde oluşan sün'i dostlukların temel taşları ancak bu gibi şeylerdir. Diğer bir tabirle o gibi dostluk çatısını ayakta tutan ana direkler bunlardır. Her an

yıkılıp dağılmaya mahkumdur. En geç ahirette bu tür dostluklardan eser kalmaz. Çünkü orada makam, servet, şehvet, mide ve sofra söz konusu değildir; herkesi meşgul eden yeterli dert ve sıkıntı, hesap ve sonuçları vardır. Söz sahibi sadece Allah (celle celaluhu)'dır. Başkalarının konuşma hakkı ve yetkileri yoktur.

İşte İslâm insanı bu fasit perdenin arkasından çekip, ruhlara ışık ve gıda veren Allah için dostluğa ve kardeşliğe eriştirmek istiyor.

Ancak şu iki hususun arızasız yerine getirilmesini öneriyor:

1- Namaz kılmak,

2- Verilen nrmetleri (Allah için) gizli ve açık harcamak...

Denilebilir ki, Allah için dostlukla bu iki ibâdetin ilgisi nedir? Unutmayalım ki, namaz insanı günde birkaç defa en yüce dosta çekip götürmekte, aradaki engelleri kaldırıp insanı ruhen arındırmakta ve diğer bütün dostlukları bu dostlukla değerlendirmemizi ilham etmektedir. Allah için, O'nun rızasına erişmek için gizli-açık hallerde harcamak, insanı, kişisel çıkarlarını ön plâna almaktan uzaklaştırır; başkalarını sömürme duygusunu köreltir; mal ve makam gibi arızi sebepler dolayısıyla dostluk kurmanın anlamsız olduğunu ilham eder.

Böylece Cenâb-ı Hak, kendi rızasına uygun bir dostluk kurabilmemiz için bize, imân temeli üzerinde filizlenecek iki önemli ibâdeti yerine getirmemizi emrediyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, güzel ve kötü sözler üzerinde durularak nefis bir benzetme yapıldı. Allah'ı inkâr eden nankör kimseler, kökleri kopuk kuru bir ağaca benzetilerek, öylelerinin ancak cehenneme yakıt olabileceklerine işaret edildi. Sonra da insanı kadirbilir yapan, imân temeli üzerinde filizlenerek insani duygulan geliştiren ve topluma rahmet havası estiren iki önemli ibâdetten söz edildi.

Aşağıdaki âyetlerle Allah'ın geniş rahmetine, birliğine ve kudretinin sınırsızlığına delâlet eden yedi belgeye dikkatler çekiliyor. Böylece Allah'ın insandan yana hazırlayıp hizmete sevkettiği nimetlerin sayılmayacak kadar çok olduğu hatırlatılıyor. Bununla beraber insanların çoğunun haksız-

lık ve nankörlük içinde bulunduğu konu ediliyor.

اَللّٰهُ الَّذِی خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَخْرَجَ بِهٖ مِنَ
الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَّكُمْ ۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِیَ فِی الْبَحْرِ بِاَمْرِهٖ ۚ وَسَخَّرَ
لَكُمُ الْاَنْهٰرَ ۚ ﴿٣٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَآئِبَیْنِ ۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّیْلَ
وَالنَّهَارَ ۚ ﴿٣٣﴾ وَاٰتٰىكُمْ مِّنْ كُلِّ مَا سَاَلْتُمُوْهُ ؕ وَاِنْ تَعُدُّوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوْهَا ؕ
اِنَّ الْاِنْسَانَ لَظَلُوْمٌ كَفَّارٌ ۚ ﴿٣٤﴾

32- Öyle Allah ki, gökleri ve yeri yaratmış, gökten su indirerek size rızık olsun diye onunla türlü ürünler çıkarmış; denizde O'nun emriyle (koyduğu kanunla) dolaşıp gezmeniz için gemiyi sizin buyruğunuza vermiş; nehirleri de sizin (yararınıza) baş eğdirmiştir.

33- Güneşle ayı bağlı bulundukları kanun gereği (görevlerini) biteviye sürdürmek üzere hizmetinize veren, gece ile gündüzü size musahhar kılan da O'dur.

34- İsteyebileceğiniz her şeyi veren de O'dur. Eğer Allah'ın nimetlerini saymaya kalkışacak olursanız sayamazsınız. Doğrusu insan çok haksız ve çok nankördür.

İLGİLİ HADİSLER

"Kıyamet gününde âdemoğluna üç büyük defter çıkarılır: Birinde iyi, yararlı amelleri yazılıdır. Birinde günahları yazılıdır. Üçüncüsünde ise, Allah'ın ona verdiği nimetler yazılıdır.

Cenâb-ı Hak en küçük nimetine der ki: "Karşılığını onun iyi, yararlı amellerinden (ayırıp) al!" Böylece o küçük nimet, adamın bütün iyiliklerini aldıktan sonra uzaklaşarak şöyle der: "Rabbim! Senin izzetin ve yüceliğin hakkı için, karşılığımı tamamen alamadım!" O nedenle geriye günahlar ve nimetler kalır. Allah kuluna merhamet etmeği dileyince, "Ey kulum! Senin iyiliklerini kat kat yapıyorum, günahlarını da

bağışlıyorum." Buyurur."[1]

Bu konuda Talk b. Habib'in şöyle dediği rivayet edilmiştir:

- "Allah'ın hakkı, insanların kaldıramayacakları ve yerine getiremeyecekleri kadar çok ve ağırdır. Allah'ın nimetleri ise, kullarının onları sayamayacağı kadar çoktur. O halde tevbe ederek sabahlayın ve tevbe ederek akşamlayın!"[2]

Rivayete göre:

- Dâvud (aleyhisselam) şöyle dilekte bulunmuştur: "Ya Rab! Sana nasıl şükredeyim ki, sana olan şükrüm de senin üzerimde olan bir başka nimetindir."[3]

Allah'ın Varlığını ve Kudretini Yansıtan Belgeler

اَللّٰهُ الَّذِی خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ

"Öyle Allah ki, gökleri ve yeri yaratmış..."

Yukarıda geçen âyetlerle inkarcı sapıkların, şaşkın müşriklerin karşılaşacakları cezaya dikkatler çekildikten sonra; ilâhi rahmetin eseri olarak insan aklına ışık tutan, malzeme veren belgeler ve deliller sıralanıyor. Böylece belki o inkarcı haksızlar akıllarını kullanırlar da seçtikleri yanlış yoldan dönüş yaparlar umudu izhar ediliyor. Kur'ân'ın sıraladığı belgeler, günlük hayatımızda her dem karşılaştığımız türdendir.

Böylece her türlü şüpheleri giderecek kudrette yedi belge üzerinde ciddi şekilde düşünmemiz ve birtakım olumlu sonuçlar çıkarmamız isteniliyor:

1- Göklerin ve yerin yaratılması.

Her an hareketini aksatmadan sürdüren, insan hayatının devamını sağlamaya yardımcı olan; düzenli, dengeli, plânlı ve programlı, aynı zamanda hesaba dayalı olarak hareket halinde bulunan Güneş sistemi, diğer sistemler, galeksiler ve neticede gökteki cisimlerin hepsi çok yüksek ve sınırsız bir kudretin varlığını hatırlatıyor.

1 Müsned-i Bezzar: Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)'den

2 Tefsir-i İbn Kesir: 2/540

3 Tefsir-i İbn Kesir: 2/540

Güneş kendiliğinden gelip bulunduğu yerde dokuz gezegene merkez mi olmuştur? Kendiliğinden hidrojeni helyum gazına çevirerek bitmez, tükenmez bir enerji kaynağı mı oluşturmuştur? Sonra da üzerinde yaşadığımız Dünya ile kendi arasında -bizi yakıp kavurmayacak ve soğuktan donup öldürmeyecek kadar -belli bir mesafeyi kendiliğinden mi ayarlamıştır? Dünya kendi kendine mi hem ekseni, hem Güneş etrafında düzenli ve dengeli 23 derecelik bir meyille belli bir yörüngede hareketini hiç aksatmadan, bozmadan sürdürmektedir? Bundan başka Dünya kendiliğinden mi yüzeyinin dörtte üçünü denizlerle kaplamış ve canlılarla bitkilerin hayatını sağlaması için belli kalınlıkta bir atmosfer tabakası oluşturmuştur? Hem atmosfer tabakası canlıların ve bitkilerin hayatını devam ettirebilmeleri için belli oranlarda birtakım gazlardan oluşmuştur. Bütün bu plânlı, programlı, hesaplı düzenlemeler, hareketler ve verimlilikler, bir plânlayıcı, proğramlayıcı, düzenleyip belli kanunlara göre dengede tutucu olmaksızın kendiliğinden bir sürü tesadüflerin bir araya gelmesiyle mi gerçekleşmiştir? Az-çok aklını kullanabilen bir kimsenin böylesine dayanaksız bir iddiada bulunması düşünülemez. Her parça ve her hareket mutlak bir düzeni, her düzen mutlak bir kudreti yansıtmakta ve her şey o kudretin damgasını taşımaktadır.

O bakımdan ilgili âyetle, Allah'ın varlığına ve kudretine delil olarak önce gökler ve yer gösterilmiş; bunlarda hâkim olan hilkat kanununun inceliklerini araştırmamız emredilmiştir.

2- Gökten su indirilmesi.

Yerkürenin yüzeyinin onda yedi nisbetinde su ile kaplı bulunması, canlılarla bitkilerin yaşayışlarını sağlamaya, hayatlarını korumaya ve kısacası Dünya'nın yaşamaya elverişli olmasına yönelik bir düzenlemedir. Hiçbir şey eksilmeksizin mevcut suyun devridaim etmesi ve böylece belli kanunlara bağlı kılınarak buharlaşıp yağmura dönüşmesi bize neyi hatırlatıyor? Bunu böylesine sağlıklı bir nisbette tutan ve birtakım fiziksel kanunlara bağlayıp yeryüzündekilere hayat veren sonsuz ve mutlak bir kudretin varlığına delâlet etmiyor mu? Sonra da gökten indirdiği suyu kimya bakımından incelediğimizde, iki molekül hidrojenle, bir molekül oksijenin birleşmesinden oluştuğunu görürüz. Bunları birbirinden ayırdığımız zaman ortada hayat veren su diye bir madde kalmaz. Hidrojenle oksijeni belli oranda bir araya getiren ve bunu canlıların yaşamasını sağlayan

önemli faktörlerden biri kılan bir tesadüf müdür, yoksa her şeyi en ince hesaplara göre, şaşmayan kanunlara ve değişmeyen plânlara göre düzenleyen Allah'ın varlığı ve kudreti mi söz konusudur?

3- Yerden ürün çıkarılması.

Canlıların muhtaç olduğu besinleri Cenab-ı Hakk'ın toprak, yağmur, güneş ve hava ile meydana getirmesi; yarattığı canlıların hayat şartlarına elverir şekil ve ölçüde besin yaratması ve bunu periyodik olarak sürdürmesi neye delâlet eder? Aynı zamanda her ürünün insandan yana yararlı olması için, ilk yaratılışta vuku' bulan ilk tecelliyle mayasına genetik olarak enjekte edilen bütün özelliklerini koruyagelmesi, çok yüksek bir plânlayıcı ve programlayıcının varlığını ispatlamıyor mu?

4- Gemileri insan buyruğuna vermesi.

İlk bakışta Allah'ın gemileri insanoğlunun buyruğuna vermesi biraz garip karşılanabilir. Gerçekte ise, gemi yapma yeteneğini insana veren Allah (celle celaluhu)'dır. Sonra da on binlerce ton ağırlığında dev bir teknenin su üzerinde dengeli biçimde durabilmesi, şüphesiz ki bir hesap işi ve fiziksel bir olaydır. Evet, büyük bir teknenin su üzerinde batmadan yüzebilmesi, hacminin sudan daha fazla olması ve bu durumda sudan daha hafif çekmesi nedeniyledir. Şöyle ki: Gemilerin suda, aşağıdan yukarıya doğru düşey bir itme kuvvetinin tesiriyle taşırdığı suyun ağırlığına eşit olma hesabı söz konusudur. Suyu bu özellikte yaratan, insana aklını kullanarak fiziki kanunlardan yararlanma yeteneğini veren ise, Allah (celle celaluhu)'dır. İlgili âyetle bilhassa bu inceliğe işaret ediliyor.

5 - Güneş ile ayın kendilerine has yörüngede düzenli ve dengeli hareket etmesi. Böylesine mükemmel ve yararlı hareketler ve Dünya'nın bu iki cisimle olan bağlantısı bize neyi hatırlatıyor?

Ortada fiziksel ve matematiksel kanunlar kusursuz işlemektedir. Bu olay, kıyas kabul etmez, nisbet kapsamına girmez çok mükemmel bir fizikçi ve matematikçinin varlığını hatırlatmıyor mu? Yörünge düzlemine göre Ay'ın 83° 30' eğik bir eksen üzerinde dönmesi ve dönüş süresinin yerküre etrafında dolanma süresine eşit bulunması, aynı zamanda Dünya'ya uzaklığının 363.300 km. ile 405.500 km. arasında değişmesiyle hilâllerin meydana gelmesi tesadüflerin eseri midir? Bu kadar mükemmel düzenlemeler, ince hesaplar ve fiziksel kanunların işleyişi tesadüfe bağlanabilir mi? Onun

için ilgili âyetle Güneş ile Ay'ın belli kanunlara bağlanıp insanın emrine, yani hizmetine verildiği belirtilerek bu olayda Allah'ın kudret damgasını görmemiz tavsiye ediliyor.

6- Nehirlerin de insanoğlunun buyruğuna verilmesi olayı.

Denizlerin düzenlenmesiyle içice bir olaydır. Denizlerin belli nisbette buharlaşması ve yüksek tabakalarda yağmura dönüşüp yeryüzüne tekrar inmesi, hem yeraltı kaynaklarını beslemekte, hem de canlılara ve bitkilere hayat vermektedir. Yeraltı kaynaklan iyice incelendiğinde, yerçekim kanunuyla ilgili olduğu ve insan kudretinin yetmediğini Allah'ın hazırlayıp verdiğini, insan kudretinin yeteceği hususların insana bırakıldığını rahatlıkla görebiliriz. İşte bu mükemmel düzenleme Allah'ın varlığına delâlet eden bir başka belge olarak gözlerimizin önünde bulunmakta ve her yönüyle ilâhi kudretin kusursuz işleyişini yansıtmaktadır.

7- Gece ile gündüzün musahhar kılınması.

Musahhar baş eğdirmek, emir ve hizmetine vermek gibi manalara delâlet eden bir tabirdir. Bununla, onları dilediğimiz gibi kullanma, değiştirme yetkisine sahip olduğumuz anlaşılmamalıdır. Maksat, gece ile gündüzün şaşmayan belli kanunlara bağlı kalıp insanoğlunun hizmetine ve yararına sevkedildiklerini ifade etmektir. Dünya'nın 24 saatte kendi ekseni etrafında, 365 günde Güneş etrafında dönmesi, hem gece ile gündüzü, hem de mevsimleri meydana getirmektedir. Şüphesiz ki bu olay hayatımızın düzenini sağlamaktadır. Bütün bu olaylarda Allah'ın kudretini görmemek, anlamamak mümkün mü?

İsteyebileceğimiz her şeyi veren Allah'ın şanı ne yücedir! İnsan bilgi ve yeteneğinin erişebileceği her şeyi ve bunların da ötesinde bilmediğimiz nice şeyleri sadece insan için; insanı da yaratanını bilip kulluk etsin diye yaratmıştır. Allah'ın en güzel eserlerinden biri, belki de en önde olanı insan, bedensel ve ruhsal yapıları itibariyle şüphesiz ki birçok şeylere muhtaç durumdadır. Bunları hemen bir rakamla ortaya koymak belki mümkün değildir. Ama bilinen bir gerçek var ki, o da insan için lüzumlu olan bütün ihtiyaçların belli bir programa göre hazırlanmasıdır. O halde insanın isteyebileceği her şeyi yaratıp hazırlayan Allah'ın varlığına inanmamak nankörlük ve basiretsizlik olmaz mı? Aklını bu kadar olsun kullanmayan kimsenin kendi varlığını bile tanıyamadığını söylemek her halde yanlış bir

teşhis olmasa gerek.

İşte Kur'ân bu kadar açık gerçekleri sergilerken insan aklına yeterince ışık tutmayı, ona malzeme vermeyi planlamıştır. Bunlara bilgisiz ve ilgisiz kalmak, mükemmel eserden onu yapana geçiş sağlamamak büyük bir haksızlık ve aynı zamanda nankörlük sayılmaz mı?

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına, birliğine, kudretinin sınırsızlığına delalet eden yedi belge sıralandı. Böylece insan aklına ışık tutularak hilkatinin hikmetine göre, hayatını, düzenlemesi istendi Sonra da insanın ihtiyaç duyabileceği her şeyin önceden yaratılıp hizmete sevkedildiği belirtilerek Allah'ın insandan yana ne kadar geniş rahmet sahibi olduğuna işaret edildi.

Aşağıdaki ayetlerle, son Peygamber Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in getirdiği bunca hakikatler karşısında kör ve sağır kalan Mekke'li müşrikler kınanıyor. İbrahim Peygamber tarafından temelleri yükseltilen kutsal Kabe'nin gayesinden uzaklaştırılıp nasıl puthane haline getirildiği konu edilerek İbrahim (aleyhisselam)'ın Mekke'nin güvenli bir şehir kılınması ve ziraate elverişli olmayan o topraklar üzerinde yaşayanlara başka nimetler sevketmesi için Allah'a dua ve niyazda bulunduğu açıklanıyor. Sonra da İbrahim (aleyhisselam)'ın namaz ibadeti üzerinde durduğuna, ana-baba ve diğer mü'minler hakkında ilahi mağfireti dileyerek mü'minlere yol gösterdiğine dikkatler çekiliyor.

وَإِذْ قَالَ إِبْرٰهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا الْبَلَدَ اٰمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ اَنْ نَعْبُدَ
الْاَصْنَامَ ﴿٣٥﴾ رَبِّ إِنَّهُنَّ اَضْلَلْنَ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ ۚ فَمَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ
مِنِّي ۚ وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣٦﴾ رَبَّنَا إِنِّي اَسْكَنْتُ مِنْ
ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ ۙ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلٰوةَ
فَاجْعَلْ اَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ
يَشْكُرُونَ ﴿٣٧﴾ رَبَّنَا إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِي وَمَا نُعْلِنُ ۗ وَمَا يَخْفٰى عَلَى

اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ ﴿٣٨﴾ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي وَهَبَ
لِي عَلَى الْكِبَرِ إِسْمٰعِيلَ وَإِسْحٰقَ ۚ إِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ الدُّعَاءِ ﴿٣٩﴾ رَبِّ
اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلٰوةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي ۖ رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ ﴿٤٠﴾ رَبَّنَا اغْفِرْ
لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ ﴿٤١﴾

35- Bir zaman İbrahim demişti ki: "Rabbim! Bu şehri (Mekke'yi) güvenli eyle; beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak bulundur.

36- Rabbim! O putlar insanlardan birçoğunu saptırdılar. Artık kim bana uyarsa, şüphesiz ki o bendendir; kim de bana karşı gelirse, şüphe yok ki sen çok bağışlayan ve çok merhamet edensin.

37- Rabbimiz! Doğrusu ben çocuklarımdan bir kısmını senin Hürmetli Evin'in yanına ziraatsız bir vadiye yerleştirdim. Rabbimiz! Namaz kılsınlar diye (öyle bir yer seçtim). Artık sen insanlardan bir kısmının gönlünü hevesle onlara meylettir; onları bazı meyvelerle rızıklandır; umulur ki şükrederler,

38- Rabbimiz! Şüphesiz ki sen bizim gizlediklerimizi de, açıkladığımızı da bilirsin. Ne yerde, ne de gökte hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz.

39- Hamd o Allah'a ki, bana yaşlılığımda İsmail ile İshâk'ı bağışladı. Şüphesiz ki Rabbim duayı işitendir.

40- Rabbim! Beni de, çocuklarımı da namaz kılanlardan eyle. Rabbimiz! Duamı kabul buyur.

41- Rabbimiz! Beni de, ana-babamı da, bütün mü'minleri de hesaba durulacağı gün bağışla."

İLGİLİ HADİSLER

"Benim şu mescidimde (kılınan) bir namaz -Mescid-i Haram müstesna- bin namazdan daha üstündür. Mescid-i Haram'da (kılınan) bir namaz, başkasında kılınan yüzbin namazdan daha üstündür."[1]

1 İbn Ebi Hatim - Atâ' b. Ebi Rebah/Sahih isnadla

"Kabe'yi (Kıyâmet'e yakın) Habeşli ince bacaklı bir adam yıkacak."[1]

Açıklama:

İbrahim (aleyhisselam)'ın, Mekke'nin emin bir belde kılınmasıyla ilgili duası kabul olunmuştur. O bakımdan kıyamete kadar Mekke birçok fitnelerden, saldırılardan korunacaktır. Bacakları ince bir Habeşli'nin kıyamete yakın bir dönemde orayı yıkacağına dair rivayet edilen sahih hadisten de, bu mâna anlaşılmaktadır, yani kıyamete yakın bir zamana kadar kimse oranın kutsallığını bozamayacak ve orayı tahrip edemeyecektir.

Güzel Bir Rivayet

Abdullah b. Ömer (radıyallahu anh) şöyle anlatmıştır: "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, İbrahim (aleyhisselam)'ın;

"Kim de bana karşı gelirse, şüphesiz ki sen çok bağışlayan ve çok merhamet edensin.." sözüyle ilgili âyeti ve İsa (aleyhisselam)'ın

"Onlara azap edersen, şüphesiz ki onlar senin kullarındır." sözüyle ilgili âyeti okuyunca şöyle niyazda bulundu: "Allahım! Ümmetim, Allahım! Ümmetim, Allahım! Ümmetim.." Bunun üzerine Allah (celle celaluhu) melek Cebrail'e şöyle buyurmuştur: "Muhammed'e git, -Rabbin daha iyi bilir- O'na sor: Seni ağlatan nedir?" Bunun üzerine Cebrail gelip soruyor. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den gereken cevabı alıyor. Allah (celle celaluhu) Cebrail'e yine Muhammed'e git ve de ki:

"Seni elbette ümmetin hakkında razı edeceğiz, üzmeyeceğiz!"[2]

Güvenli Şehir: Mekke

وَإِذْ قَالَ إِبْرٰهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا الْبَلَدَ آمِنًا

"Bir zaman İbrahim demişti: Rabbim! Bu şehri (Mekke'yi) güvenli eyle."

Mekke'yi yerli müşrikler daha çok son peygamber Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e ve tevhid inancını kabul eden mü'minlere kapalı tutup oranın kudsiyet ve emniyetini bozdular. Oysa İbrahim Peygamber'den

1 Buhari/Hac: 47, 49 - Müslim/Fiten: 57, 59 - Nesâi/Hac: 125 – Ahmed: 2/220, 328, 417

2 Abdullah b. Vehb, İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan rivayet etmiştir. İbn Kesir bu rivayeti nakletmiş, ancak kaynağını zikretmemiştir: 2/540

beri Mekke'ye giren herkes kendini güvende hisseder ve rahat bir nefes alabilirdi. Mekkeli ileri gelen söz sahipleri her vesileyle hem kutsal Kabe'ye hizmette bulunmakla, hem de emin bir beldede oturmakla böbürlenip dururlardı. Bu olumlu hizmetlerine paralel bir de Kabe'nin kutsallığıyla bağdaşmayan çok yanlış inançlara sapmış, çok tanrılı bir sistem oluşturmuşlardı. Allah'a ibâdet için yeryüzünde ilk yapılan bu mâbedi gayesinin dışına itmiş, bir bakıma puthane yapmışlardı. Bu hal asırlarca sürdükten ve Tek Tanrı inancı iyice unutulup yerini çok tanrılı bir inanca bırakınca Cenâb-ı Hak, Kabe'yi putlardan temizlemek ve orada tevhid inancı doğrultusunda kendisine ibâdet edilmesini sağlamak ve böylece o beldeyi asıl hüviyetine kavuşturmak için son peygamberi Mekke'den seçip görevlendirdi. Böylece İbrahim (aleyhisselam) duasının kabul olunduğu bir defa daha ortaya çıktı.

O bakımdan ilgili âyetle çok önemli üç hususa işaret edilmektedir:

1- İbrahim (aleyhisselam) eşini ve oğlunu, Allah'ın emrine uyarak getirip Mekke vadisine yerleştirdikten sonra, "Rabbim! Bu şehri güvenli kıl." diye duâ etmiştir.

Bu âyetle putperestlere şehrin güvenini bozdukları hatırlatılırken, Peygamber (sallallahu aleyhi vesellem) Efendimiz'e ve arkadaşlarına yakında İbrahim Peygamber'in duası, sizin bu beldeyi fethetmenizle bir defa daha gerçekleşecek diye işarette bulunuluyor.

2- Mekkeli'ler, bunca küfür ve tuğyanlarına, zulüm ve işkencelerine rağmen Âd veya Semud kavimleri gibi helak edilmiyorlar, kendilerine -ilâhi hikmet gereği- mühlet veriliyordu. Zira Allah'ın mukaddes ve emin kıldığı bir şehirde oturuyorlardı. Nitekim Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, Mekke'yi fethederken, mecbur kalınmadıkça kan dökülmemesini emretmiş ve fetihten sonra da düşmanlarını affederek emin beldenin güvenini korumuştur.

3- İbrahim (aleyhisselam) duasında: "Beni ve oğullarımı puta tapmaktan uzak bulundur." diyerek hem oğullarının ve torunlarının puta tapanlardan olmamalarını dilemiş, hem de oğlunu yerleştirdiği kutsal şehrin, putlara tapılan bir yer durumuna getirilmemesini dile getirmişti. Âyet kapalı biçimde şehrin yakında İbrahim Peygamber'in oğlu İsmail Peygamber'in soyundan gelen Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in eliyle fethedilip

putlardan ve müşriklerden temizleneceği müjdesini veriyordu.

36. âyetle putların bilhassa Mekke ve çevresinde yaşayan insanların çoğunu saptırdığına işaret ediliyor ve sonra hemen şu cümle ekleniyor: "Kim bana uyarsa, şüphesiz ki o bendendir. Kim de bana karşı gelirse, şüphe yok ki sen çok bağışlayan ve çok merhamet edensin." buyuruluyor. Bununla, Mekke'de İbrahim Peygamber'in Hanif dininin ruh ve mayasına yeniden dönüleceğine, tevhid inancının yeniden ihya edileceğine işaret ediliyor ki, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in, namaz, oruç ve benzeri ibâdetler farz kılınmadan önce İbrahim (aleyhisselam)'ın hanif dini üzere amel ettiği bilinmektedir. Rahmet peygamberi, inkârda ısrar edip Hakk'a karşı gelenlerin yok edilmesini dilememiş, onları Gafur ve Rahim olan Allah'ın bu iki sıfatının gölgesine ısmarlamıştır. Bu da yine o şehir halkının her şeye rağmen helake uğratılmamalarının sebeplerinden biridir; aynı zamanda çok geçmeden oradaki putperestlerin çoğunun İslâm'a gireceklerine işaretler vardır.

Ziraata Elverişli Olmayan Bir Vadi

رَبَّنَآ إِنِّيٓ أَسۡكَنتُ مِن ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيۡرِ ذِي زَرۡعٍ عِندَ بَيۡتِكَ ٱلۡمُحَرَّمِ

"Rabbimiz! Doğrusu ben çocuklarımdan bir kısmını senin hürmetli evinin yanına ziraatsız bir vadiye yerleştirdim."

Günün gelişen teknik imkânlarını bir tarafa bırakırsak, Mekke ve çevresi genellikle yılın çoğunda kurak geçer. Arazisi hem azdır, hem de bu yüzden ziraate elverişli değildir. O bakımdan tarih boyunca ora halkı yaz ve kış aylarında ticari kervanlar düzenleyip Yemen'den Hint ürünleri, Çin ipekleri ve adeni denilen kıymetli kumaşları; Afrika'dan altıntozu, fildişi ve köle; Şam ve dolaylarından ise, daha çok gıda maddeleri ve giyim eşyası getirirlerdi. Nitekim Kureyş suresinde özellikle bu konu işlenir.

Bu nedenle tarihte Mekke'ye "Tacirler Cumhuriyeti" de denilmiştir.

İbrahim (aleyhisselam)'ın duasından, kendi soyunun namaz kılıp Allah'a kulluk etsinler diye bu kutsal vadinin yerleşme yeri olarak seçildiği anlaşılıyor. Tabii her şeyden önce İbrahim (aleyhisselam)'ın gelip -bir rivayete göre, Adem Peygamber tarafından temeli atılıp yapılan ve sonraları yıkılıp belirsiz hale gelen- kutsal Kabe'nin temelini yükseltmesi ve oğluyla eşini buraya yerleştirmesi ilâhi emirle olmuştur. Ancak âyetin delaletiyle yine

yakın gelecekte, o soydan gelen son peygamber Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Mekke'yi fethedip kutsal beldede namaz kılınmasını sağlayacağı ve namazın her Peygamber'e farz kılınan müstesna bir ibâdet olduğu anlaşılıyor.

Gönüllerin Mekkeli'lere Meylettirilmesi

فَاجْعَلْ اَفْـِٕدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِىٓ اِلَيْهِمْ

"Artık sen insanların bir kısmının gönlünü hevesle onlara meylettir."

Bu, İbrahim Peygamber'in duasından bir bölümdür. Kutsal Kabe'nin Allah'a dosdoğru imân eden herkese açık bir mabet olacağını, hac için insanların buraya akın edeceğini ve böylece başka ülkelerde yaşayan insanların -Kabe'nin kutsallığı ve birleştiriciliği hürmetine- Mekkeli'lere sıcak bir ilgi duyacaklarını haber vermektedir. Nitekim öyle olmuştur, yani İbrahim Peygamber'in duasının bu bölümü de kabul olunmuş ve tarih boyunca yüzbinlerce mü'min o kutsal beldeye akın etmişlerdir.

Bu anlatımdan şu iki önemli inceliği çıkarmamız mümkün: Mekkeli'lerin hem İbrahim Peygamber'in duasına, hem de Kutsal Kabe'ye lâyık olmaya çalışmaları vacibdir. Başta namaz olmak üzere diğer bütün ibâdetleri zevkine ererek tam bir huşu içinde yerine getirmeleri, şüphesiz ki onların hem Allah yanında, hem de hac için gelen mü'minler nezdinde sevgi ve itibarlarını artırır. Hac ibâdetini yerine getirmek üzere Mekke'ye hareket eden mü'minlerin her zamankinden daha fazla ibâdete sarılmaları, tam bir nezaket, saygı ve edep ölçüleri ve kuralları doğrultusunda o beldeye girmeleri vaciptir. Ancak o takdirde hem İbrahim Peygamber'in feyzine, hem de Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) şefaatine ve kutsal Kabe'de tecelli eden inayet ve rahmetlere lâyık olabilirler.

Mekkeli'lerin Bazı Ürünlerle Rızıklandırılması

وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ

"Onları bazı meyveler (ürünler)le rızıklandır; umulur ki şükrederler."

"Meyveler" ile çevirisini yaptığımız "semerat" kelimesi, "semere"nin çoğuludur. Daha yaygın manası, meyvalar demekse de, yararlanılan mal, herhangi bir şeyden sağlanan fayda anlamlarına da gelmektedir.

O halde Mekkeli'lerin yararlanabileceği ürünler, yeraltı ve yerüstü kaynaklarının hepsi olabilir. Nitekim İbrahim Peygamber'in duasının bu bölümü de kabul olunmuş ve Mekke "Tacirler Cumhuriyeti" diye anılmış, hâlen de bu devam etmektedir. Bundan başka bir de önemli bir kaynak söz konusudur; oda "siyah altın" diye anılan çok zengin petrol yatakları ortaya çıkmış bulunuyor.

Bunca nimetlere karşılık Mekkeli'lerin Allah'a her ân şükretmeleri gerekiyor ki, bu İbrahim (aleyhisselam)'ın dilekleri arasında yer almıştır.

Âyetin açık delâletinden ve anlatımından anlaşıldığı gibi, Cenab-ı Hak, Mekke'yi ilk ibâdet edilecek yer olarak belirlerken, İbrahim Peygamber'i oraya sevkederken ve Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i oradan seçip insanlara rahmet olarak gönderirken orayı ileride İslâmiyet'e daha çok hizmet etsin diye geniş petrol rezervleriyle donatmıştır. Bu kaynağı Allah yolunda en iyi şekilde değerlendirmek mü'minlere düşer.

İsmail ile İshak'ın Verilmesi

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِی وَهَبَ لِی عَلَى الْكِبَرِ اِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ ۚ
اِنَّ رَبِّی لَسَمِيعُ الدُّعَاءِ

"Hamd o Allah'a ki, bana yaşlılığımda İsmail ile İshak'ı bağışladı. Şüphesiz ki Rabbim duayı işitendir."

Lut kavmini helâk etmekle görevli bulunan melekler, insan şekline girip önce İbrahim (aleyhisselam)'ın uğramışlardı. Bu konu Hud suresinde yeterince açıklandığı gibi, o sırada İbrahim Peygamber'in eşi ayakta duruyordu. Melekler onları önce İsmail ve arkasından da İshak ile müjdelemişlerdi. Kadın, ben bir kocakarıyım, kocam ise iyice yaşlanmıştır, diyerek hayretini ifadeye çalışmıştı.

Bu olay bize neyi hatırlatıyor?

Şüphesiz ki Allah bir şeyi murat ettiğinde sebepleri oluşturup kolaylaştırır. O zaman ne yaşlılığa, ne de kısırlığa bakılır. Zekeriya (aleyhisselam)'ın eşi Elizabeth de kısır olmasına rağmen Allah dilediği için Yahya adında bir oğullarının dünyaya geldiği Tevrat ve Kur'ân'da geçer.

O halde tıbbın sonuç vermediği, müdahale imkânı bulamadığı ve şifa bahşedemediği zamanlarda, yaşlı ve kısır kişilerin hayırlı, dindar, iffetli ve yararlı bir evlât istemeleri; hastanın gönülden inanarak Allah'tan şifa dilemesi, insanın tabii haklarından biridir. Ancak ilâve edelim ki, böyle durumlarda kişinin tam teslimiyet ve mahviyetle Allah'a yönelmesi, el açıp duâ ederken, Cenâb-ı Hakk'ın en hayırlı olanını ihsan edeceğine inanması ve kalbinin bütünüyle buna yatışması şarttır.

Görülüyor ki, Allah (celle celaluhu), İbrahim Peygamber'e iyice yaşlandığı bir dönemde iki oğul vermiştir ki, bunda mutlak hayır söz konusudur. Zira İsmail hem peygamberlik şerefiyle taltif edilerek insanlara hizmet etmiş, hem de O'nun soyundan birçok peygamberler ve en önemlisi de son peygamber Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) gelmiştir. İshak Peygamber'in soyundan ise başta Yâkub ve Yusuf peygamberler olmak üzere birçok peygamberler zuhur etmiştir. O halde tam teslimiyet içinde yapılan duâ kabul edilmediği zamanlarda, onu kabul edilmemiş sanmamak, Cenâb-ı Hakk'ın en hayırlı olanı yaptığına inanarak O'na hamd-ü senada bulunmak mü'mine vaciptir.

Bu konudan çıkaracağımız bir diğer önemli husus da şudur: Allah'tan evlât istemek, şifa beklemek için şu veya bu muskacı ve üfürükçüye veya gaipten haber verene gitmeyi tavsiye eden hiçbir âyet ve hadis olmamakla beraber, bunu yasaklayan hayli hadisler mevcuttur. Böyle durumlarda yakınlarında sâlih ve takva sahibi bir kişi varsa, onun duasını almakta fayda vardır; fakat her şeyden önce ihtiyaç sahibinin bizzat kendisinin inanarak el açıp gözyaşları arasında istemesi tavsiye edilmiştir. Şüphesiz ki Allah'ın bu tavsiye ve işareti, başkalarının yol göstermesinden çok daha hayırlı ve netice vericidir. Çünkü Cenab-ı Hak, samimi ve inanmış bir kalpden, yatışmış bir gönülden yükselen duaları kabul buyurur.

Nitekim Talat Üsküdari iki mısraında bu hususu şöyle yansıtmıştır:

"Zat-ı Hak'tan talep vukuunda, sineden mâsivâ silinmelidir.

Her duâ müstecap olur amma talebin sureti bilinmelidir."

Duada Tertip

رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلٰوةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي ۚ رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ ﴿٤٠﴾ رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ ﴿٤١﴾

"Rabbim! Beni de, çocuklarımı da namaz kılanlardan eyle. Rabbimiz! Duamı kabul buyur. Rabbimiz! Beni de, ana-babamı da, bütün mü'minleri de hesaba durulacağı gün bağışla."

İlgili âyetle İbrahim (aleyhissellam)'in duasının son bölümü nakledilirken bize duada nasıl bir tertibe riâyet etmemiz öğretiliyor.

İlâhi beyânın ışığı altında şu tertibe riâyet etmek hem sünnet, hem de sağlıklı bir yöntemdir:

1- Önce kendi nefsine,

2- Sonra ana-babasına,

3- Sonra da bütün mü'minlere duâ edilir. Ayrıca İbrahim (aleyhisselam)'ın, bu duâsıyla, en korkunç ve dehşetli dönemde, dost ve yakınların kendi başlarının kaygısına düştüğü, kimselerin birbirlerine sahip çıkmadığı hesap gününde Allah'ın mağfiretini dilemesi, çok anlamlıdır. Bu, dünyada iken hesap gününü hatırlamamızı, iyi bir hayat düzeni kurmamızı; mal ve makam gibi arızi şeylerden fazla her canlının aralıksız muhtaç bulunduğu ilâhi gufran ve rahmeti istememizi ilham etmektedir. Böylece mağfiret dileğiyle yapılan duâ, hem yapana, hem kendileri için yapılanlara âhiret gününde gufran ve rahmet havasını inşaallah hazırlamakta, hem de duâ edenin dünya hayatını yönlendirmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah (celle celaluhu)'nun büyük nimeti olan İslâm ve onun muallimi Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) karşısında Mekkeliler'in kör ve sağır kalmaları kınanıyor. Kabe'nin asıl hüviyetine kavuşturulacağına dair birtakım işaretler ve kapalı şekilde müjdeler veriliyor. Sonra da İbrahim Peygamber'in gerek Mekkeliler, gerekse diğer mü'minler için yaptığı duâ konu ediliyor.

Aşağıdaki âyetlerle, her şeye rağmen zâlimlerin bir süre kendi hallerine bırakılmasının onlar için hiçbir zaman hayırlı olmayacağı belirtiliyor.

Kıyamet gününde ilâhi azamet ve adalet karşısında çok perişan olacakları tasvir edilerek gereken uyarı yapılıyor. Öldükten sonra bir daha dünyaya dönmenin mümkün olmadığına dikkatler çekilerek, ölmeden önce dönüş yapmanın büyük bir bahtiyarlık ve rahmet olacağı hatırlatılıyor. Sonra da Mekkeli azgın müşriklerin İslâm aleyhine kurdukları tuzak, hazırladıkları plânın kendi başlarına geçeceği haber verilerek âhiretteki azabın çok elim olacağı birkaç safhasıyla gözler önüne seriliyor. Kur'ân'ın insanlardan yana büyük bir rahmet olduğu üzerinde durularak sağduyularını kullananların ancak bu kitaptan nasiplerini alabilecekleri bildiriliyor.

وَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظّٰلِمُونَ ۙ اِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ
فِيهِ الْاَبْصَارُ ﴿٤٢﴾ مُهْطِعِينَ مُقْنِعِي رُءُوسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ اِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ ۚ
وَاَفْـِٔدَتُهُمْ هَوَآءٌ ﴿٤٣﴾ وَاَنْذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ فَيَقُولُ الَّذِينَ
ظَلَمُوا رَبَّنَآ اَخِّرْنَآ اِلٰٓى اَجَلٍ قَرِيبٍ ۙ نُجِبْ دَعْوَتَكَ وَنَتَّبِعِ الرُّسُلَ ۗ اَوَلَمْ
تَكُونُٓوا اَقْسَمْتُمْ مِنْ قَبْلُ مَا لَكُمْ مِنْ زَوَالٍ ﴿٤٤﴾ وَسَكَنْتُمْ فِى مَسَاكِنِ
الَّذِينَ ظَلَمُوٓا اَنْفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ الْاَمْثَالَ
﴿٤٥﴾ وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللّٰهِ مَكْرُهُمْ ۗ وَاِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ
الْجِبَالُ ﴿٤٦﴾ فَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ مُخْلِفَ وَعْدِهِ رُسُلَهُ ۗ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ
﴿٤٧﴾ يَوْمَ تُبَدَّلُ الْاَرْضُ غَيْرَ الْاَرْضِ وَالسَّمٰوَاتُ وَبَرَزُوا لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ
﴿٤٨﴾ وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُقَرَّنِينَ فِى الْاَصْفَادِ ۚ ﴿٤٩﴾ سَرَابِيلُهُمْ مِنْ
قَطِرَانٍ وَتَغْشٰى وُجُوهَهُمُ النَّارُ ۙ ﴿٥٠﴾ لِيَجْزِيَ اللّٰهُ كُلَّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ ۗ اِنَّ
اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٥١﴾ هٰذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ وَلِيُنْذَرُوا بِهِ وَلِيَعْلَمُوٓا اَنَّمَا هُوَ
اِلٰهٌ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿٥٢﴾

42- (Bu gece olayları hatırla da) Alah'ı, o zâlimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Onları ancak gözlerin bir noktaya dikilip kalacağı güne kadar geciktiriyor.

43- (O gün) başları yukarıya dikilidir; gözlerini kendilerine (bile) çevirip bakamazlar; kalpleri de bomboş halde koşarlar.

44- İnsanları azabın kendilerine geleceği gün hakkında uyar! Zulmedenler diyecekler ki, "Ey Rabbimiz! Bizi yakın bir geleceğe kadar ertele ki dâvetine olumlu cevap vererek gelelim, peygamberlere uyalım." Ama daha önce sizin için zeval (sonunuzun gelmesi) yok diye yemin eden sizler değil miydiniz?

45- Hem kendilerine zulmeden (şaşkınların) yerlerine yerleştiniz; üstelik onlara neler yaptıklarımız da size açık şekilde belli olmuştu; ayrıca size birtakım misaller de vermiştik.

46- Onlar kurmak istedikleri tuzağı kurdular; hile ve tuzaklarıyla dağlar bile yerinden oynasa, Allah yanında da onların tuzağına karşı tuzak var.

47- Allah'ın peygamberlerine verdiği sözden cayacağını sakını sanma! Şüphesiz ki Allah çok üstündür, çok güçlüdür; cezaya lâyık olanın cezasını verendir.

48- O günde ki, yer başka bir yere, gökler de başka göklere çevrilir ve (hepsi de) O bir olan, her şeyi kahr-u saltanatı altında tutan Allah'ın huzuruna koşarlar.

49- Suçlu günahkârları o gün bukağılara vurulmuş görürsün.

50- Gömlekleri katrandan; yüzlerini de ateş kaplar.

51- (Bütün bunlar) Allah'ın herkese elde ettiğinin karşılığını vermesi içindir. Doğrusu Allah hesabı çarçabuk görendir.

52- Bu (Kur'ân) insanlara bir tebliğdir ki, onunla uyarılsınlar, Allah'ın tek bir ilâh olduğunu bilsinler ve sağduyu sahipleri öğüt alsınlar.

İLGİLİ HADİSLER

"Kıyamet günü insanlar, bembeyaz, kepekten arınmış undan yapılan çörek gibi düz bir alan üzerinde haşrolunurlar. O alanda hiç kim-

seye yol ve yön gösterecek hiçbir belirti de yoktur."[1]

"İnsanlar yalınayak, çıplak ve sünnetsiz bir halde haşrolunacaklar." Bunun üzerine Hz. Aişe (radıyallahu anha) sordu:

- Ya Rasulallah! Erkeklerle kadınlar bir arada mı? Bu iki cins birbirlerine bakarlar.

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ona şu cevabı verdi:

- Ya Aişe! Haşır konusu çok sıkıntılı ve üzücüdür. İnsanların birbirlerine bakmalarına uygun bir ortamda değildir."[2]

"Ümmetimde dört şey var ki onlar cahiliye âdetlerindendir, onları bir türlü bırakamıyorlar:

1- Soy-sop ile böbürlenmek,

2- Soy-sopa dil uzatmak, sövmek,

3- Yıldızlardan medet umup yağmur dilemek,

4- Ölü üzerine sesli ağlamak.

Ölü üzerine sesli ağlayan kimse ölmeden önce (bu günahından dolayı) tevbe etmezse, kıyamet gününde üzerine katrandan bir gömlek ve uyuz illetine bulaşmış demirden bir gömlek bulunduğu halde kalkar."[3]

"Ölüler üzerine sesli ağlayan kişi (bundan dolayı) tevbe etmediği takdirde Cennet ile Cehennem arasındaki yolda durdurulur ve üzerinde de katrandan bir gömlek bulunur; ateş de yüzünü kaplar."[4]

İbrahim Peygamber'in Duası ve Azabın Geciktirilmesi

وَلَا تَحْسَبَنَّ اللهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ

"(Bu geçen olayları hatırla da) Allah'ı, o zâlimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Onları ancak gözlerin bir noktaya dikilip kalacağı güne kadar geciktiriyor."

---

1 Buhari/Rikak: 44 - Müslim/Münafıkin: 28

2 Müslim/Cennet: 56 - Tirmizi/Kıyâmet: 3 - Nesâi/Cenâiz: 118 - İbn Mâce/ Zühd: 33 - Ahmed: 1/220, 229 - 3/495

3 Müslim/Cenâiz: 29 - Tirmizi/Menakıb: 1 - İbn Mâce/Zühd: 37 - Ahmed: 5/137, 138

4 Müslim/Cenâiz: 29 - İbn Mâce/Cenâiz: 51 - Ahmed: 5/342, 343.

Önce şunu belirtelim ki, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, milletlere rahmet olarak gönderilmiştir. Düşmanları ne kadar azgınlık gösterip birçok şirretlikte de bulunsalar, onların helak edilmesine gönlü razı olmamıştır. Ayrıca güvenli kutsal bir beldeye ilâhi azabın inmesi de pek beklenemezdi. Hem bu hususta İbrahim (aleyhisselam)'ın duası da söz konusudur.

O halde durum ne olacaktı? Mekke'nin patavatsız, şirret ve saldırgan putperestlerinin yaptıkları bunca zulüm ve işkence yanlarına kâr mı kalacaktı? Cenâb-ı Hak, kırk ikinci âyetle onların çoğunun azabının -tevbe etmeden, İslâm'a girmeden öldükleri takdirde- âhirete bırakıldığını hatırlatarak, mü'minlerin bu konuda acele etmemelerini bildiriyor. Onlardan bir kısmı ise, dünyada da azaba uğratıldı ve Bedir Savaşı'nda kılıç darbeleri altında can vererek lâyık oldukları sonuca ulaştırıldı. Mekke'nin kansız fethedilmesi, hayatta olanların başlarını yere eğerek düşman kabul ettikleri Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in önünde dilsiz ve sağır kesilmeleri ve verilecek kararı heyecan ve korkuyla beklemeleri, onlar için önce azap, sonra da rahmet olmuştur. Böylece İslâm'a girmeden önce onlar da böylesine alçaltıcı, kahredici bir durumla yüz yüze geldiler. Artık bu olaydan sonra imân etmeyenleri nasıl bir azabın beklediğini Kur'ân çok düşündürücü bir anlatımla haber vererek müstesna bir tablo sergiliyor:

"(O gün) başları yukarıya dikilir; gözlerini kendilerine (bile) çevirip bakamazlar; kalpleri de bomboş halde koşarlar."

İlâhi Rahmet Gereği Bir Başka Uyarı

Âyetlerin yüksek anlatımından, Allah'ın rahmetinin hemen her zaman gazabının önünde yürüdüğünü anlıyoruz, inatçı azgın müşriklerin her türlü sapıklık, ahlâksızlık ve saldırılarına rağmen ilâhi rahmet onları tamamen terketmemiş; belki akıllarını, sağduyularını kullanırlar da hakikati anlarlar ve gerçeği öğrenirler diye onlara mühlet vermiş ve uyarıları peş peşe birbirini izlemiştir. Zira uyarı hususunda her tekrar idrakleri daha çok uyanık tutmaya yol açar, hafızalardaki izi daha da derinleştirir. Kur'ân'da inkarcı müşriklerin, azgın putperestlerin sık sık uyarılmalarının sebeplerinden biri bu; diğeri, yukarıda belirttiğimiz gibi, ilâhi rahmetin önde gitmesidir.

Âhiretteki Pişmanlık Neye Yarar?

وَاَنْذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا اَخِّرْنَا اِلَى اَجَلٍ قَرِيبٍ نُجِبْ دَعْوَتَكَ وَنَتَّبِعِ الرُّسُلَ

"İnsanları azabın geleceği gün hakkında uyar! Zulmedenler diyecekler ki: Ey Rabbimiz! Bizi yakın bir geleceğe kadar ertele ki dâvetine olumlu cevap vererek gelelim, peygamberlere uyalım..."

İlgili âyetten şunu anlıyoruz: İlâhi adaletin tecelli edeceği ve o sebeple azabın indirileceği gün hakkında insanları uyarmak ve hakikatleri onlara bildirmek, başta Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in, sonra da aklı eren, bilgisi yeten mü'minlerin görevidir. Zâlimler o gün ilâhi hesap ve tesbitin şaşmadığını, yanılmadığını, aynı zamanda O Yüce Kudretin bütün mahşer ehlini bir bir denetleyip kontrolü altında tuttuğuna, gizli hiçbir şeyin kalmayıp ortaya çıktığına şahit olunca gerçeği ayan, beyân görüp öğrenecekler ama neden sonra! Bununla beraber dini kültürleri olmadığı için "Ey Rabbimiz! Bizi yakın bir süreye ertele (dünyaya döndür) de dâvetine icabet edelim, Peygamberlere uyalım." diye temennide bulunurlar. Çünkü onlar dünyada iken ne Allah'a dosdoğru inanmışlardı, ne de âhiret hakkında ciddi bir bilgi edinmişlerdi. O bakımdan büyük bir cehalet izhar ederek tekrar dünyaya dönme arzusunu ortaya koyarlar. Tabii kendileri susturucu hitapla karşılaşırlar da şöyle bir hatırlatmaya muhatap olurlar: "Ama daha önce sizin için zeval (sonunuzun gelmesi) yok diye yemin eden sizler değil miydiniz?"

Mazeret Beyanına Yer Yoktur

Uyarıcı ve yol gösterici peygamber, aydınlatıp yönlendirici ilâhi kitap gönderildi. Üstelik Âd, Semud gibi azgınlık ve ahlâksızlıkta, zulüm ve tuğyanda çok ileri giden ve bu yüzden gönderilen peygamberlere haksızlık eden kavimler, tuttukları yolda son kerteye gelince ilâhi gazaba uğrayıp yok olduktan sonra sizler onların yerlerini aldınız; topraklarında yaşadınız, kalıntılarını gördünüz, başlarına gelenleri duydunuz. Ama bir türlü aklınızı ve vicdanınızı harekete geçirmediniz, daldığınız gafletten uyanmadınız. O günler çok gerilerde kaldı, dönüşü mümkün olmayan bir noktaya gelip dayandınız. Bugün artık mazeret beyânına yer yok. Allah

ve Peygamberi, kendilerine düşeni yerine getirdiler; ne yazık ki, inkârcı zalimler insan olarak kendilerine düşeni yerine getirmediler.

Bütün bunlar da yetmiyormuş gibi, onlara, gelip geçen milletlerin hayatından, yıkılıp yok ediliş sebeplerinden birçok misaller, belgeler ve kalıntılar verilip gösterildi; yine de intibahe gelmediler ve hakikate bir türlü yanaşmayıp küfür ve haksızlıkta direnip asiliklerini sürdürdüler. Bu durumda kim, nasıl mazeret gösterebilir?

İnkarcı Azgınların Kurdukları Tuzak

وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللهِ مَكْرُهُمْ ۚ وَإِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ

"Onlar kurmak istedikleri tuzağı kurdular; hile ve tuzaklarıyla dağlar bile yerinden oynasa, Allah yanında da onların tuzağına karşı tuzak var."

Hakk'ın nurunun parıldadığı her yerde, peygamber sesinin işitildiği her dönemde ve devirde inkarcı sapıklar, maddeci azgınlar, mü'minleri susturup yok etmek için akla, hayale gelmedik tuzaklar kurmuşlar; birtakım entrikalar çevirmişlerdir. Böyle günlerde mü'minler inandıkları dine ve ahlâka sahip çıkıp aklın ve sağduyunun yolunu seçtikleri takdirde başarılı olmuşlardır; hislerine mağlup olup ilâhi metot dışına çıktıkları zaman sıkıntı çekmişlerdir. O halde Kur'ân'ın yüksek ifadesiyle, eğer mü'minler birinci yolu seçip dinin rahmet havasını estirirken onu ilim ve faziletle birleştirip bütünleştirirlerse inkarcıların tuzağına karşı Allah'ın tuzağı harekete geçer ve onların tuzaklarını başlarına geçirir. Kurdukları düzen ve tuzaklar dağları bile yerinden oynatsa, yine de hakkın karşısında eriyip tuz-buz olmaya mahkumdur. Çünkü kendisini ilimle, irfanla, ahlâkla, faziletle savunanlar bulunduğu sürece hak üstün gelecek, bâtıl onun karşısında hezimete uğrayacaktır. Bu bir ilâhi sünnettir ki, şaşmadan hedefine doğru ilerler.

Tarih bu gerçeklerin örnekleriyle doludur. İslâm'ın ışığını söndürmek, Müslümanların köklerini kazımak için iç ve dış düşmanlar dünyanın hemen her ülkesinde asırlardır uğraşıp durmaktadırlar. Bunun için birçok plânlar hazırlanmış, nice tuzaklar kurulmuş ve kurulmaktadır. Zaman zaman başarıya eriştiklerini sanarak rahat nefes almaya başlarlar, oysa çok geçmeden kestikleri ağaçların yerlerinde taze fidanların boy verdiğini görür ve şaşırırlar. Çünkü Cenâb-ı Hak, İslâmiyet'i son mesaj ve son din

seçerken; onun özünü ve mayasını oluşturan Kur'ân'ı indirirken bunları korumayı kendi üzerine almış ve şöyle buyurmuştur:

"Şüphesiz ki Kur'ân'ı biz indirdik ve elbette onun koruyucuları da biziz."[1]

Allah'ın Verdiği Söz

فَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ مُخْلِفَ وَعْدِهِ رُسُلَهُ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ

"Allah'ın peygamberlerine verdiği sözden cayacağını sakın sanma! Şüphesiz ki, Allah çok üstündür, cezaya lâyık olanın cezasını verendir."

Allah, "Şanıma andolsun ki, ben ve peygamberlerim mutlaka üstün geleceğiz!"[2] sözünü kendi kitabına yazmış, özel sahifesini bununla damgalamıştır.

İşte Allah'ın kendi peygamberine ve dolayısıyla mü'minlere verdiği söz budur. Bazı şartlarla vakti, saati gelince mutlaka gerçekleşir. Ancak inanan kişilerin o şartları çok iyi bilmesi ve uygulaması gerekir.

İlim adamlarımız sözünü ettiğimiz şartları yine Kur'ân'ın açık beyanından aldıkları bilgi ve ilhamla şöyle tesbit edip sıralamışlardır:

1- Sarsılmayan sağlam bir imân,

2- Şartlar elverdiği nisbette Allah yolunda ilmi, ahlâkı ve fazileti rehber edinerek seviyeli bir mücadele ve cihad sürdürmek,

3- Sabırlı ve temkinli olmak; Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in uyguladığı tebliğ ve irşat metodunu çok iyi bilmek,

4- Her hususta Allah'a güvenip dayanmak suretiyle gönül yatışkanlığı sağlamak.

Siyer kitaplarını incelediğimiz zaman, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ile yakın arkadaşlarının belirtilen dört şartı devamlı göz önünde bulundurduklarını rahatlıkla anlarız. İşte başarının sırrı, ilâhi yardımın tecellisi buna bağlanmıştır.

1 Hicr suresi: 9

2 Mücadele suresi: 21

Göklerin ve Yerin Düzen Değiştirmesi

يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمٰوَاتُ وَبَرَزُوا لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ

"O gün ki, yer başka bir yere, gökler de başka göklere çevrilir ve (hepsi de) O bir olan, her şeyi kahr-u saltanatı altında tutan Allah'ın huzuruna koşarlar."

Kur'ân ilgili âyetle kıyametin önemli bir safhasını açıklamakta ve bununla kâinattaki mevcut sistemlerin bozulup yeni ve fakat değişik sistemlerin meydana geleceğini haber vermektedir.

Bu müthiş olayın sebebi açıktır. Şöyle ki: Hâlen mevcut Güneş sistemi, dünyadaki hayat şartlarına ve ölçülerine göre kurulmuştur. Aynı zamanda Güneş sistemi dahil olmak üzere diğer bütün sistemler de insan için hazırlanmıştır. İnsanoğlunun dünya hayatı nesliyle birlikte yerküre üzerinde sona erince, ona bağlı sistemin de sona ermesi gerekir. Kâinat bir bakıma bütünlük arz etmekte, gezegenler kendi sistemlerine, sistemler birbirlerine bağlı bulunmak suretiyle denge ve düzende durmaktadırlar. Bir sistemin bozulması, diğer sistemlerin de çok tabii olarak bozulmasını neticelendirir. Böylece göklerdeki sistemler tamamen bozulup yer değiştirince, âhiret hayatına ve o hayatta yer alacak insanların bulundukları mevcut şartlara göre yeni bir düzene girmeleri gerçekleşir.

Hadis-i şerifte ifadesini bulan bu ikinci sistemde haşır-neşir alanı dümdüz, dağsız, tepesiz, deresiz, vadisiz bembeyaz bir görünüm arz edecek, beyaz bir çinko tepsi gibi pürüzsüz olacak. Adem Peygamber'den kıyamet kopuncaya kadar gelip geçen bütün insanlar ve cinler dirilip kalkacaklar, bu alanda yerlerini alacaklar. Yerkürenin başka bir yerküre olmasının anlamı budur; öyle ki, kıyamet kopup dağlar hallaç pamuğu gibi atıldığında dünya yörüngesinden çıkacak ve başka bir büyük yıldızla veya gezegenle birleşerek haşır alanını meydana getirecektir. Allah daha iyisini bilir.

Bedenlerin Düzen Değiştirmesi

İnsanlara bu ikinci sonsuz hayat için verilecek bedende ve taşıdığı iç organlarında da önemli değişiklikler olacak, beden her an kendini tazeleyebilecek imkânlara sahip olacak, dış tesirlerden müteessir olmayacak, yıpranmaz bir hüviyet kazanacak. Hastalık ve ölüm gibi endişe verici

arazlar son bulacak. Gıda maddeler bedeni tazeleyecek, formunda tutacak özellikte olacak ve posaları bir buharlaşma veya hafif terleme şeklinde dışarı atılacak.

Ancak yüz hatlarında, şekil ve biçiminde bir değişiklik olmayacak, dünyada birbirlerini tanıyanlar orada da rahatlıkla tanıyabilecekler. Yaşlılar gençleşecek, çocuklar yine çocuk olarak kalacak. Kin, haset, ihtiras, bencillik ve benzeri kötü sıfatlardan eser bulunmayacak, iman cevherine sahip olan herkes mesut ve huzurlu bir hayat sürecektir.

Zalimlerin Gömlekleri Katrandandır

سَرَابِيلُهُمْ مِنْ قَطِرَانٍ وَتَغْشٰى وُجُوهَهُمُ النَّارُ

"Gömlekleri katrandan; yüzlerini de ateş kaplar."

Zulüm, sözlükte: Bir şeyi lâyık olduğu yere koymamaktır. Aynı zamanda yerine konacak şeyi ya zamanında koymamak, ya lâyık olduğu yere oturtmamak, ya noksan ya da fazla ölçüde bırakmaktır. Terim olarak: Hakkın koyduğu sınırı aşmak anlamında kullanılır. İlâhi sınırlar, hürriyet ve irade sınırı, insan hakları sınırı, helâl ve haram sınırları, küçük ve büyük günah sınırları gibi insanoğlunun önüne konulmuş birçok sınırlar vardır. Bunların hepsine "Hakk'ın sınırları" diyebiliriz. Bu sınırları aşmayan kişiler âdildirler, hakseverdirler, aynı zamanda itaâtlıdırlar. Aşanlar ise, itaatsızdırlar, ölçüsüzdürler ve zalimdirler.

O halde zulüm; hak ve adaleti, fazilet ve hikmeti zayıf bulunca kara perdesi altına alıp belirsiz hale getireceğinden, zâlimlerin yüzlerini, gözlerini kan bürür, ruhlarını karanlıklar çevirir de ameline göre bir görünüm alır. Kıyamet gününde ise, her kişi niyet ve amelinin rengine boyanacak ve o bakımdan zâlimlerin içini ve dışını karartan haksızlık ve tecavüzler katrana dönüşecek, işledikleri haksızlıklar katrandan birer gömlek olup sırtlarına geçirilecek, Cehennem ateşi de yüzlerini durmadan yalayıp asıl renklerini ortaya çıkaracak.

Ellerine ve ayaklarına vurulacak bukağılar ise, dünyada iken başkalarının haklarına, inançlarına, ahlâklarına ve hürriyetlerine koydukları engeller olarak karşılarına çıkacak. Çünkü ceza amelin cinsindendir. Öyle ki herkes cennetini veya cehennemini şu dünyada hazırlayıp beraberinde götürür. Zat-ı Hak hiç kimseye zulmetmez.

Allah Herkese Elde Ettiğinin Karşılığını Verir

لِيَجْزِيَ اللّٰهُ كُلَّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ إِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ

"(Bütün bunlar) Allah'ın herkese elde ettiğinin karşılığını vermesi içindir. Doğrusu Allah hesabı çarçabuk görendir."

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Allah hiçbir zaman zâlim değildir; o zulmü hem kendisine, hem de kullarına haram kılmıştır. O'nun sözü değişmez, plânı ve programı aynen uygulanıp gerçekleşir. İnsana hayatını düzene sokacak, saadete garkedecek kadar akıl, zekâ, irâde, hafıza ve benzeri yetenekler vermekle kalmamış, fizikötesinden ona bilgiler göndermek suretiyle önünü aydınlatmış, hilkatinin amaç ve hikmetinden haber vermiştir. Böylece Allah (celle celaluhu), kulları hakkında yapılması gerekeni yapmış; onları akıl ve irâdelerinin erişeceği sınıra getirip dayamış ve gerisini hür irâdelerine bırakmıştır. Bunun için âhirette herkesin işlediği iyilikler ve kötülükler niyetlerine göre değerlendirilecek ve karşılıkları noksansız verilecek, kimsenin itiraz hakkı olmayacaktır.

Hesabın çarçabuk görülmesi ise, şöyle yorumlanabilir: Allah'ın ilmi ve kudreti, kahır ve saltanatı her şeye nüfuz etmiştir. Hiçbir şey O'nun ilminin ve iradesinin dışında düşünülemez. Âhiret gününde o, ilim ve kudretiyle tecelli edince her kişiyle yüz yüze gelecek, herkesle aynı anda meşgul olacaktır. Gerçek bu olunca, hesap ve sonuçları da çarçabuk görülecek, herkes lâyık olduğu yeri alacaktır.

Kur'an İlâhi Mesajdır

هٰذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ وَلِيُنْذَرُوا بِهِ

"Bu Kur'ân insanlara bir tebliğdir ki, onunla uyarılsınlar..."

Kur'ân bütünüyle insanı amaç ve maksadın sonuna eriştirici, hikmeti yansıtıcı, hedefi belirleyici, yolları gösterici, gönülleri ve kafaları aydınlatıcıdır.

Böylece İbrahim suresinin son kısmında üç maddelik bir mesaj insanlara gönderilmekte, Allah ile kulları arasına engel olarak girmek isteyen inkarcı bozgunculara fırsat verilmemesi istenmekte ve insanın dünyaya getirilişinin amaç ve hikmetlerinden birine işaret edilerek sure noktalanmaktadır:

Bunları maddeler halinde sıralayalım:

1- Hakkı inkâr edip doğru yoldan sapan müşrikleri ve maddecileri uyarmak, insan ruhuna gıda veren doğru yolu gösterip yönlendirmek.

2- Allah'tan başka ilâh olmadığını ve olamayacağını birtakım akli ve nakli delil ve belgelerle öğretmek. Allah'ın bütün iyiliklerin, hayırların, faziletlerin ve güzelliklerin kaynağı olduğunu belirtmek.

3- Aklını kullanabilen sağduyu sahiplerinin iyice düşünüp öğüt almalarını sağlamaya çalışmak, bunun için Kur'ân'ın belirlediği metot çerçevesinde hareket etmek.

Birinci madde ciddi eğitimi gerektiren bir konudur. İkinci madde, geniş bilgiyle, gelişen kültürle, ilmi yollarla kalp ve kafalara işlenmesi lüzumlu bir konudur. Üçüncü madde, akla geniş malzeme vermek, duygu ve düşünceleri yönlendirmekle gerçekleşebilir.

Bunun için İbrahim suresine,

"İnsanları karanlıklardan aydınlığa çıkaran kitap." cümlesiyle başlanmış ve sure, bu kitabın ilâhi mesaj olduğu açıklanarak noktalanmıştır.

Aynı zamanda son âyet, surenin özeti ve başlanacak surenin anahtarı anlamındadır.

İbrahim suresinin tefsirini Yüce Rabbımızın lütuf ve inâyetiyle, rahmet ve bereketiyle tamamlamış bulunuyorum. Cenâb-ı Hak'tan dileğimiz, vaki kusurlarımızı bağışlaması ve bundan sonraki sureleri tefsir etme imkânlarına bizi eriştirmesidir.

Başarı ancak Allah'tandır. Hamd O'na mahsustur. Salât-u selâm, sevgili peygamberimiz Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e ve O'nun yolunda yürüyen bahtiyar mü'minlere olsun. Âmin.

15. SURE

HİCR SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
99	654	2760

HİCR SURESİ

Kur'ân'ın 15. süresidir. İsmini, Semud kavminin yaşadığı Hicir yöresinden söz edildiği için, oradan alır.

Müfessirlerin icma'ıyla, surenin tamamı Mekke'de inmiştir.

İbrahim suresi ile bu sure arasındaki bağlantı beş madde ile belirlenmiştir:

1- Her iki sureye de "açık, açıklayıcı kitap" sözüyle başlanmıştır.

2- İki sure de değişik kelime ve anlatımla inkarcı azgınların durumunu ve karakterlerini açıklamaktadır. Aynı zamanda kıyametin bazı önemli safhaları uyarıcı bir hatırlatma olarak iki surede anlatılır.

3- İkisinde de kevni âyetler sıralanır: Göklerin ve yerkürenin yaratılış ve düzeni akla ışık tutan, malzeme veren deliller olarak sıralanır.

4- Her ikisinde de İbrahim (aleyhisselam)'ın kıssasının bazı önemli noktaları üzerinde durularak Arap Yarımadası'nda yaşayan putperestler ile Kitap Ehli uyarılır ve çok yanlış bir yolda yürüdükleri anlatılır.

5- Elde edilen zaferlerin, başarıların Allah'a ait olduğu belirtilir. O bakımdan Allah'a dosdoğru imân ettikten sonra gerekli tedbirlerde kusur etmeyen kavim ve milletlerin eninde, sonunda başarıya erişecekleri müjdelenir.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

- Kur'ân'ın aydınlatıcı, doğru yolu gösterici vasıfları ve özellikleri anlatılır, bazı misaller verilir.

- İnkarcı putperestlerin, sapık müşriklerin doğru yolu seçmemekte ısrar ettikleri takdirde kendilerinden yüz çevirilmesi tavsiye edilir.

- Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimizi hem inkâr etmeleri, hem de alaya almaları üzerinde durulur ve yapılması gereken emredilir.

Allah'ın varlığına, birliğine delâlet eden belge ve kanıtlara yer verilir.

- İblis'in Âdem olayında secde etmemek suretiyle Allah'ın emrine

karşı geldiğine dikkatler çekilir; kibir, gurur, bencillik ve kıskançlıktan kaynaklanan isyanın çok tehlikeli olduğuna bu olay misal verilir.

- Cennetlikler ile Cehennemlikler konu edilirken duygular kamçılanır, düşünceler yönlendirilir ve böylece ruhlara bol gıda verilmeye çalışılır. Aynı zamanda ümitler tazelenir.

- Hakk'a karşı başkaldıran inkarcı azgınları, sapık maddecileri uyarmak ve mü'minlerin de imân ve irfanlarını artırmak için gelip geçen kavim ve milletlerden pasajlar nakledilir, ibretli ve öğütlü yanları misal verilir.

- Varlık âleminin yaratılmasındaki hikmetin, Allah'a ibâdet olduğu, diğer bir tabirle marifetullah meşalesini yakmaya yönelik bir hikmet taşıdığı çok anlamlı şekilde belirtilir.

- Allah'ın mü'minlere olan lütuf ve ihsanı anlatılırken, dünya hayatının lüks ve konforuna özenilmemesi öğütlenir.

- İman edenlere karşı alçak gönüllü, yufka yürekli olmanın faydaları üzerinde durulur.

- Her şeye rağmen, şartların ve imkânların elverdiği ölçüde Allah'ın kullarını hak dine davetin, sapıkları doğru yola çağırmanın, insanları irşat etmenin lüzumuna değinilir ve bunun devamı istenir.

- Daha çok sıkıntılı anlarda Allah'ı çokça anıp tesbih etmenin, ibâdete ağırlık vermenin faydaları açıklanır.

١٥ سُورَةُ الْحِجْرِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الٓرٰ ۚ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ وَقُرْاٰنٍ مُبِينٍ ﴿١﴾ رُبَمَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا
مُسْلِمِينَ ﴿٢﴾ ذَرْهُمْ يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا وَيُلْهِهِمُ الْاَمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٣﴾
وَمَا اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ اِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَعْلُومٌ ﴿٤﴾ مَا تَسْبِقُ مِنْ اُمَّةٍ اَجَلَهَا
وَمَا يَسْتَاْخِرُونَ ﴿٥﴾

1- Elif- Lâm- Râ. Bunlar Kitab'ın ve apaçık olan, açıklayan Kur'ân'ın âyetleridir.

2- Kafirler çok defa Müslüman olmayı arzu edeceklerdir.

3- Bırak da onları, yesinler (nefis ve şehvet otlağında) geçinip yararlansınlar; emel (sonu gelmeyen arzu) onları avundursun. İleride (böylesine sefih bir hayatın sonunun nereye varacağını) bileceklerdir.

4- Hiçbir kasabayı yok etmedik ki, onun bilinen belli bir yazısı olmasın.

5- Hiçbir ümmet ecelinin ne önüne geçebilir, ne de ondan geri kalabilir.

İLGİLİ HADİSLER

"Lâ ilahe illallah, diyen bir topluluk, günahları sebebiyle Cehennem'e girerler. Lât ve Uzzâ'ya (iki büyük put) tapanlar, onlara: "Sizin lâ ilahe ilâllah demeniz size yarar sağlamadı da bizimle birlikte Cehennem'e girdiniz?" derler. Bunun üzerine Allah o putperestlere daha da gazap eder ve tevhid ehlini Cehennem'den çıkarıp hayat ırmağına sokar. Böylece Ay, tutulmaktan sıyrılıp kurtulduğu gibi, onlar da yanıklardan (ateşin bıraktığı leke ve izlerden) öylece sıyrılıp kurtulurlar ve Cennet'e

girerler de orada cehennemlikler diye anılırlar."[1]

"Cehennem ehli cehennemde toplanınca, beraberlerinde Allah'ın dilediği kadar kıble ehlinden de kimseler bulunur. Kâfirler Müslümanlara: "Sizler Müslüman değil miydiniz?" diye sorarlar. Onlar da: "Evet Müslümandık." derler. "Müslümanlık sizin için yeterli ve kurtarıcı olmadı da bizimle birlikte Cehennem'e girdiniz?" derler. Onlar da: "Bizim birtakım günahlarımız vardır, o yüzden yakalanıp buraya atıldık" diye cevap verirler. Allah onların ne dediklerini işitir de kıble ehlinden Cehennem'de kim varsa çıkarın diye emreder. Kâfirlerden orada kalanlar bu manzarayı görünce, "Ah, keşke biz de Müslümanlardan olsaydık da onlar gibi buradan çıksadık!" diye hayıflanırlar."[2]

Râvi diyor ki, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bunları anlattıktan sonra surenin ikinci âyetini okudu.

Elif- Lam- Râ

Bu harfler, diğer surelerde olduğu gibi, burada da Allah ile Peygamberi arasında bir şifre, sureye giriş, suredeki konuların özeti ve taşıdıkları hikmetin işaretleridir. Allah daha iyisini bilir.

Kur'ân Her Bakımdan Mübin'dir

الٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ وَقُرْاٰنٍ مُّبِينٍ

"Elif-Lâm-Râ. Bunlar kitabın ve apaçık olan, açıklayan Kur'ân'ın âyetleridir."

Kur'ân insan hayatını onun hilkatindeki azizliğe uygun şekilde tanzim eden, ilâhi sünneti açıklayan, aile hayatını yönlendiren, toplum hayatını meşru sınırlar içine alıp ahlâk ve faziletle birleştiren, milletlerin hayatına ışık tutan son kitaptır; aynı zamanda Allah'ın insanlara en son mesajıdır.

Kur'ân'ın hem açık, hem de açıklayıcı vasfı ve özelliği belirttiğimiz üzere çok geniş ve kapsamlıdır. Bu kitap yalnız dünya hayatının bu yönleriyle yetinmez, fizik ötesinden haber verir. Âhiret hayatını bütün haşmetiyle, mutluluk va'deden safhalarıyla, korkutup yönlendiren bütün ka-

1 Hafız Taberâni: Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)'den.

2 Hafız Taberâni: Ebu Musa el-Eş'âri (radıyallahu anh)'den

demeleriyle en anlamlı ve en duyarlı bir üslupla anlatıp açıklar. Böylece Kur'ân iki hayatı birbirleriyle açıklayıp bütünleştiren eşsiz bir kudrettir. O bakımdan ilgili âyette ona "mübin" sıfatı verilmiş ve bu kelime üzerinde ciddi biçimde durmamız ilham edilmiştir.

Kur'ân'ın Müslümanlara Önemli Haberi

رُبَمَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ

"Kâfirler çok defa Müslüman olmayı arzu edeceklerdir.

Kur'ân, önce Mekke'de çok acıklı, üzücü, yorucu ve yıpratıcı yıllar geçiren Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ile arkadaşlarına, sonra da her devir ve dönemdeki mü'minlere, İslâm'ın ileride cihan dini olacağını, yaptığı köklü inkılâpla yepyeni bir hayat düzeni, modeli olmayan bir yaşayış sistemi getirdiğini ilân ediyor. Arkasından yaptığı bu büyük inkılâbın gelişeceğini, kıtalar üzerine yayılacağını; aklını kullanan, ilmini hayra çeviren insanların akın akın bu dine gireceğini ve eninde, sonunda küfür ve ahlâksızlığın, zulüm ve tuğyanın bu ilâhi kudret karşısında başeğeceğini; nice soysuz inkarcıların ortaya çıkan muhteşem manzara karşısında Müslüman olmayı çok arzu edeceklerini haber veriyor.

Unutmayalım ki, İslâm ve Kur'ân buna benzer olayları tarihin birçok dönemlerinde mevzii olarak yaşadı. Bir gün gelecek aynı olayları dünya çapında yaşama şansına erişecektir. Bugün bile bunun bazı kıvılcımları yer yer parıldamakta, geleceğe ümitle bakmamızı fısıldamaktadır. Son olarak Fransa'da birçok ilim adamlarının Kur'ân'a hayranlık duyarak İslâmiyet'i seçmeleri bunun açık misallerinden biridir. Aynı hava medeni geçinen Hristiyan ülkelerin birçoklarında kendini hissettirmekte ve "İstikbal İslâm'ındır" dedirtmektedir.

Bu, inkarcı sapıkların, ahlâksız şaşkınların bir gün gelecek dünyadaki arzu ve temennileri olacak; âhiretteki temennileri ise daha içli ve gerçekçi bulunacak. Nitekim hadis-i şerifte bu husus açık şekilde ifadesini bulmuştur. Ama önemli ve yararlı olan uyanış ve ona bağlı arzu, milyonlarca, hattâ milyarlarca insan nefis çöplüğünde, şehvet otlağında bir ömür tüketirken, onlardan kopup ölmeden önce hakikati anlayarak hakkı kabul etmektir. Yoksa âhirette uyanmanın ve içli temennide bulunmanın hiçbir yararı olmaz.

İslâm dini hakkında hiçbir araştırma ve inceleme zahmetine katlanmayan, kulaktan dolma fikir kırıntılarıyla bu din hakkında ileri-geri konuşan mürekkep yalamışlara, Cenâb-ı Hak bu ihmâl ve bu sığ görüşlerinin hesabını mutlaka soracaktır. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın bize verdiği her nimetten mutlaka sorumluyuz ve elbette hesap vermek zorundayız. Bu Allah'ın koyduğu kurallardan biridir ki, değişmez.

Bir tacir, malın kalitesini, gerçek değerini, pazarlamasını ve kazancını hesaplayıp öğrenmeye harcadığı zamanın onda birini dinini dosdoğru öğrenmeğe, Allah'ın kitabı Kur'ân'ı okuyup anlamaya vermeli değil midir? Her iki hayatını fazilet ve saadet burcuna yükseltecek olan bir dine ve onun kitabına kayıtsız kalmanın ne kadar büyük bir haksızlık olduğunu ölmeden önce idrâk etmekle yükümlüdür. Aksi halde öldükten sonra bunları anlamasının kendisine hiçbir faydası olmayacaktır.

Kur'ân insan hayatında yasak olanla olmayanın sınırını belirleyen, hedefi tayin eden, hilkatin amaç ve hikmetini öğreten tek kitaptır. Onsuz geçen bir hayat mutlak anlamda karanlık ve verimsiz geçmiştir. Dünya'da hayatını karanlığa boğan kimseler, âhirette aynı karanlıkla yüz yüze geleceklerini unutmamalıdırlar.

Milletlerin Hayatı

ذَرْهُمْ يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا وَيُلْهِهِمُ الْأَمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ

"Bırak da onları, yesinler (nefis ve şehvet otlağında) geçinip yararlansınlar. Emel (sonu gelmeyen arzu) onları avundursun, ileride (böylesine sefih bir hayatın sonunun nereye varacağını) bileceklerdir."

İnkâr temeli üzerinde gelişen sefih bir hayat iki ayrı dramatik sonuç doğurur: Biri dünyada başaşağı gelip zillete uğramak; diğeri âhirette, ömür sermayesini gayesinin hilâfına harcamaktan dolayı verilecek azabı yudum yudum tatmak.

Zira milletlerin de fertler gibi, hayatlarının üç dönemi söz konusudur: Oluşma, gelişme ve yıpranıp yaşlanma. Allah'ın ezeli ilmi her milletin bu üç ayrı dönemini önceden tesbit edip ona göre her biri için bir süre belirlemiş ve kader yazısını yazmıştır. O süre son kertesine gelince, o milletin hayatı sona erer; artık ne ileri, ne de geri bırakılır. Böylece her millet kendi kaderini kendisi çizmiş oluyor. İlâhi ilim de onu öyle tesbit edip ya-

zıyor. Yazıldığı için gerçekleşmiyor, gerçekleşeceği için yazılıyor, sonucu ortaya çıkıyor.

Milletlerin süratle yaşlılık dönemine girme sebepleri dinde ve sonra da sosyolojide şöyle belirlenmiştir:

a) Ekonomik güce nazaran din, inanç ve ahlâkta gerileme başlar. Böylece maddi hayatla manevi hayat arasında denge bozulup derin uçurumlar meydana gelir.

b) Lüks ve konfor, tezelden servet edinme ve aşırı israf sari bir hastalık halini alır. Orta sınıf kalkar, çok fakirle çok zengin diye iki zıt zümre sahnede kalır. Bunun tabii neticesi olarak toplumda büyük çalkantılar, huzursuzluklar ve sürtüşmeler başgösterir. Ahlâksızlık gemi azıya alıp hiç bir engel tanımaz olur.

C) Aile yuvası, milletin temel taşı olma özelliğini kaybeder. Kadınlar anne olmaktan ziyade birer süs eşyası ve reklamcıların aracı haline getirilir. Seksüel konulara ağırlık verilerek gençlik baştan çıkarılır.

Millet bünyesinde sözü edilen bu üç yara açılmaya başladığında acil ve kalıcı tedbir alınmadığı takdirde dönüşü mümkün olmayan bir çizgiye gelinip dayanılmış olur ki, bunun neticesi yıkılıp yok olmaktır. Yukarıda mealini verdiğimiz dördüncü âyetle bilhassa bu hassas noktaya parmak basılarak milletler uyarılıyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, Kur'ân'ın beşer hayatı için lüzumlu olan ana konuları, temel bilgileri açıkladığı belirtildi. İleride İslâm dininin büyük bir gelişme kaydedeceğine işaretle, inkarcı sapıkların bile o dönemlerde Müslüman olmayı arzu edeceklerine dikkatler çekildi. Sonra da milletlerin sefih hayatı üzerinde durularak, fertlerde olduğu gibi milletlerde de yaşlılık dönemine girmenin kaçınılması zor bir netice olduğu hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Kur'ân'ın lüzumlu bütün hakikatleri apaçık ortaya koymasına rağmen, aklını kullanmayıp duygusunun esiri olan müşriklerin Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in yüksek şahsiyetini göremeyerek O'na deli diyecek kadar sapıttıkları konu ediliyor. Meleklerin gözle görülecek şekilde ortaya çıkarılmasını isteyerek Allah ve melekleri hakkında ciddi hiçbir bilgilerinin olmadığı hatırlatılıyor. Sonra da fazla

üzülmeye gerek olmadığı bildirilerek, Kur'ân'ı indiren Allah'ın onu mutlaka koruyacağı müjdeleniyor. Arkasından, beyni yıkanmış ve putperestlik vadisinde iyice şartlanmış müşriklere ne kadar âyet ve belge de gösterilse, yine de inanmayacakları haber verilerek. Peygamber ve mü'minlerin kendilerine düşen irşad ve tebliğ hizmetlerini imkânlar elverdiği ölçüde sürdürmeleri emrediliyor.

وَقَالُوا يَا أَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ ﴿٦﴾ لَوْ مَا تَأْتِينَا بِالْمَلَائِكَةِ
إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٧﴾ مَا نُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَا كَانُوا إِذًا
مُنْظَرِينَ ﴿٨﴾ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٩﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ
قَبْلِكَ فِي شِيَعِ الْأَوَّلِينَ ﴿١٠﴾ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ
﴿١١﴾ كَذَٰلِكَ نَسْلُكُهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٢﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ وَقَدْ خَلَتْ سُنَّةُ
الْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾ وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا مِنَ السَّمَاءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ ﴿١٤﴾
لَقَالُوا إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَسْحُورُونَ ﴿١٥﴾

6- Dediler ki: "Ey o kendisine zikir (Kitap) indirildiğini (iddia edip duran) kişi! Doğrusu sen delisin.

7- Eğer doğrulardan isen bize melekleri getirsene!"

8- Melekleri ancak hak(a dayalı bir hikmet) ile indiririz ve o zaman da (inkarcılara) mühlet verilmez, göz açtırılmaz.

9- Şüphesiz ki Kur'âh'ı biz indirdik ve elbette biz onun koruyucularıyızdır.

10- Andolsun ki, senden önceki topluluklara kendilerinden (uyarıcı peygamberler) göndermişizdir.

11- Ne var ki onlara ne kadar bir peygamber geldiyse, mutlaka onu alaya aldılar.

12- Bunun gibi onu (sapıklık, inkâr, alay ve şirki) suçlu günahkârların kalplerine sokarız (öncekilerin kalplerine soktuğumuz gibi).

13- Kur'ân'a inanmazlar. Halbuki öncekilerin (bu yüzden başlarına) bir sünnet (ilâhi hüküm) de gelip geçmiştir (misâli vardır).

14-15- Kendilerine gökten bir kapı açsak, onlar da yukarı yükselip çıksalar yine de diyecekler ki, gözlerimize perde kapanmış, belki de biz büyülenmiş bir milletiz.

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) **Efendimiz'e Deli Diyenler**

وَقَالُوا يَا أَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ

"Dediler ki: Ey o kendisine zikir (kitap) indirildiğini (iddia edip duran) kişi! Doğrusu sen delisin."

Vahiy indiğinde yüce ruh olan melek Cebrail'in lâhuti havasından ve Levh-i Mahfuz'dan indirilen ilâhi kelâmın kutsal nurundan etkilenen Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in mübarek ruhu kendine has bir vecd hali geçirir ve bu O'nun bedeninde bir sarsıntı meydana getirirdi. O yüzden mübarek çehresinde çok hafif bir sararma ve terleme, sonra da tam edep ölçüleri içinde vahyin neticesini alma duyarlığı kendini hissettirirdi.

O'nun bu müstesna halini gören ya da duyan cahil putperestler, kudsi âlemden inen söz ile onu getiren meleğin ne olduğunu, ruh üzerinde nasıl bir tesir meydana getirdiğini bilmedikleri ve esasen Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e karşı aşırı bir kin ve düşmanlık besledikleri için, bunu delilik alâmeti sayarak Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e deli damgası vurmaya çalışırlardı.

Aynı iftirayı batılı tarihçilerden bir kısmının ve kiliseye mensup bazı garazkâr, sözde ilim adamlarının da yıllarca dillerine dolayıp etrafa yaymaya çalıştıkları herkesin malumudur. Ancak onlardan ilme ve tarihi gerçeklere saygılı olan birkaç ilim adamı ise meseleye objektif açıdan yaklaşarak, "Akli dengesi yerinde olmayan bir kişinin bu kadar mükemmel, mükemmelin de ötesinde bir özellik taşıyan Kur'ân'ı hazırlaması mümkün değildir. Yaptığı emsalsiz büyük inkılâp ise O'nun büyüklüğüne, üstün zekâsına ve sınırsız yeteneğine kâfi delildir." demek suretiyle gerçeği kısmen olsun yansıtma faziletini gösterebilmişlerdir.

Bunlardan Sorbon Profesörlerinden Regis Belachere, Kur'ân çevirisinin 181. sayfasında diyor ki: "Kur'ân bize Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in dini faaliyetiyle ve peygamberliğinin içyüzüyle tam bir uyum içinde görünmektedir. Bu kitap, cevval bir ruha tebliğ olunmuş tanrısal vahiydir ki, her özelliği anlatım kuralıyla, anlam ve delâleti verdiği sonuçla kusursuz biçimde irşad hedefiyle birleşmektedir. Sözünün büyüleyici kudreti o kadar düzenli ve ahenklidir ki, inkarcıları doğru yola eriştirmesindeki kudreti bu özelliğinde aramaktan başka çare yoktur."[1]

Ünlü Fransız şâir ve tarihçisi Lamartine ise, Türkiye Tarihi adlı kitabında diyor ki: "Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) orduları, yasaları ve düzenleri, imparatorlukları, milletleri, hanedanları, yaşanan kürenin üçte biri üzerindeki milyonlarca insanı harekete geçirmiş, onlar üzerinde olumlu tesirler meydana getirmiştir.

Ama O, bundan başka, düşünceleri, inançları, ruhları da harekete geçirip heyecan ve aksiyon vermiştir. O, her kelimesi bir kanun yerine geçen bir kitap getirmiş; her dil ve türden oluşan insanları bir bütün halinde toplayıp manevi bir millet sahneye çıkarmış ve Müslüman ümmetinin silinmez sevgi ve aşkını damgalayarak sahte tanrıları saf dışı bırakmıştır.

İnsanoğlu hiçbir devirde bu kadar az zaman içinde dünya yüzünde bu kadar geniş, büyük ve sürekli bir inkılâp yapamamıştır."

Bu misalleri çoğaltmak mümkün; ama fazlasına da gerek yok. Son olarak Fransız Tıp Akademisince Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şuuru tamdı. O bir isterik değildi, başlığı altında küçük bir broşür yayınlandı. Merhum Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk onu dilimize çevirerek faydalı bir hizmette bulunmuştur.[2]

Gerçi sözünü ettiğimiz akademinin böyle bir karara varmasında belki politik nedenler de yer atabilir, ama geç de olsa Hıristiyan âleminin kafasına asırlardır yerleştirilen yanlış bir düşüncenin giderilmesinde bazı olumlu tesirleri muhakkaktır.

Sonuç olarak ilâve edelim ki, onbeş asırdır ilmin, medeniyetin ve milletlerin önünde yürüyen, taşıdığı hükümlerle, ana fikir ve temel bilgi-

1 Kur'ân/Garp Mütefekkirlerine göre: 37 - İstanbul: 1958

2 Güven Matbaası/Ankara: ?

lerle saltanatını hep koruyan ve koruyacak olan Kur'ân-ı Kerim her kelime ve cümlesiyle, her âyet ve süresiyle mutlak anlamda ilâhidir. Her yönüyle beşer kudretini aşmakta, emsal kabul etmez bir yüceliktedir. Akli dengesi yerinde olmayan bir kimse şöyle dursun, dünyanın en büyük ilim adamı ve filozofları böyle bir kitap vücuda getirebilirler mi? Haddini bilmeyen bazı maceracılar ve garazkârlar, Kur'ân'a nazire olsun diye yıllarca uğraştılar, fakat onun bir âyetine olsun nazire getiremediler. Çünkü Allah sözü mutlak şekilde beşer sözünden ayrılmakta ve kendine has bir yücelik arz etmektedir. O kadar ki, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hadisleriyle Kur'ân âyetleri arasında çok açık ve net fark ilk bakışta göze çarpmakta, birinin insan sözü, diğerinin Allah sözü olduğu hemen anlaşılmaktadır.

Meleklerin Gelmesini İsteyenler

لَوْ مَا تَأْتِينَا بِالْمَلٰٓئِكَةِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ

"Eğer doğrulardan isen bize melekleri getirsene!"

Mekkeli putperest müşrikler, ilim ve medeniyetten uzak, cehaletin verdiği kaba ve sahte bir cesaret ve sınır tanımayan bir azgınlık içinde yürüyorlardı. Edebiyat yapmaktan başka bir hünerleri yoktu. Kur'ân'ın ilâhi fesahat ve belagatı karşısında edebiyatları da çok silik ve anlamsız duruma düşünce, baş olma, Mekke'yi ellerinde tutma arzuları hilâfına büyük bir Peygamber'in sahayı dolduracağı endişesi başgösterince, çareler düşünmeye başladılar. O bakımdan Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'i küçük düşürmek ve tesirini gidermek için kimi Ona "şair", kimi "büyücü", kimi de "deli" dedi. Ama bunların hiç biri toplum arasında hüsn-ü kabul görmedi. Zira herkes Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yüksek şahsiyeti hakkında birtakım bilgilere sahip bulunuyordu. O'nu çocukluğundan beri tanıyorlar, terbiye, nezaket, vakar, doğruluk, iffet, zekâ ve benzeri sıfat ve yeteneklerini takdir ediyorlardı.

Sonra da çaresiz kalınca bir başka öneride bulundular: "Eğer doğrulardan isen, bize melekleri getirsen ya." diyerek O'nu güçsüz ve hâşâ yalancı durumuna düşürmeyi plânladılar. Oysa melekler ancak belli hizmetler için kendilerine belirlenmiş vakitlerde inerler: Ya vahiy getirirler, ya azgın bir toplumu yok etmek için inerler, ya da Bedir ve Huneyn Savaşları'nda olduğu gibi, insan şekline girip kâfirlerin moralini bozmak, mü'minlerin cesaret, imân ve irfanlarını artırmak için ortaya çıkarlar.

Kur'ân-ı Kerim'de meleklerin indirilme konusu belirtilirken şu açıklamaya yer verilmiştir:

"Melekleri ancak hak(ka dayalı bir hikmet)le indiririz ve o zaman da (inkarcılara) göz açtırmayız," Yani melekler aldıkları emri hemen yerine getirirler. O bakımdan müşriklerin, gelmelerini istedikleri meleklerin inmesi gerçekleşmiş olsaydı, kendileri için hiç de iyi olmaz, Lut kavminin başına gelenlerin bir benzeri onların da başına gelebilirdi.

Fir'avn da böyle dememiş miydi? Musa Peygamber'i gerçek anlamda tanımayan II. Ramses, O'nu acze düşürmek ve hayranlık duyanların kafalarında bir şüphe kıvılcımı oluşturmak için: "Eğer Musa doğru sözlü ise, üzerine altından bilezikler atılmalı veya beraberinde melekler yer alıp gelmeli değil miydi?"[1] diyerek O'nun yalancı olduğunu göstermek istemişti.

İnkarcı putperestlerin bilmediği bir diğer husus da şu idi: Melekler nurdan yaratılmışlardır. Onları bulundukları hilkat özelliği üzere görmek mümkün değildir. O bakımdan insan suretine temessül etmeleri gerekmektedir. O takdirde ise, onların melek olduğunu anlamaları ve kabul etmeleri konusu ortaya çıkar ve olumlu bir sonuç yine elde edilmezdi. Kaldı ki, Allah'ın bu yolda cari bir sünneti de yoktur.

Kur'ân'ın Koruyucusu Allah'tır

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ

"Şüphesiz ki Kur'ân'ı biz indirdik ve elbette biz onun koruyucularıyız."

1400 yıldan bu yana Kur'ân'a karşı olan Yahudiler ve Hristiyan misyonerleri, ayrıca dini taassuba bağlı kalıp duygusal davranan bazı ilim adamları, şâirler, edipler, söz sanatını çok iyi bilenler, ya Kur'ân'ı değiştirmek, ya da onun bir benzerini getirmek için uğraşıp durdular; çok şeyler söylediler, çok şeyler karaladılar, ama nafile, hepsi de sabun köpüğü gibi sönmeye ve unutulmaya mahkum oldular. Kur'ân ise her geçen gün cilâsını daha iyi hissettirmekte, ilim geliştikçe kendi kudretini daha iyi tanıtmaktadır ve buna kıyamete kadar devam edecek, onu durduracak bir engel bulunmayacaktır.

Yemame'de peygamberlik iddiasıyla ortaya çıkan Müseyleme, bütün

1 Zuhruf suresi: 53

yeteneklerini kullanarak, birçok şair ve ediplerden malzeme olarak Kur'ân'a nazire yazdı, kendine göre birtakım âyetler ve sureler tertipledi, fakat çok geçmeden hepsi de alay konusu olmaktan, Müseyleme'yi gülünç duruma düşürmekten başka bir işe yaramadı. Sonra da Halid b. Velid (radıyallahu anh) kumandasında gönderilen bir orduyla bu fitne ocağı söndürüldü.

Ebu'I-Ulâ el-Muarri (973-1059), "Lüzumu Mâla Yelzem" adlı beş ciltlik meşhur edebi eserini Kur'ân'a nazire olacak kudrette yazdığını iddia etmiş ve Kur'ân gibi dillerde, meclislerde ve mihraplarda birkaç asır cilalanınca asıl değerinin anlaşılabileceği vehmine kapılmıştı. Gözlerini yedi yaşında iken kaybeden Ebu'l-UIâ, bu defa kalbini ve ruhunu da kaybetme bedbahtlığına uğramış, kısa zamanda o da alay konusu olmuş ve yazdıkları hiçbir iz bırakmadan unutulup kaybolmuş; Kur'ân'ın ilâhi üslubu karşısında belirsiz hale gelmiştir. Çünkü biri Allah sözüdür, O'nun kudret ve mükemmelliğini taşımaktadır. Diğeri insan sözüdür, onun kadar noksan, hatalı ve fânidir.

Ayrıca ilgili âyetle de belirtildiği gibi, Allah (celle celaluhu) semavi kitaplardan ancak Kur'ân'ı korumayı kendi üzerine almış; Tevrat ve İncil'i din adamlarının hafızasına bırakmıştır. Çünkü Kur'ân'dan sonra kitap indirilmeyecek ve o hep Allah'ın insanlara en son mesajı olarak kıyamete kadar kalacaktır. O bakımdan Allah'ın ilim ve kudreti Kur'ân'ı hep korumuş ve korumaya devam etmektedir. Görüldüğü gibi, Kur'ân, tek harfine bile dokunulmadan, indiği gibi muhafaza edilerek günümüze kadar arızasız gelebilmiştir. İnsan ilmine ve hafızasına gelince: O tuttuğunun bir kısmını, bazen çoğunu koruyamamıştır; bazen de hafızada arşivlenen sözler değişikliğe, noksanlığa uğrayarak aslından uzaklaşmıştır.

Bu Konuda Tarihi Bir Olay

Yapılan sahih tesbit ve rivayete göre: Ünlü ilim adamlarından Yahya b. Eksem (H. 242-M. 856) şöyle anlatmıştır: "Abbasi halifelerinden Memun'un meclisinde bulunduğum bir sırada kılık-kıyafeti düzgün, güzel yüzlü, nefis kokular sürünmüş bir Yahudi içeri girdi. Sıra ona gelince, çok güzel ve düzgün bir konuşma yaptı. Meclis sona erip erkân dağılınca, Memun o Yahudi'yi yanına çağırdı ve aralarında şöyle bir konuşma geçti:

- İsrâili misin?

- Evet.

- İslâm'a girmez misin? O takdirde sana lâyık olan değer ve makamı verebilirim.

Bunun üzerine Yahudi özür dileyerek şu cevabı verdi:

- İzin verirseniz babalarımın dini üzere kalmak istiyorum.

Konuşma burada bitti ve Yahudi müsaade isteyerek ayrıldı. Aradan bir yıl gibi uzun bir süre geçtikten sonra sözünü ettiğim Yahudi Müslüman olarak bize döndü. Fıkıh konusunda nefis bir konuşma yaptı. Meclis dağılınca Halife Me'mun yine onu yanına çağırdı ve aralarında şu konuşma geçti;

- Sen bir yıl önce yine bu mecliste bulunmadın mı?

- Evet, bulundum.

- İslâmiyet'i din olarak seçmenizin sebebi ne olabilir?

- Sizin huzurunuzdan ayrıldıktan sonra Musevilik, Hristiyanlık ve Müslümanlık arasında bir kıyaslamaya ve denemeye giriştim. Yazımın ne kadar güzel olduğunu görüyorsunuz. Önce Tevrat'tan, birtakım fazlalıklar ve noksanlıklar yaparak üç nüsha yazıp havraya götürdüm. Hahamlar onlara hayran kalıp vakit kaybetmeden her üç nüshayı da benden satın aldılar. Sonra İncil'i ele alıp ondan da, bazı fazlalık ve noksanlıklar yaparak üç nüsha yazdım ve kiliseye götürdüm. Papazlar hiç incelemeden, araştırmadan onları benden satın aldılar. Sonra Kur'ân-ı Kerim'i ele alıp ondan da bazı fazlalık ve noksanlıklar meydana getirmek suretiyle üç nüsha yazdım ve kitapçılara götürdüm. Yazımı çok beğendiler, ancak birkaç sahifesini dikkatle gözden geçirdikten sonra yaptığım noksanları ve ilâve ettiğim fazlalıkları farkettiler de o nüshaları hiddetle yüzüme çarptılar.

İşte o zaman anladım ki Kur'ân'ı değiştirmek mümkün değildir. Kitapçılar bile bir bakışta onda yapılan tahrifatı farkediyorlarsa, din adamları, ilim adamları pekâlâ farkedebilirler. Kur'ân'ın Allah tarafından korunmakta olduğuna inandım ve İslâmiyet'i kendime din olarak seçtim."

Râvi Yahya b. Eksem devamla diyor ki:

"O yıl hacca gittiğimde bu hususu devrin ünlü bilgini Süfyan b. Uyeyne'den sordum. O bana şunu söyledi: "Doğrudur, çünkü Kur'ân'da bu husus açıklanmıştır. Şöyle ki: "Yahudilerden Rab için yol gösterenleri de, bilginleri de Allah'ın kitabından hafızalarında tutmakla emrolundukları

hususlarla hükmederlerdi ve onlar buna şahitlerdi de," Kur'ân'a gelince, Allah onunla ilgili şöyle açıklamada bulunmuştur.[1]

"Şüphesiz ki Kur'ân'ı biz indirdik ve elbette biz onun koruyucularıyızdır."[2]

Daha önceki ümmetler, milletler, kavim ve kabileler kendilerine gönderilen peygamberleri alaya almışlardır. Zira onların inkârda inat, azgınlığa devam etmeleri, kalplerine sapıklık, küfür ve şirk tohumlarını serpmiş ve yeşertmiştir. Bu yüzden ilâhi sünnet onlar hakkında hükmünü icra etmiş, böylece hepsi de hak ettikleri cezayı görmüşlerdir.

Onların başından geçen olaylar, yok olmalarının sebepleri ve geriye bıraktıkları izleri, tarihin tekerrür edeceğini fısıldayan harabeleri, yaşamakta olan milletlere uyarıcı sinyaller vermekte, öğüt ve ibret dolu tablolar sergilemektedirler.

Kalpleri kin ve alay ile dolan insanların hakikatleri düşünüp anlamları, doğruyu bulup kavramaları pek düşünülemez. Allah'ın hidâyet verdikleri ve verecekleri müstesna.

İnkarcılara Gökten Bir Kapı Açılsa

وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا مِنَ السَّمَاءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ

"Kendilerine gökten bir kapı açsak, onlar da yukarı yükselip çıksalar, yine de diyecekler ki: Gözlerimize perde kapanmış, belki de biz büyülenmiş bir milletiz."

İnkarcı sapıklar, meleklerin gelmesini istediler. Melekler insan suretine girip gelseler, "Bunlar melek değil, insandır!" diyecekler. Kendi asıl suretlerinde bir görünüm arz edip gelseler, buna dayanamayıp hareketsiz kalacaklar ve sonra da, "Biz büyülendik" diyecekler.

Böyle değil de, kendilerine gökten bir kapı açılsa, onlar da oradan yükselip yukarıya çıksalar, yine de inanmazlar ve "gözlerimiz perdelendi, belki de büyülendik" derler.

Çünkü kalplerinde kin, inkâr, alay ve azgınlık yerleşip katmerleşmiş-

1 Mâide Suresı: 44

2 Tefsir-i Kurtubi'den özetlenerek.

tir. Akıllarını ve sağduyularını kullanarak kalplerini hakikatlere çevirmedikleri sürece hiçbir mu'cize fayda vermez. Musa Peygamber'in gösterdiği mu'cizeler Fir'avn üzerinde ne gibi olumlu tesir yaptı? Üstelik inkâr ve tuğyanı arttı da daha tehlikeli duruma geldi. İsa (aleyhisselam)'ın gösterdiği peş peşe mu'cizelere sadece on iki kadar balıkçı inandı, geriye kalan inkarcı azgınlar O'nu çarmıha gerecek kadar körleşip hoyratlaştılar. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in Mekke'de gösterdiği birkaç mu'cizeye sadece imân eden fakirler ve köleler inandılar. Mekke'nin eşrafı ise, O'nu alay konusu edinerek bir sürü saçmalıklarda ve azgınlıklarda bulundular.

İşte ilgili âyetle Cenâb-ı Hak bu gerçeği bize hatırlatıyor. Zira Allah'a, Ahiret'e, indirilen kitaba, gönderilen peygambere inanmak bir ilim, irfan, idrâk ve sağduyu işidir. Hislerinden sıyrılıp aklını kullanarak gerçeği arayanlar için yeterince malzeme, delil ve belge mevcuttur. Bu düzeye gelemeyenlere ne mu'cize, ne belge ve delil, ne de olağanüstü şeyler tesir eder.

Böylece Kur'ân bu konuyla birlikte küfrü benimseyen ve savunan insanın psikolojik durumunu eleştiriyor, onun karakteristik bazı vasıflarını ortaya koyuyor. Şöyle ki:

- İnsan yeniliğe karşı önce isteksiz görünür, hattâ bazen onu tepkiyle karşılar. Daha çok geleneklerin tesiri altındadır.

- Bir konu ya da meselede ön yargıya varmış ve şartlanmışsa, onu kısa zamanda değiştirmek çok zordur.

- Bazı hususlarda aklını duygusunun emrine verip şartlanmışsa, ona ters gelen bütün şeyleri, hatta hakikatleri düşünmeden reddeder. Yenilgiye uğrayınca da işi alaya alıp bu yoldan kendi boşluğunu doldurmak suretiyle tatmin olmak ister. Aynı zamanda kendisini müşkül durumda bırakanlara karşı içinde derin bir kin besler.

- Üzerine varıldıkça inkâr ve inadı artar. Fikren mağlup olunca, kaba kuvvete, değilse hile ve tuzağa başvurur.

- Kusur arayıp bulmayı, yoksa onu icat etmeyi sanat edinir. Çünkü o, aklının, vicdanının ve idrâkinin değil, nefsinin emrindedir.

- Tarihi olaylardan ibret almaz ve "Bunlar eskilerin masallarıdır" diyerek geçer. Tarihin bir gün tekerrür edeceğini hesaba katmaz.

- Hakkı getirip tebliğ edenlerin sözlerine ve çağrılarına kulak vermez, konuyu araştırıp gerçeği öğrenme zahmetine katlanmaz.

Dünün Mekke putperestleri, inkarcı müşrikleri ne ise, bugünün inkarcı sapıkları da odur. Aradaki fark, inkâr ve ahlâksızlığın, azgınlık ve şarlatanlığın ambalaj değiştirmesidir. Öncekiler inkâr ve inatlarını cehalet ve gelenek ambalajına, şimdikiler bilimsel bir kılıfa sokmuşlardır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Mekkeli müşriklerin Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e deli diyecek kadar akıllarını, vicdanlarını ve irfanlarını kaybettikleri konu edilerek inkâr ve kinin insanı haktan nasıl uzaklaştırdığına dikkatler çekildi ve bu durumda olanlara mu'cize göstermenin de bir yarar sağlamayacağına işaret edilerek insan karakteri üzerinde duruldu.

Aşağıdaki âyetlerle insan aklına ışık tutan, malzeme veren kevni delillere yer veriliyor, kâinatın başıboş kendi haline terkedilmediği belirtilerek, göklere çıkmak isteyen şeytanların şihap[1]larla kovulduğu misal veriliyor ve yerkürenin dağıyla, ovasıyla, ırmağı ve deniziyle mükemmel bir plân ve programı yansıttığına işaret ediliyor.

وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّاظِرِينَ ﴿١٦﴾ وَحَفِظْنَاهَا مِنْ
كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ﴿١٧﴾ إِلَّا مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ مُبِينٌ ﴿١٨﴾
وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْزُونٍ
﴿١٩﴾ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ وَمَنْ لَسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ ﴿٢٠﴾

16- Şanıma andolsun ki, gökte burçlar yarattık ve onları seyredenler için süsleyip (çekici görünümde) donattık.

17- Hem onları kovulmuş her şeytandan koruduk.

18- Ancak kulak hırsızlığıyla bir şeyler çalmak isteyenleri parlak bir ateş parçası izleyip kovalar.

---

1 Kayan Yıldız

19- Yeryüzünü de yaydık, orada ağırlığı olan sabit dağlar koyduk ve orada ölçülmüş (miktar ve özelliği belirlenmiş) her şeyi yetiştirdik.

20- Yine yeryüzünde size ve sizin rızık veremeyeceğiniz kimselere (canlılara) geçimlikler meydana getirdik.

İLGİLİ HADİSLER

"Allah gökte bir buyruğunun yerine getirilmesini irâde ettiğinde, melekler, sert bir kayaya çarpan zincir misali kanatlarını çırparak ilâhi emre eğilip saygı gösterirler. İçlerinden o saygı dolu korku kalkınca, "Rabbimiz ne buyurdu?" diye sorarlar. "Rabbiniz hakkı buyurdu. O çok yüce ve çok büyüktür" derler."[1]

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki:

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bir grup arkadaşıyla birlikte Ukaz Panayırı'na giderken şeytanlarla gök haberleri arasına perde (engel) geriliyor. Göğe çıkmak isteyenin üzerine parlak bir ateş (şihap) gönderiliyor."[2]

Ensardan bir zat anlatıyor:

"Bir gece Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ile birlikte (açık havada) oturuyorduk, derken bir yıldız kaydı ve parlak bir ışık verdi. Bunun üzerine Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bize sordu:

"Cahiliye devrinde böyle bir yıldız kayması olayı meydana gelip ışık saçtığında onu nasıl yorumlardınız?" Ashab-ı Kiram da, "Bu gece büyük bir adam doğdu veya öldü diye yorumda bulunurduk" şeklinde cevap verdiler. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz buyurdu ki: **"Yıldız ne birinin ölümü, ne de doğumu için kayar. Ancak ismi yüce ve mübarek olan Rabbimiz bir emrinin yerine gelmesini irâde ettiğinde, Arş'ı kaldıran melekler tesbih ederler, sonra da onu izleyen gökteki melekler tesbih cinler de tâ ki bu dünya semasına gelip ulaşır. Sonra da Arş'a yakın semada olanlar Arş'ı kaldıran meleklere: "Rabbimiz ne buyurdu?" diye sorarlar. Onlar da Allah'ın neler buyurduğunu onlara haber verirler. Böylece gök ehli sırasıyla birbirlerinden sora sora dünya**

1 Buhari/Tevhid: 32, tefsir: 15, 34 - Tirmizi/Tefsir: 34 - İbn Mâce/Mukaddeme: 13

2 Buhari/Tefsir: 15, 34 - İbn Mâce/Mukaddeme: 13, 35

semasına kadar gelip ulaşır. Cinler kulak hırsızlığı yaparak onu dost ve yaranlarına, içine fazlalık katarak aktarmaya çalışırlar, derken bir şihap onları izler. (İşte yıldız kayması bundan dolayı meydana gelir).”[1]

Burçlar

وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّاظِرِينَ

“Şanıma andolsun ki, gökte burçlar yarattık ve onları seyredenler için süsleyip (çekici görünümde) donattık.”

Burç: Burçlar kuşağında bulunan on iki takım yıldızlarından her biridir. Bunlar: Koç, Boğa, İkizler, Yengeç, Aslan, Başak, Terazi, Akrep, Yay, Oğlak, Kova, Balık burçları diye adlandırılır.

Bu isimler, her takımyıldızlarının bunlardan birine benzetilmesi sonucu halk tarafından konulmuş ve yaklaşık 2000 veya 2500 yıldan beri sürüp günümüze kadar gelmiştir. Kur’ân-ı Kerim’de bunlarda söz edilmesi, bizi daha doğruya, gerçeğe yöneltmek, hurafeden uzak tutup ilâhi kudret ve saltanatın gökteki tezahürlerinden birine dikkatimizi çekmek içindir. Nitekim zamanla halk bu burçları doğdukları ayı itibar ederek fal kapsamına sokmuş ve birtakım hükümler çıkartmaya başlamışlardır. İlgili âyetle, burçlardan ahkâm çıkarılamayacağı, onların da birer cisim oldukları, dünyamızı süslemek ve kâinattaki dengeye bağlı kalıp ilâhi kudreti yansıtmak için düzenlendiklerine işaret edilerek onlarla kader çizgisini belirlemeye kalkmanın yanlış bir inanç olduğu belirtilmek isteniyor.

Gök Haberleri Şeytanlardan Korunmuştur

وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ

“Hem onları kovulmuş her şeytandan koruduk.”

Çıplak gözle de sık sık görülebilen ve “yıldız kayması” şeklinde yorumlanan parlak bir cismin çok parlak bir çizgi çizip kaybolması üzerinde birtakım varsayımlar ileri sürülmüştür ki onları tefsirimize nakletmeyi gerekli görmüyoruz. Bilinen tek şey, o da kâinatta meydana gelen birçok olayların iç yüzünü, bize kapalı kalan tarafını bilmediğimizdir. Kur’ân “yıldız kayması” diye yorumladığımız ışık kaymasını, parlak bir ateşin, gök

1 Sahih-i Müslim - Hafız Taberâni

haberini dinlemek isteyen bir şeytan veya cinni recmetmesi, taşlayıp geri çevirmesi şeklinde açıklıyor. O halde biz bunlara ilâhi roketler de diyebiliriz. Üzerinde dikkatle durup kâinatın mutlak anlamda ilâhi tasarruf altında belli bir plân ve programa göre yürütüldüğünü düşünürsek, bunun garipsenecek bir yanı olmadığını anlamakta gecikmeyiz.[1]

Düzeni kusursuz kuran ve sağlıklı bir plâna göre ayakta tutan mülkün yegâne sahibi Allah (celle celaluhu), her şeyi birtakım faydalar ve hizmetler için yaratmıştır. Boşuna yaratılan veya gereksiz değişimlere uğrayan hiçbir şey yoktur. Ne var ki, insanoğlunun bilgi ve araştırması bunların henüz pek azını çözüp anlayabilmiştir. Mahiyetini kendi bilgi ve aklımızla çözemediğimiz, anlayamadığımız bir olayın arkasındaki hikmeti reddetmeye de hakkımız yoktur.

Burada Cenâb-ı Hak, yıldız kayması gibi görünen ve şihab (parlak ateş) ismini verdiği olayın esrar ve hikmetini bize açıklıyor. Fiziksel yönünü ve astronomi ile ilgili yanını araştırmayı biz insanlara bırakıyor. Sonra da bu konuda temel bilgi verirken önemli bir hususu da bize öğretiyor. O da şudur: Cin ve şeytanlar istedikleri gibi kâinatta cirit atamazlar. Onlar da insanlar gibi, yerküreye yerleştirilmişlerdir. Dünya sınırlarını aşmak isteseler de buna imkân bulamazlar. Onlar için de belirlenmiş sınırlar vardır. Aşmak istedikleri zaman ilâhi roketlerle püskürtülürler.

Bütün bunlardan anlıyoruz ki, kâinatta ne varsa hiçbir şey hilkat kanununu aşamamakta, belirlendiği sınırı geçememektedir. Hattâ en büyük melek Cebrail bile, Mi'rac gecesi Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e refakat edip kendisi için belirlenmiş sınıra kadar yükselmiş ve daha ileri geçemeyeceğini Rasülullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e bildirmiştir.

Müfessir Kurtubi diyor ki;

"Cin ve şeytanlar vahiy ya da herhangi gökle ilgili bir haberi duymaya çok heveslidirler. Cenâb-ı Hak göğü, gök haberlerini onlardan korumuştur. Ancak kulak hırsızlığı ile bir şeyler duymaya çalışanlarından göğü tamamıyla korumamıştır. Vahyin dışındaki bazı haberleri kulak kabartıp duyabilirler, vahiyden ise hiçbir şey duyamazlar. Çünkü onlar vahiy hususunda bilgi edinmekten uzak tutulmuşlardır. Şeytanlar gök haberlerinden

1 Hicr: 18, Saffat: 10, Cin: 8, 9, Enbiyâ: 30. âyetlerin tefsiri

bir şey duyunca, onu göz açıp kapamadan daha süratli olarak kâhinlere ulaştırmaya çalışırlar, derken arkalarından bir şihab (parlak ateş) onları izler de ya öldürür ya da sakat bırakır."[1]

Diğer bazı müfessirler ilgili âyeti te'vil ederek gökten şihabın atılması, Peygamber düşmanlarının her defasında başarısızlığa uğratıldıklarına işarettir, derler. Böylece ruhani hakikatlerin tabii kanunlar dairesinde meydana gelen olaylara uygun biçimde gerçekleştiğini söylerler. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

Gök haberlerini dinlemek isteyen şeytanlardan söz edilirken sıfat olarak "recim" kullanılmıştır.

Bu kelime birbirine yakın, hattâ birbirini tamamlayan bir kaç mânaya delâlet eder:

a) Lanetlenmiş, ilâhi rahmetten kovulmuş,

b) Taşlanıp cezalandırılmış,

c) Mele-i A'lâ haberlerinden uzaklaştırılıp kovulmuş.

İlgili âyette ise, daha çok (b) ve (a) maddesiyle ilgili mâna yansıtılmaktadır.[2]

Allah'ın Varlığına Delâlet Eden Belgeler

وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْزُونٍ

"Yeryüzünü de yaydık, orada ağırlığı olan sabit dağlar koyduk ve orada ölçülmüş (miktar ve özelliği belirlenmiş) her şeyi yetiştirdik."

Yerküreyi insanların ve diğer canlıların yaşamalarına elverişli düzende yaratan, orada kesin bir plân ve program uygulayan mutlak bir kudretin tecellisi söz konusudur.

Görüldüğü gibi yeryüzü denizleriyle, ırmaklarıyla, dağ ve ovalarıyla, ormanlık ve gölleriyle hayat fışkırtan ve harekete geçiren büyük bir laboratuvardır. Dünyada yer alan her şey ve meydana gelen her olay bir diğerini tamamlamakta ve hayatın akışını sağlamaktadır. Dünyayı dağlardan ayı-

1 Tefsir-i Kurtubi: 10/10, 11'den özetlenerek

2 Cin ve Saffat surelerinin tefsirine.

rın, geriye dümdüz bir arazi kalır, o yüzden hava değişir, su kaynakları yetersiz kalır, canlılardan çoğunun yaşaması imkansızlaşır. Dünyayı denizlerden ayrı düşünün, ay gibi kupkuru bir çöl halini alırdı.

Yeryüzünde Her Şeyin Belli Bir Programa Göre Yaratılması

Yeryüzündeki bitkilerin sayısını kesin olarak belirleyip ortaya koymak zor. Çiçekli-çiçeksiz bitki türleri de değişik kısımlara ayrılır ve böylece çok zengin çeşitleriyle bitki tabakası dünyamızı süsler. Sadece süslemekle kalmaz, gıdasından ilâcına, proteininden vitaminine kadar besleyici, şifa verici özellikleriyle canlılara hayat sunar. Kur'ân'ın ilgili âyetiyle açıklandığına göre, her bitki belli bir ölçüde var kılınmıştır. Tabiat kendiliğinden var olsaydı, herhalde bu derece plânlı, ölçülü, dengeli ve yararlı olamazdı; aynı zamanda birbirlerini tamamlayan bunca yararlı nesneleri bir araya getiremezdi. Bir an düşünelim ki, dünyada sadece bir, iki tür bitki vardır. Durum ne olurdu? Hemen söyleyelim ki, hayat cılız, ilim kısır, akıl dar bir çerçeve içinde kalırdı. Yeterli beslenme ve gelişme imkânları olmaz ve o yüzden bu günkü bayındır manzara hayal olurdu.

Gerçi ilim botanik açıdan bize biraz olsun bitkilerin yarar ve ölçüsünü tesbit etmiştir; ama çoğunun henüz yarar ve ölçüsünü, azlığının ya da çokluğunun, bir bölgeye sıkışıp kalmasının, birçok bölgelere yayılmasının nedenlerini henüz tamamıyla keşfedememiştir. Oysa Kur'ân, bu düzenlemede mutlak surette hâkim olan bir plân ve programın söz konusu olduğunu haber veriyor. Bu bir ana fikir, temel bilgidir. İlim adamlarına hareket noktasını belirlemektedir.

Canlılar Alemi

Yalnız böcek türlerinin milyonları aştığı, sayılarının milyarları bulduğu bir gerçektir. Bitkiler gibi diğer canlıların da sayısını kesin olarak bilemiyoruz. Ancak ortada bir gerçek varsa, o da her canlı kendine has bir kanuna bağlı olarak yaratılmış ve hilkatinin özelliğine, amacına göre, kendisine hayat kapısı acık tutulmuştur. Öyle ki, her biri nasıl üreyeceğini, neler yiyip besleneceğini, neslini nasıl devam ettireceğini bilmektedir. Buna ister içgüdü diyelim, ister ilâhi kudretin verdiği zekâ ve yetenek diyelim, netice aynı yola varır.

Cenab-ı Hak canlıların rızıklarını hazırlayıp vermeyi bize bırakmamış, yüce kudretinin, ezeli ilminin eşsiz planıyla bizzat kendisi düzenleyip

programlamıştır. Öyle olmasaydı, canlıların yaşama şansı kalmaz ve biz de çok hareketsiz bir dünyada yaşardık. Kur'ân bilhassa dikkatlerimizi bu noktaya çekerek ilâhi kudretin mutlak anlamda hikmet sahibi olduğunu, her şeyi yerli yerince, belli bir amaca göre yarattığını vurguluyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına, kudretinin eşsizliğine delâlet eden delil ve belgelere yer verildi. İnsan aklını hakka, doğruya ve iyiye çevirmek için gereken temel bilgiler, ana fikirler açıklandı. Sonra da Allah'ın mutlak tasarruf sahibi bulunduğuna, kâinatta meydana gelen ve fakat bizim müşahede ve tecrübe sınırlarımızı aşan olayların birtakım sır ve hikmetlerinin söz konusu olduğuna atıflar yapıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, kâinatta var olan her şeyin belli bir ölçü ve programa göre yaratıldığı, gelişigüzel, ölçüsüz, hesapsız, kitapsız hiçbir şeyin varlık alanına getirilmediği açıklanıyor. Sonra rüzgârların hem yağmurun habercileri, hem çiçek tozlarını taşımak suretiyle aşılama hizmetlerini sürdürdüğü misal olarak veriliyor. Arkasından her şeyde mutlak tasarrufa sahip olan Allah'ın yine belirlediği ölçü ve programa göre, insanları öldürdükten sonra onları ikinci fakat sonsuz bir hayat için diriltip kaldıracağı hatırlatılıyor.

وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ ﴿٢١﴾ وَأَرْسَلْنَا
الرِّيَاحَ لَوَاقِحَ فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَسْقَيْنَاكُمُوهُ وَمَا أَنْتُمْ لَهُ
بِخَازِنِينَ ﴿٢٢﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ ﴿٢٣﴾ وَلَقَدْ عَلِمْنَا
الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ ﴿٢٤﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ
إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥﴾

21- Hiçbir şey yoktur ki, onun hazineleri katımızda olmasın ve biz onu ancak belirli bir ölçüde indiririz.

22- Rüzgârları da aşılayıcılar olarak gönderdik. Gökten su indirdik de onunla sizi suladık; yoksa siz onu toplayıp depolayacak değilsiniz.

23- Şüphesiz ki biz, diriltir ve öldürürüz ve vâris olanlar da biziz.

24- Andolsun ki, sizden öne geçmek isteyenleri de bilmişizdir; arkada kalmak isteyenleri de bilmişizdir.

25- Şüphesiz ki, Rabbin onları diriltip bir araya getirecek. Çünkü O, mutlak hikmet sahibidir, yegâne bilendir.

İLGİLİ HADİSLER

Hz. Âişe (radıyallahu anha) diyor ki:

"Şiddetli rüzgâr esmeye başlayınca Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz şöyle duâ ederdi:

"Allahım! Şüphesiz ki bunun hayırlı tarafını ve içinde taşıdığı hayrı, beraberinde gönderilen hayrı senden dilerim. Bunun şerrinden, içinde taşıdığı şerden (mikroplardan), beraberinde gönderilen şerden sana sığınırım."[1]

Açıklama:

İlgili hadisle esen rüzgârın yağmurun habercisi olabileceği, çiçek tozlarını taşımak suretiyle aşılamada bulunma hayrını beraberinde getirebileceği gibi, zararlı birtakım mikropları da içinde taşıyıp getirebileceği ve geniş çapta hasara sebep olabileceği bildiriliyor ve böyle durumlarda Allah'a el açıp esen rüzgarın hayır ve berekete vesile olmasını, şer ve kötülük getirmemesini dilememiz tavsiye ediliyor.

"Erkeklerin saflarının en hayırlısı, ilk saftır; en fenası (sevap bakımından en azı) ise, son saftır. Kadınların saflarının en hayırlısı son saftır; en fenası ise, ön saftır."[2]

Açıklama:

Erkek ve kadınların cami ve mescitlerde bir fitneye, göz zinasına sebebiyet vermeden hangi saflarda yerlerini almaları tavsiye edilirken, dolayısıyla hayırlı ve feyizli işlerde öne geçmenin kaçırılmayacak büyük fırsatlar olduğuna işaret ediliyor.

1 Mtislim/İstiska: 15

2 Müslim/Salât: 132 - Ebu Dâvud/Salât: 97 - Tirmizi/Mevakit: 52 - Nesâi/İmamet: 32 - İbn Mâce/İkamet: 52 - Dârimi/Salât: 52 - Ahmed: 2/247, 336, 340, 353, 367, 480- 3/16, 293, 331, 398

"Her insan öldüğü hal ve niyet üzere kabrinden kaldırılıp hesap alanına getirilir."[1]

Açıklama:

İnsanın ömrünün son dönemi ne ise, o hal üzere ölür ve öldüğü hal ve niyet üzere kabrinden kaldırılır. O bakımdan ölümün ne zaman geleceğini bilmediğimize göre, her gün yeni bir hazırlık içinde olmalıyız; kalbimizi, vicdanımızı ve ruhumuzu kirleten her şeyden temizlenmeye özen göstererek Allah'ın dilediği şekilde Allah'a dönme çizgisine kendimizi getirmeliyiz.

Her Şeyin Hazinesi O'nun Katındadır

وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَآئِنُهُ

"Hiçbir şey yoktur ki, onun hazineleri katımızda olmasın..."

Cenâb-ı Hak, ezeli plânı gereği, insanları ve diğer canlıları yaratmadan önce Dünya'yı yaratıp hazırladı. Bu arada bir tekâmül söz konusudur, şöyle ki: Yerkürenin yaşamaya elverişli duruma getirilmesi için birçok jeolojik devirler geçirmesi gerekiyordu. Böylece milyon ve milyar seneler geçtikten sonra yeraltı ve yerüstü kaynaklar oluştu; insan ve diğer canlıların yaşayıp üremesine uygun ortam vücut buldu. Sonra Allah (celle celaluhu) ezelde hazırladığı plân gereği, yaratacağı her canlı hakkında kudretiyle birer tecellide bulundu. Arkasından genetik bir düzenleme ile biyolojik kanunları gerçekleştirip harekete geçirdi ve öylece üreme başladı.

Anlaşıldığı üzere, Cenâb-ı Hak, sofrayı hazırladıktan sonra bizi Dünya'ya getirdi. Ne var ki insanoğlu bilgisizliği, ilgisizliği ve aklını gerektiği şekilde kullanmaması nedeniyle Dünya'nın birçok kesimlerinde kısmen de olsa denge ve düzeni bozdu da bunun cezasını daha çok kendilerinden sonra gelecek nesiller çekti.

Bulut, yağmur, hava ve diğer hayat veren nimetlerin hazinesi O'nun yanındadır, öyle ki kurulan bu hazine bir devridaim yapmakta, fakat hiçbir şey eksilmemektedir. Her şey belli hesaplara, şaşmayan kanunlara göre düzenlenip hizmete sevkedilmiştir. Eşya arasında mutlak anlamda denge kanunu hâkimdir.

1 Müslim/Cennet: 83

Yerküreyi bu açıdan inceleyip değerlendirmesini yaptığımızda, karşımıza üstün bir kudretin plân ve programı çıkar ve eşyanın her parçasında O'nun damgası görülür.

Böylece Allah'ın varlığına ve birliğine delâlet eden belgeler ve deliller sayılmayacak kadar çok, O'nun varlığını reddeden hiçbir belge yok.

Yaratanların en güzeli olan Allah'ın şanı çok yücedir!

Rüzgârları Aşılayıcı Olarak Gönderir

وَأَرْسَلْنَا الرِّيَاحَ لَوَاقِحَ

"Rüzgârları da aşılayıcı olarak gönderdik."

Rüzgârların iki ayrı aşılama görevi var. Birincisi, bulutları harekete geçirip pozitif elektrik yüklü bulutu, negatif elektrik yüklü buluta doğru itip müthiş bir elektrik akımı meydana getirmesini sağlamasıdır. Bu doğrultuda yapılan ciddi araştırmalara göre, pozitif ve negatif yüklü iki bulut kümesi birbirinden, yani pozitif pozitiften, negafit de negatiften kaçar, fakat Allah'ın bunları estirdiği rüzgârla birbirine yaklaştırmasıyla bir incizab[1] meydana gelir ve o sebeple birleşen bulutların her tarafı elektrikle, yüklenir. Yağmur bunun kaçınılmaz neticesidir. İkincisi ise bitkilerin üreme organları çiçeklerdir. Ancak bunların bir kısmı "birevcikli bitkiler", bir kısmı da "ikievcikli bitkiler"dir. Birevciklilerde aynı kök üzerinde çiçeklerin bazısı dişi, bazısı da erkektir. İkievciklide ise, erkek ve dişi çiçekler ayrı kökler üzerindedir. Döllenebilmesi için erkek ve dişi hücrelerin birleşmesi gerekir. Bunun için de çiçek tozunun dişi organın tepeciğine konması lâzımdır. İşte bu döllenme işi rüzgârlar ve böcekler vasıtasıyla gerçekleşir. Şöyle ki: Rüzgâr, erkek organ, tozunu alıp dişi organa nakleder. Böcekler de ayakları ve kanatları ile bunu birinden diğerine aktarırlar.

Kur'ân ilgili âyetle rüzgârın birçok yararlarından ikisini açıklıyor. Aynı zamanda bununla ilâhi plânın kusursuz işlediğini ve uygulandığını haber veriyor. Böylece ilâhi kudretin kemal mertebesinde bulunduğunu ispatlayan bir hakikatle ilme ışık tutuluyor, ilim adamına hareket noktası belirleniyor. Günümüzdeki bilimsel araştırmaya gelince, Kur'ân'ı tasdik etmekte ve o istikamette yeterli bilgi verebilmektedir.

1 Bir şeyin cazibesine çekilme

Özetliyecek olursak, Kur'ân ile ilmin belli konularda, sonuç alınan araştırmalarda birleştiğini söyleyebiliriz. Nitekim bugüne kadar yapılan araştırma ve incelemelere göre, 250.000 çiçek tozu türünün mevcut olduğu tesbit edilmiştir. Hiçbirinin diğerine uymadığı, benzemediği de kesindir. Buna parmak izlerini misal verebiliriz, yeryüzünde yaşayan milyarlarca insanların parmak izleri mutlaka birbirinden ayrıdır; biri diğerine benzemez, işte çiçek tozları da öyle.

Kâinatta ne kadar mükemmel bir düzen ve dengenin hâkim olduğunu, her şeyin yüklendiği programı kusursuz uyguladığını, plândaki yerinden ve amacından sapmadığını pekâlâ anlıyoruz. O halde bunca sağlam belgeler ve deliller ortada dururken, Allah'ın varlığına delâlet eden başka belgeler arayıp bulmaya gerek var mıdır? Sadece çiçeklerin ve bulutların aşılanma olayı aklını kullanan kimse için yeterli delil değil midir?

Öldüren ve Dirilten Ancak Allah'tır

وَإِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ

"Şüphesiz ki biz diriltir ve öldürürüz ve vâris olanlar da biziz."

Hayvanlar ile bitkilerin genellikle biri ölü, diğeri diri iki ayrı dönemleri vardır. Tohum ve sperma, bitki ve hayvanın bir bakıma ölü devresi; tohumun toprağa düşüp filizlenmesi, spermanın ana rahmine intikal edip yumurtalıkla birleşmesi ise onların canlılık devresidir.

Bu üreme düzenini belli genetik ve biyolojik kanunlara bağlayıp sürdüren Allah'ın, "Biz diriltir ve öldürürüz" buyurmasının bir bakıma manası anlaşılmış oluyor. Ayrıca bitkilerin yeşerdikten belli bir süre sonra tohuma geçip sararması ve çok geçmeden kuruması, onun ölü devresidir. Neslinin devamını sağlamak için verdiği tohumların tekrar toprağa düşmesi, onun dirilmenin ilk basamağına basması demektir, buna benzer doğup büyüyen insanların da belirlenmiş ecelleri gelince ölmeleri ve bu olaydan sonra yine belirlenmiş bir zaman geçince yeniden diriltilip kaldırılmaları aynı kudretin az değişik tecelli ve takdirinden biridir. Şunu demek istiyoruz ki, spermayı ana rahminde yumurtalıkla birleştirip düzenli bölmek suretiyle çoğaltıp büyüten ve insan şekline sokan; tohumu toprakta harekete geçirip filizlendiren yüce kudret için, ölen insanı diriltip kaldırmak aynı şeydir. Biri diğerinden daha zor veya külfetli değildir.

Öne Geçmek İsteyenler - Arkada Kalmak İsteyenler

وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ

"Andolsun ki, sizden öne geçmek isteyenleri de bilmişizdir; arkada kalmak isteyenleri de bilmişizdir."

Bu âyet üzerinde ilim adamları sekiz farklı yorum ortaya koymuşlardır ki, hepsi de aynı gerçeği yansıtmakta ve ilâhi kudretin üstünlüğünü belirtmektedir. Şöyle ki:

1- Katade ve İkrime'ye göre, bugüne kadar ruhlar âleminden sırası gelip de dünyaya inerek yaratılan insanlarla, henüz sırası gelmeyip geride kalanlar demektir.

2- İbn Abbas (radıyallahu anh) ve Dahhak'a göre, bugüne kadar ölenleri ve hâlen hayatta olanları, bundan sonra ölenleri ve hayata gözlerini açanları Allah (celle celaluhu) bilir, demektir.

3- Mücahid'e göre, Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) ümmetinden önce gelenleri ve geriye kalanları; O'na ümmet olmaya lâyık olanları ve olmayanları bilir, anlamına gelmektedir.

4- El-Hasan'a göre, hayır, iyilik ve teâtte öne geçenleri; günah ve şer için geriye kalanları bilir, manasına yorumlanabilir.

5- Said b. Müseyyeb'e göre, savaş saflarında öne geçenleri ve geride kalanları bilir şeklinde tefsir edilebilir.

6- Müfessir el-Kurezi'ye göre, cihadda öldürülenleri ve öldürülmeyenleri bilir demektir.

7- Eş-Şa'bi'ye göre, ilk yaratılanları, son yaratılacak olanları bilir, şeklinde yorumlanabilir.

8- Namaz saflarında öne geçenleri ve geri saflarda kalanları bilir demektir.

Ancak ilim adamlarından çoğu bu sekizinci yorumu daha uygun kabul etmişler ve delil olarak da İbn Abbas (radıyallahu anh)'ın şu rivayetini göstermişlerdir:

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki: Çok güzel bir kadın vardı, o kadar ki insanların en güzellerinden biridir, denilebilirdi. Peygamber (sallallahu

aleyhi ve sellem) Efendimiz'in arkasında namaz kılmak üzere geride durmuştu. Ashab-ı Kirâm'ın çoğu o kadına gözleri dokunmasın diye ön saflara doğru ilerlerken kalplerinde nifaktan eser bulunan bazı olgunlaşmamışlar ise, o kadını görebilmek için geri saflarda kalmayı tercih etmişlerdi. Bunun üzerine ilgili âyet inmiştir.[1]

İşte bu durumda olanları da, olmayanları da Cenâb-ı Hak bir gün diriltip bir araya getirecek ve her biri niyetine göre amelinin karşılığını görecektir.

Ancak bu rivayet bize şu iki hususu öğretmektedir: Kadınların camilere gelip namaz kılmalarına cevaz verilmiştir. Camilerde yer bulunduğu sürece onları men'etmemek gerekir. Aynı zamanda camilere ibâdet niyetiyle gelen kadınların en arka safta bulunmaları şarttır. Erkeklerin de bu durumda iyice ön saflara ilerleyerek rüku ve secdelerde, kıyam ve selâm verme durumlarında gözlerinin kadınlara ilişmemesini sağlamaları sünnettir.

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kâinatta var olan her şeyin belli bir plân ve programa, değişmeyen hizmetlere yönelik olarak yaratıldığı belirtildi. Sonra da rüzgârların aşılama olayını sağladığı, çiçek tozlarının bu vasıtayla aşılanma imkânları buldukları; aynı zamanda bulutlar arasında yine rüzgârların itip götürmesiyle bir incizap ve aşılama meydana geldiği misal olarak verildi. Öldükten sonra diriltmenin hiç de zor olmayacağı konu edilerek bitkilerin yeniden yeşermeleri buna örnek gösterildi.

Aşağıdaki âyetlerle, insanın menşei hakkında temel bilgi ortaya konuluyor; sonra da cinlerin neden yaratıldığı hakkında ana fikir verilerek bu iki ayrı mahluk hakkında daha doğru düşünmemiz isteniliyor.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ ﴿٢٦﴾ وَالْجَانَّ
خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السَّمُومِ ﴿٢٧﴾

1 Nesâi - Tirmizi: İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan

26- Şanıma andolsun ki, insanı pişmedik kuru, çürümüş ve kokuşmuş balçıktan yarattık.

27- Cann'ı da daha önce dumansız zehirli ateşten yarattık.

İLGİLİ HADİSLER

"Melekler nurdan yaratılmış, cân (cin) dumansız ateşten yaratılmış; Âdem ise size anlatılıp vasfedilen şeyden yaratılmıştır."[1]

"Allah, Âdem'i Cennet'te yaratıp şekillendirdiğinde onu bir süre o vaziyette bıraktı. İblis ise, sık sık gelip onun etrafında dolaşır ve ne olduğunu anlamaya çalışırdı. İçinin boş olduğunu görünce, anladı ki bu kendine sahip olamayacak bir yaratıktır."[2]

İnsanın Pişmedik Kuru-Aynı Zamanda Çürümüş Çamurdan Yaratılması

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ

"Şanıma andolsun ki, insanı pişmedik kuru, çürümüş ve kokuşmuş balçıktan yarattık."

Kur'ân insanın menşei hakkında bütün varsayımları, teorik görüşleri bir tarafa itip en doğru bilgiyi veriyor. İlk insan Âdem'in testi gibi ses veren kuru, fakat çürümüş siyah bir balçıktan yaratıldığını bildiriyor.

Aynı konu Kur'ân'da az değişik anlatımla değişik surelerde olmak üzere beş yerde zikredilir. Bunların hepsini bir araya getirip kullanılan değişik kelime ve farklı anlamların tamamının nasıl bir sonuç verdiğini görmekte yarar vardır:

- Hicr suresinde insanın "salsal hame-i mesnun"dan yaratıldığı belirtilir.

- Secde suresinde, insanın sadece "tin"den yaratıldığına kısaca yer verilir.

- Mü'minun suresinde yine insanın "sülâle-i tin"den yaratıldığına dikkatler çekilir.

- Saffat suresinde ise, insanın "tin-i lâzib"den yaratıldığı açıklanır.

- Rahman suresinde, insanın "fahhara benzer salsal"dan, cinnin de

1 Müslim/Zühd: 60 - Ahmed: 6/158, 168

2 Buhari/Enbiyâ: 1 - Ebu Davud/Sünnet: 16 - Tirmizi/Tefsir: 2/7-5/49

"mâric-i nar"dan yaratıldığı konu edilir.

Görülüyor ki, ilk insanın yaratıldığı çamur beş farklı kelimeyle ifade edilerek tanımlanmıştır. Cinnin veya Cann'ın yaratıldığı ateş ise, az farklı iki kelimeyle ifade edilerek tarif edilmiştir.

Bu kelimelerin delâlet ettikleri manayı bilmedikçe, gerçekte Âdem Peygamber'in nasıl bir topraktan yaratıldığı anlaşılamaz.

1- Salsal ve hame-i mesnun: Testi gibi ses veren kuru pişmedik çürümüş balçık; biçimlendirilmiş kokmuş çamur.

2- Salsal ke'l-Fahhar: Testi misali ses veren pişmiş çamur.

3- Sülâletin min tin: Süzülmüş çamur.

4- Tin-i Lâzib: Yapışkan, kokan çamur.

5- Tin: Çamur.

Cânn İse:

Yukarıda da belirttiğimiz gibi iki yerde farklı kelimelerle anılmıştır:

1- Maricin min nar: Dumansız, kızıl, sarı ve yeşil renklerden oluşan ateş.

2- Nar-i semum: Dumansız, ısı derecesi yüksek, zehirli ateş.

O halde ayetlerdeki değişik kelime ve anlatımlar bir araya getirildiğinde, birinin diğerini açıkladığı, manasını tamamladığı görülür. Böylece tümünden ortaklaşa şu mana ortaya çıkmış olur: İlk insan Âdem (aleyhisselam) iyice süzülmüş, kuruyup büzülmüş, dokunulduğunda testi misali ses çıkaracak kıvama gelmiş, yapışkan, kokuşmuş ve biçimlendirilmiş bir çamurdan yaratılmıştır, Cânn ise: Dumansız, ısı derecesi yüksek, karışık renkler arzeden zehirli bir ateşten yaratılmıştır.

İnsan Çamurdan Yaratılmıştır

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ مِن صَلْصَالٍ مِّنْ حَمَإٍ مَّسْنُونٍ

"Şanıma and olsun ki, insanı pişmedik kuru, çürümüş ve kokuşmuş balçıktan yarattık."

İlgili âyetlerin açık anlatımından, Âdem (aleyhisselam)'ın yapışkan, süzülmüş, çürüyüp kokuşmuş ve dokunulduğunda ses çıkaracak kadar kurumuş bir balçıktan yaratıldığı anlaşılıyor. Ancak balçık diye adlandırılan

bu çamurun killi, yağlı ve sıkıştırılmış olduğu muhakkak. Susuz ve nemsiz kaldığı zaman da çok sertleştiği bir gerçektir. O bakımdan çamurun süzülmüş, yapışkan, kokuşmuş ve siyahlaşmış olması, akarsuların onu süzerek böyle bir özelliğe kavuşturmasından kaynaklanmış olabileceği düşünülebilir. Zira Âdem (aleyhisselam) yer kabuğundan yaratılmıştır. Pişmiş tuğlaya benzetilmesi, kurak zamanlarda fazla sertleşmesine işarettir. Bu gibi toprak ve çamurlar daha çok tuğla ve kiremit yapımında kullanılır.

Âdem Peygamber'in, diğer bir tabirle ilk insanın böyle bir balçıktan yaratılması genel anlamda değil, özel anlamdadır. Çünkü o, fizikötesi ilâhi sünnetin tecellisiyle şekillendirilip bizim bilmediğimiz birtakım kanunlarla yaratılmıştır. Ancak her şeyin, eninde sonunda toprağa dönüştüğünü görmekteyiz. Öyle ki, topraktaki bakteriler tarafından ölen canlıların ve bitkilerin vücudu değişime uğratılarak bir bakıma her şeyiyle bakteri ve toprağa dönüşüp belirsiz hale geldiğini biliyoruz. Gerçek bu olunca, bunun aksi neden olmasın? Yani toprak da canlıya dönüşmesin. Aslında toprak, kayaların ufalması ve ufalan zerreciklerin ölmüş olan bütün bitki ve canlıların vücutlarına karışmasıyla oluşmuştur. Diyebiliriz ki, toprağın her desimetre küpünde "bakteri" adı verilen milyonlarca bitkicikler, hayvancıklar vardır. O bakımdan canlılık vasfı değişik bir anlamla toprağın kendisinde, mevcuttur.

Hayvanları ve bitkileri toprağa dönüştüren ve tekrar topraktan bitkileri yeşertip bitiren kudret, topraktan insanı yaratamaz mı?

Bizim şu kâinatta bildiklerimiz çok sınırlıdır ve azdır. Bilmediklerimiz ise sayılmayacak kadar çoktur. Âdem (aleyhisselam)'ın çamurdan yaratılması da bu bilmediklerimizden biridir. Her şeyden önce yaratma kudreti Allah (celle celaluhu)'ya mahsustur. Bize düşen inanmak, sonra da gönül yatışkanlığına erişmek için sebep ve hikmetlerini, bağlı bulundukları fizik ve kimyayla ilgili kanunlarını araştırmaktır. İleride ilmi araştırmaların ne gibi yenilikler bulacağını şimdiden kestirmek mümkün değilse bile, bir gün ilk insanın, vasıfları belirtilen çamurdan yaratılmasının sırrını da çözmesi mümkündür. Nitekim bu konuda tam bilimsel olmamakla beraber hayli çalışmaların sürdürüldüğünü öğrenmiş bulunuyoruz.

Cânn da Daha Önce Dumansız Ateşten Yaratılmıştır

وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السَّمُومِ

"Cânn'ı da daha önce dumansız zehirli ateşten yarattık."

Az yukarıda da açıkladığımız gibi, dumansız ateşten maksat, yalın bir ateş olabileceği gibi, ışın da olabilir. Bugün ışınların cisimleri delip açtığını biliyoruz. Röntgen bunun açık kanıtıdır. Cin ve şeytanların maddi engel tanımaması da onların bu özelliğindendir. Bir de düşünün ki, ışına, cin ve şeytana ait ruh giriyor. O takdirde onların nasıl bir hız ve enerjiye sahip olduklarım anlatmaya gerek kalıyor mu? Cin ve şeytanların çok kısa bir zaman parçası içinde doğu ile batıyı dolaşmaları, ışınla birleşip bütünleşmelerinden kaynaklanır. Denilebilir ki, onlara ait ruhun ışına girmesiyle, onlar ışık hızından daha fazla bir hıza sahip olmuşlardır. Çünkü ruhun hızının ne ölçüde olduğunu bilemiyoruz. Bildiğimiz tek şey, daha güçlü ve üstün ruha sahip olan ve bütünüyle nurdan yaratılan Melek Cebrail'in fizik-ötesinden ayrılmasıyla dünyaya inmesi bir an meselesidir. Diğer meleklerin durumu da buna yakın bir özelliktedir. Katettikleri uzun mesafenin rakamlarla ifade edilmesi elbetteki mümkün değildir. Çünkü kâinatın ne kadar büyük olduğunu azçok biliyoruz.

Cânn veya Cin, İnsandan Önce Yaratılmıştır

Cinlerin insanlardan önce yaratıldığını ilgili âyetten öğreniyoruz. Bunu, yerkabuğu henüz soğumadan önceye atfedenler vardır.

Şeyh Muhyiddin Arabi (kaddesallahu sirrehu) bu konuda diyor ki:

"Biri nuriye, diğeri nâriye olmak üzere iki ayrı ruh (ruhani) vardır. Nuriye olan ruhlar, nurdan yaratılan meleklerdir. Nâriye olan ruhlar ise; yalın ateşten yaratılan cin ve şeytanlardır.

Cenâb-ı Hak bu iki ayrı tür ruhları yaratınca, ikisini bir hususta ortak duruma getirdi. O da, insanların gözlerine görünmemeleri, bir bakıma perde gerisinde kalmalarıdır. Oysa bu iki ayrı tür ruhlar toplantı yerlerimizde insanların yanlarında bulunurlar, ancak Allah (celle celaluhu) onlarla insanlar arasında bu durumda da perde koymuştur. Bu perde insanlardan yanadır. O nedenle melekler ve cinler, dolayısıyla şeytanlar bu manevi perdenin arkasında durup bize görünmez olurlar. Diledikleri zaman kendilerini açığa vurabilirler ve işte o zaman onları görebiliriz.

Bu özelliklerinden dolayı Cenâb-ı Hak iki ayrı ruhu "cin" diye adlandırmıştır, yani bize gizli kalıp görünmemeleri nedeniyle onlara bu isim verilmiştir."[1]

Cin ve Şeytan

İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre, cânn, cinlerin babasıdır. O bakımdan şeytanlardan ayrı sayılırlar. Şeytanlar ise, İblis'in soyundandırlar. Bunlar ancak İblis ile birlikte öleceklerdir. Cinlere gelince: Doğarlar, yaşarlar ve ölürler. İçlerinde mü'min olanı bulunduğu gibi, kâfir olanları da vardır.[2]

Bu görüş ve yoruma göre, Âdem (aleyhisselam) insanların, Cânn cinlerin, İblis de şeytanların babasıdır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle insanın menşei hakkında temel bilgi verildi. Cinlerin ilk atası olan Cânn'ın dumansız yalın bir ateşten yaratıldığı açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın pişmedik kuru balçıktan, biçimlendirilmiş çamurdan insan yaratacağını ve meleklerle İblis'in ona secde etmesini emrettiği konu ediliyor. Ateşten yaratılan İblis'in, çamurdan yaratılan bir mahluka secde etmeği gururuna yedirememediği, bu yüzden hem ilâhi lanete çarptırıldığı, hem de Cennet'ten kovulduğu ve kıyamete kadar kendisine mühlet verildiği belirtiliyor.

وَاِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّى خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ ﴿٢٨﴾ فَاِذَا سَوَّيْتُهٗ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِى فَقَعُوا لَهٗ سَاجِدِينَ ﴿٢٩﴾ فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ اَجْمَعُونَ ﴿٣٠﴾ اِلَّآ اِبْلِيسَ ؕ اَبٰٓى اَنْ يَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ ﴿٣١﴾ قَالَ يَآ اِبْلِيسُ مَا لَكَ اَلَّا تَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ لَمْ اَكُنْ لِاَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهٗ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ ﴿٣٣﴾ قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَاِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿٣٤﴾ وَاِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ اِلٰى يَوْمِ الدِّينِ ﴿٣٥﴾ قَالَ رَبِّ فَاَنْظِرْنِى اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ

1 Fütuhat-ı Mekkiye: 3/367

2 Mâverdi - Kurtubi: 10/25

﴿٢٨﴾ قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ ﴿٢٩﴾ إِلَىٰ يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٣٨﴾

28- Bir vakitler Rabbin meleklere: "Gerçekten ben, pişmedik kuru çamurdan, biçimlendirilmiş balçıktan bir beşer (insan) yaratacağım.

29- Bu bakımdan onu düzenleyip ruhumdan ona üflediğimde derhal onun için secdeye kapanın" demişti.

30- Bu buyruk üzerine meleklerin hepsi birden secde ettiler.

31- Ancak İblis secde edenlerle beraber olmaktan çekinip (emre uymadı, Âdem'e secde etmedi).

32- Allah, "Ey İblis, dedi, neyin var, neden secde edenlerle beraber olmadın?"

33- İblis, "Pişmedik kuru, şekillendirilmiş balçıktan yarattığın bir beşere (insana) secde etmem için ben var olmadım" dedi.

34- Bunun üzerine Allah ona: "Çık oradan; çünkü doğrusu sen kovulmuş ve sürülmüşsün!

35- Ve doğrusu hesap-cezâ gününe kadar elbette lanet senin üzerindedir" dedi.

36- İblis, "Rabbim, öyle ise bana onların dirilip kalkacakları güne kadar mühlet ver" dedi.

37-38- Allah da, "Sen bilinen vaktin gününe kadar mühlet verilenlerdensin" dedi.

İnsanın Yüceliği ve Azizliği

فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ

"Bu bakımdan onu düzenleyip ruhumdan ona üflediğimde derhal onun için secdeye kapanın, demişti."

Bakara suresinde ilgili 34. âyetin tefsirinde ve A'raf suresi ilgili 11 âyetin açıklanmasında belirtildiği gibi, canlılar arasında insanın ayrı bir yeri, farklı bir azizliği söz konusudur. Allah'ın daha çok lütuf ve ihsanına inayet ve kerametine o lâyık görülmüştür. Bu bakımdan yeryüzünde Allah'ın halifesi olma şerefiyle onurlandırılmış, Allah'ın tecelli ettiği müstes-

na bir surette yaratılarak her organında Allah'ın hilkat kanununun damgasın taşımakla taltif edilmiştir.

Meleklerin ona secde etmekle emrolunmalarına gelince: Bu her bakımdan ilâhi kudretin yüceliğini, sınırsızlığını, yegâne tasarruf sahibi bulunduğunu yansıtma açısından insanın müstesna bir düzeye getirildiğin ve her bakımdan ilâhi rahmetin füyuzatına lâyık görüldüğünü ifâde eder.

O bakımdan aynı konu az değişik ifadelerle Kur'ân'ın tam yedi yerin de anılmıştır.[1]

Şeyh Muhyiddin Arabi (kaddesallahu sirrehu) diyor ki:

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz,

"Şüphesiz ki Allah, Âdem'i kendi suretinde yaratmıştır", buyurdu. O halde şu âlem insan için, onun sebebiyle ve onun suretinde yaratılmıştır. Eğer şu âlemde insan denilen varlık yok olursa, âlem de yok olur. Çünkü âlem hem onun için, hem de onun suretinde yaratılmıştır.

Cenâb-ı Hak:

"Her can ölümü tadacaktır." buyurdu. Bu, ruhun şu tabii heykeldeki, yani et, kan ve kemik yığınındaki tedbirine son vermek manasına gelir. Zira ruhun, sözünü ettiğimiz heykeli sevk ve idare etmesi, dünyada onda eyleştiği süre içinde devam eder."[2]

Âdem Peygamber'in Sıfatı

Yine Şeyh Muhyiddin Arabi (kaddesallahu sirrehu) diyor ki:

"O'na, istersen ilâhi hazretin sıfatıdır, de; istersen ilâhi isimlerin tamamıdır, de; istersen Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in: **"Allah, Âdem'i kendi suretinde yarattı."** mealindeki sözüdür de. (Hepsi de uygundur ve o bakımdan) Âdem'in sıfatı budur. Çünkü Allah'ın onun hilkatini kendi huzurunda bir araya getirip düzenlemesinden anlıyoruz ki, O'na kemâl sıfatı vermiş, O'nu Ekmel mertebesinde ve bütün isimleri onda toplayarak yaratmıştır. Onun için Âdem, bütün isimleri kabullenmiştir. Bu bakımdan Âdem hakikati itibariyle âlemin tamamıdır ki, o bu durumda

1 Bakara suresi 34, A'raf suresi 11, İsrâ suresi 61, Kehf suresi 50, Sad suresi 72. âyetlerin tefsiri

2 Fütuhat-i Mekkiye: 3/107

başlıbaşına bir âlem oluyor; ondan başkası ise bu âlemin cüz'leri (parça ve bölümleri) sayılırlar.

O halde insanın Cenâb-ı Hakk'a nisbeti, bâtini (iç yüzü) cihetiyledir ki, o bu yönüyle dünyada en mükemmel ölçü ve biçimdedir. Âhirette ise, Hakk'a olan nisbeti, hem zahiri (dış görünüşüyle), hem de bâtını (iç yüzüyle ve) yönüyledir.

Meleklere gelince: Onların Cenâb-ı Hakk'a olan nisbeti, sadece zahiri cihetleriyledir ve bu da tam ölçü ve anlamdadır O bakımdan melekler için bâtın diye bir şey söz konusu değildir."

Görülüyor ki, Âdem (aleyhisselam) hem âlemin tamamını kendinde toplamıştır, hem de âlem onun için, o da Allah için yaratılmıştır. Böylece âlem, Âdem'in suretinde, Âdem de mecazi deyimle Hakk'ın suretindedir. Aynı zamanda Âdem'in hem zahiri, hem de bâtını yönleriyle Hakk'a nisbeti vardır. Meleklerin ve cinlerin ise, sadece zahiri yönleriyle Hakk'a nisbetleri söz konusudur. O sebeple de Âdem (aleyhisselam) yaratılmışların en azizi ve en kâmilidir. Bu hikmete mebnidir ki, bütün meleklerin O'na saygı ve ta'zim göstermeleri emredilmiştir.

Allah'ın Kendi Ruhundan Âdem'e Üflemesi

فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي

"Bu bakımdan onu düzenleyip ruhumdan ona üflediğimde..."

Allah'ın yarattığı eşya, çoğu zaman Allah'a nisbet edilerek anılan Allah'ın gökleri, Allah'ın melekleri, Allah'ın peygamberi, Allah'ın ruhu gibi tabirler ve terkipler kullanılır. İlgili âyette "ruhumdan" sözü de bunlardan biri olabilir, olmayabilir de. Zira ruhun mahiyeti ve hakikati hakkında ciddi bir bilgimiz yoktur. İlmin bu konuda sadra şifa ciddi hiçbir tesbiti söz konusu değildir. Bildiğimiz tek şey, ruhun bütünüyle hayat ve kudret olmasıdır. Aynı zamanda o bir ilâhi sırdır da. Girdiği yerde hayat ve hareket başlar; yerleştiği varlığın şeklini alır, tıpkı suyun doldurduğu kabın şeklini alması gibi. O bakımdan ölen kimselerin ruhları onların fiziksel yapılarının biçimini almıştır. Gerek Berzah âleminde, gerekse âhirette birbirlerini rahatlıkla tanımalarının sebebi budur. Âhirette yeni oluşup kaldırılan bedenler, dünyadaki bedenlerin suret ve şeklinde tezahür edeceklerdir.

Böylece ilâhi ruh, şekillendirilmiş balçığa girince, orada hayat ve hareket başlıyor. Çünkü ruh Allah'ın ruhu, suret de Allah'ın suretidir, yani ikisi de O'na mecazi anlamda nisbet edilirler. O halde meleklere "Ruhumdan O'na üflediğimde derhal O'nun için secdeye kapanın!" emredilmesi, Hakk'ın tecelli eden suret ve ruhuna yönelik bir anlam taşır. Onun için meleklerin bu secdesi, ibâdet secdesi değil, saygı, ta'zim ve onurlandırma secdesidir. Aynı zamanda ilâhi emre itaatin ayrı bir tezahürüdür.

Dünyâ Bir Bakıma Zıtlar (Karşıtlar) Âlemidir

Cenâb-ı Hakk'ın ezeli ilim ve kudretiyle, dünya denilen aşağı âlemi insanın yaşama yeri olarak plânladığı kesindir. O bakımdan vakti saati gelince Âdem'i balçıktan yaratıp önce Cennet'e koydu. Bu, ileride kalplerde doğacak soruları cevaplamaya yönelik bir tedbir sayılır. Şöyle ki: Şu dünyaya getirilmemiz de neye? Madem Cennet ve ebedi bir hayat önümüzde bizi beklemektedir, doğrudan o hayata gözlerimizi açmamız daha rahat ve huzurlu olmaz mıydı? Şeklinde birtakım istifhamlar birbirini izler. Cenâb-ı Hak, ilk insan Âdem babamızı dünyaya getirmeden Cennet'e koymak suretiyle bu kabil istifhamları cevaplamış ve şüpheleri gidermiş bulunuyor. Hayatın zevkini, anlamını, hikmetini, çilesini görmeyen, tatmayan bir kimsenin doğrudan Cennet'e girmesi fazla bir şey ifade etmez, yani o yüksek nimetin kıymeti anlaşılmaz. Anılmayınca da hem değer ölçüsü bilinmez, hem de yaratanına lâyıkıyla hamd ve şükür duygusu gelişmez.

O bakımdan Cenâb-ı Hakk'ın ezeli sünnetlerinden biri de, olayı meydana getirmeden önce sebeplerini oluşturmaktır. İblis'e de meleklerle birlikte Âdem'e secde etmesi için emredilmesi bu ön sebepler zincirinin bir başka halkasını oluşturuyordu. Oysa Cenâb-ı Hak, İblis'in hilkatindeki özelliğini ve o bakımdan secde etmeyeceğini çok iyi biliyordu. Ne var ki ileride mazeret beyânına imkân vermemek için sebep ve illetleri oluşturup meydana getirmeyi hikmeti gereği daha uygun görmüştür. Böylece Âdem'in karşısına zıddını getirip koydu ve dünyayı zıtlarla (karşıtlarla) donattı.

Böyle bir düzen kurmasaydı, Âdem (aleyhisselam)'ın yaratılması gereksiz veya hikmetsiz kalırdı. Zira dünya hayatına canlılık kazandıran, daha doğrusu onu bayındır hale getiren daha çok birbirine zıt fikirlerin, görüşlerin, inançların sürtüşme ve tartışması; rekabet duygusunun kabarması

ve öne geçme hırs ve isteğinin belirmesidir. Aynı zamanda zıtlara hareket sağlayan ve onları sonu gelmeyen rekabet havasına sokan, nefis ile İblis'tir. İndirilen kitap, gönderilen peygamber nefis ve İblis'in dürtüşlerinin tehlikeli boyutlara ulaşmasını önlemeye, insanı arzu ve hevesleriyle birlikte meşru sınırlar içine almaya, onun duygu ve düşüncelerini aklının emrine, aklını da imânının kumandasına vermeye yönelik bir başka tedbirdir.

Zıtların Sürtüşmesi

İblis dumansız ateşten veya ışından ve aynı zamanda Âdem'den önce yaratıldığı için kendisinden sonra yapışkan kokuşmuş balçıktan yaratılan Âdem (aleyhisselam)'ı kendine rakip ve karşıt görerek, ilâhi emre rağmen O'na secde etmedi. Zira her iki varlıkta da nefis denilen bencil duygu bulunuyordu. Meleklerde ise bu duygu bütünüyle yoktur. Derken İblis'te kıskançlık duygusu gittikçe kabarmaya başladı ve sonunda ardıarkası gelmeyecek bir düşmanlığa dönüştü.

İşte böylece İblis'in ilâhi emre muhalefet edip secdeden kaçınması, o yüzden lanete uğrayıp Cennet'ten kovulması, kıyamete kadar mühlet istemesi ve isteğinin kabul edilmesi hep dünya hayatında bu iki ayrı tür arasında sonu gelmeyen mücadele ve sürtüşme ortamını hazırlamaya, hayata bir bakıma canlılık kazandırmaya yönelik ilâhi plân ve programın uygulama alanına yönelen bir başka bölümüdür.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ilk insan Âdem (aleyhisselam)'ın balçıktan yaratıldığı ve meleklerin onun için secde etmesinin emrolunduğu konu edildi. İblis'in ilâhi program gereği, kıskançlık duygusunun kabardığı, o yüzden Âdem'e secde etmeyerek ilâhi emre karşı geldiği ve kıyamete kadar kendisine mühlet verildiği açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, kendisine mühlet verilen İblis'in kıyamete kadar ihlâs üzere amel eden muttaki mü'minler dışında diğer insanları azdırıp sapıttırmaya çalışacağı konu ediliyor. Sonra da İblis'in çağrısına kulak verip uyanlar cehennem azâbıyla tehdit edilerek gereken uyarılar yapılıyor. Arkasından imân temeli üzerinde Allah'tan korkup kötülüklerden sakınan mü'minler için Cennet'te hazırlanan birçok nimetlerden haber veriliyor ve Cennet'in huzur yurdu olduğu anlatılıyor.

قَالَ رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٣٩﴾
إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾ قَالَ هَٰذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ ﴿٤١﴾ إِنَّ
عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ إِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿٤٢﴾ وَإِنَّ
جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٣﴾ لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ
مَقْسُومٌ ﴿٤٤﴾ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٤٥﴾ ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ آمِنِينَ
﴿٤٦﴾ وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ إِخْوَانًا عَلَىٰ سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿٤٧﴾ لَا
يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ ﴿٤٨﴾

39- İblis, "Rabbim, dedi, beni azdırman sebebiyle (veya azdırman hakkı için) yeryüzünde insanlara (günah ve kötülükleri) iyice süsleyeceğim ve hepsini de azdıracağım.

40- Ancak içlerinden ihlâs (gösterişten uzak, katıksız bir samimiyetle Allah rızasını gözeterek amel etme şuurunu) verdiğin kulların müstesna."

41- Allah, "İşte bu bana göre dosdoğru yoldur!" dedi.

42- Şüphesiz ki, kullarımın üzerinde senin hiçbir sultan yoktur; ancak şaşkın azgınlardan senin peşine takılanlar müstesna.

43- Ve gerçekten Cehennem hepsine vaadolunan yerdir.

44- Onun yedi kapısı vardır; her kapıdan onlar için ayrılmış bir kısmı ve pay mevcuttur.

45- Şüphesiz ki takva sahipleri (Allah'tan saygı ile korkup fenalıklardan sakınanlar) Cennetlerde pınarlar (başlarında zevk-u safa için)dedirler.

46- Girin oraya, selamet ve güven içinde! (denilir).

47- Kalplerindeki kini söküp çıkarmışızdır. Sedirler üzerinde karşılıklı oturan kardeşlerdir onlar.

48- Orada onlara hiçbir zahmet ve yorgunluk dokunmaz ve onlar bir daha oradan çıkarılacak da değillerdir.

İLGİLİ HADİSLER

İbn Abbas (radıyallahu anh) anlatıyor: "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ashabına Kur'ân'daki sureleri öğrettiği gibi, onlara şu duayı da öğretti:

"Allahım! Cehennem azabından sana sığınırım. Kabir azabından da sana sığınırım. Mesih Deccal'in fitnesinden de sana sığınırım. Dirim ve ölümün fitnesinden de sana sığınırım."[1]

"Kim Allah'tan üç defa cennet isterse, Cennet der ki: "Allah'ım! O kulunu Cennet'e koy." Kim de üç defa cehennemden, onun ateşinden Allah'a sığınıp güven içinde kalmayı isterse, Cehennem der ki: "Allah'ım! O kulunu Cehennem'den koru."[2]

Enes b. Mâlik (radıyallahu anh) anlatıyor:

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in en çok ettiği duâ şu idi:

"Rabbımız! Dünyada da bize iyilik ver, ahirette de bize iyilik ver ve bizi Cehennem azabından koru."[3]

Zıtların Savaşı

قَالَ رَبِّ بِمَآ اَغْوَيْتَنِى لَاُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِى الْاَرْضِ وَلَاُغْوِيَنَّهُمْ اَجْمَعِينَ

"İblis, "Rabbim, dedi, beni azdırman sebebiyle (veya azdırman hakkı için) yeryüzünde insanlara (günah ve kötülükleri) iyice süsleyeceğim ve hepsini de azdıracağım."

Hilkatleri ayrı olup, Cennet'te bile anlaşamayan İblis ile Âdem Peygamber, o yüzden Cennet'ten çıkarılıp dünyaya indirildiler. İkisi ve nesilleri arasındaki savaş kıyamete kadar devam edecektir. Yaratılışlarındaki özellikleri gereği birbirleriyle uyum sağlamaları mümkün olmayan bu iki ayrı tür mahlukun düşmanlığı, dünya hayatının canlılık kazanmasına, zıtların oluşup sürtüşmelerinin devamına; iyilerle kötülerin; aklını kullanıp doğruyu seçenlerle, duygusunun esiri olup eğri yolu tercih edenlerin ayırt edilmesine yöneliktir. Bundan başka birtakım hikmetler de söz konusudur.

1 Ebu Dâvud/Vitir: 32- Nesâi/Cenaiz: 115 - İbn Mâce/Duâ: 3 - Taberâni/Kur'ân: 33 - Ahmed: 1/242, 288, 296, 311, 315

2 Tirmizi/Cennet: 27- İbn Mâce/Zühd: 39

3 Sahih-i Buhari: Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)'den

O bakımdan İblis ve onun devam eden nesli, ademoğullarından zayıf bulduklarını küfür ve nifak ateşine atıp yakarlar; imân ve irfan bakımından güçlülerle aralıksız mücadelelerini sürdürürler. İmânlarını ihlâs, yani samimiyet ve gösterişsizlikle birleştirip bütünleştirenlerin gaflet anlarını seçer ve öylece beyinlerine ve kalplerine vesvese ve şüphe sinyalleri gönderir. Ancak kendilerini ihlâs ve takva düzeyine getiren bu mü'minler üzerinde sulta kuramaz. Zira sözü edilen mü'minlerin gafletten uyanmaları çok çabuk olur, kalplerinde kök salıp hücrelerine kadar sızan imânları, gelen şüpheleri çarçabuk geri çevirir.

Anlaşıldığı gibi İblis'in insana yaklaşmasını kolaylaştıran âmiller bulunduğu gibi, onu uzaklaştıran, dürtüşlerini tesirsiz kılan birtakım âmiller de vardır. Önemli olan, bunları birbirinden tefrik edip İblis'e oyuncak olma durumuna düşmemektir.

İblis neden bıkmadan, usanmadan bu savaşı sürdürmek ister ve neden bundan hoşlanır? Bilindiği gibi her varlık bir şeyden daha çok hoşlanır ve bazen ona erişmek için hayatı pahasına girişimlerde bulunur. Buna birkaç misal verelim: Tavşan havucu, tilki tavuğu, arı çiçekleri, karınca zahireyi, aslan canlı bir avı sever. Zaman olur ki bunlar sevdikleri şeyi elde etme uğruna canlarından olurlar. Melekler Cenâb-ı Hakk'ı tesbih ve tenzih etmeyi severler. Onların en doyurucu gıdası budur ve ancak bununla tatmin olup yatışırlar. İnsanlar ise, meleksel yönlerini güçlendirdikleri zaman Allah'ı daha çok sevmeye başlarlar. Bunun aksine İblis'ten yana nefsani arzularına takılıp zevk ve duygularının esiri olunca, mal, makam, içki, kumar, kadın ve benzeri şeylerden daha çok hoşlanıp zevk alırlar ve Allah'ı, âhireti unutmaya başlarlar.

İblis, insanları azdırmayı, beyin ve kalplerine vesvese vermeyi sever ve ancak bu yolda başarılı olduğu takdirde rahat eder, yatışkanlık sağlar. Her canlı sevdiği şey peşinde koşup ömür tüketirken, İblis de bu kuralın dışında elbette ki kalamaz.

İhlâsa Erenlerin Özellikleri

إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ

"Ancak içlerinden ihlâs (gösterişten uzak, katıksız bir samimiyetle Allah rızası gözeterek amel etme şuurunu) verdiğin kulların müstesna."

İblis bile, imân temeli üzerinde amelini ihlâs ölçüsünde tutacak olanlar üzerinde fazla bir tesirinin olmayacağını, sulta kuramayacağını, kavga ve mücadelenin ilk adımında itiraf etmek zorunda kalmış ve böylece kimler üzarinde olumsuz tesir meydana getirebileceğini açıklamıştır. İlgili âyetle onun bu itirafının anılması, bizlere bilgi vermek ve ona göre hayatımızı düzene sokmamıza yardımcı olmak içindir. O bakımdan niyet ve amellerinde ihlâs üzere olanların birtakım özellikleri söz konusudur.

Onları şöyle özetleyip maddeleştirebiliriz:

a) İbâdet ve günlük işlerinde yalnız Allah'ın hoşnutluğuna erişmeyi düşünürler.

b) Gösterişten, alkış ve övgüden tiksinirler.

c) Alçakgönüllü olmaya çalışırlar ve Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz kudretinin her şey üzerinde hâkim bulunduğunu düşünerek tam bir mahviyet içinde teslimiyet gösterirler.

d) Sevdiklerini yalnız Allah için severler, sevmediklerini de yine Allah için sevmezler.

e) Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in yüksek terbiyesiyle edeplenmek isterler; o bakımdan sünnete sımsıkı bağlanırlar.

f) Farz, vacip ve sünnet ibâdetlerden derin zevk duyarlar. Bir namazdan sonra ikinci namaz vaktini sabırsızlıkla beklerler.

g) Allah sevgi ve korkusunu, O'na olan yüksek ve derin saygılarıyla birleştirip bütünleştirirler. Böylece ümitle korku arasında bir yol seçip hayatlarını ona göre tanzim ederler.

İşte ihlâs mertebesine erişen bahtiyarlar bu yedi sıfat ve özellikleriyle Cehennem'in yedi kapısını kendilerinden yana kapatmış olurlar. Artık bu durumda şeytanın onlar üzerinde ciddi hiçbir sultası olamaz.

Azgınlar ise, bu yedi sıfattan yoksundurlar. Onların daha çok zevk aldıkları değişik yedi şey vardır ki, hayatları boyunca onlara erişmek için mücadele verirler ve sonunda aynı yolun sonuna gelip hayatları noktalanır.

Onların sevip hoşlandıkları ve uğruna bir ömür tükettikleri yedi şeyi şöyle sıralamak mümkün:

1- Mal ve servet,

2- Makam ve riyaset,

3- Evlat ve torun,

4- Kadın ve şehvet,

5- Kaba kuvvet, haklara tecavüz ve insanlara karşı saygısızlık,

6 Sınırsız hürriyet, maddeyi hedef ve amaç seçmek, ona ulaşmak için aradaki her türlü ahlâki ve kutsal değerlen çiğnemek,

7- İnsanlara tepeden bakmak, gurur ve kibir taslamak, disiplin altına girmemek, manevi ve uhrevi müeyyide tanımamak veya önemsememek..

Birden dörde kadar olanlara, meşru sınırlar içinde ilgi duymak veya hoşlanmakta bir sakınca yoktur. Meşru sınırlardan maksat da, Allah rızası doğrultusunda O'nun dinine, iyi ahlâka, fazilet ve adalete hizmet etmek, insanların yüzünü güldürecek eserler ortaya koymaktır.

İşte azgınların, diğer bir tabirle sapıkların bu gibi aşırılıkları, meşru sınırları tanımamaları, onlara Cehennem'in yedi kapısını açık tutar.

Cehennem, Yedi Tabakadır

لَهَا سَبْعَةُ اَبْوَابٍ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ

"Onun yedi kapısı vardır; her kapıdan onlar için ayrılmış bir kısım ve pay mevcuttur"

İlgili âyette Cehennem'in yedi kapısından söz edilirken, hadislerde onun yedi tabaka olduğu veya her tabakaya ayrı bir kapıdan girileceği açıklanır. Şöyle ki:

1- Cehennem

2- Lezza

3- Sair

4- Hutame

5- Sakar

6- Cahim

7- Haviye

Birinci tabakaya, Allah'ın varlığına, birliğine imân etmekle beraber büyük günahları işleyen; kul ve millet haklarına tecavüz edip tevbe etmeden, hakları ödemeden, hak sahipleriyle helâllaşmadan ölen mü'minler girer. Orada ilâhi adalet gereği günahları nisbetinde azap gördükten sonra çıkarılırlar, hayat suyunda yıkanmaları sağlanır ve öylece Cennet'e girmelerine izin verilir.

İkinci tabaka Yahudilere aittir. Üçüncüsü Hristiyanlara, dördüncüsü Sabiilere, beşincisi ateşe tapanlara, altıncısı Allah'a eş, ortak koşanlara, yedincisi münafıklara aittir.[1]

Takva Sahipleri

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ

"Şüphesiz ki takva sahipleri (Allah'tan saygı ile korkup fenalıklardan sakınanlar) Cennetlerde pınarlar (başlarında zevk-ü safa için)dedirler."

Takva sahiplerinin ise, sekiz ayrı özelilkleri, diğer bir deyişle yedi farklı vasıfları vardır. Bunlar ihlâs sahiplerindeki yedi sıfatı aynen kendilerinde taşırlar. Sekizinci olarak, her yerde ve her zaman kötülüklerden sakınırlar da Allah kullarına iyi niyetle yardımcı olmaya çalışırlar. O bakımdan bu bahtiyarlara Cennet'in sekiz kapısı birden açılır. İçlerinde kin ve kıskançlık olmadığı için ihlâs ve takvanın parlaklığı yüzlerinde ışıl ışıl ışıldar. İnsanları Allah için sevdikleri için de Cennet'te selâmete erişip kardeşliğin en güzel havasını yaşarlar. Yorgunluklarına karşılık, nicelik ve nasıllığını ancak Allah'ın bildiği sedirler üzerine otururlar. Orada hep esenlik ve güven içindedirler. Zira onlar dünyada da güven ve selâmet havası estirmek suretiyle insanlara huzur kaynağı olmuşlardı.

Sonuç olarak, ilgili âyetlerle, dünyada insanlığına yakışanı yapıp yaratanına kulluk eden insanlarla, bunun aksine bir yol tutup yaratıldığı amaç ve hikmetten uzaklaşarak hayatını berbat eden insanlara verilecek karşılıktan, hazırlanan akıbetten ve neticeden haber veriliyor ve böylece yaşamakta olan insanlara en doğru yol gösterilerek Allah'ın rahmet kapısının hep açık tutulup dönüş yapanları beklediğine işaret ediliyor.

1 Mefatihü'l Gayb: 5/402 - Kurtubi: 10/30

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, insanın ezeli ve ebedi düşmanı olan İblis'e isteği üzerine kıyamete kadar mühlet verildiği, ihlâs üzere amel eden kimseler dışında diğer insanları azdırıp saptıracağı açıklandı. Ayrıca Allah'tan korkup kötülüklerden sakınan mü'minlere âhirette hazırlanan yüksek nimetlere dikkatler çekilerek ölmeden önce onlara lâyık olmaya özen göstermemiz emredildi.

Aşağıdaki âyetlerle, mü'minlerin korku ile ümit arasında bir yol izlemeleri, Allah'ın çok bağışlayan ve çok merhamet eden Rab olduğuna inandıkları gibi, O'nun azabının da çok şiddetli olacağını hatırlarından çıkarmamaları tavsiye ediliyor.

نَبِّئْ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٤٩﴾ وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ ﴿٥٠﴾

49-50- Kullarıma haber ver ki, gerçekten ben, evet ben çok bağışlayan, çok merhamet edenim ve doğrusu azabım da çok elem verici bir azaptır.

İNİŞ SEBEBİ

Mus'âb b. Sâmit (radıyallahu anh) anlatıyor: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, ashabından bir cemaate uğradığında, onların gülüp konuştuklarını gördü ve şöyle buyurdu:

"Cennet'i anın ve Cehennem'i hatırlayın!" Bu sebeple yukarıdaki iki âyet indi. [1]

İbn Cerir et-Taberi'nin tesbitine göre:

İbn Ebi Rebah, Ashab-ı Kiram'dan bir zatın şöyle dediğini duymuştur: "Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, Şeybeoğulları'nın girdiği kapıdan girerek yanımıza geldi ve:

"Yoksa sizi güler bir halde mi görüyorum?" buyurduktan sonra arkasını dönüp ayrıldı. Hacer-i Esved'e varmıştı ki, gerisin geri dönüp geldi ve şöyle buyurdu:

"Yanınızdan ayrılıp giderken Cebrâil bana geldi ve dedi ki: Ey Muhammed! Allah şöyle buyuruyor: "Kullarımı neden ümitsizlendirirsin?

1 İbn Ebi Hatim - Lübabu't-te'vil - İbn Kesir: 2/553

Kullarıma haber ver ki: Gerçekten ben, evet ben çok bağışlayan ve çok merhamet edenim ve doğrusu azabım da çok elem verici bir azaptır." Şüphesiz bu haber hepimizi sevindirdi."[1]

Ancak unutmamak gerekir ki, âyet-i kerimede Allah'ın gufran ve rahmeti önce geliyor. Bu da O'nun günahkâr kullarına olan lütuf ve inayetinin gereğidir.

İLGİLİ HADİSLER

"Eğer mü'min kul, Allah yanında verilecek azabın ölçü ve anlamını bilmiş olsaydı, hiç kimse O'nun Cennet'ine aşırı istekli olmaz; eğer kâfir de Allah yanındaki rahmetin ne olduğunu bilmiş olsaydı, hiç biri ilâhi rahmetten ümidini kesmezdi."[2]

"Sizin için (ahirette) neler hazırlandığını bilmiş olsaydınız, sizden yana alıkonup verilmeyen şeylerden dolayı üzülmezdiniz."[3]

Hz. Ali (radıyallahu anh) ne güzel söylemiştir:

"Şüphesiz ki Allah insanları ebedi kılmak üzere yaratmıştır. Artık bunun yok olup silinmesi söz konusu değildir. Ebedi hayat, imân ve irfan karşılığında gerçekleşince, artık zilleti olmayan bir azizlik, korkusu olmayan eminlik, fakirliği olmayan zenginliktir. Elemsiz lezzeti, noksansız kemâli vardır. Dünya hayatı, devamı olmayan bir zevaldir. İzzeti zilletle yürür, güveni korkuyla buluşur, zenginliği fakirlikle yürür, lezzeti eleme dönüşür, sevinci de üzüntüyle yarışır."

O halde Allah'ın adaletinden ve azabından hiç korkmayıp sadece O'nun rahmet ve gufranına güvenmek insanı sağlıklı ve güvenli bir neticeye götürmez. O'nun rahmetinden ümit kesip sadece azabından korkmak da insanı dosdoğru mü'min yapmaz. Bu ikisini dengeli tutup hayatımıza uygulamamız en emin yoldur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, mü'minlerin korku ile ümit arasında bir yol izlemeleri ve hayatlarını ona göre düzenlemeleri emredildi. Allah'ın gufran ve

1 Tefsir-i Taberi: 14/27

2 Sahih-i Müslim - Ahmed: 2/334, 397, 484

3 Müsned-i Ahmed - Tirmizi/Zühd: 39

rahmeti ne kadar geniş ise, azabının da çok şiddetli olduğu hatırlatılarak sağlam bir inancın ölçülerinden biri belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, İbrahim Peygamber'in ümit konusundaki görüşü misal veriliyor ve sonra da kâinatta cereyan eden olayların rastgele meydana gelmediği, belli sünnet ve programa göre düzenlendiği, melekler vasıtasıyla, sebep ve illetlerin harekete geçirildiği anlatılıyor.

وَنَبِّئْهُمْ عَنْ ضَيْفِ إِبْرٰهِيمَ ﴿٥١﴾ إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا ۖ قَالَ إِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُونَ ﴿٥٢﴾ قَالُوا لَا تَوْجَلْ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴿٥٣﴾ قَالَ أَبَشَّرْتُمُونِي عَلَىٰ أَنْ مَسَّنِيَ الْكِبَرُ فَبِمَ تُبَشِّرُونَ ﴿٥٤﴾ قَالُوا بَشَّرْنَاكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْقَانِطِينَ ﴿٥٥﴾ قَالَ وَمَنْ يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ ﴿٥٦﴾

51- (Ey Muhammed!) Onlara İbrahim'in konuklarından da haber ver.

52- Bir vakit İbrahim'in yanına gelerek "selâm!" demişlerdi. O da, "Doğrusu biz sizden korkuyoruz" demişti.

53- Onlar, "Korkma, çünkü biz seni bilgin bir oğulla müjdeliyoruz" demişlerdi.

54- "Yaşlılık gelip yapışmışken, beni mi müjdeliyorsunuz? Hem neye göre müjdeliyorsunuz?" demişti.

55- Dediler ki: "Seni hak ile müjdeledik. Artık sen ümitsizlerden olma!"

56- O da, "Sapıklardan başka kim Rabbinin rahmetinden ümidini keser?" demişti.

Neye Göre Müjdeliyorsunuz?

Melekler İbrahim Peygamber'i oğlan evladıyla müjdeledikleri zaman, yaşı hayli ilerlemiş olan bu büyük peygamber, verilen haberin nasıl gerçekleşeceğini bir anda kavrayamadı da sordu: Gençleşecek miyim, yoksa olağanüstü bir doğum mu olacak? Melekler onun ne demek istediğini anladılar ve şu cevabı verdiler: "Seni hak ile ilâhi sünnetin câri âdetiyle müjdeliyoruz. O, sebepleri oluşturacak ve normal ölçüler doğrultusunda bir doğum olacak!"

Bu cevap İbrahim (aleyhisselam)'ı hayli rahatlattı ve Allah'ın kudretinin her şeye yeteceğini düşünerek gönülden O'na hamd-u senada bulundu.

Değişik Mesajlar

Aynı olay değişik anlatımlarla Hud Suresi 69, 70. âyetlerde de geçmektedir. Burada tekrar ediimesi ise, yeni ve değişik bilgiler getirmekte, aynı zamanda birçok arap kabileleri tarafından bilinen ve sevilen bir Peygamber'den uyarıcı misaller, yönlendirici safhalar nakledilmektedir ki bunun büyük faydaları söz konusudur. Şöyle ki:

Hud Suresinde:

1- İbrahim (aleyhisselam)'a Allah'ın elçileri müjdeyle gönderildiği,

2- Gelen elçi meleklerin selâm verip selâm aldıkları,

3- Çok geçmeden kızartılmış bir buzağının ikram edildiği,

4- Gelen elçilerin ellerini sofraya uzatmadıklarını gören İbrahim Peygamber'in, insan suretine girmiş ilâhi elçilerin ne maksatla geldiklerini az-çok- tahmin ederek endişe duymaya başladığı,

5- Melek olup Lut kavmini helak etmekle görevli bulunduklarını açıkladıkları,

6- İbrahim (aleyhisselam)'ın ayakta duran eşinin güldüğü ve ona İshak adında bir oğul ve ardından da Yakub adında bir de torun verileceğini müjdeledikleri,

7- Kadının hem kendinin, hem de kocasının iyice yaşlılığını, aynı zamanda kısırlaştığını düşünerek şaşkınlık gösterdiği,

8- Meleklerin ilâhi buyruğa şaşmanın gereksizliğini söylemesi, Allah'ın rahmet ve bereketinin İbrahim ailesi üzerine inmesi anlatılmaktadır.

Hicr Suresinde:

1- Gelenlerin konuk oldukları, İbrahim (aleyhisselam)'a selâm verdikleri,

2- İbrahim (aleyhisselam)'in onların mübhem halinden endişelendiği,

3- Konukların İbrahim (aleyhisselam)'a güven verip O'nu oğlan evladıyla müjdeledikleri,

4- İbrahim (aleyhisselam)'ın bu müjdeye karşı hayretini izhar edip çok

yaşlandığını ifade ettiği,

5- Meleklerin O'na, ümitsiz olmamasını hatırlattıkları,

6- İbrahim (aleyhisselam)'ın bu söze karşı, sapıklardan başkasının Allah'ın rahmetinden umutsuz olmayacağını belirttiği anlatılmaktadır.

Görülüyor ki, aynı olayın değişik noktalarıyla iki ayrı surede anlatılması, bizlere değişik, fakat önemli mesajlar vermektedir.

Hud Suresindeki Mesajlar:

- Meleklerin peygamberlere bazen insan suretinde geldikleri bir gerçektir. Bizlere ise beşeri surete temessül edip gelmezler. Ancak yüksek derecedeki veliler bir istisna teşkil edebilirler. Melekler bizim kalbimize ilhamda bulunurlar ki mü'minlerin önsezişleri daha çok onların ilhamından kaynaklanır.

- Misafire ikram, Âdem (aleyhisselam)'dan son peygamber Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e kadar gelip geçen her Peygamber'in güzel sünnetlerinden birdir. Ancak Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'de bu sünnet kemâl derecesinde idi.

- Melekler bizim gibi yiyip içmezler. Onların gıdası, zikir ve tesbihtir.

- Kadınların çoğu çok ciddi konu ve meseleler karşısında bile gülerler. Bu bir bakıma utangaçlıktan, bir bakıma da hayretten kaynaklanır.

- Kadın iyice yaşlanmış bile olsa, Allah murat edince gebe kalabilir, doğum yapabilir. Çünkü Allah'ın "kün (ol)" emrinin tecelli etmesiyle sebepler zinciri harekete geçirilir.

- İlâhi buyruklara hayret etmek, diğer bir deyişle şaşmak, fevkalâde bir durum arz etmesi sebebiyledir.

- Allah'ın rahmet ve bereketi, inanan ve konuksever olan faziletli aileler üzerinedir.

Hicr Suresindeki Mesajlar:

- Mü'minler meleklerden korkmazlar. Çünkü melekler onlara rahmet ve bereket havası getirirler.

- Yaşlı çiftlerden doğacak çocuğun ekseriya çok zeki ve bilgin olmaya istidatlı olması genetik bir olaydır.

- Oğlu olacağı müjdelenince, İbrahim (aleyhisselam)'ın gülmediği, sadece yaşlı bulunduğunu hatırlatması, erkeklerin önemli meseleler ve konular karşısında ciddi olduklarına işaret ediliyor.

- Allah'ın rahmetinden ancak sapıkların, doğru yoldan çıkmışların umutsuz olacakları; iman edenlerin ise, hep umut besleyecekleri hatırlatılıyor.

Bu son maddeyle aynı zamanda Allah'a güvenip dayanan ve bütün umudunu O'na bağlayan Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ile ashabının yakında ilahi yardıma nail olacaklarına, inkarcıların da hüsrana uğrayacaklarına işaretler yapılmaktadır. Aynı müjdenin Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in izinde yürüyenler için de geçerli olduğu söz konusudur.

Böylece İbrahim (aleyhisselam) kıssasının belirtilen önemli safhaları bize ilham kaynağı olmakta ve birçok müşkillerimizi halletmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, İbrahim (aleyhisselam)'a konuk olarak gelen meleklerden söz edildi ve İbrahim (aleyhisselam)'ın Allah'a ümit beslemesindeki inancına yer verildi. Böylece varlık âleminde cereyan eden olayların gelişigüzel meydana gelmediğine, belli programlara göre yürütüldüğüne dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, İbrahim (aleyhisselam)'a gelen meleklerin Lut kavmini helak etmekle görevli bulundukları belirtiliyor. Sonra da azıp sapıtan ve dünyada eşine ender rastlanan bir hayasızlığı sanat edinen Lut kavminin ilâhi emrin inmesini gerektiren çizgiye gelip ulaştıklarına temas ediliyor. Böylece hayasız sapıklara yardımcı olan Lut (aleyhisselam)'ın eşinin de yok edilenlerle birlikte yok edildiği açıklanarak aynı çatı altında yaşayan aile fertlerinin ahlâk ve inançlarının bazen birbirine muhalif olduğuna işaret ediliyor. Arkasından, bu elim tarihi olayın meydana geldiği yörede yok edilen o kavmin kalıntılarına ibretle bakılması tavsiye ediliyor.

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٧﴾ قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَىٰ قَوْمٍ مُجْرِمِينَ
﴿٥٨﴾ إِلَّا آلَ لُوطٍ إِنَّا لَمُنَجُّوهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥٩﴾ إِلَّا امْرَأَتَهُ قَدَّرْنَا إِنَّهَا لَمِنَ

الْغَابِرِينَ ﴿٦٠﴾ فَلَمَّا جَاءَ آلَ لُوطٍ الْمُرْسَلُونَ ﴿٦١﴾ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ
﴿٦٢﴾ قَالُوا بَلْ جِئْنَاكَ بِمَا كَانُوا فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٦٣﴾ وَأَتَيْنَاكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّا
لَصَادِقُونَ ﴿٦٤﴾ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ وَاتَّبِعْ أَدْبَارَهُمْ وَلَا يَلْتَفِتْ
مِنْكُمْ أَحَدٌ وَامْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ ﴿٦٥﴾ وَقَضَيْنَا إِلَيْهِ ذَٰلِكَ الْأَمْرَ أَنَّ دَابِرَ
هَٰؤُلَاءِ مَقْطُوعٌ مُصْبِحِينَ ﴿٦٦﴾ وَجَاءَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٦٧﴾ قَالَ
إِنَّ هَٰؤُلَاءِ ضَيْفِي فَلَا تَفْضَحُونِ ﴿٦٨﴾ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تُخْزُونِ ﴿٦٩﴾ قَالُوا
أَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿٧٠﴾ قَالَ هَٰؤُلَاءِ بَنَاتِي إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿٧١﴾
لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٧٢﴾ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُشْرِقِينَ
﴿٧٣﴾ فَجَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ ﴿٧٤﴾ إِنَّ
فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِلْمُتَوَسِّمِينَ ﴿٧٥﴾ وَإِنَّهَا لَبِسَبِيلٍ مُقِيمٍ ﴿٧٦﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ
لَآيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾

57- Ey elçiler! Göreviniz ne? diyerek sormuştu.

58- Onlar da: "Doğrusu biz suçlu günahkâr bir kavme gönderildik.

59- Ancak Lut ailesi müstesna, onların hepsini mutlaka kurtaracağız.

60- Yalnız O'nun karısını değil; onun (helak olmasını) takdir etmişizdir; o elbette geride kalanlardandır" demişlerdi.

61- Ne vakit ki, elçiler Lut ailesine geldiler;

62- Lut, onlara: "Herhalde (yabancısınız) tanınan bir topluluk değilsiniz," dedi.

63- Onlar da, "Kavmin, hakkında şüphe edip durdukları şeyi (gelecek azabı) sana getirdik.

64- Sana Hakk'ın (buyruğuyla) geldik; şüphen olmasın ki biz doğrularız.

65- Gecenin bir bölümünde aileni yola koy, sen de arkalarından onları izle ve sakın sizden hiçbiri dönüp arkasına bakmasın; emrolunduğunuz yere geçin gidin" dediler.

66- Lut'a şu emri hükmettiğimizi bildirdik: "Sabahladıklarında bunların kökü kesilmiş olacak."

67- (Memleketlerine yabancı kimselerin geldiğini haber alan) şehir hakkı birbirine müjde vererek (Lut'a) geldiler.

68- O da "Şüpheniz olmasın ki, bunlar benim konuklarımdır; beni rüsvay etmeyin;

69- Allah'tan korkun da beni utandırıp üzmeyin" dedi.

70- Onlar: "Biz seni yabancıları (konuk edinmek)ten men'etmemiş miydik?" dediler.

71- O da, "İşte kızlarım, eğer yapmak (evlenmek) istiyorsanız, (onları size nikâhlayabilirim)" dedi.

72- (Peygamberim!) Hayatına yemin olsun ki, onlar sarhoşlukları içinde ne yaptıklarını bilmiyorlardı.

73- Güneş doğarken bir ses, bir uğultu onları yakalayıverdi.

74- Şehirlerinin üstünü altına getiriverdik ve üzerlerine çamurdan pişirilmiş taş yağdırdık.

75- Şüphesiz ki bunda seziş, anlayış, görüş yeteneği olanlara öğütler, ibretler, belgeler vardır.

76- Ve şehrin kalıntısı, öteden beri işlek olan yol üzerinde duruyor.

77- Doğrusu bunda mü'minler için âyetler vardır.

Lut Olayı

Lut'un daha önce Hud suresinde belirttiğimiz gibi, Sodom şehrine peygamber olarak gönderildiği bilinmektedir. İbrahim (aleyhisselam)'ın amcasının oğlu olduğunu klasik tefsirlerimiz nakletmektedirler.

Aynı olayın birkaç yerde az değişik cümle ve kelimelerle tekrar edilmesi, hem hafızalardaki izi derinleştirmeye, hem edinilen ibret ve öğütleri

tazelemeye, hem de bu konuda idrâkleri devamlı uyanık tutmaya yöneliktir. Aynı zamanda kıssanın önemli ve ibretli safhalarının zikredilen yer ve konu itibariyle değişik yanları belirtilerek olay hakkında daha geniş düşünme imkânı sağlanmaktadır. Şöyle ki:

Hud suresinde Lut kıssasından alınan öğüt ve ibretleri yedi madde halinde özetlemiş bulunuyoruz.

Burada ise, hem yeni öğütleri, hem de mü'minlere olayın ışığında sunulan mesajları sıralamakla yetinmek istiyoruz:

1- Zina, fuhuş ve benzeri gayri meşru ilişkilerin; seksüel sapıklığın yaygınlaşıp din, ahlâk, fazilet, aile ve namus kavramlarının silindiği bir ülkenin yıkılıp yok olması mukadderdir: Ya ahlâk ve ekonomik yönden çöküp düşmanlarına el açmak zilletine düşer ya da bir savaş ile istiklâlini kaybeder veya tabii bir afetle her şeyini kaybetme bedbahtlığına uğrar.

2- Varlık âleminde meydana gelen her olayın mutlaka birtakım sebep ve illetleri vardır. Sebep ve illetleri oluşturma programını kim idare etmektedir? Âyet-i Kerime bize bu hususta ışık tutup en doğru bilgiyi veriyor. Öyle ki: Lut kavminin yaşadığı Sodom şehrinin altını üstüne getirmek için mevcut sebepleri harekete geçirecek iki melek gönderiliyor. İnsanların çoğu ise, sadece zahiri sebeplere bağlı kalıp onların ötesinde bir plân, program ve yürüten düşünemiyorlar.

3- Bir memleket veya ülkeye gelen yabancıları tedirgin etmek, ahlâksızlık ve haksızlığın en kötülerinden biridir. İleriyi görebilen ve kendi milletinin geleceğini düşünebilen hiçbir devlet kadrosu ve halk tabakası böylesine sakıncalı bir tutum içinde olamazlar.

4- Kişinin fazileti, yüksek şahsiyeti bütün aileye izafe edilecek gerçek bir kıstas, ve ölçü değildir. Meselâ Nuh (aleyhisselam)'ın oğlu; İbrahim (aleyhisselam)'ın babası; Lut (aleyhisselam)'ın karısı bunun açık belgelerinden birkaçıdır. Fir'avn ile eşi Asiye'nin durumu bir başka tipik örneklerden biridir. O halde faziletli bir babayı, fena huylu oğlundan, kızından veya eşinden dolayı -ihmâl ve taksiratı yoksa- kınamamak gerekir.

Bir millet veya toplum iyice azıp sapıtınca, onları ıslâh etmek mümkün olmadığında, daha emin yerlere yerleşmeyi denemek yararlı olur.

İki Surede Olayın İşleniş Tarzı Arasındaki Farkın Özeti

Hud Suresinde:

- İbrahim (aleyhisselam)'ın kendisine gelen elçi meleklerle tartıştığı, Lut kavminin helak edilmesine gönlünün bir türlü razı olmadığı, özellikle Lut ailesinin böyle bir sonuçla başarısızlığa uğramasına fazlasıyla üzüldüğü,

- Küfür ve ahlâksızlık, zulüm ve taşkınlık belli sınıra gelip dayanınca artık ilâhi hükmün inmesine engel olunamayacağı, gelecek azabı geri çevirmenin insan gücünü mutlak anlamda aştığı,

- Lut Peygamber'in gelen elçilerin ne maksatla gönderildiğini anlayınca, peygamberlik merhametinin harekete geçtiği ve her şeye rağmen kavminin helak edilmesine üzüldüğü,

- Cinsel sapıkların gelen misafirleri rahatsız etmeye yöneldikleri, içlerinde aklı başında, vicdanı yerinde bir kimsenin bulunmddığı,

- Lut (aleyhisselam)'ın bu azgın sapıkları savacak maddi bir güce sahip olmadığı,

- Lut (aleyhisselam)'ın eşinin de sözü edilen cinsel sapıklardan yana olduğunun anlaşıldığı; ülkede yaygınlaşan ahlâksızlığın peygamber evine kadar uzanacak boyutlara vardığı,

- Sabahleyin müthiş uğultuyla birlikte yer sarsıntısı olduğu ve üzerlerine belirlenmiş, pişirilerek taşlaşmış maddelerin yağdığı açıklanır.[1]

Hicr Suresinde:

- Gelen elçi melekleri ilk anda Lut Peygamber'in tanıyamadığı, uzak bir ülkeden konuk olarak geldiklerini sandığı,

- Gecenin bir bölümünde, ahlâksızlarla işbirliği yapan karısı dışında kalan bütün aile halkını alıp şehri terketmelerinin gerektiği,

- İnecek olan ilâhi azaba dönüp bakmalarının sakıncalı olacağı,

- Lut kavminin hemen hepsinin seksüel sarhoşluk içinde ne yaptıklarını ve ne yapacaklarını bilmeyen bir sürü serseri sapıklar olduğu,

---

1 Hicr suresinde "Güneş etrafı aydınlatırken" veya "güneş doğarken" tabiri yer almaktadır. Bu, lâvların püskürmesinin sabahın erken saatinde başladığına ve güneş doğuncaya kadar devam ettiğine işarettir.

- Yerin altından müthiş bir patlama, uğultu, lâv ve kat kat akıp katılaşan sıvının kısa zamanda şehri belirsiz hale getirdiği,

- Yıkılan Sodom'un hâlâ yol üzerinde veya güzergâhında bazı kalıntılarının bulunduğu,

- Ve bu olayda mü'minler için birçok öğüt ve ibretlerin yer aldığı belirtilir.

Anlaşıldığı gibi, az da olsa değişik safhalar, farklı öğüt ve ibretler, yer aldığı konunun özelliklerine göre yansıtılmakta ve düşünebilen toplum ve milletlere hazin bir tablo sergilenmektedir.

ÂYETLER ARASİNDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Lut Peygamber'in azıtıp sapıtan, ahlaksızlaşıp dejenere olan kavmini helak etmek üzere meleklerin gönderildiği belirtildi. Böylece olayları meydana getirecek sebeplerin ucunun Allah'ın kudret elinde bulunduğuna işaret edildi. Zulüm, sapıklık ve ahlâksızlığın son kertesine gelen bir milleti, Allah'ın inayetinden başka hiçbir şeyin kurtaramayacağına dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, hakka karşı tuğyan edip başkaldıran putperest Mekkeliler'i ve bir de her devirde yaşamakta olan inkarcı maddecilere tuttukları tehlikeli yoldan döndürmek için; inkâr, zulüm ve ahlâksızlıklarından dolayı helâk edilen birkaç kavim misal veriliyor ve bir kısmının kalıntılarının yer yer boyunları bükük bir halde tarihin tekerrür edeceğini hatırlattığına işaret ediliyor.

وَإِنْ كَانَ أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ لَظَالِمِينَ ﴿٧٨﴾ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ وَإِنَّهُمَا لَبِإِمَامٍ مُبِينٍ ﴿٧٩﴾ وَلَقَدْ كَذَّبَ أَصْحَابُ الْحِجْرِ الْمُرْسَلِينَ ﴿٨٠﴾ وَآتَيْنَاهُمْ آيَاتِنَا فَكَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٨١﴾ وَكَانُوا يَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا آمِنِينَ ﴿٨٢﴾ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُصْبِحِينَ ﴿٨٣﴾ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٤﴾

78- Eyke halkı da cidden zâlimlerdi.

79- O yüzden onlardan da intikam aldık. (Sözünü ettiğimiz) şehirle-

rin ikisi de açık bir (yolun) önünde bulunuyor.

80- Andolsun ki, Hicr halkı da peygamberleri yalanlamışlardı.

81- Biz ise onlara âyetler (açık belgeler ve mu'cizeler) verdik; buna rağmen ondan yüzçevirdiler.

82-83- Dağlarda evler yontarak güven içinde bulunuyorlardı; derken sabahladıklarında onları müthiş bir ses ve uğultu yakalayıverdi.

84- Artık elde ettikleri şeylerin kendilerine hiç de yararı olmadı.

İLGİLİ HADİS

Resulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz Hicir yöresinden geçerken onların yer yer kendini gösteren kalıntılarına dönüp baktı ve ashabına şöyle buyurdu:

"Kendilerine zulmedenlerin kalıntıları arasına girmeyin. Sonra onlara inen azap size de inebilir; meğerki (ilâhi kudretin yüceliğini ve mutlak tasarrufunu düşünüp) ağlayarak giresiniz." Sonra da Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz başını örterek o yerden süratle uzaklaştı.[1]

Açıklama:

Şüphesiz ki, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bu sözleri ve davranışıyla ümmetini uyarıyor, onların yürüdüğü yolda yürümenin sonunun felâket olacağını hatırlatıyor ve aynı zamanda zulüm, inkâr ve ahlâksızlıktan ne kadar çok tiksindiğini, o yüzden helak edilen bir kavmin kalıntılarına bile ayak basmak istemediğini anlatmaya çalışıyor.

Eykeliler

وَإِنْ كَانَ أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ لَظَالِمِينَ

"Eyke halkı da cidden zalimlerdi."

Eyke: Kelime olarak, ormanlık bölge veya ormanlık yöre demektir. Müfessirlerin tesbitlerine göre, Şuayb (aleyhisselam) gönderildiği Medyen halkı, daha çok ormanlık bir arazide oturdukları için onlara bu isim de verilmiştir.

Medyen ile Sodom şehirleri, Filistin ile Hicaz arasında Kızıldeniz sa-

1 Buhari - Müslim: Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den

hiline yakın bir bölgededirler. Daha çok ticari kervanların geçtiği güzergâhda bulunuyorlar. Yapılan tesbitlere göre hâlâ yer yer kalıntıları tarihin o netameli günlerinin damgasını taşıyarak gelip geçenlere maziyi hatırlatmaktadırlar.

Hud suresinde belirttiğimiz gibi, Medyen halkı hem ticari kervanları yağma eden, hem de ölçü ve tartıyı noksan kullanan, ülkelerine gelen tüccarı soyup soğana çeviren ve böylece haksızlığı, haklara tecavüzü inkâr ve tuğyanla birleştirip bütünleştiren bir kavim idi. Şuayb (aleyhisselam) uzun yıllar onları doğru yola sokmak için irşat ve tebliğ görevini sürdürdüyse de olumlu bir netice alamadı. Hakk'ın caddesinden sapıp boğazlarına kadar zulüm ve küfre giren bir milleti ıslâh etmek çok zordur. Ama peygamberlerin görevi, şartlar ve ortam ne olursa olsun, hakkın sesini duyurmaya çalışmaktır. Ne yazık ki, Şuayb (aleyhisselam) ne kadar bu sesi duyurmaya çalıştıysa, onların sadece inkâr ve azgınlıkları arttı. Hiçbir öğüt kâr etmeyince de ilâhi sünnet gereği kahredici azap inmeye başladı. Sabaha karşı Medyen yerle bir edilerek kökleri kesilmiş oldu. İlâhi adaletten kaynaklanan intikam, sünneti doğrultusunda gerçekleşti. Böylece hem dünyalarını, hem de âhiretlerini kaybettiler.

Cenâb-ı Hak önce Mekkeli müşrikleri, sonra da yaşamakta olan maddeci sapıkları uyarıyor. Tuttuğunuz yolda belli kerteye geldiğiniz takdirde tarihin tekerrür edeceğini unutmayınız, buyuruyor.

Hicirliler

وَلَقَدْ كَذَّبَ اَصْحَابُ الْحِجْرِ الْمُرْسَلِينَ

"Andolsun ki, Hicr halkı da peygamberleri yalanlamışlardı."

Hicir: Salih (aleyhisselam) gönderildiği Semud kavmine verilen bir başka isimdir. Dağlardaki kayaları yontup evler ve sığınaklar yaptıkları için haklarında "hicr" tabiri kullanılmıştır. A'raf ve Hud surelerinde bunlar hakkında geniş açıklama yapılmıştır. Verimli ve bayındır bir bölgede yaşıyorlardı. Ovada saray gibi binalar, dağlarda ise yonttukları kayalarda evler ve sığınaklar yapmak suretiyle geniş imkânlara sahip olan bir kavimdi. Buna rağmen inkâr, zulüm, azgınlık ve ahlâksızlığın doruğuna çıkmışlardı. Bunca bol nimetlere ve imkânlara rağmen nankörlük içinde yüzüp bir ömür tüketiyorlardı. Salih (aleyhisselam) rahmet ve şefkatla onlara yönel-

di. Allah'ın emirlerini en doyurucu bir metotla işlemeye çalıştı. Onlar ise, bu gibi sözleri dinlemekten hoşlanmıyorlardı; o bakımdan lâf olsun diye Salih Peygamber'den akıl almayacak şeyler, olağanüstü olaylar istediler. O onların isteğine uygun ilâhi kudretten meydana gelme bir dişi deve ortaya çıkardı. Deve içtiği suyun birkaç katı süt veriyor ve mutlak bir mu'cize olduğunu ispatlıyordu. Ne var ki, Semud kavmi sözlerinde durmadılar, mu'cizeye dokunmamaları gerektiği halde devenin ayaklarını kesmek suretiyle onu öldürdüler.

Böylece tebliğ ve irşadın son noktasına gelinirken, onlar da küfür ve azgınlığın en geri çizgisine dayanmış bulunuyorlardı. Artık sünnetullah gereği ilâhi azap tecelli etti. Sabah olunca Semud diyarında, bir varmış, bir yokmuş misali kulaklarda çınlıyor, yerlerinde yeller esiyordu. Ne ovadaki saray misali evler, ne de o evlerde gururla gezip dolaşan mağrurlar kalmıştı. Reddi mümkün olmayan bir hâle uğradılar. Bir masal oldu onlar. Bir toz toprak bulutu sanki... O taçlar, o devletler, o mülkler saltanatlar bir rüyadır artık. Her biri, hayalden geçen gölge gibi, zamandan geçip durdu.

Yüce Kur'ân'da bu olayın birkaç yerde tekrarı, dikkatleri kalıntılarına çekmeye, değişik safhalarını bölüm bölüm açıklayarak hafızaları canlı ve uyanık tutmaya, taşıdığı ibret ve öğütlerin derin iz bırakmasını sağlamaya yönelik bir uygulama metodudur.

Zira gerek Mekke'li azgın inkarcılarla, gerekse onlardan sonra gelecek olan aynı karakter ve inançta olanlarla Semud kavmi arasında büyük bir benzerlik söz konusudur. O halde küfrü benimseyip zulmü sanat edinen kavimlerin acıklı sonlarını hatırlatmakta ve birer ibretli misal olarak kalp ve kafalara nakşetmekte büyük yararlar vardır. Aynı zamanda Allah'ın insanlara olan geniş rahmetinin bir başka tezahürüdür.

Endülüs'e ağıt yazan Salih b. Şerif'in şu mısralarını hatırlamamak mümkün mü?

"Nerede, de bana, o taçlı hükümdarları Yemenin?

De bana, onların taçlar içinde bile taç olan taçları ne oldu?

Şeddad'ın cennet diyerek kurduğu saraylar ülkesi İrem,

Sasanilerin ebedi sanılan devleti ne oldu?

Altınları yığdı yığdı da bir dağ yaptı Karun, hani o dağ?

Hani Âd, hani Adnan, hani Kahtan, dünya nimetlerinin köpüren yurdu?"

Evet, hepsi de birer masal oldu, bir varmış, bir yokmuş sözüyle masallaşmış olup gitti. Geriye kötü misal, ibret ve lanet bırakırken, önlerini karanlık ve ateşle doldurdular.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Küfürde ısrar edip mü'minlere haksızlık eden Mekkeli'leri ve sonra da diğer inkarcı milletler ve toplulukları uyarmak için tarihin karanlıklarına boğulmuş birkaç kavmin yok ediliş sebepleri üzerinde duruldu.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın kudretinin eşsizliğine ve sınırsızlığına delâlet eden belgeler sıralanıyor. Fâtiha'nın Kur'ân'ın özeti mahiyetinde olduğuna işaretle, indirilen Kur'ân'ın en büyük nimet olduğuna atıf yapılıyor ve o nedenle inkarcıların şatafat içinde yaşamalarına göz dikmenin gereksiz ve anlamsız olduğu belirtiliyor. Sonra da Kur'ân'ı bir bütün olarak kabul etmeyen, lehlerine olan âyetleri benimseyip aleyhlerine olanlarını ret ve inkâr eden Kitap Ehli kınanıyor.

وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَآ اِلَّا بِالْحَقِّ ۗ وَاِنَّ السَّاعَةَ لَاٰتِيَةٌ
فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ ﴿٨٥﴾ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨٦﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَاكَ
سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْاٰنَ الْعَظِيمَ ﴿٨٧﴾ لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِهٖٓ
اَزْوَاجًا مِنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾ وَقُلْ اِنِّي
اَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ ﴿٨٩﴾ كَمَآ اَنْزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ ﴿٩٠﴾ الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْاٰنَ
عِضِينَ ﴿٩١﴾ فَوَرَبِّكَ لَنَسْـَٔلَنَّهُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٩٢﴾ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

85- Gökleri yeri ve bu ikisi arasındaki şeyleri ancak Hak ile yarattık. Kıyamet mutlaka gelecektir. O halde onları bağışla da güzel-tatlı davranmaya devam et.

86- Şüphesiz ki Senin Rabbin (gerektiği ölçüde) yaratan ve (her şeyi hakkıyla) bilendir.

87- Andolsun ki sana tekrarlanan, ikilenen yedi âyeti ve çok büyük kutsal Kur'ân'ı verdik.

88- Kâfirlerden bir kısmına -birbirine emsal sayılacak ölçüde verdiğimiz servete gözlerini dikme, onların imân etmemesine karşı üzülme; bir de (tevâzu) kanadını mü'minlere indir.

89- Ve de ki: Şüphesiz ben açık bir uyarıcıyım.

90- Nitekim işbölümü yapanlara,

91- Kur'ân'ı parça parça edenlere de (azap indirmiştik).

92-93- Rabbin hakkı için elbette onların hepsinden, yapageldikleri şeylerden bir bir soracağız.

İLGİLİ HADİSLER

"El-Hamdülillahi Rabbi'l-âlemin, tekrarlanan yedi ikili âyettir ve o bana verilen çok büyük ve kutsal Kur'ân'dır."[1]

Açıklama:

Hadisin açık delâletinden, Fatiha-i Şerife'nin namazda tekrarlanan bir sure olduğu, aynı zamanda Kur'ân'ın özeti mahiyetinde bulunduğu anlaşılıyor.

"Ümmü'l-Kur'ân (Kur'ân'ın ana temeli), tekrarlanan yedi ikili âyetler ve o büyük ve kutsal Kur'ân'dır."[2]

"Allah'ın benimle gönderdiği şeyin (risalet ve Kur'ân) misali ve benim (bu düzeydeki) durumum, kavmine gelip de: "Ey kavmim, şu gözümle bir ordunun geldiğini gördüm. Ben sadece silâhsız, teçhizatsız bir uyarıcı ve haber vericiyim. Siz kendinizi kurtarmaya bakın!" diyen adamın durumuna benzer. Kavminden bir grup ona uydu ve bütün gece yol yürüyüp gelen orduyu oyalamak istediler. O yüzden kurtuldular. Onlardan diğer bir grup o adamı yalanladılar da oldukları yerde kaldılar. Derken ordu sabahleyin onları uykuda yakalayıp yok etti. İşte bu benzerlik bakımından

1 Buhari/Tefsir: 1/1; 3/15, Fezail: 9 - Tirmizi/Sevap: 1 - Nesâi/İftitah: 26

2 Buhari - Ahmed: 2/448

bana uyan, getirdiğim hakikate tabi' olan ve bana karşı gelip getirdiğim hakkı yalanlayan kimselerin durumunu yansıtır."[1]

"Yâ Muâz! Şüphesiz ki kıyamet gününde bütün gayret ve davranışından, hattâ gözündeki sürmeden, parmağına bulaşmış olan çamur kırıntılarından bile sorulacaksın."[2]

Göklerle Yer Hak ile Yaratılmıştır

وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا اِلَّا بِالْحَقِّ

"Gökleri ve yeri ve bu ikisi arasındaki şeyleri ancak hak ile yarattık."

Daha önceki surelerde de belirttiğimiz gibi, hak: Bir şeyin bir şeye tıpatıp uygun gelmesi ve uyum sağlamasıdır. Her şeyi lâyık olduğu yerine koymak da bu kelimenin kapsamına, girer. Bir şeyi hikmetin gerektirdiği ölçü ve anlamda icat edene ve icat edilen şeye de hak denilmiştir. Gerçeğe uygun olan inanca da hak denildiği vakidir.

O halde gökler, yer ve ikisi arasındaki şeyler, hikmetin gerektirdiği, insana yarar sağladığı denge ve düzende yaratılmışlardır. Hak kavramı bizi bu manaya götürmekte ve kâinatta bir düzensizliğin, uyumsuzluğun, yararsızlığın bulunmadığını hatırlatmaktadır. Bu büyük sistemler içinde yer alan canlı, cansız her varlık, bir yarar için yaratılmış ve diğeriyle bir denge ve düzen oluşturmuştur. Kâinatta dengesizlik hiçbir zaman söz konusu değildir ve olamaz da. Zira yapılan ciddi araştırma ve incelemelerden, hiçbir şeyin rastgele, boşuna, anlamsız ve hikmetsiz yaratılmadığı anlaşılmaktadır. Allah'ın hikmet plânına uygun yaratılan eşyada bir düzensizlik, gayesizlik görmek mümkün değildir. Hattâ en zararlı bilinen yılan ve benzeri zehirli hayvanların bile varlıkta dengeyi korudukları ve zehirlerinden eczacılıkta yararlanıldığı kesinlik kazanmıştır.

İşte hak ile yaratılan göklerle yerin her parçasıyla Hakk'ın damgasını taşıdığı ve kâinatta mutlak anlamda dengeyi sağladığı; aynı zamanda bütünüyle insanın hizmetine sevkedildiği, tartışma kabul etmeyecek bir bedahettedir.

1 Buhari/Rikak: 26, İ'tisam: 2

2 İbn Ebi Hatim: Muâz b. Cebel (radıyallahu anh)'den

Kıyamet Mutlaka Kopacaktır

وَإِنَّ السَّاعَةَ لَآتِيَةٌ فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ

"Kıyamet mutlaka gelecektir. O halde onları bağışlada güzel-tatlı davranmaya devam et."

Vücut bulan her şey, bir gün yıkılıp silinmeğe yüztutacaktır. Kâinat nasıl mükemmel bir plâna göre var kılınmışsa, öylece başka bir plânla şekil ve düzen değiştirecek, bunun için de birinci şekil ve düzen temelinden bozulacaktır. Yaratıldığına inandığımız şeyin yıkılıp silinmesine neden inanmayalım? Hak ile yaratılan göklerle yerin, yine hak ile yıkılıp sistem ve düzen değişikliğine uğraması hikmetin ve ona bağlı kılınan plân ve proğramın gereği değil midir? Eşyanın tabiatı da bunu böyle kabul etmiyor mu?

Onun için Kur'ân, hakka dayalı plânın bir gün başka bir plânla değiştirileceğini, yeni bir düzenlemeyle imkân alanına tekrar getirileceğini sık sık kafa ve kalplere en anlamlı sözlerle işleyerek bu konuda meydana gelen izi hep derinleştirmek istiyor. Çünkü bu öylesine manevi boşluğu doldurucu, fert ve toplumu yönlendirici inançtır ki, bütün iyi ahlâki kuralların kaynağı, iki hayatın birbirine bağlantısını sağlayan manevi müeyyidesidir.

Hesabı Soran Ancak Allah'tır

O halde kötüleri iyi insan etmek için yol ve yöntemlerden biri de, onları belli bir ölçüde bağışlamak; imkânlar ve şartlar elverdiği nisbette güzel ve tatlı davranmaktır. Kamu yararı söz konusu olduğu veya kamu haklarını savunmak veya korumak gündeme geldiği zaman, kötüleri cezalandırmak da iyi insanların rahat nefes almasını, huzur ve güven içinde çalışmasını sağlamak için zorunludur. Demek oluyor ki, kötülük işleyen, günahlara dalan kişileri bazen affetmekte yarar varsa da, kamu haklarıyla ilgili bulunduğu takdirde cezalandırmak daha hayırlıdır.

Nitekim Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ile ashabı, Kur'ân'ın belirttiği bu güzel ahlâka sahip bulunuyorlardı. Bir devlet hüviyetine girmeden önce kendilerine yapılan bütün kötülükleri, işkence ve saldırıları sabırla karşılamasını bildiler. Medine'ye hicret edip şehir devletini kurunca, kamu haklarını zedelemiyen, onları huzursuz etmeyen, güvensizlik doğurmayan günah ve suçları bağışlamakta çok cömert davrandılar. Kamu haklarını zedeleyen, toplumun güven ve huzurunu bozan suç ve günahları

ise anında tesbit edip cezalandırmakta bir an olsun tereddüt etmediler.

Mağrur kabile reislerinin, yağmacı zorbaların Medine'ye gelip İslâmiyet hakkında bir şeyler öğrenmek için Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) ile görüşmeleri onların doğru yolu seçmelerine yetiyordu. Çoğunun İslâmiyet hakkında kayda değer bir bilgileri olmadan ve henüz bir şeyler sorup öğrenmeden, sadece Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in edep ve terbiyesine, nezaket ve davranışlarına, arkadaşlarına olan sıcak ilgisine; arkadaşlarının da O'na olan gönülden samimi bağlılıklarına ve birbirlerine olan sevgi ve saygılarına, müsamahalı ve lütufkâr davranmalarına hayran kalırlar ve vakit kaybetmeden İslâmiyet'i din olarak seçerlerdi. Oysa o zorba ve mağrurların çoğu bir zamanlar İslâm aleyhine çalışan, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'i ve arkadaşlarını tedirgin eden birçok yakışıksız söz ve davranışlarda bulunmuşlardı. Ne var ki, İslâm, Hz. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in tabiriyle; **"Kendisinden önceki her günah ve kusuru, küfür ve tuğyanı kökünden kesip atar, kişiyi anasından yeni doğmuş gibi kabul edip hizmete sevkeder."**

İşte konumuzu oluşturan âyeti biraz daha açıklayan ikinci bir âyetle Kur'ân, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in bu terbiye ve nezih halinden söz ederken şöyle bir tasvirde bulunur:

"Ancak Allah'ın rahmetiyledir ki, sen onlara yumuşak (ve müsamahalı) davrandın. Eğer kaba, katı kalpli olsaydın, elbette etrafından dağılır, giderlerdi."[1]

Yaratma Kudreti Allah'a Aittir

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ

"Şüphesiz ki senin Rabbin (gerektiği ölçüde) yaratan ve (her şeyi hakkıyla) bilendir."

İlim canlı varlığın yapısını, canlı bir hücrenin hangi maddelerden meydana geldiğini, protoplazmanın hücrelerin yapı taşı olduğunu keşfetmiştir. Ama ona canlılık vasfını ve kudretini verememiştir. Veremediği gibi, onun sır ve hikmetini de çözememiştir.

"Biraz düşünürsek, canlıların nasıl meydana geldiğini bilmenin bugün

1 Âl-i İmrân suresi: 159

için önemini meydana çıkarabiliriz. Verem, tifo gibi hastalıkları yapan bakterileri ele alalım. Eğer bu bakteriler, hastanın vücudunda kendiliğinden meydana geliyorsa, doktorun, ancak hastanın vücudundaki organizmayı yok etmek için çaba göstermesi gerekir. Fakat bugün bir bakterinin ancak aynı tür bir bakteriden meydana geldiğini biliyoruz. Bir insan, ancak dışardan gelen mikropların vücuduna girmesiyle hasta olur. Koruyucu hekimlik ancak bu gerçek bilinince işe yarar ve insana, vücuduna dışarıdan girebilecek mikroplardan korunmasını öğretir.

Bugün, canlıların kendine benzeyen canlılardan meydana geldiğini kabul etmekle beraber, dünyamızda eskiden hayatın olmadığını da biliyoruz. Bu ilk hayat nasıl meydana gelmiştir?"[1]

İşte ilim bu soruyu gerçek anlamda ve şüpheye yer vermeyecek açıklıkta cevaplayamamıştır. Çünkü ilim hareket noktası olarak birtakım varsayımlardan yola çıkmış ve sonunda yorulup bir sonuç elde etmeden geri dönmek zorunda kalmıştır. Kur'ân, onların hareket noktasının çok yanlış olduğunu belirterek hilkatı Allah'a izafe etmekte, O'ndan başka yaratma kudretine sahip bir varlığın mevcut olmadığını bildirmektedir.

Demek oluyor ki, canlıların kimyevi tahlilinde hangi ana maddelerden oluştuğunu tesbit etmek mümkündür. Ama canlıdaki canlılık vasfının mahiyetini anlamak mümkün değildir. Çünkü o bütünüyle fizik-kimya dışında, daha doğrusu fizikötesiyle ilgili bir kudrettir. Cenâb-ı Hak yaratmak istediği her canlı hakkında birer defa tecelli etmek suretiyle nesli tükenen ve tükenmeyen canlıları yaratıp imkân alanına getirmiştir.

Anlaşıldığı gibi, beşer ilmi belli bir sınıra kadar uzanabiliyor, yaratma kudretinin ve canlılık vasfının ne olduğunu anlayamıyor, yani bununla ilgili olay ve gerçek, onun sınırlarını çok aşıyor.

Kur'ân, Cenâb-ı Hakk'ı, O'nun yaratma kudretini inkâr edenlerin bir sivrisinek yaratmaya bile güç getiremeyeceklerini açıklarken insanın bu hususdaki aczini, sınırını hatırlatmakta ve her an O Yüksek ve Sonsuz Kudret'e muhtaç bulunduğuna işaret etmektedir.

O halde kâinatta hiçbir varlık ve en akıllı ve yetenekli olan insanoğlu hiçbir zaman Allah (celle celaluhu) ile yarışamaz. O'nun sınırına geçemez ve

1 Modern Biyoloji: 1/59 - Milli Eğitim Basımevi: 1970

kendi akli buluşlarıyla her şeyi bulup çözdüğünü iddia edemez.

Seb'ü'l-Mesâni (Tekrarlanan Yedi İkili Âyet)

وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ

"Andolsun ki sana tekrarlanan, ikilenen yedi âyeti ve çok büyük, kutsal Kur'ân'ı verdik."

Seb'ü'l-Mesâni terkibi üzerinde hayli durulmuş, farklı rivayetler ve birbirine yakın yorumlar yapılmıştır.

Onları şöyle özetleyip maddeleştirebiliriz:

a- Ali b. Ebi Tâlib (radıyallahu anh)'a göre Fâtiha-i Şerife demektir. Ebu Hureyre (radıyallahu anh), Rebi' b. Enes ve Ebu Âliye de aynı görüştedirler. Nitekim Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz:

"el-Hamdulillah... Kur'ân'ın, ana temelidir ve o Seb'ü'l-Mesâni'-dir." Buyurmuştur.[1]

b- İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre, bundan maksat yedi uzun suredir. Onlar: Bakara, Âl-i İmrân, Nisa, Mâide, En'am, A'raf ve Enfal ile birlikte Tevbe sureleridir. Abdullah b. Mes'ud ile Abdullah b. Ömer (radıyallahu anhuma)'e göre de böyledir. Bunlara tekrarlanan, ikilenen yedi sure denilmesinin sebebi, içerdikleri öğütler, hadler ve hükümlerin ikişer defa anlatıldığı olarak gösterilir.

c- Kur'ân'ın tamamı demektir. Çünkü Kur'ân'da daha çok şu yedi konuya veya bölüme yer verilmiştir: Emirler, yasaklar, müjdeler, uyarılar, misaller, nimetleri sayıp dökmeler, geçmiş milletlerle ilgili kıssalar.

Ancak ilim adamlarının çoğuna göre, Hz. Ali (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayet ve yorum daha sahihtir.

Fatiha Suresi Neden İkilenen Sure Olarak Anılmıştır?

İlim adamları ve müfessirler bu hususta az farklı yorumlar ve tesbitler ortaya koymuşlardır. Onları şöyle özetliyebiliriz:

- Her namazda iki defa tekrarlandığı,

- Her namazda Fâtiha'dan sonra bir sure veya o nisbette âyetler okundu,

1 Tirmizi/ Hadisün hasenün sahihün

- Fâtiha'nın yarısı Allah ile yarısı da namaz kılan kimse ile ilgili bulunduğu,

- Fâtiha'nın yarısı övgü, yarısı da duâ olduğu,

- Fâtiha'nın bir defa Mekke'de, bir defa da Medine'de olmak üzere iki defa indirildiği,

- Fâtiha'daki âyetlerin kapsadığı bazı cümlelerin tekrarlandığı için ona yedi tekrarlanan, ikilenen sure denilmesine neden olmuştur.

Fatiha Kur'ân'ın Özetidir

Fatiha suresi hem Kur'ân'a giriş, hem önsöz, hem de Kur'ân'ın özetidir. İlim adamları Fâtiha'nın yedi âyetinden her birini Kur'ân'ın bir bölümüyle ilgili bulup, Kur'ân'ın da bir bakıma yedi ana bölümden oluştuğunu söylemişlerdir.

Bunları şöyle karşılaştırıp açıklayabiliriz:

1- Bismillahi'r-Rahmâni'r-Rahim.

Her işin başı Allah (celle celaluhu)'dır. Her varlık O'nun yüce ismiyle yokluk karanlığından varlık aydınlığına çıkmıştır. Rahmeti her şeyi içine almıştır. O'nun geniş rahmetinin dışında hiçbir şey düşünülemez. Ancak her varlık kendi isti'dadına göre o rahmetten nasibini alır. Gönlünü ve kafasını o rahmete kapalı tutanlar ise, kendilerine yazık etmiş olurlar.

Besmele bütünüyle Kur'ân'da geçen Allah'ın va'dlerini, müjdelerini, bağışlama ve rahmetini özetler. O bakımdan Kur'ân'ın anahtarı sayılmıştır.

Ayrıca Rahman sıfatı daha çok dünyaya, Rahim sıfatı âhirete yöneliktir. Cennet'e girecek olanlar ancak bu sıfatın tecellisine mazhar olarak girerler.

2- El-Hamdülillahi Rabbi'l-âlemin.

Allah (celle celaluhu), yegâne kudret sahibi bulunduğu ve kâinatı yaratıp tasarrufu altında tutarak ona denge ve düzen bahşettiği için en güzel övgülere lâyıktır. Hamd kavramı, övgülerin en güzellerini kendinde taşır. O bakımdan kullarla Allah (celle celaluhu) arasındaki yolu işlek duruma getirir. İnsana kulluğunun anlamını öğretir. Cenâb-ı Hakk'ın bütün iyilikler, hayırlar, faziletler, rahmetler, inayetler, feyizler ve bereketlerin yegâne

kaynağı bulunduğunu telkin ederek her an O'na muhtaç bulunduğumuzu ilham eder.

Böylece **"el-Hamdulillahi Rabbi'l-âlemin"**, bütünüyle Kur'ân'da Allah'ın kudret ve yüceliğini, koyduğu hayat kanunlarını, sünnetullahı, kul ile Allah arasındaki yakın ilgiyi özetleyip yansıtır. Aynı zamanda Rab sıfatıyla her şeyi terbiye edip geliştirerek kemâle erdirdiğini, her canlıyı türünün özelliğine göre bu sıfatına mazhar kılarak varlığını, neslini sürdürmesine imkân verdiğini telkin eder. Yalnız imân edenlerin değil, canlı cansız her şeyin Rabbi olduğunu açıklayarak milli bir ilâhın olamayacağı, terbiye sıfatının bütün kâinata yöneldiğini açıklayarak Allah hakkında en sağlam bilgiyi verir.

3- Er-Rahmâni'r-Rahim.

Birinci sıfat dünyadaki bütün eşyayı, güneş misali aydınlatır ve kendi kapsamında bulundurur. Az yukarıda da belirttiğimiz gibi, gönül kapısını rahmet güneşine açabilen herkes bu rahmetten nasibini alıp içini ve dışını aydınlatır. Gönül kapısına küfür kilidi takanlara gelince, ara yere kesif bir engel koydukları için hiçbir nasip almazlar. Kusur rahmette değil, onların kalplerindeki çoraklıkta ve ara yere koydukları kesif perdededir. Rahim sıfatı daha çok âhirette tecelli edecek, insanlara mutluluk kapılarını açıp rahmete garkedecektir. O bakımdan dünyada Rahman sıfatına gönül kapısını açanlar, âhirette de Rahim sıfatından yeterince yararlanma şansına sahiptirler. Böylece sözünü ettiğimiz iki sıfat, Kur'ân'da dünya ve ahirette tecelli edecek rahmet konularını özetlemektedir.

4- Mâliki yevmi'd-din.

Kur'ân'da kıyamet ve onunla ilgili bütün safhaları, bölümleri özetlemektedir. Din gününün, yani hesap, ceza ve mükâfat gününün yegâne mâliki Allah'tır.

5- İyyâke na'büdu ve iyyâke nestain.

Kur'ân'da zikredilen putlarla, putperestlerle, ibadet ve taatlerle ilgilidir. Aynı zamanda insana şahsiyet, vakar ve kişilik kazandıran bütün fazilet yollarını telkin eder. Böylece Kur'ân'ın önemli bir bölümünün özetini bütün haşmetiyle yansıtır.

6- İhdina's-sırata'l-müstakim.

Günlük hayatımızın her bölümünde yaratılışımızdaki hikmet ve amacı düşünerek her şeyin en iyisini, en doğrusunu, en güzelini seçmemizi ve böylece doğru yolda, Allah'a uzanan sırat-i müstakim üzere olduğumuza inanmamızla ilgili bütün esas ve prensipleri, tavsiye ve işaretleri kapsayıp özetlemektedir.

7- Sırata'llezine en'âmte aleyhim...

Doğru yolun, ilâhi rızaya uygun hayatın ancak peygamberlerin yolu olduğunu bilerek hayatımızı tanzim etmeyi ilham etmektedir. O bakımdan peygamberlerin inancını, ahlâkını, fazilet ve takvalarını yansıtan bütün hükümleri, kuralları, tavsiyeleri özetleyip yansıtmaktadır.

Peygamberlerin yolundan ve getirdikleri dini esaslardan ayrılıp sapan ve o yüzden Allah'ın gazabına çarpılan ve İsa (aleyhisselam)'ın Alllah'ın oğlu ifân edecek kadar doğru yoldan ayrılan Kitap Ehli'nin kültür ve ahlâkına, inanç ve yaşayışlarına iltifat etmememiz emrediliyor. Zira hakkın başkalık, farklılık ve birkaçlık arzetmiyeceği, onun ancak tek yol olduğu; ondan başkasının bâtıl sayılacağı değişmeyen esaslardan biridir. İslâm ve Kur'ân hak olup doğru yol olarak insanların önüne konulmuşsa; ancak İslâm ve Kur'ân'la tıpatıp uyum halinde olan inanç ve esaslar doğru kabul edilir ki, hepsi aynı yolu gösterir. Onunla tıpatıp uyum sağlamayan her inanç ve esas doğru değildir, sırat-ı müstakimden sapmıştır.

O bakımdan Kur'ân'da putperestlik, müşriklik ve Kitap Ehli'yle ilgili bütün beyânları ve hükümleri Fâtiha'nın bu son âyetinin son bölümü kendinde özetlemektedir.

İnkâr ve Nimet

لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ

"Kâfirlerden bir kısmına -birbirine emsal sayılacak ölçüde- verdiğimiz servete gözlerini dikme."

İnkâr ve azgınlığın dayanaklarından biri, belki de önde geleni, para ve servettir. Buna ekonomik güç de diyebiliriz. Allah'a imân etmeyenlerin bütün himmet, gayret ve özentileri; amaç ve hedefleri geniş nimetlere, ekonomik güce sahip olmaktır. Tabii buna paralel olarak önemli mevkileri

ele geçirmek suretiyle bu arzularını fazlasıyla gerçekleştirme hırsıdır. Aslında dünya hayatımızın bir kanadını gerçekten bu gücün oluşturduğunu bilmekteyiz. Ama kâfirin hayatının iki kanadını da para ve mevki oluşturmaktadır. O bakımdan yeryüzünde ekonomik yönden üstünlük sağlamak onların tek arzu ve hedefleridir. Zaman zaman çok da başarılı olmaktadırlar. Ne var ki, ekonomik güç ve üstünlük, inkâr, azgınlık ve ahlâksızlıkla birleşip kendini güvende hissedince, seksüel sapıklıklara, lüks ve konfora, çılgınca yaşamaya, her şeyi mübah saymaya süratle geçiş sağlar ve dönüş yapılmadığı, önlemler alınmadığı takdirde yıkılıp sefilliğe sürüklenmeye kapı açar ve böylece yalnız ekonomik gücün kurtarıcı olmadığı ortaya çıkar. Kur'an on beş asır önce bu dengesizliğin felâket getireceğini çeşitli vesilelerle açıklayarak milletleri uyarmıştır ve uyarmaya devam etmektedir.

O halde imân ve irfandan, takva ve faziletten yoksun bir ekonomik kalkınmaya heveslenmek, ileride telâfisi zor, hattâ imkânsız birtakım ahlâksızlıkların doğacağından gaflet etmek demektir. Aynı zamanda Allah'a ve Âhiret'e dosdoğru imân edenleri daha büyük amaç ve hedeften uzaklaştırmayı göze almak, ülkenin geleceğini karanlığa boğmak demektir ki aklı başında bir kadronun böylesine sakıncalı bir yolu seçmeleri düşünülemez.

Bunun için ilgili âyetle,

"Kâfirlere verdiğimiz mal ve servete göz dikme!" diye uyarıda bulunulmuştur. Bu uyarıdan maksat, onlar gibi serveti, ekonomik kalkınmayı hayatınızın tek amacı olarak seçmeyin; bir o kadar, hattâ fazlasıyla imân, ahlâk ve fazilet yönünden de kalkınmaya muhtaçsınız, demektir.

Küfrü Seçenlerin İman Etmemelerine Üzülmemek

وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ

"Onların imân etmemesine karşı üzülme."

Zira her insana, hayatını mutlu edecek ölçü ve anlamda-birtakım yetenekler, imkânlar ve ortamlar hazırlanıp verilmiştir. Her kişi bunları kendi lehine ya da aleyhine değerlendirmekte serbest bırakılmıştır. Ancak doğru olanını seçmesi, ilâhi rızaya uygun olanını yapması için yol gösteren, tehlikeden haber veren peygamber gönderilmiş ve kitap indirilmiştir. Cenâb-ı Hak bunu, kullarına olan geniş rahmetinin bir tezahürü olarak ilk insanla başlatmış ve kıyamete kadar devam ettirecektir. Nitekim O'nun en

son mesajı olan İslâmiyet insanoğlunun yolunu kıyamet kopuncaya kadar aydınlatmak üzere indirilmiştir. Yoksa Allah'ın hiç kimsenin imân ve ibâdetine ihtiyacı yoktur. O mutlak ganidir. Herkesin iyi veya kötü kazancı, amel ve işi kendisine aittir.

O halde mevcut yetenek ve araçları -bütün yol göstermelere ve uyarılara rağmen- doğru yolu seçmekte değil, nefsin ihtirasları doğrultusunda kullanıp maddeyi amaç seçmek, insanı hem yüce amaçlardan uzaklaştırır, hem de hilkatinin gayesini unutturur. Kendini bu dereceye düşüren insanların doğru yolu bulmaya çalışmamalarına, ilgi duymamalarına üzülmenin bir anlamı yoktur. Çünkü öylesi bütün imkânları kendi aleyhine kullanmak suretiyle kendine haksızlık etmiştir.

Mü'minlere Karşı Mütevazı Olmak

وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ

"Bir de tevazu kanadını mü'minlere indir."

Hak mütevazıdır, ağırbaşlıdır, güven verici ve sevgi, saygı havası estiricidir. Camilerde sınıf ve makam farkı gözetilmeksizin mü'minlerin imamın arkasında saf bağlayıp namaz kılmaları, onların bu güzel ahlâk ve özelliklerini en güzel şekilde yansıtan olaylardan biridir. Aynı zamanda İslâmiyet'in, imân edenleri yine sınıf ve makam, mal ve servet farkı gözetmeksizin kardeş ilân etmesi, sözü edilen tevazu'un bir diğer belgelerinden biridir.

Bunun için mü'minlerle kaynaşmayan, ülfet etmeyen, ülfet edilmeyen; kendini mü'minlerden saymayan, onlara tepeden bakan kimsede hayır yoktur, denilmiştir. Öylesinin ibâdeti de, zikri de, hayr-u hasenatı da fazla bir anlam ifade etmez.

İlgili âyette, mü'minlere karşı mütevazı olma hususunda her ne kadar emir Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e ise de, bütün mü'minleri de hükmün kapsamına aldığında şüphe yoktur. Zira tefsir usulünde şu kaide vardır: "Hitap has, emir âmdır."

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Açık Bir Uyarıcıdır

وَقُلْ إِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ

"Ve de ki: Şüphesiz ben açık bir uyarıcıyım."

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ve O'nun saadet yolunda yürüyen mü'minlerin görevi, ilâhi emir ve yasakları günün şartlarını, imkânlarını, sosyal yapının eğilimlerini dikkate alarak bilimsel metot doğrultusunda insanlara tebliğ etmek, yanlış yolda yürüyenleri, azıp sapıtanları, yine en uygun şekilde uyarmaktır. Ondan sonrası uyarılanların, tebliğ edilenlerin idrâk, anlayış ve irfanlarına; Allah'ın onların kalplerinde doğuracağı hidâyet (doğru yolu seçme) ilhamına kalmıştır. Çünkü dinde hiçbir zaman zorlama yoktur.

Kur'ân bu cümleyle, dinin zorla, işkenceyle kalp ve kafalara enjekte edilebilen bir nesne olmadığını hatırlatıyor. Hem tehditle bir kişiyi dine sokmak veya Allah'a inandırmak, o kişiyi mü'min yapmaz. Sadece tehdit eden kendi kendini aldatmış olur.

Tebliğ etmek ve uyarmak da gelişigüzel olmaz. Belirttiğimiz gibi, halk psikolojisini bilmeye, ortam ve şartları dikkate almaya, geniş bilgi ve kültüre, söz söyleme sanatını bilmeğe büyük ihtiyaç söz konusudur. Zaten hitabın Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e yapılması, O'nun yolunda yürüyen ve O'nun ahlakıyla ahlâklanan, Kur'ân ve sünneti çok iyi bilen mürşitlerin bu şerefli görevi yüklenmesini ilham etmektedir.

Ayrıca "tebliğ etmek" ve "uyarmak" görevinin ilk hitapla Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e verilmesi, insanların dünya ve âhiret hayatlarıyla ilgili bu önemli hizmetin peygamber ilmini, ahlâkını, metodunu ve dini yayma usul ve adabını bilmeyen ellere bırakılmamasını öğütlüyor. Sebebine gelince: Peygamber ilmiyle, İslâm kültürüyle donatılmamış kimselerin devreye girmesiyle iki sakıncalı durum ortaya çıkar: Birincisi, inanan halk tabakasının gönlünde ifrat alevini yakmak suretiyle onları fanatizmin kucağına atar. İkincisi, dini öğrenmek isteyen aydın kişilerin, dinden soğumasına sebep olur. Oysa İslâm dini, ifrat ve tefritten uzak, itidal sınırını koruyan; hakkı, hakikati dengede tutan, şer'i bir sakınca olmadığı sürece hep kolay olanı emreden mükemmel bir sistemdir. Onu zayıf ve bilgisiz ellere terketmek çok sakıncalıdır.

Nitekim günümüzde bazı İslâm ülkelerinde halka eğitim yoluyla yeterli dini bilgi verilmemesi ve dinin esasını bütün hikmet ve amacıyla kavrayan yeterince ilim adamları yetiştirilmemesi, sığ ve kısır bilgili birçok grupların devreye girmesine neden olmuş, böylece birbirinden ko-

puk, aynı zamanda farklı zümreler dini yayma heves ye gayretiyle sahneye çıkmışlardır. Çoğu Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in tebliğ ve irşad metodunu bilmediği için, dini şekilperestlik havasına sokmakta, esastan kopuk teferruata boğmaktadır. Oysa Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz kadın ve erkekler için tesettürü emretmiş, ama bir kıyafet inkılâbı yapmamıştır. Kendisi de o dönemde Arapların giydiklerini giymiş, ancak temizlik, düzen ve tesettürü hem yaşamış, hem yaşatmıştır.

Kur'ân'ı Parça Parça Etmek, Onu Bütünlüğü İçinde Değerlendirmemek Çok Sakıncalıdır

كَمَآ اَنْزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمِيْنَ ۙ﴿٩٠﴾ اَلَّذِيْنَ جَعَلُوا الْقُرْاٰنَ عِضِيْنَ

"Nitekim iş bölümü yapanlara, Kur'ân'ı parça parça edenlere de (azap indirmiştik)."

Kur'ân ve peygamberi alaya alanlara verilecek azap, onu parça parça edip bütünlüğünü zedeleyen ve bunun için iş bölümü yapan müşriklere verilen azabın bir benzeri olacaktır.

Kur'ân'ın bütünlüğünü zedelemek, onu parça parça etmek için iş bölümü yapanlar kimlerdir?

Bu hususta yedi farklı tesbit yapılmıştır ki, hepsi de âyetin delâlet ve anlamına uygun görülmektedir:

1- Mukatil'e göre: Hac mevsiminde taşradan Mekke'ye akın edip gelen kabileleri, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in tesir alanının dışında tutmak için azılı kâfirlerden Velid b. Muğire, Ebu Cehil ve diğer ileri gelen birkaç kişi iş bölümü yaparak Mekke'nin giriş kapılarına yerleşmek suretiyle İslâm aleyhine propaganda yapıyorlardı.

2- Katade'ye göre: Bunlar Kureyş kâfirlerinden bir gruptur ki, Kur'ân âyetlerinin bir kısmını kendilerine göre bir sıraya koyup onları şu isimlerle belirlemişlerdir: Şiir, Sihir, Büyü, Gelip geçen eskilerin masalları vb.

3- İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre: Bunlar Kitap Ehli olan Yahudi ve Hristiyanlardır. Kendilerine indirilen kitapların bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr ettikleri için kutsal kitaplardaki ilâhi hükümlerde birtakım değişiklikler meydana getirdiler. Hattâ bu konuda kendi aralarında iş bölümü yapıp Kur'ân'a da el uzatmak istediler.

Tabiinden İkrime de aynı görüştedir.

4- Yine İbn Abbas'a göre: Kur'ân âyetlerini kendi aralarında alay konusu edinip, "bu sure benimdir", "şu sure de senindir" şeklinde Allah kelâmını parça parça etmeğe çalışanlarla ilgili bir açıklamadır.

5- Zeyd b. Eslem'e göre: Bunlar, Salih Peygamberi öldürmek için iş bölümü yapanlardır. Nitekim Neml suresi 49. âyetle bu husus şöyle açıklanıyor: "O (fesatçılar) kendi aralarında yemin edip dediler ki: "Ona ve ailesine bir gece baskında bulunalım, sonra da ona sahip çıkan yakınına, ailesinin yok edilmesine şahit olmadık ve elbette bizler doğru kimseleriz, diyelim."

6- İncil'i aslından uzaklaştırıp farklı anlam ve ifadede birden fazla İncil yazanlara işarettir.

7- Kureyş'in ileri gelenleridir ki, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz aleyhine toplanıp iş bölümü yapmışlardı.

Kur'ân, sözü edilenlerin yaptıkları tahrifat, ortaya koydukları fikirler ve hasmane davranışlarından dolayı mutlaka hesaba çekileceklerini haber veriyor. Böylece yaşamakta olan mü'minlere Kur'ân'ın ve İslâm'ın bütünlüğünü korumaları hususunda birbirlerine destek olmaları isteniliyor. İnkarcılar da Kur'ân'ı bölüp parçalama, değiştirip tahrif etme hevesine kapılmamaları hususunda uyarılıyor. Zira Kur'ân'ı Allah'ın kıyamete kadar her türlü tahriften koruyacağında hiç şüphe yoktur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığına delâlet eden birkaç belgeye yer verilerek temel bilgilere dikkatler çekildi. Fâtiha'nın önemi üzerinde durularak Kur'ân'ın özeti mahiyetinde olduğuna işaretle sure üzerinde daha geniş düşünmemiz ilham edildi. Aynı zamanda Kur'ân'ın indirilmesi büyük bir nimet olarak hatırlatıldı; böyle bir nimetin karşısında dünyanın servet ve makamlarının çok küçük kalacağına atıf yapılarak şükretmemiz istenildi.

Sonra da Kur'ân'ın her zaman bütünlüğünün korunması üzerinde duruldu.

Aşağıdaki âyetlerle, inkarcıların arzusuna göre değil, Allah'ın emrettiği şekilde hareket etmemiz emrediliyor. Allah'a ortak koşanlardan yüz çevirmemizde yarar bulunduğu belirtilerek Allah'ın mü'minleri destekleye-

ceği haber veriliyor. Sonra da müşriklerin sataşma ve saldırılarının durmayacağı konu edilerek üzülmeye gerek olmadığı hatırlatılıyor. Ecel gelinceye kadar ibâdet etmemiz emredilerek bizi dünya dağdağasından çekip alacak kutsal havanın önemi ve lüzumu üzerinde duruluyor.

فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴿٩٤﴾ إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ ﴿٩٥﴾ الَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ ۚ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾ وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ ﴿٩٧﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ ﴿٩٨﴾ وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ ﴿٩٩﴾

94- (Ey Şanlı Peygamber!) Artık sen ne ile emrolunuyorsan (onu hak ile bâtılın arasını) ayıracak şekilde ortaya koy. Allah'a ortak koşanlardan yüzçevir (de aldırış etme onlara).

95-96- Şüphen olmasın ki, Allah ile beraber başka ilâh tanıyan o alaycı gruba karşı biz sana yeteriz. İleride (ne olacağını) bilecekler.

97- Şanıma yemin olsun ki, biz onların dediklerinden dolayı senin göğsünün daraldığını biliyoruz.

98- Sen Rabbine hamd ile tesbih et ve secde edenlerden ol!

99- Sana yakin (hak ile ölüm) gelinceye kadar Rabbine ibâdet et!

Allah'ın Emirlerini Açıkça Tebliğ Etme Dönemi

فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ

"(Ey şanlı Peygamber!) Artık sen ne ile emrolunuyorsan (onu, hak ile bâtılı birbirinden ayıracak) şekilde ortaya koy. Allah'a ortak koşanlardan yüzçevir (de aldırış etme onlara)."

Bu âyet inmeden önce, Kur'ân-ı Kerim daha çok gizli okunuyor, ibâdet de gizli yapılıyor; müşriklerin saldırısı dikkate alınarak çok temkinli ve tedbirli davranılıyordu. Aynı zamanda inen âyetler müşriklere tebliğ edilemiyor, sadece imân edenlere ulaştırılıyor ve onlar da fırsat ve ortamı uygun gördükleri zaman kendi yakınlarına tebliğe çalışıyorlardı.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in çevresinde kırk, elli kişi toplanıp az-çok bir güç oluşturma imkânı sağlanınca artık Kur'ân'ın sesli okunması, ibâdetin de açıkça yapılması ve inen âyetlerin imkân nisbetinde insanlara ulaştırılması emredildi.

Bu, İslâm'ın ileride büyük bir devlet olacağının ilk işareti idi. Başarıya ulaşacağına açık delil sayılarak, böylece mü'minlerin güven ve ümidi bir kat daha artmış oluyordu.

Zira azgın inkarcıların ağızlarına geleni söylemeleri, Mekke'ye gelen hacı namzetlerine Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'i sihirbaz, büyücü, şair ve masalcı diye tanıtmaya çalışmaları, ister istemez O'nu üzüyor, canını sıkıyordu. Bazen müşrikler öylesine bardağı taşınyorlardı ki, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in hak adına göğsü daralıyordu. Zira ondaki rahmet ve sıcak ilgi grafiği, insanların Hakk'a inanması hususunda son derece yüksek ve duyarlı idi.

Allah (celle celaluhu), peygamberine büyük bir ümit ve müjde kapısı açarak, İslam'ın mutlaka başarıya erişip duruma hâkim olacağını bildiriyor ve Allah'a ortak koşanlardan yüzçevirmesini emredip sıkıntılı günlerin yakında sona ereceğini ilham ediyordu.

"Şüphen olmasın ki, Allah ile beraber başka ilâh tanıyan o alaycı gruba karşı biz sana yeteriz. İleride (ne olacağını) bilecekler." Mealindeki âyet ile de küfrün başaşağı gelme günlerinin pek uzak olmadığına atıf yapılarak büyük bir tesellide bulunuyordu. Nitekim öyle oldu.

O Dönemde Gelişen Olayın İç Yüzü

Siyerci İbn İshak'ın tesbitine göre; Mekke'nin ileri gelenlerinden Velid b. Muğire, Âs b. Vâil, Esved b. Muttalib b. Esed, Esved b. Abdiyağus ve Haris b. Tulâtile bir araya gelerek Kur'ân ve Peygamberle alay etmeye başladılar ve bunu bir âdet haline getirip sürdürdüler. Allah (celle celaluhu) onların bir bir cezasını dünyada da verdi. Şöyle ki: Esved b. Muttalib'in kısa zamanda gözleri kör olup mahalle çocuklarının eğlencesi haline geldi. Esved b. Abdiyağus'un karnı şişti, birkaç ay inilti, ıstırap ve uykusuzluk içinde kıvranıp kaldı ve çok geçmeden o da öldü, Velid b. Muğire ise, ayağında bir yara çıktı, tedavisi mümkün olmayacak şekilde müzminleşti, yıllarca onun ıstırabını çekip başka konularla meşgul olacak bir sağlık bulamadı. Âs b. Vâil'in ayağına batan diken, yılan zehiri gibi, bacağının

şişmesine ve iniltiler içinde kıvranmasına, sonra da ölümüne sebep oldu. Haris b. Tulâtile'nin ise, başında bir çıban çıktı. Çok geçmeden akli dengesi bozularak pislik içinde can verdi.

Böylece Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ile alay edip Kur'ân'ı küçümseyenler bir bir Allah'ın hışmına uğrayıp ıstırap ve rezillik içinde Cehennem'i boyladılar. Âhirette verilecek ceza ise, daha çetin ve daha şiddetlidir.

Bazı müfessirlerin rivayetine göre, sözünü ettiğimiz o beş kişide meydana gelen sakatlık ve ölüm, melek Cebrail'in işaretiyle, gerçekleşmiştir. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

Kulun İki Hali Vardır

Kulun Allah (celle celaluhu) ile iki hali vardır. Biri, diğerini tamamlar ve kemâle erdirir.

Kur'ân bu iki hali en açık ve duyarlı bir anlatımla belirterek sureyi noktalıyor:

1- İman ve İslâm nimetine şükredip kalbi Allah'a hamd etme duygusuyla, dili O'nu tesbih ve tenzih zevkiyle dolup taşarsa, Allah ile aralarındaki engeller kalkar ve Allah'a yakın olma idrâk ve zevki uyanmış olur. Namaz ve içindeki secde bu yakınlığı, kulun irfan ve takva derecesine göre doruğuna doğru yükseltir.

İşte Allah kelâmı olan Kur'ân'ın tamamı, bu hakikati insan kalbine işlemek, kafasını aydınlatmak için indirilmiştir.

2- Allah (celle celaluhu) ile beraber olma mutluluğuna erişebilmek için ki bu mutlulukların en yücesi, gayelerin gayesidir. İbâdeti vaktinde ve bilincinde yerine getirip, bıkkınlık duymadan, gevşeklik izhar etmeden tam zevkine ererek ölünceye kadar sürdürmek gerekir.

İnsan olarak yaratılmanın ve dünya uğrağına sevkedilmenin amacı, işte bu ibâdettir. Böyle bir ibâdete yönelmenin yolu ise, Allah'ı bilmek ve O'na şüpheden uzak bir gönülle inanmaktır.

İlgili son âyette ölüme "yakin" denilmesi, her canlı için mukadder olduğuna ve bunda hiç şüphe bulunmadığına, aynı zamanda hiçbir fani hakkında şaşmadan hükmünü yürüteceğine işarettir.

İnsan Hayatını Nura Garkeden Üç Emir

Hicr suresi noktalanırken Cenâb-ı Hak, başta Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) **olmak üzere, bütün mü'minlere bir bir seslenerek üç emir vermiştir:**

a) Allah'ı hamd ile tesbih etmek,

b) Namaz kılıp Hakk'a secde edenlerle birlikte secde etmek,

c) Çocukluk dönemi dışında hayatın her gününde emredildiği şekilde ibâdete devam etmek, ölüm gelinceye kadar ibâdetten ayrılmamak.

Birinci emir şu hususu bize öğretiyor: Allah'ı dosdoğru bilip imân edenler ancak O'na hamdederler; O'nu en güzel övgülerle yâd ederler. Çünkü insan iyice tanımadığı, büyüklüğüne ve yüceliğine inanmadığı bir varlığı övmez, takdir duygularını dile getirmez. Allah'ın yegâne yaratan, denge ve düzende tutan, mutlak anlamda tasarrufu elinde bulunduran öncesiz ve sonrasız olduğunu akıl ve imân yoluyla anlayıp tasdik eden kimse, bu irfan ve inanç aydınlığı içinde Allah'ın kudret damgasını görmeye başlar; her şeyin hareket halinde olduğunu, hilkat kanununa bağlı kalarak belli bir plân ve programa göre hizmetini sürdürdüğünü akıl ve ilim yoluyla tesbit edip Cenâb-ı Hakk'ı her türlü beşeri sıfatlardan, noksanlıklardan tenzih eder ve böylece O'nu tesbih etme irfanına kavuşur.

İkinci emir, birinci emrin ruhları aydınlatmasıyla gerçekleşir. Şöyle ki: Allah'ın kudret damgasını eşyanın her parçasında gören bir mü'min, vakit kaybetmeden o yüce kudretin karşısında secdeye kapanarak O'nun uluhiyetini, kendi ubudiyetini kalpten dile, dilden diğer azaya getirerek itiraf eder. Böylece cami ve cemaat onun gönül dostlarıyla buluştuğu cennet bahçelerinden biri durumuna gelir. Allah'ın rahmet ve inayetinin cemaat üzerine tecelli ettiğinin zevkine varıp hayatının her bölümünü cami irfan ve kültürüyle değerlendirerek dünya ile âhiret arasında hem köprü, hem de denge kurmuş olur.

Üçüncü emir, birinci ve ikinci emirleri tamamlar ve bütünleştirir. Öyle ki, Hakk'ı bilip O'nun eşya üzerindeki uluhiyet damgasını, kudret remzini gören ve O'na gönülden hamd edip tesbihte bulunan, sonra da namaz kılıp secde etmek suretiyle Cenâb-ı Hakk'a yakın olma zevkine erişen mü'minler, ölünceye kadar bu zevki yudum yudum tatmak isterler; onun

için de ölüm gelinceye kadar başta namaz olmak üzere ibâdete zevk ve heyecanla devam ederler.

Bizi bu surenin tefsirini tamamlamamızda başarılı kılan Allah'a hamd olsun. Feyizli hayatı, rahmet saçan sünneti, yüksek ahlâkı ve gönüllere şifa veren irfanıyla bize manevi destek olan Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e ve O'na dosdoğru uyan mü'minlere salât-ü selâmlar olsun.

Cenâb-ı Hak'tan ilk ve son dileğimiz odur ki: Bizi hamd ile tesbih, namaz ile secde, ibâdet ile yakınlık sağlayan bahtiyar kullarından eylesin. Âmin.

16. SURE

NAHL SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
128	2840	7707

NAHL SURESİ

Kur'ân'ın on altıncı süresidir. Baldan ve bal arısından söz edildiği için bal arısı anlamına gelen nahl, sureye isim olmuştur. Ayrıca buna "niam", yani nimetler suresi de denilmiştir.

Surenin tamamı Mekke'de inmiştir.[1]

NAHL SURESİNİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- İnkarcı azgınların kıyametin hemen kopmasını istemeleri konu edilir. Varlık âleminin yaratılmasıyla ilgili belge ve delillere yer verilerek Allah'ın varlığına ve birliğine geçiş sağlanır.

2- Allah'ın kullarına verdiği sayısız nimetlerden söz edilerek nankörlük edenler uyarılır.

3- Allah'a ortak koşanlar, inkarcı sapıklar, maddeci şaşkınlar kınanır ve böylece hiçbir şeyin Allah'a ortak olamayacağı belirtilir.

4- Allah'ı inkâr edip zulüm ve ahlâksızlığı sanat edinen kavim ve milletlerin yıkılıp yok edildikleri bazı misallerle anlatılarak tarihin tekerrür edeceğine dikkatler çekilir.

5- İnkârcı sapıkların Peygamber'e gerek olmadığıyla ilgili iddiaları çürütülerek gereken bilgi verilir.

6- Peygamberlerin insanları Hakk'a davetinin özeti belirtilerek beşer aklını ve idrâkini harekete geçirecek deliller ortaya konur.

7- Müşriklerin, sapık maddecilerin ikinci hayatı, yani âhireti inkâr etmeleri üzerinde durulur ve aynı zamanda son peygamber Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in risaletini kabul etmeyenlerin nasıl ruhi bir maraza mübtelâ olduklarına işaret edilir. Sonra da böylelerine hazırlanan elim azaptan bahsedilerek inkarcılar uyarılır.

8- Putperestlerden bir kısmının, melekleri Allah'ın kızları diye tanımlamalarını kınar ve Allah'ın evlât edinmekten münezzeh olduğu açıklanır.

---

1 Lübabu't-te'vil: 3/105

9- İlâhi rahmetin inananlarla beraber bulunduğu, onlar hakkında tecelli edeceği çok doyurucu bir anlatımla işlenir.

10- Besin değeri yüksek olan süt ve baldan, meyvelerden söz edilerek dikkatler bu faydalı maddelere çekilir. Balda şifâ bulunduğu açıklanarak ilim adamlarına temel bilgi, ana fikir verilir.

11- Göz, kulak vb. organların her birinin Allah'ın kudret damgasını taşıdığına işaretle bunların önemi üzerinde durulur.

12- Kıyamet gününde peygamberlerin kendi ümmetlerine şahit tutulacakları ve o yüzden mazeretlerin kabul edilmiyeceği, birer uyarı anlamında haber verilir.

13- Adalet, iyilik ve yakınlara ilgi gösterip yardımcı olmak emredilir. Dinin, aklın, sağlam örfün fena gördüğü her türlü hayasızlık, ahlâksızlık, söz ve davranış, haklara tecavüz yasaklanır. Verilen sözlere bağlı kalınması emredilerek, mü'mine yakışan sadakate atıflar yapılır.

14- Şeytandan Allah'a sığınılması emredilir. Onun gerçek mü'minler üzerinde bir sultası olamıyacağı hatırlatılır.

15- Kişinin kalpi imân ile yatışmış bulunduğu halde, bir zorlama ve tehdit neticesi dil ile küfrü gerektiren bir söz söylemesinde sakınca olmadığı bildirilir.

16- Kıyamet gününde herkesin kendi ameliyle baş başa kalacağı ve her kişinin ancak kendi niyet ve amelinin karşılığını göreceği haber verilerek Allah kullarının ona göre hazırlanmaları istenilir.

17- Allah'ın haram kıldığı bazı yiyeceklerle ilgili hükümleri değiştirmelerinden ve işledikleri birtakım haksızlıklardan dolayı Yahudilere bazı nesnelerin haram kılındığı uyarıcı bir misal olarak verilir.

18- İbrahim (aleyhisselam) övülür ve bazı hususlarda Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in de İbrahim Peygamber'i örnek aldığı açıklanır.

سُورَةُ النَّحْلِ ١٦

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

أَتَىٰ أَمْرُ اللّٰهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ ۚ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١﴾ يُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ أَنْ أَنْذِرُوا أَنَّهُ لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنَا فَاتَّقُونِ ﴿٢﴾

1- Allah'ın emri geldi (gelmek üzeredir). Artık onu acele istemeyin. Allah onların ortak koştuklarından pâk ve münezzehtir.

2- Allah kendi buyruğundan (haberli kılmak için) kullarından dilediğine melekleri ruh ile indirir de, "Benden başka hiçbir ilâh olmadığı ve benden korkup (kötülüklerden) sakınmaları hususunda uyarıda bulunun!" (emrini verir).

İNİŞ SEBEBİ

"Kıyamet yaklaştı. Ay bölündü." Mealindeki âyet inince Mekke müşrikleri konuyu yine alaya alıp, hani kıyamet gelmedi, nerede kaldı? Diyerek halkın inancını bozmaya, Kur'ân'ın değerini düşürmeğe çalıştılar. Derken, yukarıdaki âyetler indi. Bir olay herhalde meydana gelecekse, artık o Allah yanında gerçekleşmiş demektir. O nedenle müşriklere, "Hele acele etmeyin. Allah'ın emri geldi, gelmek üzeredir" buyurularak acele etmenin gereksizliğine dikkatler çekildi.

İLGİLİ HADİSLER

"Kıyâmet'in kopacağı bir sırada (peygamber olarak) gönderildim; ancak kıyametin önüne geçtim (ondan biraz önce gelmiş oldum)."[1]

"Ben ve kıyamet şu ikisi (iki parmağım) gibi bir arada gönderildik."[2]

---

1 Tirmizi/Fiten: 39

2 Buhari/Rikak: 39, Talâk: 25, Tefsir: 79 - Müslim/Cumua: 43, Fiten: 132, 135 - İbn Mâce/

"Kıyamet kopacağı zaman batı tarafından kalkan biçiminde siyah bir bulut ortaya çıkar ve devamlı göğe doğru yükselir. Derken bir çağrıcı şöyle seslenir: "Ey İnsanlar!" Bunun üzerine insanlar birbirlerine dönüp "İşittiniz mi?" diye sorarlar. Onlardan bir kısmı şüpheli bir tavır takınırlar. Sonra ikinci bir defa yine "Ey insanlar!" denilir. Bunun üzerine yine insanlar birbirlerine dönüp "İşittiniz mi?" diye sorarlar. Onlar da : "Evet işittik" diye cevap verirler. Sonra üçüncü defa yine, "Ey insanlar! Allah'ın emri geldi, gelmek üzeredir. Artık onu acele istemeyin" diye buyurulur."

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) bu sözleri söyleyip biraz durduktan sonra devamla buyurdu ki:

"Canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, iki adam satılık elbiseleri açarlar, ama onu bir daha katlayıp kaldırma imkânı bulamazlar. Adam havuzuna elini uzatır, ama hiçbir şeyi sulama imkânı bulamaz. Adam devesini sağar, ama ondan içme imkânı bulamaz. (kıyametin kopması öylesine ani ve baskın olacak.)"[1]

Allah'ın Emri

أَتَىٰٓ أَمْرُ ٱللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ

"Allah'ın emri geldi (gelmek üzeredir). Artık onu acele istemeyin."

Âyette anılan "emir" den maksat nedir? Bunu açıklamadan önce bu kavramın birçok mânalara delâlet ettiğini belirtmemizde yarar vardır.

Onları şöyle sıralayabiliriz:

a) Durum, iş ve mesele,

b) Örneksiz bir şeyi icad etmek,

c) Buyruk, direktif.

d) Kıyamet, beklenen saat,

e) Azap ve hüküm.

İlgili âyette "Allah'ın emri geldi"den maksat, vaadedilen azabın acele

---

Mukaddeme: 7, Fiten: 25 - Darimi/Rikak: 46 - Ahmed: 4/309 - 5/92, 103, 108

1 İbn Ebi Hatim: Akabe b. Âmir (radıyallahu anh)'den

gelmesini isteyenlere bir cevap olmak üzere o günlerin pek yakın olduğunu hatırlatmaktır.

Diğer bir yorumla, iniş sebebinde belirtildiği gibi, Kur'ân'ı alay konusu edinip kıyametin hemen kopmasını isteyenlere bir cevap olarak inmiştir. Böylece kıyametin yaklaşmakta olduğuna dikkatleri çekmek söz konusudur.

Müfessir Kurtubi'nin tesbitine göre, "Allah'ın emri geldi" mealindeki âyet inince, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) ve ashabı telaşlanıp yerlerinden sıçrar gibi oldular. Derken Melek Cebrail ikinci cümleyi indirdi: "Onu acele istemeyin" veya "o hususta acele etmeyin!" Bunun üzerine hepsi de yatışıp derin bir nefes aldılar."[1]

Müşrikler ilâhi sünneti bilmedikleri, O'nun kudretinin sınırsızlığını ve tecelli sebeplerini anlayamadıkları için, Kur'ân'da yapılan tehdid ve vaadleri hafife alıyor, zaman zaman alay konusu ediniyorlardı. O bakımdan birinci âyetin son bölümünde onların Allah hakkındaki yanlış anlayışlarından Cenâb-ı Hakk'ın pak ve münezzeh olduğu belirtiliyor; O'nun koyduğu plânın, hazırladığı-programın şaşmadan hedefine ulaşacağına işaretle her şeyin mukadder bir vakti bulunduğu hatırlatılıyor.

Meleklerin Ruhla İnmesi

Ruh'tan maksat nedir? "Emir" kavramı gibi onun da bulunduğu cümle içindeki yerine göre mana alacağını söyleyebiliriz. İlgili âyetteki yerine bakılınca, şu manalara delâlet ettiği anlaşılır.

Nitekim ilim adamlarımızın da kelime üzerindeki tesbitleri o doğrultudadır. Şöyle ki!

a) Vahiy,

b) Kur'ân-ı Kerim âyetleri,

c) Uyulması gereken ilâhi buyruk,

d) Yaratılacak insanların, ruhlar âleminde sırasını beklemekte olan ruhları,

e) Rahmet ve hidâyet,

1 Tefsir-i Kurtubi: 10/66

f) Allah'ın yarattıklarından büyük bir varlık,

g) Kalplere hayat veren ilâhi kelâm,

h) Melek Cebrail (aleyhisselam).

Birinci ve bir de son maddede belirtilen mana amaca en uygun olanıdır. Çünkü ilâhi vahiy, kalplere hayat ve enerji, nur ve feyiz verir. Ruh da bir bakıma hayat, nur ve enerjiden ibarettir. Allah (celle celaluhu) kullarına bu anlamdaki ruhu ancak peygamber vasıtasıyla gönderir.

O nedenle âyetin bir bölümünde,

"Onu kullarından dilediğine indirir." buyurulmuştur ki bu, bir bakıma vahye, bir bakıma da Melek Cebrail'e işarettir.

İnen Vahiy Genel Ölçüde İki Amaca Yöneliktir:

1- Allah'ın varlığını, birliğini tanıtmak ve bâtıl ilâhlara tapanları veya onları Allah'a ortak koşanları uyarmak. Bu daha çok ilim ve imâna dayanır,

2- İmândan sonra Allah korkusunu kalplere işlemek; böylece mü'minlerin kötülüklerden sakınmalarını sağlamak. Bu daha çok amelle ilgilidir.

İşte bütün emirler, yasaklar, hükümler, va'dler (verilen sözler), vaatler (tehditler), kıssalar; öldükten sonraki hayatın safhaları hep bu iki amacın kapsamına girmektedir.

O halde bir kişiden Allah'a imânı ve Allah ile Âhiret korkusunu çekip alın, geriye hayvani bir hayat kalır: Yeme, içme, evlenme, uyuma ve maddenin peşinde bir ömür tüketme...

Görüldüğü gibi, vahiy: İmân, ilim ve ameli birleştirip aynı amaca yöneltmektedir. İmân ilme güç verir, istikamet verir. İkisi birden sağlıklı ameli oluşturur.

Peygamberi Ancak Allah (celle celaluhu) **Seçer**

Peygamberlik tahsil ile elde edilen bir meslek dalı değildir. Allah (celle celaluhu) dilediği kavim ve milletin içinden dilediği ve ehil gördüğü zatı seçip risâlet şerefiyle şereflendirir. O bakımdan "Allah, ilgili ikinci ayette meleklerle birlikte indirdiği vahyi veya gönderdiği Melek Cebrail'i kullarından dilediğine, seçip gönderir" şeklinde açıklayarak bu konuda bize aydınlatıcı bilgi vermiştir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Allah'ın verdiği sözün mutlaka yerine geleceği, o bakımdan müşriklerin acele istedikleri ilâhi hükmün pek yakında ineceği, böylece küfrün başaşağı geleceği bildirildi. Sonra da vahyin melekler vasıtasıyla indirildiği ve vahyin iki ana amacı bulunduğu açıklandı. Peygamberlerin de ancak Allah (celle celaluhu) tarafından seçilip görevlendirildiğine değinilerek bu konuda vaki şüphelerin doğru olmadığına işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, inkarcıların akıllarına ışık tutularak göklerin hak ile yaratıldığı ve sağlam bir düzen üzere kurulduğu belirtilerek, bunun da Allah'ın birliğine başlıca açık delillerden biri olduğu hatırlatılıyor. Sonra insanın nutfeden yaratılması konu ediliyor; şaşmayan biyolojik kanunlarla, genetik olaylarla onun vücut bulduğu açıklanarak Allah'a karşı gelmenin büyük bir gaflet ve idraksizlik olduğuna dikkatler çekiliyor. Arkasından ilâhi nimetlerin başında yer alan davarlar, binek hayvanları konu edilerek bunları insanın hizmetine sevkeden Allah (celle celaluhu)'ya şükretmenin gereği üzerinde duruluyor. Bilahare düşünce ve idrâklerin bu doğrultuya çevrilerek Allah'ın insanları cüz'i irâdelerini kullanmaları için serbest bıraktığına işaret ediliyor.

خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ ۚ تَعٰلٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَ
مِنْ نُطْفَةٍ فَاِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿٤﴾ وَالْاَنْعَامَ خَلَقَهَا ۚ لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَافِعُ
وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٥﴾ وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرِيحُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ ﴿٦﴾
وَتَحْمِلُ اَثْقَالَكُمْ اِلٰى بَلَدٍ لَمْ تَكُونُوا بَالِغِيهِ اِلَّا بِشِقِّ الْاَنْفُسِ ۚ اِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوفٌ
رَحِيمٌ ﴿٧﴾ وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً ۚ وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ
﴿٨﴾ وَعَلَى اللّٰهِ قَصْدُ السَّبِيلِ وَمِنْهَا جَائِرٌ ۚ وَلَوْ شَاءَ لَهَدٰيكُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٩﴾

3- Gökleri ve yeri hak ile yarattı. O, onların ortak koştuklarından çok yücedir.

4- İnsanı nutfe (spermleri taşıyan sıvı)dan yaratmışken, bakarsın ki o, (bize karşı) açıkça tartışan bir düşman kesilivermiştir.

5- Davarları da sizin için yarattı; onlarda (sizin için) ısıtacak şey ve nice yararlar vardır; hem onlardan yersiniz.

6- Onları (ağıllarına) sürüp getirdiğinizde ve (otlaklara) sürüp götürdüğünüzde, sizin için onlarda içinizi açan güzellik ve çekicilik vardır.

7- Ağırlıklarınızı da yüklenirler de sizin ancak zor zahmet varabileceğiniz şehirlere kadar götürürler. Şüphesiz ki Rabbiniz çok şefkatli, çok kayıran, çok merhamet edendir.

8- Binesiniz diye at, katır ve merkebi birer süs olarak yaratmıştır. Bilmediğiniz daha nice şeyleri yaratır.

9- Doğru yolu bildirmek, gösterip yöneltmek Allah'a aittir. Yollardan bir kısmı eğridir (amaca ulaştırıcı değildir). Allah dileseydi hepinizi doğru yola iletirdi.

İNİŞ SEBEBİ

Mekke'nin ileri gelen azgın inkarcılarından Ubey b. Halef, eline aldığı çürüyüp ufalanmış kemikleri Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e göstererek: "Ya Muhammed! Sen Allah'ın bu çürüyüp toz haline gelmiş kemikleri yeniden dirilteceğini mi söylüyorsun? Olur şey değil bu." dedi. O sebeple yukarıdaki âyetler indi.[1]

İLGİLİ HADİSLER

Ebu Bekir Sıddik (radıyallahu anh)'ın kızı Esma (radıyallahu anha) diyor ki:

"Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz devrinde bir atı kesip etinden yedik."[2]

Câbir (radıyallahu anh) diyor ki:

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ehli eşeğin etinden yememizi yasakladı. At etine ise, izin verdi."[3]

Yine Câbir (radıyallahu anh) diyor ki:

"Hayber'in fethinde at, katır ve merkep kesip yemek istedik. Çünkü

---

1 Esbab-ı Nüzul-Lübabu't-te'vil: 3/106

2 Buhari/Zebayih: 28 - Müslim/Sayd: 38- Nesâi/Dahaya: 23, 33 - İbn Mace/Zebayih: 12 - Ahmed: 6/345, 346, 353

3 Ebu Dâvud/Et'ime: 33 - Tirmizi/Et'ime: 6 - İbn Mâce/Zebayih: 13 - Dârimi/Edahi: 21

o günlerde kıtlık içinde bulunuyorduk. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz katır ile eşek etini men'etti, at etini yememizi serbest bıraktı."[1]

Bişr b. Cehhaş (radıyallahu anh) anlatıyor:

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, mübarek ağzından bir damlacık ıslaklık çıkarıp elinin ayasına dokundurdu ve şöyle buyurdu: "Allah (celle celaluhu) buyuruyor ki:

"Ey ademoğlu! Beni nasıl âciz bırakabilirsin ki, seni buna benzer bir sıvıdan yarattım da seni boylu poslu kılıp düzene soktum da dengede tuttum, iki ayağınla yürüdün ve yeryüzünde senin sesin duyuldu. Toplayıp tekelinde tuttun da ölüm gelip gırtlağına dayandı; o zaman tasadduk ediyorum diyebildin. Artık nerede tasadduk zamanı (o gelip geçti)."[2]

Allah'ın Varlığına, Birliğine Deliller

İlgili âyetlerle, Allah'ın varlığında eşsiz, denksiz ve benzersiz; birliğinde ortaksız olduğu on iki kadar delille belirtilerek insanların düşünce ufukları genişletiliyor. Delillerin hepsi de, kâinatta her şeyin belli bir plâna göre yaratıldığını, amaçsız hiçbir şeyin mevcut olmadığını, yüksek bir kudretin kusursuz eseri bulunduğunu haber veriyor.

O halde birtakım faydalar ve hizmetler sağlamak için belli özelliklerde yaratılan her eser, mükemmelin de ötesinde bir yapıcısının varlığına delâlet eder. Böylece eserden müessire, plândan plâncıya geçişle sonsuz kudret sahibi Allah'ın varlığı ve birliği istidlal edilir.

Göklerle Yeri Hak ile Yaratmıştır

خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ

"Gökleri ve yeri hak ile yarattı."

Hikmetin gerektirdiği ölçüde, insanın yararlanacağı düzende yaratılan göklerle yeryüzü, şüphesiz ki her yönleri ve hareketleriyle kesin matematiksel düzenlemelere göre hazırlanmıştır. Plânda bir değişiklik, düzenlemede bir formül oynaklığı mevcut sistemin dengesini ve sağla-

---

1 Buhari/Meğazi: 38, Zebayih: 28 - Müslim/Sayd: 65, 71, 81 - İbn Mâce/Zebayih: 12, 14 - Ahmed: 3/322, 356, 361, 385 -4/89

2 Müsned-i Ahmed - İbn Mâce - İbn Kesir: 2/561

makta olan hizmetini bozup aksatır.

Buna bir, iki örnek verelim:

a) Yerküre kendi ekseni etrafında baş döndürücü bir hızla dönmektedir. Ancak bu ekvatorda dakikada 27 km, kutuplara doğru azala azala tam kutuplarda 10 km'ye düşmektedir. Böylece bu farklı hareket ve hızla gece gündüz meydana gelir. Hareketin hızı ekvatorda 13 km kutuplarda ise 5 km olsaydı arzulanan yarar ve hizmet gerçekleşebilir miydi? Nitekim öyle bir durumda gece ile gündüzün uzunluğu anormal şekilde artar; dosdoğru çalışma ve dinlenme imkânı kaybolur, normal düzen alt-üst olurdu.

b) Dünyanın yüz ölçümü yaklaşık 510 milyon kilometre karedir. Böyle değil de 310 milyon kilometre kare olsaydı, durum ne olurdu? Önce yerçekim kuvveti azalır ve atmosferin bugünkü ölçüde kalması mümkün olmazdr. O sebeple de canlıların ve bitkilerin yaşama şansı kalkardı.

Görüldüğü gibi, göklerle yerin belli hesaplara ve ölçülere göre yaratılması, bir tesadüf eseri değil; canlılarla bitkilerin yaşamasına elverişli ölçü ve düzenlemede belli bir plâna göredir. Kur'ân bu plân ve ona göre düzenlemeyi "hak" tabiriyle ifade ediyor. Göklerin ve yerin hareket halinde olması ise, bir hareket ettirenin varlığına ayrı bir delil değil midir?

İnsan Nutfeden Yaratılmıştır

خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَاِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ

"İnsanı nutfe (spermleri taşıyan sıvı)dan yaratmışken, bakarsın ki o, (bize karşı) açıkça tartışan bir düşman kesilivermiştir!"

Nutfe: Sözlük olarak, bir damla saf suya denir. Bu manayla, erkeğin cinsel aletinden şehvetle çıkan bel suyuna da nutfe denilmiştir. Kıyamet suresinde ise, nutfenin atılıp fışkıran meni, yani belsuyu olduğu çok açık bir anlatımla belirtilir. Sonra buna ikinci bir açıklık, insan suresinde getirilerek, insanın sadece sözü edilen nutfeden değil, birbiriyle karışıp imtizaç eden sıvıdan, sperm ile yumurtanın birleşmesinden yaratıldığı anlatılır.

Bu da Allah'ın varlığına ve birliğine kuvvetli delil sayıldığı için Kur'ân'ın tam on iki yerinde değişik kelime ve ifadelerle anlatılmaktadır.

Böyle bir ameliyede ilâhi kudretin yüceliğini belirtmek için de bir santimetre küp meni sıvısı içinde normal olarak 60-100 milyon sperma

hayvancığının bulunduğunu söylemek yeter. Başka hangi kudret ya da tesadüf bu canlı hücreleri bir santimetre küp sıvının içine böylesine bir programla yerleştirebilir?

İnsan, yaratılışında hakim olan bu yüksek kudreti idrâk etmez ve nereden, nasıl oluştuğunu düşünmez de Allah (celle celaluhu) diye bir kudretin yokluğunu konu edinerek tartışmaya heveslenir! Oysa Allah'ı inkâr etmek, O'nu isbat etmekten çok daha zordur, hattâ mümkün değildir.

Davarlarda Isıtacak Nesne Ve Nice Yararlar Vardır

وَالْأَنْعَامَ خَلَقَهَا ۚ لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَافِعُ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ

"Davarları da sizin için yarattı. Onlarda (sizin için) ısıtacak şey ve nice yararlar vardır; hem onlardan yersiniz."

Eti yenen hayvanlardan davarlar konu ediniliyor. Çünkü diğerlerine nisbetle bunlar daha yararlı ve daha verimlidirler.

İlgili âyetle davarların yaratılıp insanların istifadesine verildiğine bakılınca, hayvanların insanlardan önce yaratıldığı kesinlik kazanıyor. Ayrıca belirli davarların kalıtımında bir değişikliğin sözkonusu olamayacağı anlaşılıyor. Zira ilâhi kudret sığırı sığır olarak, koyunu da koyun, keçiyi de keçi olarak yarattığını açıklıyor. Bunlardan her birini vücuda getirmek için birer defa tecellide bulunduğunu ve ondan sonra programlanan biyolojik kanuna göre üremenin sürüp geldiğini işaret ediyor ve bir türden başka bir türe geçiş olmadığına işaret ediliyor.

Günümüzde gelişen biyoloji ve genetik ilimler de bunu kanıtlamaktadır. Nitekim Genetik adlı kitapta deniliyor ki: "Bütün canlılarda çoğalma sonucu meydana gelen yeni bireyler geçmişlerine ve kardeşlerine diğer canlılara olduğundan daha fazla benzerler. Bir koyunun kuzusu yine koyundur. Boynuzsuz bir koyundan boynuzlu bir kuzu meydana gelebilir. Fakat bir koyunun fare veya at doğurduğu görülmemiştir. Bunun gibi domates tohumundan yine domates, yulaf tohumundan da yulaf çıkar. Süt ve balık ile büyütülen bir kedi yavrusu ile su ve at eti ile büyütülen bir kedi yavrusunun kediden başka birer hayvan olarak gelişmeleri söz konusu olamaz."[1]

Gelişime gelince: Kalıtıma bağlı kalıp, aynı türden meydana gelen iki

1 Genetik: 19/Ankara: 1974 - Ziraat Fakültesi yayınları

yavrunun veya iki bitkinin tam manasıyla birbirine tıpatıp benzedikleri söylenemez. Bu da sonsuz kudretin yaratmadaki eşsizliğini gösterir. Bir fabrikanın mamulleri gibi aynı ölçü ve biçimde değillerdir.

Davarların Birtakım Faydalı Yanları

Davarların etinden, sütünden yararlandığımız gibi, yününden ve kılından, derisinden, yağından, kemiğinden ve diğer artıklarından da yararlanmaktayız.

Isıtacak şey ise, yünleri ve derileri olmakla beraber dışkılarından elde edilen biyogaz da olabilir. Zira "difi'" kelimesi bunların hepsine delâlet etmektedir. Davarları bu özelliklerde yaratıp insanın hizmetine veren ve onlardan yeterince yararlanma akıl ve zekâsını insana bahşeden Alldh'ın şanı çok yücedir.

At, Katır ve Eşek

وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً

"Binesiniz diye at, katır ve merkebi birer süs olarak yaratmıştır."

Bunlar gerek binek, gerekse yük ve koşum hayvanı olarak yetiştirilir ve kullanılırlar. Özellikle ata binip bir süre dolaşmak insanı ferahlatıp rahatlatır.

İşte bütün bunlar, diğer varlıklar gibi, ezelde hazırlanan ve vakti gelince uygulamaya konulan ilâhi düzenlemenin nimetleridir. Hepsi de insan için yaratılmıştır. İnsan da yüce yaratanı bilmek, O'na kulluk etmek ve bu inanç, düşünce atmosferi içinde hayatın anlam ve hikmetini kavramak, sonra da ikinci hayata döndürülerek ebediyen mutlu edilmek için yaratılmıştır.

Doğru Yolu Bildirmek ve Ona Yöneltmek

وَعَلَى اللهِ قَصْدُ السَّبِيلِ وَمِنْهَا جَائِرٌ

"Doğru yolu bildirmek, gösterip yöneltmek Allah'a aittir. Yollardan bir kısmı eğridir."

İnsanın aklı ve zekâsı ile dinlerin belirlediği ve tanımladığı doğru yolu yalnız başına bulması çok zor; hattâ çoğu kimseler ve toplumlar için mümkün değildir. O nedenle doğru yolu bildirmek Allah'a ait; o yolda yü-

rümek ise, insana aittir. Peygamber gönderilmesi ve kutsal kitap indirilmesi, bu yolu tanımlayıp göstermeğe yönelik bir lütuftur.

İnsan sadece kendi aklıyla hayatın amaç ve hikmetini bütünüyle bulup kavrayamaz. Zira kendi aklına bağlı kalıp seçeceği yol, herhalde kendisi kadar kusurlu ve neticesizdir. Mükemmel bir yolu, mükemmel kudret sahibi Allah (celle celaluhu) açıp hizmete hazırlar. Onun kusursuz olduğu söz götürmez kesinliktedir. Nitekim bunun misallerini her yerde görmek veya duymak mümkündür. Peygamber ve kitaptan bilgi ve kuvvet almayan toplumların bir kısmı güneşe, bir kısmı yıldızlara, bir kısmı taştan yontulmuş putlara, bir kısmı ineğe, bir kısmı ateşe, bir kısmı da büyük kahramanlara tapacak kadar doğru yolu kaybetmişlerdir. Diğer bazı toplumlar ise, maddeyi temel kabul edip manevi değerlerin tümünü ret ve inkâr ederek insanın bir avuç gübre olarak son bulup birtakım parazitlere dönüşeceğini ve bir daha vücut bulmayacağını, silinip belirsiz olacağını iddia etmişlerdir.

İşte Kur'ân insanı bu hususta uyararak doğru yolu bildirmenin ve onu tanımlamanın, ona iletip eriştirmenin Allah'a ait olduğunu açıklıyor ve insanlara bu konuda en sağlam kıstası vererek gereken yardımcı vasıtalardan yararlanmasını hatırlatıyor.

Sonuç olarak Kur'ân şunu açıklıyor: Allah'ın gösterdiği yol, doğru yoldur. İnsanların kendi akıl ve zekalarıyla veya geleneklerine uyarak belirledikleri yollar ise eğridir.

Doğru Yola Eriştiren Allah'tır

وَلَوْ شَآءَ لَهَدٰىكُمْ اَجْمَعِينَ ۧ

"Allah dileseydi hepinizi doğru yola iletirdi."

İlgili âyetle, önemli bir konuya temas ediliyor ve iyi düşünmemiz isteniliyor. Çünkü ancak Allah'ın dilediği olur. O bakımdan bütün insanların doğru yolda yürümesini dileseydi mutlaka yanlış yola sapan olmazdı. Ama öyle dilememiştir. Bunun elbette birçok sebep ve hikmetleri söz konusudur.

Onlardan bir kısmını şöyle belirtebiliriz:

a) Hayatın akışı canlılığını kaybederdi.

b) İnsanlar arasında rekabet, mücadele, tartışma ve sürtüşme olmaz,

olmayınca da gelişme ve ilerlemeyi doğuran sebepler ortaya çıkmazdı.

c) O yüzden atalet başlar, ilmi araştırma diye bir hamle ortaya çıkmaz, bugünkü teknik ilerleme diye bir şey düşünülemezdi.

d) Bunların da ötesinde insanın plândaki yeri, hilkatinin gereği, dünyaya getirilişinin hikmeti anlamsız kalırdı. Oysa Cenâb-ı Hak, mutlak surette hikmet sahibidir, ezelde hazırladığı plân ve programı değiştirmez, kıyamete kadar onu ilk belirlenip çizildiği gibi uygular.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle inkarcı şüphecilerin akıllarını harekete geçirmek, idrâklerini uyanık tutup doğruyu bulmaya yöneltmek için göklerin ve yerin hak ile yaratıldığı belirtilerek düşünce ufukları genişletildi. Sonra da insanın nutfeden yaratıldığı konu edilerek küçücük genlere, bu sanat harikası canlının bütün özelliklerini nakşeden O Yüce Kudret'in varlığına her biri delil gösterildi. Arkasından insanoğlu için yaratılan davarlara dikkatler çekilerek, çok kusursuz bir düzenlemenin mevcut bulunduğuna işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın varlığını ve birliğini yansıtan yağmur nimetine parmak basılıyor. Güneş, ay, gece ve gündüz düzenlemesi üzerinde durularak mevcut plânda tesadüflerin hiç yeri olmadığı belirtiliyor. Karada renkleri, faydaları ve şekilleri değişik birçok nimetlerin yaratıldığına; denizlerin, başta balık olmak üzere birçok nimetleriyle birlikte geçim kaynağı olduğuna dikkatler çekiliyor ve bu nimetlerden yararlanmamız ilham ediliyor.

هُوَ الَّذِيٓ اَنزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً لَّكُم مِّنْهُ شَرَابٌ وَّمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ ﴿١٠﴾ يُنۢبِتُ لَكُم بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْاَعْنَابَ وَمِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ ۗ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١١﴾ وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۙ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۗ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِاَمْرِهٖ ۗ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ۙ﴿١٢﴾ وَمَا ذَرَاَ لَكُمْ فِى الْاَرْضِ مُخْتَلِفًا اَلْوَانُهٗ ۗ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣﴾ وَهُوَ الَّذِى سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَاْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا وَّتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا ۚ

وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاخِرَ فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٤﴾

10- O ki gökten size su indirdi. Ondan hem içilecek su, hem (davarlarınızı) yaymak için ot sağlarsınız.

11- Hem o su ile sizin için ekin, zeytin, hurma, üzümler ve her çeşit meyveler bitirir. Şüphesiz ki bunda düşünen bir millet için âyet (öğüt, ibret ve delil) vardır.

12- Ve sizin için gece ile gündüzü, güneş ile ayı ve yıldızları (yaratarak) belli kanunlarına bağlayıp, hizmetinize verdi. Doğrusu bunda aklını kullanan bir millet için nice öğütler, ibretler ve belgeler vardır.

13- Sizin için yeryüzünde, farklı renklerde yarattıklarını da hizmetinize vermiştir. Şüphesiz bunda iyice düşünüp öğüt alan bir millet için öğüt ve ibret vardır.

14- Pek taze et yemeniz ve takınacağınız süs eşyasını çıkarmanız için denizi de (belli ölçü ve kanunlarla) yararınıza sunan O'dur. Gemileri de suyu yara yara gittiğini görürsün ki, bu Allah'ın geniş lutfunu ve ihsanını dilemeniz içindir. Ola ki şükredersiniz.

Gökten İndirilen Su

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ

"O ki gökten su indirdi. Ondan hem içecek su, hem (davarlarınızı) yaymak için ot sağlarsınız."

Hayatın kaynağı olan su, birçok değişikliklere, değişik yerlere uğrasa da sonunda yine buharlaşarak kendisine karışan yabancı maddelerden arınır da bulutları oluşturur. İlâhi filtreden geçtikten sonra tekrar yeryüzüne inerek bir devr-i dâim yapar. Dünyanın onda yedisinin denizlerle kaplı olması, bize, su ihtiyacımızı karşılamada en büyük kaynaktır.

Bilindiği gibi, hiçbir şey eksilmeden, fire vermeden dünyamızda aralıksız devir yapmakta, hayatın akışını sağlamaktadır. Bu öyle bir kanundur ki, şaşmadan hizmet vermekte ve her yönüyle yüce kudretin sınırsızlığını simgelemektedir.

İşte ilgili âyetler, Allah'ın bu büyük nimetini ve faydalarını sergileyerek, onu plânlayıp programlayan Cenâb-ı Hakk'a şükretmemizi öğütlüyor ve her nimette O'nun ismini ve tecellisinin izini görmemizi ilham ediyor.

Diğer yandan davarların beslenip yararlı düzeyde insanlara hizmet etmeleri için otlak alanlarının korunmasına işaret ediliyor.

Günümüzde nüfus artışı, sanayinin gelişmesi birçok bölgelerde çok hatalı bir yerleşme ve plânlamaya neden olmaktadır. Ziraate elverişli alanların beton yığınlarıyla, fabrika ve benzeri sanayi tesisleriyle yok edilmesi, hem tarımı, hem de hayvancılığı olumsuz yönde etkilemekte ve birtakım sıkıntıları beraberinde getirmektedir. Cenâb-ı Hakk'ın özellikle davarların faydalarından, otlak alanlardan söz etmesi, bizi bu konuda uyarmaya, daha iyi düşünmeye sevkeden bir ön bilgidir. Zaten ilâhi metot gereği, çok faydalı ve yararlı konulara temas edilirken detayına inilmez, temel bilgi verilerek insan aklına ışık tutulur.

Üç Yararlı Ürün

يُنْبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْأَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ إِنَّ

فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

"Hem o su ile sizin için ekin, zeytin, hurma, üzümler ve her çeşit meyveler bitirir. Şüphesiz ki bunda düşünen bir millet için âyet (öğüt, ibret ve delil) vardır."

Ekin tabiriyle tarımın önemi ve ekonomik yapımıza olan katkısı anlatılıyor. Sonra da üç önemli üründen ismen söz ediliyor ve arkasından her çeşit meyveyi kapsar şekilde bir anlatıma yer veriliyor. Bunun birtakım sebepleri ve yol gösterici hikmetleri vardır. Kısaca şöyle özetleyebiliriz:

Zeytin, hurma, üzüm... Neden? Çünkü bu üçünü de çürütmeden depolamak ve besleyici gıda maddeleri olarak bulundurmak mümkündür. Ayrıca bu üç ayrı meyvanın birçok faydaları söz konusudur. Şöyle ki:

Zeytin: Önemli bir endüstri bitkisidir. Etli kısmında %25 oranında yağ vardır. Bu aynı zamanda tıpta ilâç olarak da kullanılır. Ağacı çok uzun ömürlüdür. Yüz yıldan fazla yaşayanları vardır. Ayrıca asiti alınmış zeytinyağının sindirimi kolaydır. İç organlar üzerinde birtakım olumlu tesirlerinden söz edilmektedir.

Hurma: Palmiyelerin en faydalısıdır. Meyvesi çok besleyicidir. Kıtlık yıllarında binlerce insanı açlıktan kurtarmıştır. Hazmı kolaydır, aynı zamanda ziraate pek elverişli olmayan çöl ve benzeri yerlerde yetişme şansı vardır. Yapraklarından sepet, liflerinden urgan yapılır. Kurusu iyi korunduğu takdirde uzun süre bozulmadan özelliğini aynen korur.

Üzüm: Besleyici bir üründür. Kurusu hayli dayanır. Suyundan sirke, pekmez, şıra ve ağda gibi faydalı maddeler elde edilir. Kuru toprağı sever. O bakımdan sıcak ve soğuk birçok bölgelerde yetişme imkânı söz konusudur.

Âyette bir diğer incelik göze çarpmaktadır, o da, zeytin ile hurmanın tekil, üzümün çoğul şekilde kullanılmasıdır. Bu, az önce belirttiğimiz gibi, bu ürünün sıcak, soğuk farkı olmaksızın kuru toprağı çok sevdiğinden birçok yerlerde yetiştirilme şansına sahip olduğuna, doyurucu ve besleyici özeliği yanında birçok faydaları bulunduğuna işarettir.

Bir başka husus da, sözü edilen üç meyvanın daha çok ihraç ürünleri özelliğini taşımasıdır.

İşte düşünen bir toplum veya millet için ilâhi kudreti yansıtan bu ürünlerde o kudretin damgasını taşıyan nice âyet, belge, öğüt ve deliller vardır.

Bu üç ürünün arkasından diğer bütün meyvelerden genel bir anlatım çerçevesinde bahsedilmesi, meyvanın insan sağlığı üzerindeki olumlu tesirlerine ve iklim şartlarını dikkate alıp yetiştirilmesi mümkün olan meyvelerin çoğaltılmasına işarettir. Allah daha iyisini bilir.

Gece ile Gündüz - Güneş ile Ay

وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۙ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۗ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ ۗ

"Ve sizin için gece ile gündüzü, güneş ile ayı ve yıldızları (yaratarak) belli kanunlarına bağlayıp, hizmetinize verdi."

Kur'ân bunların insanoğlunun hizmetine verildiğini, yani insan için yaratıldığını açıklarken çok önemli bir hususu hatırlatıyor. O da, bunların hepsinin insan yaratılmadan önce var kılınıp düzenlendiğidir.

Bütün bu verimli, plânlı, programlı ve düzenli sistemler kimin, hangi kudretin eseridir? Ortada sağlam bir plân ve matematiksel düzenleme varsa, mutlaka onu düzenleyen vardır.

Güneş ailesinden her birinin güneş çekim kuvvetinin etkisinde ayrı ayrı yörüngelerde hareketlerini kusursuz şekilde sürdürdüklerini biliyoruz. Ancak şu farkla ki, dünya dışındaki gezegenlerden hiçbirinin canlıların, özellikle insanın yaşamasına elverişli şartları taşımadığı, üzerinde yaşadığımız gezegenin canlılara has ölçüde ve lüzumlu bütün şartları kendinde taşıyarak yaratılıp hizmete sevkedildiği bir gerçektir. Nitekim Rahman suresi 10. âyette bu gerçek şöyle açıklanmaktadır: "Yeryüzünü de ancak ve sadece canlı varlıklar için alçaltıp koydu." Bu âyetle, Güneş ile Dünya arasındaki düzenlemeye dikkatler çekiliyor ve ezeli takdirle diğer gezegenlerde yaşama şansının olmadığı hayat şartlarının bulunmadığı temel bilgi olarak veriliyor.

İşte aklını kullanabilen, idrâkini harekete geçirebilen toplum ve milletler için bu açıklamalarda birçok belgeler ve deliller mevcuttur ki, hepsi de insanı iyiye, doğruya yönetmekte ve yüce yaratanı tanıtmaktadır.

Değişik Renkte ve Biçimdeki Bitkiler

وَمَا ذَرَاَ لَكُمْ فِى الْاَرْضِ مُخْتَلِفًا اَلْوَانُهٗ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّقَوْمٍ يَّذَّكَّرُونَ

"Sizin için yeryüzünde, farklı renklerde yarattıklarını da hizmetinize vermiştir. Şüphesiz ki bunda iyice düşünüp öğüt alan bir millet için öğüt ve ibret vardır."

Milyonlarca bitki türü var. Hepsinin rengi, çiçeği, kokusu ve şekli ayrıdır. Oysa hepsi belli iklim şartları içinde topraktan nemalanıp çıkmakta, gökten inen aynı suyu almakta, aynı güneşten yararlanmaktadırlar. Bu, ilâhi tezgâhın tek kalıp ve ölçüde bir fabrika gibi ürün vermediğini, aynı tezgâhta binlerce değişik ürünün imal edildiğini göstermektedir.

İyi ama hepsi de aynı renk ve biçimde olsaydı ne gibi sakıncalar doğardı? Şüphesiz bitkilerin çok çeşitli olması ve çeşidine göre birtakım farklı faydalar taşıması, Allah'ın insanlara çok yönlü bir kimya laboratuvarı hazırlayıp verdiğini ifade eder. Böyle olmasaydı ne bu kadar çeşitli ilâçlar elde edilebilir, ne de insanoğlunun sayısı belirsiz dert ve hastalıklarına şifâ bulunurdu. Aynı zamanda dünya bu kadar çekici ve güzel olmaz, tek desen ve tek rengin gözleri ve gönülleri okşamayacağı neticesi ortaya çıkardı.

İşte böylesine bol ve zengin bir düzenlemede düşünüp de öğüt alan bir millet için ilâhi sanat ve kudretin eşsizliğini yansıtan deliller vardır.

Denizi Ürünleriyle Birlikte Hizmetimize Vermiştir

وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ الْبَحْرَ

"Denizi de (belli ölçü ve kanunlarla) yararınıza veren O'dur."

Kur'ân-ı Kerim'de denizlerin ekonomik hayatımızdaki yerine de sık sık dikkatler çekilmekte, besin kaynaklarımızın önemli bir bölümünün denizlerde mevcut olduğuna işaret edilmektedir. Taze et, inci, mercan, sünger ve diğer faydalı birtakım ürünler geçim kaynaklarından bir kısmıdır.

Gemilerin suyu yara yara yol aldığı belirtilirken deniz taşımacılığının önemi üzerinde duruluyor. Aynı zamanda Müslüman milletlerin denizlere sahip olmaları ve bu önemli, önemli olduğu kadar zengin kaynağı ihmal etmemeleri isteniliyor.

Bütün bu çok faydalı kaynakları nimetleriyle birlikte insanların hizmetine veren, kurduğu mükemmel düzenle her şeyi dengeli, ölçülü ve hesaplı takdir eden Allah'a inanmamak ne ile yorumlanabilir? Bunca açık âyet ve delil karşısında insanoğlu nasıl mazur gösterilebilir?

Deniz Hukuku

Kur'ân-ı Kertm'in on yedi yerinde denizden ve faydalarından söz edildiği halde, müctehid imamlar zamanında denizlerdeki zengin kaynakların ve deniz taşımacılığının önemi yeterince bilinmediğinden konuya pek az yer verilmiştir. Oysa Cenâb-ı Hakk'ın bir konu ya da eşya üzerinde durması, yani Kur'ân'da ondan birkaç defa bahsetmesi, mutlaka onun önemine işarettir. Bazı ilim adamlarının denizlerin hiçbir ülkenin mülkü olamayacağı şeklindeki görüşleri ise, açık denizlerle ilgilidir ve bu görüşte isabet vardır. Böylece açık denizler üzerinde ne Müslümanların, ne de Gayr-i müslimlerin kontrol hakkı olmadığını ortaya koymuşlardır. Azınlıkta kalan bazı müellifler ise, açık denizlerin Gayr-i müslim mülkünden sayıldığını savunmuşlardır ki, ed-Dürü'l-Münteka sahibi de onlardan biridir.[1]

Böylece açık denizler hakkında farklı görüşler ortaya konulmuş ve görüşlerin bir kısmının isabetini belirleyecek sağlam dayanaklar gösterilememiştir. Oysa Kur'ân hukukuna göre, açık denizler umumun yararlanmasına ve karasuları da ilgili devletlerin yararlanmalarına terkedilip,

1 İbn Abidin: 3/266, 267

topraklar gibi insanların kontrolüne bırakılmıştır. Nitekim Câsiye suresi 12 ve 13. âyetlerde bu husus şöyle açıklanmıştır:

"O Allah ki, buyruğu gereği, gemiler yüzüp yol alsın; geniş lütuf, bol ihsanını arayasınız ve şükredesinfz diye denize başeğdirip onu emrinize vermiştir. Göklerde ve yerde ne varsa, hepsini kendi tarafından sizin emrinize vermiştir. Şüphesiz ki bunda iyice düşünen bir millet için açık belgeler vardır."

Bu ve diğer âyetler deniz hukukunu zorunlu kılmakta, belli statülere bağlanmasına dikkatlerimizi çekmektedir. Nitekim günümüzde kural olarak açık denizlerde seyrüsefer serbest kılınmış, karasuları ise devletlerin hâkimiyetine bırakılmıştır. Az yukarıda belirttiğimiz gibi, açık denizlerin herhangi bir ülkenin veya devletin mülkü olamıyacağıyla ilgili görüşün isabetli olduğu anlaşılıyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, gökten indirilen su nimetinden söz edildi. Güneş ailesine dikkatler çekilerek her birinin ilâhi kudreti yansıttığına işaretle sistem üzerinde iyice düşünmemiz istenildi. Sonra da bitkilerin çok çeşitli ve denizlerin önemli kaynaklar olduğu belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, yine Allah'ın insanların rahat yaşamasını sağlamak için yeryüzünü düzenlemesi, dağların belli bir plâna göre yerleştirilmesinin faydası üzerinde duruluyor ve böylece Allah'ın insanlara olan nimetlerinin sayılamayacak kadar çok olduğu hatırlatılıyor.

وَأَلْقَىٰ فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَأَنْهَارًا وَسُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥﴾ وَعَلَامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ ﴿١٦﴾ أَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٧﴾ وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٨﴾ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿١٩﴾

15-16- Yeryüzünde, sizi titreşip sarsmasın diye dağlar koyup yerleştirdi; ırmaklar meydana getirdi ve şaşırmayasmız diye yollar ve alâmetler koydu ve onlar yıldızlarla da yollarını, yönlerini bulurlar.

17- Artık yaratan yaratamayan gibi midir? Etraflıca düşünmez misiniz?

18- Allah'ın nimetlerini saymaya kalkışırsanız, sayamazsınız. Şüphesiz ki Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

19- Allah neleri gizlediğinizi, neleri açığa vurduğunuzu bilir.

İLGİLİ HADİS

"Cenâb-ı Hak, yeryüzünü yaratıp düzenlediğinde yerküre sallanıyordu. (az bir dengesizlik vardı.) Dağları meydana getirerek yerleştirdi de yerküre istikrar buldu (dengesini aldı). Bunun üzerine melekler, dağların şiddet ve kudretine hayret ettiler ve: "Ya Rab! Senin yerkürede yarattıkların arasında dağlardan daha şiddetli olan bir şey var mıdır?" diye sordular. Allah (celle celaluhu) **onlara: "Evet, demir vardır." buyurdu. Melekler: "Demirden daha şiddetli bir şey var mıdır?" diye sordular. Allah onlara: "Evet ateş var" diye cevap verdi. Melekler: "Ateşten daha şiddetli bir şey var mıdır?" diye sordular. Allah onlara: "Evet, su vardır" buyurdu. Melekler: "Sudan daha şiddetli bir şey var mıdır?" diye sordular. Allah onlara: "Evet, rüzgâr vardır" buyurdu. Melekler: "Rüzgârdan daha şiddetli bir şey var mıdır?" diye sordular, Allah, onlara: "Evet, ademoğlu sağ eliyle sadaka verir de sol elinden gizlerse, o daha güçlü ve heybetlidir" buyurdu."**[1]

Dağların Dengedeki Rolü

وَاَلْقٰى فِى الْاَرْضِ رَوَاسِىَ اَنْ تَمِيدَ بِكُمْ

"Yeryüzünde, sizi titreşip sarsmasın diye dağlar koyup yerleştirdi."

İlgili âyetle, dağların yerkürenin dengede durup istikrar sağlaması için vücuda getirildiği açıklanıyor. Burada "sağa-sola sallanma" şeklinde yapılan çeviri, "en temide" fiilinin tam karşılığı değildir. Bunun masdarı olan "meyd" kelimesi daha çok iki anlam taşır: Büyükçe bir cismin titreşimi ve büyükçe kurulu sofra... Görüldüğü gibi, çoğu meallerde "sallanma" şeklindeki çeviri de tam sağlıklı sayılamaz. Titreşim ise, yakın bir karşılık ve çeviri olmakla beraber, (yeryüzünün bir sofra durumuna getirilmesi için üzerinde sabit ve muhkem dağlar meydana getirildi) şeklinde bir tefsir maksada daha uygundur. Dağlar bu büyük sofranın bir bakıma denge ve düzenini sağlar mahiyette birer ayrı nimetlerdir.

---

1 Tirmizi/Tefsir: 3 - Ahmed: 3/124

Zira dağlar her mevsimde değişen görüntüleriyle bizi, arz ettiği güzelliklerine hayran bırakmaktadır. Üstünde yetişen bitki çeşitlerinin zenginliği, havasının temizliği ve bitki örtüsünün bol miktarda oksijen yayması sağlığımız için yararlı ve gönüllerimizi dinlendirici özelliktedir. Ayrıca dağlar bize ekonomik yönden de önem taşıyan bazı kaynaklar taşımaktadırlar.

Bunlardan başka ısının ayarlanmasında, rüzgârların daha çok dengeli esmesinde de dağların önemini unutmamak gerekir.

Ancak bir gün ilim bize dağsız bir dünyanın titreşim ve çalkantı yapacağını, bunu az-çok hissettireceğini ortaya çıkarıp ispatlarsa, o takdirde **"en-temide"** sözünü daha iyi anlamamıza yardımcı olur.

Diğer bir yorumla da, Kur'ân'ın ilgili âyetle, insanlar yaratılmadan önce dağların meydana getirildiğine işaretle, dünyanın bu hususta geçirdiği jeolojik devirlere dikkatlerimizi çekmekte olduğunu söyleyebiliriz. Böylece yerkürede çeşitli çağları ve devirleri boyunca değişikliğe uğrayan yer katmanlarının hareketleri konu ediliyor. Titreşim ve çalkantı buna işarettir. Dağlar böyle bir sallantı ve çalkantı neticesi ortaya çıkmış olabilir.

Ayrıca dümdüz bir arazide yolları ve yönleri bulmakta insanların zorluk çekeceği de söz konusudur. Dağlar, ırmaklar, engebeli yerler ve alâmetler birçok faydaları beraberinde taşımakla beraber bir de yol ve yön bulma kolaylığını sağlamaktadırlar.

Yıldızlarla Yönleri Belirlemek

وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ

"Ve onlar yıldızlarla da yollarını ve yönlerini bulurlar."

Yıldızlar, semayı süsleyen kandillerdir. Diğer yandan geceleri çöl ve benzeri arazilerde yol ve yönlerini kaybedenlerin yönlerini belirlemelerine yardımcı olurlar.

Geceleri yön bulmak için -bilindiği gibi- daha çok kutup yıldızından yararlanılır. Kutup yıldızı yaklaşık olarak tam kuzeyde bulunan yıldızlardan daha parlak bir görünüm arz eder. Kutup yıldızı, küçük ayı takım yıldızının en uçtaki olanıdır.

Bütün bu matematiksel ve fiziksel plâna bağlı sistemler, biz insanlara neyi hatırlatıyor? Boşuna, gayesiz yaratılmış hiçbir şey olmamakla bera-

ber, eşyanın çoğunun henüz niçin, ne maksatla,, ne yarar sağlamak için yaratıldığı bilinmemektedir. Tesbit edilebilenler ise, yüksek ve sınırsız bir kudretin mükemmel sanatını ortaya koymaktadırlar.

O halde yaratan, yarattığına hiç benzer mi? Yaratılan ancak yaratanın kudretini, ilmini ve hünerini yansıtabilir, fakat hiçbir zaman onun dengi, eşi, benzeri olamaz. Bu bakımdan Cenâb-ı Hak, her türlü şekil ve suretten, kemiyet ve keyfiyetten, zaman ve mekândan pak ve münezzehtir. Varlığı kendindendir. O bakımdan vâcibü'l-vücuttur. Yarattığı eşya ise, mümkinü'l-vücuttur.

Gökleri ve yeri taşıdıkları nimetleriyle birlikte insan için yaratıp onun hizmetine başeğdirdiği kesinlik arz edince, O'nun insanlara lütfettiği nimetleri saymamız mümkün müdür? Hepsini bir tarafa bırakalım, hayatımızın devamını sağlayan hava nimetine bir göz atalım: Teneffüs ettiğimiz havayı ciğerlerimize indirip gerekli faydayı sağladıktan sonra yararsız olan kısmını dışarı atmamızda iki büyük nimet durmadan birbirini izlemekte ve ömür boyunca bu ameliye sürüp gitmektedir. Her nimet karşılığında Cenâb-ı Hakk'a şükretmemiz vacip olduğuna göre, aldığımız her nefesten dolayı iki defa şükretmemiz gerekiyor ki, hiçbirimizin buna gücü yetmez. Önemli olan bu gerçeği idrâk edip O sonsuz Kudret karşısında aczimizi dile getirmemiz ve tam teslimiyet göstermemizdir. Çünkü Allah (celle celaluhu) gönülden şükreden ve aczini dile getirerek itiraf eden kullarını sever. Hem unutmayalım ki, amellerimizin dış görünüşü ne kadar iyi ve güzel olursa olsun, niyetimize göre değer kazanır veya değer kaybeder.

O bakımdan 18. âyette Cenâb-ı Hak, kendi kudretinin sınırsızlığını, insanlara olan geniş rahmet ve inayetini; kullarının da acz ve güçsüzlüğünü belirterek buyuruyor ki:

"Allah'ın nimetlerini saymaya kalkışırsanız, sayamazsınız. Şüphesiz ki Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir."

Allah (celle celaluhu)'nun ilmi, kudreti her zerreye nüfuz etmiştir. En gizli şeyler O'nun yanında açık ve ortadadır. En mahrem sırlar O'na göre meydandadır. İnsanlar düşünce, duygu ve niyetlerini ne kadar gizli tutarlarsa tutsunlar, atom çekirdeğine ve onun etrafında dönen elektronlara ilmiyle, kudretiyle, sanatıyla kumanda edip onları başdöndürücü bir hızla hareket ettiren Cenâb-ı Hak, kalplerden ve kafalardan geçen her şeyi bilmekte ve

tesbit etmektedir. Âhiret'te sadece kişilerin işlerini, amellerini tartmaz, niyetlerini de kefeye koymak suretiyle en sağlam sonucu ortaya çıkarır.

O bakımdan 19. âyetle bu inceliğe işaret edilerek buyuruluyor ki:

"Allah neleri gizlediğinizi, neleri açığa vurduğunuzu bilir."

Bunun için Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ümmetini uyararak şöyle buyurmuştur:

"Ameller niyetlere göredir."[1] Yani her amel taşıdığı niyete göre değer kazanır, sıhhat bulur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, yerkürenin dengeli, düzenli durması ve insanlara her türlü kolaylığı sağlaması için konulan muhkem dağlar, ırmaklar ve birtakım alâmetler konu edildi. Böylece Allah'ın insanlara olan sayısız nimetlerinden birkaç tanesi anılarak dikkatler bu önemli hususa çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, bunca ilâhi belgeleri yansıtan düzen ve sistem karşısında putların hiçbir güç ve kudrete mâlik olmadıkları belirtilerek, Allah'ın sayısız nimet ve lütuflarına mazhar kılınan insanoğlu uyarılıyor. Eşyada Allah'ın kudret damgasını göremeyen gözlerin görme yeteneklerini kaybettikleri üzerinde durularak putperestlerin yaşayan ölüler olduğu anlatılıyor. Allah'a eş, ortak koşmanın mantığa sığmayacağı üzerinde duruluyor ve varlık alemindeki her şeyin "Tevhid inancı"nı yansıttığına işaretle duygu ve düşünceler yönlendiriliyor ve insan aklı harekete geçirilmek isteniyor.

وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿٢٠﴾ أَمْوَاتٌ غَيْرُ
أَحْيَاءٍ ۖ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٢١﴾ إِلٰهُكُمْ إِلٰهٌ وَاحِدٌ ۚ فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ
بِالْآخِرَةِ قُلُوبُهُمْ مُنْكِرَةٌ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ﴿٢٢﴾ لَا جَرَمَ أَنَّ اللهَ يَعْلَمُ مَا
يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ۚ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ ﴿٢٣﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ مَاذَا أَنْزَلَ

1 Buhari/Bed-i vahiy: 1, Itık: 6 - Menakıb: 45, Talâk: 11, Eyman: 23, İkrah: 1 - Müslim/İmaret: 155 - Ebu Dâvud/Talâk: 11 - Nesai/Taharet: 59, Talâk: 24, Eymân: 19 - İbn Mâce/Zühd: 26

رَبُّكُمْ ۚ قَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٢٤﴾ لِيَحْمِلُوا أَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۙ وَمِنْ
أَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ أَلَا سَاءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٢٥﴾ قَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ
قَبْلِهِمْ فَأَتَى اللَّهُ بُنْيَانَهُمْ مِنَ الْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِنْ فَوْقِهِمْ
وَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾

20- Allah'tan başka dua ve ibâdet edip taptıkları (putlar) hiçbir şey yaratamazlar; kendileri yaratılıyorlar.

21- Onlar (o putperestler) ölülerdir; diri değildirler. Ne zaman diriltilip kaldırılacakları bilincinde de değillerdir.

22- Sizin ilâhınız tek bir ilâhtır. Âhiret'e imân etmeyenler ise, kalpleri inkâr içindedir ve onlar (Allah'a ve ahiret'e imânı) gururlarına yediremezler.

23- Şüphesiz ki Allah onların gizlediklerini de, açıkladıklarını da bilir. Doğrusu O, büyüklük taslayanları sevmez.

24- Onlara, "Rabbiniz neler indirdi?" denilince, "Eskilerin masallarını" derler.

25- (Bu tutum ve sözleriyle) kıyamet günü, günah ve veballerini tastamam ve bir de bilgisizce saptırdıkları kişilerin günah ve veballerini yüklenecekler. Dikkat et, yüklendikleri yük ne kötüdür!

26- Onlardan öncekiler de (peygambere ve ilâhi buyruklara karşı bu tarz) maksatlı plânlar kurmuşlardı. Bu yüzden Allah kurdukları planlarına temelinden geldi (onu kökünden sarstı) da tavanları başlarına yıkılıp çöktü ve azap onlara bilmedikleri bir yönden gelmiş oldu.

İNİŞ SEBEBİ

Mekkeli putperestlerden okur-yazar olup bazı hikâye kitaplarını okuyan Nadr b. Haris, Hire'ye yolculuk yaptığında orada Kelile ve Dimne adlı kitaba rastlamış ve alıp okumuş; bir kısım parçalarını halka anlatmak üzere iyice hazırlanmış. Mekke'ye döndüğünde, şehrin ileri gelenleriyle bir toplantı yaparak Kelile ve Dimne'den bazı parçalar anlatmış ve kendisince önemli saydığı kısımları okuduktan sonra şöyle demiş: "İşte

Muhammed'in vahiy dediği şey, bunun gibi eskilerin masalları ve bir sürü uydurulmuş sözlerden başka bir şey değildir."

Bunun üzerine 24. âyet inmiştir.[1]

İLGİLİ HADİSLER

"Kalbinde zerre ağırlığınca kibir ve gurur bulunan kimse Cennet'e giremez."

Bunun üzerine soruldu:

- Ey Allah'ın Peygamberi! Adam elbisesinin ve ayakkabılarının güzel olmasından hoşlanır (Bu da kibir sayılır mı?).

- **Şüphesiz ki Allah güzeldir, güzelliği sever. Kibir ise, hakkı anlamsız saymak, onu görünce şaşkınlık göstermek ve insanları küçümsemektir,** diye cevap verdi.[2]

"Kim doğru yola davet ederse, ona uyanların sevap ve mükâfatlarının bir misli kendisine verilir de bu onların hiçbirinin sevabından bir şey eksiltmez. Kim de sapıklığa çağırırsa, ona uyanların günahlarının bir misli kendisine yükletilir de bu onlardan hiçbirinin günahlarından bir şey eksiltmez."[3]

Putperestlerin Sonu

İnsanın kişiliğini sıfıra düşüren, onu insanlık şeref düzeyinden uzaklaştıran, yaratılışındaki amaç ve hikmet doğrultusundan saptıran bâtıl inançlardan biri, belki başta geleni, insan eliyle yontulup şekillendirilen putları ve heykelleri ilâh edinip tapması ve bazı önemli kişileri ilâhlaştırmasıdır.

Kur'ân bu haysiyet kırıcı, ruhları silik hale getirici, vakar ve saygınlığı silici inancı kökünden yıkmak için 23 yıl ardı-arkası kesilmeyen mücadele ortamını oluşturmuş, insan aklını doğruya çevirmek, hakkı hak olarak tanıtmak için en tesirli ve duyarlı belgeleri peş peşe getirmiş; Allah'ın varlı-

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 10/95, 96

2 Buhari/Fiten: 13, Tevhid: 24, 36 - Müslim/Fiten: 52, 116 - Ebu Dâvud/Libas: 26 - Tirmizi/Fiten: 17, Ahiret: 10 - İbn Mâce/Mukaddeme: 9, Zühd: 16, 37 - Dârimi/Mukaddeme: 8 - Ahmed: 1/282, 296, 399, 412, 416, 451- 2/164, 166, 215-3/12-17-4/151-5/198

3 Ebü Dâvud/Sünnet: 6 - Tirmizi/Savm: 81 - İmamet: 52 - Nesâi/Zekât: 64. Taberâni/Kur'ân: 41 - Ahmed: 2/380, 397, 505, 520-4/357, 359, 360

ğına, birliğine delâlet eden âyet ve delilleri kalplere ve kafalara işlememizi emretmiş; Allah'ın büyüklüğünü, kudretinin sınırsızlığını göstermek için yüzlerce ana fikirler, temel bilgileri beraberinde getirmiştir. Böylece Allah, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i ilâhi bilgilerle donatıp bâtılın karşısına çıkarmış, inanan mü'minleri ebedi saadetle, ilâhi rıza ile müjdeleyerek serhatlerde at koşturmak suretiyle Allah'ın son mesajını kabile ve milletlere duyurma enerji ve kudretini vermiştir.

İşte bu sayede kurulan İslâm medeniyeti ve yükselip yayılan onun şanlı büyük devleti, insanlığa rahmet, ilim, ahlâk, fazilet, adalet ve medeniyet ışığını ulaştırmış; böylece gerçek medeniyetin temelini atarak milletleri daldıkları derin uykudan uyandırmıştır.

Bu başarı, Kur'ân'ın ilâhi olduğunun bir belgesi, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hak peygamber olduğunun simgesidir. İslâm da insanlığın son ümidi olarak Cenâb-ı Hakk'ın sönmeyen nurudur.

İlgili âyetle de bu gerçeklere ışık tutularak, putların ruhsuz, anlamsız, köksüz cisimler olduğu; hiçbir yaratma kudreti taşımadıkları, kendilerinin yaratılmış oldukları, sonra da insan eliyle şekillendirildikleri hatırlatılıyor ve bu kadar aklını, şuurunu, idrâkini kaybeden putperestlere "yaşayan ölüler" demenin çok yakışacağı belirtiliyor.

Zira insanoğlu akıl cevherini cehalet kılıfında tutuklar, sağduyusunu hissinin uydusu yapar, vicdanını nefsine satar, düşüncelerini bâtıl ile köreltirse, gerçekte o ruhu itibariyle ölmüş, bir yaratıktan başkası değildir. Yiyip içen, uyuyup gezen, yaşlanıp ölen basit bir canlıdan farksızdır.

Ne zaman dirilip kalkacağını da bilmez ve buna inanmaz. Onun için sorumluluk duymaz, faziletten yana adım atmaz, insanlığın hayrına hizmette bulunmaz; hizmet etse bile, karşılığında yalnız dünyalık elde etmeyi arzular.

Allah Vardır ve Birdir

إِلٰهُكُمْ إِلٰهٌ وَاحِدٌ ۚ

"Sizin ilâhınız tek bir ilâhtır."

İnsanı umutsuzluk girdabından, nefis bataklığından, İblisin telbis[1]inden kurtaran tek inanç, Allah'ın varlığına ve birliğine bilerek imân etmek-

1 Aldatma, gerçeği başka türlü gösterme.

tir. Gerçekten bu, insana şeref, izzet, vakar, tevazu, hakseverlik, sorumluluk, adalet ve şahsiyet kazandırır. Ruhu, nefsi, düşünce ve duyguları disiplin altına alır ve her yönüyle insanı olgunlaştırıp Hakk'ın ve insanlığın hizmetine sevkeder.

Bunun sebebi açıktır. Şöyle ki : İnsanın kendisi, o bir olan Allah (celle celaluhu)'nun en güzel ve en seçkin eseridir. Her organı ve ruhundaki bütün yetenekleri yüce yaratanın damgasını taşımakta ve O'nun varlığına tanıklık etmektedir. Bedenimizdeki her hücre,

"Yaratanımız bir olan Allah'tır!" diyor. Dakikada 70-80 defa atan ve bir emme-basma tulumbasını andıran ve her atışında yaklaşık 200 gr. kan verip alan kalbimiz, "Beni bu güçte ve kudrette yaratan, yıllarca bu ağır yükü ustaca taşımama imkân veren Allah'ın şanı çok yücedir." diyerek gaflet içinde gününü gün etmeye çalışan sahibini uyarmaktadır.

Bedenimizi oluşturan sayısı belirsiz hücrelerden her biri yüklendiği programı kusursuz yerine getirmekte, kalbi dokuyanlar kalbe, mideyi dokuyanlar mideye gitmekte, en küçük bir yanlışlığa meydan vermeden faaliyetlerini sürdürmektedirler. Böylece tirilyonlarca hücrenin bu faaliyetlerini organize edip düzenleyen ve kusursuz biçimde çalışmalarını sağlayan insanın kendisi midir? Hayır. Çünkü insan ne iç organlarına, ne de taşıdığı hücrelerden birine kumanda edememektedir. Hariçten başka maddi bir kuvvet mi bu sistemi organize etmektedir? Hayır, çünkü harici bir müdahale bu anlamda mümkün değildir. O halde insan vücudunu yaratıp meydana getiren Allah'ın kurduğu plân ve programın, kusursuz uygulanması söz konusudur.

Bu misalleri çoğaltmak mümkün. Ancak Allah'a imânın ahirete de imânı gerektirdiğini ve imânın diğer şartlarını da beraberinde taşıdığını unutmamak gerekir. Çünkü Allah'ın varlığını, birliğini, kudretini bilip kabul eden kimse, O'nun bütün emirlerini de kabul etmedikçe gerçek mü'min olamaz.

İnkarcılara gelince: Onların marazı, sahte kibir ve gururdur. Nereden, nasıl geldiğini düşünmeden büyüklük taslayan kişiler, sadece imân nimet ve devletini kaybetmekle kalmazlar; Allah için dost edinme basiretleri olmadığı için dost edindikleri sahte dostlarını, ikbal günleri geride kalınca kaybetme bedbahtlığına uğrarlar. Cenâb-ı Hak, hayatını böylesine

berbat edip onu imân cevherinden, hakkın rızasından mahrum edenleri hem sevmez, hem doğru yola eriştirmez.

Kur'ân o gibilerinin portresini çizerken şu sözleri bir uyarı mahiyetinde beyân buyuruyor:

"Âhirete iman etmeyenler ise, kalpleri inkâr içindedir ve onlar (Allah'a ve ahiret'e inanmayı) gururlarına yediremezler."

Böylece ilgili âyetlerin delâletinden şunu anlıyoruz: Kendi varlığındaki sanatın yüksekliğini, kurulan sistemin mükemmelliğini görmeyen ve anlamayan kimselerin, Allah'ı bilip inanmaları pek düşünülemez. Çünkü insan vücudu, kelimeyle ifade edilmesi mümkün olmayan çok yüce bir kudretin eseridir. Her organı O'nun ismini taşımakta, her faaliyeti O'nun programını yansıtmaktadır.

Kur'ân'a Eskilerin Masalları Diyenler Hep Yanılmışlardır

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ ۙ قَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ۙ

"Onlara: Rabbınız neler indirdi? denilince, eskilerin masallarını, derler."

Kur'ân'ın tam dokuz yerinde geçen "esâtirü'l-evvelin", yani "eskilerin uydurma masalları" tabiri, Mekkeli müşriklerin, şaşkın putperestlerin iki vasfını ortaya koyuyor: Masalla gerçeği birbirinden ayırt edemeyecek kadar kültürsüz ve sonra da Kur'ân'da cihanı aydınlatan, milletlerin hayatının akışını değiştiren, en sağlam düzenin anahatlarını çizen, medeniyetin temelini atan hakikatleri anlayamayacak kadar bilgisiz ve aynı zamanda hislerine mağlup olmuş, akıllarını kullanamayacak kadar şartlanmış bir topluluk.

Günümüzde de Kur'ân'ı okuyup araştırma zahmetine katlanmayanlarla, sadece kuru mealini okuduktan sonra "Kur'ân bu mudur?" diyenleri de görmekteyiz. Bunlar konuya objektif yönden eğilmeyen, bilimsel araştırma yapmayan, kulaktan dolma sığ bilgilerle yetinip yargıda bulunanlardır.

Kafalarını 1400 yıl öncesine çevirip o çağın ilim, kültür, medeniyet ve sosyal yapısına bir göz attıktan sonra onları Kur'ân'da bilimsel ölçüdeki ana fikirlerle, temel bilgilerle, hukuki ve ahlâki kurallarla karşılaştırsalardı, Kur'ân'ın her yönüyle ilâhi olduğunu, en kültürlü ve derin bilgiye sahip mükemmel bir âlimin böyle bir eser yazamayacağını derhal anlar ve Allah'ın bu eşsiz eseri önünde eğilip secde etmekten başka bir yol olmadığını

idrâk ederlerdi.

Böylece Kur'ân her sure ve âyetiyle insanların sağduyusuna seslenerek şöyle diyor: Ben cehaletle, bilgisizlikle, küfürle, inatla, zulümle gelmedim. İçimde sadece ilim, ahlâk, fazilet, hakikat vardır. İki hayatı en doyurucu şekilde tanıtmak, Allah (celle celaluhu) ile kulları arasındaki küfür ve madde engellerini kaldırmak, fizik ötesinden birçok hakikatleri haber vermek ve insana niçin yaratıldığının hikmetini öğretmek benim sanatımdır. O halde ilâhi beyânlara "masal" damgasını vurmanızın tek sebebi cehaletiniz, geçmişe körükörüne bağlılığınız, kafanızdaki karanlığı parçalayamadığınızdır. Beni ciddi şekilde okumaz, içimdeki hakikatleri anlamaya çalışmazsanız.

"Kıyamet günü, günah ve veballerini tastamam ve bir de bilgisizce saptırdıkları kişilerin günah ve veballerini yüklenecekler. Dikkat et, yüklendikleri yük ne kötüdür!" mealindeki ilâhi azaptan kendinizi hiçbir suretle kurtaramazsınız.

İnkâr ve Cehalet Sadece Kilif Değiştirir

قَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ

"Onlardan öncekiler de (peygambere ve ilâhi buyruklara karşı bu tarz) maksatlı plânlar kurmuşlardı."

İlgili âyetle tarihi bir gerçek ve cahil bir toplumun hakka karşı ölçüsüz tutumu dile getirilerek inkâr ve cehaletin temelde değişmediği, sadece kılıf değiştirmekte olduğu haber veriliyor. Âdem Peygamber'den son peygamber Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e kadar gönderilen her peygamberin iki amansız düşmanı olmuştur: Geçmişe körü körüne bağlılık, cehalet ve kinle birleşip bütünleşen inkâr.

O halde ortaya çıkan bir gerçeği, insanlığın hayrına yönelik bir hakikati veya düşünceyi kabul ettirmenin yolu, benimsetmenin yöntemi, ciddi eğitim, köklü öğretimdir. Onun içindir ki, İslâm her konuda ilme kapı açmış, insan aklına geniş yer vermiştir. Kur'ân'da sık sık;

"Olur ki aklınızı kullanırsınız",

"Artık aklınızı kullanmaz mısınız?",

"İyi düşünebilen bir millete öğüttür" gibi cümlelere yer verilmesinin

asıl sebebi işte budur.

Hakkın Nurunu Karartmak İsteyenler

İç ve dış dünyamızı aydınlatan hakkın ışığını söndürmek isteyenler hiçbir çağda başarıya erişememişlerdir. Çünkü hak ve ondan yana olanlar er-geç üstün gelirler. Bu Allah'ın bir va'didir ki, değişmez. Yeter ki inananlar Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in metoduyla hareket etmiş olsunlar. Çünkü toplumu haktan yana eğitip yetiştirmek, sabır, feragat, fedakârlık, bilgi, kültür ve her şeyin üstünde sarsılmaz bir imân ister. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ile Ashabı bu sıfatları en kâmil anlamda kendilerinde toplamış bulunuyorlardı.

Kur'ân-ı Kerim'de sözünü ettiğimiz sonuç şöyle belirtilmektedir:

"Onlardan öncekiler de (peygambere ve ilâhi buyruklara karşı bu tarz) maksatlı plânlar kurmuşlardı. Bu yüzden Allah kurdukları plânlarına temelinden geldi (onu kökünden sarstı) da tavanları başlarına yıkılıp çöktü ve azap onlara bilmedikleri bir yönden gelmiş oldu."

Yıkılan devletlerin, silinen milletlerin, çöken imparatorlukların çoğu, Allah'ın milletlerin hayatıyla ilgili câri sünnetine uymadıklarının kurbanı olmuşlardır. Son Sasani İmparatoru Yezdgerd 111'ün akıbeti ve Roma İmparatorluğu'nun son dönemleri birer ibretli örneklerdir.

Verilen mesaj nedir?

Mekkeli putperestlerin sonlarının yaklaştığı, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in yaymakla görevli bulunduğu İslâm dininin başarıya erişeceği ve böylece bâtılın, ahlâksızlık ve zorbalığın baş eğip zillete uğrayacağı, hakkın ise bütün sadelik ve kutsallığı ile ikbal basamaklarında yükseleceği müjdeleniyor.

Hemen ilâve edelim ki, tarihin her dönem ve çağında hak ile bâtıl, doğru ile eğri, iyi ile kötü mücadelesinin sürüp gittiği ve gideceği, o bakımdan dünyanın ne iyilerden, ne de kötülerden boş kalmayacağı hatırlatılıyor ve bunun için üzülmenin gereği olmadığı; ama haktan yana ciddi, azimli hizmetlere ihtiyaç bulunduğu vurgulanıyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ancak Allah'ın ibâdete lâyık olduğu, O'ndan

başkasını ilâh edinenlerin yürüyen ölüler oldukları bildirildi. Kur'ân'ı eskilerin masalları şeklinde tanımlayanların, dönüş yapmadıkları takdirde dünyada da, âhirette de başaşağı getirilecekleri belirtildi ve böylece inkâr ve azgınlık içinde ruhlarını ve vicdanlarını silik ve ölgün hale getiren kâfirlerin hemen her çağda aynı şarlatanlıkları yaptıkları, aynı herzeleri savurdukları hatırlatılarak mü'minlerin sabırlı olmaları tavsiye edildi ve hakkın er-geç başarıya erişeceği müjdelendi.

Aşağıdaki âyetlerle, inkâr ve haksızlığı benimsediği halde ölenlerin âhirette, inandıkları putları göstermeleri emredileceği hatırlatılıyor; içlerinden aklı erenlerin, o günün rüsvaylık olduğunu anlayıp kâfirlerin zillete uğrayacaklarını itiraf edeceklerine dikkatler çekiliyor. Böylece dünyada ömür sermayesini bâtılı savunmakla geçirenlerin âhiretlerini azaba çevirecekleri haber veriliyor.

ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُخْزِيهِمْ وَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَآءِيَ الَّذِينَ كُنتُمْ تُشَٰٓقُّونَ فِيهِمْ ۚ
قَالَ الَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ اِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ وَالسُّوٓءَ عَلَى الْكَافِرِينَ ۙ ﴿٢٧﴾
اَلَّذِينَ تَتَوَفّٰىهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمِيٓ اَنفُسِهِمْ ۠ فَاَلْقَوُا السَّلَمَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِن
سُوٓءٍ ۭ بَلٰٓى اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌۢ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾ فَادْخُلُوٓا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ
خَالِدِينَ فِيهَا ۭ فَلَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٢٩﴾

27- Sonra da Allah, kıyamet günü onları rüsvay eder de "Hakkında tartışıp (o yüzden mü'minlere) düşmanlık ederek, bana koştuğunuz ortaklarım nerede?" diye sorar. Kendilerine ilim verilenler derler ki: "Doğrusu bugün rezillik, aşağılık ve kötülük kâfirleredir."

28- Kendilerine zulmedenlerin melekler canlarını alırken, "Biz hiçbir kötülük işlemiyorduk" diyerek teslimiyet gösterirler. Hayır, şüphesiz ki Allah, sizin işleyegeldiğiniz şeyleri çok iyi bilir.

29- O sebeple, içinde ebedi kalacağınız Cehennem kapılarından giriniz! Büyüklük taslayıp gururlananların makamı ne kötüdür!

Hakka Karşı Çıkanlar Rüsvay Olurlar

ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُخْزِيهِمْ

"Sonra da Allah, kıyamet günü onları rüsvay eder."

İnsanlara karşı hangi niyet ve sıfatla çıkılırsa, kıyamet günü o sıfatla kalkılır. Herkes niyet ve davranışlarına göre ölçü ve değerini bulur, taşıdığı sıfatla kabrinden kaldırılır ve hesaba çekilir.

Hakk'a karşı gelip mü'minlere haksızlık, zulüm, eziyet ve işkence edenler; haksızlık, ahlâksızlık ve azgınlık bayrağı altında yerlerini alırlar. Bu, Allah'ın adalet sıfatının gereğidir.

Kur'ân'ın bu âyetlerinden ilham alan şâir ne güzel demiştir!

"Hile ile iş gören, mihnet ile can verir.

Zulüm ile âbad olan âhiri viran olur."

Şüphesiz ki, zulmün en kötüsü, hakka karşı çıkmak, haklıyı haksız durumuna düşürüp cezalandırmak; ahlâksızlığa, azgınlığa prim verip ahlâklı, faziletli inanmış kişileri baskı altında tutmaktır. Sünnetullah gereği, bu doğrultuda olan zâlimlere hem dünyada, hem de âhirette rüsvaylık umutsuzluk ve perişanlık; aynı zamanda elim bir azap vardır.

Allah'ı Bırakıp Başkasını İlâhlaştıranlar

Kendilerini insanlık şeref derecesinden düşürüp bayağılaştıranlar kimlerdir? Allah'ı bırakıp başka şeylere tapanlar, insanları ilâhlaştıranlardır.

Böyleleri içine düştükleri küfür bataklığı yetmiyormuş gibi, bir de Allah'a dosdoğru imân edenlere, Hakk'ın yoluna çağıranlara saldırırlar, kin ve düşmanlık beslerler. Onlara kıyamet gününde Cenab-ı Hak şöyle buyuracaktır.

"Hakkında tartışıp (o yüzden mü'minlere) düşmanlık ederek bana koştuğunuz ortaklarım nerede?"

İşte asıl rüsvaylık bu safhada başlar. Başkasına reva gördükleri aşağılama ve ayıplama, saldırı ve işkence birer silâh olup kendilerine döner. Ortada ne ilâhlaştırdıkları kahramanları kalır, ne de yontup şekillendirdikleri putları.

Mü'minler ise, o gün kâfirlerin acıklı haline şahit olacaklar ve ilâhi adalet karşısında nasıl küçüldüklerini görüp şöyle diyecekler:

"Doğrusu bugün rezillik, aşağılık ve kötülük kâfirleredir."

Ümitsizlik Anında Allah'ı Anmanın Yararı Var Mıdır?

Doğru yoldan sapmış inkarcı zalimler, ahlâksız maddeciler azgınlık havası içinde günlerini gün ederken ansızın ölüm kokusu burunlarına gelmeye başlar. Yüce Kudret o anda görevli meleklerle kudretini izhar edip her şeyin bittiğini, dünya şatafatının bir balon gibi söndüğünü, inanmışlara ettikleri zulüm ve işkencenin nasıl elim bir sonuç doğurduğunu o inkarcı zalimlere gösterir.

Cenâb-ı Hakk'ın tecelli eden kudret ve azameti karşısında boyun eğmekten başka çareleri kalmadığını gören inkarcı zâlimler, ister istemez teslim olup kötülük yapmadıklarını, sadece iyilik düşündüklerini söyleyerek bir defa daha küstahlıkta bulunurlar. Böylece pişmanlık her yandan onları kuşatır, gerçeği anlamaya başlarlar ve Allah'tan başka ibâdete lâyık hiçbir şeyin olmadığını sezerek O'nu anarlar. Ama ne çare, ömür sermayesi tükenmiş, ilâhlaştırdıkları kendilerinden çok uzaklarda kalmış, dostlar el, eteklerini çekmiş.. Ümitsizlik içinde Allah'ı anmaktan başka yol ve çare olmadığı iyice ortaya çıkmış.. Ne var ki, böyle anlardaki uyanıp silkinmenin, inanıp Hakk'a dönmenin hiçbir yararı olmaz. Nitekim Fir'avn yandaşlarıyla birlikte Kızıl Deniz'in dalgaları arasında kalıp bütün ümitleri kesilince, İsrailoğulları'nın Rabbına inandığını söyleyerek bir kurtuluş ışığı aradı. Ama her şey bitmiş, yetenekler ilâhi direktifin hilâfına kullanılarak her türlü fırsat kaçırılmış bulunuyordu. O bakımdan Allah (celle celaluhu) onun bu dönüş yapmasını, inanıp teslimiyet göstermesini kabul etmedi.

Allah (celle celaluhu) herkesin niyetini ve amelini çok iyi bilir de ona göre karşılık verir ve gelecek hazırlar. Çünkü O'nun her işi hikmete dayalıdır, vereceği karşılık adalet ve rahmetinin gereğidir. Kimseye zulmetmez. İnsanlar kendi azgın nefislerine uyup İblis'in peşine takılmakla kendilerine haksızlık ederler. Bu bakımdan herkes Cennet ve Cehenneminin anahtarını beraberinde taşır ve ölünce yine beraberinde götürür de ameliyle başbaşa kalır. Sonunda Allah'ın vaadi gerçekleşir, hükmü kusursuz şekilde yerine gelmiş olur:

"İçinde ebedi kalacağınız Cehennem kapılarından giriniz. Büyüklük

taslayıp gururlananların makamı ne kötüdür" denilir.

Neden Sonu Gelmeyen Azap?

فَادْخُلُوٓا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا

"O sebeple içinde ebedi kalacağınız Chennem kapılarından giriniz!"

Şüphesiz ki Cenâb-ı Hak, kâinatın tek yaratanı ve yegâne sahibidir. Her şey mutlak surette O'nun eseridir ve hepsi de O'nun damgasını, taşımakta, O'na muhtaç durumdadır. Aynı zamanda en küçük parçadan en büyük parçaya kadar her şey O'nu tesbih ve tenzih etmekte, yaratıldığı kanuna bağlı kalıp yüklendiği programa göre hizmet vermektedir. O bakımdan Allah'ı inkâr etmek, O'ndan başkasını ilâhlaştırmak, kâinatta yer alan her varlığın hakkına saygısızlık, hattâ tecavüz sayılır. Bunun cezası sonu gelmeyen bir azaptır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'ı bırakıp başka şeylere tapanlar için elim bir akıbetin hazırlandığı haber verildi. Ölüm anında meleklerin inmesiyle gerçeği anlamaya başlayan inkarcı sapıkların ister istemez teslimiyet gösterip Allah'ı anmalarının hiçbir yararı olmayacağı hatırlatılarak, ölmeden önce, ümitsizlik gelip kapıyı henüz çalmadan Hakk'a dönmenin ancak yararlı olacağına dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'tan indirilen Kur'ân'ı mutlak hayır kabul edip imân temeli üzerinde iyi ve yararlı amellerde bulunanlara âhirette sadece güzellik ve mutluluk vadediliyor. Hazırlanan Adn cennetlerinin bazı özellikleri anlatılarak Allah (celle celaluhu)'dan korkup kötülüklerden, zulüm ve inkârdan sakınanların mükâfatlarının çok büyük olacağı bildiriliyor. Sonra da bunların ölüm anındaki durumları konu edilerek meleklerin onlara selâm vererek yaklaşacakları ve şefkatla ruhlarını alacakları çok duyarlı bir anlatımla tasvir ediliyor.

وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَآ اَنْزَلَ رَبُّكُمْ ۟ قَالُوا خَيْرًا ۟ لِّلَّذِينَ اَحْسَنُوا فِى هٰذِهِ
الدُّنْيَا حَسَنَةٌ ۟ وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ ۟ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ ۙ﴿٣٠﴾ جَنَّاتُ عَدْنٍ
يَدْخُلُونَهَا تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَآءُونَ ۟ كَذٰلِكَ يَجْزِى

اللهُ الْمُتَّقِينَ ﴿٣٠﴾ الَّذِينَ تَتَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ طَيِّبِينَ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمُ
ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٢﴾

30- (Allah'tan korkup fenalıklardan) sakınanlara, "Rabbiniz ne indirdi?" denilince, "iyilik" derler. Bu dünyada güzel iş, hayırlı amelde bulunanlara iyilik ve güzellik vardır. Âhiret yurdu ise elbette daha hayırlıdır. Sakınanların yurdu ne güzeldir!

31- (O yurt) Adn cennetleridir ki, onlara girerler. Altlarından ırmaklar akıp durur. Onlara o cennetlerde diledikleri şeyler vardır. İşte böylece Allah sakınanları mükâfatlandırır.

32- (O sakınanlar ki) tertemiz arınmış oldukları halde melekler canlarını alırlar da, "Selâm size, yaptığınıza karşılık girin Cennet'e!" derler.

İNİŞ SEBEBİ

Kureyş kabilesinin ileri gelenleri toplanıp hac mevsimini değerlendirmek istediler. Sonra da şu karara vardılar: "Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) tatlı dilli, güzel konuşan bir adamdır. Birisiyle konuşunca aklını çelmekte ve kendi havası içine almaktadır. Biz soylu kişiler Mekke'nin giriş kapılarında oturalım, yolların başında duralım da beldemize gelen ziyaretçilerle görüşelim ve Mekke'de kaldıkları sürece Muhammed'le temas kurmamalarını telkin edelim; bu hususta az-çok temayülü olanları ikna etmenin yollarını araştıralım." Böylece kararlaştırdıkları gibi yollara çıktılar, giriş kapılarında oturdular. Gelen gruplarla temas kurup Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) hakkında bilgi edinmek isteyenlere: "Sakın ha, onunla görüşeyim demeyin Çünkü o yalancı, büyücü ve aldatıcının biridir!" diyerek görüşmelerine engel olmaya çalıştılar. Ancak ziyaretçilerden bir kısmı verilen bilgiden tatmin olmadıkları için Mekke'ye girdiklerinde her şeyden önce Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in arkadaşlarıyla temas kurma yollarını aradılar ve böylece O'nun hakkında bilgi topladılar. Ashab-ı Kiram, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e sadece hayır ve iyiliğin indirildiğini, O'nun rahmetten başka şey getirmediğini uygun bir anlatımla gelenlerin kalp ve kafalarına işlediler.

Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

İyiliğin Karşılığı İyiliktir

وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَآ اَنْزَلَ رَبُّكُمْ ۭ قَالُوا خَيْرًا ۭ لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا فِى هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ ۭ وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ ۭ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ ۙ

"(Allah'tan korkup fenalıklardan) sakınanlara, "Rabbiniz ne indirdi?" denilince, "İyilik" derler. Bu dünyada güzel iş, hayırlı amelde bulunanlara iyilik ve güzellik vardır. Âhiret yurdu ise elbette daha hayırlıdır. Sakınanların yurdu ne güzeldir!"

İyiliğin hedefi mutlaka hayır ve mutluluktur. Aksini düşünmek yanlıştır. Yeter ki o iyilik, Hakk'ın rızası doğrultusunda gerçekleşmiş olsun. O halde bu istisnası olmayan genel bir kuraldır. Ama şu dünyada bu kuralın tam ve kesin geçerli olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Çünkü imân doğrultusunda iyi niyete dayalı yapılan iyiliklerin bazen felâketle, kötülükle karşılık gördüğü vakidir. Bu durum ise, sözünü ettiğimiz iyiliğin ve hayrın tabiatına ters düşmekte, hedefiyle olan ilgisini koparmaktadır.

O halde bu genel kuralın gerçekleşmesi herhalde gerekiyor. Dünyada gerçekleşmediğine göre, ikinci bir hayatı kabul etmemiz zaruri oluyor. O da kutsal kitapların ve bütün peygamberlerin haber verdiği âhiret hayatıdır. İşte ilgili âyetle bu incelik üzerinde duruluyor ve; "Dünyada güzel iş, hayırlı amelde bulunanlara iyilik ve güzellik vardır." buyuruluyor.

Bundan anlaşılan odur ki: İyiliğin her iki hayatta da karşılığı vardır. Dünyadaki karşılığı yine iyilik ve güzelliktir. Ancak bazı sebeplerden dolayı dünyada bu iyilik gercekleşmiyorsa, mutlaka âhirette verilecek iyilik ve güzellik çok daha hayırlı olacaktır.

İyiliğin karşılığı açıklandıktan ve dünyada gerçekleşmediği takdirde mutlaka âhirette gerçekleşeceği genel bir kural olarak belirlendikten sonra; o iyiliğe, güzelliğe gidileceği, kucak açılıp umulacağı bir günde, tecelli edecek ilâhi rahmetin tasviri yapılıyor.

Bu tasvir üç maddede özetleniyor:

1 İbn Ebi Hatim - Süddi - Mefatihü'l-gayb

1- Ömürlerinin son noktasına arınmış ve manevi kirlerden paklanmış halde gelirler.

2- Kendilerini böylesine arındıran mü'minleri rahmet melekleri kabir ve âhiret esenliğini, mutluluğunu sembolize eden "Selâm" ile karşılarlar.

3- Güzel amellerine karşılık -ilâhi rahmet ve inayetle- Cennet'e girin diye müjdelenirler. Şüphesiz ki bir fani için bundan daha büyük mutluluk olamaz.

Burada "Cennet'e girin!" sözünden maksat, berzah âlemine yerleştikleri an, kıyamet kopuncaya kadar kendileriyle Cennet arasında bir menfezin açılması ve o ebedi saadet yurdunun nefis kokusuyla taltif edilmeleridir.[1]

Diğer bir yorum da şöyledir: Sözü edilen mü'minler ileride mutlaka Cennete gireceklerdir. O bakımdan ileride olması kesin olan şeyi olmuş kabul etmek ilâhi âdettendir. Nitekim Kur'ân'da "Sur'a üflendi" denilerek gelecekte mutlaka gerçekleşecek bir olay, gerçekleşmiş olarak ifade edilir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Allah'tan indirilen âyetleri mutlak iyilik ve hayır kabul edip iyi, yararlı amellerde bulunan mü'minlere büyük mükâfatların hazırlandığı açıklandı. Ölüm anında rahmet meleklerinin onları cennet ve saadetle müjdeleyecekleri haber verilerek mü'minlerin çok huzurlu bir hava içinde ruhlarını gelen meleklere teslim edeceğine işarette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, inkarcı zalimlerin hakkın sesine kulak vermedikleri konu ediliyor; böylelerinin ancak ölüm anında ya da inecek bir azap döneminde uyanabileceklerine atıf yapılıyor. Sonra da onların işledikleri kötülükler, ortaya koydukları kin ve haksızlıkların vakti saati gelince kendilerini çepeçevre kuşatacağı hatırlatılarak, ölmeden veya ilâhi azap inmeden dönüş yapmalarına fırsat veriliyor.

هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّآ أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ أَمْرُ رَبِّكَ ۚ كَذٰلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللّٰهُ وَلٰكِنْ كَانُوٓا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٣٣﴾ فَأَصَابَهُمْ

1 İki cilt halinde tercüme ettiğim el-İbriz'e

سَيِّـَٔاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٣٤﴾ وَقَالَ الَّذِينَ
أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ نَحْنُ وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا
حَرَّمْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ كَذَٰلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَهَلْ عَلَى
الرُّسُلِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٣٥﴾

33- (O inkarcı azgınlar) ancak meleklerin kendilerine (canlarını almak için), gelmelerini veya Rabbin emri (azâbı)nın (inmesini) beklerler. Kendilerinden öncekiler de böyle yapmışlardı. Allah onlara zulmetmedi, ama onlar kendilerine zulmederler.

34- Bu sebeple, işledikleri kötülükler, onlara yetişip dokunmuş ve alaya aldıkları şey de onları kuşatmıştır.

35- Allah'a ortak koşanlar dediler ki: "Eğer Allah dileseydi ne biz, ne de babalarımız O'ndan başkasına tapmazdık ve O'nun buyruğu olmaksızın bir şeyi de haram kılmazdık." Kendilerinden öncekiler de böyle (söylemiş, böyle) yapmışlardı. Peygamber'e düşen, sadece apaçık tebliğdir.

İnkârda İnatla Israr Etmek

هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ أَمْرُ رَبِّكَ

"(O inkârcı azgınlar) ancak meleklerin kendilerine (canlarını almak için) gelmelerini veya Rabbin emrini (azabının inmesini) beklerler."

Allah'ın rahmeti hep önde gider. İnkarcı sapıkların bütün taşkınlıklarına rağmen, Allah'ın gazabı rahmetinin önüne geçmiyor. O nedenle de, inkarcıları tekrar tekrar uyarıyor: Neyi bekliyorsunuz, niçin bekliyorsunuz? Ömrünüzün sona erip ölüm meleğinin gelmesini mi, yoksa ilâhi azabın inmesini mi? Bu iki durumda da size rahmet kapıları açılmaz, hiçbirinize hayır yönelmez. Çünkü ümitlerin kopup hiçbir tutunacak dal kalmadıktan ve ömrün son kertesine gelip ölümle yüz yüze gelindikten sonra duyulan pişmanlığın, yapılacak dönüşün hiçbir yararı yoktur. Oysa siz henüz ölmeden, o noktaya gelmeden Rabbiniz sizi doğru yola çağırıyor, rahmet kapısını açık tutarak tevbenizi kabul edeceğini vadediyor. Başka hangi çağrıyı bekleyebilirsiniz? Zira o davet kâinatın yegâne sahibinden geldiğine

göre, ona olumlu cevap vermek selim aklın, sağlam idrâkin gereği değil midir? Bundan daha şerefli ve ümit verici bir başka davet olabilir mi?

İşte âyetin ışığında yaptığımız bu açıklama ve yorum, ilâhi rahmetin insanlara nasıl yöneldiğini çok açık biçimde göstermektedir.

Daha önceki kavim ve milletler de bu iki acıklı sonucu beklemekte ısrar etmişlerdi. Oysa ölüm melekleri gelince dönüşlerinin hiçbir yarar sağlamadığı çok açık şekilde bildirilmiş ve böylece onların peygamberlerin uyarılarına kulak vermemelerinin neticesinin çok acıklı olduğu açıklanmıştır. Kısacası onlar da inkârda inat ve ısrar etmelerinin kurbanı olmuşlardır. Geçmiş olaylardan öğüt ve ibret almayan inkarcıların da aynı akibetle karşılaşacakları muhakkaktır. Çünkü ölüm veya ilâhi azap geldiği an, artık onu geri çevirmek mümkün değildir.

Bütün bu beyânlardan anlaşılan şudur. Allah (celle celaluhu), insanları doğru yolu seçecek yeteneklerle donatmıştır. Ayrıca yol gösteren, uyaran ve müjdeleyen peygamberler göndermiş, kitaplar indirmiştir. Sonra da onlara cüz'i irade vererek doğumla ölüm noktaları arasında onları serbest bırakmıştır. Artık kim doğruyu seçerse kendi lehine, kim de eğri yolu seçerse kendi aleyhine seçmiş olur.

İnsan İyiliğe veya Kötülüğe Zorlanıyor mu?

وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ نَحْنُ ...

"Allah'a ortak koşanlar dediler ki: "Eğer Allah dileseydi ne biz, ne de babalarımız O'ndan başkasına tapmazdık..."

Allah hakkında sağlıklı ve doğru bilgiye sahip olmayan ve O'nun birliğine inanmayan putperestler, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz aleyhine çevirdikleri entrikalar, kurdukları hile ve düzenler istedikleri ürünü vermeyince, bu defa iyilik ve kötülük işlemekte, putlara tapınmakta, bazı şeyleri helâl, bazılarını haram saymalarında ne kendilerinin, ne de babalarının hür irâdelerinin rol oynamadığını; her şeyin ilâhi iradeyle gerçekleştiğini, kendilerini bu gibi şeylere itenin bizzat Allah (celle celaluhu) olduğunu söylemek suretiyle bütün kusur ve günahları Allah'a izafe etmeye çalıştılar.

Müşrikler bu iddialarıyla, peygamber gönderilmesine, kitap indirilmesine gerek olmadığını anlatmak ve Kur'ân'ın ancak eskilerin masalları;

Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in de bir şair ya da büyücü olduğunu kafalara yerleştirmek istiyorlardı. Daha doğrusu onların bu iddialarında çok sinsi bir maksat yatıyordu.

İlgili âyetle, onların bu gibi saçmalıkları reddedilirken daha önceki milletlerin ve kavimlerin de peygamberlerine karşı böyle saçma iddialarla karşı koydukları hatırlatılıyor ve sonra da onlara gereken cevap şu âyetle veriliyor: "Peygambere düşen, sadece apaçık tebliğdir."

Konuyu biraz daha açıklayalım : Allah insanları hem meleki, hem de hayvani sıfatlarla donattıktan, onlara akıl, zekâ, irâde, duygu ve düşünce yetenekleri verdikten sonra, kendilerini hür iradeleriyle baş başa bırakmış, yardımcı olarak da kitap indirmiş ve o kitabı dosdoğru tebliğ eden peygamber göndermiştir. Hiçbir peygamber insanların irâdelerini zorlama yetkisine sahip değildir. Onlar arada uyarıcı, doğru yolu gösterici vasıtalar olarak tebliğ ve irşatla görevlidirler. Böyle bir ortamda her insan kendi hür iradesiyle ya doğru yolu seçer ya da sapıklık içinde bocalayıp kalır.

Allah'ın rahmet ve yardımı ise, Allah'ın sünnetine uyanlara, O'nun koymuş olduğu hayat kanunlarını bilenlere, tehlikeli sınırla, tehikesiz sınırları ayırt edenlere yönelir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkârcı azgınların, sapık müşriklerin çoğunun ancak ölüm geldiğinde uyanabilecekleri konu edildi. İşleyegeldikleri kötülüklerin, sergiledikleri zulüm ve rüsvaylığın bir gün kendilerini çepeçevre kuşatacağı hatırlatılarak ölmeden önce hakikati görüp dönüş yapmalarının kendi lehlerine olacağına işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, her ümmete doğru yolu gösteren peygamber gönderildiği konu ediliyor. Doğru yolu seçmeyen inkarcı zâlimlerin yerle bir edildiği ve bir kısmının kalıntılarının yer yer tarihin o dönemini ibretli yanlarıyla yansıttığı belirtiliyor. O bakımdan yıkılıp yok edilen milletlerin kalıntılarını özellikle inkarcıların gezip görmeleri tavsiye ediliyor. Sonra da öldükten sonra dirilip kalkmayı inkâr edenlerin ısrarlı iddiaları reddedilerek onun bir vadolduğuna dikkatler çekiliyor.

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِى كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ ۚ فَمِنْهُمْ

مَنْ هَدَى اللّٰهُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ
فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٦﴾ إِنْ تَحْرِصْ عَلَى هُدَاهُمْ فَإِنَّ
اللّٰهَ لَا يَهْدِي مَنْ يُضِلُّ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٣٧﴾ وَأَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ
أَيْمَانِهِمْ لَا يَبْعَثُ اللّٰهُ مَنْ يَمُوتُ بَلَى وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾ لِيُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي يَخْتَلِفُونَ فِيهِ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ
كَانُوا كَاذِبِينَ ﴿٣٩﴾ إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَا أَرَدْنَاهُ أَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٤٠﴾

36-Andolsun ki, her ümmete, "Allah'a kulluk edin ve azdırıp saptırıcılardan kaçının!" diyerek (uyarıda bulunan) bir peygamber gönderdik. Onlardan kimini Allah doğru yola eriştirdi; kiminin de üzerine sapıklık (damgası vurulması) hak olmuştu. O halde siz yeryüzünde gezip dolaşın da (Hakk'a karşı gelip peygamberleri) yalanlayanların sonunun ne olduğunu görün.

37- Sen onların doğru yola erişmelerini ne kadar çok arzu etsen, yine de Allah saptıracağı kimseleri doğru yola iletmez ve onlara yardımcılar da yoktur.

38- "Allah, ölen kimseyi tekrar diriltip kaldırmaz" diyerek olanca yeminleriyle Allah adına yemin ettiler. Hayır, bu, Allah üzerine hak bir vaddir; ne var ki insanların çoğu bilmezler.

39- (Diriltip kaldıracak) ki, onlara, hakkında ayrılığa düştükleri şeyi açıklasın; inkâr edenlerin de kendilerinin yalancılar olduklarını bilsinler.

40- Biz bir şeyin olmasını dilediğimiz zaman, sözümüz ona sadece "ol!" dememizdir; o da hemen oluverir.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Cevzi'nin tesbitine göre: Müslümanlardan bir adamın, müşriklerden birinde alacağı vardı. Ona uğrayıp hesap görmeye başladıklarında, Müslüman: "Canım benim umduğum ölümden sonraki hayattır." diye bir söz kullandı. Müşrik onun bu sözüne itiraz ederek şöyle dedi: "Allah'a an-

dolsun ki, ölümden sonra bir daha dirilme, hesap verme ve benzeri şeyler yoktur. Hayat, sadece dünya hayatıdır."

Bunun üzerine 38. âyet indi.[1]

İLGİLİ HADİS

Kudsi Hadis Cenâb-ı Hak buyurdu:

"Âdemoğlu bana dil uzatıyor. Oysa bu ona yakışmamaktadır. Beni yalanlıyor. Bu da ona yakışmaz. Bana dil uzatması, benim evlât edindiğimi iddia etmesidir. Beni yalanlaması, "Allah ilk baştan yarattığı gibi, öldükten sonra artık insanı diriltip kaldırmaz" demesidir. Oysa ilk yaratmak ikinci yaratmaktan bize daha kolay değildir."[2]

Her Ümmete Bir Peygamber Gönderilmiştir

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِى كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا

"Andolsun ki, her ümmete, Allah'a kulluk edin ve azdırıp saptırıcılardan kaçının! diyerek (uyarıda bulunan) bir peygamber gönderdik."

Peygamberleri genel ölçü ve anlamda üç grupta toplamak mümkündür:

1- Kendilerine semavi kitap verilen ve onu tebliğ ve yürütme ile görevlendirilenler.

2- Kendilerinden önceki peygambere indirilen kitabın hükümlerini tebliğ etmekle görevli olanlar.

3- İnen vahiy ile kendilerine ahlâki kurallar, düzenli hayat ve âhiretle ilgili bilgiler verilen ve gönderildikleri ümmeti irşatla görevlendirilenler. Bunlara kitap indirilmediği gibi, kendilerinden önceki kitapları tebliğ etme görevi de verilmemiştir. Bunlar daha çok uzak ülkelerde olup, daha önce indirilen kitabı ele geçirme imkânlarından mahrum olanlardır.

Yukarıdaki âyetle bu üç gruba da işaret edilmektedir. Ancak her kasaba ve millete daha çok üçüncü gruba dahil olan peygamberlerden gönderildiğinde şüphe yoktur.

1 Lübabu't-te'vil: 3/115 - Kurtubi: 10/105

2 Buhari/Tefsir: 1/112 - Nesâi/Cenâiz: 117 - Ahmed: 2/317, 350, 394

Ayrıca yeryüzünde bugünkü imkânların ve seri vasıtaların eski çağlarda bulunmadığını dikkate alırsak, az yukarıda belirttiğim gibi, yeryüzündeki kavim, ümmet ve milletlere devamlı peygamber gönderildiği halde, çoğunun birbirleriyle temas kurma, zahiri bir haberleşme sağlama imkânları olmamış ve böylece uzak bir ülkede bulunan peygambere indirilen kitabı diğer bütün ülkelerde tebliğ etme görevi verilmemiştir. Böylece her peygamber bulunduğu yerde, ilâhi vahye göre, insanları Allah'ın varlığını, birliğini tasdike çağırmış ve birtakım ahlâki kurallarla helâl ve haramla ilgili hükümleri tebliğ etmekle yetinmiştir.

Fâtır suresinde bu konuya biraz daha açıklık getirilerek şöyle buyuruluyor:

"Hiçbir ümmet millet yoktur ki, içlerinden, (gelecek felâkete, inkâr ve sapıklıklarındaki inatlarına karşı) uyarıcı bir peygamber gelip geçmiş olmasın."[1]

Haberleşme imkânları doğup gelişmeye başlayınca, Cenâb-ı Hak artık her kavim ve ümmete, kabile ve millete ayrı ayrı peygamber göndermeyip bütün insanlara ve milletlere Allah'ın son mesajını tebliğ edecek bir tek peygamber göndermeyi irâde etmiştir. Kur'ân'da bu husus şöyle belirtilmektedir:

"(Ey Peygamber!) Biz seni bütün insanlara ancak (rahmetin) müjdecisi, (azabın) uyarıcısı olarak gönderdik. Ama insanların çoğu bilmezler."[2]

Ne var ki, her kasaba halkı veya millet ve ümmet kendilerine gönderilen bu uyarıcı elçilere kendi dil ve kültürlerine göre ayrı ayrı isimler vermişlerdir. Kimi öğretici, kimi uyarıcı, kimi filozof, kimi peygamber, kimi mürşit demiştir. Kur'ân bu elçiler hakkında daha çok şu iki ismi kullanmıştır: Nebi - Rasul. Peygamber ismi ise, Farsçadan bize geçmiştir, Nebi ismine karşılık kullanılır ki, haber getiren demektir.

Böylece her kavim ve ümmete peygamber gönderilmişse de, çoğu onların tebliğ ettiği ahlâki kuralları, helâl ve haramla ilgili hükümleri ve her şeyin başında Allah'ın varlığını ve birliğini, kendi inançlarına, âdet ve geleneklerine, sefih yaşayışlarına ters görerek reddetmiştir. Çünkü peygamberlerin

1 Fâtır suresi: 24

2 Sebe suresi: 28

getirip tebliğ ettikleri esas ve prensipler insan ruhunun yüceliğiyle eşdeğerde olup, akıl yoluyla kalp ve kafalara işlenmek özelliğini taşıyordu. Halkın yaşayışı ise, nefis doğrultusunda olup duygu ve şehvete yönelik idi.

Bu düzeyde olan toplumların ilâhi buyruklarla uyum sağlayabilmeleri için yıllarca irşat edilip eğitilmelerine ihtiyaç vardır. O da inkârları önyargı haline gelmemiş, kafalarında köklü bir karanlık oluşmamışsa, o takdirde olumlu sonuç alınabilir. Aksi halde Nuh Peygamber (aleyhisselam)'ın kavmi ile Fir'avn ve yandaşları gibi her geçen gün küfür ve inatları artabilir.

Tabii bu arada Cenâb-ı Hakk'ın hidâyet yolunu açması başta gelen olumlu tesirdir ki, dilediği hakkında tecelli ettirir. Şu demektir ki, az-çok aklını, idrâkini kullanıp kendini hidâyetin tecelli edeceği çizgiye getirenler, Allah (celle celaluhu)'nun bu lütfundan nasiplerini alabilirler. Aksine bir yol izleyip ileri çizgiye değil, gerideki çizgiye kendilerini itenler o lütufdan mahrum kalırlar.

Kur'ân-ı Kerim, peygamberlerle ilgili açıklamada bulunduktan sonra yaşamakta olan insanlara sesleniyor: İbret ve öğüt almak istiyorsanız, yeryüzünde gezip dolaşın da Cenâb-ı Hakk'a karşı gelip peygamberleri ve mürşitleri yalanlayan donuk kalpli, silik vicdanlı, karanlık kafalı kavim ve milletlerin sonlarının ne olduğunu tarihi harabelere bakıp görün. Onların çoğu insanlıklarına yakışmayanı, ruhlarının taşıdığı fıtrat cevherine ters düşeni yapmışlar, hayat kanunlarını çiğneyip sünnetullaha uymamışlardı. Bu yüzden Allah'ın câri kanunu onlar hakkında hükmünü yürütmüştür. Geride sadece kötü bir isim ve yıkılan medeniyetlerinin (!) kalıntıları kalmıştır.

Doğru Yola İletmek Allah'a Aittir

إِنْ تَحْرِصْ عَلَىٰ هُدَىٰهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ يُضِلُّ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ

"Sen onları doğru yola erişmelerini ne kadar arzu etsen, yine de Allah saptıracağı kimseleri doğru yola iletmez ve onlara yardımcılar da yoktur."

İnsanlarla Allah arasında "hidâyet" sınırı vardır. Bu sınıra yalnız akıl ve duyularla ulaşmak çok zor, hattâ çoğu zaman imkânsızdır. Ancak her zaman bunun istisnalarının bulunduğunu ve bulunabileceğini unutmamak gerekir. O nedenle Cenâb-ı Hak insan aklını, düşünce ve duygularını hakikate çevirip yönlendirmek için kitap indirmiş ve onu tebliğ eden pey-

gamber göndermiştir. Böylece peygamberin uyarı ve irşadı sözünü ettiğimiz sınıra yaklaştırıcıdır, fakat tam eriştirici, yani doğru yola sokucu değildir. Çünkü peygamberin görevi, hidâyet sınırını gösterip tanıtmak ve ona yaklaşma yöntemlerini öğretmektir. Doğru yola eriştirmek ise Allah (celle celaluhu)'ya aittir. O bakımdan peygamber kendisine ayrılan sınırda tebliğ ve irşat görevini sürdürür, gerisini Allah'ın yüksek irâdesine ve hidâyetle tecellisine bırakır.

O halde peygamber görevini yapar; kul da kendini, aldığı bilgi, ışık ve eğitimle hidâyet sınırına yaklaştırırsa, Cenâb-ı Hakk'ın sünneti gereği, onun elinden tutup doğru yola eriştirmeyi rahmetinin tezahürü olarak gerçekleştirir.

Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, şüphesiz ki âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir. O bakımdan kalbi insan sevgisiyle dolup taşar, onların doğru yola erişmelerini çok arzu eder, bu doğrultuda büyük gayretler sarfederdi. Cenâb-ı Hak, ilgili âyetle bu hususdaki sünnetinin ölçüsünü belirterek, herkesin kendi sınırında kalıp görev yapmasını hatırlattı; fazla sıkılıp arzu etmenin, üzülüp bir an önce sonuç almanın gereği olmadığına şöyle işarette bulundu:

"Sen onların doğru yola erişmelerini ne kadar çok arzu etsen, yine de Allah saptıracağı kimseleri doğru yola iletmez." Çünkü onlar kendi kendilerine yardımcı olmamışlar ve verilen imkânlardan yararlanmak suretiyle kendilerini hidâyet sınırına yaklaştırmamışlar, bu konuda bir gayretleri de görülmemiştir. Aksine ondan hep uzaklaşmaya çalışmışlar, durmadan gerideki çizgiye kendilerini itmişlerdir. O bakımdan Cenâb-ı Hak onlara yardımcı olmaz, hidâyete erişmelerinden yana tecellide bulunmaz. Sapıklıkları, inkâr ve azgınlıkları, inat ve hezeyanları her taraftan onları kuşatmıştır. Böylece hidâyet sınırı çok uzaklarda kalmış, araya aşılması zor engeller girmiştir.

Öldükten Sonra Dirilip Kalkmak

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَا يَبْعَثُ اللَّهُ مَنْ يَمُوتُ

"Allah, ölen kimseyi tekrar diriltip kaldırmaz, diyerek olanca yeminleriyle Allah adına yemin ettiler. Hayır, bu, Allah üzerine hak bir vaaddir. Ne var ki insanların çoğu bilmezler."

Öldükten sonra insanların diriltilip kaldırılması, Allah'ın kurduğu düzenin kopmaz bir parçası, hayat zincirinin tamamlayıcı bir halkası ve ilâhi tecellinin ayrılmaz bir safhasıdır. İlâhi kanunların şaşması, değişmesi ve değiştirilmesi düşünülemez. Çünkü mümkün değildir. Allah (celle celaluhu) bir şey hakkında hükmetmişse, bir şeyin geçmiş ve geleceğini ezeli ilmiyle tesbit edip belirlemişse, artık onu durduracak, kader çizgisinden uzaklaştıracak bir kuvvet yoktur.

Güneş ailesinde yer alan dünyamızın, en son hesaplara, yani radyoaktif saat metoduna göre, beş milyar yaşında olduğu anlaşılıyor. Birçok püskürük kütleler içerisinde, radyoaktif bir madde olan uranyum (U 238)in parçalanmasından meydana gelen ve kimyasal bakımdan kararlı bir madde olan kurşun (Pb 206) bulunmaktadır. Uranyum'un parçalanma hızı sabittir. Bu hız "yarılanma süresi" adı verilen zaman biriminde ölçülüp dünyamızın yaşı belirlenir. Meselâ bir miktar uranyum atomlarını şişeye koyduğumuz andan itibaren parçalanmaya devam edecek ve 4,5 milyar yıl sonunda şişedeki atom sayısı yarıya düşmüş olacak.

Uranyum ile kurşun atomlarının miktarı 2/1 oranında bulunduğuna göre, kurşun kararlı bir maddedir. Uranyumun parçalanma hızı ise sabittir. O halde elde edilen kütlenin yaşını hesaplamak kolaylaşır.

Demek istiyoruz ki, beş milyar yıldan beri güneş ailesi vardır ve hizmetini aksatmadan sürdürmektedir. Bu ilâhi düzenlemedir ki, sapmadan, hedefinden ayrılmadan yaratıldığı amaç doğrultusunda O'nun varlığını ve birliğini yansıtmaktadır.

Belli bir süreden sonra sistemin değişmesini gerektiren ilâhi plân harekete geçer ve eski sistem yıkılıp yerini yeni sisteme terkeder. Bu defa yeni plân ve kanun hükmünü yürütmeye başlar ve bu değişim ile kıyamet denilen olay meydana gelmiş olur.

Ölmemizin bağlı bulunduğu kanun da kıyamete yakın ikinci sistem ve düzene ayak basmamız için yerini ikinci bir kanuna bırakır. Bu defa o yeni kanun ve bağlı bulunduğu plân hükmünü yürütmeye başlar. Yeni sistem ve düzenlemenin yeni şartlarına uyum sağlayacak yeni bir beden oluşur da bize yeniden hayat verir. Uranyum nasıl sabit ölçüdeki bir hızla parçalanıyorsa, boşluktaki sistemler de ayrı biçimde belirlenmiş süre içinde parçalanıp dağılma kanununa bağlanmıştır.

Kur'ân ilgili âyetle kıyametin sadece iki sebebini açıklamakla yetinmiştir. Diğer sebeplerini ise, başka surelerde açıklar.

Buradaki iki sebebi şöyle özetleyebiliriz:

1- İnsanların, hakkında ayrılığa düştükleri şeyin iç yüzünü açıklamak, haklıyı haksızdan ayırt etmek ve herkesin sınırını bildirip niyet ve ameline göre karşılık vermek;

2- Hakk'ı yalanlayıp kıyameti inkâr edenlerin yalancı olduklarını ortaya koymak için Allah'ın va'di (verdiği söz) böylece yerine gelmiş olur.

"Ol" Emri

إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَا أَرَدْنَاهُ أَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ۚ

"Biz bir şeyin olmasını dilediğimiz zaman, sözümüz ona sadece "ol" dememizdir; o da oluverir."

Varlık âleminde illiyet prensibi câridir. Olaylar illet ve sebeplere bağlanmıştır. Ama illetleri vücuda getiren nedir? Örneğin su maddesinin meydana gelmesi H_20 formülün gerçekleşmesine bağlıdır. Hidrojenle oksijenin belli oranda bir araya gelmesiyle su maddesi oluşur. Bu formülü diğer bir deyimle illlyeti meydana getiren kudret nedir? İlim bize suyu oluşturan maddeleri, onların hangi oranda bileştiklerini ve her birinin özelliğini tesbit etmektedir. Ama bu iki değişik maddeyi belli sebeplerle ve oranlarda bir araya getiren kanunu, programı kim idare etmektedir? İlim bu soruyu cevapsız bırakmaktadır.

İşte Kur'ân bu kanunu ve programı da, onun bir araya getirdiği değişik maddelerin yapılış sebep ve illetlerini de "ol" emrine bağlamaktadır. Cenâb-ı Hak bir şeyi irâde ettiğinde, önce sebep ve illetlerini "ol" emriyle oluşturur. Sonra o sebep ve illetleri yine "ol" emriyle bir araya getirir de irâde edilen şey vücut bulur.

Bu arada unutulmaması gereken bir husus da şudur: "ol" emriyle gerek sebeplerin oluşup harekete geçmesi, gerekse istenilen maddelerin bir araya getirilip irâde edilen nesnenin oluşması için Cenâb-ı Hak sayılarını bilemediğimiz melekleri görevlendirmiştir. Onlar "ol" emrinin gereğini belli bir plân ve programa göre yerine getirirler.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, her ümmete doğru yolu gösteren, tehlikelere karşı onları uyaran peygamber gönderildiği anlatıldı. Böylece her milletin mutlak anlamda peygamber irşadına muhtaç bulunduğuna işaretle yaşamakta olan milletler uyarıldı.

İnkâr ve haksızlıkta ısrar edip Hakk'ı yalanlayan milletlerin elim akıbetini görmek için yeryüzündeki tarihi harabeleri gezip görmeleri tavsiye edildi. Sonra da beşer ruhunu tatmin eden, insanın içinde hem ümit ışığını yakan, hem disiplin sağlayan âhirete inanmanın önemine parmak basıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, kendilerini küfür bataklığından Allah'ın yardımıyla çıkarıp imân selâmetine erişen Ashab-ı Kiram'ın, Allah, Peygamber ve din uğrunda yurtlarını, yakınlarını, mal ve dostlarını terkedip hicret etmeleri üzerinde duruluyor ve buna karşılık kendilerine büyük âhiret mükâfatı hazırlandığı gibi, dünyada da şerefli, itibarlı yer ve yurt verileceği açıklanıyor. Sonra da her durumda Allah'a güvenip dayanmanın yüksek bir irfandan kaynaklandığı üzerinde durularak yaşamakta olan mü'minlere en sağlam kıstas veriliyor.

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً ۖ وَلَأَجْرُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ ۚ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٤٢﴾

41- Onlar ki zulme uğradıktan sonra Allah yolunda (O'nun rızası uğrunda) hicret ettiler; şanıma andolsun ki, onları dünyada güzel (yere) yerleştiririz. Ahiret'in mükafatı ise çok daha büyüktür. Eğer (hicretten geri kalanlar bunu) bilselerdi (bir saniye bile durmak istemezlerdi).

42- Onlar ki, sabrettiler ve sadece Rablerine güvenip dayandılar (elbette mükafatları çok büyük olacaktır).

İNİŞ SEBEBİ

Bu ayetler, Mekke'de, İslamiyet'i kabul edip "Tevhid inancı" doğrultusunda kendilerini Allah yoluna vakfeden ve o yüzden zalim putperestler

tarafından ağır işkencelere uğratılan ve sonunda Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in emriyle Mekke'den hicret eden Bilal, Süheyb, Habbab ve arkadaşları hakkında inmiştir.[1]

Bu bahtiyarlar ve diğer muhacirlerin çoğu fakir ve kimsesizlerdi. Allah ve Peygamberinden başka dayanacakları bir yer, yardım görecekleri bir kuvvet mevcut değildi. O bakımdan övgüye layık görüldüler. Medine gibi güzel bir beldeye yerleşme imkanına eriştiler ve böylece Allah'ın onlara vadettiği şey de gerçekleşmiş oldu.

Bilindiği gibi, Ashab-ı Kiram Mekke döneminde iki defa hicret olayıyla karşılaştılar. Birinci defa Habeşistan'a, ikinci defa daha büyük ve umumi çapta Medine'ye... İlgili ayetle bu iki hicrete katılanlar övülerek ilahi rızaya mazhar oldukları belirtiliyor.

İLGİLİ HADİS

"Ameller ancak niyetlere göre sıhhat kazanır, değer ölçüsünü bulur. Kimin hicreti (niyet ve maksadı) Allah ve Peygamberine ise, onun hicreti Allah'a ve Peygamberinedir. Kimin de hicreti elde edeceği bir dünyalık veya nikahlayacağı bir kadın ise, onun da hicreti, niyet edip yöneldiği şeyedir."[2]

Allah Yolunda Hicret Edenler

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا

"Onlar ki zulme uğradıktan sonra Allah yolunda (O'nun rızası uğrunda) hicret ettiler."

İmanlarını Allah rızasıyla süsleyen bahtiyarlardır ki, her şeylerini Allah yolunda, din uğrunda feda etmekten kaçınmamışlardır. Gerçek değerinin takdir edilmesi cidden çok zor olan imân cevheri, az kişilere nasip olan büyük bir lütuftur. Ona sahip olmak kolay iş değildir. Fedakârlık, feragat-ı nefs, sabır ve tevekkül ister. Bu vasıflar düzeyine kendini eriştiremeyen kimse, o cevhere nasıl sahip olabilir?

İlgili âyetle, Ashab-ı Kiram'ın zulme uğradıkları ve o yüzden Al-

---

1 Esbab-ı nüzul - Lübabü't-te'vil

2 Buhari/Bed-i vahiy: 1, Itık: 6, Menakib: 54, Talâk: 11, Eyman: 23, Hiyel: 1 - Müslim/İmaret: 155 - Ebu Davud/Talâk: 11 - Nesâi/Taharet: 50, Talâk: 24, Eyman: 19 - İbn Mâce/Zühd: 26

lah yolunda yurtlarını, mallarını bırakıp hicret ettikleri övgü ile anılırken, onlara iki ayrı güzel ve mutlu yurdun hazırlandığı müjdeleniyor:

a) Dünyada imân ve din hürriyetine yer verildiği, saygı duyulduğu bir ülke.

b) Âhirette de Cennet denilen ebedi saadet yurdu.

Dünyada En Güzel Ülke

لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً

"Şanıma andolsun ki, onları dünyada güzel (yere) yerleştiririz."

Dünya hayatında gerçek mü'minler için en güzel ülke, din, imân ve vicdan hürriyetine saygı gösterilen yerdir. Medine, mü'minlere bu güzel havayı teneffüs ettirmesi bakımından İslâm'da ilk din hürriyetine saygı ve itibar gösterilen bir belde olma şerefini taşımaktadır.

Bunun için mü'minlere uygun en güzel yeri, tefsirlerimiz ve ilim adamlarımız altı madde halinde tesbit edip açıklamışlardır:

1- Yerleşilen güzel yer, Medine idi. Bu bir misal ve ölçüdür.

2- Güzel rızka, helâl lokmaya erişme imkânlarını sağlamaya uygun vasat.

3- Düşmana karşı hazırlanma fırsatı ve başarıya erişme ortamı.

4-İslâm şehir devletinin temelini atmaya, statüsünü hazırlamaya yardımcı olan bir toplum.

5- Örnek alınacak feyizli hizmetlerin gerçekleşmesine elverişli zaman ve zemin.

6- Allah rızasının her konuda ön plâna alındığı, insanın insana bu doğrultuda saygı duyup değer verdiği; din kardeşliğine anlam kazandırıldığı kutsal havanın mevcudiyeti.

İşte Medine-i Münevvere bu altı şart ve sıfatı kendinde taşıyordu. O bakımdan Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, doğum yeri ve atalarının ülkesi olan Mekke'yi fethettikten sonra da Medine'de kalmayı tercih etmiş ve onu şöyle övmüştür:

"Medine İslâm'ın kubbesi, imân ülkesi, hicret yurdu, helâl ve ha-

ramın (sınırlarının iyice belirlenip) hazırlandığı yerdir."[1]

Hicretin bunca faziletleri ve âhiretteki büyük mükâfatları, müşrikler tarafından bilinip inanılsaydı, o fakir mü'minlere işkence etmez, onlarla aynı sofrada, aynı mecliste oturmaktan şeref duyarlardı. Hicret etmekte geciken mü'minler de bunun ecrini bilmiş olsalardı, bir dakika durmaz, Mekke'yi terkederlerdi.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, imân selâmetine erip Allah yolunda hicret edenler övüldü ve onların o günkü müstesna hâli güzel bir misal olarak verildi. O bahtiyarlara hazırlanan mükâfatın önemine parmak basılarak Allah'ın mü'minlerden yana olduğuna işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, peygamberliği inkâr eden müşriklere, bu hususu, tarihi çok iyi bilen ilim adamlarından, kutsal kitapları bilen din âlimlerinden sorup öğrenmeleri tavsiye ediliyor. Peygambere ve İslâm'a tuzak kuranlar uyarılıyor; daha da ileri gidip ilâhi gayrete dokundukları, Sünnetullahın çizdiği sınırı aştıkları takdirde ilâhi hışmın ineceği haber veriliyor. Böylece İslâm'ın yakında başarıya erişip zafer sağlayacağı, küfrün baş-aşağı gelip zillet ve hüsrana uğrayacağı kapalı şekilde anlatılıyor.

وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلَّا رِجَالًا نُّوحِيٓ اِلَيْهِمْ فَسْـَٔلُوٓا اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ
كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ۙ﴿٤٣﴾ بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ ۗ وَاَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ
مَا نُزِّلَ اِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٤﴾ اَفَاَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّـَٔاتِ اَنْ
يَخْسِفَ اللّٰهُ بِهِمُ الْاَرْضَ اَوْ يَاْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ۙ﴿٤٥﴾
اَوْ يَاْخُذَهُمْ فِى تَقَلُّبِهِمْ فَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ ۙ﴿٤٦﴾ اَوْ يَاْخُذَهُمْ عَلٰى تَخَوُّفٍ
فَاِنَّ رَبَّكُمْ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٤٧﴾

43-44- Senden önce de ancak kendilerine vahiy ettiğimiz adamları birçok belge, mu'cize ve kitaplarla gönderdik. Eğer (bu konuları) bilmiyorsanız

1 Taberâni/el-Evsat: Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'den – Camiu's-sağir: 1/185

ilim ehlinden sorun. Sonra da kendilerine parça parça (halinde) indirileni insanlara açıklayasın diye Zikri (Kur'ân'ı) indirdik; ola ki düşünürler.

45- Durmadan fena işler düzenleyip tuzak kuranlar, Allah'ın kendilerini yere batırmasından veya bilmedikleri bir yerden azabın kendilerine gelmesinden güven içinde midirler?

46-47- Veya dönüp dolaşırlarken, kendilerini (ilâhi azabın) yakalayıvermesinden -ki (Allah'ı) âciz bırakacak değillerdir- veya korku ve endişe üzere eksile eksile bir durumda bulunurlarken, kendilerini tutuvermesinden emniyette midirler? Şüphesiz ki Rabbiniz çok şefkatli, çok merhametlidir.

İNİŞ SEBEBİ

Mekke'nin azgın inkarcıları, sapık müşrikleri, Allah'ın bir insanı elçi göndermekten çok yüce olduğunu belirtip, "Mutlaka bir elçi göndermesi gerekiyorsa, elbette Muhammed'i değil, bir meleği göndermesi uygun olurdu" diyerek son peygamberin risâletini bütünüyle ret ve inkâr ettiler. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

Kur'ân, onlara:

"Eğer bu gerçeği bilmiyorsanız ilim ehline, (Yahudi ve Hristiyan din âlimlerine) sorun. Çünkü her iki kitap da insanlardan olan peygamberlere indirilmiştir ve her iki kitapta da Allah'ın insanlardan seçip görevlendirdiği peygamberlerden söz edilmektedir." diyerek biraz olsun akıllarını kullanmalarını, kafalarındaki küfür pasını silip gerçeği görmelerini telkin ediyor.

İLGİLİ HADİS

"Allah (celle celaluhu) zalime biraz mühlet verir; derken onu yakalar. Yakalayınca da artık kurtulamaz."[2]

Peygamberler Erkeklerden Seçilmiştir

وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلَّا رِجَالًا نُوحِى اِلَيْهِمْ

"Senden önce de ancak kendilerine vahiy ettiğimiz adamları birçok belge, mu'cize ve kitaplarla gönderdik."

---

1 Lübabü't-te'vil

2 Buhari/Tefsir: 5/11 - Müslim/Birr: 26 - Tirmizi/Tefsir: 2/11 - İbn Mâce/Fiten: 22

İlgili âyetle, gönderilen peygamberin "rical" olduğu belirtiliyor. Bilindiği gibi "rical", "racül"ün çoğuludur ve insanlardan sadece erkekler hakkında kullanılan bir isimdir.[1]

Bundan da anlaşılıyor ki, kadınlardan peygamber gönderilmemiştir. Sebebi ise açıktır. Şöyle ki: Peygamberlik çok ağır ve o nisbette meşakkatli bir görevdir. İşin içinde işkenceden, ölüm tehdidine; ölümden sürgüne kadar her türlü belâ ve mihnet mevcuttur. Yaratılışları gereği, kadınlar erkekler kadar dayanıklı değildirler. Daha çok duygusaldırlar. Sonra da kadının erkeklerin karşısına çıkıp onları yönlendirmesi, onlarla gizli ve açık toplantı yapması söz konusudur ki, bunun birtakım sakıncaları olabilir, hatta peygamberlik şeref ve vakarına leke sürülmesine yol açabilir.

İndirilen Zikir

وَاَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ اِلَيْهِمْ

"Sonra da kendilerine parça parça (halinde) indirileni insanlara açıklayasın diye zikri indirdik."

Kur'ân'ın birkaç yerinde Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e indirilen kitaptan "zikir" diye söz edilmektedir. Zikir: Hatırlama, kalbe doğma, dil ile anma gibi mânalara delâlet ettiği gibi, kitap, bilgi, öğüt, uyarı gibi manalarda da kullanılmıştır. Ayrıca Allah'ı, 99 isminden biriyle anma, tesbihte bulunma manalarını da içermektedir.

Kur'ân'a "zikir" denilmesi, önceki semavi kitapları ve peygamberleri anıp hatırlattığına, Allah'ın isimlerine yer verip onları anmamıza vesile olduğuna, öğüt ve uyarıyla ilgili birçok hükümler taşıdığına yöneliktir.

Kur'ân'ın İndirilmesinin Hikmet ve Sebepleri

Kur'ân: Taşıdığı hükümlerin, öğüt, ibret, va'd ve vaidlerin; kıssa ve tarihi olayların; fizikötesinden verdiği bilgilerin; Allah ve âhiretle ilgili beyânların tümüyle kalplere şifa, kafalara aydınlık verecek ölçü ve muhteva da indirilmiştir. Böylece Kur'ân, kapsadığı çok yönlü hükümler ve bilgilerle insanlara iki hayatın önemini öğretme; doğru yolu gösterme, tehlikeli yola karşı uyarma; ruhla beden, maddeyle mâna, dünya ile âhiret arasında denge ve düzen kurmalarını sağlama hikmetiyle dopdolu bir kudrettedir.

1 Mu'cemu Müfredat-ı Elfazı'l-Kur'ân: Racül maddesi

O halde bütün bunlardan maksat, tebliğdir. Kur'ân'ın çok zengin manevi sofrası açıklanmadığı takdirde amacının dışında bırakılmış olur ki, bunun vebali çok büyüktür. Bu bakımdan Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz şerefli hadisleriyle 23 yıl aralıksız bu kutsal kitabı açıklamaya devam etmiş, barış ve savaş günü demeden hizmetini kusursuz şekilde sürdürmüştür. O kadar ki, son sözünü söyleme, tebliğinin son halkasını oluşturma bahtiyarlığı içinde gözlerini şu fani hayata yummuştur.

Kur'ân nasıl açıklanır?

a) Gelişen kültür seviyesini, günlük olayları, mevcut şartları; dev adımlarla yoluna devam eden ilim ve teknikteki başarıları; toplumun sosyo-ekonomik yapısını, aile düzenini, halkın temayüllerini dikkate alarak yola çıkılır. Böylece Kur'ân'ın çok yönlü hüküm ve hikmetleri Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in uyguladığı metot doğrultusunda kademeli biçimde çeşitli vasıtalarla tebliğ edilir.

b) Kur'ân'ın, toplum hayatını yönlendirme kudretini taşıyan bölümleri sevgi ve güven havası içinde genç dimağlara aktarılır. Bunun için çeşitli yayın organlarından istifade edilmeye çalışılır.

c) Uzman mürşitler ve hocalar tarafından konferanslar, açık oturumlar ve sorulu cevaplı toplantılar düzenlenir. Dini temel esaslarıyla, genel hüküm ve kurallarıyla ele almasını bilmeyen yarım aydınların, dini kültürü yeterince almamış, Kur'ân'ın sergilediği hüküm ve hikmetleri kavrayamamış bilgisi kıt din adamı geçinen bazı kişilerin bu sahada söz sahibi olmalarına fırsat verilmez.

d) İslâmiyet'i basite irca' edip onu şekilcilik kalıbına sokan cahillerin din adına ahkâm kesmelerine, fetva vermelerine göz yumulmaz.

e) Uzman ve yetenekli vaizlerin cami ve benzeri yerlerde vaaz etmeleri sağlanır. Cuma günleri Müslüman topluluğuna hitap eden cami hatiplerinin seçilmesine özen gösterilir. En yetenekli kişiler eğitilerek bu kutsal emanet kendilerine tevdi edilir.

Zira 44. âyetle Cenâb-ı Hak, Kur'ân'ın parça parça; bölüm bölüm indirilmesinin hikmetini bir cümlede özetleyerek şöyle buyuruyor: "Kendilerine parça parça indirileni insanlara açıklayasın diye Kur'ân'ı indirdik."

O bakımdan Kur'ân'ın rahmet kapılarını kapatmak, onun tebliğ edil-

me ve insanlara açıklanma hikmetini göz ardı etmek anlamına gelir. İnkarcı maddecilerin durmadan Kur'ân'a karşı çıkmaları, çeşitli yollardan ondaki ilâhi hükümlerin geçersizliğini iddia edip gelişmesini engellemeleri, dün olduğu gibi, bugün de sahnededir ve bundan sonra da sahnede olacaktır. Şüphesiz bu hak ile bâtılın sonu gelmeyen bir sürtüşme ve tartışmasıdır ki kıyamete kadar sürüp gidecektir. Önemli olan, yukarıda sıraladığımız beş kanal üzerinde çalışılması ve İslâm'ın her yönüyle insanlık için rahmet ve huzur olduğunun anlatılmasıdır. Gerçek mü'minler kendilerini tebliğin bu düzeyine getirdikleri takdirde Cenâb-ı Hakk'ın mutlak surette onlara yardım edeceğini yine Kur'ân haber vermektedir.

Cenâb-ı Hakk'ın inkarcı azgınlara, sapık maddecilere mühlet vermesi, ilâhi programı gereğidir. Onlar küfürlerini zulümle, azgınlıkla ve ahlâksızlıkla birleştirip belli bir kerteye gelmedikleri sürece, aleyhlerine ilâhi emir inmez. Çünkü O, çok merhametli ve çok şefkatlidir. Kulları yürüdükleri yanlış ve tehlikeli yoldan dönüş yaparlar diye, onları birtakım günah ve isyanlarından dolayı hemen kahretmez.

İnkarcı Sapıkları İzleyen Dört Büyük Tehlike

اَفَاَمِنَ الَّذِيْنَ مَكَرُوا السَّيِّـَٔاتِ اَنْ يَخْسِفَ اللّٰهُ بِهِمُ الْاَرْضَ اَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُوْنَ

"Durmadan fena işler düzenleyip tuzak kuranlar, Allah'ın kendilerini yere batırmasından veya bilmedikleri bir yerden azâbın kendilerine gelmesinden güven içinde midirler?"

Kur'ân, Hakk'ın buyruklarına karşı gelip inkâr ve azgınlık gösteren sapıkları dört büyük tehlikenin adım adım izlediğine dikkatleri çekiyor ve böylece ilâhi rahmet gereği, onları -ölümlerinden önce dönüş yaparlar diye- uyarıyor:

1- Allah'ın onları yere geçirmesi; alaşağı edip zillet ve meskenete uğratması,

2- Farkına varmayacakları bir cihetten azabın gelivermesi; azılı bir düşman saldırısının başgöstermesi, şiddetli bir kasırga ve tayfunun onları çepeçevre kuşatıp yok etmesi,

3- Yeryüzünde güven içinde gezip dolaşırken ilâhi te'dibin ummadık-

ları bir zamanda karşılarına çıkması.

4- İnen musibetin, gelen felâketin kademeli biçimde onları yavaş yavaş törpüleyip tüketmeye yönelmesi..

Birinci azap: Eriştikleri makam ve itibarı kaybedip gözlerden ve gönüllerden düşmek suretiyle yerin dibine geçmeleri şeklinde de yorumlanabilir. Zira dünyada insanı sıkıp üzen en kötü azaplardan biri de, elde edilen nimetlerin, makam ve şöhretlerin bir anda sıfıra müncer olmasıdır. Kişinin kalbinde Allah'a ve Âhiret'e imân cevheri yoksa, dayanma gücünü kaybedip intihara teşebbüs eder veya tedavisi mümkün olmayan bir hastalığa yakalanıp mevcut nimetleri de kaybetme bedbahtlığına uğrar.

İkinci azap: Farkına varmadıkları halde, ummadıkları bir yerden bir savaşın, benzeri bir belânın gelip çatması veya tabii büyük bir felâketin başgöstermesi, şiddetli bir depremin vuku' bulması şeklinde yorumlanabilir.

Üçüncü azap: Gezip dolaşırlarken ya sağlıklarını bozan, ya aile yuvalarını alt-üst eden, ya şeref ve haysiyetlerini sıfıra düşüren ya da bir kargaşalığın ortaya çıkmasıyla toplumu tehdit ve huzursuz eden bir felaketle yorumlanabilir.

Dördüncüsü: Kanser, uyuşturucu ibtilâsı, AIDS belâsı ve benzeri toplumu tehdit eden amansız bir derdin onlar, azar azar kemirip tüketmesi şeklinde yorumlanabilir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, peygamberliğin önemi üzerinde duruldu. Her toplum ve milletin, huzurlu, güvenli ve inançlı bir hayat yaşayabilmeleri için peygamber öğüdüne muhtaç bulunduğuna işaret edildi.

Peygamber'in getirdikleri esas ve prensipleri ret ve inkâr etmekle kalmayıp onu büsbütün mefluç hale sokmak için çeşitli yollara başvuran, hile ve tuzak kuranların eninde- sonunda hüsrana uğrayacakları, ilahi hükmün onlar hakkında ineceği hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, kâinat plânında yer alan eşyanın, bağlı bulundukları kanun ve program gereği Hakk'ın emrine başeğdikleri, hepsinin de yaratıldığı amaca yönelmek suretiyle Hakk'a secde ettikleri anlatılır. Göklerdeki meleklerin, yeryüzündeki canlıların ilâhi kudret ve azamet

karşısında teslimiyet gösterdiklerine dikkatler çekilerek asıl kendisinden korkulmaya lâyık olanın Cenâb-ı Hak olduğu hatırlatılır ve böylece inkarcı azgınlar bir defa daha uyarılır.

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَىٰ مَا خَلَقَ اللَّهُ مِن شَيْءٍ يَتَفَيَّأُ ظِلَالُهُ عَنِ الْيَمِينِ وَالشَّمَائِلِ سُجَّدًا لِّلَّهِ وَهُمْ دَاخِرُونَ ﴿٤٨﴾ وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مِن دَابَّةٍ وَالْمَلَائِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٩﴾ يَخَافُونَ رَبَّهُم مِّن فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٥٠﴾

48- Allah'ın yarattığı herhangi bir şeye bakmıyorlar mı ki gölgesi boyun eğip (bağlı bulunduğu kanuna teslimiyet içinde) Allah'a secde ederek sağa-sola dönüp dururlar.

49- Göklerde ve yerde, gerek canlılardan, gerekse meleklerden ne varsa hepsi de büyüklük taslamaksızın Allah'a secde ederler.

50- Üstlerinde (yüce kudretiyle duran) Rablerinden korkarlar da emrolunduklarını yerine getirirler.

İLGİLİ HADİS

"Doğrusu ben sizin göremediğinizi görüyorum, sizin işitmediğinizi işitiyorum. Gök inlemektedir ve inlemek onun hakkıdır. İçinde dört parmak kadar bir yer yok ki orada bir melek Allah'a secde etmiş bulunmasın. Allah'a yemin ederim ki, benim bildiklerimi bilmiş olsaydınız, az güler, çok ağlardınız; o kadar ki, kadınlarla döşekte telezzüz etmez ve şehir dışına çıkar da Allah'a niyaz edip teslimiyet gösterir, mahviyetkâr bir hal alırdınız."[1]

Gölgelerin Secde Etmesi

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَىٰ مَا خَلَقَ اللَّهُ مِن شَيْءٍ يَتَفَيَّأُ ظِلَالُهُ عَنِ الْيَمِينِ وَالشَّمَائِلِ سُجَّدًا لِّلَّهِ وَهُمْ دَاخِرُونَ

1 Buhari/Küsuf: 2, Tefsir: 5, 12, Nikâh: 107, Rikak: 27, İmân: 3 - Müslim/Salat: 112, Küsuf: 1, Fezâil: 134 - Nesâi/Sehv: 102, Küsuf: 11, 23 - Tirmizi/Zühd: 9 - İbn Mâce/Zühd: 19

"Allah'ın yarattığı herhangi bir şeye bakmıyorlar mı ki, gölgesi boyun eğip (bağlı bulunduğu kanuna teslimiyet içinde) Allah'a secde ederek sağa-sola dönüp dururlar."

İlgili âyetle, varlık âleminin her parçasının kendine has kanunlarla hareket halinde bulunduğu, her şeyin ister-istemez Yüce Kudret'e teslimiyet içinde yaratılıp belli hizmetlere yöneltildiği ve bu anlamda her şeyin ya ihtiyari ya da teshiri olarak Cenâb-ı Hakk'a secde ettiği açıklanıyor.

İhtiyari secde: Akıl ve idrâk sahiplerinin isteğine bırakılmış olanıdır ki, Allah'a dosdoğru imân eden insanlarla cinler ve meleklerin hepsi bu mânayla ibâdet düzeyinde Allah'a secde ederler.

Teshiri secde: Her şeyin kendine has hayat kanununa bağlı kalarak, yüklendiği programı yerine getirmesi ve bu doğrultuda hizmetini sürdürmesidir.

İlgili âyetle, bu konuda sadece eşyanın gölgesi misal verilerek üzerinde yaşadığımız dünyanın, bizim emrimizle ve irâdemizle değil, Allah'ın yüce kudretinin eşsiz planıyla hem kendi ekseni, hem Güneş'in etrafında döndüğü ve böylece eşyanın gölgesinin güneşin doğuş ve batışına göre sağa-sola uzayıp kısalarak bir bakıma Hakk'ın buyruğuna boyun eğdiği anlatılıyor.

Dünya'yı durdurmak istesek de durduramayız; gölgemizi kaldırmak istesek kaldıramayız. Çünkü her biri ilâhi sünnete başeğip teslimiyet içinde yaratıldığı amacına yönelmiştir. İşte bu yöneliş teshiri anlamda bir secde olarak vasıflandırılmıştır.

Kur'ân-ı Kerim'de bu misalle, insan aklı harekete geçirilerek, kâinatın mutlak nizamına, dünyanın başdöndürücü bir hızla iki hareket; sisteme, yani Güneş ailesine bağlı olarak üç hareket içinde bulunduğuna; bütün bu matematiksel ve fiziksel hareketlerin ihtiyari olmadığına, bağlı bulunduğu plân ve programın gereği olduğuna dikkatler çekiliyor. Böylece eşyanın başıboş, gayesiz, amaçsız ve faydasız yaratılmadığı isbat edilerek, bunları kusursuz şekilde düzenleyip çekim kuvveti düzeyinde dengede tutan Allah'ın varlığı ve birliği bir defa daha bilimsel açıdan belgelendiriliyor.

Her Şey Secde Halindedir

Yukarıda belirttiğimiz anlamda baş eğme, yüklendiği programa göre hizmet verme secdesi, kâinatta canlı, cansız her varlık hakkında geçerlidir.

Öyle ki: Allah'a inananlar da, inanmayanlar da dünya üzerinde onun hareketlerine uyarak Güneş'in etrafında başdöndürücü hızla dönmektedirler. Hiçbiri bu kanuna karşı gelecek, Dünya'nın hareketine uymayacak güç ve kudrette değildir. Aynı zamanda sağa-sola uzayıp kısalmakta olan gölgeleri de onların isteklerine bağlı değildir; ister istemez belli hareket içinde Güneş'i kâh sağlarına, kâh sollarına, kâh tepelerinin üstüne almaktadırlar. Bu da onların bir bakıma teshiri secdeleri sayılır.

İnsan yalnız dünyanın hareketlerine bağlı kalmıyor; kendi iç organlarının çalışma sistemlerine ister istemez uyuyor. Aynı zamanda o organlar da insanın emrine bağlı değillerdir; Cenâb-ı Hakk'ın hayat plânına bağlıdırlar. İnsan istese de, istemese de kalbi, beyni, midesi, bağırsakları ve ciğerleri belirlenmiş süreye kadar çalışıp hizmetlerini sürdürürler.

Kendi iç organlarına bile kumanda edemiyen ve yaşadığı dünya üzerinde, ister-istemez onun hareketine uyan insanoğlu, neyi, niçin inkâr eder? Hangi gücüne güvenerek böbürlenir? Her şey Hakk'a baş eğerken ve kendisi de aynı şekilde bulunurken neden aklını kullanıp O Yüce Kudret'in önünde isteğe bağlı secde etmez? İnkâr ve azgınlıkta ısrar edip büyüklük taslamak ve bir ömrü gaflet içinde yok yere tüketmek, nankörlük ve basiretsizlik değil de nedir?

Göklerde Canlı Yaratıklar Var Mıdır?

وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ دَآبَّةٍ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ

"Göklerde ve yerde gerek canlılardan, gerekse meleklerden ne varsa hepsi de büyüklük taslamaksızın Allah'a secde ederler."

İlgili âyetin zahirinden, göklerde de canlı yaratıkların bulunduğu anlaşılıyor. Ancak âyetin asıl delâleti bu mudur? Kur'ân'ın bu beyânını iyi anlayabilmek ve ona göre yorumda bulunabilmek için, konuyla ilgili diğer âyetleri de gözden geçirmemiz gerekir. Ayrıca âyette yer alan "dâbbe" sözünün delâlet ettiği mânaları bilmemize ve Arap gramerinde çok yaygın olgn "tağlib" kaidesini unutmamamıza ihtiyaç vardır.

Dâbbe kelimesi, Kur'ân'ın tam 14 yerinde geçer. Bunlardan 12 yerde yeryüzünde hareket halinde olan veya canlılık vasfı taşıyan hayvanlar kas-

tedilmiş; iki yerde ise, göklerde ve yerde hareket halinde olan veya canlılık vasfı taşıyan hayvanlar konu edilmiştir.

"Debb" ve "debib" sözleri: Karar, itidal üzere yavaş yavaş, yumuşak yumuşak yürümek mânasına gelir. Türkçede bunun karşılığında emekleyerek yürümek sözü kullanılabilir. Aynı kökten gelen "dâbbe" ise, mutlaka yeryüzünde yürüyen hayvana denir.[1] Böylece yeryüzünde debelenip hareket gösteren, hattâ yürümeyip yerinde hareketle canlılık vasfı taşıyan hayvan hakkında da kullanılır. Râğıb da bu ismin daha çok hayvan ve haşerat hakkında kullanıldığını söyler.[2]

Dâbbe kelimesi bu mânalara geldiğine göre, ilk hatıra gelen yorum, göklerde de canlı yaratıkların bulunduğu hususudur. Ancak Rahman suresi 10. âyette yeryüzünün "enam" için yaratılıp konulduğu söz konusudur ki, "enam" kelimesinin delâlet ettiği mânaları ve yer aldığı cümlenin hasr (yalnız bir şeye kullanma) ifade eder ölçüde bir terkip oluşturduğu dikkate alınınca, değişik yorumlar ortaya çıkıyor. Şöyle ki: Arapça gramere göre, mef'ul fiilden önce gelirse, hasr ifade eder, yani fiilin kapsamı sadece mef'ulun sınırları içinde kalır. Böylece canlılar için de sadece yerkürenin konulduğu, onlar için başka bir yer belirlenmediği hükmü ortaya çıkmış olur. Bunun neticesi olarak, diğer gezegen ve sistemlerde canlı yaratıkların mevcut olmadığı anlaşılıyor.

"Yerküre de sadece enam için alçaltılıp konulmuştur" cümlesinde yer alan "enam" kelimesini müfessirler şöyle açıklamışlardır:

a) Müfessir Keşşafa göre; bu, yeryüzünde hareket eden bütün canlı yaratıklar demektir. el-Hasan'dan yapılan rivayette, insanlar ve cinlere delâlet eder. Böylece yeryüzü bu iki ayrı yaratık için tasarruflarına elverişli bir döşek gibidir.

b) Kadı Beyzavi'ye göre: Yeri de döşenmiş halde halk için alçalttı demektir.

Halk: Genel anlamda üç boyutlu cisimlere delâlet ederse de, daha çok insanlar hakkında kullanılır.[3]

---

1 Geniş bilgi için bak: Kamus Tercümesi/dâbbe maddesi: 1/234, 235

2 Mu'cemu Müfredati Elfazi'l-Kur'ân: Dabbe maddesi

3 Mu'cemu Müfredati Elfazi'l-Kur'ân: Halk maddesi

Kadı Beyzavi "enam" kelimesini açıklarken şöyle diyor: Bazı ilim adamlarına göre, canlı olan her şeye delâlet eder.

İbn Kesir'e göre: Enam, yeryüzündeki çeşitleri, şekilleri ve dilleri ayrı olan ve çeşitli bölge ve kıtalarda yaşayan insanlar demektir.[1]

Konumuzu oluşturan Nahl suresinin 49. âyetine gelince, Şura suresi 29. âyet onu biraz daha açıklamaktadır. Şöyle ki:

"O'nun varlığına (delâlet eden) belgelerden biri de, göklerin ve yerin yaratılması ve ikisine serpiştirip yaydığı canlılardır."

O halde bu iki âyetle Rahman suresi 10. âyet arasını te'lif etmemiz gerekmektedir. İlim adamları Nahl ve Şura süresindeki ilgili âyetleri açıklarken Arapçada çok yaygın olan "tağlib kaidesi"ni dikkate almışlardır. Bu kaideye göre, Araplar iki şeyden bir arada söz ederken, onlardan daha çok kullanılması yaygın olanı veya daha rahat telâffuz edileni o yönden galip kabul ederler ve her ikisini galip kabul ettikleri isimle anarlar. Meselâ, Ay ile Güneş'i bir arada anmak istedikleri zaman, şems ve kamer diyecekleri yerde, "kameran" veya "kamereyn", yani "iki ay" derler. Böylece göklere serpiştirilen melekler, yeryüzüne serpiştirilen canlı yaratıklar bir arada anılırken her ikisine birden "dâbbe" denilmiş ve bu açıdan canlı yaratıklar galip kabul edilerek, melekler hakkında da aynı isim kullanılmıştır.

Bu yorum, üç âyet arasında ortak bir bağ oluşturmakta ve birinin diğerine ters düşmediğine ağırlık kazandırmaktadır. Aslında iki âyet arasında bir aykırılığın ve çelişkinin hiçbir zaman söz konusu olamayacağı kesindir. Farklılık sadece yorumlardan kaynaklanmaktadır.

Ayrıca "enam" kelimesini, el-Hasan'ın açıkladığı şekilde sadece insanlar ve cinleri kapsayan bir kavram olarak dikkate alırsak, diğer gezegen ve sistemlerde bazı canlı yaratıkların bulunması ihtimal dahiline girer. Böylece gerek Nahl, gerekse Şura surelerindeki âyetlerle Rahman süresindeki ilgili âyet arasında farklı yorumlar kalkmış olur. Ne var ki, son birkaç yıl içinde Viking I, Viking II, Viking III ile yapılan ciddi araştırma ve tesbitlere göre, Güneş ailesinde yer alan dokuz gezegende hayat belirtilerine rastlanmadığı, canlı yaratıkların yaşamasına elverişli şartların ve ortamın

1 Tefsir-i İbn Kesir: 4/270

bulunmadığı anlaşılmıştır.[1] Bununla beraber ileride gezegenlerden birinde veya başka bir yıldızda canlı bir yaratığın var olduğu ortaya çıkacağını varsayalım, bu, son yoruma göre, Kur'ân'a ters düşmeyecek, sadece onu tasdik edecektir. Allah daha iyisini bilir.

Her Varlık O Yüce Kudretten Korkar

يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ۩

"Üstlerinde (yüce kudretiyle duran) Rablerinden korkarlar da emrolunduklarını yerine getirirler."

Bu korku, kayıtsız, şartsız ilâhi düzene uymak, O'nun sünneti doğrultusunda hizmeti aksatmadan kusursuz yerine getirmektir ki fazla dikkat, itina ve özen anlamına gelir.

Meleklerin üstün tazim ve baş eğme doğrultusunda Cenâb-ı Hakk'tan korktukları söz konusudur ki, bu iki türlü saygı dolu korkuya delâlet etmektedir. Biri, belirttiğimiz anlamda kâinatın düzen ve dengesinde yerlerini alıp yaratıldıkları hikmete ister-istemez mutlak bağlılıktır ki bu, teshiri bir korkudur. Diğeri, ihtiyaridir ki, emre uyarak âlemlerin Rabbinin huzurunda mutlak inkiyat korkusudur.

Birinci anlamdaki korku, her yaratık ve varlık için aynen geçerlidir. İkinci anlamdaki korku ise, melekler, insanlar ve cinlere has bir korkudur. Ancak meleklerde nefis ve hayvanı sıfatlar ve bu ikisiyle ilgili duygular olmadığı için sözü edilen korkunun en üst noktasında bulunurlar.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kâinat plânında yer alan eşyanın mutlak anlamda Cenâb-ı Hakk'a baş eğip inkiyat içinde oldukları konu edildi. Göklerdeki meleklerin, yeryüzündeki canlı yaratıkların, ilâhi kudret ve azamet karşısında korkup emrolundukları şeyi yerine getirdikleri belirtilerek insanların da böylesine bir itaat ve inkıyat içinde olmalarına işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kâinatın her parçasının mutlak baş eğme doğrultusunda Cenâb-ı Hakk'tan korkup yaratıldıkları amaca uygun hizmet verdikleri gerçeği ortada dururken, Allah'tan başka ilâh edinmenin makul hiçbir anlamı olmadığı belirtiliyor. Din ve dindarlığı Allah'a has kılmanın

1 Şura suresi: 29, Rahman suresi: 10

önemi üzerinde durularak her halükârda Allah'tan korkmamızın gereğine atıf yapılıyor. İnsanoğlunun eriştiği bütün nimetlerin Allah tarafından hazırlanıp imkân alanına getirildiği ve kâinatta mutlak tasarrufun O'na ait olduğu hatırlatılıyor.

وَقَالَ اللّٰهُ لَا تَتَّخِذُوٓا اِلٰهَيْنِ اثْنَيْنِ ۚ اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌ ۚ فَاِيَّايَ فَارْهَبُوْنِ ﴿٥١﴾
وَلَهٗ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَلَهُ الدِّيْنُ وَاصِبًا ۗ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَتَّقُوْنَ ﴿٥٢﴾
وَمَا بِكُمْ مِّنْ نِّعْمَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ ثُمَّ اِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَاِلَيْهِ تَجْـَٔرُوْنَ ۚ ﴿٥٣﴾ ثُمَّ
اِذَا كَشَفَ الضُّرَّ عَنْكُمْ اِذَا فَرِيْقٌ مِّنْكُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُوْنَ ۙ ﴿٥٤﴾ لِيَكْفُرُوْا
بِمَآ اٰتَيْنٰهُمْ ۗ فَتَمَتَّعُوْا ۗ فَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ﴿٥٥﴾

51- Allah: "İki ilâh edinmeyin; O ancak tek bir ilâhtır ve yalnız benden korkun!" buyurdu.

52- Göklerde ve yerde ne varsa hepsi ancak O'nundur. Din de dâima O'nadır; öyle iken Allah'tan başkasından mı korkup sakınıyorsunuz?

53- Sizde olan her nimet Allah'tandır. Sonra da size bir sıkıntı ve zarar dokunduğu zaman ancak ve sadece O'na yalvarıp yakarırsınız.

54- Sonra O, sizden sıkıntıyı giderince, içinizden bir kısmı bir de bakarsın kendilerine verdiğimize karşılık nankörlük etmek için Rablerine ortak koşarlar.

55- Haydi öyle ise keyfinize göre geçinin; ileride (hakikati anlayıp nasıl saptığınızı) bileceksiniz.

Ancak Bir İlâh Vardir

وَقَالَ اللّٰهُ لَا تَتَّخِذُوٓا اِلٰهَيْنِ اثْنَيْنِ ۚ اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌ ۚ

"Allah: İki ilah edinmeyin; O ancak tek bir ilâhtır ve yalnız benden korkun, buyurdu."

Varlık âleminde mevcut her şeyin, ister istemez mutlak plânda kendine ayrılan yerini aldığı ve yaratıldığı amaca yöneldiği bir gerçektir. Düzen ve dengede bir kusur bulmak mümkün değildir. Zira Allah'ın kudret

elinden çıkan her şey mükemmeldir. Daha mükemmelini vücuda getirmeyi düşünmek bile mümkün değildir.

Bu durumda yaratan bir değil de iki veya daha fazla olsaydı, görünen ve bilinen düzen ve muhteşem denge bozulmadan, sapmadan, hedefinden şaşmadan devam edebilir miydi? Bu mümkün mü? Çünkü yaratan kudret bir değil iki olsaydı, birinin yaptığını diğeri bozar ve böylece hiçbir şey düzen ve dengesinde, yaratıldığı ölçüde kalmaz ve istenilen hizmeti verme imkânı olmazdı.

İlgili âyetle, kafa ve kalpler bu gerçeğe çevrilerek ana fikirler veriliyor ve böylece Allah'tan başka ilâh olmadığı mantıki ölçülerle belirtilerek ona bilimsel bir anlam kazandırılıyor. Yaratılan eşyadan değil, her şeyi modelsiz ve örneksiz yaratan o tek ilâhtan korkulması tavsiye ediliyor.

Her Şey Allah'ındır

وَلَهُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَلَهُ الدِّينُ وَاصِبًا ۗ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَتَّقُونَ

"Göklerde ve yerde ne varsa hepsi ancak O'nundur, Din de dâima O'nadır. Öyle iken Allah'tan başkasından mı korkup sakınıyorsunuz?!"

Mülkün yaratanı ve gerçek sahibi Allah (celle celaluhu)'dır. Bizler de O'nun mülkünde yer alan birer parçayız. Çünkü kâinatı biz yaratmadık, kendimizin de yaratıcısı biz değiliz. Eşyaya ibâdet edemeyiz, çünkü onlar da yaratanımız değildirler. O halde her şeyi yüksek hikmeti doğrultusunda yaratıp düzeni kuran O en yüce kudrete ibâdet etmemiz ve ancak O'nu ilâh edinip O'ndan başkasını kabul etmememiz gerekmiyor mu?

Sistemi kurup her şeyi insandan yana hizmete sevkeden Allah (celle celaluhu) elbette ki şükredilmeye, en güzel övgülerle övülmeye çok daha lâyıktır. Nitekim şarkın ünlü halk filozofu Şeyh Sadi bu inceliğe temasla şöyle demiştir: "Bulut, rüzgâr, Ay, Güneş ve felek, bunların hepsi hizmette; senin eline bir parça ekmek sunma gayreti içindeler. İnsafın ölçü ve şartı değildir ki, sen o ekmeği gafletle yiyesin."

Sıkıntılı Ve Felâketli Dönemlerde Allah'a Yönelmek

وَلَهُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَلَهُ الدِّينُ وَاصِبًا

"Sonra da size sıkıntı ve zarar dokunduğu zaman ancak ve sadece O'na yalvarıp yakarırsınız."

Allah'ın insana verdiği nimetler, genel anlamda iki grupta toplanır. Biri, insanın ruhi ve bedeni yapılarında toplanan akıl, zekâ, idrâk, düşünce ve duygu; sağlık, afiyet, huzur ve iç denge gibi nimetlerdir. Diğeri bu iki yapının dışında kalan harici nimetlerdir.

Bu iki grupta yer alan nimetlerden her biri veya birkaçı bir felâkete mâruz kaldığında, dünya insanın başına daralır. Çareler bir bir kalmayınca, ister istemez insan o nimeti yaratıp veren Yüce Kudret'e yönelir. Çünkü böyle bir duygu insanın özünde ve mayasında mevcuttur. Sırası gelince kendini hissettirir.

Felâket ve sıkıntı -Allah'ın izniyle- atlatıldıktan sonra insanların bir kısmı yüz seksen derecelik dönüş yapıp ya kendi kudret ve zekâsıyla ya da bazı fânilerin yardımıyla kendini içine düştüğü vartadan kurtardığını söyleyerek böbürlenirler. Böylece Allah'ın câri sünnetini unutarak nankörlük ederler. Kendi zekâsının da, yardımcı olan fânilerin de birer vasıta ve sebep kılındıklarını hesaba katmazlar. Bir bakıma onları Allah'a ortak koşarlar, yani kuvvet ve kudreti Allah'a değil, kendi zekâ ve yardımcılarına nisbet ederler.

İlgili âyetle mü'minler bu konuda uyarılıyor ve Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in teslimiyet düzeyinde bütün kuvvet ve kudreti Allah'a irca' ettiğine işaretle O'nun hayatını incelememiz ilham ediliyor.

Birkaç Günlük Zevk ile Oyalanıp Avunmak

"Haydi öyle ise keyfinize göre eğlenip geçinin, ileride (hakikati anlayıp nasıl saptığınızı) bileceksiniz."

İnsanoğlunun nimet, felâket ve sıkıntı; sonra da felâket ve sıkıntıdan kurtulma anlayışı bu olunca, söylenecek fazla bir şey kalmıyor. O bakımdan Cenâb-ı Hak, inkarcı sapıklara, maddeci şaşkınlara seslenerek; "Keyfinize göre eğlenip geçinin." buyurarak, ileride ölüm anında ve mahşer alanında hakikati görüp anlayacaklarını hatırlatıyor ve o gün gelmeden gerçeği araştırıp öğrenmelerini tavsiye ediyor.

Ne var ki, o noktaya gelinip gerçeği anlamanın bir yararı olmayacak, ölüm bütün dehşetiyle kapıyı çalacak, umutlar kesilecek, kimseler bir şeyler yapamayacak. Her canlı için mukadder olan âkıbet gerçekleşecek. O halde iyi hazırlanmamız, hayatın hikmet ve amacını öğrenmemiz, zevk ve

sıkıntılarını tatmamız için getirildiğimiz dünyada ömrü amacının hilâfına harcamamız doğru olur mu?. Birkaç günlük zevk ve eğlence uğruna sonsuz saadeti feda etmenin mâkul hiç yanı var mıdır?

Unutmayalım ki, bize verilen ömür de, nimet de çok yüce amaçlar uğruna harcanmak için plânlanmıştır. O plân ve programı bozmaya hakkımız yoktur.

Denildiği gibi, ekmeğini göz yaşları içinde yemeyen, ıstıraplı gecelerini yatağında ağlayarak geçirmemiş olan kimse henüz tam anlamıyla ilâhi bir kuvvet ve kudretin mevcudiyetinden haberdar değildir.

İnsanlar, yemek, içmek, eğlenmek, gününü gün etmek; biraz şöhret, biraz servet elde etmek için değil, dünyada kazanılabilecek daha önemli ve büyük işler, kutsal gayeler için yaratılmışlardır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, varlık âleminde hemen her şeyin ilâhi kudret karşısında baş eğdiği, O'nun koyduğu kanunlara bağlı kalıp gayesine uygun hizmet verdiği konu edildi. Bu gerçeği anlamanın hakiki dindarlık olduğuna işaretle, dinin Allah'a has kılınmasının gereği üzerinde duruldu. Sonra da bütün nimetlerin Allah'a ait olduğu belirtilerek neyin nereden geldiğine dikkat etmemiz hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın hazırlayıp verdiği nimetlerden Allah'a ortak koşulan putlara ayrılması kınanıyor, bunun çok nankörce bir davranış olduğu üzerinde duruluyor. Sonra da insanın bir diğer basit yanı ele alınıyor; puta tapan Arapların kız çocuklarından hoşlanmadıkları halde meleklerin Allah'ın kızları olduklarını iddia etmelerinin ne kadar yakışıksız ve ölçüsüz olduğuna dikkatler çekiliyor ve bütün bu ölçüsüzlüklerin, kötülüklerin Allah'a ve ahirete imân etmemekten kaynaklandığına parmak basılıyor.

وَيَجْعَلُونَ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ نَصِيبًا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ ۗ تَاللَّهِ لَتُسْـَٔلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ
تَفْتَرُونَ ﴿٥٦﴾ وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُ ۙ وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ ﴿٥٧﴾ وَإِذَا
بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِالْأُنْثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿٥٨﴾ يَتَوَارَىٰ مِنَ

الْقَوْمِ مِنْ سُوْءِ مَا بُشِّرَ بِهٖ اَيُمْسِكُهٗ عَلٰى هُوْنٍ اَمْ يَدُسُّهٗ فِى التُّرَابِ اَلَا سَآءَ مَا يَحْكُمُوْنَ ﴿٥٩﴾ لِلَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِ ۚ وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى ۚ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿٦٠﴾

56- Kendilerine rızık olarak verdiklerimizden (gerçek yüzünü) bilmedikleri şeylere (putlara ve benzeri şeylere) pay ayırırlar. Allah'a andolsun ki, bu uydurduğunuz şeylerden mutlaka sorulacaksınız.

57- Bir de Allah'a kızlar nisbet ederler; O bundan pâk ve yücedir. Kendilerine ise canlarının istediğini (nisbet ederler).

58- Onlardan biri kız çocuğuyla müjdelenince, öfkesini yutmaya çalışarak yüzü kararır.

59- Kendisine verilen o kötü müjdeden dolayı kavminden gizlenmeye çalışır: Ancak (gönüllü) görünmeye katlanıp onu tutacak mı, yoksa toprağa gömerek gizleyecek mi? (Bir bak) ne fena yargıda bulunuyorlar!

60- Âhirete inanmayanların (böylesine) kötü misâli vardır. En yüce (güzel, yararlı) misâller ise Allah'ındır. O, yegâne üstündür, çok güçlüdür; hikmet sahibidir.

İLGİLİ HADİSLER

"Kız çocuğunu diri diri toprağa gömen de, ona rıza gösteren de cehennemdedir."[1]

Hz. Âişe (radıyallahu anha) validemiz anlatıyor:

"Yanında iki kız çocuğu olduğu halde bir kadın bana gelip kendisine yardımda bulunmamı istedi. O sırada yanımda bir hurmadan başka bir şey yoktu. Onu da o kadına verdim. Hurmayı alıp ikiye böldü ve iki kızına yedirdi. Tabii kendisi ondan bir şey koparıp yemedi. Kadın gittikten sonra Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz geldi. Durumu O'na anlattığımda buyurdu ki:

"Kim birkaç kız ile imtihan edilip ilgili bulunur da onlara iyi dav-

1 Ebu Dâvud/Sünnet: 17

ranırsa, o kızlar kıyamet gününde ona ateşe karşı perde olurlar!"[1] Yine Hz. Âişe (radıyallahu anha) validemiz anlatıyor:

"Çok fakir, üstü-başı perişan bir kadın iki kız çocuğuyla birlikte bana geldi. Onlara yanımda bulunan üç tane hurma verdim. Kadıncağız birer tane kızlarına verdi, geri kalan birini de ağzına götürüp yemek isterken kızlar onu da istediler. Anneleri dayanamadı, o hurmayı da ikiye böldü ve onlara verdi. Kadının bu davranışı beni duygulandırdı. Olayı Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e anlattığımda, buyurdu ki:

"Şüphesiz ki, Allah, o davranışıyla kadına cenneti vacip kılmış ve o sebeple onu cehennemden azat etmiştir."[2]

"Kim iki kız çocuğunu -fakirliğine rağmen- ergen olmalarına kadar beslerse, kıyamet günü o şu iki parmak gibi benimle birlikte olur."[3]

"Kimin de bir kızı olur, o da onu güzel terbiye eder, bir şeyler öğretir ve öğretimini güzelleştirir, Allah'ın kendisine verdiği bolca nimetten kızına bolca harcarsa, o kız kıyamet gününde ona, ateşe karşı bir perde olur."[4]

Putlara Hisse Ayıranlar

وَيَجْعَلُونَ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ نَصِيبًا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ

"Kendilerine rızık olarak verdiklerimizden (gerçek yüzünü) bilmedikleri şeylere (putlara ve benzeri şeylere) pay ayırırlar."

Çocuklarının ve çevrelerindeki muhtaç fakirlerin rızkından kesip ellerindeki nimetlerin belli bir kısmını puthaneye götürüp putları memnun etmek ve dileklerinin yerine getirilmesine onları razı etmek için bırakan müşrikler hayli çoktu. Bu olay, onların din, imân adına kayda değer bir bilgilerinin olmadığını; aynı zamanda yontulmuş taş, ağaç ve benzeri cisimlerin bir yarar veya zarar vermeye muktedir bulunmadıklarına akıl erdiremediklerini gösterir.

Burada dikkat edilecek bir diğer husus da şudur: Kur'ân'da putlar-

1 Müslim/Birr: 147 - Tirmizi/Birr: 13 - Ahmed: 6/133, 88, 166, 243

2 Müslim/Birr: 148

3 Ahmed: 3/148

4 Hafız Ebu Nuaym: Ebu Vâil'den - Kurtubı: 10/118

dan söz edilirken, "Gerçek yüzünü bilmedikleri şeylere" şeklinde bir ifade kullanıldığını görüyoruz. Çünkü Kur'ân-ı Kerim, ne yalnız o günün putperestlerine, ne de belli bir kavim ve millete hitap etmektedir. O taşıdığı ilâhi hükümlerle kıyamete kadar bütün milletlere seslenmektedir. O bakımdan her çağda putlara benzer daha ne ilâhlar ortaya çıkarılmış ve ne yanlış inançlara yer verilmiştir!.

İlgili âyetle, günümüzdeki inançlara, bâtıl ilâhlara da işaret edilerek yaşamakta olan insanlar uyarılmakta ve birtakım ölçüler verilmektedir. Şöyle ki:

a) Putlara ve benzeri eşyaya harcanan paralar.

b) Yatırlara adak adamak suretiyle sarfedilen şeyler.

c) Yatırlara götürülüp yakılan mumlar.

d) Dilek taşlarına konulan ya da yapıştırılan paralar.

e) Kutsal sanılan sulara atılan paralar.

f) Büyü, tılsım, ağız bağlama, sevgi ve ilgi çekme, sevmediğini kahretme gibi hususlar için büyücülere, üfürükçülere, yazı yazmasını bile dosdoğru beceremeyen muskacılara verilen eşya ve paralar aynı hükmün kapsamına girmekte, bir bakıma putperestlikle birleşmektedir.

Taşlara, ağaçlara bir takım dilekler doğrultusunda bağlanan ipler ve çıkınlar da böyle...

Cenâb-ı Hak, şanına yemin ederek bu uydurma ve bâtıl, anlamsız şeylerle ilgi kurmaktan bir bir soracağını; bâtılın peşinde koşup para harcayanların dolaylı yoldan Allah'a ortak koştukları için mutlaka hesap vereceklerini beyân buyurarak, özellikle mü'minlerin bu konularda çok dikkatli olmalarını hatırlatıyor.

Allah'a Kız Çocukları Nisbet Edenler

وَيَجْعَلُونَ لِلّٰهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُ

"Bir de Allah'a kızlar nisbet ederler. O, bundan pak ve yücedir. Kendilerine ise, canlarının istediğini (seçip nisbet ederler)."

Arap Yarımadası'nda özellikle Huzaâ ve Kinâne kabileleri, melekleri -kelimenin dişiler için kullanılma şekline bakarak- Allah'ın kızları sanar-

lardı. Sonra da kız çocukları dünyaya gelince, "kızları kızlara eriştirin!" derlerdi. Bununla kız çocuklarını Allah'ın kızları sandıkları meleklere kavuşturun diyerek onları diri diri gömerler ve bu cinayetinden dolayı kalplerinde meydana gelen acıyı böyle bir benzetmeyle hafifletmeye çalışırlardı.

Müfessirler ve siyerciler bu konuda diyorlar ki:

Araplardan daha çok Mudar, Huzaâ ve Temim kabileleri bu ve diğer bazı nedenlerle doğan kızlarını diri diri toprağa gömme cinayetini işlerlerdi.

Bunun sebeplerini şöyle sıralayabiliriz:

1- Fakirlik endişesi, çocukların çoğalıp aileye ağır yük olma korkusu,

2- Aile efradının günlük nafakasını sağlamada çekilen güçlüğün daha da artmaması,

3- Kızların büyüyüp de erkeklerle sevişmesi endişesi[1],

4- Savaşlarda esir edilip cariye ismi altında âdi bir mal gibi pazarlarda satılması, bunlardan bir kısmıdır.

O yüzden kız çocukları dünyaya gelince, nasıl bir renk alıp sıkıntıya düştükleri bilhassa ilgili âyetle en güzel şekilde tasvir edilmektedir. O kadar ki, fazla bir şey eklemeye gerek kalmamıştır.

Âhirete İnanmayanların Sergiledikleri Kötü Misaller

Arap Cahiliye devrinde kızları diri diri gömülen anneler, ünlü kahramanlardan döl alırlar ve bununla böbürlenirlerdi. Bundan başka kazandıkları malın bir kısmını putlarına adar, çocuklarını aç bırakacak kadar ölçüsüz davranırlardı. Âhiret'e inanmadıkları, o yüzden sorumluluk duygusu taşımadıkları için akıllarına geleni yapmakta bir sakınca görmezlerdi.

Günümüzdeki benzeri olaylar yine aynı şeylerden kaynaklanmakta ve Cahiliye çağının değişik havası içinde birçok kötülükler işlenmektedir. Örnek olarak:

a) Madde esas kabul edilip kutsal değerler bir tarafa itilir.

---

1 Buradaki sevişme kavramından müellifimizin gayr-i meşru olan, yani zina ile olan türünü vurguladığını düşünüyoruz. Zira babaların, kız çocuklarını diri diri toprağa gömme eyleminin ardında, o zamanki cahiliye toplumunun ahlaksızlığı ve fuhşiyatı içinde kadınların fahişelik yollarına girmeleri korkusu vardı. Hatta o zamanlar bu işi yapan fahişelerin beraber olduğu erkek sayısı kadar çadırına o sayıda bayrak astırdığı da bilinmektedir.

b) Kadınlar, eşitlik ve medeniyet adına ticari amaçlarda kullanılır ve vücutları teşhir edilerek reklâm aracı yapılır.

c) Kızlar ailelerinden kopuk bir halde nikâhlanmadıkları erkeklerle tenha yerlerde dolaşır.

d) Güzellik yarışması adı altında kadınların, kızların kalça, bacak ve diğer belli organları belirlenmiş ölçülere göre değerlendirilip şehvetperestlere arz edilir.

e) Sahnelerde dans ve dansözlük adı altında her türlü gayr-i-ahlâki davranışlara ve sözlere yer verilir.

f) Başkalarının kız ve kadınlarıyla veya erkekleriyle dans edip tatmin olmak için eğlence geceleri düzenlenir ve bütün bunlara "uygarca yaşam" etiketi asılır. Karşı çıkanlara ise, "gericilik, yobazlık" damgası vurularak kıyametler koparılır.

g) Sözde tarikat ve maneviyat adı altında, din adına kadınlara bol keseden cennetler va'dedilerek şu dünyada birçok kötülüklerin mübah olduğu telkin edilir. Namaz ve benzeri ibâdetlere lüzum olmadığı anlatılarak ilâhi dinlerden kopuk yeni uydurma din ortaya atılır ve üzerine bazen "tarikat", bazen "İslâmiyet", bazen de "medyumculuk" etiketi konulur.

İşte bütün bu ahlâk, din ve Kur'an dışı davranışlar ve sözler, daha çok İslâmiyet'i içinden yıkmak isteyenlerin sergiledikleri marifetlerdir.

Allah (celle celaluhu) ise, kendi kitabında misallerin en iyisini ve en yücesini veriyor. Öyle ki, bu misallerin temelinde Allah korkusu, harcında güzel ahlâk mayası, yapısında âhiret korkusunun iskeleti vardır. Bütünüyle insanlığımıza yakışır anlamda, ruhumuzun yücelik ve asaletiyle uyum halindedir.

Çünkü Allah (celle celaluhu) en üstündür. Verdiği örnekler, sergilediği hükümler de O'nun üstünlüğüne yakışan bir kudret taşımaktadır. O, her şeyi hilkatinin özelliğine, hayat kanunlarının gereğine, sünnetullahın ölçüsüne göre düzenler ve yürütür. Bütün emir ve yasakları bu doğrultuda tecelli eder.

O bakımdan iyi ve yararlı, güzel ve kalıcı bir çığır açan, hem kendisi

büyük bir sevap kazanmış olur, hem de o çığırda yürüyenler sevap kazanırlar ve kazandıkları sevabın bir misli de o çığın açanın defterine yazılır. Bunun aksine kötü çığır açanlara belirtilen ölçü ve anlamda günah yazılır ve çığır yürürlükte olduğu sürece bu durum sürüp gider.

Allah (celle celaluhu)**, Azizdir ve Hakimdir**

Her işinde üstündür, her düzenlemesinde eşsiz ve benzersizdir. Kudreti her zerreye nüfuz etmiş ve bütün kâinatı kapsayıp kuşatmıştır. Mutlak başarı O'nundur, sınırsız kudret O'na mahsustur. Her işi hesaplı, plânlı ve programlıdır. Her düzenlemesi dengeli ve uyumludur. Yarattığı her şey bir amaca yöneliktir ve mutlak anlamda insanlıktan yana faydalıdır. Çünkü O, hem azizdir, hem de hakimdir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, putların Allah'a ortak koşulması ve elde edilen nimetlerden bir kısmının putlar adına ayrılması kınandı. Bazı sebeplerden dolayı Arapların kız çocuklarını diri diri gömdükleri konu edilerek o toplumda bir zamanlar hâkim olan cehalet ve vahşete misal verildi. Sonra da her türlü kötülüğün ve ahlâksızlığın temelinde cehalet ve inkârın, zulüm ve tuğyanın yattığına işaretle akıl sahiplerinin bu konular üzerinde iyi düşünmeleri tavsiye edildi.

Aşağıdaki ayetlerde: İnsanların bunca zulüm ve hayasızlıklarına karşı hemen ceza verilmesi gerekseydi, yeryüzünde canlı diye bir şey kalmazdı. Oysa Cenâb-ı Hak çok sabırlıdır, aynı zamanda çok merhametlidir. O, insanlar için belli bir ecel, süre belirlemiştir. Koyduğu kanunlarını değiştirmez; hazırladığı plân ve programa pek müdahale etmez. Dönüş yaparlar diye, onlara mühlet verir gibi hususlar konu edilmektedir. Bu arada, Allah'a ortak koşan putperestlerin kötü huylarından ve yanlış inançlarından biri üzerinde de duruluyor ve gereken uyarılar yapılıyor. Sonra da Kur'ân'ın ihtilaflı konuları çözmede ilâhi hakem olduğu belirtilerek mü'minlere bilgi veriliyor.

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَآبَّةٍ وَلٰكِنْ
يُؤَخِّرُهُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى ۚ فَاِذَا جَآءَ اَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا
يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٦١﴾ وَيَجْعَلُونَ لِلّٰهِ مَا يَكْرَهُونَ وَتَصِفُ اَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ

اَنَّ لَهُمُ الْحُسْنٰىۚ لَا جَرَمَ اَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَاَنَّهُمْ مُفْرَطُونَ ﴿٦٢﴾ تَاللّٰهِ لَقَدْ
اَرْسَلْنَآ اِلٰٓى اُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ فَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ فَهُوَ وَلِيُّهُمُ
الْيَوْمَ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٦٣﴾ وَمَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ اِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ
الَّذِى اخْتَلَفُوا فِيهِۙ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٦٤﴾

61- Eğer Allah, insanları zulümlerinden dolayı (hemen) cezâlandırsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı. Ne var ki onları belli bir süreye kadar geciktirir. Artık onların eceli gelince ne bir an gecikebilirler, ne de öne geçebilirler.

62- Hoşlanmadıkları şeyleri Allah'a ait kılarlar. Dilleri ise yalan söyler de en güzel şeyleri kendilerine nisbet ederler. Şüphe yok ki, ateş onlarındır ve elbette Cehennem'e ilk varanlar da onlardır.

63- Şanıma andolsun ki, biz senden önce ümmetlere peygamberler gönderdik. Şeytan ise onların (o bâtıl ve yaramaz) işlerini onlara süslü ve çekici gösterdi. Bugün de şeytan onların sahibi ve dostudur ve onlar için elem verici bir azap vardır.

64- Biz kitabı (Kur'ân'ı) sana ancak, onlara, hakkında ayrılığa düştükleri hususu açıklayasın ve onu imân eden bir millete doğru yolu gösterici, rahmet sunucu olsun diye indirdik.

İLGİLİ HADİSLER

"Allah bir topluluk veya millete azap etmek istediğinde, o azabı içlerinde bulunan herkese dokundurur; sonra da onlar niyetlerine göre diriltilip kaldırılırlar."[1] (Öyle ki herkes niyetine göre karşılık görür.)

Hz. Ümmü Seleme (radıyallahu anha) diyor ki: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den yere batacak olan asker hakkında sordum. Bana şu cevabı verdi:

"Allah'ın evine sığınan bir kişi, sığınıp güvene kavuşmak ister, derken üzerine bir bölük asker gönderirler. Onlar ıssız bir araziye ula-

1 Müslim/Kader: 4, 5 - Tirmizi/Zühd: 57

şınca, yer yarılır da hepsi batar."

Bunun üzerine dedim ki: "Ya onların arasında istemeyerek bu işe katılanlar nasıl olacak?" Buyurdu ki:

"Hepsi birden batar. Sonra da kıyamet gününde herkes niyetine göre haşrolunur."[1]

Bir adamın, "zâlim ancak kendine zarar verir," dediğini işiten Ebu Hureyre (radıyallahu anh) onun bu sözüne itiraz ederek dedi ki: "Hayır, vallahi Hübara kuşu kendi yuvasında iken zalimin zulmünden dolayı (avlanıp) ölür."[2]

Hayvanları Koruma

Canlılara verilen hayvanı gıdalar ayrı bir anlam ve farklı bir tecelli arz etmektedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, dünya bütün nimetleriyle insan için yaratılmıştır. Bu nimetlerin içinde hem Cenâb-ı-Hakk'ın yüksek kudretini ve üstünlüğünü yansıtan, hem de insanların dünyasını süsleyen ve faydalanmalarına ölçülü biçimde sunulan hayvanlar söz konusudur. O bakımdan hayvan neslinin tükendiği bir yer düşünün, orasının ne kadar ölgün ve neşesiz ve ne kadar verimsiz olduğunu anlamakta gecikmezsiniz.

Cenâb-ı Hak, hayvanların yararlarını belirtmek konusunda çok duyarlı ve anlamlı bir uyanda bulunuyor:

"Eğer Allah, insanları zulümlerinden dolayı (hemen) cezalandırsaydi, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı."

Bir yoruma göre:

Bu güzel nimeti onlardan çekip alırdı da onları zevksiz, anlamsız bir dünya ile baş başa bırakırdı. O zaman ne dosdoğru beslenme imkânı kalır, ne de çalışıp kazanmanın zevki.

Nitekim bazı bölgelerde insanların bilgisizliği ve idarecilerin ilgisizlikleri yüzünden bu ağır cezayı kendi kendilerine vermekte acele ettiklerini görüyoruz. Dünyalarını süsleyen birçok hayvan neslini tüketmişlerdir. Ağaçsız, ormansız bir ülke ne kadar talihsizse, hayvansız bir ülke de öyle.

İlgili âyetin bir diğer yorumu da şöyledir:

---

1 Müslim/Fiten: 4

2 Fethü'l-Kadir/Şevkani: 3/172

Cenâb-ı Hak, insanları inkâr, günah, zulüm ve azgınlıklarından dolayı hemen cezalandırsaydı, indireceği azap insan dahil bütün canlıları yok ederdi. Çünkü hayvanlar da insanlar için yaratılmışlardır. Yeryüzünde insan kalmayınca, hayvanların kalması anlamsız ve hikmetsiz olurdu. Allah daha iyisini bilir.

Allah, Azabı Çabuklaştırmaz

وَلٰكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى

"Ne var ki onları belli bir süreye kadar geciktirir."

Eğer Allah (celle celaluhu) yeryüzünde her suç işleyeni hemen cezalandırsaydı, her günah işleyeni veya zulüm ve azgınlıkta bulunanı kahretseydi, dünyada insan nesli tükenir ve dünyanın yaratılması hikmetsiz ve anlamsız kalırdı. Çünkü insan, yaratılışı gereği hem iyilik işlemeye, hem de kötülükte bulunmaya eğilimlidir. Her insan hayat çizgisini bu iki karşıt amellerle süsleyip bazen gül, bazen diken yetiştirerek son noktasına ulaştırır. Peygamberler dışında diğer bütün insanların hayatı bu çerçeve içinde seyreder. Kiminin gülü çok, dikeni az olur. Kimilerin de eşit duruma gelir. Bazısının da dikeni çok, gülü az olur. İnkarcı zâlimlerin ise, diktikleri güller de dikene dönüşür. Âhirette onların gül sandığı amelleri dikenden farksız olur, Allah yanında hiçbir değer taşımaz.

İşte bütün bu sebep ve hikmetlerden dolayı, cezaların çoğu âhirete bırakılır. Aynı zamanda kötülerin, zalim azgınların neslinden iyi insanlar gelebilir. O nedenle de Cenâb-ı Hak, inkâr zulümle birleşip azgınlık doğrultusunda son kertesine gelmedikçe, azabını indirmez.

Hoşlanmadıkları Şeyleri Allah'a Nisbet Ederler

وَيَجْعَلُونَ لِلّٰهِ مَا يَكْرَهُونَ وَتَصِفُ اَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ اَنَّ لَهُمُ الْحُسْنٰى

"Hoşlanmadıkları şeyleri Allah'a ait kılarlar. Dilleri ise yalan söyler de en güzel şeyleri kendilerine nisbet ederler."

İnsan karakteri böyledir. Hep gönlünün istediği olsun diye düşünür. Bu hususta başarıya erişirse, sebep ve sonucu kendi becerisine bağlar ve şımarıklık göstererek övünür. Başarısızlığa uğrayıp hoşlanmadığı durumlarla karşılaşırsa, onu Allah'a nisbet eder, ya "Kader böyle imiş benim elimden ne gelir?" der, ya da "Allah hep benimle mi uğraşıyor?" gibi yakışıksız,

hattâ küfrü gerektiren sözler sarfeder.

Unutmamak gerekir ki, biz kendimize yardımcı olduğumuz; hayat kanunlarına uymasını bildiğimiz, ilâhi sünnetle uyum sağlamaya özendiğimiz takdirde Allah (celle celaluhu) bizimle beraberdir, yardımını bizden esirgemez. Hayatımızı kendi mantığımıza göre değerlendirmeye çalıştığımız, nelerin ruhumuzla uyum sağlayıp sağlamadığına dikkat etmediğimiz ve böylece sünnetullah ile ters düştüğümüz takdirde, Allah (celle celaluhu) bize yardımcı olmaz.

Mekkeli putperestler, şüphesiz ki, bugünkü insanlardan çok daha bilgisiz ve kültürsüz kişilerdi. Hoşlanmadıkları şeyleri Allah'a nisbet etmekte bir sakınca görmezler, böylece çok çirkin yalan ve uydurmalara yer verirlerdi. Melekler Allah'ın kızlarıdır, diyerek Allah (celle celaluhu) hakkında ciddi bir bilgilerinin bulunmadığını ortaya koymaktan çekinmezlerdi. Kız çocuklarını diri diri toprağa gömerlerken, onları meleklere ulaştırıp Allah'ın kızları sayarak, tiksinip sevmedikleri kız çocuklarını Allah (celle celaluhu)'ya yakıştırırlardı.

Günümüzün insanları çok daha değişiktirler. Kimi katı inkâr içinde yüzmekte ve topladığı malzemeyi Allah'ı inkâr doğrultusunda kullanmaktadırlar. Kimi, değerini ve bilimsel ölçüsünü kaybetmiş basit bir teorinin gölgesi altında insanoğluna menşei ararken, ilk atalarının maymun veya goril olduğunu iddia ederler. Kimileri de kız çocuklarını dini ve milli terbiye dışında eğitip şehvetperestlerin ağlarına terkederler. Böylece onların bedenlerini değil, ruhlarını katlederler. Gün gelir de kızının elden çıktığını, her türlü ölçüyü geride bıraktığını görünce, bütün kusur ve kabahati Allah (celle celaluhu)'ya izafe eder veya okul ve toplumu kötüler.

İşte dünyayı da, âhireti de kendi aleyhlerine cehenneme çevirenler, toplumu dejenere edip aile yuvalarının temellerine dinamit koyanlar bunlardır. İblis, bunların işlediği her fenalığı, işledikleri her cinayeti süsleyip çekici kılmaktadır. Aslında İblis, kendi görevini kusursuz yerine getirme gayreti içindedir. Nefsinin emri altına girip aklını nefsine uydu yapanlar ve akıllarıyla Allah'a imân arasında hiçbir bağ meydana getirmeyenler her zaman İblis'e yardımcıdırlar. Artık bir kişinin dostu nefis ve İblis olursa, gelin de öylesinden hayır ve fazilet bekleyin!

Kur'ân-ı Kerim'in İndirilmesinin Bazı Sebepleri

وَمَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ اِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِى اخْتَلَفُوا فِيهِ ۙ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

"Biz kitabı (Kur'ân) sana ancak, onlara, hakkında ayrılığa düştükleri hususu açıklayasın ve onu imân eden bir millete doğru yolu gösterici, rahmet sunucu olsun diye indirdik."

İlgili âyetle, Kur'ân'ın indirilmesinin bazı sebepleri ve hikmetleri üzerinde duruluyor. Böylece mü'minlerin bu kitap ile halkı irşada çalışırlarken nasıl bir metot uygulamaları öğretiliyor.

Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1- İnkarcı sapıkların, cahil müşriklerin, inatçı Kitap Ehli'nin dinler ve özellikle İslâm dini ve İslâm peygamberi hakkında ayrılığa düştükleri konuları gerçek yönüyle ele alıp açıklamak ve belgeleri ortaya koymak suretiyle kafa ve kalpleri aydınlatmak,

2- Bilimsel açıdan hareket edip Kur'ân'da ilme ve ilim adamlarına ışık tutan âyetleri, ana fikirleri ve temel bilgileri ortaya koymak suretiyle okumuşları düşünmeye sevketmek,

3- İmân etme şuurunda olanlara doğru yolu, en kolay yönleriyle göstermek, ruhlarının açlığını, içlerindeki boşluğu giderip dolduracak şekilde onlara bilgi vermek ve böylece kafalarında beliren soruları en uygun anlamda cevaplandırmak,

4- İlâhi rahmeti bütün genişliğiyle ve hikmetiyle Allah'ın kullarından esirgememek, korku yoluyla değil; sevgi ve rahmet yoluyla kalplere nüfuz etmek bu cümledendir.

Birinci madde: Kur'ân'ın inmesiyle daha önceki kitapların yürürlükten kaldırıldığına; Tevrat ve İncil'de meydana gelen değişikliklerin tashih edildiğine işarettir.

İkinci madde: Kur'ân'ı cahil ellere terketmenin, O'nu küçülteceğine, anlaşılmasını zorlaştıracağına ve ilimle İslâmiyet arasında bir uçurum meydana getirebileceğine telmihtir.

Üçüncü madde: İmân edenlerin maddi ve manevi açlıklarını gidermeye, dünya ve âhiretlerini mutlu ve güvenli kılmaya yöneliktir.

Dördüncü madde: İnsanlara büyük ümit vermekte, Allah ile kulları arasındaki engelleri kaldırmakta ve böylece ilâhi rahmet güneşinin kusursuz anlamda insanların kalp ve kafalarına yöneldiğini hatırlatmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, inkâr ve günah vadisinde bir ömür tüketen insanlara hemen ceza verilmediğinin sebep ve hikmeti açıklandı. Putperest müşriklerin Allah hakkında ciddi bir bilgileri olmadığı ve o yüzden çok yanlış suçlamalarda bulundukları hatırlatılarak, mü'minlerin bu konuda çok dikkatli olmalarına işaret edildi. Kur'ân'ın ihtilâfları çözecek kudrette indirildiğine dikkatler çekilerek onun hakemliğine başvurulması istendi.

Aşağıdaki âyetlerle, bilhassa inkarcıların ve şüphecilerin akıllarını harekete geçirmek için yağan yağmurun toprak ile bitkiler üzerindeki olumlu tesirleri anlatılıyor. Sonra da Allah'ın insanlardan yana kurduğu canlı fabrikalarda imal ettiği sütten ve yararından söz edilerek bu gıda maddesi üzerinde ciddiyetle durmamız ve Allah'ın yüksek sanatının izlerini görmemiz isteniliyor. Hurma ve üzümden elde edilen güzel rızıktan ve sarhoş edici içkiden söz ediliyor. Böylece bu konu üzerinde aklımızı iyice kullanmamız tavsiye ediliyor.

وَاللّٰهُ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ؕ اِنَّ فِىْ ذٰلِكَ
لَاٰيَةً لِّقَوْمٍ يَّسْمَعُوْنَ ۧ ﴿٦٥﴾ وَاِنَّ لَكُمْ فِى الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةً ؕ نُسْقِيْكُمْ مِّمَّا
فِىْ بُطُوْنِهٖ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَّدَمٍ لَّبَنًا خَالِصًا سَآئِغًا لِّلشّٰرِبِيْنَ ﴿٦٦﴾ وَمِنْ
ثَمَرٰتِ النَّخِيْلِ وَالْاَعْنَابِ تَتَّخِذُوْنَ مِنْهُ سَكَرًا وَّرِزْقًا حَسَنًا ؕ اِنَّ فِىْ
ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّقَوْمٍ يَّعْقِلُوْنَ ﴿٦٧﴾

65- Allah gökten su indirdi de, onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltti. Şüphesiz bunda kulak verip dinleyen bir millet için âyet (belge, ibret ve öğüt) vardır.

66- Doğrusu sizin için davarlarda da ibret vardır: Size onların karnındaki ters ile kan arasında (oluşan) hâlis, içenlerin boğazından rahatlıkla geçen süt içiriyoruz.

67- Hurma ağaçlarının meyvalarından ve üzümlerden sarhoşluk veren içki ve güzel rızık edinirsiniz. Şüphesiz bunda aklını kullanan bir millet için ibret, öğüt ve belge vardır.

Kur'ân'ın Yağmura Benzetilmesi

وَاللّٰهُ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا

"Allah gökten su indirdi de onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltti."

Yeryüzü Güneş'in tesiriyle kurur, yeşermiş olan bitkiler ölür. Tohumları ve kökleri uyku dönemine girer. Bahar gelip toprak ısınmaya başlayınca yağmur yağıp toprağı kabartarak harekete geçirir, derken bitkiler yeniden filizlenip çıkar.

İnsanların kalpleri de böyledir. Uzun bir süre peygamber ve kitaptan uzak ya da mahrum bırakılınca, katılaşıp rahmet ve fazilet adına bir şey yetiştirmez olur. Nitekim İsa (aleyhisselam) ile Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz arasında geçen altı asırlık fetret döneminde milletlerin kalpleri iyice katılaşmış, ilâhi feyizden uzak kalıp rahmet ve fazilet yetiştirmeyen kupkuru bir toprak halini almışlardı. Kur'ân-ı Kerim nisan yağmuru misali parça parça, âyet âyet inmeye başlayınca, o kalpleri harekete geçirmeye başladı; derken müsait olanları, feyiz ve rahmeti alma inayetine eriştiler.

Böylece Kur'ân, önce en katı ve en sapık bir millet olan Arapları daldıkları gaflet uykusundan uyandırdı, ölgün kalplerini harekete geçirerek onlara yepyeni bir hayat verdi. Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ilâhi beyân doğrultusunda verdiği ruh, enerji, aksiyon ile çeyrek asır geçmeden Araplar dünyanın en güçlü ve en hatırı sayılır devleti haline geldiler. En vahşi bir millet dünyanın en medeni insanları oldular ve bununla da kalmayarak medeniyetin temelini attılar, ilme ve irfana büyük hizmetlerde bulundular.

Bütün bunlar neyi öğütlemektedir?

Kardeşlik, güzel ahlâk, insan haklarını koruma, sınıf farkını kaldır-

ma, birleşip cemaatleşme şuuruna erişme gibi hayati önemi olan değerlerini kaybeden ve ülkelerini vurguncular, şehvetperestler yurdu haline sokan bir millet, yeniden dirilip kendine gelebilmesi ve varlığını koruyup ayakta tutabilmesi için Kur'ân'ın rahmet yağmuruna mutlak anlamda muhtaçtır.

Günümüzde Kur'ân kültür ve irfanına arkasını dönmüş maddecilerin ekonomik güçleri ve savaş üstünlükleri kimseleri aldatmasın. Temelinde Allahsızlık, ahlâksızlık ve zulüm bulunan bu güçlerin yakın gelecekte baş-aşağı gelip satvet (ezici güç)lerini kaybedecekleri beklenebilir. Meğerki, dönüş yapıp maddeyle mâna, dünya ile âhiret arasında denge kuracak yeni bir düzen kursunlar.

Öldükten Sonra Dirilmemizi Anlatan Acık Bir Misal

وَاللّٰهُ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ؕ اِنَّ فِىْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِّقَوْمٍ يَّسْمَعُوْنَ ۧ

"Allah gökten su indirdi de onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltti. Şüphesiz bunda kulak verip dinleyen bir millet için âyet (belge, ibret ve öğüt) vardır."

Yeşerdikten bir süre sonra sararıp dökülen, sonra da çer-çöp haline gelip toprağa karışarak belirsiz hale gelen bitkilerin, üzerlerinden belli bir dönem geçtikten sonra yağan yağmurla harekete geçip yeniden filizlenerek çıkmasıyla, kıyamet gününde insanların yağan rahmet ve hilkat yağmuruyla yeniden vücut bulup hayata dönmeleri arasında büyük bir benzerlik söz konusudur. Bitkiler hakkında hazırladığı plân gereği periyodik olarak öldürme ve diriltme nasıl sürüp devam ediyorsa, insanları da öldürdükten sonra yine plân gereği diriltip kaldırmasında şüphe yoktur. Zira misaller gözler önünde durmakta, her yıl bunun en açık örneklerini görmekteyiz. Bir tohumu ölü devresinden sonra hayata çevirip yeşertmek ne ise, bir insanı da ölümünden sonra diriltmek odur. Biri daha zor, diğeri daha kolay diye bir farklılık yoktur. Ona kudreti yeten Allah'ın, buna da kudreti yeter. Önemli olan hayatın bütün özelliklerini, türün bütün hususiyetlerini gen denilen harikaya nakşeden ve bunu tedrici bir yöntemle geliştirip hüviyetine kavuşturan Allah'ın kudretinin ne kadar büyük ve sınırsız olduğunu bilip anlamaktır. İman gözüyle bu harikayı görüp anladığımız zaman, ölülerin diriltilme olayı çok basit ve önemsiz kalır.

Ters ile Kan Arasında Meydana Gelen Süt

وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبَنًا خَالِصًا سَائِغًا لِلشَّارِبِينَ

"Doğrusu sizin için davarlarda da ibret vardır: Size onların karnındaki ters ile kan arasında (oluşan) hâlis, içenlerin boğazlarından rahatlıkla geçen süt içiriyoruz."

Bilindiği gibi, memeli hayvanların aldıkları besinlerle vücutlarında kan, süt ve posa meydana gelir. Bu arada oluşan sütü dış salgı bezleri yoluyla salgılarlar. Bebeklik döneminde insanoğlunun başlıca besini olan süt, ergenlik döneminde de bir besin olmaya devam eder. Sütte hemen hemen bütün vitaminler de bulunur. Ama en çok vücudun gelişmesini sağlayanı A vitaminidir.

İlgili âyette sütün besin değerine işaret edilerek, hâlis, yani katıksız, içimi kolay ve rahat değerli bir besin maddesi olduğu belirtiliyor. Allah'ın insanlara verdiği bu nimete dikkatler çekiliyor. Hayvanın sindirim sisteminin ne kadar mükemmel bir süt fabrikası olduğuna parmak basılıyor. Yedikleri yemlerin bir kısmının kırmızı sıvıya (kan), bir kısmının beyaz sıvıya (süt), bir kısmının hücreleri tazeleyip vücudu onarıma, geriye kalan kısmının da posaya çevrilmesinde, Allah'ın varlığına, birliğine, plânının mükemmelliğine, kurduğu bu gibi laboratuvarlarının kusursuz işleyişine delâlet eden açık belgeleri kim inkâr edebilir?

Bütün bu hesaplı, plânlı, programlı ameliyeler ve ortaya çıkan yararlı ürünler tesadüflerin oluşturup bir araya getirdikleri birer olgu mudur, yoksa çok yüksek bir kudretin belli kanunlarla hazırlayıp insanlığın hizmetine verdiği hayatı devam ettirme programına bağlı bir düzenleme midir? Yeni doğan çocuğun bütün besin ve vitamin ihtiyacını karşılayacak, hastalıkları önleyecek zenginlikte olan süt, her zerresiyle "Allah birdir, tek yaratan O'dur ve her şey O'nun koyduğu kanunlarla ayakta durmakta, amaç ve hikmetine yönelmektedir!" demiyor mu?

Sütün oluşumunda kandan söz edilmesi çok dikkat çekicidir. Şöyle ki: Kan vücut içinde dolaşıp dokuların ve organların muhtaç oldukları gıda maddelerini ve gereken oksijeni taşımaktadır. Böylece imal edilen sütte

besin maddelerinin meydana gelmesini sağlamakta kanın elbette ki rolü çok büyüktür.

Görülüyor ki, on dört asır önce kanın vücutta sağladığı hayati faaliyetini ve sütün oluşmasındaki rolünü konu edinen Kur'ân'ın insan sözü olması düşünülemez. Çünkü o tarihlerde ilmin temelini oluşturan bu gibi bilgileri bilen ve okutan bir okul mevcut değildi.

İçki ve Helâl Rızık

وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا

"Hurma ağaçlarının meyvelerinden ve üzümlerden sarhoşluk veren içki ve güzel rızık edinirsiniz."

Nahl suresinin Mekke'de indiğini daha önce belirtmiştik. İnsana zararlı, sağlığı bozucu, akli dengeyi olumsuz yönde etkileyen nesneleri yasaklayan ilâhi buyruklar, kademeli şekilde inmiştir. Kısacası, bu hususta -faiz hakkında yasakta olduğu gibi- pedagojik bir metot uygulanmıştır.

İslâm'ın ilk yıllarında faiz gibi, alkollü maddeler de çok yaygın idi. Hemen hemen her eve girmiş; fakir, zengin diye bir ayrım yapmaya gerek bırakmayacak şekilde toplumun süregelen alışkanlığı halini almıştı. O bakımdan her evde küpler dolusu şarap bulunurdu. Bazı kesimlerde su yerine alkollü sıvılar içilirdi.

Önce Mekke'de yukarıdaki âyetle, içkinin güzel bir rızık olmadığına dikkatler çekildi. Böylece mü'minlerin kafalarında bu konuda bir soru oluşturuldu: İçki güzel ve faydalı bir rızık değil midir? Zira ilgili âyette hurma ve üzümden güzel rızıklar elde edindiğimiz belirtilirken onlardan içki de elde ettiğimiz farklı bir anlatımla anılmıştır. Bu, içkinin güzel bir rızık olmadığını belirten bir ifade tarzı idi ki, mü'minleri ister istemez konu üzerinde düşünmeye sevketmiştir.

Aradan yıllar geçti. Kafalarda oluşan sorunun cevabı kısmen olsun Medine'de verilmiş oldu. Nisa Suresi 43. âyet indi:

"Ey imân edenler! Sarhoş iken -ne dediğinizi bilinceye kadar-, cünüp iken; -yoldan geçmeniz müstesna- gusledinceye kadar namaz (ve mescide) yaklaşmayın..."

Bu, içkinin ibâdet ve mâbedle bağdaşmayacağını, içkili bir vaziyet-

te Allah'ın huzurunda durup namaz kılınamayacağını bildiriyordu. Kafalardaki soru bir bakıma cevap bulmuş gibiydi, ama yeterli değildi; üstelik ikinci bir cevaba ihtiyaç hissettirecek şekilde soru biraz daha büyümüş oluyordu. Böylece içki hakkında daha ciddi durulmasının gereği ortaya çıkmış ve mü'minler bir takım cevaplar, çıkış yolları düşünmeye başlamışlardı. Zira Nisa süresindeki âyetle de içkinin kesin haram kılındığı açıklanmıyor, sadece o vaziyette namaz kılınamayacağı belirtiliyordu.

Aradan bir süre daha geçti. Müslümanların içkili maddelere karşı ilgileri iyice azaldı, artık sık sık içmiyorlar; mümkün olduğu takdirde ağızlarına almıyorlardı. O halde kalp ve kafalar bu konuda çok hazır duruma gelmiş sayılırdı. Derken Mâide suresinin 90, 91. âyetleri şu mealde indi:

"Ey imân edenler! İçki, kumar, tapınmak için konulan dikili taşlar ve fal okları (talih zarları) şeytan işi murdar şeylerden başkası değildir. O halde bunlardan kaçınıp sakının ki kurtuluşa eresiniz."

"Şeytan, içki ve kumar hususunda ancak aranıza düşmanlık ve kin sokmak ve sizi Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan alıkoymak ister. Artık vazgeçersiniz değil mi?"

Müslümanlar bu emre uyarak evlerindeki içki küplerini sokağa döktüler ve böylece kendilerini alkollü maddelerden uzak tutup gönül yatışkanlığına erdiler.

İçki hakkında geniş bilgiyi Nisa ve Mâide surelerinde ilgili âyetlerin tefsirinde verdiğimizden burada konunun bir özetini vermekle yetindik.

Ancak konumuzu oluşturan âyette geçen "seker" kavramı üzerinde bazı yorum ve rivayetleri nakletmekte yarar görüyoruz:

a) Ashab-ı Kirâm'dan İbn Mes'ud, İbn Ömer (radıyallahu anhuma) ve Tabiinden el-Hasan, Said b. Cübeyr, Mücahid, İbrahim, İbn Ebi Leylâ ve diğer ilim adamlarından Zeccac, İbn Kuteybe'ye göre, seker, alkollü içki demektir. Güzel rızık ise, meyvelerden elde edilen meşrubatlardır.

b) İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre, sirke demektir. Habeşliler sirkeyi seker diye isimlendirirler.

c) Diğer lugatçılara göre, şıra demektir. Dahhak ve Nehai de aynı görüştedirler.

Birincilerin görüşü ve yorumu daha sıhhatli kabul edilmiştir. Zira Kur'ân, Habeş lügati ve lehçesi üzere değil, Kureyş lügati ve lehçesi üzere inmiştir.

Aklını Kullanan Millet

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

"Şüphesiz ki bunda aklını kullanan bir millet için ibret, öğüt ve belge vardır."

Allah'ın insandan yana yararlı olan maddeleri helâl, içki ve benzeri zararlı maddeleri haram kılmasında aklını kullanabilen bir topluluk ve millet için şüphesiz öğüt ve ibret vardır.

Sağlıklı bir nesil, sağlam vücuda, gelişmiş kafaya, imân ile aydınlanmış kalbe sahip olan kuşaklardan ancak meydana gelebilir. Fertleri alkolik ve ayyaş olan bir millet, doğacak çocuklarına en büyük kötülüğü yaptıklarının farkında mıdırlar? Bol vitaminli ve besleyici meyve ve meyve suları dururken, ciğerleri çürütmenin, kanı zehirlemenin ve beyni zedelemenin makul bir anlamı var mıdır? Allah (celle celaluhu) mutlak hikmet sahibidir. O bakımdan insan ruhunun cilasını gidermeyecek, sağlığını bozmayacak, bilâkis ona afiyet verecek yiyecekleri mübah kılmıştır. Bunda O'nun bir yarar elde etmesi veya aksini uygulayanlardan dolayı O'nun bir zarara uğraması söz konusu değildir. Kur'ân'da yer alan bütün emir ve yasakları, tavsiye ve telkinleri insanların yararınadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, toprağı harekete geçirerek bitkilerin yeniden yeşerip hayat bulmasını sağlayan yağmur, milletlerin kalplerini harekete geçirip imân ve ahlâk tohumlarının filizlenmesini gerçekleştirmesi bakımından Kur'ân'a misal verildi; diğer bir yorumla, Kur'ân sözü edilen ölçüde olan yağmura benzetildi. Besleyici özelliği olan sütten söz edilerek ondan yeterince yararlanmamıza işaret edildi. Sonra da hurma ve üzümden elde edilen içkinin güzel bir rızık olmadığı belirtilerek alkollü maddeler hakkında ilk ilâhi sinyal verilmiş oldu.

Aşağıdaki âyetlerle, bal arısına yapılan ilhamdan ve onun büyük bir ustalıkla topladığı baldan, insanlara şifâ ve rahmet oluşundan söz ediliyor. Böylece insanlar için çok yararlı olan süt ve bal üzerinde durularak bu iki

maddeden daha çok elde edebilmemiz için araştırıcı olmamız isteniliyor.

وَاَوْحٰى رَبُّكَ اِلَى النَّحْلِ اَنِ اتَّخِذِى مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ ﴿٦٨﴾ ثُمَّ كُلِى مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِى سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَآءٌ لِلنَّاسِ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٦٩﴾

68- Rabbin, bal arısına, dağlardan, ağaçtan ve kurdukları çardaktan kendine göz göz yuva edin;

69- Sonra da her türlü meyve, çiçek ve üründen ye; Rabbinin sana (yayılman için belirlediği) elverişli yollarda yürü, diye vahyetti. Karınlarından değişik renklerde bir içecek çıkar ki, onda insanlara şifâ vardır. Şüphesiz ki bunda iyice düşünen bir millete öğüt, ibret ve belge vardır.

İLGİLİ HADİSLER

Ashab-ı Kiram'dan Ebu Said el-Hudri (radıyallahu anh) anlatıyor:

- Bir adam, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gelerek dedi ki: "Ya Rasulallah! Kardeşimin karnı fena halde ağrıyor, ishaldir." Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) ona: **"Git de bal içir."** buyurdu. Adam az sonra gelip, "Ya Rasulallah! Bal içirdim ama ağrısı büsbütün arttı", dedi. Böylece aynı şeyi Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ısrarla tavsiye etti. Adam üç defa gidip geldi. Dördüncü defa geldiğinde Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) yine ona:

"Git de bal (veya bal şerbeti) içir", buyurdu. Adam, "İçirdim ama ağrısını artırmaktan başka bir şeye yaramadı!" deyince, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem):

"Allah doğru buyurmuştur, ama senin kardeşinin karnı yalan söylüyor!" buyurdu. Adam tekrar gidip bal şerbeti içirdiğinde kardeşi iyileşti, ishali kesiliverdi."[1]

1 Buhari/Tıb: 4,24 - Müslim/Selâm: 91 - Tirmizi/Tıb: 31 - Ahmed: 3/19, 20,92

"İki şifa veren maddeye gerekli olun (yararlanın). Bal ve Kur'an."[1]

Biri bedene, diğeri ruha, kalp ve kafaya şifa verir.

"Kim her ay üç sabah yalamak suretiyle bal yerse, birçok belâ (hastalık) ona dokunmaz."[2]

"Sina (sinameki veya ona benzer bir ot) ve baldan yararlanın. Çünkü bu ikisinde ölümden başka her derde şifa vardır."[3]

Bir bedevi, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gelerek sordu:

- Ya Rasulallah! Tedavi olalım mı?

- **Evet, ey Allah'ın kulları! Tedavi olun. Zira Allah ne kadar bir hastalık koymuşsa, mutlaka onun şifasını da koymuştur."**[4] Buyurdu.

Ebu Huzaa'nın babası anlatıyor:

- Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e sordum, dedim ki: "Duâ edip üflememize, ilâçla tedavi olmamıza, (hastalık ve benzeri) zararlı şeylerden sakınmamıza ne buyurursun? Bunlar ilâhi takdiri geri çevirirler mi?" Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ona şöyle buyurdu:

"Bunlar da Allah'ın kaderi (takdiri)dir."[5]

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimizin helva ve bal hoşuna giderdi."[6]

"Yirmi yıldan beridir sadece su, süt ve bal içtim."[7]

Balda Şifâ Vardır

فِيهِ شِفَآءٌ لِّلنَّاسِ

"Onda insanlara şifâ vardır."

Bal: Lezzetli, besleyici ve şifa verici bir besin maddesidir. Arıların bal

1 İbn Mâce/Tıb: 7

2 İbn Mâce/Tıb: 8

3 İbn Mâce/Tıb: 9

4 Ebu Dâvud/Tıb: 1 - Tirmizi/Tıb: 2

5 Tirmizi/Hadisun hasenun

6 Buhari/Eşribe: 15 - Tıb: 4

7 Nesâi/Eşribe: 58

özünü aldıkları çiçeklere göre balın rengi, çeşnisi ve kokusu değişir. İlgili âyetle özellikle onun çok yönlü yanları belirtiliyor.

Sağık bakımından bal:

Eskiden beri hekimlikte hem iyi bir besin, hem de ilâç olarak büyük değer verilmiştir. Çünkü bal şeker bakımından çok zengindir. % 70-78'i şeker, ancak % 17-20'si sudur. İçinde ayrıca çeşitli çiçeklerden alınmış güzel kokulu reçineler, madensel tuzlar, azotlu maddeler vardır. 100 gram balda 325 kalori mevcuttur. Ayrıca balda vitamin de vardır. Daha çok A vitamini bulunur. Önemli vitaminlerden B kompleksi vitaminleri ile C vitamini de vardır. Ancak C vitamininin miktarı baldan bala değişir.

Baldaki şekerler glikoz ile levüloz, sindirilmesi kolay şekerlerdir. Bunlar vücudumuz için en mükemmel bir güç ve kuvvet kaynağı olur. Bu bakımdan bal, gelişme çağındaki çocukların, zayıfların, za'fiyet geçirenlerin beslenmesinde önemli bir yer tutar.

Bal, hekim tavsiye ederse, sütle karıştırılarak, kabızlık, bağırsak iltihabı, iskorbüt gibi hastalıklara uğrayan küçük çocuklara ve vaktinden önce doğanlara da verilir.

Bal derhal kuvvet, enerji verdiği için, şeker hastalarına da hekimin kontrolü altında verilmektedir. Özel polenlerle kuvvetlendirilmiş bal, saman nezlesinin şiddetli arazını hafifletmekte de kullanılır.

Balın besin değeri dışında da birçok faydaları vardır. Eski çağlarda insanlar kimyasal yollarla ilâç yapmasını henüz bilmezlerken, bala çok daha önem verirlerdi. Ayrıca balın midedeki on iki parmak barsağındaki ülserlere de iyi geldiğini ileri sürenler olmuştur.

Bal antiseptik olarak da çok önemli bir maddedir. Yara, ezik, yanık ve sivilcelerin iyileştirilmesinde baldan faydalanılabilir. Bal bazı el losyonlarında, yüz kremlerinde de kullanılır.

Ameliyatlardan sonra hastanın su metabolizmasında meydana gelen bozukluklara bal iyi gelir. Şerbet halinde verilince hem su kaybını önler, hem de karaciğerin şeker kazanmasını sağlar.

Ayrıca balın kalp, damarlar ve sinirler üzerinde yatıştırıcı etkileri de bilinen bir gerçektir. Hattâ bazı hekimler tehlikeli bir karaciğer hastalığı

olan sirozun balla iyi edilebileceğini ileri sürmüşlerdir.

Tıp bilginleri ve uzman hekimler belki de bizim henüz bilmediğimiz çok şifalı maddeler bulunduğunu düşünüyorlar.[1]

Bal Arısına Vahiy

وَاَوْحٰى رَبُّكَ اِلَى النَّحْلِ

"Rabbin bal arısına vahyetti (ilhamda bulundu)."

Vahiy: Sözlükte, süratli işaret demektir. Terim olarak: Ya hicap arkasından kalbe veya tecelli ettiği suretten kalbe ve kulağa gelen sestir ya da meleğin Allah'tan getirip kalbe ilka ettiği lafız ve manadır.

Sözlük manası açısından, salih kulların kalplerinde doğan önsezi dedikleri ilhama ve hayvanlara doğuştan verilen içgüdüye de vahiy denilir. İşte arıya yapılan vahiy, bir yoruma göre ona verilen içgüdüdür.

Konunun akışından elde edilen sonuç şudur:

Süt, bal ve bal arısı, aynı zamanda arıya verilen içgüdü, sünnetullahın varlık âleminde her şeyde işler durumda olduğunu; birinin yaptığını diğerinin yapamadığını ortaya koymaktadır.

Küçücük bir canlının, içgüdüsüyle, mükemmel bir kimyacı ve olağanüstü bir mimar, aynı zamanda şifa toplayıp dağıtan kusursuz bir hekim olduğunu görüyoruz. Kuşkusuz bunlar tesadüflerin oluşturduğu hâdiselerdir denilemez. Zira gerek süt, gerekse bal, en ince hesaplara göre programlanarak insanlığın hizmetine verilmiş nimetlerdir. Bir zincirin halkaları gibi, birbirini tamamlayarak yüksek bir irâdenin plânına göre oluşmakta ve her yönüyle o irâdenin damgasını taşımaktadır.

Böylece her varlık niçin yaratıldığının hikmetini yansıtmakta, insanoğlundan yana birtakım faydalı hizmetler ve ürünler sunmaktadır.

En mükemmel canlı olan insan, neye, niçin hizmet ettiğini ve hangi amaca yönelik yaratıldığını bilmedikçe, kendini tanımamış olacak; kendini tanımadıkça da yüce yaratanını tanıma şansına erişemeyecek.

---

1 Balın şifa kaynağı olduğu hakkında İslâm ilim adamları çok şeyler yazmışlardır. İslâm tıp tarihinin iki büyük siması sayılan İbn Sina ve Ebu Bekir er-Râzi de bal ve sütü bazı hastalıkları tedavide ilâç olarak kullanmışlardır. Hacmimiz müsait olmadığından onların görüş ve tesbitlerini buraya alamadık.

Ayrıca âyette bir incelik söz konusudur. O da şudur: Bal arısı nasıl birçok çiçeklerden balözü toplayıp bir araya getirmekte ve değerli, aynı zamanda şifa verici bir besin maddesi haline sokup insanlara rahmet olmaktaysa, Kur'ân da insan için lüzumlu bütün bilgileri toplayıp getiren bir bilgi ve şifa hazinesidir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, bal arısından ve onun insanlara şifa veren balından söz edildi. Böylece varlık âleminde çok mükemmel bir plânın işler durumda bulunduğuna, ilâhi hükümlerin kusursuz uygulandığına işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, insan ömrünün sınırlı olduğu konu edilerek yaşlılığı önlemenin mümkün olamayacağına; belli bir yaşa gelindikten sonra organizmamızın kendisine benzer bir canlı meydana getirme vasfını kaybedeceğine işaret ediliyor. Biraz daha yaşlandıktan sonra zihin kabiliyetlerinin de bazı insanlarda bir gerileme kaydedeceğine dikkatler çekiliyor.

Sonra da insanların yaşları arasında farklılık olduğu gibi, rızıkları arasında da birtakım farklar bulunduğu belirtilerek, mal ve servet bakımından geniş imkânlara sahip olanların, ellerinin altındakileri gözetmeleri emredilerek sosyal adaleti sağlamamız tavsiye ediliyor. Verilen bunca nimetlerin nereden, nasıl oluşup bize ulaştığı üzerinde düşünmemiz hatırlatılarak, nimetlerden yararlanırken, onları verene şükretmemize işaret ediliyor.

وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَتَوَفّٰىكُمْ وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ اِلٰٓى اَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْ لَا يَعْلَمَ
بَعْدَ عِلْمٍ شَيْـًٔا ۭ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌ قَدِيْرٌ ﴿٧٠﴾ وَاللّٰهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ
فِي الرِّزْقِ ۚ فَمَا الَّذِيْنَ فُضِّلُوْا بِرَاۗدِّيْ رِزْقِهِمْ عَلٰى مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ
فَهُمْ فِيْهِ سَوَاۗءٌ ۭ اَفَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَجْحَدُوْنَ ﴿٧١﴾ وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِّنْ اَنْفُسِكُمْ
اَزْوَاجًا وَّجَعَلَ لَكُمْ مِّنْ اَزْوَاجِكُمْ بَنِيْنَ وَحَفَدَةً وَّرَزَقَكُمْ مِّنَ الطَّيِّبٰتِ ۭ
اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُوْنَ وَبِنِعْمَتِ اللّٰهِ هُمْ يَكْفُرُوْنَ ﴿٧٢﴾ وَيَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ

مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِنَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ شَيْـًٔا وَّلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٧٣﴾

فَلَا تَضْرِبُوا لِلّٰهِ الْاَمْثَالَ ۚ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧٤﴾

70- Allah sizi yarattı, sonra da canınızı alır. Sizden kimi ömrünün en fena ve en sevilmeyen noktasına itilir ki (o devrede artık) bildiğini bilmez olur. Şüphesiz ki Allah'ın her şeye gücü yeter.

71- Allah rızık hususunda kiminizi kiminizden üstün kılmıştır. Üstün kılınanlar ellerinin altındakilere rızıklarını kendilerine eşit olacak ölçüde çevirip verici değillerdir. Allah'ın nimetini bile bile inkâr mı ediyorsunuz?

72- Allah, size kendinizden eşler verdi ve eşlerinizden size oğullar ve torunlar meydana getirdi ve sizi pâk ve helâl şeylerden rızıklandırdı. Buna rağmen bâtıla inanıyorlar da Allah'ın nimetini onlar inkâr mı ediyorlar?

73- Allah'ı bırakıp da kendilerine göklerden ve yerden hiçbir rızık (çıkarıp vermeye) sahip olamayanlara ve buna güç getiremeyenlere mi tapıyorlar?

74- O halde artık Allah'a misâller (benzerler, örnekler) koşmayın. Şüphesiz ki Allah bilir, siz bilmezsiniz.

İLGİLİ HADİS

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz sık sık şöyle duada bulunurdu:

"Allahım! Cimrilikten, tembellikten, çok yaşlanmaktan, ömrün en fena ve en sevilmeyen (bunaklık) döneminden, kabir azabından, Deccal fitnesinden ve ölüm ile dirim fitnesinden sana sığınırım."[1]

Allah Verdiği Bilgiyi Geri Alır

وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَتَوَفّٰىكُمْ ۚ وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ اِلٰٓى اَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْ لَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْـًٔا ۚ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ۚ

"Allah sizi yarattı, sonra da canınızı alır. Sizden kimi ömrünün en

1 Buhari/Daavat: 37, 38, 39, 41, 42, 44, 45, 46, 57 - Müslim/Zikir: 48, 76 - Tirmizi/Daavat: 76 - Nesâi/İstiaze: 17, 26, 51, 52, 56 - Ahmed: 1/305, 2/414-6/57

fena ve en sevilmeyen noktasına itilir ki (o devrede artık) bildiğini bilmez olur. Şüphesiz ki Allah her şeye gücü yetendir."

Şüphesiz ki hayatı içgüdüden gelme bir duyguyla seviyoruz. Ama ıstırapsız, tehlikesiz bir hayatı istesek de, istemesek de o zıtların sürtüşüp boy ölçüştüğü; tebessüm ve gözyaşlarının birbirini izlediği görüntüler vererek kendi yoluna devam eder. Böylece bazen sevindirerek, bazen üzerek mukadder olan son noktasına kadar devam eder.

Öyle ki, hayat, bağlı bulunduğu ilâhi kanun gereği akıp gitmekte ve gittikçe de kudretini kaybetmektedir. Buruşan deriyi eski haline döndürmek, ölen hücrelerimizin yerine böyle bir yaşta yenilerini imal etmek elimizde değildir. Zira biz kendi kendimizi yaratmadığımız gibi, kendimizi de bütünüyle, iç ve dış organlarımızla sevk ve idare eden de değiliz. Vücudumuzun önemli bir kısmına kumanda edemiyoruz. Onlar bütünüyle bizim irâdemizden kopuk bağımsız olarak faaliyetlerini sürdürmekteler.

O halde bizi yaratıp kendi mutlak tasarrufu altında bulunduran ve hayatımızı birtakım ölçülere bağlayıp programlayan çok yüce bir kudret vardır ki, O Allah (celle celaluhu)'dır.

İşte bu sonsuz ve üstün kudret önce ruhumuzu yarattı. Bir süre onu ruhlar âleminde bekletip o âlemle ilgili bilgilerle donattı. Sonra sırası gelince onu dünya denilen aşağı âleme gönderdi. Ne var ki, ruhumuz, ruhlar âleminden ayrılıp ana rahminde oluşan bedenimize girince, o yüce âlemde edindiği bilgiler kendisinden geri alındı. Böylece gelişmesi, bedenin gelişmesine bağlanarak bu ikinci âlemde yeni bilgiler edinmesine imkân hazırlandı. Sonra da bedende hayvanı ruha kumanda ederek mukadder vakit gelinceye kadar orada eyleşir ve bir gün gelir de bedenle hayvanı ruhu ölüme terkedip ayrılır. Ayrılınca da eski bilgileri kendisine iade edilir de iki âlemle ilgili bilgiler birleşip bütünleşir.

Ruh, girdiği bedenin şeklini aldığı halde Berzah âlemine intikal eder. Bu defa orada yeni bilgiler edinir ve kıyamet kopuncaya kadar orada bekler. Mü'minler o âlemde cennet kokusuyla nimetlenerek; kâfirler ve münafıklar, sonra da azgın zalimler cehennem kokusuyla azap edilerek dünya ile âhiret arasında bir dönem geçirirler. Kıyamet gününde her ruha ait beden yeniden oluşup vücut bulduktan sonra ikinci hayata başlamak üzere ruhlar hazırlanan bedenlerine girerler.

Dünya hayatının bir başka dikkat çekici yanı da şudur: Cenâb-ı-Hak kudretini izhar etmek, insana aczini, çaresizliğini bildirmek için bazı kişilerin ömrünü en fena ve zayıf noktasına kadar uzatır. O kadar ki, zihin kabiliyetlerinde bir gerileme kendini hissettirir. Sadece oksijen ve glikozla çalışan beyin, bir yandan yeterince kan alamaz ve hücre sayısında önemli eksilmeler ortaya çıkar. Bu kerteye gelen insan bildiğini bilmez olur; sabah yediğini akşam unutur. Derken bir süre sonra iyice bunama başlar ki, Kur'ân buna "erzel-i ömür" diyor. Ancak bunamadan dolayı kaybedilen bilgiler, büsbütün kaybolmaz. Çünkü onlar hafıza denilen beyin arşivinde bir dizi halinde muattal bir vaziyette bekletilirler. Ölüm olayından sonra tekrar ve daha kusursuz olarak ruhun denetimine verilir ve faal duruma getirilirler. Bu dönemi şöyle de tasvir edebiliriz. Beyin çok mükemmel, hatta mükemmelin de ötesinde çok geniş kapasiteli bir bilgisayardır. Meydana gelen bir arızadan dolayı bir süre çalışma özelliğini kaybetmiş olur; ama hafızaya aktarılıp programlanan bilgiler aynen kalır. Ruh o programları bütünüyle kendi bantına almış durumdadır. Kıyamet gününde ölüler diriltildiğinde, ruh kendi bantındaki bilgileri ikinci bedende teşekkül eden daha kuvvetli bir beyne aktarır. Böylece bunaklık döneminde unutulan bütün bilgiler fire vermeden ortaya çıkma imkânına erişir.

Çünkü Cenâb-ı Hak, bütün bunları önceden en ince hesaplara göre programlamıştır. Günü, vakti, saati gelince aynen ortaya çıkar. Hikmet ve program dışı hiçbir olay yoktur ve olamaz da.

Rızık Hususunda Kiminin Kiminden Üstün Kılınması

وَاللّٰهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ فِى الرِّزْقِ

"Allah rızık hususunda kiminizi kiminizden üstün kılmıştır."

İlâhi hilkat fabrikasının eşsiz imalâtı akıllara durgunluk vermektedir. Aynı türden olanları bile farklı yaratır. Kalıtım sabit kalır, türün bireyleri ayrı ayrı biçim, renk ve karakterde üreyip gelişir. Koyduğu plân, hazırladığı program aksamadan hedefine doğru ilerler.

Neden farklı imalat?

Aynı ana-babadan dünyaya gelen on çocuğu düşünün; her birinin rengi, fizyonomisi, biçimi, yeteneği ve karakteri ayrıdır. Kimi daha zeki, kimi daha becerikli, kimi tembel uyuşuk, kimi hareketli ve sokulgandır.

Kimi de zengin olmada daha başarılıdır. İlâhi plân, bu farklılığa ataları sebep kılmış ve gen denilen harikaya, birkaç batın yukarı ataların yetenek ve karakterlerini, irsi kusur ve meziyetlerini yerleştirmiştir. Öyle ki: Kendini içkiye verip kanını zehirleyen, sağlığını bozan, hormonlarında birtakım tahribatın meydana gelmesine sebep olan ana-babadan meydana gelecek çocuk, birtakım irsi kusurlarla gözlerini dünyaya açar. Çok yakın hısmıyla evlenen çiftin de çocukları bazen gerizekâlı doğabilir. Bir de bu düzeyde doğan çocuklardan ileride dünyaya gelecek çocukları düşünün.

Görülüyor ki, toplumun birçok yönlerden farklı insanlardan meydana gelmesinde, atalarının yaşayışlarının tesiri çok büyüktür. İlâhi sünnet genleri bu hususta aktarıcı araçlar olarak kullanırken, diğer yandan toplum hayatının dengeli olabilmesi, birinin diğerine muhtaç bulunmasına bağlamıştır. Kabiliyetler çok farklıdır, kimi fen alanında, kimi sanatta, kimi ziraatte, kimi ticarette, kimi de ilim ve irfanda daha çok başarılı olur. İnsanların hepsi aynı yetenek ve güçte yaratılsa ve o yüzden hepsi de aynı ölçüdeki kabiliyetlerini ortaya koysaydı, hayat hiçbir zaman bugünkü gibi dengeli, düzenli olamazdı.

İşte Kur'ân bu hassas noktaya dokunurken iki önemli ipucu veriyor: Biri, irsi kusur ve meziyetlerin kuşaktan kuşağa geçmesi, diğeri denge ve düzenin sağlanması.

Sonra da Sosyalizm'i gerçekleştirme düşüncesiyle yola çıkanlara seslenilerek şöyle uyarıda bulunuluyor:

"Üstün kılınanlar ellerinin altındakilere, rızıklarını kendilerine eşit olacak ölçüde çevirip verici değillerdir. Allah'ın nimetini bile bile inkâr mı ediyorsunuz?"

Eşitliği savunup işverenle işçi, evin efendisiyle evin hizmetçisi arasındaki farkı kaldırmanın gerçek anlamda sosyal adalet olacağını iddia edenlerden hangisi eriştiği birtakım nimetleri fakirlere dağıtmak suretiyle kendini onlarla eşit duruma getirmiştir? Gerçek bu olunca, o gibilerin kalkıp da Allah neden insanları eşit yetenekte ve beceride yaratmamış, neden hepsine aynı ölçüde nimet vermemiştir, demeye hakları var mıdır? Oysa mevcut farklılık insanların kendi hatalarından kaynaklanmakta ve genler vasıtasıyla atalarımızdan bize miras olarak geçmektedir. İlâhi hikmet de nizam-ı âlem için buna uygun bir dünya hayatı hazırlamıştır. Böyle iken

Allah'ın yüksek hikmete dayalı taksimatındaki adaleti bile bile inkâr etmenin ve O'nun kurduğu düzenin hilâfına bir düzen istemenin makul yanı var mıdır?

Aile Yuvasının Önemi

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ بَنِيْنَ وَحَفَدَةً

"Allah size kendinizden eşler verdi ve eşlerinizden size oğullar ve torunlar meydana getirdi."

Cenâb-ı Hak bize eşler, çocuklar ve torunlar verirken, onları dosdoğru-besleyip topluma yararlı düzeye getirmemiz ve kötülüklerden uzak bulundurmamız için pak ve temiz rızıklar da hazırlayıp vermiş ve helâlinden kazanıp geçinmemizi emretmiş; insanların ruhları kararmasın, vicdanları silik hate gelip ahlâkları bozulmasın diye zararlı şeyleri haram kılmıştır. Şüphesiz ki Allah (celle celaluhu), bu hükümleriyle, daha çok sosyal yapıda uçurumlar meydana gelmesin, gerizekâlı bir nesil oluşmasın diye aileyi yönlendirmeyi murad etmiştir.

Ne yazık ki, insanların çoğu Allah'ın temiz, pak ve yararlı nimetlerini yeterli bulmadılar da haram ve zararlı rızıklar elde etme kavgasını başlattılar. O nedenle hem kendilerini, hem çocuklarını zehirlediler. Sonra da birçoğu kalkıp meydana gelen düzensizliği Allah'a nisbet edecek kadar şuursuzlaştılar; batıla inanıp bağlanmayı tercih ederek aile ve toplumlarına en büyük fenalığı yaptılar.

Şaşkınlığın En Kötüsü

وَيَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِنَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ شَيْـًٔا وَّلَا يَسْتَطِيْعُوْنَ

"Allah'ı bırakıp da kendilerine göklerden ve yerden hiçbir rızık (çıkarıp vermeye) sahip olamayanlara, buna güç getiremeyenlere mi tapıyorlar?"

Cenâb-ı Hakk'ın insanlardan yana hazırlayıp verdiği bunca hayırları, iyilikleri, yararlı şeyleri; haram kılıp yasakladığı zararlı nesneleri bilimsel

açıdan dikkate almayanlar, şüphesiz suç üstüne suç, günah üstüne günah işleyerek sosyal yapının, ilâhi plâna bağlı düzenini bozmakla kalmadılar; göklerden ve yerden hiçbir rızık çıkartıp vermeye gücü yetmeyen cansız cisimleri ve birtakım canlı cüceleri ilâh sayıp Allah'tan başkasına tapmaya başladılar. Kendilerinden aşağı mahlukları ilâhlaştirarak ruhlarını kararttılar.

Oysa bunların çoğu sosyal adaletten, eşitlik ilkelerinden, mükemmel bir düzenden söz ederler. Nerede dürüstlük? Önce kendi iç yapılarında disiplin ve dengeyi bozmuşlardır. İçki, kumar, kadın ibtilâsi; hak ve hürriyetlere tecavüz gibi, aile ve toplumu, temelinden yıkan günahlara dalmak suretiyle dış dünyalarını da berbat etmişlerdir.

Ey maddeciler! Söyleseniz ya, suç "Allah birdir" diyenlerde mi, yoksa O'nu inkâr edip her şeyi mübah sayan, şehvet ve midelerinden başka kaygıları olmayan sizlerde midir? Maddeyi tek kurtarıcı esas saydınız, ekonomik güçten başka kurtarıcı manevi bir gücü kabul etmediniz ve bu yüzden maddeye erişmek için ara yerde ne kadar ahlâk ve fazilet varsa hepsini çiğnemekte bir sakınca görmediniz, sonra da kalkıp Allah'a misaller verme küstahlığında bulundunuz! Bu da işlediğiniz haksızlıkların tuzu ve biberi mi?

RİVAYETLER VE YORUMLAR

Hafede: Hâfid'in çoğuludur. Daha çok hizmete süratle yönelen hizmetçi ve benzeri durumda olanlar hakkında kutlanılır, yani sözlük mânası budur. Ancak ilgili âyette taşıdığı mâna nedir?

İlim adamlarının, ashab ve tabiinin birtakım farklı yorum ve tesbitleri olmuştur:

a) İbn Mes'ud (radıyallahu anh) ve Nehai'ye göre, adamın iki kızkardeşi demektir.

b) el-Hasan, Dahhak ve İkrime'ye göre, hizmetçiler demektir.

c) Mücahid'e göre, yardımcılar ve avaneler demektir.

d) İbn Abbas (radıyallahu anh) ile Atâ'a göre, oğlun oğulları anlamına gelir. Çünkü onlar da bir bakıma kendi büyüklerinin hizmetçileri sayılırlar.

e)Mukatil ve Kelbi'ye göre, "benin" küçük çocuklar, "hafede" ise büyük çocuklar demektir

f) Karısının başka kocadan olan oğulları hakkında da kullanılmıştır.

Bu da İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan başka bir rivayettir.

g) Ünlü edip ve lugatçı Esmâi'ye göre, kadın tarafından olan yakınlar demektir.

İmam Kurtubi bu konuda İbn Abbas (radıyallahu anh) ile Atâ'ın tesbit ve yorumları Kur'ân'ın maksadına daha uygun geldiğini söylemiştir. Bence sahih olan da budur. Nitekim İbnü'l-Arabi de aynı görüştedir.[1]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, insan ömrünün sınırlı olduğu, belli bir yaşa gelindikten sonra organizmanın kendisine benzer bir canlı meydana getirme vasfını kaybedeceği belirtildi. Sonra da insanların yetenekleri farklı olduğu gibi, rızıklarının da farklı olduğu üzerinde durularak toplum yapısının dengeli ve düzenli ayakta durmasının ancak bu farklılıklarla sağlanacağına işaret edildi. Çevremizdeki muhtaçlara yardım elini uzatmamız emredilerek sosyal adaleti geliştirmemizin lüzumu belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, gerizekâlı tembel bir köle ile, hayatını alınteri, el emeğiyle kazanan hür bir kimsenin eşit olamayacağı misal veriliyor. Sonra da yeteneksizliğiyle beraber dilsiz ve beceriksiz bir kimse ile geniş kültürlü olup adaletle hareket edip adaleti uygulayan ve uygulanmasını emreden; aynı zamanda doğru yol üzere bulunan kimsenin de bir olamayacağına dikkatler çekilerek insanların her bakımdan eşit olmasını savunanların hayal peşinde koştuklarına işaret ediliyor.

ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا عَبْدًا مَّمْلُوكًا لَّا يَقْدِرُ عَلٰى شَىْءٍ وَّمَنْ رَّزَقْنٰهُ مِنَّا رِزْقًا
حَسَنًا فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَّجَهْرًا ۖ هَلْ يَسْتَوٗنَ ۖ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ۚ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا
يَعْلَمُوْنَ ﴿٧٥﴾ وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا رَّجُلَيْنِ اَحَدُهُمَآ اَبْكَمُ لَا يَقْدِرُ عَلٰى شَىْءٍ
وَّهُوَ كَلٌّ عَلٰى مَوْلٰىهُ ۙ اَيْنَمَا يُوَجِّهْهُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍ ۗ هَلْ يَسْتَوِىْ هُوَ ۙ وَمَنْ يَّأْمُرُ
بِالْعَدْلِ ۙ وَهُوَ عَلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿٧٦﴾

1 Tefsir-i Kurtubi: 10/143, 145 - Lübabu't-te'vil: 3/126

75- Allah hiçbir şeye gücü yetmeyen bir köle ile, kendisini tarafımızdan güzel bir rızıkla rızıklandırıp, ondan gizli ve açık (Allah için) harcayan (hür) kimseyi misâl verir; bunlar hiç eşit olur mu? Allah'a hamd olsun. Ne var ki (insanların) çoğu bilmezler.

76- Allah yine, iki adamı misâl veriyor: Biri dilsizdir, hiçbir şeye gücü yetmez, efendisine ağırlık veren bir yüktür; nereye yöneltip gönderse, hiç de hayır ile gelmez; bununla, adaletle emreden ve dosdoğru yol üzerinde bulunan kimse hiç eşit olurlar mı?

Yaratan ile Yaratılan Arasındaki Fark

İnsanlar arasındaki açık farka temas etmiştik. Yetenekler, beceriler, düşünce ve duygular farklı olduğu gibi, renkler, şekiller ve rızıklar da farklıdır. İki insanın her bakımdan eşit olduğu iddia edilemez. Hiçbir şeye gücü yetmeyen, beceriksiz, anlayışsız ve zayıf bir köle ile, kültürlü, becerikli, hayatını kazanmasını bilen, sosyal adaletin sağlanmasına gayret eden, Allah için harcamaktan zevk alan hür kimsenin eşit olduğu söylenebilir mi? Zira herkes bilgi, görgü, kültür, beceri ve zekâsına, aynı zamanda hayat kanunlarını bilip ona göre hareket etme basiretini göstermesine göre değerlendirilir. İnsanlar arasında böylesine açık fark mevcut iken, yaratan ile yaratılan arasındaki farkın kıyas, nisbet sınırlarının çok ötesinde olduğunu söylemek elbette ki yanlış bir yargı değildir. O halde insan eliyle şekillendirilen put ve heykelleri, bazı canlı-cansız varlıkları Allah'a denk ve benzer koşmanın ilmi, mantıki ve vicdani bir anlamı var mıdır? Kendi aramızda tam eşitlik mümkün olmadığı ve böyle bir iddia ortaya atıldığı zaman benimsenmediği halde, Allah (celle celaluhu) ile yarattığı bazı varlıklar arasında benzerlik, eşitlik ve denklik mümkün müdür?

Aklımızı bu konuda daha iyi kullanmamız için Cenâb-ı Hak 75 ve 76. âyetlerle bize açık misaller veriyor.

Allah, Ne Güzel Misal Veriyor!

ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا عَبْدًا مَمْلُوكًا لَا يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ

"Allah hiçbir şeye gücü yetmeyen bir köle ile, kendisini tarafımızdan güzel bir rızıkla rızıklandırıp ondan gizli, açık (Allah için) harcayan (hür) kimseyi misal verir."

Şaşkın putperestlerin, mideci maddecilerin bazı cisimleri Allah'a ortak koşmalarının makul hiçbir yanı olmadığını yukarıda kısmen belirttik. Cenâb-ı Hak, bu konuda gaflet içinde gerçeği bir türlü görmeyen şaşkınları uyarmak ve yönlendirmek için beceriksiz bön bir köle ile becerikli ve kültürlü olan efendisini misal gösterdi. Bunun gibi, imân nimetiyle donatılan bir mü'min ile, o cevheri içinden ve mayasından çıkarıp atan ve o yüzden ne olduğunu, nerede niçin bulunduğunu ve nereye gittiğini bilmeyen bir inkarcının da hiçbir zaman eşit olamayacakları, bir tutulamayacakları kesindir. İnkarcı ölmeden önce içini ve dışını imân ve ibâdetle aydınlatmadığı ve o yüzden nefis ve puta kul olduğu için, hep güçsüz, tasarrufsuz olup ne yaptığını bilmeyen beceriksiz bir köleye benzetilmiştir. Mü'min ise, nefis ve putun esaretine girmeyip yegâne yaratıcı olan Cenâb-ı Hakk'a kul olmanın idrâkini kendinde taşıdığı için güçlü, kudretli, becerikli ve tasarrufa yetkili, aynı zamanda Allah için harcamasını bilen şuurlu bir efendiye benzetilmiştir.

İnkarcı sapık, dilsiz, hayırsız ve başkasına yük olan âciz bir köleye; doğru yolda bulunan mü'min ise, âdil olup adaletle emreden ve hep doğruluktan yana olan yetenekli, şuurlu bir lidere benzetilmiştir.

Bu benzetmeler ve ilâhi misaller, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in üstün başarıya erişeceğine; inkarcı azgınların, putperest sapıkların ise, hüsrana uğrayıp âciz bırakılacaklarına işarettir. Allah'a hamdolsun.

İnsanları Robotlaştıranlar

İlgili âyette bir diğer önemli hususa parmak basılıyor: Hak dinin ferdi mülkiyete imkân tanıdığı, insanları madde esaretine sokup köleleştirmediği, herkesi kendi yetenek, beceri ve çalışma azmine ve temposuna göre değerlendirdiği; kiminin kimine yük olmamasını tavsiye ettiği, ancak hayatını kazanamayacak kadar arızalı ve zayıf olanlara yardımda bulunmayı emrettiği üzerinde duruluyor.

Böylece hem ferdi mülkiyeti ve dolayısıyla şahsi hürriyeti kaldıran, hem de eşitlik sloganlarıyla işçileri bir karın tokluğuna çalıştırıp robotlaştıran komünizm ve aşırı sosyalizm reddediliyor. Çünkü bu iki doktrin de toplumun hayatında egemen olan yegâne temel faktörün, ekonomi olduğunu savunur. Kur'ân-ı Kerim, maddi imkânlar bakımından işverenle işçiyi aynı kefeye koymanın doğru olmayacağına dikkatleri çeker. Herkesin

ancak alınteriyle, el emeğiyle, bilgi ve becerisiyle değerlendirileceğine işarette bulunur. Çünkü Kur'ân'a göre, rızık kapısı herkes için açık tutulmuştur. Birinin o kapıdan girmesini, diğerinin engellenmesini sağlayacak bir faktörün rol oynadığı, bir ayrımın yapıldığı söylenemez. O bakımdan herkesin kendi bilgi, beceri ve yeteneğine göre o kapıdan girip hayatını kazanabileceği söz konusudur.

Sonuç olarak 75. âyette, İslâm'ın bu konuda koyduğu esasa uymayan doktrinlerin zamanla iflas edeceği ve onları savunanlara belirtilen misaller ölçüsünde birtakım sorular yöneltildiği zaman, aşırı olmayanların İslâmi esası tasdik edeceği, aşırı olanların ise, susup cevap veremeyeceği belirtilerek hakkın er-geç anlaşılıp üstün geleceği haber veriliyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, İslâm'ın ferdi mülkiyete yer verdiği ve sınıf kavgasına kapı açmadığı, aynı zamanda rızık kapısının herkese açık tutulduğu ve kabiliyetlere göre, nimetlerden yararlanma imkânlarının söz konusu olduğu belirtildi. Bunun için de aydınlatıcı anlamda iki misal verilerek daha etraflı düşünmemiz ilham edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, insanlar arasında gerçek adalet esaslarını koyan ve uygulanmasını emreden Cenâb-ı Hakk'ın mutlak âdil ve yegâne hikmet sahibi olduğu belirtiliyor. Bu açıdan her şeyin O'nun hikmet terazisinde tartılıp değer bulabileceğine işaretle, kâinatta kurduğu denge ve düzeni vakti gelince bir anda bozup yenisini kuracağı ve hakiki hayatın o zaman başlayacağı konu ediliyor. Sonra insanın ana rahmindeki ilk oluşma safhasına değinilerek hilkatin her kademe ve parçası üzerinde Allah'ın kudret damgası bulunduğuna işaret ediliyor. Arkasından kuşların kanat açıp boşlukta uçmaları misal verilerek, onlara uçma yeteneğini veren Rabbü'l-âlemin'in bir diğer sanat harikası üzerinde ciddi araştırma yapmamız tavsiye ediliyor. Hizmetimize verdiği davarların çeşitli ürün kaynağı olduğu açıklanarak böylesine bir düzen kurup canlı-cansız her şeyi insanın hizmetine veren Allah'ı inkâr etmenin ne kadar akılsızca bir yol ve düşünce mahsulü olduğu ilham ediliyor. Sonra da gökleri ve yeri çok zengin çeşitli sofra halinde insana musahhar kılan Allah'ı tanımamanın büyük bir nankörlük olduğu hatırlatılıyor.

وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ وَمَآ اَمْرُ السَّاعَةِ اِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ اَوْ هُوَ
اَقْرَبُ ۭ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿٧٧﴾ وَاللّٰهُ اَخْرَجَكُمْ مِّنْۢ بُطُوْنِ اُمَّهٰتِكُمْ
لَا تَعْلَمُوْنَ شَيْـــًٔا ۙ وَّجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٕدَةَ ۙ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ
﴿٧٨﴾ اَلَمْ يَرَوْا اِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرٰتٍ فِيْ جَوِّ السَّمَاۗءِ ۭ مَا يُمْسِكُهُنَّ اِلَّا
اللّٰهُ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿٧٩﴾ وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِّنْۢ بُيُوْتِكُمْ
سَكَنًا وَّجَعَلَ لَكُمْ مِّنْ جُلُوْدِ الْاَنْعَامِ بُيُوْتًا تَسْتَخِفُّوْنَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ
اِقَامَتِكُمْ ۙ وَمِنْ اَصْوَافِهَا وَاَوْبَارِهَا وَاَشْعَارِهَآ اَثَاثًا وَّمَتَاعًا اِلٰى حِيْنٍ ﴿٨٠﴾
وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِّمَّا خَلَقَ ظِلٰلًا وَّجَعَلَ لَكُمْ مِّنَ الْجِبَالِ اَكْنَانًا وَّجَعَلَ
لَكُمْ سَرَابِيْلَ تَقِيْكُمُ الْحَرَّ وَسَرَابِيْلَ تَقِيْكُمْ بَاْسَكُمْ ۭ كَذٰلِكَ يُتِمُّ نِعْمَتَهٗ
عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُوْنَ ﴿٨١﴾ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلٰغُ الْمُبِيْنُ ﴿٨٢﴾
يَعْرِفُوْنَ نِعْمَتَ اللّٰهِ ثُمَّ يُنْكِرُوْنَهَا وَاَكْثَرُهُمُ الْكٰفِرُوْنَ ﴿٨٣﴾

77- Göklerin ve yerin gayb (gizli, gözle görülmeyen)i (bilmek) Allah'a mahsustur. Kıyâmetin kopuşu bir göz kırpma gibidir veya ondan da yakın (ve süratli)dir. Şüphesiz ki Allah'ın kudreti her şeye yeter.

78- Allah sizi analarınızın karnından, siz hiçbir şey bilmez iken çıkardı; şükredersiniz diye size işitme, gözler, gönüller verdi.

79- Gök boşluğunda (ilâhi hilkat sünnetine) boyun eğerek uçan kuşlara bakmıyorlar mı? Onları ancak Allah tutar. Doğrusu bunda imân eden bir millet için dersler, öğütler, ibretler ve belgeler vardır.

80- Allah, evlerinizi size huzur duyma, dinlenme yeri kıldı. Davarların derilerinden, göç ettiğiniz gün ve konup eyleştiğiniz gün hafif taşıyabileceğiniz (çadır) evler yaptı. Yünlerinden, tüylerinden, kıllarından bir süreye kadar (kullanabilmeniz için) giyimlikler ve (ticari) geçimlikler sundu.

81- Allah yarattığı şeylerin bir kısmında size gölgeler, dağların bir kısmında size sığınacak yuvalar yaptı; sizi sıcaktan koruyacak elbiseler ve (savaşta) sizi koruyacak (zırh ve benzeri) giysiler var kıldı. O'na teslimiyet gösteresiniz diye böylece nimetini size tamamlar.

82- Bunca nimetlere rağmen yüzçeviririlerse, sana düşen (ancak) açık tebliğdir.

83- Allah'ın nimetini bilirler, sonra da inkâr ederler. Zaten onların çoğu kâfir kişilerdir.

İNİŞ SEBEBİ

Tabiin'den Mücahid'den yapılan rivayete göre: Bedevinin biri Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gelerek bir şeyler istedi. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ona:

"Cenâb-ı Hak evlerinizi size huzur duyup dinlenme yeri kıldı." mealindeki âyeti okudu. Bedevi: "Evet, evet." dedi. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) ona:

"Davarların derilerinden, göç ettiğiniz gün ve konup eyleştiğiniz gün hafif taşıyabileceğiniz (çadır) evler yaptı." mealindeki âyeti okudu. Bedevi yine: "Evet, evet." dedi. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz sırayla diğer ilgili âyetleri de okudu. Bedevi yine: "Evet, evet." dedi. Tâ ki,

"O'na teslimiyet gösteresiniz diye böylece nimetini size tamamladı." mealindeki âyeti okudu. Bunun üzerine bedevi arkasını çevirip gitti. O sebeple,

"Allah'ın nimetini bilirler, sonra da inkâr ederler. Zaten onların çoğu kâfir kişilerdir." mealindeki âyet indirildi.[1]

İLGİLİ HADİS

Allah(celle celaluhu)'nun insana verdiği üstün nimetlerden birkaçı da, işitme, görme, düşünme ve anlamadır. Bu nimetleri ilâhi sünnet ve rıza doğrultusunda kullanan mü'minler hakkında kudsi hadiste şöyle deniliyor;

"Kim benim dostum olan bir kuluma düşmanlık ederse, elbette o bana karşı savaşa çıkmış (savaş açmış)tır. Kulum en çok kendisine

1 Tefsir-i İbn Kesir: 2/580

farz kıldığım ibâdetlerle bana yaklaşır ve durmadan nafile ibâdetlerle yakınlığını artırır. O kadar ki, onu sevmeye başlarım. Sevince de, onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli ve yürüyen ayağı (benim hoşnutluğum doğrultusunda hizmet eder ve ben de ondan razı) olurum. (Yani kulum ancak benimle işitir, benimle görür, benimle tutar ve benimle yürür). Benden isterse, andolsun ki, veririm. Duâ etse kabul ederim. Bana sığınırsa, sığınağıma alırım. İşlediğim hiçbir şeyde tereddüt etmedim. Tereddüdüm, sadece mü'min kulumun ruhunu almaklığımdadır. O ölümden tiksinir; ben ise onun kötülükte bulunmasından hoşlanmam. Ama ölümden kurtuluş yoktur."[1]

Göklerin ve Yerin Gaybı Allah'a Mahsustur

وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ

"Göklerin ve yerin gayb (gizli, gözle görülmeyen)ini (bilmek) Allah'a mahsustur."

Kâinat alabildiğine büyüktür. Buna rağmen insana ilimden az şey verilmiştir. Fizik âlemin genişliği karşısında ne kadar sınırlı kaldığımızın farkındayız. Bize en yakın olan Güneş ailesini bile yeterince bilemiyoruz. Son olarak fezaya gönderilen Viking I, Viking II, Viking III ile birtakım bilgiler edinme imkânı doğmuşsa da daha bilmediğimiz ve tesbit edemediğimiz çok şeyler vardır.

Fezanın sınırı nereye dayanıyor, maddenin ötesinde ve bu sonsuz gibi görünen boşlukta neler var ve ne gibi dev sistemler yer almıştır? Hâlen mevcut olan Cennet ve Cehennem nerededir? İşte bu gibi ardı-arkası kesilmeyecek sorular birbirini izlemekte ve çoğu da cevapsız kalmaktadır.

Henüz madde, yani fizik âlemini dosdoğru bilemezken, nerede kaldı fizikötesini bilebilelim.

Kâinatı yaratan, şüphesiz ki onu daha iyi bilir. Peygamberine bu bilinmeyen gayb âleminin bazı esrar ve hikmetleriyle ilgili bilgiler vermiş ve O'nu Mi'rac olayıyla beşer ilminin hiçbir zaman erişemeyeceği noktalara yükseltmiştir. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) de kendisine bildirilen ve gösterilenlerden, anlayıp hazmedebileceklerimiz kadarını bize bildirmiştir.

---

1 Buhari/Rikak: 38 - Ahmed: 6/256

Üzerinde yaşadığımız yerküreyi bütünüyle, en derin incelikleriyle bildiğimizi iddia edemeyiz. Görüldüğü gibi, ilim ilerledikçe yeni buluşlar ortaya çıkarılmakta ve düne kadar bize kapalı olan şeyler gün ışığına çıkmaktadır. Bu da bize şunu öğretiyor: Kıyamete kadar bu ilerleme ve buluşlar sürecektir. O halde her geçen gün ancak bilgisizliğimizi anlamaktayız. Kıyamet geldiği gün de yine bilmediklerimiz mutlaka bildiklerimizden çok olacaktır.

İşte Cenâb-ı Hak, ilgili âyetle bu inceliğe değinerek "Göklerin ve yerin gaybı." diyor. Çünkü kâinatın yaratıcısı, düzenleyip dengede tutucusu ancak O'dur.

Kıyametin Aniden Kopması

وَمَآ اَمْرُ السَّاعَةِ اِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ اَوْ هُوَ اَقْرَبُ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ

"Kıyametin kopuşu bir göz kırpma gibidir veya ondan da yakın (ve süratli)dır. Şüphesiz ki Allah'ın kudreti her şeye yeter."

Gaybla ilgili meselelerden biri de kıyâmetin kopuş anı ve tarihidir. Kur'ân hangi tarihte meydana geleceğini haber vermemekle beraber, yaklaşık bir bilgi de vermemiştir. Melek Cebrail'in, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e: "Kıyamet ne zaman kopacak?" diye sorması. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in de ona:

"Sorulan onu sorandan daha iyi bilmiyor!" diye cevap vermesi, kıyametle ilgili bilginin Allah'a ait olduğunu bize öğretmektedir.

Sistemin bir anda bozulup alt-üst olmasıyla bu olayın gerçekleşeceği muhakkaktır. Ama bu nasıl olacak bilemiyoruz, sadece bazı âyetlerden birtakım ana fikirler elde edebiliyoruz. Meselâ: Güneş'in kararıp dürüleceği, yıldızların parçalanıp yörüngelerinden çıkacağı, dağların yerinden kopup yürüyeceği, denizlerin birbirlerine karışıp ateş haline geleceği, göklerin varılacağı, yeryüzünün dümdüz hale geleceği, ve yine dağların atılmış renk renk yüne benzeyeceği, göğün yarılıp kırmızı gül rengini alıp erimiş bakır gibi akacağı bu cümledendir.

Bütün bunlar o müthiş olay hakkında fikirler vermekte ve iyi düşünüp aklımızı kullanmamızı ilham etmektedir. Dünya çapında nükleer bir savaş böyle bir tahribat yapabilir mi? Zincirleme atom patlamaları sonucu denizler ateş kesilebilir mi? Bütün bunlar birtakım tahminlerden öte-

ye geçmez. Yakın gelecekte ilmi araştırmaların, teknolojideki ilerlemenin daha ne gibi yeni bilgiler ortaya koyacağını bilemiyoruz. Bildiğimiz tek şey, kıyamet olayının en az bir ışık hızıyla meydana geleceğidir. Mevcut düzen ve dengenin bir anda bozulması, yıkılıp darmadağın olmasını zahiri birtakım sebeplere bağlamamız bugün için bizi olumlu bir sonuca götürmez. Allah daha iyisini bilir.

Kıyamet kopmadan önce, birtakım önemli alâmetlerin ortaya çıkacağını Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) haber vermiştir ve bu alâmetler oldukça çoktur, aynı zamanda safha safhadır.

Biz büyük alâmet sayılıp kıyamete çok yakın zamanda meydana gelecek olaylardan bir kısmını şöyle sıralayabiliriz:

1- İnsanlara hakkı söyleyecek, doğru yolu gösterip büyük ıslâhat yapacak bilgili, kültürlü, cesur, kahraman bir liderin ortaya çıkacağı. Bu liderin isminin Mehdi olacağı hakkında birçok rivayetler vardır.

2-Deccal'in büyük bir fitne çıkarıp yeryüzünde dolaşacağı, mü'minle kâfirin iyice birbirinden ayırt edileceği,

3- İsa (aleyhisselam)'ın gökten ineceği,

4- İsa (aleyhisselam)'ın Deccal'i katledeceği ve böylece dünya milletlerini bu büyük fitne ve belâdan kurtaracağı,

5- İsa (aleyhisselam)'ın, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in getirdiği dini esaslara uyacağı ve kendisini O'nun ümmetinden bir fert sayıp bütün dünyaya ilân edeceği, böylece Hristiyan âleminin İslâm'a gireceği,

6-Ye'cuc ve Me'cuc'un ortaya çıkacağı ve çok kanlı savaşların olacağı,

7- Müslümanlarla Yahudilerin çetin, fakat netice alıcı bir savaş başlatacakları, Yahudilerin tamamıyla imha edileceği,

8- Kabe'nin tahrip edileceği,

9- Ortalığı kesif bir gazın kaplayacağı,

10- Bu arada Dabbetü'l-arz (çok bilgili, kudretli, dirayetli, imân ve irfanı yüksek bir lider)in ortaya çıkacağı, geniş çapta ıslahat yapacağı, mü'minlerle kâfirleri kesin çizgileriyle birbirlerinden ayırt edip fitne ve fesada, anarşi ve tuğyana son vereceği bu cümledendir.

Son olarak da Güneş batıdan doğacak ve artık güneş sistemi de kendi hareket dönemini son noktasına getirmiş olacak.

İşitme, Görme, Anlama

وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ ۙ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

"Şükredersiniz diye size işitme, gözler ve gönüller verdi."

Üç büyük nimet. Bizimle eşyayı yüz yüze, içice getiren, bilmediğimizi öğrenmemize yarayan üç önemli organ seçilerek konu ediliyor. İşitme, havada titreşip gelen sesleri duymamızla gerçekleşir. İşitme organı olan kulak aldığı sesi beyne iletir ve beyin gelen sesin neye delâlet ettiğini tefrik eder. Görme, eşyanın rengini, biçimini, boyutlarını tesbit edip beyne iletir. Böylece bu iki dış organla beynimiz arasında devamlı bir alışveriş sürüp gider. Biri olmayınca, diğer ikisi ya hiç görevlerini yapamaz ya da noksan yapar. Örneğin, beyin olmayınca kulak ve göz, bütünden kopan ve ancak bütünle bulunduğu takdirde görevini yapabilen bir parça durumuna düşer. Göz olmayınca, eşyanın şekli, rengi ve boyutları bilinmez. Bunlar tıpkı üçgenin elemanları gibi üç kenar ve üç açıdan meydana gelirler.

Böylece sözünü ettiğimiz bu üç önemli organı bir de anatomik yönden incelediğimizde, karşımıza akıllara durgunluk verecek mahiyette olağanüstü sanat eseri ortaya çıkar ve her parçasında Cenâb-ı Hakk'ın kudret ve sanat damgasının yer aldığı görülür.

Bir de vücudumuzun duyum ve hareket merkezi olan beyni ele alacak olursak, büsbütün hayretler içinde kalır, onu yaratan O Yüce Kudret'in karşısında secde etmekten başka bir şey düşünemeyiz. Yirmi milyon kadar sinir hücresinden meydana gelen beyin, hem dışardan gelen duyuları kavrayan, hem de bunlara karşı göstereceğimiz tepkiyi idare eden müstesna bir cihazdır. Öyle ki, milyonlarca sinir hücresi bir yanlışlık yapmadan faaliyetlerini sürdürürler ve hiçbir bilgisayarın yapamayacağı programlamayı kusursuz yürütürler. İşte bu muazzam sistemi yapıp hizmete sevkeden, tesadüfler değil; o beyinden kıyas kabul etmez üstünlükte olan bir plânın mevcudiyeti söz konusudur.

İlgili âyette üç önemli organdan söz edilirken, kalp, yürek mânasına gelen ve çoğulu "ef'ide" olan "fuâd" ismi zikredilmiştir. Bu daha çok yanıp tutuşan gönül hakkında kullanılır. Biz ise, burada onu beyin manası-

na hamledip öyle manalandırdık. Nitekim Kur'ân'ın bazı yerlerinde onun beyne delâlet eden bir kavram olduğu rahatlıkla anlaşılıyor.

Kuşların Açık Bir Belge Olması

اَلَمْ يَرَوْا اِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِى جَوِّ السَّمَّاءِ...

"Gök boşluğunda (havada ilâhi hilkat sünnetine) boyun eğerek uçan kuşlara bakmıyorlar mı? Onları ancak Allah tutar. Doğrusu bunda imân eden bir millet için dersler, öğütlet, ibretler ve belgeler vardır."

Kuşların vücut sıcaklığı 40 dereceden aşağı düşmez ve bu yaz kış aynen sürüp gider. Kuşlar ne kadar hızlı uçarlarsa uçsunlar terlemezler. Zira terleme vücudu soğutmaya yarar. Kuşların vücutlarını soğutması ise, kemiklerindeki hava ceplerine hava basmakla gerçekleşir. Tüyleri ise, vücut sıcaklığını korur ve salgıladığı çok ince bir yağla tüyleri kaygan hale gelir; böylece ıslanmaktan korunmuş olurlar.

Kuşların havalanmasını sağlayan şey, kanat hareketleri sayesinde hava basıncının kanatların üstünde daha alçak, altında daha yüksek olmasıdır. Aynı zamanda kemiklerinin iliksiz olmasının bundaki tesiri oldukça önemli rol oynar.

Kuş kanadını havada ileri doğru çırpınca, havanın kanatların üstündeki akışı altındakinden daha hızlı olur. Bu hal kanat altındaki hava basıncının artmasını, kanat üstündeki basıncın da azalmasını sağlar. Şüphesiz bu da fizikte uçmanın en önemli kuralıdır.

Anlaşıldığı gibi, ilâhi hilkat kanunu her canlı için en uygun olan ne ise onu plânlamış ve her organ çok ince hesaplara ve hikmetlere göre düzenlenmiştir. Öyle ki, kuşun serinlemesi terlemek suretiyle sağlansaydı, havada hızla uçan bir kuşun sık sık su içmesi gerekecekti. Bu da yüzlerce, hatta binlerce kilometre uçan bu canlılar için ölüm demek olurdu. Kemiklerinin içindeki hava ceplerine basılan hava onları hem hafifletmekte, hem de serinletmektedir. Kanatlarını ve hava basıncını ayarlaması, bilindiği gibi fiziksel bir olaydır.

Bütün bu özellikleri mükemmel ölçü ve plânda bir araya getirip kuşun uçmasını sağlayan Cenâb-ı Hakk'ı inkâr etmek ne büyük gaflet ve ne açık dalâlet! Uçağı icat edenler için her zaman kuşlar model seçilmemiş midir? Helikopter bile kırlarda uçan ve helikopteri andıran bir böcekten

esinlenilerek ortaya konulmamış mıdır? Tesadüflerin bu kadar düzenli, plânlı ve programlı fiziksel kanunları bir araya getirdiğini iddia etmek, güneşin varlığını inkâr etmek kadar abes değil midir?

O bakımdan Cenâb-ı Hak kendi eserlerine dikkatleri çekerek, imân eden bir millet için bunlarda öğüt, ibret ve belge vardır, buyuruyor. Böylece, belirtilen konularda birtakım varsayımlardan hareketle değil, Allah'a dosdoğru imân düzeyinde Kur'ân'ın verdiği temel bilgileri hareket noktası kabul edip yola çıkmanın doğru bir sonuca eriştirici olduğu hatırlatılıyor.

İnsan Medeni Tabiatta Yaratılmıştır

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا

"Allah, evlerinizi size huzur duyma ve dinlenme yeri kıldı."

Kur'ân, Allah'ın insanlara olan nimetlerini sıralarken, bu nimetlerden yeterince yararlanma zekâ, düşünce ve buluşuna sahip olan insanın medeni bir tabiatta yaratıldığına işaret ediyor.

Barınmak, dinlenmek, huzur duymak için evler yapılması, hayvanların derilerinden, kıl ve tüylerinden elbise ve çadır imal edilmesi; sıcak ve soğuktan korunma çarelerinin bulunup çıkarılması ve sonra da dünyaya hâkim olup ondaki gizli ve açık nimetlerin ve kaynakların ortaya çıkarılması; şehirler kurup sanayinin geliştirilmesi insanla iç içe olan olaylardır ve hepsi de insanın medeniyete aşık bir ruh ve yetenekte yaratıldığının göstergeleridir.

O halde hem insanı bu anlayış ve düşüncede; zekâ ve kabiliyette yaratan, hem de kâinatı hazırlayıp onun emrine veren Allah'ı her an anıp O'na hamd ve şükür etmemiz gerekmiyor mu? O'nu bırakıp canlı-cansız birtakım eşyayı ilâhlaştırmak, inkârın, nankörlüğün en katmerlisi değil midir?

O yüce kudrete teslimiyet gösterip boyun eğmek, insanlığımıza yakışan bir düşünce ve davranıştır. Bunca açık belgelere, delillere ve sayısız nimetlere rağmen, eşyada O'nun patentini görmemek, haktan yüz çevirmek ne ile yorumlanabilir? Din mürşitlerine, hatiplerine ve ilim adamlarına düşen hizmet, sözü edilen gerçekleri, insanların akılları seviyesine göre tebliğ etmek ve onları doğruya irşat etmektir.

Yünün, Pamuğun, Ketenin Yerini Ne Tutabilir?

Allah'ın yarattığı her şey mükemmeldir. Hiçbir sentetik kumaş ipeğin yerini alamaz, yünün yerini dolduramaz. Hiçbiri, yünün, pamuğun ipek ve ketenin sağladığı faydaları sağlayamaz. Bu kesindir. Zira Allah (celle celaluhu) her şeyin en güzelini ve en yararlısını yaratıp insana vermiştir.

Kur'ân'da ilgili 80, 81. âyetlerle, hayvan derilerinden, yün, kıl ve tüyden söz edilirken bunlar ilâhi nimetler diye vasıflandırılıyor. Şüphesiz bu boşuna bir ifade tarzı değildir. Belirtilen nimetlerden daha iyi yararlanma yollarını araştırmamızı teşvik ve onları yaratan Rabbimize şükretmemizi ilham etmektedir.

Sonuç olarak Kur'ân-ı Kerim'deki bu âyetlerle, hayvancılığa, ziraate ve sanayine önem vermemiz emrediliyor. Allah'a imân edenlerin dosdoğru kalkınma yolları gösteriliyor.

O bakımdan Kur'ân âyetlerini okurken, her kelimesi ve cümlesi üzerinde dikkatle durmamız, ilâhi muradı anlamaya çalışmamız gerekmektedir. Körler ve sağırlar gibi üzerine kapanmamız bizi daha fazla başarıya götürmez.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ilâhi kudretin sınırsızlığına değinilerek kıyamet olayının çok ani meydana geleceği açıklandı. Kâinatta her şeyin plân ve programa göre yürütüldüğü, gelişigüzel hiçbir olayın vücut bulmadığına işaret edildi.

Sonra da Allah'ın mutlak düzen sahibi olduğu konu edilerek kuşların havada uçmalarına dikkatler çekildi ve arkasından insanın medeni tabiatlı yaratıldığı belirtilerek şehircilik üzerinde duruldu. Sonra da hayvancılığa, ziraatçılığa ve sanayine önem vermemiz tavsiye edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, dünya ile âhiret arasında köprü kurmayan ve hayatı çok basit yanıyla ele alıp ömrünü bir hiç uğruna harcayan kimselerin âhirette özür beyân etmelerine itibar edilmeyeceği; her ümmetten şahit getirileceği açıklanıyor. Bu şahitlerin peygamber veya onun yolunda yürüyen mürşitler, âlimler olacağına işaret ediliyor. Sonra da ilâhi adaletin tecellisi karşısında zâlimlerin sonunun çok acıklı olacağına dikkatler çekiliyor. Allah'ı bırakıp putlara tapanların âhiret gününde putlarıyla birlikte

bir araya getirilecekleri anlatılarak âhirette gerçeği görüp uyanmanın hiçbir yararı olmayacağı haber veriliyor.

وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَلَا هُمْ
يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٨٤﴾ وَإِذَا رَأَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ وَلَا
هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٨٥﴾ وَإِذَا رَأَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا شُرَكَاءَهُمْ قَالُوا رَبَّنَا هَٰؤُلَاءِ
شُرَكَاؤُنَا الَّذِينَ كُنَّا نَدْعُوا مِنْ دُونِكَ ۚ فَأَلْقَوْا إِلَيْهِمُ الْقَوْلَ إِنَّكُمْ
لَكَاذِبُونَ ۚ ﴿٨٦﴾ وَأَلْقَوْا إِلَى اللَّهِ يَوْمَئِذٍ السَّلَمَ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا
يَفْتَرُونَ ﴿٨٧﴾ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ زِدْنَاهُمْ عَذَابًا
فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ ﴿٨٨﴾

84- (Kıyamet) günü her ümmetten bir şahit göndereceğiz. Sonra da o inkâr edenlere ne izin verilecek, ne de hoşnut edilmeleri için özürleri dinlenecek.

85- O zulmedenler azabı görünce, ne onlardan azap hafifletilecek, ne de kendilerine mühlet verilecek.

86- Allah'a ortak koşanlar, koştukları ortaklarını görünce, "Ey Rabbimiz! Seni bırakıp da taptığımız ortaklarımız bunlardır!" diyecekler. Onlar da müşriklere şu sözü atacaklar: "Doğrusu sizler yalancıların tâ kendilerisiniz."

87- Ve o gün artık Allah'a teslimiyet gösterirler ve uydurdukları şeyler de onları bırakıp (gözden) kaybolurlar.

88- Onlar ki inkâr edip başkalarını da Allah yolundan alıkoydular, çıkardıkları fesat sebebiyle kendilerine azap üstüne azap artırırız.

Her Ümmetten Bir Şahit Getirilecek

وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا

"(Kıyamet) günü her ümmetten bir şahit göndereceğiz,"

Her ümmete hemen her asırda bir peygamber gönderilmiş ve bu hal son peygambere kadar sürüp gelmiştir. Ancak altı asırlık fetret dönemi sadece Arap Yarımadası'yla mı ilgilidir, yoksa bütün dünya ülkelerini mi kapsamaktadır? İlim adamlarının farklı görüş ve tesbitleri olmuştur. Onları sırası gelince tefsirimizde açıklamaya çalışacağız. Burada asıl üzerinde durmak istediğimiz husus şudur: Her ümmete mutlaka peygamber gönderilmiş ve peygamberlerden sonra onların izini takip eden mürşitler irşat ve tebliğ hizmetini sürdürmüşlerdir, inanmayıp hakka arkasını döndüren inkarcılar âhirette konuşturulmayacak ve aleyhlerine şahit olarak kendilerine gönderilen peygamberler ve mürşitler çağrılacaktır. Böylece kimsenin özür beyânına imkân verilmeyecek ve yalanın orada hiçbir şeyi çözmediği ortaya konacaktır. Zira herkesin dünyada işlediği iyilikler ve kötülükler, taşıdıkları niyet ve amaçlar en sıhhatli şekilde tesbit edilip yazılmış ve yazıldığı gibi korunmuştur. İnkarcıların, bize doğru yolu gösteren, bizi uyaran peygamber gönderilmedi, şeklindeki iddiaları hemen çürütülecek ve gönderilen peygamberler getirilerek onlarla yüzleştirilecekler.

Putlar Konuşturulacak

فَاَلْقَوْا اِلَيْهِمُ الْقَوْلَ اِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَ ۚ

"Onlar da müşriklere şu sözü atacaklar: Doğrusu sizler yalancıların tâ kendilerisiniz!"

Âyetlerin açık anlatımından, kıyamet günü putperestlerin kahrolması için ilâhi hitap putları konuşturacak. Aslında putların bir günahı yoktur. Onları yontup şekillendiren ve sonra da tanrı diye tapınan beyinsizlerin günahı çoktur. Kıyamet gününde putperestler: "Ey Rabbimiz! Seni bırakıp da taptığımız ortaklarımız bunlardır!" diyecekler. Onlar da müşriklere şu sözü atacaklar: "Doğrusu sizler yalancıların tâ kendilerisiniz." Böylece cansız olan putlar ilâhi irâdeyle konuşacaklar ve kendilerinin, inkarcı sapıkların işledikleri günahlardan bütünüyle habersiz olduklarını söyleyecek ve bizler birer kaya parçası idik, bizi bu şekle sokup ilâhlaştıranların müşrikler olduğunu belirtecekler. İşte o gün, kâfirler yerle bir olmak isteyecekler, ama ne mümkün...

Bütün yollar kapanıp Allah'a teslim olmaktan başka çareleri kalmadığını gören sapık inkarcılar ve azgın müşrikler neden sonra Hakk'ın önünde başeğecekler. Böylece aleyhlerine şahitlik eden putlar da ortadan

kaldırılacak ve herkes beraberinde taşıdığı inanç ve ameline göre karşılık görecek. Zira Cenâb-ı Hak mutlak surette âdildir, kimseye zulmetmez. O zulmü hem kendisine, hem insanlar arasında haram kılmıştır. Verilecek ceza, kişilerin dünyada kazandıklarının tam karşılığıdır. Mükâfat da öyle.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, âhirette kimsenin özür beyân etmesine izin verilmeyeceği; böylece hiçbir itiraza itibar edilmeyeceği belirtildi. Bize uyarıcı peygamber gönderilmedi diyen ümmetler aleyhine şahitlik edecek peygamberlerin çağrılacakları hatırlatıldı. O bakımdan âhirette hakikati görüp dönüş yapmanın hiçbir yararı olmayacağına dikkatler çekilerek, ölmeden önce gerçeği anlayıp Hakk'a dönmenin lüzumuna işaret edildi.

Aşağıdaki âyetle, kıyamet gününde, her ümmete peygamber gönderildiği, hiçbir özür ve itiraza yer bırakmayacak şekilde ortaya konacağı ve peygamberlerin şahit olarak gösterileceği; sonra da Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bütün peygamberlere, yüklendikleri kutsal görevi lâyıkıyla kendi ümmetlerine tebliğ ettiklerine şahitlik edeceği haber veriliyor. Böylece peygamberliğin Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) ile noktalandığına ve Kur'ân-ı Kerim'in son kitap olarak bütün peygamberlerin tebliğ ve irşatta bulunduklarına dair verdiği haberin kesin delil sayılacağına işaret ediliyor.

وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِى كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ أَنفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَىٰ هَٰؤُلَاءِ ۚ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَىْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ ﴿٨٩﴾

89- O gün her ümmete kendilerinden bir şahit göndeririz ve seni de (Ey Muhammed!) bunlar üzerine şahit olarak getiririz. Sana her şeyi açıklayıp ortaya koyan, doğru yolu gösteren, rahmeti yansıtan ve Müslümanlara müjde olan bu kitabı indirdik.

İLGİLİ HADİS

İbn Mes'ud (radıyallahu anh) anlatıyor:

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in huzurunda Nisa suresinin baş kısmındaki ayetleri okudum ve

"Her ümmetten bir şahit getireceğimiz, seni de onlar üzerine şahit getireceğimiz zaman halleri nice olur?"[1] mealindeki ayete geldiğimde, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz: **"Yeter Ya Abdellah!"** buyurdu. Bir de baktım ki, gözleri yaşla dolmuştu."[2]

Rahmetten Kaynaklanıp Gelen İkinci Uyarı

وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِى كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ

"O gün her ümmete kendilerinden bir şahit göndeririz."

84. ayette kıyamet gününde her ümmetten bir şahit gönderileceği bir uyarı anlamında bildirildi. Amaç, ümmet ve milletlerin kendi kaderlerine terkedilmediğini, her birine mutlaka yine kendilerinden sevilip doğru yolu gösteren ve her hâlükârda Hakk'a çağıran bir uyarıcı ve müjdecinin görevlendirildiğini hatırlatmak, böylece kıyamet gününde yüzleşme safhasının başlatılacağına dikkatleri çekmektir.

Aynı hususa 89. âyetle daha geniş biçimde yer veriliyor. İlâhi rahmetin insanlardan yana aralıksız yansıdığı belirtilerek Allah'ın dâvetine icabetin lüzumuna işaret ediliyor.

Cenâb-ı Hakk'ın rahmetinden başka hiçbir tutamağın, kurtarıcının ve derde deva olacak çarenin bulunmadığı bir gün gelmeden önce, o rahmete lâyık olma düzeyine gelmek şarttır. Bu düzeyi, uyarıcı ve müjdeci olan peygamber düzenleyip belirler.

Son peygamber Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz de, bütün peygamberlerin görevlerini kusursuz yerine getirdiklerine dair şahit olarak getirilecek. Çünkü en doğru haberi Kur'ân vermekte ve her ümmete mutlaka uyarıcı peygamberin gönderildiğini, gönderilen her peygamberi yalanlayanların çoğunlukta bulunduğunu açıklamaktadır. Böylece Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Kur'ân'dan aldığı bu doğru habere ve Mi'rac gecesi, ümmetelere gönderilen peygamberlerle yaptığı mülakata dayanarak şahitlik yapacak.

---

1 Nisa suresi: 41

2 Tefsir-i İbn Kesir: 2/582

Bu da Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in hem son peygamber olduğuna, hem de bütün ümmet ve milletlere gönderildiğine delâlet eden açık belgelerden ve O'nun büyüklüğünü yansıtan beyânlardan biridir.

Dünya İman ve Amel Dönemidir

İlâhi plâna göre, dünya iman ve amel dönemidir. İnsanlar kendileri için belirlenen ömür süresi içinde ikinci hayata yeterince hazırlanmakla emrolunmuşlardır. Bunun için de kendilerine birçok imkânlar ve fırsatlar verilmiştir. Ancak insanoğlu hilkatindeki özelliği gereği, hem iyiliğe, hem de kötülüğe eğilimlidir. Nefis ile İblis onu kötülüğe; ruh ile melek onu iyiliğe yöneltmeye çalışırlar. Artık bu durumda kim aklını imânıyla birleştirip meleğin ilhamına kulak verir. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in tebliğ ve irşadına kalbini açarsa, doğru yolu bulur ve selâmetle hedefine doğru ilerler. Bunun aksine, İblisin fısıltı ve dürtüşlerinin tesir alanında kalıp hayat dizginini nefsinin eline veren kimse ise, doğru yoldan sapar ve yaratıldığı amaca yönelme fırsatını kaçırmış olur. Dönüş yaparsa, Allah (celle celaluhu) mutlak anlamda bağışlayan ve merhamet edendir. Dönüş yapmadığı halde ölürse, artık âhirete intikal etmiştir; öylece iman, amel, pişmanlık ve tevbe dönemi kapanır, hesap ve ceza dönemi başlamış olur.

Onun için Cenâb-ı Hak, yaşamakta olan insanları bu konuda uyarıyor; ölüm gelip çatmadan hesaba hazırlanmalarını istiyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle, ilâhi rahmetin açık bir belirtisi olarak, insanlara, ümmet ve milletlere doğru yolu gösteren peygamberler gönderildiği konu edilerek, dünyada onların çağrısına kulak vermeyenlerin âhirette hiçbir özür beyanına fırsat tanınmayacağı ve şahit olarak peygamberlerin getirileceği, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in de bütün peygamberler lehine şahitlik edeceği haber verilerek, ölmeden önce her inkarcının gerçeği anlayıp dönüş yapması hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetle, hayatı düzen ve dengede tutabilmemiz, dünya ile âhiret arasında sağlam köprü kurabilmemiz ve imân selâmetiyle ölmemiz için üç emir ve üç yasak açıklanıyor.

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنكَرِ وَالْبَغْيِ ۚ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾

90- Şüphesiz ki Allah, adaleti, iyiliği, yakınlardan (ihtiyaç sahiplerine) vermeyi emreder. Her türlü hayâsızlığı, (aklın, örfün ve şer'in hoş görmediği) kötülüğü ve her çeşit (haksız) tecâvüzü meneder. Dinleyip düşünesiniz, düşünüp anlayasınız diye size öğüt verir.

İLGİLİ HADİSLER

"Hepiniz birer koruyucu çobansınız ve güdüp idare ettiklerinizden sorumlusunuz. Hükümdar (lider ve önder) bir çobandır ve yönetip idare ettiğinden sorumludur. Adam kendi ailesinin içinde koruyucu bir çobandır ve yönettiğinden sorumludur. Kadın da kocasının evinde koruyucu bir çobandır, yönettiğinden sorumludur. Hizmetçi, efendisinin malını (korumada) bir çobandır ve güdüp yönettiği şeyden sorumludur. Evet, hepiniz birer koruyucu çobansınız ve yönetip güttüğünüzden sorumlusunuz."[1]

"Kim yargı makamına getirilir veya halk arasında (yargıda bulunma yetkisiyle) hâkim olursa, bıçaksız kesilmiş olur." (Yani en ağır ve o nisbette sorumluluk arz eden bir görevi yüklenmiş sayılır).[2]

"Hâkimler üç gruba ayrılır: Biri Cennette, ikisi Cehennemdedir. Cennette olan, hakkı bilip onunla hükmedendir. Hakkı bildiği halde haksızlık yapan hâkim Cehennemdedir ve bir de bilgisi olmadığı halde insanlar arasında hükmeden (yargıda bulunan) hâkim cehennemdedir."[3]

"Üç kimse var ki, duaları reddolunmaz:

1. İftar edinceye kadar oruçlunun duası,

2. Adaletle iş gören hâkimin duası,

3. Ve bir de haksızlığa uğrayan mazlumun duası... Cenâb-ı Hak

1 Buhari/Cumua: 11, Ahkâm: 1 - Müslim/İmaret: 20 - Ahmed: 2/54, 55, 111

2 Tirmizi/Ahkâm: 1 - Ebu Dâvud/Akziye: 1 - İbn Mâce/Ahkâm: 1

3 Ebu Dâvud/Akziye: 2 - İbn Mâce/Ahkâm: 3

onun duasını bulutların üstüne yükseltir de gök kapılarını ona açar ve şöyle buyurur: "İzzetim hakkı için az sonra da olsa sana elbette yardım edeceğim!"[1]

"Cennet ehli şu üç gruptan oluşan insanlardır:

1. Adaletle iş görüp başarılı olan hükümdar.

2. Müslüman olan bütün yakınlarına karşı merhametli ve kalbi yufka olan adam.

3. Çoluk-çocuk sahibi olup iffetli davranan ve kimseye yüz suyu dökmeyen kimse."[2]

"Âdil bir hükümdarın adaletle geçirdiği bir gün, altmış yıllık (nafile) ibâdetten daha üstündür. Yeryüzünde hakka dayalı bir hükmün yerine getirilmesi, kırk sabah yağacak yağmurdan daha yararlıdır."[3]

"Kıyamet günü Allah yanında makamı en üstün olan, şefkatli, merhametli olan âdil hükümdardır ve kıyamet gününde Allah yanında makamı en kötü olan, bilgisiz, kaba ve hırçın olup haksız yere hüküm veren hükümdardır."[4]

"Zulmetmediği sürece Allah hâkimle beraberdir. Zulmetmeye başlayınca Allah onu şeytanla baş başa bırakır."[5]

"Allah'a ve âhiret gününe imân eden kimse, akrabasıyla iyi ilgi kursun ve Allah'a, âhiret gününe imân eden kimse ya hayır söylesin, ya da susup konuşmasın."[6]

Melek Cebrail'in: "İhsan nedir?" sorusuna Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz şu cevabı vermiştir:

"İhsan, Allah'ı görür gibi ibâdet etmendir. Eğer sen O'nu göremi-

---

1 Tirmizi/Cennet: 2, Daavat: 128, 130

2 Müslim/İman: 15, 179, 187, 188, 192, 263, 297, 302, 304, 308, 310, 311, 313

3 Taberânı: İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan – Hadis hasen ve sahihtir .

4 Taberani: Ömer b. Hattab (radıyallahu anh)'den

5 Tirmizi/Ahkâm: 4 - İbn Mâce/Ahkâm: 2

6 Buhari/İlim: 37, Sayd: 8, Meğazi: 51, Nikâh: 80, Edeb: 31, 85 - Müslim/Nikâh: 44, Cihad: 131, Etime: 5, Adâb: 123 - Tirmizi/Birr: 43

yorsan, mutlaka O seni görüyor."[1]

Toplumu Fazilet Temeli Üzerinde Yükselten Altı Prensip

إِنَّ اللهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَآئِ ذِي الْقُرْبٰى

"Şüphesiz ki Allah adaleti, iyiliği, yakınlardan (ihtiyaç sahiplerine) vermeği emreder."

İmân esaslarından sonra fert, aile ve toplumu fazilet temeli üzerinde yükselten altı prensip, bir bakıma İslâm'ın getirdiği hayat düzeninin kaidesini oluşturur. Prensiplerin üçü emir, üçü de neni (yasak)dır. Böylece Cenâb-ı Hak, günlük hayatımızı kendi rızası doğrultusunda değerlendirip amacına yönelik kılmamızın en kısa ve sağlam yolunu gösteriyor.

Biz önce sözü edilen prensipleri sıralıyalım, sonra da onları, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in sünnetine uygun açıklayalım:

1- Allah adaletle emreder.

Şüphesiz adalet mülkün temeli, toplum hayatının güven ve huzuru, fert ve ailenin en sağlam dayanağıdır.

2- Allah ihsan ile emreder.

İhsan: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in tabiriyle, Allah görür gibi ibâdet etmek; kötülük yapana iyilikle karşılık vermek, iyilik yapana daha çok iyilikte bulunmaktır.

3- Akrabayla iyi ilgi kurup muhtaç durumda olanlarına yardımda bulunmayı da emreder.

Zira hısımlarımız, huzur kaynağımız, teselli dayanaklarımızda. Onları memnun etmek, şüphesiz rahmet kapılarını açar; onlardan ilgimizi kesmemiz rahmetin bizden kesilmesine sebep olur. O bakımdan hısımlara iyilik hem ilâhi rahmeti arttırır, hem rızka bereket verir, hem de ömrün uzun olmasına vesile kılınır.

4- Allah her türlü hayasızlığı meneder.

Zina, zinaya yol açan, sebep olan bütün söz ve davranışlar; terbiye dı-

1 Buhari/Tefsir: 2/31, İmân: 37 - Müslim/İmân: 57 - Ebu Dâvud/Sünnet: 16 - Tirmizi/İmân: 4 - İbn Mâce/Mukaddeme: 129, 164 - Ahmed: 1/27, 51, 319-2/ 107, 426-4/129, 164

şı yaşantılar bu cümledendir. Toplumu kemiren, ülkeyi temelinden sarsan iki büyük felâket vardır; icraat ve yargıda adaletsizlik; fazilet duygusunu öldüren, edep ve terbiyeyi dumura uğratan hayasızlık...

Bu iki felâket bir ülkede yaygınlaşıp önü alınmaz bir sel halini alınca, o ülkenin başaşağı gelip yıkılmasına ramak kaldığını söylemek bir kehanet olmaz.

5- Dinin, aklın ve sağlam örfün hoş karşılamadığı her türlü fenalığı, uygunsuz davranışları men'eder.

O halde iyi karakterli, selim ruhlu, sağlam imanlı bir nesil yetiştirmek isteyen bir millet, eğitiminin harcına dini ahlâk mayasını, doğruyu gören aklın ışığını, yönlendirici özellikte olan örf ve adetlerin solmayan rengini katmak zorundadır.

6- Haklara tecavüzü, haddi aşmayı da meneder.

Zulüm ve haksızlık, adaletin karşıtıdır. O bakımdan her işi ehil ve lâyık olana vermek ve her şeyi gerektiği yere koymak adalettir. Bunun aksine bir uygulama zulümdür. Onun için İbn Mes'ud (radıyallahu anh) şöyle demiştir:

"Allah'ın kitabında en büyük âyet, Âyetü'l-Kürsi'dir. Allah'ın kitabında hayır ve şerri en çok toplayıp özetleyen, Nahl suresinin 90. âyetidir. Allah'ın kitabında tedbirden sonra işleri Allah'a bırakıp O'na güvenerek dayanmayı en çok yansıtan ise:

"Allah kendisinden korkup kötülüklerden sakınan kimseye kurtuluş yolu sağlar ve ona beklemediği yerden rızık verir." mealindeki Talâk suresinin üçüncü âyetidir. Yine Allah'ın kitabında en çok ümit veren,

"Ey Muhammed! De ki: Ey kendilerine kötülük edip aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden umudunuzu kesmeyin." mealindeki Zümer suresinin 53. âyetidir."[1]

İkrime'den yapılan rivayete göre:

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bir gün konumuzla ilgili âyeti, Mekke ileri gelenlerinden ve İslâm'ın baş düşmanlarından Velid b.

1 Lübabu't-te'vil Tefsiri: 3/131

Muğire'ye okudu. Âyetleri dikkatle dinleyen Velid, "Ey kardeşimin oğlu! Onu bir daha okur musun?" dedi. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz tekrar okudu. Bunun üzerine Velid o kadar etkilendi ki, şu sözler gayr-i ihtiyari ağzından çıkıverdi; "Vallahi bunun bir başka tatlılığı vardır. Doğrusu bunun üzerinde çekici bir güzellik mevcuttur. Üst kısmı meyvelidir, alt kısmı çok bereketlidir. Bu, beşer sözü değildir."[1]

YORUMLAR VE RİVAYETLER

- İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki: Adalet, "Lâ ilahe illallah"tır. İhsan: Farzları yerine getirmektir.

- Hasan el-Basri diyor ki: Adalet, Allah'a eş-ortak koşmamak, denk ve benzer isnat etmemektir. İhsan, Allah'ı görür gibi ibâdet etmek, kendin için hoş görüp iyi karşıladığın şeyleri, insanlar için de hoş görüp karşılamandır. Eğer o insan mü'minse, imanının artmasını istemiş olursun; kâfir ise, İslâm'a ısındırıp kardeşliğin mânasını öğretme imkânını bulursun.

Diğer müfessirlerin yorum ve tesbitleri:

Adl: Allah'ın varlığına, birliğine inanmaktır.

İhsan: Gösterişten uzak, sırf Allah rızası için yapılan ibâdettir.

- Adl'ın kök mânası; İnsan yararına olan, hakları zedelemiyen, denge ve düzenin ayakta durmasına yardımcı olan hususlarda eşitliktir. İhsan, iyiliğe fazlasıyla karşılık vermek; kötülüğe iyilikle karşılık verip -insan hak ve hürriyetlerini zedelemiyorsa- kötülüğü affetmektir.

Adl: İnsaflı olmaktır. Allah'ın verdiği nimetleri kalpten dile getirip şükrünü edâ etmektir. İhsan: Sana kötülük edene de iyilik etmendir.

Adalet, davranışlarda; ihsan, sözlerde gerçekleşir. Ancak iyi, yararlı ve uygun olanı yapmak ve ancak yararlı ve hayırlı olanı söylemek, adalet ve ihsandır.

Ünlü kabile reislerinden Eksem b. Sayfi, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'i görmek istediğinde, kabile halkı onun bu arzusunu gerçekleştirmesine engel oldular ve, "Sen bizim büyüğümüzsün. Muhammed'e gidecek olursan, hafif düşersin!" dediler. Bunun üzerine Eksem, Hz.

1 Lübabu't-te'vil Tefsiri: 3/131

Peygamber'i gelip ziyaret etmekten vazgeçti ve iki adamını seçip Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gönderdi. Onlar da elçi olarak Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e dediler ki:

- Ey Muhammed! Biz Eksem'in elçileriyiz. Kabile reisimiz senin kim ve ne olduğunu soruyor.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) onlara:

- **Ben kimim? Abdullah'ın oğlu Muhammed'im. Ben neyim? Allah'ın kulu ve rasulüyüm.**

Diye cevap verdikten sonra şunu ilâve etti:

"Şüphesiz ki Allah adaleti, iyiliği ve akrabaya (ilgi gösterip) vermeyi emrediyor."

Bu âyetler elçilerin çok hoşuna gitti ve Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e "Bir daha tekrar eder misiniz?" diye ricada bulundular. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) da tekrar aynı âyeti okudu. Onlar bu âyeti ezberleyip Eksem'e döndüler ve şöyle konuştular: "Ey reisimiz! Muhammed'e kim olduğunu sorduk, kavminin en soylu ve en şerefli ailesinden olduğunu öğrendik ve O bize şöyle şöyle dedikten sonra şu âyeti okudu:

"Şüphesiz ki Allah adaleti, iyiliği, yakınlardan (ihtiyaç sahiplerine) vermeyi emreder. Her türlü hayasızlığı, (aklın, örfün ve şer'in hoş görmediği) kötülüğü ve her çeşit (haksız) tecavüzü meneder."

Kabile reisi Eksem, onları dinledikten sonra şöyle dedi:

"Görüyorum ki, Muhammed güzel ahlâkı emrediyor, kötü ahlâktan ise menediyor. Artık siz ey kabilem halkı, bu konuda baş olun, kuyruk olmayın!" Yani herkesten önce gidip O'na uyun, gerilerde kalmayın.."[1]

Abdullah b. Abbas (radıyallahu anh) anlatıyor:

"Bir gün Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'le birlikte hane-i saadetin ön avlusunda oturuyorduk; derken daha yeni İslâm'a girmiş veya girmek isteyen Osman b. Mez'un (radıyallahu anh) önümüzden geçti. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ona:

- **Ya Osman! Biraz oturmaz mısın?** dedi. O da:

1 Hafız Ebu Ya'la/Marifetü's-Sahabe

- Oturayım, dedi ve gelip oturdu.

Sohbet ederlerken bir ara Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz gözünü göğe dikti ve bir süre o vaziyette kaldı. Sonra normal duruma geçti. Bunun üzerine Osman b. Mez'un (radıyallahu anh) ile Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) arasında şu konuşma geçti:

- Ya Muhammed! Seninle çok oturduğum zamanlar oldu, ama hiçbir defa böyle yapmadınız?

- **Ne yaptığımı gördün mü?**

- Gözlerinizi göğe dikip bir süre o vaziyette kaldığınızı gördüm. Sanki bir şeyler anlamaya çalışıyordunuz.

- **Ya demek bunun farkına vardın mı?**

- Evet.

- **Sen yanımda otururken Allah'ın elçisi (melek) bana geldi ve şu âyeti getirdi:** "Şüphesiz ki Allah adaleti, iyiliği, yakınlardan (ihtiyaç sahiplerine) vermeyi emreder."

Osman b. Mez'un (radıyallahu anh) diyor ki: "İşte bu âyeti Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den işittiğim an, imân iyice kalbime yerleşti ve Rasulullah'ı artık çok sevmeye başladım."[1]

Müşrikler Ebu Tâlib'e dediler ki: "Senin kardeşin oğlu Muhammed, kendisine:

"Şüphesiz ki Allah adaleti, iyiliği, yakınlardan (ihtiyaç sahiplerine) vermeyi emreder. Her türlü hayasızlığı, (aklın, örfün ve şer'in hoş görmediği) kötülüğü ve her çeşit (haksız) tecavüzü men'eder." mealindeki âyetin indiğini söylüyormuş, ne dersin?" Ebu Tâlib onlara şu cevabı vermiştir: "Kardeşimin oğluna uyun. Allah'a yemin ederim ki, o ancak en güzel ahlâkı telkin eder."[2]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle, dünya hayatını denge ve düzende tutabilmemiz ve âhiret hayatına iyice hazırlanabilmeniz için üç emir, üç de yasak konu edil-

1 Ahmed b. Hanbel: İsnad-ı ceyyid ile

2 Tefsir-i Kurtubi: 10/165

di. Böylece ölmeden önce hayatımızın her safhasında ve bölümünde böyle bir fazilet ışığını yakmamız istenildi.

Aşağıdaki âyetlerle, altı önemli prensibin tabii ürünleri olan birtakım haklardan söz ediliyor. Yapılan antlaşma ve anlaşmalara bağlı kalmamız emredilerek ahde vefanın İslâmi şiardan olduğuna işaret ediliyor. Sonra konunun önemini hafızalarda iz bırakacak şekilde unutmamamız için nefis bir misal veriliyor. Arkasından insanoğlu kendisine düşeni yerine getirdiği takdirde ilâhi hidâyetin kapısının açılacağı, getirmediği takdirde sapıklık içinde kalacağı belirtiliyor. Sonra da yeminin önemine değiniliyor ve yapılan meşru anlaşmalara mutlaka bağlı kalınması emredilerek mü'minlere en doğru olan bilgiler veriliyor.

وَاَوْفُوا بِعَهْدِ اللّٰهِ اِذَا عَاهَدْتُّمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْاَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ
جَعَلْتُمُ اللّٰهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا ۚ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٩١﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّتِي
نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ اَنْكَاثًا ۚ تَتَّخِذُونَ اَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ اَنْ تَكُونَ
اُمَّةٌ هِيَ اَرْبٰى مِنْ اُمَّةٍ ۚ اِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللّٰهُ بِهٖ ۚ وَلَيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مَا كُنْتُمْ
فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٩٢﴾ وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَجَعَلَكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً وَلٰكِنْ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ
وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ۚ وَلَتُسْـَٔلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾ وَلَا تَتَّخِذُوا اَيْمَانَكُمْ
دَخَلًا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا وَتَذُوقُوا السُّوٓءَ بِمَا صَدَدْتُمْ عَنْ سَبِيلِ
اللّٰهِ ۖ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٩٤﴾ وَلَا تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۚ اِنَّمَا عِنْدَ
اللّٰهِ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩٥﴾ مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ بَاقٍ
وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوٓا اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾

91- Antlaşma-sözleşme yaptığınızda Allah'a karşı sözünüzü yerine getirin. Sağlama bağladıktan sonra yeminlerinizi bozmayın; (nasıl bozarsınız ki) Allah'ı kendinize kefil kılmışsınızdır. Şüphesiz ki Allah yaptıklarınızı bilir.

92- İpliğini iyice büküp sağlamlaştırdıktan sonra onu bozan kadın gibi olmayın. Bir ümmet diğer bir ümmetten daha çoktur, diye aranızdaki yeminleri bozup (dolaylı, hileli hareket etmeyin). Allah bununla sizi ancak denemektedir ve kıyamet günü de mutlaka ihtilâfa düştüğünüz şeyi size bir bir açıklayacaktır.

93- Allah dileseydi sizi bir tek ümmet kılardı. Ama O, dilediği kimseyi saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. Ve elbette yaptıklarınızdan sorulacaksınız.

94- Yeminlerinizi aranızda dolaylı-hileli yoldan bozmayın. Sonra sağlamca basmakta olan ayak kayabilir de Allah yolundan alıkoymanız sebebiyle azabı tadarsınız ve sizin için (o takdirde âhirette) büyük bir azap vardır.

95- Allah adına verdiğiniz sözü, yaptığınız antlaşmayı az bir pahaya değiştirmeyin. Eğer bilirseniz, Allah yanında olan sizin için daha hayırlıdır.

96- Sizin yanınızdaki şeyler tükenir. Allah yanındaki ise sonsuzdur (sınırsızdır) tükenmez. Biz elbette sabredenleri, yapageldikleri şeyden daha güzeliyle mükâfatlandıracağız.

İNİŞ SEBEBİ

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e, Allah adına bey'at edenler hakkında inmiştir.

Diğer bir rivayete göre: Cahiliye devrinde yapılan yeminlere bile bağlı kalınmasının gereği bildirilerek yukarıdaki âyetler indirilmiştir.[1]

İLGİLİ HADİSLER

"İslâm'da birbirine yardım etmek üzere antlaşma yoktur. Cahiliye devrinde yapılan bu tür antlaşmalara İslâmiyet ancak güç katar."[2] Çünkü İslâm, yardımlaşmayı ilâhi bir emir olarak ortaya koymuştur. Ayrıca bu hususta antlaşmaya gerek kalmamıştır.

"Zâlim olsun, mazlum olsun (din) kardeşine yardım et!"[3] mealindeki hadis bu cümledendir.

---

1 Tefsir-i Kurtubi: 10/169

2 Müslim/Fezâil: 204, 206 - Ebu Dâvud/Ferâiz: 17 - Buhari/Kefalet: 2, Edeb: 67 - Tirmizi/Siyer: 29- Darimi/Siyer: 80 - Ahmed: 1/170, 317-2/180, 205, 207, 213, 215- 3/162, 281-4/83-5/61

3 Buhari/Mezalim: 4, İkrah: 7 - Tirmizi/Fiten: 68 - Darimi/Rikak: 40 - Ahmed: 3/99, 201

"Şüphesiz ki ahdini (verdiği sözü, yaptığı antlaşma ve anlaşmayı) bozan kimse için kıyamet gününde bir bayrak dikilir ki, bu falan oğlu filânın ahdini bozmasıdır, denilir."[1]

Antlaşma ve Sözleşmelere Bağlı Kalmak

وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا

"Antlaşma, sözleşme yaptığınızda Allah'a karşı sözünüzü yerine getirin. Sağlama bağladıktan sonra yeminlerinizi bozmayın."

Andlaşma ve anlaşmaları ilim adamları dört grupta toplamıştır:

1- İnsanın Allah'a verdiği sözdür. Bu, kelime-i şehadeti getirip imân ve İslâm'ın şartlarına bağlı kalacağına dair verdiği sözdür ki, Allah adıyla pekiştirilmiştir. Aynı zamanda İslâm'ı bir bütün olarak benimseyip bütün esaslarına sadık kalacağını da zımnen kabul etmiş ve ruhlar âleminde ruhunun "elestü" hitabına verdiği cevabı tekidde bulunmuştur. Hilâfına hareket hem büyük günahtır, hem de elim bir azabı gerektirir.

2- Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i Allah adına peygamber kabul edip O'na uyacağımıza dair yine iki şehadet kelimesiyle verdiğimiz söz ve yaptığımız zımni ahittir. O halde verdiği bu sözünün ve zımni ahdinin hilâfına hareket eden kimse, ahde vefasızlığın kötü örneğini ortaya koymuş olacağından hem büyük günah işlemiş olur, hem de dönüş yapmadığı takdirde âhirette cezalandırılır.

3- İnsanların kendi aralarında Allah adına yaptıkları antlaşma ve sözleşmelerdir. Ortada şer'i bir sakınca olmadığı takdirde, Müslüman antlaşma ve sözleşmeyi bozmaz. Karşı taraf bozmadıkça Müslüman ona hep sadık kalır.

Ne yazık ki, Kur'ân kültürü almayan birçok kimseler, başkalarını aldatmayı "gözü açık"lık saymakta ve yaptığı sözleşmeleri dolaylı yoldan bozup kendi çıkarından yana neticeler elde etmeyi bir beceri ve zekâ işi olarak görmektedir. Toplumun birçok kademe ve kesimlerinde buna benzer hazin manzaralara hemen her gün rastlamak mümkün.

4- Günümüzde noterde yapılan sözleşmelerdir. Bunlarda her ne kadar Allah adına verilen bir söz yoksa da, Müslüman'ın her sözleşmede

1 Ahmed: 5/223, 224, 437 - İbn Mâce/Diyat: 33

inancı gereği Allah adına söz verdiği manası ortaya çıkar. O bakımdan bu tür sözleşmeleri de karşı taraf bozmadıkça Müslüman kesinlikle bozmaz. Çünkü bu da diğerleri gibi, onu büyük günahlara düşürür ve toplum yapısında kötü örnekler doğurur. En azından İslâm kardeşliğini zedeler ve Müslümanlar arasında güvensizliğe neden olur.

Görüldüğü gibi, antlaşma ve sözleşmelerin bu dört bölümü birbirini tamamlamakta ve pekiştirmektedir. Özel mukavele ve sözleşmeler de bu dördüncü gruba girer. O bakımdan Allah'a dosdoğru imân edenlerin antlaşma ve sözleşme konularında çok dikkatli olmaları üzerinde durulmuş ve ilgili âyetle mü'minler uyarılmıştır.

Nitekim Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e henüz risalet görevi verilmeden önceki yıllarda, Kureyş kabilesinin ileri gelenleri, Abdullah b. Cüd'ân'ın evinde toplanarak şöyle bir antlaşma yapmışlardı: Mekke'de gerek yerli, gerek yabancılardan kim zulme uğrarsa, onun hakkını alıncaya kadar onunla birlikte olacaklarını ve böylece haksızlığı önleyeceklerini yeminle pekiştirip neticeye bağlamışlardı. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz de bu antlaşma toplantısında hazır bulunduğunu belirterek şöyle buyurmuştur:

"Andolsun ki, Abdullah b. Cüd'ân'ın evinde bir antlaşmaya şahit oldum ki, o bana kızıl tüylü develerden daha sevimli geldi. Bugün İslâm'da bile böyle bir antlaşmaya davet edilsem, herhalde icabet ederim!"

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bu sözleriyle, zulme karşı çıkıp mazlumu koruma babında atılan her adımın, konuşulan her sözün ve yapılan her antlaşmanın Allah yanındaki önemine işaret ediyor. Yoksa İslâmiyet bütün esas ve prensipleriyle insan haklarını koruyup teminat altına almış ve her yerde mazlumdan yana olmayı emretmiştir. Emr-i bi'l-ma'ruf, nehy-i âni'l-münkerin anlamı budur.

Arap tarihinde yukarıda sözünü ettiğimiz antlaşmaya "Hılfu'l-füdul (veya fudul)" denilmiştir. Çünkü antlaşmaya katılanlar arasında birkaç tane Fazıl adında kimseler bulunuyordu. Türkçesi "Fazıllar antlaşması" demektir.[1]

1 Tefsir-i Kurtubi: 10/169 - Siyer-i İbn İshak

Nefis Bir Benzetme

وَلَا تَكُونُوا كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنْكَاثًا

"İpliğini iyice büküp sağlamlaştırdıktan sonra onu bozan kadın gibi olmayın."

İpliğini eğirip bükerek sağlamlaştırdıktan sonra onu çözüp bozan kadına ancak acınır. Yaptığı antlaşma ve sözleşmeyi ciddi ve haklı bir sebep yokken bozan kimsenin de durumu, böylesine bönce hareket eden o kadına benzer. Şayet kadın bu işi bir ücret karşılığında veya önemli bir ihtiyacı karşılama babında yapıyorsa, her iki durumda da kendisine güvenilmez ve artık böyle bir iş öylesine pek verilmek istenmez. Çünkü güvenini bozmuş, karşısındakini lüzumsuz yere oyalayıp bekletmiştir.

Yapılan antlaşmaya, kişi zayıf durumda iken bağlı kalır, güçlenince onu bozarsa, bu hal ülkeler arasında cereyan ediyorsa, antlaşmayı bozan ülkenin itibarını sarsar ve önemli konularda yalnızlığa itilmeye mahkum olabilir. Toplum bünyesindeki politik düzeyde ise, partiler arasında gerginliği ve sürtüşmeyi arttırır. Kabileler arasında ise, düşmanlığa sebep olur. Aileler arasında ise, mahallede kin ve nefret havasını doğurur.

Cahiliye devrinde kavim ve kabilelerin çoğu ahde vefa etmez, yaptıkları antlaşma ve sözleşmeleri -menfaatleri söz konusu olunca- fütursuzca bozarlardı. Medine çevresindeki Beni Kurayza ve Beni Nadir Yahudileri de Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) ile yaptıkları anlaşma ve sözleşmeleri gizlice bozup Mekke müşrikleriyle İslâm aleyhine birtakım kararlar almışlardı. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, Medine ve çevresinin güven ve huzurunu devamlı tehdit edip bozan bu dönek ve kaypak kabileleri Medine'den sürmekten başka çare bulamadı ve böylece İslâm'ın ilk şehir devletini kurduğu bu önemli merkezi parazitlerden temizledi.

Cahiliye devrinde bu gibi dönekliklerin hiçbir sınırı ve ölçüsü yoktu. O bakımdan Yarımada'da ne huzur, ne de sükun kalmıştı. Güvensizlik insanların ruhuna işlemiş, mal ve can emniyeti bütünüyle yok olmuştu.

Kur'ân-ı Kerim bütün o kötü âdetleri, ahlâk dışı davranışları kökünden temizleyip attı, yerine milletleri aydınlatıp gerçek medeniyete kavuşturacak hükümleri koydu. Böylece çeyrek asır geçmeden o vahşi ve kan dökücü olan Araplar dünyanın en medeni insanları olarak sahneye çık-

tılar; diğer kavim ve milletlere ilim ve medeniyetin ışığını tutup karanlık bölgeleri aydınlattılar.

Özellikle dört halife döneminde Müslümanlar ilim, ahlâk ve medeniyeti baş tacı edinerek diğer milletlerin kendilerine gıptayla bakmalarını sağladılar. Birçok kaleleri, aşılmaz sanılan yerleri silâh ile değil, yüksek ahlâk, ilim, edep, terbiye, nezaket, hakseverlik, ahde vefa ile fethettiler.

Dileseydi, Bütün İnsanları Bir Tek Ümmet Yapardı

وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً

"Allah dileseydi sizi bir tek ümmet kılardı.."

Bu anlamdaki âyetler Kur'ân'ın birkaç yerinde geçer. Hem yer aldığı konuya göre değişik bir hüküm ifade etmesi, hem kafalarda beliren soruları cevaplaması, hem de hafızalarda derin iz bırakması bakımından tekrarlanmasına gerek görülmüştür. Zira Cenâb-ı Hak çok üstün, çok kudretli ve mutlak hikmet sahibidir.

Bütün insanlar bir tek ümmet kılınsaydı ne olurdu? Cenab-ı Hak böyle yapmayı neden dilemedi? Bunun cevabını Kur'ân üç kapalı ve anlamlı şekilde belirtir.

Onların ışığında konunun hikmetini şöyle sıralayabiliriz:

a) Dini araştırmalar olmaz, ilmi çalışmalara birçok konularda gerek duyulmazdı.

b) Böylece ilim, teknik ve medeniyet gelişme imkân ve ortamı bulamazdı.

c) İnsanda mücadele ruhu, imân aksiyonu dumura uğrar, atalet devam ederdi.

d) Dünyaya gelişimiz bir bakıma anlamsız ve hikmetsiz kalır; kimin ne olduğu, içinde taşıdığı madenin, ruhundaki cevherin kaç kırat olduğu kapalı kalıp bilinmezdi.

e) Nimetlerin çoğu külfetsiz olur; cehennem, hesap, terazi, sırat ve benzeri yönlendirici esaslar bir bakıma gereksiz kalırdı.

İlgili âyetin son kısmında Cenâb-ı Hak bu sıraladıklarımızı bir cümlede özetleyerek şöyle bilgi veriyor:

"Ama O, dilediği kimseyi saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. Ve elbette yaptıklarınızdan sorulacaksınız."

Bu ve benzeri sebepler ve ezelde insan hayatından yana hazırlanan plân nedeniyle, insanların bir tek ümmet haline getirilmesinin hikmete ters düştüğü ortaya çıkıyor. O bakımdan ilâhi irâde o yönde tecelli etmemiştir. Çünkü ezeli plâna göre, Cenâb-ı Hak, insanları hem hayvani, hem de meleki sıfatlarla donatıp onu zıtların sürtüşüp çarpıştığı bir âleme getirir ve böylece ardı-arkası gelmeyen çetin bir mücadele ve mücahede ortamına sokar.

O sebeple Cenâb-ı Hak, kendisiyle insanlar arasına bir sınır koymuştur. Doğru yola iletmeyi birtakım şartlara bağlamıştır. Öyle ki, insanlar mevcut imkân ve yeteneklerini kullanıp konulan çizgiye, diğer, bir deyimle sınıra yaklaşmadıkça ilâhi hidâyet tecelli etmez. Ancak bunun birtakım istisnaları olabilir ki biz ona "Allah'ın özel tecellisi" diyebiliriz.

Böylece Cenâb-ı Hak, her insanı bu sınıra çağırırken ona yardımcı, aynı zamanda yol gösterici imkânlar da verdi. Sonra da birtakım uyarıcı, yönlendirici sınavlarla karşı karşıya getirdi.

Bu ortamdan yararlanmak için aklını, idrâkini kullanarak kendini çizilen sınıra getirenlere, Cenâb-ı Hak dilediği takdirde hidâyet kapısını açar, yani onu doğru yola iletir. Bunun aksine kendini inkâr, tuğyan ve ahlâksızlık karanlığına itip ilâhi çağrıya kalp ve kafasını kapalı tutanları, belirtilen sınıra gelmedikleri için sapıklıklarıyla baş başa bırakır.

Görüldüğü gibi, Allah (celle celaluhu) hiçbir sınır ve şart koymadan dilediğini saptırmaz, dilediğini de doğru yola eriştirmez. O bakımdan ilgili âyeti okurken, konuyla alâkalı diğer bütün âyet ve hadisleri bilmeye ve hepsini de bir araya getirip öylece hüküm çıkarmaya ihtiyaç vardır. Aksi halde çok yanlış mana ve hükümler ortaya çıkar ve Allah'ın neleri irâde ettiği anlaşılmaz olur.

O bakımdan konumuzu oluşturan âyette:

"Ama O, dilediği kimseyi saptırır, dilediğini de doğru yola iletir." buyurularak iyice düşünüp gerçeği anlamamız istenmektedir.

Mana ve hüküm bu olunca, her kişi izlediği hayat yolunda işlediklerinden sorumlu tutuluyor. Ergenlik çağından kabre kadar bu sorumluluk nedenleri sürüp gidiyor. Cennet ile Cehennem'in de böylece anlam ve hik-

meti ortaya çıkmış oluyor.

Kur'ân'da bu önemli konu da özetlenerek deniliyor ki:

"Ve elbette yaptıklarınızdan sorulacaksınız."

Kur'ân-ı Kerim'de Ashab-ı Kirama Sesleniliyor

وَلَا تَتَّخِذُوٓا اَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا وَتَذُوقُوا السُّٓوءَ بِمَا صَدَدْتُّمْ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ ۚ

"Yeminlerinizi aranızda dolaylı, hileli yoldan bozmayın. Sonra sağlamca basamakta olan ayak kayabilir ve Allah yolundan alıkoymanız sebebiyle azabı tadarsınız."

Küfürden imâna, putperestlikten tek Allah inancına, mihnetten selâmete, ezilmekten saygınlığa, küçümsenmekten şeref ve itibara, basit kabile hayatından huzurlu, güvenli, itibarlı devlet hayatına yükselen Ashab-ı Kirâm'a Kur'ân sesleniyor:

"Yeminlerinizi aranızda dolaylı, hileli yoldan bozmayın. Sonra sağlamca basamakta olan ayak kayabilir." Aynı zamanda bu sesleniş ve uyarı, ikinci kademede bütün mü'minleredir. İslâmiyet'te gelişip ayakları imân temeli üzerinde sağlam bir basamağa basanların, Allah'a verdikleri söze bağlı kalmaları, İslâm ve imân nimetini bütün nimetlerin üstünde tutmaları gerekir. Aksine bir tutum, ayakların kayıp imân basamağından küfür bataklığına düşmeyi sonuçlandırabilir.

İslâm'ın ruhları serinletip geliştiren atmosferinde doğup ezan sesleriyle büyüyen bir kimsenin, Allah'ın davet ettiği imkân ve irâde sınırına yaklaşmaması çok hazindir. Aldığı bozuk ve gayr-ı İslâmi bir eğitimle dini ahlâktan kopmakla kalmayıp başkalarını da Allah yolundan alıkoymaya çalışan inkarcı maddecilere karşı çok dikkatli olmak gerekir. Çünkü onların yapacağı tahribatı düşman bir millet yapamaz.

O nedenle Kur'ân bu sakıncalı yoldan yürüyüp, doğru yolda yürüyenlere engel olmak isteyen kişilere, ileride elim bir azabı tadacaklarını, büyük bir cezanın hazırlandığını haber vererek, ilâhi rahmet ve gufran gereği öylelerini uyarıyor.

Antlaşmalar, Sözleşmeler, Yeminler

Kur'ân toplum yapısında yer alan fertleri güven, huzur, ahde vefa ve doğruluk düzeyinde bir araya getirip kaynaştırmak, barıştırıp birleştirmek için antlaşma ve yemin konusuna tekrar dönüyor. Allah'ın bu hususlaki mesajını şu meal ve açıklamayla insanlara duyuruyor: Sizi bir tek ümmet yapmadık ama bağlı bulunduğunuz topluma, örnek davranışlarla renk ve mâna katmanızı, haklara, hürriyetlere saygılı olmanızı; diğer toplum ve milletlerle olan antlaşma ve sözleşmelerde hileli yollara başvurmamanızı, İslâm'ın getirdiği güven havasını kirletmemenizi emrediyoruz. Çünkü dünya milletleri de ancak belirtilen hususlara saygılı oldukları sürece rahat yaşama şansına erişebiliyorlar; aynı zamanda itibarlı, şerefli bir millet olma hüviyetlerini koruyabiliyorlar. Oysa İslâm milleti onlarla mukayese edilemeyecek bir düzeyde bulunuyor. Öyle ki, hep güven ve huzur telkin eden, sözünde duran, ahde vefasızlık damgasından uzak kalan bir toplum modeli arandığında, mutlaka karşılarına Müslüman cemaati çıkmalıdır.

İnandığımız, samimiyet ve yeteneğine güvendiğimiz lidere de verdiğimiz sözden -zorunlu bir sebep ortaya çıkmadıkça veya meşru bir mazeret söz konusu olmadıkça- dönmemeliyiz. Zira Kur'ân'ın aynı konuya az farklı bir anlatımla yeniden dönmesi, gereksiz bir tekrar değil, birincide mutlak anlamda antlaşma ve sözleşmelere bağlı kalınmayı emrederken, ikincide aynı konuyu hususlandırıp daha çok Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e bey'at edenlerin ayaklarını sağlam bir zemine basıp hayat dengesini kurabildiklerine temasla bey'at şartlarına bağlı kalmaları tavsiye ediliyor. Aksine bir anlayış ve tutumun onları yükseldikleri o şerefli, itibarlı ve güvenli makamdan alaşağı edeceği ve zilletten zillete uğratacağı belirtilerek ilâhi uyarı hatırlatılıyor.

Böylece Cenâb-ı Hak, Allah'a ve Peygamberine verilen sözde sebat etmeleri için önce Ashab-ı Kiram'a, sonra da bütün mü'minlere genel anlamda emretmektedir. Bilindiği gibi buradaki emir, vücubu gerektirir.

Tükenen ve Tükenmeyen Nimetler

İnsanlardan yana hazırlanan ilâhi nimetler sayılmayacak kadar çoksa da, onları genel anlamda dört grupta toplamışlardır:

1- Tükenen nimetler,

2-Tükenmeyen nimetler,

3- Hayra, rahmete ve ebedi saadete kapı açan nimetler,

4- Şerre, ahlâksızlığa ve sonu gelen veya gelmiyen azaplara neden olan nimetler.

Dünya nimetleri tükenmeye mahkumdur. Ancak nimeti elinde bulunduran kimsenin taşıdığı niyet, sarfettiği cihet, arzuladığı amaç söz konusudur. Tükenen bu nimetlerden geriye, iyi veya kötü niyetler; faydalı ve zararlı işler ve çığırlar; günah ve sevaba delâlet eden ameller kalır.

Âhiret nimetleri baştan sonuna kadar tükenmez özelliktedirler. Koparılan bir meyvenin yerinde hemen yenisi biter, kullanılan bir nimetin arkası kesilmez. Hepsi de insana huzur, güven, mutluluk ve neşe verir.

O halde dünya nimetleri kazanıldığı ve harcandığı niyet ve amaç doğrultusunda ya tükenmez bir saadete kapı açar ya da tükenir veya tükenmez bir azaba neden olur.

Bunun için Kur'ân'da, sayısını tesbit edemediğimiz nimetlerin sergilendiği dünya hayatında bu göz ve gönül alıcı, fakat geçici nimetlerin, cazibesine kapılıp; tükenmiyecek ve mutlak mutluluk ve sevinci beraberinde getirecek sonsuz nimetlere tercih edilmemesi, yani geçici nimetleri ilâhi hoşnutluk hilâfına harcayıp ebedi nimetlerin kaybolmasına sebep kılınmaması tenbih edilerek şöyle buyuruluyor: "Sizin yanınızdaki şeyler tükenir. Allah yanındaki ise sonsuzdur (sınırsızdır) tükenmez."

Nimete Karşı da Sabırlı Olmak

وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

"Elbette sabredenleri, yapageldikleri şeyden daha güzeliyle mükâfatlandıracağız."

Dünya nimetlerinin cazibesine kapılıp önce sabrı, sonra da imân ve irfanı elden bırakan birçok zavallılar vardır. Onlar aracı amaç edinenlerdir ki, asıl amaçtan uzaklaşmışlardır.

Oysa dünya nimetlerinin hemen hepsi şu iki maksada yönelik bir hikmete göre hazırlanmıştır:

a) Hayatı meşru sınırlar içinde, meşru ihtiyaçlarını karşılayarak de-

vam ettirmek,

b) Hayatın anlam ve hikmetini öğrenmek suretiyle mevcut nimetleri Allah'ın rızası doğrultusunda iyilikten, sonsuz saadetten, rahmet ve inayetten yana sarfetmek.

İşte nimetleri bu iki gayenin gerçekleşmesi için harcayabilmenin plân ve programını Allah'ın kitabından, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in sünnetinden öğrenmemiz gerekir. Şüphesiz ki bu kültür önce sağlam bir imân, köklü sabır ve gelişmiş irfanı doğurur. Aynı zamanda hayatın hikmet ve felsefesini, verilen nimetlerin gayesini öğretir.

Böylece kişinin iç yapısında bir sehpa misali, imân, sabır ve irfan ayakları oluşunca, hilkatin gerçek yönü tezahür eder. Bu durumda artık insan malın bekçisi, onun kölesi ve kurbanı değil, mal insanın bekçisi, hizmetçisi ve amaca erişmesinin aracı olur.

O nedenle Cenâb-ı Hak ilgili âyetle,

"Biz elbette sabredenleri yapageldikleri şeyden daha güzeliyle mükâfatlandırırız." buyuruyor.

Denilebilir ki, Kur'ân burada sadece "sabır" kavramına dikkatleri çekmiştir. İmân ve irfandan ise, söz etmemiştir. Yukarıda yapılan yorum isabetli midir? Hemen cevap verelim ki, Kur'ân "sabredenler" tabirini kullanırken imânın esas, irfanın tamamlayıcı eleman olduğuna mutlak surette işaret ediyor. Çünkü uhrevi mükâfatlar ancak imân temeli üzerinde filizlenip gelişen amellere karşılık olarak hazırlanmıştır. O halde imân, sabır ve irfandan kaynaklanan her amel, âhirette çok daha güzeliyle karşılık görecek ve Allah'ın insanlardan çok daha âdil, merhametli ve cömert olduğu bir defa daha gösterilecektir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, altı önemli prensibin tabii ürünleri olan birtakım haklara saygılı olmaktan ve bağlı kalınıp güveni ayakta tutmaktan söz edildi. İlâhi hidâyetin, ancak kendini ona lâyık sınıra getirebilenlere nasip olacağı belirtildi. Sonra da antlaşma, sözleşme ve yeminin önemi üzerinde durularak mü'minler aydınlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, yaratılış ve hayatın hikmetini anlayıp dünya ha-

yatını ona göre düzenleyenlerin, erkek ve kadın tefrik edilmeksizin ilâhi iltifata eriştirilecekleri ve çok hoş bir hayat yaşatılacakları haber veriliyor.

Arkasından insana bu kültür ve irfanı veren Kur'ân'ı okurken, kovulmuş, rahmetten uzaklaştırılmış şeytandan Allah'a sığınmamız emrediliyor. Zira Kur'ân'ın her âyet ve cümlesi büyük bir dikkat istiyor. Onları okurken kafa ve kalbimizi her çeşit şüphe ve vesveseden arındırmamızın lüzumuna işaret edilerek, kendini bu düzeye getiren mü'min kişiler üzerinde şeytanın bir sultası olamayacağına dikkatler çekiliyor.

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيٰوةً طَيِّبَةً ۚ
وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُوْنَ ﴿٩٧﴾ فَاِذَا قَرَاْتَ الْقُرْاٰنَ
فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ ﴿٩٨﴾ اِنَّهٗ لَيْسَ لَهٗ سُلْطٰنٌ عَلَى
الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُوْنَ ﴿٩٩﴾ اِنَّمَا سُلْطٰنُهٗ عَلَى الَّذِيْنَ يَتَوَلَّوْنَهٗ
وَالَّذِيْنَ هُمْ بِهٖ مُشْرِكُوْنَ ﴿١٠٠﴾

97- Erkek veya kadınlardan kim -mü'min olduğu halde- güzel yararlı amelde bulunursa, mutlaka biz ona hoş bir hayat yaşatırız ve mükâfatlarını da işlediklerinin daha güzeliyle karşılayıp değerlendiririz.

98- Kur'ân okuduğun zaman, kovulup lanetlenen şeytandan Allah'a sığın.

99- Şüphesiz ki şeytanın, imân edip Rablerine güvenip dayananlar üzerinde sultası yoktur.

100- Onun sultası ancak, onu kendine dost ve yâr edinenler ve bir de Allah'a ortak koşanlar üzerindedir.

İLGİLİ HADİSLER

"İslâm'a girip yeterince rızka erişen ve Allah'ın kendisine verdiğiyle kanaat eden kimse, korktuğundan kurtulup umduğuna kavuşmuştur."[1]

1 Müslim/Zekât: 125 - Tirmizi/Zühd: 35 - İbn Mâce/Zühd: 9 - Ahmed: 2/168, 173

"İslâm'a (girip) doğru yolu bulan, geçimi de yeterli olan ve mevcuda kanaat eden kimse kurtuluşa ermiştir."[1]

"Cenâb-ı Hak, dünyada verdiği ve karşılığında âhirette mükâfatlandıracağı bir iyilikten dolayı mü'mine haksızlık etmez. Kâfire gelince, dünyadaki iyiliklerini tüketir de âhirete intikal edince kendisine o iyiliklerin karşılığında verilecek hiçbir hayır ve iyilik bulunmaz."[2]

"Cübeyr b. Mut'im'in babasından yaptığı rivayete göre: Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz namaza başlarken şu sözlerle Allah'a sığınırdı:

"Allah'ım! Doğrusu ben şeytandan, onun dürtmesinden, fısıltısından ve ağzından çıkıp vesvese veren sözünden sana sığınırım."[3]

Bazı Konularda Erkek ve Kadın Eşitliği

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيٰوةً طَيِّبَةً ۚ

"Erkek ve kadınlardan kim -mü'min olduğu halde- güzel, yararlı amelde bulunursa, mutlaka biz ona hoş bir hayat yaşatırız."

İslâm'da gerek toplum bünyesinde yer alan fertler arasında, gerekse kadın erkek arasında mutlak eşitlik düşünülemez. Çünkü yetenekler, beceriler, başarılar, eğilimler, zekâ ve karakterler, verimlilikler ve hizmetler çok farklıdırlar. O kadar ki, bu hususların hepsinde birleşip eşitlik sağlayan iki kişiye rastlamak bile mümkün değildir.

Ancak bazı konularda, örneğin, ilim, ahlâk, sorumluluk, ibâdet, uhrevi ceza ve mükâfatta eşitlik söz konusu olabilir. Nitekim konumuzu oluşturan âyet-i kerimeyle imân, sâlih âmel ve bunlara karşılık olarak bilhassa âhirette verilecek hoş ve tatlı bir hayat gibi meselelerde erkek ile kadın arasında bir fark gözetilmemiş ve aynı emirlerle muhatap tutuldukları, aynı tekliflerle yükümlü bulundukları, aynı ibâdetleri yerine getirmelerinin iki cinse birden farz kılındığı ve dünyada işledikleri iyi amellerine karşılık âhirette niyetlerine göre hoş ve mutlu bir hayatla taltif edilecekleri

---

1 Müslim/Zekât: 125 - Tirmizi/Zühd: 35 - İbn Mâce/Zühd: 9 - Ahmed: 2/168, 173

2 Müslim/Münafikun: 56 - Ahmed: 3/123, 125, 283

3 Ebu Dâvud/Salat: 119, 120. Tirmizi/Mevakıt: 65- İbn Mâce/İkamet: 2 - Darimi/Salat: 33 - Ahmed: 1/403, 404 - 3/50 - 5/253 - 6/156

bu cümledendir.

İman ve Sâlih Amel

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى

"Erkek veya kadınlardan kim -mü'min olduğu halde- güzel, yararlı amelde bulunursa."

Allah katında âhiret sevabına ve saadetine neden olan iyi amel için imân mutlaka şarttır. Zira ilgili âyette "mü'min olduğu halde" ifadesine yer verilmiştir. O halde biri sağlam imâna dayalı, diğeri inkâr ve küfre dayalı iki ayrı güzel amel düşünelim. Birincisi, dünyadaki karşılığından ziyade âhiret sevap ve mükâfatına yöneliktir. Çünkü o amelin sahibi halkın takdirini kazanmak için değil, Hakk'ın rızasına erişmek için düşünüp hareket etmiştir. İkincisi ise, sadece dünyada karşılığını görüp almak için faydalı hizmetlerde bulunmuştur. Çünkü hem Allah'a, hem de âhirete inanmamakta ve her şeyin dünyada yapılıp karşılık göreceğine inanmaktadır.

O halde Allah'a ve ahiret gününe inanmayan bir kişinin dünyada işlediği güzel ve yararlı işlerin temelinde imân bulunmadığı ve sahibi böyle bir niyet ve uhrevi karşılık beklemediği için, onun karşılığı olarak kimleri düşünüp, neleri umut ederek yaptıysa, onları görür. Böylece insanların tebrik ve takdirleri, sitayiş ve övgüyle ondan söz etmeleri, kişinin niyet ve amacına uygun bir mükâfat olur.

Bunun dışında kendi basit mantığımızı kullanıp o kişiye âhirette Cennet'i mükâfat olarak vermeye hakkımız ve yetkimiz var mıdır? Kendisinin hiçbir zaman inanmadığı, kabul etmediği, yaptığı işle böyle bir amacı olmadığı, aksine dinden nefret ettiği, âhireti hayal sayıp gülerek geçtiği bir şeyi ona lâyık görmemiz, hem Allah'a karşı küstahlık, hem de o adama karşı haksızlık olmaz mı? Kaldı ki, uhrevi mükâfatı takdir edip vermek veya vermemek bizim elimizde değildir. Allah'ın beşer hayatını tanzime yönelik buyruklarını incelemeden, neler buyurduğunu dikkate almadan kalkıp O'nun adına -kendi ölçü ve sınırımızı aşarak- birtakım hükümler koyabilir miyiz? Böyle bir davranış ve düşünce her şeyden önce ilâhi hakka tecavüz sayılmaz mı?

İşte bunun için Cenâb-ı Hak ilgili âyetle bize bir ölçü ve değişmeyen kıstas, aynı zamanda ilâhi sünnetinden bir mesaj veriyor:

"Erkek veya kadınlardan kim -mü'min olduğu halde- güzel, yararlı amelde bulunursa, mutlaka biz ona hoş bir hayat yaşatırız."

Salih Amel İmanla Birleşince Güzel Bir Hayat Yaşatmaya Sebep Olur

Güzel ve hoş bir hayatın, birisi dünyevi ve ruhani, diğeri uhrevi ve ebedi olmak üzere iki anlam taşıdığını söyleyebiliriz.

Dünyada dosdoğru Allah'a imân edip İslâmi ölçülere göre güzel amellerde bulunan mü'minler şu anlamda tatlı ve hoş bir hayat sürmeye hak kazanırlar:

a) Ezeli kalemle içine yazılıp enjekte edilen ihtiras meşru sınırlar içine alınıp gönül huzuruna, ruh sofasına kavuşur. Çalışıp kazanmayı amaç değil, hakiki amaca erişmek için araç olarak kullanır.

b) Elde ettiğine razı olup, her lokmanın ve sağlık içinde geçirdiği her saniyenin şükrünü yerine getirememenin burukluğu içinde Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz ve sınırsız rahmet ve gufranına umut bağlayarak gönül yatışkanlığına erişir.

c) Gözünü başkalarının makam ve servetinden çekip, şükrü yerine getirilen az bir malın, küçük bir makamın, şükrü yerine getirilmeyen çok servetten, yüksek makamlardan çok daha hayırlı olduğunu kabul ederek huzura kavuşur.

d) Böylece kalbi kanaatle dolup taşar, dünya nimetlerine karşı içinde doyumluluk hisseder ve Cenâb-ı Hakk'ın rızasını umar.

e) Kesinlikle inandığı için geleceğe, âhirete büyük bir ümitle bakar ve bu ona derin huzur, sağlam bir güven verir.

f) Ölümü bütünüyle yok olup silinmek veya parazitlere dönüşüp kaybolmak şeklinde değil, bir evden daha geniş bir eve göç kabul eder.

g) Hayatı boyunca Allah'ı ve çevresindeki insanları memnun etme gayretiyle çalışmanın zevkini yudum yudum tadar.

Şüphesiz bütün bu iyiliklerin, faziletlerin temelinde imân, mayasında ise iyi niyete dayalı salih amel vardır.

Âhiretteki hoş ve ebedi hayat ise, ilâhi rahmetin aralıksız tecelli yeri olan ve sonsuz nimeti simgeliyen Cennet'e girmek ve orada ilâhi hoşnut-

luğa erişmektir.

Bunun için ilim adamlarımız Kur'ân'da geçen "hayat-i tayyibe"yi şöyle yorumlamışlardır:

a) Said b. Cübeyr'e göre, helâl rızıktır. Atâ' da aynı görüştedir.

b) Mukatil'e göre, ibâdet ve taatte çok tatlı dönemlerdir. Yani ibâdet ve taatın verdiği deruni zevki dem be dem tatmaktır.

c) el-Hasan'a göre, mevcuda kanaat etmek, elindekiyle yetinip başkasının malına göz dikmemektir.

d) Mücahid'e göre, her yeni günde yeni yeni helâl rızıklar edinmektir.

e) Müfessir Süddi'ye göre, kabirdeki huzur ve sükundur. Çünkü mü'min ölünce, dünyanın ezici, üzücü, yorucu ve oyalayıcı havasından kurtulur da Berzah âleminin ferahlatıcı ve dinlendirici havasına girmiş olur.

f) İkrime'ye göre Cennet'e kavuşup ebediyet zevkini bütün açıklığıyla yudum yudum tatmak ve dünyanın bütün yorgunluklarını atmaktır. Çünkü Cennet ölümsüz bir hayat, fakirlikten uzak bir devlet, hastalıktan beri bir sıhhat, tükenmek bilmeyen bir mülk, yıpranmayan, yaşlanmayan bir beden, umutsuzluktan, bedbahtlıktan arınmış sonsuz saadet yurdudur.

Kur'ân Okumaya Başlarken Euzü Çekmek

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

"Kur'ân okuduğun zaman, koğulup lanetlenen şeytandan Allah'a sığın!"

Varlığını, mü'minlere olan kin ve düşmanlığını ve yaratılmasındaki hikmeti bildiğimiz, ama gözlerimizle göremediğimiz şeytandan nasıl korunabiliriz? Elbette ki bizi de, onu da yaratan ve her şey üzerinde mutlak hâkim olup, kudreti geçerli bulunan Allah'a sığınırız. İlgili âyetle bize bu konuda yol gösteriliyor: Mülkün asıl sahibine yönelip sığınmamız emrediliyor. Özellikle Allah sözü olan Kur'ân'ı okumaya başlayacağımız zaman.

Bunun sebep ve hikmeti açıktır. Şöyle ki:

1- Meşru işlerimizde, günlük ibâdet ve taatimizde Allah'ı anıp O'na yöneldiğimizde, Allah'ın lanetine uğrayan bir varlıktan yine Allah'a sığınmak kadar tabii ne olabilir? Zira onu lanetleyip rahmetinden kovarken, ondan sakınma yolunu da göstermiş bulunuyor. Bu, ezeli plânın gereği,

ilâhi rahmetin bir diğer tezahürüdür.

2- Allah sözünü okuyup lâhuti halâvetini alabilmek için kalp huzuru, gönül safası, dikkat bütünlüğü söz konusudur. Şeytan ise, hilkatinin özelliği gereği peş peşe gönderdiği şüphe ve vesvese sinyalleriyle bu huzur ve safayı bulandırmak ister. Ondan kurtulmak için, her şeyi kudret kabzasında tutan Cenâb-ı Hakk'a sığınmak gerekir.

3- Kur'ân her yönüyle ruhu cilalar, okuyanla İblis arasında manevi bir sütre oluşturur. O bakımdan Kur'ân okumaya başlarken, önce kendimizi vesvese sinyallerinden güvene almamıza ve öylece Kur'ân'ı manevi bir sütre kılmamıza ihtiyaç vardır. Çünkü İblis'in, dosdoğru imân edenler ve Rablerine her vesileyle güvenip dayananlar üzerinde hiçbir sultası yoktur. Onun sultası ancak, onu kendine dost ve yâr seçenler üzerinde geçerlidir.

Açıklama:

Bilindiği gibi, her meşru işe besmele ile başlamak sünnettir. O bakımdan besmele ile başlanmayan her iş kısır ve bereketsiz olur. Kur'ân okumaya hazırlanırken önce, ilgili âyette belirtildiği gibi, **"Euzübi'llahi mine'ş-şeytani'r-racim"** denilir ve arkasından, -hadislerde açıklandığı üzere- **"Bismillahi'r-Rahmâni'r-Rahim"** denilir.

Şeytanın Allah'a Ortak Koşanlar Üzerinde Sultası Vardır

إِنَّمَا سُلْطَانُهُ عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ هُمْ بِهِ مُشْرِكُونَ

"Onun sultası ancak, onu kendine dost ve yâr edinenler ve bir de Allah'a ortak koşanlar üzerindedir."

Âyetin bu bölümü çok anlamlıdır. O bakımdan üzerinde dikkatle durmamıza lüzum vardır. Şeytanın sultası, bir de Allah'a ortak koşan müşrikler üzerinde tesirli ve geçerlidir.

Müşrikler, yani Allah'a ortak koşanlar kimlerdir? Şüphesiz ortak koşmak çok yönlü bir kavramdır.

Onları şöyle özetleyip sıralayabiliriz:

a) Allah'ın varlığına inanıp, putları veya diğer bir eşyayı da ilâh sayıp ona tapanlara, bu inanç ve davranışlarından dolayı "müşrikler" denilir.

b) Allah'a inanırlar, ama mallarını, makam ve şöhretlerini Allah'tan daha

çok severler; o kadar ki, ibâdette bile kalplerini o tür meşguliyetten boşaltıp kurtaramazlar. Böylelerinin ortak koşması "gizli şirk" şeklinde sayılır.

c) Nefsine, midesine ve şehvetine aşırı bağlı oldukları kadar Allah'a bağlı olmayanlar ve bu düzeyde ömürlerini ve servetlerini Allah için değil, nefislerinden yana harcayanlar da gizli bir şirk içinde bulunuyorlar demektir.

d) Yaptığı iş ve ibâdette, keşfettiği hizmetlerde; işlediği hayır ve hasenatta Allah'ın değil, insanların övgüsünü kazanmayı düşünenler de niyetleri itibariyle gizli şirk koşmaktadırlar.

O halde şeytanın tesir ve sultası sadece putperestler ve diğer inkarcılar üzerinde değil, sözünü ettiğimiz kimseler üzerinde de bir dereceye kadar geçerlidir.

Kur'ân hem sözünü ettiğimiz gizli şirkten, hem de İblis'in sultasından kurtulmak için ortaya üç prensip koymuştur:

1- Allah'a dosdoğru imân etmek. Şüphesiz bu, inanılması gereken, imânın diğer bütün şartlarını da kapsar. Öyle ki, temelinde ne riya, ne şehvet, ne de mal vardır. Niyet katıksız olarak Allah'a yöneliktir.

2- Her işte ve durumda Allah'a güvenip dayanmak. Kur'ân buna "tevekkül" der. Bu, imân düzeyinde Allah'a hatırlayıp gereken tedbirleri aldıktan sonra şüpheden uzak bir inançla yüce kudrete güvenip dayanmayı telkin eder. O bakımdan hayatın her safha ve döneminde, her saat ve anında yalnız Allah'ı hatırlamak, yalnız O'nu övüp hamd ve şükürde bulunmak ve ancak O'nun rızasını arzulamak tevekkülün en tabii ürünleri, diğer bir tabirle onun açık belirtileridir.

3- Özellikle Kur'ân okumaya başlarken "euzü" çekmek suretiyle şeytandan Allah'a sığınmak. Bu, geriye kalan nefsani bağları kesip atar, o sebeple İblis'in telbisine açık kapı kalmaz hikmetine yönelik bir diğer prensiptir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ibâdet, sevap ve mükâfatta kadın ile erkeğin eşit olduğu belirtilerek imân ve amel-i sâlihten söz edildi. Sonra da imân ve sâlih amelin her türlü şüphe ve vesveseden uzak tutulması için, özellikle Kur'ân okumaya başlanırken kovulmuş şeytandan Allah'a sığınmamız tavsiye edildi. Şeytanın gerçek mü'minler üzerinde bir sultası olamayacağına dikkatler

çekilerek, imânın ne kadar koruyucu bir kale olduğuna işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, inen bazı hükümlerin, değişen şartlara göre yeni hükümlerle değiştirildiği konu ediliyor. Bu olayın hikmetini iyi düşünmemiz ilham edilerek şüpheye düşmememiz isteniliyor. Aksi halde İblis'e fırsat verebileceğimize dikkatler çekiliyor. Kur'ân'ın insan kafasının ürünü olmadığı, Melek Cebrail vasıtasıyla indirildiği hatırlatılarak, bunun aksini iddia edenlerin dalâlette kaldıkları belirtilerek Kur'ân'ın her âyetinin ilâhi olduğuna yine Kur'ân'ın kendisi şehadet ettiğine atıf yapılıyor.

وَإِذَا بَدَّلْنَا آيَةً مَكَانَ آيَةٍ ۙ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مُفْتَرٍ ۚ بَلْ
أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾ قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ
الَّذِينَ آمَنُوا وَهُدًى وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ ﴿١٠٢﴾ وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا
يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ ۗ لِسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَمِيٌّ وَهَٰذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُبِينٌ
﴿١٠٣﴾ إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ ۙ لَا يَهْدِيهِمُ اللَّهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٠٤﴾
إِنَّمَا يَفْتَرِي الْكَذِبَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ ۚ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٠٥﴾

101- Biz bir âyeti başka bir âyetin yerine koyup değiştirdiğimizde -ki Allah indireceğini daha iyi bilir- onlar, sen ancak uyduruyorsun, derler. Hayır, onların çoğu (hakikati) bilmezler.

102- De ki: Onu, imân edenlerin inancını daha da sağlamlaştırmak, Müslümanlara doğru yolu göstermek ve müjde olmak için Rabbinden hak ile Ruhu'l-kudüs indirmiştir.

103- Andolsun ki, onların, "O'na (Muhammed'e) ancak bir insan öğretiyor" dediklerini biliyoruz. O işaret ettikleri kimsenin dili (olsa olsa) fasih ve açık Arapça değildir. Bu Kur'ân ise çok açık ve fasih bir Arapça'dır.

104- Allah'ın âyetlerine inanmayanları Allah doğru yola iletmez ve onlar için elem verici bir azap vardır.

105- Yalan uyduranlar ancak Allah'ın âyetlerine inanmayanlardır. İşte onlardır yalancıların ta kendileri.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki: "Önce sert bir emir veya hüküm iner, sonra yumuşak bir emir veya hüküm onu izleyip birinci hükmü kaldırınca, müşrikler bunu dillerine dolayıp Muhammed kendi arkadaşlarıyla alay ediyor, derlerdi. O sebeple yukarıdaki âyetler indi.[1]

Diğer bir rivayette ise, şöyle deniliyor: Mekkeli putperestler sık sık "Muhammed kendi arkadaşlarıyla alay ediyor. Bugün bir emir veriyor, yarın onu değiştirip bir başka emir veriyor. Bu, O'nun Kur'ân'ı uydurup Allah sözü diye iddia ettiğini gösteriyor!" diyerek mü'minlerin kalbinde şüphe uyandırmak ve İslâm'a ısınanları uzaklaştırmak istiyorlardı. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[2]

Bir başka rivayette ise, şöyle deniliyor: Mekke'de Bel'am adında bir Hristiyan vardı. Arapçayı pek iyi konuşamıyordu. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in bir, iki defa bu hıristiyanla görüşerek inen Kur'ân âyetlerini ona okuduğunu duyan müşrikler, bu olayı İslâm aleyhine değerlendirmeyi fırsat saydılar ve "Muhammed'e bu Kur'ân'ı bir adam öğretiyor!" diyerek Müslümanların inanç ve güvenini sarsmaya, İslâm'a girmek isteyenleri caydırmaya çalıştılar. O sebeple yukarıdaki âyetler indi.[3]

Bir Âyeti, Başka Bir Âyetin Yerine Koyup Değiştirmek

وَاِذَا بَدَّلْنَآ اٰيَةً مَّكَانَ اٰيَةٍ ۙ وَّاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ قَالُوْٓا اِنَّمَآ اَنْتَ مُفْتَرٍ ۭ

"Bir âyeti başka bir âyetin yerine koyup değiştirdiğimizde -ki Allah indireceğini daha iyi bilir- onlar, sen ancak uyduruyorsun, derler."

Buna tefsir ilminde "nesih" olayı da denir. Bir önceki âyetin hükmünü kaldırıp yeni bir âyetle değişik veya hafifletici bir başka hüküm getirmeye nesih denildiği gibi, önceki semavi kitapları yürürlükten kaldırıp Kur'ân'ın yürürlüğe konulmasına da bu isim verilebilir.

Kur'ân'da nesih var mıdır, yok mudur? Bu konu üzerinde hayli durulmuş ve farklı yorumlar ve görüşler ortaya çıkmıştır. Nitekim Bakara suresi 106. âyetin tefsirinde gerekli açıklama yapılmıştır.

---

1 Lübabu't-te'vil -Esbab-ı Nüzul - İbn Kesir - Kurtubi - Mefatihü'I-gayb

2 Lübabü't-te'vil – Esbab-ı Nüzul

3 Lübabü't-te'vil – Esbab-ı Nüzul

Konumuzu oluşturan âyete gelince: Burada bir nesih olayına mı işaret ediliyor, yoksa ilâhi metot gereği bir mesele hakkında inen âyetlerde yetiştirici, eğitici anlamda terbiyevi bir yol izlendiğine mi işaret ediliyor? Tesbitime göre, ikinci husus üzerinde duruluyor. Çünkü Kur'ân'ın 23 yıla yakın bir süre içinde parça parça inmesinin sebeplerinden biri de, belirttiğimiz hususdur. Olayları hedef alıp inmesi, fevkalâde yetiştirici, yönlendirici ve eğitici bir özellik arz etmektedir. Böylece küfrün, putperestliğin gücünü kırıp hızını kesebilmiş; imân edenlere İslâm'ın özünü, mayasını ve hikmetini öğreterek kademeli olarak emirler, yasaklar; kıssalar ve temel bilgiler birbirini takip etmiştir,

Şüphesiz Kur'ân'ın belirtilen metotla inmesi, çok geçmeden kalp ve kafalarda katmerleşen inkâr ve azgınlığın izlerini temizlemiş, çok ibtidai bir hayat yaşayan toplumları dünyanın en medeni insanları yapmıştır. Bu da kendine has başka bir nesih olayı sayılabilir.

"Allah indireceğini daha iyi bilir." mealindeki cümle, bu hikmeti yansıtır. Çünkü Allah (celle celaluhu) mutlak hikmet sahibidir; o bakımdan her şeyi gerektiği ölçü ve anlamda, en faydalı özellikte yaratır. Hemen her konuda günün şartlarını, ekonomik ve sosyal gelişmeleri, ahlâki ve kültürel seviyeyi dikkate alarak, her çağın meselelerine ışık tutacak, dertlere çare getirecek hükümler indirir. Kur'ân'ın her geçen gün biraz daha iyi anlaşılması ve günün meselelerine en doğru ve doyurucu cevabı vermesi hep bu hikmete dayanır.

Aslında iyi incelendiği zaman Kur'ân'da nesih olayını kabul etmeyenlerin de görüş açılarının, yorum biçimlerinin bu hikmete yönelik olduğu görülür. Öyle ki, hükmü kaldırılmış sanılan bir âyetin, indiği zamandaki ortamın vücut bulmasıyla hükmü tazelik kazanır. Bunu bir misal ile açıklayacak olursak, Kâfirun suresini gösterebiliriz. Mekke'de en fırtınalı bir dönemde inen bu sure ile pasif savunmaya geçilmesi, fiili bir duruma geçilmemesi, aktif bir mücadeleye başlanmaması emrediliyor. Çünkü henüz şehir devleti bile kuramamış, ekonomik bir güç oluşturamamış, savaşacak veya fiili mücadele edecek bir kadro meydana getirememiş bir grup inanmış insanın, azgın müşriklerle vuruşması, İslâm'ın intiharı sayılır ve doğduğu yerde ölmeye mahkum olurdu. Bugün de inanmış bir cemaatin bulunduğu yerde, aynı veya ona yakın bir ortam mevcutsa, Kâfirun suresindeki hükümle amel edilmesi gerekir.

O halde neshedilmiş sanılan veya öyle kabul edilen âyetlerin çoğunu bu yorum doğrultusunda düşünmek daha isabetli bir sonuç verir. Hem bu, ictihada, hukuki araştırmalara esneklik kazandırır.

Bu hikmet ve hakikatleri o günkü cahil putperestlerin bilmesi elbette ki düşünülemez. Onlar hislerine mağlup olarak konuşur, kendi geleneklerine göre yorumda bulunurlardı.

Kur'ân'a Dil Uzatan Cahiller

قَالُوٓا إِنَّمَآ أَنتَ مُفْتَرٍۢ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

"Onlar, sen ancak uyduruyorsun, derler. Hayır, onların çoğu (hakikati) bilmezler."

Dün cahil putperestler hislerine mağlup olarak Kur'ân'ı Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) uydurmuştur, diyorlar, fakat bu iftira ve yalanlarını zaman zaman kendileri de kabul edemiyorlardı. Çünkü Kur'ân'ın üslubu, insan üslubundan kesinlikle ayrılıyordu. Aynı zamanda taşıdığı hükümler ve hizmetler insan kudretinin çok ötesinde bir özellik arz ediyordu.

Bugünün okumuş yarım aydınları da Kur'ân hakkında hiçbir ciddi araştırma yapmadan, indiği çağın hususiyetlerini dikkate almadan, günümüzde gelişen ilme nasıl ışık tuttuğunu, temel bilgi verdiğini araştırmadan ve Kur'ân'ın insanlığa nasıl bir feyiz ve rahmet getirdiğini anlamadan indi hükümler vermekte, kişisel mantıklarına göre tenkitlerde bulunmakta ve bir kısmı önün tamamını ret ve inkâr ederken, bir kısmı da onu Orta Çağa ait bir düzen getirmekle vasıflandırmaktadırlar.

Bu da putperestlerin iddia ve iftiralarına benzerlik arz etmekle, ancak farklı bir ambalajla değişik görünüm ortaya koymaktadır. Zira tarih boyunca kıtalar üzerine yayılan, milyonlarca insanı etkileyip peşine takan ve binlerce ilim adamının çalışmalarına vesile olan; kendi bünyesinde apayrı bir dünya görüşü getiren bir din ve onun kitabı Kur'ân hakkında araştırma ve incelemede bulunmadan konuşup hüküm vermek, en hafif tabiriyle cehalettir.

Kur'ân'ın Üç Ana Hedefi

İlgili âyetlerle, Kur'ân'a ilgisiz ve bilgisiz kalanlar yerildikten sonra, bu ilâhi kitabın üç ana hedefi açıklanarak genel ölçüde aydınlatıcı

bilgi veriliyor:

1- İnanan mü'minlerin imânını daha da sağlamlaştırmak,

2- Müslümanlara hep doğru yolu göstermek,

3- Madde ötesinden inen vahiy ile ebediyet müjdesiyle gönüllere umut vermek.

O halde Kur'ân'ın bir hayat kitabı olarak inmesi, insan hayatını yönlendirmesi ve âhiret âleminden, madde ötesinden haber vermesi ve sonra da bunu yer yer değişik anlatımlarla sergilemesi şüphesiz ki, kalpleri beslemeye, inançları sağlamlaştırmaya ve böylece ruhla beden, dünya ile âhiret arasında sağlam köprü oluşturmaya yöneliktir.

Müslümanlara doğru yolu göstermesi, daha çok bu dine yeni girenleri ve girmiş olanları eğitmeye delâlet eder. Çünkü imân deruni bir zevk ve kalp yatışkanlığıyla ilgili bir anlam ve kavramdır. Zahiren teslimiyet gösterenin inancı, onun varlığını ve benliğini sormadıkça sadece dış görünüşüyle Müslüman sayılır. O halde İslâm eğitim müessesesi her zaman işler halde olmalıdır ki, Kur'ân'ın tesiri görülebilsin.

Yüce âlemden, insan ruhunun arzulayıp da bulamadığı müjdeyi perde perde gönüllere aksettirmesi, ahlâki gelişmeye paralel olarak ruhi ve vicdani gelişmeyi sağlamakla yakından ilgilidir.

Onu Ruhu'l-kudüs Hak ile İndirmiştir

قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِن رَبِّكَ بِالْحَقِّ

"De ki: onu Rabbinden hak ile Ruhu'l-kudüs indirmiştir."

Ruhu'l-kudüs, kelime olarak: Üzerinde en küçük bir leke bulunmayan, arınmış tertemiz, takdise lâyık ruh demektir.

İsim olarak, melek Cebrail hakkında kullanılır.

Cebrail (aleyhisselam) büyük bir enerji ve hayat kaynağı olduğu ve meleklerin en büyüğü bulunduğu için kendisine bu isim verilmiştir. Böylece o çok arınmış, tertemiz kutsal ruh, Kur'ân'ı beşer hayatının gerçek yanıyla tam uyum halinde, insan ruhunun ihtiyaç duyduğu manevi gıdaların en ölçülü ve yararlı düzeyinde, doğruluğun en üst noktasında Rabbinden alıp son peygamber Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e indirmiştir. İnsan

düşüncesi ve sözü ona karıştırılmamıştır.

Kur'ân'ı Bir İnsan mı Öğretmiştir?

وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ

"Andolsun ki, onların, O'na (Muhammed'e) ancak bir insan öğretiyor", dediklerini biliyoruz."

Kur'ân ilgili âyetle, ilâhi hikmetin parlak bir cümlesini daha neşrederek, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in okur-yazar olmadığını açıklıyor. Putperestlerin bütün kin ve düşmanlıklarına rağmen, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) için sihirbaz, şair, büyücü, akli dengesi bozuk gibi yakışıksız sözler kullanırlar, fakat, "O zaten okuma ve yazma bildiği için bunu önceden yazıp hazırladı" veya "onu başka bir kitaptan kopya edip yazdı" diyemiyorlardı. Çünkü Mekkeliler'in hepsi de O'nun ümmi olduğunu çok iyi biliyorlardı. O yüzden, "Kur'ân'ı ona bir insan öğretiyor" diyerek başka yakışıksız bir iftira yolunu seçiyorlardı.

Cenâb-ı Hak onların bu iftiralarına cevap vererek gerçekle uzaktan yakından ilgili olmadığını bildiriyor; "O işaret ettikleri kimsenin dili (olsa olsa) fasih ve açık Arapça değildir. Bu Kur'ân ise, çok açık ve fasih Arapça'dır."

Böylece Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e Kur'ân'ı öğrettiği iddia edilen adamın pürüzsüz, net ve açık bir Arapça bilmediği; Kur'ân'ın ise sözlerin en güzeli, en açık ve pürüzsüzü olduğu kesinlik arz ediyor. O halde:

a) O'na bunu bir insan öğretiyorsa, o insanın Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'den çok daha mükemmel, bilgili, edip, söz söyleme sanatının doruğunda bir kimse olması gerekir.

b) Varsa böyle bir kimse, neden ortaya çıkıp da: "Ey Mekeliler! Bunları ben Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e öğretiyorum, O'nun hocası benim!" dememiştir.

c) Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e az-çok çevrede tanıtıp saygınlık kazandırdığında o adam, O'nu kıskanıp benim öğretip yetiştirdiğim adam böylesine meşhur olsun da ben bilinmedik ve duyulmadık kalayım, olur şey değildir, diyerek neden bir gün olsun sesini çıkarmamıştır?

d) Arap tarihinde binlerce ünlü şairler, edipler gelip geçtiği ve birkaç

ünlü o dönemde hayatta bulunduğu halde, neden Kur'ân'ın bir benzerini ortaya koyamamışlardır? Koyamazlardı; çünkü Kur'ân bütünüyle Allah sözüdür, fesahat ve belagatın zirvesinde bulunuyor, beşer gücünü çok gerilerde bırakıyordu. O bakımdan bir şâir veya edibin onunla boy ölçüşmesi düşünülemezdi. Zira insanın ağzından ve elinden çıkan her söz ve iş insan kadar kusurludur ve peygamberler dışında diğer bütün insanların düşünceleri de, sözleri de noksanlıklarla doludur.

Allah, İnanmayanları Doğru Yola İletmez

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ لَا يَهْدِيهِمُ اللَّهُ

"Allah'ın âyetlerine inanmayanları Allah doğru yola iletmez."

İmân, insanı doğru yolun başına getirir; ilâhi irâdeyle tecelli eden hidâyeti onun o doğru yolda yürümesini sağlar. O halde doğru yola iletme kanunu, imân ile bağlantılıdır. Doğruluk ve hakseverlik de sağlam bir imânın ürünleridir. O yoksa, bu da yoktur. Kur'ân bu hususu şöyle açıklıyor:

"Yalan uyduranlar ancak Allah'ın âyetlerine inanmayanlardır. İşte onlardır yalancıların tâ kendileri."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Kur'ân'da meydana gelen nesih olayı konu edildi. Bir âyetin hükmünün diğer bir âyetle değiştirilmesi üzerinde dikkatle durmamız ilham edilerek ana fikir verildi. Sonra da Kur'ân'ın Ruhu'l-kudüs aracılığıyla Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e indirildiği belirtilerek bir insanın böyle bir kitap yazmasının ve ona benzer söz meydana getirmesinin imkânsızlığına işaret edilerek ilâhi kudretin her alanda erişilmez olduğu anlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, ölüm tehdidi altında kalıp diliyle küfre delâlet eden bir söz söylemenin ilâhi gazaba neden olmayacağı haber veriliyor. Bunun aksine hiçbir zorlama söz konusu değilken inandıktan sonra küfre dönenler için elim bir azap ve gazabın hazırlandığı bildiriliyor ve imândan sonra küfre dönenlerin kalplerinin, gözlerinin ve kulaklarının mühürlendiğine dikkatler çekilerek âhirette zarara uğrayanların bunlar olduğu açıklanıyor.

مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ وَلَٰكِنْ

مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللّٰهِ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٦﴾
ذٰلِكَ بِأَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِ ۙ وَأَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
الْكَافِرِينَ ﴿١٠٧﴾ أُولٰٓئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ وَسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ ۚ
وَأُولٰٓئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿١٠٨﴾ لَا جَرَمَ أَنَّهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٠٩﴾

106- Kalbi imân ile yatışmış olduğu halde, zorlanan kimse dışında, inandıktan sonra Allah'ı inkâr edip göğsünü küfre açanlar üzerine Allah'tan bir gazâb vardır ve büyük bir azap da onlar içindir.

107- Bu böyledir. Çünkü onlar dünya hayatını sevip âhirete tercih etmişlerdir ve Allah da kâfirler topluluğunu doğru yola eriştirmez.

108- İşte bunlar, Allah'ın, kalblerini, kulaklarını ve gözlerini mühürledlği kimselerdir; gafil olanlar da bunlardır.

109- Şüphesiz ki bunlar, evet bunlar Âhiret'te zarara uğrayanlardır.

İNİŞ SEBEBİ

Bu âyetler, ilk Müslümanlardan Ammar b. Yâsir (radıyallahu anh) hakkında inmiştir. Mekke'nin gözü dönmüş azgın putperestleri, Ammar'ın babası Yâsir'i, annesi Sümeyye'yi; sonra da Süheyb'i, Bilâl'ı, Habbab'ı ve Sâlim'i İslâm'dan çevirmek için ağır işkencelere maruz bıraktılar. Her zaman için dinini fani hayatına tercih eden Sümeyye'yi deveye bağlayıp feci şekilde öldürdüler. Sonra da kocası Yâsir'e bir süre işkence uygulamak suretiyle onun da fâni hayatına son verdiler. Böylece İslâm'ın din ve Allah yolunda verdiği ilk iki şehit bunlar oldular.

Ammar (radıyallahu anh)'a gelince: Baştan tırnağına kadar imân ile dolu olan bu genç mücahit de Beni Muğire kabilesi tarafından yakalanıp Meymun Kuyusu'na kapatıldı. Sonra da: "Ya Muhammed'in peygamberliğini ret ve inkâr edersin, ya da bu boş kuyuda aç ve susuz can vermeyi tercih edersin!" diyerek ölümle tehdit ettiler. Şüphesiz bu durumda Ammar (radıyallahu anh)'ın başka bir seçeneği yoktu. İstemeyerek -sırf canını kurtarmak için- Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in peygamber olmadığını söyledi ve böylece putperestlerle antlaşma yaparak mutlak bir ölümden kendini

kurtardı. Fakat ruhen çok perişandı. Kalbinin hiçbir zaman razı olmadığını, olamayacağını dili söylemiş bulunuyordu. Olayı duyanlar Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gelip Ammar'ın dinden çıktığını, peygamberin peygamberliğini ret ve inkâr ettiğini haber verdiklerinde, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz:

"Hayır, Ammar tepesinden tırnağına kadar imân doludur. İman onun etine ve kanına karışmıştır!" buyurarak arkadaşlarını teselli etti.

Nitekim çok geçmeden Ammar (radıyallahu anh) ağlayarak içeri girdi ve Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'le aralarında şu konuşma geçti:

- **Neyin var ya Ammar!**

- Arkamda şer var, dedi ve olayı anlattı.

- **O sözü söylerken kalbini nasıl hissediyordun?**

- İmân ile yatışmış bir halde.

Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz duygulandı ve gözlerinin yaşını silerek şöyle buyurdu:

- **Ya Ammar! Seni tekrar yakalayacak olurlarsa, yine aynı şeyleri söyle.**

İşte bu sebeple yukarıdaki âyetler indirildi.[1]

Ayrıca Mekke'de Âmir b. Hadremi'nin kölesi Cebir de Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e imân edenlerden biri idi. Efendisi onu ölümle tehdit edip İslâm'dan dönmesini sağladı. Ne var ki, onun da kalbi Ammar gibi, imânla dolup taşıyordu. Yukarıdaki âyetlerin iniş sebeplerinden birinin de bu olay olduğu rivayet edilir.

Bir diğer rivayet;

Yemame'de ortaya çıkan yalancı peygamber Müseyleme, Ashab-ı Kirâm'dan iki kişiyi yakalatıp karşısına aldı ve onlardan birine sordu:

- Muhammed hakkında ne dersin?

- O Allah'ın Rasulüdür.

1 Lübabu't-te'vil - İbn Kesir - Mefatihü'l-gayb - Esbab-ı Nüzul

- Ya benim hakkımda ne dersin?

- Sen de.

Müseyleme onu bir tarafa itti. Sonra diğerine sordu:

- Muhammed hakkında ne dersin?

- O, Allah'ın kulu ve Rasulüdür.

- Ya benim hakkımda ne dersin?

- Dilim yok, dilsizim, diye cevap verdi.

Bunun üzerine Müseyleme onu hemen oracıkta öldürttü ve diğerini serbest bıraktı. Sözü edilen sahabi, fazlasıyla üzüldü ve kendi kendine: "Arkadaşım doğruyu söyledi, imânını korudu, o yüzden canını verdi. Ben ise, birkaç gün daha yaşayabilmek için yalan söyledim, yalancı peygamberin peygamber olduğunu kabul ettim. Yazıklar olsun bana!" diyerek iki gözü iki çeşme Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gelip durumu arz etti. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ona:

- **Öyle söylediğin zaman kalbin iman ile yatışmış değil miydi ve Müseyleme'nin yalancı olduğuna kalbin hükmetmiyor muydu?** Diye sorunca, o da şu cevabı verdi:

- Evet, ya Rasulallah.

Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) ona:

- **Senin arkadaşın doğruyu söyledi ve o yüzden şehid edildi. Büyük ecir kazandı. Sen ise canını kurtarmak için Müseyleme'yi tasdik ettin. Senin de bu yüzden bir günahın yoktur,** buyurdu.[1]

İLGİLİ HADİS

"Ümmetimden hatâ, unutma ve işlemeye zorlandığı şeyden dolayı (günah ve sorumluluk) kaldırılmıştır."[2]

FIKHİ YÖNÜ

1- Ölümle tehdit edilip küfre zorlanan kimse -kalbi imân ile yatışmış bulunduğu halde- o yüzden diliyle küfrü gerektiren bir söz söylediği tak-

1 es-Siretü'n-Nebeviye li-İbn Hişam: 1/466

2 İbn Mâce/Talâk: 16 - Taberâni

dirde kâfir olmaz.

2- Böyle bir durumda karısı boşanmış olmaz. Aynı zamanda hakkında mürted hükmü uygulanmaz. Nitekim İmam Mâlik, İmam Şafii ve Kufe alimlerinden bir kısmının da ictihadları bu doğrultudadır.

3- Başkasını öldürmeye zorlanan kimseye, öldürme ruhsatı yoktur. Bu durumda başına gelen belâya sabreder. Çünkü hayat hakkı her masum için muhteremdir. O bakımdan kişi kendi canını kurtarmak pahasına başka bir masumu öldürme hakkına sahip değildir. Savaş hali bu genellemenin dışındadır. Ümmetin ilim adamlarının bu mesele hakkında icmaları vardır.

4- Ölüm tehdidiyle zinaya zorlanan kimse, canını kurtarmak için zina ederse, Ebu Sevr ve İbnü'l-Arabi'ye göre, kendisine zina haddi gerekmez. Mâliki mezhebinde de sahih olan budur. İmam Ebu Hanife'ye göre, onu zorlayan hükümdarsa, istihsanen had (zina cezası) gerekmez. Başka biri ise, had gerekir. İmam Ebu Yusuf ile İmam Muhammed'e göre, her iki durumda da had gerekmez.

5- Talâka, yani karısını boşamaya zorlanan kimse başka çare bulamaz da "eşimi üç talâkla boşadım" derse; karısı boş düşer mi? İmam Şafii ve arkadaşlarına göre, boş düşmez. Hz. Ömer, Hz. Ali ve İbn Abbas (radıyallahu anhum)'a göre de hüküm böyledir, yani karısı boşanmış sayılmaz. İmam Mâlik ile İmam Ahmed'in de ictihadları bu doğrultudadır. İmam Ebu Hanife'ye göre, karısı boş düşer.

Tabii bu mesele hakkında müctehit imamların her birinin kendine göre dayandıkları deliller vardır ki kaynak fıkıh kitaplarında yeterince açıklanmıştır. Hacmimiz müsait olmadığından buraya nakledemedik.

Dünya Hayatını Tercih Edenler

ذٰلِكَ بِأَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِ

"Bu böyledir. Çünkü onlar dünya hayatını sevip âhirete tercih etmişlerdir."

İslâm, her iki hayata birden sarılmayı ve ikisini de bayındır hale getirmeyi emreder. Birini diğeri için bırakmayı veya ihmal etmeyi uygun görmez.

Mü'min dünya pazarında oldukça becerikli ve ilerisini gören basiretli bir tacirdir. Rabbinin buyruklarına uyarak, tavsiyelerini uygulayarak, ol-

gun insan olmak için âhiret saadetini satın alır.

Âhireti inkâr edip kendini dünya hayatına adayarak başka hiçbir amaç ve gayesi olmayan inkarcılar hakkında ise, şu altı maddelik uyarı hatırlatılıyor:

1- Âhirette Allah'ın gazabına müstahik olurlar.

2- Açtıkları çığırda yürüyen maddecilerin kazandığı günah ve vebalin bir mislini yüklenirler.

3- Allah'ın mülkünde Allah'ın verdiği nimetle Allah'ı ve âhireti inkâr etmenin cehalet ve inat ateşini hazırlarlar.

4- Hidâyet çizgisine erişmek için dönüş yapmadıkları takdirde Allah onları doğru yola iletmez.

5- Bu yüzden hakka, gerçeğe karşı kulakları, gözleri ve kalpleri mühürlenir.

6- Aziz ömrü gaflet ve dalâlet içinde tüketmekten dolayı ebediyen üzülürler.

Allah Kâfirleri Doğru Yola Eriştirmez

وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

"Ve Allah da kâfirler topluluğunu doğru yola eriştirmez."

Küfür: Hakkı, doğruyu, gerçeği inkâr edip hakikatin üzerine örtü örtüp gizlemek ve böylece doğru yolun başından uzaklaşıp bâtıla uzanan yolu tercih etmektir.

Unutmamak gerekir ki, insanın önünde sadece iki yol vardır: Hakk'a uzanan doğru yol ve bâtıla giden eğri yol. Birinden uzaklaşan veya sapan kimse, ister istemez diğerine girmiş olur.

Peygamber ve kitabın telkin ettikleri imân ve irfan her vesileyle insanı doğru yolun başlangıç noktasına getirir ve Allah'a giden yolu gösterir. İlâhi sünnet, kendini bu noktaya getiren mü'min hakkında hidâyetle tecelli eder de o, doğru yolun yolcusu olur.

Mevcut yeteneklerini ve yeteneklerine destek sağlayan kitap ve peygamberi, sözü edilen noktaya gelme hususunda kullanmayan ve dinleme-

yen kimse, onun aksine arkasındaki çizgiye kendini itmiş olur. Bu durumda Cenâb-ı Hak ondan yana hidâyetiyle tecelli etmez ve böylece onu doğru yola iletmez.

İnkarcı Maddeciler Neden Doğru Yolu Görmezler?

Küfrün kalın ve katmerli örtüsü kalbi ve ruhu sarıp ilâhi hidâyet ışığının içeri girmesine engel olur. Böylece nefis ve şehvet, alanı bütünüyle boş bulup gemi azıya alırlar. İblis'in de bu ortamdan yeterince yararlanması söz konusu olunca, kalpler mühürlenir, gözler hakikati göremez, kulaklar da işitemez olur. Böylece ilâhi sünnet gereği, hakka giden yoldan uzaklaştıkça uzaklaşırlar. Kendi yeteneklerini kötüye kullanmak suretiyle hilkat kanununun dayandığı hikmete ters düşerler.

O halde insan kendi hayatını kazanmakta serbest olduğu gibi, ebediyete uzanan yolundaki engelleri kaldırıp kaldırmamakta da serbesttir. Diğer bir tabirle, gözlerini dünyaya açtığında iki yolun kavşağında kendini bulur ve bunlardan birini seçmekte serbest bırakılır. Ancak doğruyu eğriden, iyiyi kötüden ayırt edebilmesi için, yol gösterici, tehlikeye karşı uyarıcı kitap ve peygamber gönderilir. Netice olarak herkes kendisine verilen cüz'i irâdeyle hayatını düzenler ve sözü edilen yollardan birini seçer. O bakımdan işlediklerinden sorumlu tutulmuş ve mevcut yetenek ve imkânlardan, doğruyu bulmakta yeterince yararlanıp yararlanmamaktan dolayı hesaba çekileceği bildirilmiştir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ölüm tehdidi altında kalan bir mü'minin -kalbi imân ile yatışmış bulunduğu halde- diliyle küfre delâlet eden bir söz söylemesinde bir sakınca olmadığı açıklandı. Ancak hiçbir zorlama söz konusu değilken inandıktan sonra küfre dönenlerin ilâhi gazaba çarpılacakları hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah ve Rasulüne dosdoğru imân ettikten sonra, bu yüzden işkencelere maruz kalan ve sonra da yurtlarından sürülüp çıkarılanlar için büyük ecirler hazırlandığı, her şeyden önce ilâhi rahmet ve gufrana lâyık görüldükleri konu ediliyor. Âhirette herkesin kendi amelinin karşılığını göreceği bildirilerek, Allah'ın mutlak anlamda âdil olduğuna işaret ediliyor. Sonra da nimet içinde yüzüp giden bir kasaba halkı misal veriliyor ve nankörlüğü şükretmeye tercih eden ora halkının çok geçme-

den açgözlülük ve korku elbisesiyle yüzyüze geldikleri, böylece ihtiraslarının daha da kabarıp kutsal değerlerden çok uzaklaştıkları hatırlatılıyor.

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٠﴾ يَوْمَ تَأْتِي كُلُّ نَفْسٍ تُجَادِلُ عَنْ نَفْسِهَا وَتُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١١١﴾ وَضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ آمِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللَّهِ فَأَذَاقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿١١٢﴾ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْهُمْ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١١٣﴾

110- Sonra çeşitli işkence ve eziyete uğratılan, ardından hicret eden, sonra da Allah yolunda savaşan ve sabreden kimseler için şüphesiz ki Rabbin çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

111- O günde her can kendi nefsiyle mücâdele edip gelecek ve herkese işlediği amellerinin karşılığı -kimseler haksızlığa uğratılmadan- noksansız ödenecek.

112- Allah (size), güven içinde gönülleri huzur ile yatışmış bir kasaba halkını misâl verir: Rızıkları her yandan bol ve rahatça geliyordu. Buna rağmen onlar Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük ettiler; Allah da o yaptıklarına karşılık onlara açlık ve korku elbisesini (giydirerek nankörlüğün acısını) tattırdı.

113-Andolsun ki, içlerinden onlara bir peygamber geldi de onu yalanladılar. Bu yüzden -onlar zâlimler iken- azap kendilerini yakalayıverdi.

İNİŞ SEBEBİ

Mekkeliler'den lyaş b. Ebi Rabi'a (Ebu Cehl'in ana tarafından kardeşi), Ebu Cendel b. Süheyl, Velid b. Velid, Seleme b. Hişam ve Abdullah b. Esed es-Sakafi, İslâmiyet'i kabul edip imân ehli arasına katılınca, azgın putperestler bunlara da türlü işkence ve eziyette bulundular. Din vicdan hürriyetine kelepçe vuran bu fitne ve serden kurtulmak için hayli mal ve para

da verdiler; ama gözü dönmüş müşrikleri tatmin edemediler ve Mekke'de tam cehennemi bir hayat yaşadılar. Sabredip Allah'a güvenmek ve sadece O'na dayanmaktan başka hiçbir tutamak ve destekleri yoktu.

Aylar ve yıllar birbirini bu üzücü hava içinde kovalarken Hakk'ın emri tecelli etti, Medine'ye hicret ettiler. Sonra da kendilerini savunacak, gelen şer ordusunu geri çevirecek, hatta tesirsiz kılacak bir güç oluşturdular. Allah yolunda canlarıyla, mallarıyla savaştılar.

Yukarıdaki âyetler onların bu müstesna durumunu tasvir eder anlamda inmiştir.[1]

İkrime'ye göre: Âyet, Abdullah b. Ebi Sarh hakkında inmiştir. Bu adam önce İslâm'a girip Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e kâtiplik yapmış, sonra da şeytana uyup dinden dönmüştür. Mekke fethedildiğinde, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) onun öldürülmesini emretmişse de Hz. Osman (radıyallahu anh) onun adına aman dilemiş ve rahmet Peygamberi de ona aman vermiştir. Bu iyilik ve nezaketten fazlasıyla duygulanan Abdullah b. Ebi Sarh, tevbe ve istiğfarda bulunarak bütün samimiyetiyle İslâm'a dönmüş ve böylece hem öldürülmekten, hem de ebedi azaptan kurtulmuştur.[2]

İmanın Faturası

Saadet burcunda yükselen İslâm güneşi, gönülleri aydınlatmaya başlayınca, yıllar yılı derin uykuda ömür tüketen gafiller, silkinip uyandılar, insanlara mutlak rahmet olarak gönderilen Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in etrafında toplanıp imân cevherini gönül gerdanlığının en nadide taşı olarak lâyık olduğu yere oturttular. İş bununla da kalmadı, arkasından fırtınalar koptu, mihnet günleri başladı. Saldırılar, işkenceler, alaylar ve rencide eden kahkahalar birbirini izledi. Çünkü nimetlerin en üstünü ve en değerlisi, şüpheden uzak bir imândır. Bu bakımdan bu nimetin faturası da o nisbette ağırdır.

Kur'ân bu faturanın yüksek pahasını dört maddede özetlemektedir:

1- Türlü işkence, eziyet ve mihnetlerle karşılaşmak ve gerektiğinde mal ve canı feda etmek.

---

1 Lübabu't-te'vil

2 Tefsir-i Kurtubi

2- Allah'ın indirdiği son dine hizmet için uygun bir ülke seçip hicret etmek.

3- Sonra da imkânlar elverdiği takdirde din ve vicdan hürriyetine zincir vurmak isteyen saldırgan müşriklerle savaşmak.

4- Olaylar karşısında dayanma gücünün son kertesine kadar sabretmek.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, imân cevheri alabildiğine değerli, faturası o nisbette yüksektir. Mükâfatı ise, rahmet ve gufrandır. Birinci mükâfat ile, kalpler ilâhi rahmeti yansıtan odak olur. İkinci mükâfat ile, kalbi ve vicdanı karartan her türlü kir ve pastan kurtulma inayeti doğar. Böylece kalplerin üzerine ebedi saadete namzet damgası vurulur.

Şüphesiz ki bu damga, âhiret gününde her can kendi derdine ve kaygısına düştüğü, kimsenin kimseye sahip olamadığı bir dönemde belirginleşir.

Kur'ân-ı Kerim'de ilgili âyetle, kıyametin ilk safhasından bir tablo ortaya konuyor. Milyarlarca insanın dirilip kalkması; ırk, milliyet, dil, din ve aşiret farklarının kaldırılıp bütün milletlerin bir araya getirilerek toplanması, ilâhi adaletin ihtişam ve parlaklığıyla tecelli etmesi, Cehennem üzerindeki köprünün bütün heybetiyle ortaya çıkması; her kişinin kendi ameliyle baş başa kalıp korkması ve üzülmesi, işin başlangıcı, kıyamet sahnesinin ilk perdesidir.

İşte böyle bir günde, sözünü ettiğimiz imân sahiplerinin kalp ve ruhlarındaki rahmet boyası, en yakın arkadaşları, sağlam destekleri ve güven dostları olur. Kur'ân bu çok yakın ve ebedi dostu, Allah dostluğuyla elde etmemizi, kıyamet günü gelmeden böyle sağlam bir desteğe kavuşmamızı öğütlemektedir.

Herkes İşlediğinin Karşılığını Görecek

وَتُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ

"Ve herkese işlediği amellerinin karşılığı -kimseler haksızlığa uğratılmadan- noksansız ödenecek."

Allah (celle celaluhu) mutlak anlamda adalet ve hikmet sahibidir. O'nda ne bir kin, ne de zulüm eseri vardır. Öyle ki: Dünyada suç işlediği halde yüz türlü hileye başvurup kendini kanunun pençesinden kurtaranlar, o gün ilâhi adaletin şaşmaz terazisinde boylarının ölçülerini alacaklar. İş-

ledikleri her türlü suç ve günah önlerine dökülüp dağ gibi olacak; itiraz ve i'tizar yolları bütünüyle kapanacak. Her amel noksansız tartılacak ve eksiksiz karşılık verilecek.

Unutmayalım ki, o günleri uzak görsek bile, çok yakındır. Öldükten sonra ruhlar âleminde zaman kavramı bir bakıma kalkacak, o âlemde pek kısa bir süre kaldığımızı, ikinci hayata çevrildiğimiz gün anlayacağız. Dünya hayatı ise, su gibi akmakta, temmuz güneşi dokunan kar gibi erimektedir. O bakımdan da kıyamet de, âhiret alemindeki hesap ve ceza safhaları da çok yakın sayılır.

Medineliler'e Verilen Tarihi Misal

وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ اٰمِنَةً مُّطْمَئِنَّةً يَّأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا مِّنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِاَنْعُمِ اللّٰهِ

"Allah (size) güven içinde gönülleri huzur ile yatışmış bir kasaba halkını misal verir: Rızıkları her yandan bol ve rahatça geliyordu. Buna rağmen onlar Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük ettiler."

İman ettikten sonra türlü işkence, eziyet ve tartışmalardan sonra Medine'ye hicret edenler, yerli halk tarafından coşkuyla karşılandılar; büyük ilgi ve itibar gördüler. Akabe bey'âtlarında İslâm'a girenlerden başka henüz İslâm'a girmeyenler hayli çoktu. Onlar da nübüvvet güneşinin aydınlığı karşısında yeni dine hemen ısındılar da Mekkeliler gibi nankörlük etmediler.

Kur'ân ilgili âyetle, Mekkeli'lerin İlk günlerini ve sonra aşırı bir inkâr, tuğyan ve nankörlük sebebiyle nasıl sıkıntı ve korkuya düştüklerini hatırlatarak Medineli'leri bir bakıma uyarıyor, bir bakıma da kutluyor.

Mekkeliler'e verilen ilâhi nimetler:

a) Kutsal Kabe'nin orada inşâ edilmesi,

b) Arap Yarımadası'ndan buraya hac ibâdeti için binlerce insanın akın edip o şehre hareket sağlaması,

c) Emin bir belde olarak kabul edildiği için ticari kervanların sık sık uğraması,

d) Orada oturanların kutsal Kabe hürmetine güven ve huzur içinde yaşaması ve rızıklarının o sayede kolaylıkla her yandan akıp gelmesi bu cümledendir.

Bunca nimetlerin üstünde bir de son peygamberin Mekke'den seçilip gönderilmesi, Allah'ın onlara çevirdiği en üstün nimeti olarak, diğer nimetler zincirine eklenen en büyük halka oluyordu.

Ne yazık ki, onlar bu yüce nimete karşı nankörlük ettiler, çok âdice davranıp O'na lâyık olmadıklarını her vesileyle ortaya koydular.

O yüzden Cenâb-ı Hak Mekkeliler'e dünyada iki elim azap verdi:

a) Uzun bir kuraklık baş gösterdi. O kadar ki, çevre kabileler kutsal Kabe'yi unutup kendi dertleriyle meşgul olmaya başladılar. Derken Mekke'ye dört bucaktan akıp gelmekte olan nimetler artık gelmez oldu. Açlık, susuzluk had safhaya erişti; o derecede ki, deve yününü kana karıştırıp yediler. Güneş altında yıllarca kuruyup taşlaşan deri parçalarını öğütüp açlıklarını gidermeye çalıştılar.

b) Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in ve arkadaşlarının Medine'ye hicretleri gerçekleşince, Mekkeliler'i derin bir endişe, açık bir korku sardı. Yıllar yılı işledikleri cinayetleri, yaptıkları işkence ve zulümleri hatırlayarak işin nereye vardığını ve varacağını anlamakta gecikmediler. Yakın gelecekte Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ordu kurup üzerlerine yürüyeceğine muhakkak nazarıyla baktılar; baktıkça da yürekleri yerlerinden oynuyor, ne yapacaklarını, nasıl tedbir alacaklarını dahi hemen düşünemiyorlardı. İşte böylece Mekkeli müşrikler gece-gündüz işledikleri zulümleri hatırladıkça rahatları, huzurları ve uykuları kaçıyordu.

Her şeye rağmen o rahmet peygamberi Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem), Mekke'nin boynu bükük çocuklarına ve annelerine acıyarak, onlara imkânları elverdiği ölçüde yiyecek maddeleri gönderdi. Oysa onlar, O büyük peygamberi öz yurdundan ayrılmaya mecbur etmişlerdi.

Böylece Mekkeliler bunca nimeti, ardı-arkası kesilmeyen zulüm ve işkenceyle karıştırıp ilâhi sünnete ters düşmüşler, o yüzden de azgınlıkları son kertesine gelince, ilâhi azap yine en hafif yönüyle onları yakalayıvermişti.

Bu âyetleri okuyan Medineliler, Allah'ın neyi hatırlatmak istediğini ve onlardan neler beklediğini anlamakta gecikmediler. O bakımdan da

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'e dört elle sarıldılar, muhacirleri kardeş edindiler ve mallarıyla, canlarıyla kendilerini Allah yoluna adadılar.

Allah hepsinden razı olsun.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, her şeylerini Allah yoluna adayıp hicret eden mü'minlerin kadri yüceltildi. Nankör Mekkeli'lerin ilâhi nimetlere karşı kayıtsız ve ilgisiz kalmaları kınanarak, o yüzden kendilerine iki ayrı azabın dokunduğu konu edildi. Sonra da Medineli'lere o kasaba halkının tutumu misal verilerek çok dikkatli olmaları istenildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın Medineli'lere Peygamber, Kur'ân ve İslâmiyet gibi üç büyük nimeti birden verdiği hatırlatılıyor. Sonra da bu nimetler doğrultusunda nelerin haram kılındığı açıklanıyor. Arkasından da yeminler hakkındaki hükümlere yer verilerek mü'minlerin dini kültürleri artırılıyor.

فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا ۖ وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ
تَعْبُدُونَ ﴿١١٤﴾ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ
لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ ۖ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٥﴾ وَلَا
تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَٰذَا حَلَالٌ وَهَٰذَا حَرَامٌ لِتَفْتَرُوا عَلَى
اللَّهِ الْكَذِبَ ۚ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴿١١٦﴾ مَتَاعٌ قَلِيلٌ
وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١١٧﴾

114- Artık Allah'ın size verdiği rızıktân helâl ve temiz olarak yiyin; Allah'ın nimetine (karşılık) şükredin, eğer O'na tapıyorsanız (nankörlük etmeyin).

115- O ancak size ölüyü, kanı, domuz etini ve bir de Allah'tan başkası adına kesileni haram kılmıştır. Kim de darda kalırsa, (başkasının hakkına) tecâvüz etmeksizin, (ölmeyecek miktarı) aşmaksızın (bunlardan yiyebilir). Şüphesiz ki Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

116- Allah'a karşı yalan uydurmak kasdıyla, dillerinizin alışageldiği şekilde uydurup "Bu helâldir, bu haramdır" demeyin. Çünkü Allah'a karşı yalan uyduranlar elbette umduklarına erişemezler.

117- Az bir yararlanma ve geçimliktir. Onlar için elem verici bir azâp vardır.

Medineli'lere Tavsiye

فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ

"Artık Allah'ın size verdiği rızıktan helâl ve temiz olarak yiyin; Allah'ın nimetine (karşılık) şükredin. Eğer O'na tapıyorsanız (nankörlük etmeyin)."

Mekkeliler'in nankörlüğü ve o yüzden sıkıntıya ve açlık felâketine uğramaları, ölmüş hayvan etinden yemeleri; köpek ve kedi etinden yiyecek kadar muztar kalmaları konu edildikten sonra, mü'minlere helâl ve temiz şeylerden yemeleri emrediliyor. Emir ise vücubu gerektirir. Öyle ki, helâl ve temiz şeyleri seçmek vaciptir. Haram ve zararlı şeylerden kaçınmak farzdır.

Arkasından da genel hükümden sonra özel hükümlere yer verilerek, ölmüş hayvan eti, akıtılmış kan, domuz eti ve bir de Allah'tan başkası adına kesilen hayvandan yenilmesi kesinlikle yasaklanıyor.

Sözü edilen haram nesnelerden ikisi beden sağlığına; biri hem beden, hem ruh sağlığına; biri de sadece ruh sağlığına, yani imân afiyetine zararlıdır. Şöyle ki:

1- Ölü hayvan eti, Mâide suresinde de belirttiğimiz gibi, kısa zamanda bozulup zararlı bakterilerin istilâsına uğrar. Salgıladıkları toksinle zehirlenme olayı meydana gelir.

Yüksekçe yerden yuvarlanma veya başka bir hayvan tarafından süsülerek ya da parçalanarak ölen hayvanın eti neden zararlı ve haram oluyor?

Bunun iki sebebi vardır:

a) Allah'ın ismi anılmadan ölmüştür. O bakımdan yenilmesi doğru değildir.

b) Bunların eti helâl kılınmış olsaydı, aynı sebepten ölüp uzun süre

kendi haline terkedilen ve o yüzden etinde bakteriler oluşan hayvanların etinden yararlanmaya kapı açılır ve yasak hedefine ulaşmamış olurdu.

Bu iki sebebin dışında daha ne gibi hikmetler var, bilemiyoruz. Allah (celle celaluhu) mutlak hikmet sahibi olduğundan, koyduğu yasakta kesinlikle birtakım yararlar söz konusudur. O halde bize gereken şudur: Madem ki Allah (celle celaluhu) bunları haram kılmıştır, o takdirde haram kabul ediyoruz ve bu konuda başka bir yol aramıyoruz.

2- Birçok hastalık kanın bileşiminde değişikliklere yol açar. Ayrıca bir takım zararlı bakteri ve virüslerin yer aldığı bir ortam oluşturmaya da çok müsaittir. O bakımdan birçok hastalığın teşhisinde kan yardımcı bir unsur olabilmektedir. Diğer yandan kan, çabuk kokuşan bir maddedir.

Bunun dışında kanın sağlığımız üzerinde ne gibi olumsuz etkileri vardır, bilemiyoruz. İleride ilmi araştırmalar bir takım ip uçları ortaya çıkarabilir.

O halde açlıktan ölüm tehlikesi başgöstermedikce, akıtılmış kandan yemek kesinlikle yasaktır, haramdır. Sözü edilen tehlikeli anlarda, ölmeyecek kadar yemekte bir sakınca yoktur. Çünkü zaruretler, mahzurlu şeyleri mübah kılar.

3- Domuz eti, hem beden sağlığına, hem ruh afiyetine zararlıdır. Unutmayalım ki, gıda maddelerinin ruh ve karakter üzerinde bir takım olumlu ve olumsuz tesirleri olabilir.

Son yıllarda Alman ilim adamlarından Dr. Hans Reckeweg'in domuz etinin zararlarını bilimsel olarak ortaya koyan araştırması, oldukça dikkat çekicidir. Bunları dokuz madde halinde belirtirken, Kur'ân'ın ilme ve ilim adamına on beş asırdan beri birçok konularda ana fikir verdiğini, temel bilgiler koyduğunu düşünüyoruz ve Dr. Hans'ın, Kur'ân'ın sözü edilen hükmünün ilâhi olduğunu isbatlar anlamda bilimsel belgeler ortaya koyduğunu görüyoruz.

Mâide ve En'am surelerinde domuz etiyle ilgili tesbitlere yer verdiğimiz için, burada tekrar etmek istemiyoruz. Meraklıların Bakara suresi 173. Mâide suresi 3. En'am suresi 145. âyetlerin tefsirine bakmalarını tavsiye ederiz. Özellikle Mâide suresi 3. âyette yeterli açıklama yapılmıştır.

4- Allah'tan başkası adına kesilen hayvan da eti haram kılınanlardan

biridir. Bu daha çok kalpteki imân cevherinin cilasını bozar, ilâhi rahmetin oraya inmesine engel olur ve ruhun afiyetini zedeler.

Zaruretler Sınırlıdır

فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

"Kim de darda kalırsa, (başkasının hakkına) tecavüz etmeksizin, (ölmeyecek miktarı) aşmaksızın (bunlardan yiyebilir). Şüphesiz ki, Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir."

İslâm Hukuku'ndaki yüze yakın ana kaideden ikisi zaruretlerle ilgilidir. Şöyle ki: "Zaruretler mahzurlu şeyleri mübah kılar."

"Zaruretler kendi miktarınca takdir olunur."

İkinci kaide, birinci kaideyi tamamlar mahiyettedir. Her ikisi de ilgili âyetin ışığı altında belirlenip ortaya konulmuştur. Bunları biraz açıklamamızda fayda vardır; şöyle ki:

İslâm'da Kur'ân ve hadisin ışığı altında zaruretler tahdit edilmiş, yani belirli bir sınır içine alınmıştır. Haram nesneyle karşı karşıya gelen kimse, belirlenen sınır içinde, ondan ihtiyaç miktarı kullanabilir.

Buna birkaç misal verelim:

a) Kıtlık yıllarında, ölen bir hayvanın etinden, başka yiyecek bir şey bulunmaz da adam açlıktan ölmek tehlikesiyle karşı karşıya kalırsa, ölmeyecek kadar o hayvanın etinden yiyebilir. Bunun gibi susuzluktan ölüm tehlikesiyle yüz yüze gelen kimse, ölmeyecek kadar şarap veya benzeri alkollü içkiden içebilir.

b) Ölüm tehdidiyle küfre zorlanan, yani İslâmiyeti bırakıp Peygamberi ret ve inkârla ölüm arasında bir tercih yapmakla karşılaşan kimse, kalbi imân ile yatışmış bulunduğu halde küfrü gerektiren söz söyleyebilir. Bunun gibi, bir kimse tehdit ve cebir ile diğer bir kimsenin malını itlaf etse, bu işe ölüm tehdidiyle zorlandığından sorumlu tutulmaz.

c) Açlıktan ölüm tehlikesi geçiren kimse, başkasına ait olup sahibinin müsadesini almadan -ileride bedelini veya aynını ödemek niyetiyle- malından ölmeyecek kadar alıp yiyebilir.

Çünkü hayat hakkı bazı istisnalarla her zaman muhteremdir.

Helâl ve Haram Kılma Yetkisi

وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَٰذَا حَلَالٌ وَهَٰذَا حَرَامٌ

"Allah'a karşı yalan uydurmak kasdıyla, dillerinizin alışageldiği şekilde uydurup "Bu helâldir, bu haramdır" demeyin."

Bir şeyi helâl ya da haram kılma yetkisi Allah'a aittir. Hadis ile tahrimi belirlenen bazı şeyler de, Melek Cebrail'in işaretine dayanmaktadır. Çünkü Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz kendiliğinden böyle bir hüküm koyma yetkisine sahip değildir. O'nun dini konularda söylediği her şey, mutlaka vahye ve bir de Cebrail (aleyhisselam)'in işaretine müstenittir.

Gerçek bu olunca, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz devrinde bulunmayan ya da bilinmeyen bazı zararlı şeyler ortaya çıkmıştır ki, bunların helâl veya haram olup olmadığı hakkında Kur'ân ve Sünnet'te bir açıklama yoktur. Yetki ise, Allah'a ve sonra da Peygamberine ait olduğuna göre, sözü edilen maddeler hakkında bir hüküm vermek mümkün değil midir? Aklın şer'i hükümlerde bir rolü söz konusu mudur?

Şii bilginlerine ve daha çok İmamiyye mezhebine göre: Hakkında nass[1] bulunmayan konularda akıl bir kaynaktır. Hanefi, Şafii, Hanbeli ve Mâliki mezheplerine göre ise, akıl tek başına bir kaynak kabul edilmez. Hakkında nass bulunmayan şeyler; kıyas, istihsan ve şer'ân muteber olan maslahatlar çerçevesinde nassa bağlanır.

O halde bir mesele hakkında nass bulunmazsa, akıl kendi başına hüküm veremez, nassdan yardım görerek, ona dayanarak verebilir. Böylece hakkında nass bulunmayan bir meselenin hükmünü, aralarındaki ortak menat (illet) sebebiyle, hakkında nass bulunan meselenin hükmüne bağlamak suretiyle kıyas yapılır.

Bunun için de şu dört esasın bulunması şarttır:

1- Asıl: Hükmün kaynağı,

2- Feri': Hakkında nass bulunmayan mesele,

3- Hüküm: Kıyas yoluyla asıldan fer'a geçilmesi istenen sonuç,

---

1 Nass: Kitap ve Sünnet'te mevcut bir delilin delâlet ettiği manada açık olup ihtimal kabul etmemesidir. Diğer bir tarifle: Sevk edildiği manaya açık şekilde delâlet eden bir hükümdür.

4- Ortak illet: Hem asıl'da, hem de feri'de olması gereken ortak vasıf.

Bunu bir misal ile açıklayalım:

Kur'ân'da hamr diye adlandırılan alkollü içkilerin haram olduğu açıklanmakta ve tahrim illetinin sekr (sarhoşluk) olduğu belirtilmektedir. O halde Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) zamanında bulunmayıp sonradan icat edilen eroin, kokain, afyon ve benzeri uyuşturucu maddeler, içkiye kıyas edilir. Çünkü aralarında ortak illet mevcuttur. Böylece bu durumda da tahrim yetkisi Allah'a ait olarak kalır.

O bakımdan ilgili âyetle,

"Dillerinizin alışageldiği şekilde uydurup bu helâldir, bu haramdır, demeyin." buyurularak insanların kendi görüş, anlayış ve mantıklarına göre, rastgele hüküm vermeleri yasaklanmıştır. Nitekim cahiliye devri Arapları, bazı develerin kulaklarını yararak ya da damgalayarak onu kendilerine haram kılarlar; Allah onları haram kılmış gibi bir hava estirirlerdi. İlgili âyetle buna işaret edilmektedir.

O halde hiçbir yetkileri ve hakları yokken, bazı kişilerin kendi düşünce ve mantıklarına göre, helâli haram ya da haramı helâl saymaları veya yeni icat edilen zararlı bir maddeyi helâl kabul etmeleri çok sakıncalıdır. Kur'ân onların kendi nefislerinden yana yontup hüküm vermelerini kınarken şunu hatırlatıyor: "Bu, az bir yararlanma ve geçimliktir ve onlar için elem verici bir azap vardır."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, Medineliler'e misal verilerek, ilâhi nimetlerin kıymetini bilip şükrünü yerine getirmeleri öğütlenirken, aynı tavsiyenin bütün mü'minlere yapıldığına işaret edildi. Sonra da helâl ve haram kılma yetkisinin Allah'a ait olduğuna atıf yapılarak dört önemli şeyin haram kılındığına dikkatler çekildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Yahudilere haram kılınan şeylerin sebeplerine dikkatler çekiliyor. İlâhi emre uymadıkları ve mevcut nimetlerin kıymetini takdir etmedikleri için kendilerine bazı cezaların verildiği belirtiliyor. Ama bilmeden kötülük işleyenler, bunun farkına vardıkları zaman tevbe edip dönüş yaparlarsa, şüphesiz ki Allah'ı gafur ve rahim olarak bulacakları müjdeleniyor.

وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِن قَبْلُ ۚ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَٰكِن
كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٨﴾ ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ
تَابُوا مِن بَعْدِ ذَٰلِكَ وَأَصْلَحُوا ۙ إِنَّ رَبَّكَ مِن بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١١٩﴾

118- Daha önce sana anlattıklarımızı da Yahudi olanlara haram kılmıştık. Biz onlara zulmetmedik, ama onlar kendilerine zulmediyorlardı.

119- Rabbin gerçekten, bilmeden kötülük işledikten sonra ardından tevbe edip kendini düzeltenlerden yanadır. Şüphesiz ki, Rabbin bundan sonra da çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

Yahudilere Haram Kılınan Şeyler

وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِن قَبْلُ

"Daha önce sana anlattıklarımızı da Yahudi olanlara haram kılmıştık."

Yahudilere de daha önceleri, yukarıda belirtilen dört şey haram kılınmış; ancak işledikleri zulüm, sergiledikleri azgınlık sebebiyle, ayrı bir ceza olarak diğer bazı şeyler de kendilerine haram kılınmıştır. Nitekim yukarıdaki âyetle, En'âm suresinde geçen bu hususta açıklamaya atıf yapılıyor. Adı geçen surede Yahudilere ayrıca haram kılınan şeyler şöyle ifade edilmektedir: "Yahudi (dininden) olanlara da (Tevrat'ta) her tırnaklı olan hayvanı haram kıldık. Sığır ve koyunların da sırtlarında veya bağırsaklarında veya kemiğe karışık bulunan yağlar dışında iç yağlarını haram kıldık. Bu, aşırı gidip ilâhi sınırları aşmalarından, insan haklarına el uzatmalarından dolayı onlara verdiğimiz bir cezadır ve elbette biz doğrularızdır."[1]

Nisa suresinde de tahrim sebepleri biraz daha az farkla açıklanarak şöyle buyurulmaktadır:

"Yahudilerden (çoğunun) zulümleri, birçoklarını Allah yolundan alıkoymaları, menedildikleri halde faiz almaları ve haksız sebeplerle insanların mallarını yemeleri sebebiyle (daha önceleri) kendilerine helâl kılınan iyi ve temiz şeyleri onlara haram kıldık ve yine onlardan küfür üzere ka-

1 En'âm suresi: 146

lanlara elem verici bir azap hazırladık."[1]

Böylece Cenâb-ı Hak, bir milleti güçten düşüren, parçalanıp başka milletlerin boyunduruğu altına sokan dört ana sebebi. Nisa suresinde açık, En'âm suresinde yarı açık, Nahl suresinde kapalı şekilde belirterek yaşamakta olan milletleri uyarıyor.

O dört sebebi şöyle özetliyebiliriz:

1- Halkının çoğunun haksızlığı sanat edinip zulümde bulunması,

2- İnanan ve inanmak arzu ve hevesinde olan insanları Allah yolundan alıkoymak için birtakım çirkin oyunların düzenlenip sahneye konulması,

3- Haksız sebeplerle, dolaylı yollardan insanların mallarına el uzatılması,

4- Yasaklandığı ve kesin haram kılındığı halde faize rağbet edilerek onun geçim vasıtası haline getirilmesi.

O halde Allah'ın insanlardan yana en çok hoşlanmadığı bu dört büyük günahın hepsini işleyen toplumların, kendilerini yıkıp yok edecek felâket gelip kapılarına dayanmadan önce, tevbe edip hakka yönelmeleri bir emr-i ilâhidir. Dönüş yapanlar için Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

Diğer bir husus da şudur: Aynı konuyu üç ayrı yerde açıklayan Kur'ân-ı Kerim, Cenâb-ı Hakk'ın Tevrat'ta sözünü ettiğimiz dört şeyi kesinlikle yasaklayıp haram kıldığını haber veriyor. Hâlen mevcut Tevrat nüshalarında bu haramlarla ilgili bazı kayıtlara rastlamak mümkün. Şöyle ki:

Faiz yasağı:

"Eğer kavmıma, yanında olan bir fakire, ödünç para verirsen, ona murabahacı olmayacaksın; onun üzerine faiz koymayacaksın."[2]

Kan:

"Hiçbir şeyi kanla yemeyeceksiniz."[3]

---

1 Nisa suresı: 160-161

2 Tevrat/Çıkış: 22/25

3 Tevrat/Levililer: 19/26

Domuz eti:

"Ve domuzu da yemeyeceksiniz. Çünkü çatal ve yarık tırnaklıdır, fakat geviş getirmez, o size murdardır."[1]

Yahudiler bu yasaklara uymadıkları için Cenâb-ı Hak, onları, başka şeyleri de haram kılmak suretiyle cezalandırmıştır. Tevrat'ta bu tahrimle ilgili hükümler şöyle belirtilmiştir:

"Yeryüzünde olan bütün hayvanlardan yiyebileceğiniz hayvanlar bunlardır. Hayvanlar arasında, çatal ve yarık tırnaklı olan ve geviş getiren her hayvanı yiyebilirsiniz. Fakat geviş getirenlerden ve çatal tırnaklılardan şunları yemeyeceksiniz; Deveyi, çünkü o geviş getirir, fakat çatal tırnaklı değildir, size murdardır. Ve kaya porsuğunu, çünkü o geviş getirir, fakat çatal tırnaklı değildir, size murdardır. Ve tavşanı, çünkü o geviş getirir, fakat çatal tırnaklı değildir, size murdardır. Ve domuzu, çünkü çatal ve yarık tırnaklıdır, fakat geviş getirmez, o size murdardır. Onların etinden yemeyeceksiniz ve leşlerine dokunmayacaksınız, onlar size murdardır."[2]

"Ve Rab Musa'ya söyleyip dedi: İsrailoğullarına söyleyip de: Hiçbir yağ, öküz, yahut koyun, yahut keçi yağı yemeyeceksiniz. Ve kendiliğinden ölen yahut parçalanan hayvanın yağı başka her iş için kullanılabilir; fakat onu hiç yemeyeceksiniz."[3]

Ayrıca hayvan iç yağlarından Levililer kitabında birkaç yerde daha söz edilmektedir. Kur'ân'da ise bu hükümler özetlenip tashih edilerek ilâhi emirlerin doğru şekline yer verilmiştir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ilâhi emirlere uymayıp helâl ve haram konularında kendi anlayışlarına göre hükümler koyan İsrâiloğulları'na bu yüzden ceza verildiği, eti helâl olan bazı hayvanların ve iç yağlarının yasaklandığı açıklandı. Böylece yaşamakta olan mü'minlerin onlar gibi sakıncalı bir yola girmemeleri tenbih edildi. Sakıncalı yollara girenlerden tevbe edip dönüş yapanların bağışlanacağı müjdelenerek, ölmeden önce bu fırsatı değerlendirmeleri istendi.

---

1 Tevrat/Levililer 11/7

2 Tevrat/Levililer 7/22-24

3 Tevrat/Levililer: 11/1-8

Aşağıdaki âyetlerle, Yahudilerin İslâm'a karşı hasmane tutumları kınanıyor. İbrahim Peygamber'i sevdiklerini iddia ettikleri halde O'nun hanif dinine uymadıkları konu ediliyor. Sonra da İbrahim Peygamber'in bazı özellikleri üzerinde durularak, neden Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in onun dinine uyduğunun sebep ve hikmeti açıklanıyor.

إِنَّ إِبْرٰهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلّٰهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٠﴾ شَاكِرًا
لِأَنْعُمِهِ اجْتَبٰيهُ وَهَدٰيهُ إِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٢١﴾ وَآتَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً
وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٢٢﴾ ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرٰهِيمَ
حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٣﴾

120- Şüphesiz ki İbrahim, Allah'a itaat (havası) içinde boyun eğen ve O'na dosdoğru yönelen, kendi başına bir ümmet idi. O, müşriklerden (Allah'a ortak koşanlardan) değildi.

121- İlâhi nimetlere şükrederdi. Allah O'nu seçip dosdoğru bir yola iletmişti.

122- Ona hem dünyada iyilik-güzellik verdik; hem de ahirette. O sâlihlerdendir.

123- Sonra da biz "Hanif olan, müşriklerden olmayan İbrahim'in dinine uy," diye sana vahyettik.

İbrahim Peygamber Tek Başına Bir Ümmet İdi

إِنَّ إِبْرٰهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلّٰهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

"Şüphesiz ki, İbrahim, Allah'a itaat (havası) içinde boyun eğen ve O'na dosdoğru yönelen, kendi başına bir ümmet idi. O, müşriklerden (Allah'a ortak koşanlardan) değildi."

İlgili âyetle, putperestlerin hak dine karşı inkâr, ret, saldırı, taşkınlık ve azgınlıkları; Yahudilerin de sinsi, fakat sakıncalı düşünce ve tutumları kınanıyor. Bu gibi haksız saldırıların hiçbir kavim ve millete hayır getirmeyeceğine, ama çok şey kaybettireceğine işaret ediliyor. Sonra putperestlerin de, Yahudilerin de Hristiyanlarla Müslümanların da sevip saydıkları

İbrahim (aleyhisselam) ve O'nun bâtıldan uzak, hakka yönelik koskolay Hanif dini hepsi için ortak barış odağı olarak öneriliyor.

Tek başına ümmet sayılması:

Bilindiği gibi, İbrahim (aleyhisselam)'ın M.Ö. yaklaşık 2000 yıllarında yaşadığı tesbit edilmiştir. O yalnız başına Babil krallarına karşı gelen, onu ve halkını doğru yola, Allah'ın yoluna çağıran ve yine tek başına yılmadan mücadelesini sürdüren, o yüzden ateşe atılan yüksek azim ve irâde sahibi bir rasuldür. Harran ve Musul bölgesinde tebliğ ve irşat imkânı kalmayınca aldığı vahiy üzerine ailesiyle birlikte hicret etmesi ve gittiği Şam, Filistin ve Hicaz dolaylarında yine ailesiyle birlikte irşat ve tebliğ görevini yerine getirmeye çalışması. O'nun tek başına bir ümmet olduğuna yeterli delil sayılır.

Tevhid burcuna yükselip hakkın sesini küffar diyarında duyurması da ancak bir ümmetin yapabileceği önemli hizmetlerden biridir.

Tevrat'ta İbrahim Peygamber:

Mevcut Tevrat nüshaları incelendiğinde, İbrahim Peygamber'e geniş yer verildiği ve otuzdan fazla yerde anıldığı görülür. Bu, Yahudilerin İbrahim Peygamber'e karşı duydukları sevgi ve saygıyı belirtir.[1]

Barnaba İncili'nde de İbrahim Peygamber'in kadri yüce bir rasul olduğu açıklanır ve birkaç yerde O'nun ahlâkından, Tevhid dininden söz edilir. Diğer dört incilde ise, bu peygamberle ilgili yirmi yerde kısa açıklamalar yapıldığını görüyoruz.[2]

Arap Yarımadası'nda oturan putperestlerin de önemli bir kısmı İbrahim Peygamber (aleyhisselam) hakkında tam sıhhatli olmasa bile, birtakım bilgilere sahip bulunuyorlar ve O'na saygı duyuyorlardı. Her şeyden önce, kutsal Kabe'nin İbrahim Peygamber tarafından temellerinin yükseltildiğini biliyorlardı. Sonra da Mekke'ye ilk yerleşen ailenin İbrahim Peygamber'in eşi Hacer ile oğlu İsmail Peygamber olduğu da ağızlarda dolaşan kıssalar arasında önemli bir yer tutuyordu.

O bakımdan Kur'ân'da sık sık İbrahim Peygamber'den ve O'nun Hanif dininden söz edilmektedir.

---

1 Tevrat/Tekvin: 12-26. bablar

2 Tevrat/Tekvin: Barnaba İncili: 24/1-22 - Matta: 1/1-2, 3/8. 8/11, 22/32

İbrahim (aleyhisselam)**'ın Bazı Özellikleri:**

1- Allah'a dosdogru yönelir; bâtıldan uzak kalıp Tevhid inancını tebliğ ederdi.

2- Allah'ın varlığına, birliğine, kudretinin sınırsızlığına gönülden inanıp teslimiyet gösterir; O'na mutlak itaat içinde boyun eğerdi.

3- Olgunluk, iyilik ve faziletin övgü değer yanlarını kendinde toplayan tek başına bir ümmet idi.

4- Allah'a eş-ortak koşanlardan, puta tapanlardan, bâtılı savunanlardan değildi.

5- Cenâb-ı Hakk'ın nimetlerine niyet ve amelleriyle, söz ve davranışlarıyla şükreden bir peygamberdi.

6- Allah tarafından beğenilip seçilen, doğru yola iletilen kadri yüce bir rasuldü.

Birinci madde ile Hristiyanlara ve putperestlere sağlam bir ölçü veriliyor: Sizler İbrahim (aleyhisselam)'ı seviyorsanız, O'nun gibi Tevhid inancına sarılın, Allah'a asla ortak koşmayın, anlamında uyarı yapılıyor.

İkinci madde ile daha çok putperestlere sesleniliyor: Putların önünde değil, Allah'ın huzurunda eğilin ve tam itaat içinde putlara değil, Allah'a boyun eğip kulluğunuzu isbat edin, diye tenbihte bulunuluyor.

Üçüncü madde ile, bütün insanlara örnek veriliyor: İnsana yakışıp yaraşanın sadece imân temeli üzerinde gelişen olgunluk, iyilik ve fazilet olduğu bildiriliyor.

Dördüncü madde ile; müşrikler uyarılıyor: Din ve ibâdet adına Allah'tan başkasına tapınmanın büyük bir zillet ve aşağılanmak olduğu belirtiliyor. İbrahim Peygamber'in bu zillete düşen insanları kurtarmak uğruna ateşe atılmaya bile razı olduğu, fakat Cenâb-ı Hakk'ın O'nu büyük bir mucize izhar ederek kurtardığı hatırlatılıyor.

Beşinci madde ile, geniş nimetler, imkânlar ve servetler içinde yüzen insanlar uyarılıyor. Bütün nimetlerin insan için, insanın da Allah'a kul olmak için yaratıldığına işaretle İbrahim (aleyhissellam) her hâlükârda Allah'a şükrettiği, kazandığını dostlarıyla, misafirleriyle yediği misal verilmek isteniyor. Bugünün insanının eriştiği birçok nimetlere İbrahim Peygamber'in

erişmediği kesindir. Buna rağmen o, nimetin azlığına ve çokluğuna değil, onu veren yüce kudretin sonsuz lutfuna bakarak şükrünü yerine getirmeye çalışırdı.

Ayrıca Mekke'nin ileri gelenleri de bu maddeyle uyarılmış ve birçok milletlerin nail olamadıkları nimetlere eriştikleri hatırlatılarak, İbrahim (aleyhisselam)'ın soyundan gelen son peygamberin ise, en büyük nimet olduğuna dikkatleri çekiliyor.

Altıncı madde ile, yine bütün milletlere sesleniliyor; Peygamberleri Allah'ın seçtiği, insanlara böyle bir yetki verilmediği bildirilerek, İbrahim (aleyhisselam) misal olarak veriliyor. Böylece risâlet görevinin ancak O'na lâyık olanlara verildiği; son olarak da İbrahim (aleyhisselam)'ın soyundan Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in seçilip hizmete sevkedildiği hatırlatılıyor.

İbrahim (aleyhisselam)'a Uyulmasıyla İlgili Emir

ثُمَّ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ اَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا

"Sonra da biz "Hanif olan, müşriklerden olmayan İbrahim'in dinine uy" diye sana variyettik."

İbrahim (aleyhisselam), yukarıda da belirttiğimiz gibi, dinler, dindarlar ve hatta putperestler arasında sevilip sayılan kadri yüce bir peygamberdir. O halde dinler arasındaki soğuk havayı kaldırmaya, hepsini Tevhid inancı odağında bir araya getirmeye ancak onun yüksek şahsiyeti ve Hanif dini müşterek bir bağ olabilir. Zira semavi dinlerin hepsi bu inanç üzere indirilmiş ve peygamber onun esaslarını Allah'ın kullarına tebliğ ile görevlendirilmiştir. O halde gerek Yahudiler, gerekse Hristiyanlar Tevhid inancını zedeleyen birtakım düşünce ve inançlardan vazgeçmedikçe, Tevhid'in en parlak güneşini beraberinde taşıyan İslâmiyet ile birleşip barışmaları mümkün değildir. Bunun için de hepsinin saygı duyduğu İbrahim (aleyisselam)'ın Hanif dininin esasını benimsemek yeterlidir. Nitekim Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e ilgili âyetle O'nun hanif dinine uyması için emir verilmiş bulunuyor. Öyle ki bu, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in getirdiği dini esasların, bütünüyle, yani özü ve mayasıyla İbrahim Peygamber'in dini esasından başkası olmadığını vurguluyor. Sözü edilen iki din mensupları, İbrahim (aleyhisselam) kabul ettikleri ve saygı duydukları gibi, son peygamberi de kabul edip saygı duymaları gerekmiyor mu?

O bakımdan Kur'ân-ı Kerim'in beş ayrı yerinde İbrahim (aleyhisselam)'ın Hanif dini övülmekte ve iki yerinde de O'nun dinine uyulması emredilmektedir.[1]

Bu beş yer dahil, on yerde "hanif" tabiri kullanılır ki, bunu Bakara ve Âl-i İmrân surelerinde yeterince açıklamış bulunuyoruz.

Bütün bu tekrarlardan her biri bize az farkla temel bilgiler vermekte ve İbrahim Peygamber'in dini hakkında silinmeyecek derin izler bırakmaktadır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Yahudi ve Hristiyanların Tevhid inancı doğrultusunda İslâmiyet'e gönül kapılarını açmaları için İbrahim Peygamber'e olan müşterek sevgiye dikkat çekildi.

Aşağıdaki âyetle, Yahudiler Cumartesi konusunda uyarılıyor. Bu günün ibâdete tahsis edilmesinin veya tatile girip dinlenmeye ayrılmasının İbrahim Peygamber'den devam edegelen bir sünnet olmadığına işaret ediliyor.

إِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ ۚ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٢٤﴾

124- Cumartesi (tatil ve ibâdeti) ancak onda görüş ayrılığına düşüp çekişenlere farz kılınmıştır. Şüphesiz ki Rabbin, onların ayrılığa düşüp çekiştikleri şey hakkında kıyamet günü aralarında hükmedecektir.

İLGİLİ HADİSLER

"Bizler (ümmet olarak yeryüzüne çıkarılan) son ümmetiz. Kıyamet gününde ise, (diğer ümmetlerin) önünde bulunacağız. Ne var ki, onlara bizden önce kitap verilmiş ve onda ayrılığa düşmüşlerdir. Bize ise, kitap onlardan sonra verilmiştir. İşte bu (cuma günü) onlara farz kılınan bir gündü. Onda ayrılığa düştüler. Allah bizi bu güne eriştirdi. O bakımdan onlar bu günde bizi izlediler: Yarın (cumartesi) Yahudile-

1 Bakara suresi:130,135- Âl-i İmrân suresi:95 - Nisa Suresi:125 - En'âm suresi:161 ve Nahl suresi:123

re, yarından sonrası (pazar) da Hristiyanlaradır."[1]

"Allah bizden önceki (ümmet)leri cumadan saptırdı. Böylece Yahudilere cumartesi, Nasârâ'ya pazar günü belirlenmiş oldu.

Allah bize (yardımıyla) geldi, bizi cuma gününe (lâyık görüp) eriştirdi. O nedenle cuma, cumartesi, pazar (ibâdet günleri olarak oluşup) belirlendi.

Böylece kıyamet gününde onlar bize tabi olacaklar. Bizler de dünya ehlinin sonuncu (ümmetiyiz). Kıyamet gününde ise, önde gelenleriyiz.

Diğer halklar (ümmetler, milletler, kavim ve topluluklar)dan önce bunlar (Yahudi ve Hristiyanlar) arasında (sözü edilen günler hakkında ihtilâfa düşmeleri ele alınıp) hükme bağlanmış olacak."[2]

İbrahim Peygamber'e çok bağlı bulunduklarını ve birçok âdetleri ondan tevarüs ettiklerini iddia eden Yahudilerin bu ve benzeri sözlerinin gerçeğe uymadığı konu ediliyor. Nitekim İbrahim (aleyhisselam), Hanif dininde cumartesi gününe bir özellik verilmediği bilinmektedir. İlgili âyetle bu konu üzerinde durularak şu bilgiler veriliyor:

Musa (aleyhisselam), İsrâiloğulları'na, "Bundan böyle cuma gününe özellik tanıyıp o gün iş işlemeyin, sadece ibâdetle değerlendirin" diye emretmişti. İsrâiloğulları ise, Allah'ın göklerin ve yerin yaratmasını bitirdiği cumartesi gününün ibâdete ayrılmasında ısrar etmişlerdi. Bunun üzerine Allah (celle celaluhu), Musa (aleyhisselam)'a: "Mademki cumartesi üzerinde ısrar ediyorlar, o günü onların dinlenme ve ibâdetine ayır" diye emretmiştir.

Sonra İsa (aleyhisselam), cuma gününü kendilerine ayırmak istemişti. Havariler ona: "Yahudilerin bayramının bizim bayramımızdan sonra gelmesi hoşumuza gitmiyor. Bizimkinin onlarınkinden sonra gelmesini daha uygun görüyoruz" demişlerdi. İsa (aleyhisselam) onları kırmayıp pazar gününü seçmiştir.

Sonra Allah (celle celaluhu), cumayı Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) ümmetine vermiştir. Ama Yahudiler cumartesini, Hristiyanlar da pazarı

---

1 Buhari/Vüdu': 68, Cumua: 1, 12, Diyât: 15, Enbiya: 54, Eyman: 1, Rüya: 40, Tevhid: 35 - İbn Mâce/İkamet: 78 - Müslim/Cumua: 19, 22 - Nesâi/Cumua: 1 -Darimi/Mukaddeme: 8

2 Müslim/Cumua: 22, 23 - Nesâi/Cumua:. 1 - İbn Mâce/İkamet: 78

daha faziletli görüp bir takım yersiz iddialar ortaya atmışlardır.[1]

İşte bütün bu ayrılıkları, farklı tesbit ve görüşleri, düşünce ve duygular arasındaki uyuşmazlığı Allah kıyamet gününde çözüp haklıyı haksızdan, doğruyu eğriden ayıracak ve cuma gününün nasıl ta'zime lâyık kılındığını ortaya çıkaracaktır.

Cumartesi Gününe Mahsus Kısıtlamalar

Yahudilerin birçok ilâhi emirlere aykırı hareket etmeleri ve helâl, haram konusunda ölçüyü kaçırmaları; ayrıca insan haklarına tecavüz etmeleri, yasaklandığı halde faiz yemeleri sebebiyle Cenâb-ı Hak onları bir başka sınavdan geçirmek, daldıkları gafletten uyanmalarını sağlamak için cumartesi gününe mahsus birtakım kısıtlamalar koymuştur. Kur'ân-ı Kerim'in tam beş yerinde bu konu az değişik anlatım ve hükümlerle anlatılmaktadır. Yahudiler konulan kısıtlamalara da riâyet etmemişler ve cumartesi gününde iş işlemek, balık avlamak yasaklandığı halde, kendilerine göre bir takım yorumlarda bulunup kıyıya doğru akın eden balıkları avlamaktan kendilerini alamamışlardı.

İlgili 124. âyetle hem Müslümanlara bilgi veriliyor, hem de Yahudiler uyarılıyor.[2]

Tevrat'ta da cumartesiyle ilgili hem ta'zime, hem kısıtlamalara beş altı yerde temas edilmiştir. Bunlardan bir kısmını, bilgi edinilsin diye naklediyoruz:

"Altı gün iş işlenilecek; fakat yedinci günde tam rahat Sebti, mukaddes toplantıdır; hiçbir türlü iş işlemeyeceksiniz. Bütün meskenlerinizde Rabbe Sebttir."[3]

"Ve İsrâiloğulları çölde iken Sebt gününde odun toplayan bir adam buldular. Ve onu odun toplamakta bulanlar, kendisini Musa ile Harun'un ve bütün cemaatin yanına getirdiler. Ve onu hapsettiler, çünkü ona ne yapılacağı bildirilmemişti. Ve Rab, Musa'ya dedi: O adam mutlaka öldürü-

1 Müslim/Cumua: 19, 21, 22, 23 - Buhari/Cumua: 1 - Nesâi/Cumua: 1 – İbn Mace/İkamet: 78 - Ahmet: 2/236, 243, 249

2 Bakara; 65 - Nisa: 47, 154 - Araf: 163. âyetlerin tefsirine

3 Tevrat/Levililer: 23/3

lecektir."[1]

"Rab, Musa'ya söyleyip dedi: Sen İsrailoğulları'na söyleyerek de: Benim Sebt günlerimi gerçekten tutacaksınız; çünkü o, sizinle benim aramda nesillerinizce bir alâmettir; ta ki sizi takdis eden Rab ben olduğumu bilesiniz.

Bunun için Sebti tutacaksınız; çünkü size mukaddestir, onu bozan mutlaka öldürülecektir, o günde her kim iş işlerse, o can kavminin içine atılacaktır. Altı gün iş işlenir, fakat yedinci günde Rabbe mukaddes rahat Sebtidir."[2]

Cuma gününe ta'zime gelince:

İslâm, yepyeni bir dünya görüşüyle ortaya çıkan en son dindir. Hayatımızın her safha ve bölümüyle ilgilidir. Allah (celle celaluhu), Cuma gününü dinlenmemize ayırmamış, o günde tatil yapmamızı, iş işlememizi emretmemiştir. Sadece bu kutsal sayılan günü, camilerde bir araya gelmek suretiyle değerlendirmemiz; ibâdet, duâ, hayır, iyilik etmemiz ve hısımlarla, dostlarla yakın ilgi kurmamız istenilmiştir.

O halde cumartesi gününde Yahudiler için konulan yasaklar, getirilen kısıtlamalar, İslâmiyet'in kutsal tanıttığı cuma gününde söz konusu değildir. Bu nedenle Cuma suresinde cuma namazı kılındıktan sonra yeryüzüne yayılıp Allah'ın insanlara hazırladığı rızıklardan -çalışmak suretiyle-nasibimizi aramamız emredilmiştir.

Böylece İslâm'ın, hayatı her günüyle hareket halinde değerlendirmemizi, ibâdet ve taatle, iyilik ve faziletle süslememizi tavsiye ettiği kesinlik kazanıyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle, cumartesi gününün kutsallığı ve ondaki yasaklarla kısıtlamaların sadece Yahudilere has olduğu konu edildi. İslâmiyet'in son din olarak insanlığa gönderilmesiyle artık o tür ta'zimlerin kaldırıldığına işaretle, Müslümanların cuma gününü cumartesine benzetmemeleri hususuna kapalı atıf yapıldı.

Aşağıdaki âyetle, Allah'ın insanlara son mesajı olan Kur'ân'ı ve İslâmi-

1 Tevrat/Sayılar: 15/32-36

2 Tevrat/Çıkış: 31/12-15

yet'i yayıp tebliğ etmede uygulanacak metot açıklanıyor. Dini konularda ihtilâfa düşülmemesine işarette mü'minlerin çok dikkatli olmaları isteniliyor.

اُدْعُ اِلٰى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِى هِىَ
اَحْسَنُ ۚ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهٖ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿١٢٥﴾

125- Rabbin yoluna hikmetle ve güzel öğütle çağır; onlarla en güzel (ölçü ve usul ne ise ona göre) mücâdeleni sürdür. Şüphesiz ki Rabbin kendi yolundan sapanları daha iyi bilir ve O, doğru yolda olanları da en iyi bilendir.

İLGİLİ HADİSLER

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz,

"Din nasihattir" diye buyurdu ve bu cümleyi üç defa tekrarladı. Ashab-ı Kiram: "Kime nasihattir?" diye sordular. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle cevap verdi:

"Allah'a, Peygamberine, Müslüman liderlere ve Müslümanların hepsine."[1]

"Sizden kim bir kötülük görürse, onu eliyle gidersin. Buna gücü yetmezse, diliyle gidermeye çalışsın. Buna da gücü yetmezse, kalbiyle gidermeye (düşünüp çare bulmaya) çalışsın ki bu, imânın en zayıf tarafıdır."[2]

İrşat ve Davetin Üç Yolu

Kur'ân ilgili âyetle, ilâhi hikmet gereği, vaaz, irşat ve hakka davetin metot ve yöntemini veriyor ve bu çok önemli konuyu üç madde halinde özetliyor.

Âyetin açık anlatımından, hitap edilmek istenen insanların üç grupta düşünülmesinin ve her birine ne ölçüde hitap edilmesinin gereği üzerinde durulduğu anlaşılıyor:

1 Buhari/İman: 42 - Müslim/İman: 95 - Ebu Dâvud/Edeb: 59 - Tirmizi/Birr: 17 - Nesai/ Beyat: 31, 41 - Darimi/Rikak: 41 - Ahmed 1/351, 2/297, 4/102, 103

2 Ebu Dâvud/Salat: 242, Melahim: 17 - İbn Mace/İkame: 155, Fiten: 29 - Ahmed: 3/10, 52

1- Allah yoluna hikmet ile,

2- Güzet öğütle çağır.

3- En güzel ve ölçü düzeyinde mücadeleni sürdür.

Birinci madde, entelektüel grubu Allah yoluna hikmetle davete yöneliktir.

Çünkü burada gecen "hikmet" kelimesi şu manaları taşımaktadır:

a) Doyurucu, ikna' edici, aynı zamanda -karşısındakinin kültür seviyesine göre- bilimsel ölçüde delillerle.

b) Gerçeği yansıtır mahiyetteki belgelerle.

c) İnsanlara yarar sağlayacak, akıllara ışık tutacak, vicdanlarını harekete geçirecek misallerle.

İkinci madde, sağlam karakterli, doğru huylu, yatışkan kalpli, zarif ve duyarlı vicdanlı halk tabakasını Allah yoluna, güzel, tatlı, çekici ve doyurucu öğütlerle davete yöneliktir.

Ne yalnız Cehennem ile korkutmak, ne de yalnız Cennet ile avundurmak; korku ile ümit arasında dengeli bir hava oluşturup ruh ve vicdanları serinletmeyi ihmal etmemek bu davetin bir parçasını oluşturur.

Üçüncü madde, dini eğitimden uzak, yabancı kültürün tesiri altında kalıp dine, dindara saygı duymayan; üstelik yıkıcı, bozucu faaliyetlerde bulunan inkarcı veya çok şüpheci inatçılarla günün şartlarını, sosyal yapının özelliklerini, muhatabın tutum ve dayanaklarını dikkate alarak sistemli, seviyeli, şuurlu bir mücadele yöntemi ortaya koymaya yöneliktir.

Müfessir Fahreddin er-Râzi, ilgili üç metodu şöyle açıklamıştır:

Birincisi, kesin deliller, şüpheden uzak bilgi ve inanç veren hüccetlerdir. Buna "hikmet" denilir.

İkincisi, zanni belirtiler, doyurucu delillerdir. Buna "güzel öğüt" denilir.

Üçüncüsü, misaller getirmektir. Buna "mücadele" denilir ki, bunların hepsini Rab sıfatının eğitici, geliştirip yönlendirci doğrultusunda yürütmemiz istenmektedir.

Konuşma Tekniği

Kur'ân-ı Kerim bu âyetle, ayrıca konuşma tekniğine de işarette bulunmakta, güzel, tesirli söz söyleme becerisinin lüzumunu belirtmekte ve insanları irşat ile görevlendirilen veya buna istekli çıkan kişilerde bu özelliğin aranmasını ilham etmektedir. Biz buna "Söz söyleme sanatı" da diyebiliriz.

O halde Kur'ân'ın ışığı altında söz söyleme, güzel konuşma tekniğini şu maddelerle özetleyebiliriz:

1- Kelimeleri telâffuz ederken dikkatli olmak, harfleri mahreçlerinden çıkarmaya özen göstermek,

2- Kelime haznesini devamlı zenginleştirmek,

3- Bunun için de, bilerek, anlayarak çok okumak, lüzumlu kısımları not etmek.

4- Çok rahat bir davranış içinde bulunmak, karşısındakine hep güven telkin eder ölçüde vakur ve nazik olmak,

5- Kendine güvenmek, konuya çok hâkim bulunmak,

6- Düzenli konuşmaya özen göstermek, mümkün olduğu nisbette kısa cümleler kullanarak konunun rahat anlaşılmasını sağlamak,

7-Bazen akla ve mantığa, bazen duygu ve düşünceye seslenip inandırıcı şekilde malzeme vermek,

8- Konuşurken et, kol, göz ve ağız hareketlerine dikkat etmek; mimikleri kontrol altında tutmak,

9- Ses tonunu çok iyi ayarlamak, çok önemli bölümleri işlerken sesi biraz yükseltmek, çok geçmeden hemen alçaltıp normal ölçüde tutmak ve dikkatleri daha çok toplayabilmek için de, uygun misaller getirmek, ancak misal getireceğini ifade ettikten sonra az bir duraklamada bulunmak,

10- Konuyu plânlı biçimde yavaş yavaş genişletmek ve dikkatleri dağıtmamak için sürükleyici, zincirin halkaları gibi irtibatlı ve düzenli konuşmak,

11- Bıkkınlık vermeden, dinleyenler konuşulanın tam tesirine girdiği vakti seçip konuşmayı bağlayıp kesmek,

12- Asıl temayı, ana fikri sona bırakıp öylece dinleyicileri sabırsızlandırmak bu cümledendir.

Konuşmada Ses Ayarı

Bu da, az yukarıda kısmen belirttiğimiz gibi, tesirli olabilmek için çok lüzumludur. Doğuştan ses tonu uygun olanlar da, olmayanlar da konuşurlarken seslerini ayarlamaya muhtaçtırlar.

Aksi halde sözün tesiri düşer. Bunu şöyle özetleyebiliriz:

1- Monoton, yani tek düzen, biteviye konuşmaktan kaçınmak,

2- Heyecan ve helecanlı noktalarda önce sesi yükseltmek ve çok geçmeden normale dönmek, ancak bu arada ağzın lüzumundan fazla açılmamasına dikkat etmek,

3- Önemli bir husus anlatılırken veya bir örnek verilirken onun makul ve mantıki olup olmadığına herhalde dikkat etmek; dinleyenlerin çok garip karşılayacağı ve zihinlerini bulandıracağı misaller getirmemek,

4- Aynı cümle ve kelimeleri sık sık tekrarlamamak,

5-Eeee, Aaa, Hım gibi lüzumsuz ses çıkarmamak, cemaati sıkmamak için önceden çok iyi tesbitlerde bulunmak ve hitap edilecek kişilerin psikolojik yapılarını az da olsa bilmek,

6- Acele konuşmamak, kelime ve cümlelerin anlaşılmasını kolaylaştırmak ve kelimeleri tam telâffuz etmeyi ihmal etmemek,

7- Mikrofon varsa, onu çok iyi ayarlamak, ses tonunu ona göre düzenlemek,

8- Topluma hitap ederken gözleri bir veya birkaç kişi üzerine tutmamak, hepsine bakıyormuş gibi bir ayarlamada bulunmak,

9- Belli şahısların kusurlarını dile getirip dikkatleri onlar üzerinde toplamamak, genel tabirler kullanarak hiç kimseyi rencide etmemek, hayatta olan bir kimseden ismen söz etmemek tesirli olmanın şartlarından bir kısmıdır.

Hitap Edilen Toplumu Çok İyi Tanımak

Bu da diğer hususlar gibi, çok önemlidir. Toplumu çeşitli yönleriyle tanımayan bir mürşit, bir hatip, ya da vaiz pek yararlı olamaz. Hattâ bazen

zararlı bile olabilir.

O nedenle Hakk'a, ahlâk ve fazilete davet edilen toplumun şu yanlarını bilmekte çok yarar vardır:

a) Yaşayış düzenlerini,

b) İnançlarını, saplantılarını,

c) Daha çok hangi, görüş ve düşüncelerin tesirinde kaldıklarını,

d) Psikolojik yapılarını,

e) Kültür seviyelerini,

f) Zaaflarını ve temayüllerini,

g) Ekonomik yapılarını,

h) Bağlı bulundukları ekolü,

i) Daha çok ilgi duydukları konulan önceden tesbit etmekte büyük yararlar söz konusudur.

Mürşidin Görevi

Mürşit ya da dâvetçi ve tebliğatçının veya vaiz ve hatibin görevi, üç ayrı gruba, hangi esas ve metotla hitap edileceğini iyice kavrayıp sırf Allah rızasını elde etme niyetiyle işe başlamaktır. Hidâyet yani doğru yola iletmek Allah (celle celaluhu)'ya aittir. İlgili âyetin son kısmında buna işaret edilmektedir:

"Şüphesiz ki Rabbın kendi yolundan sapanları daha iyi bilir ve O, doğru yolda olanları da en iyi bilendir."

Görüldüğü gibi, Allah'ın dinine, iyi ahlâk ve fazilete hizmet kolay bir iş değildir. Tek kelimeyle peygamberlerin, büyük mürşitlerin, uzman âlimlerin ve sıralanan şartları, özellikleri kendilerinde taşıyan basiretli bilginlerin sanatıdır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle, tebliğ ve irşat makamında olanların, halkı irşat ederken dikkat edecekleri hususlar üç madde halinde belirtildi. Böylece söz söylemenin, olumlu sonuçlar almanın ayrı bir sanat olduğuna işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, insanları Hakk'a davet ederken birtakım zorlukların çıkabileceğine dikkatler çekiliyor. Onun için çok sabırlı olmanın gereği üzerinde durularak, cezaya ceza ile karşılık verilirken de misliyle mukabele etmeyi unutmamamız tenbih ediliyor. Bununla beraber karşılık vermeyip sabretmenin daha hayırlı olduğu bildiriliyor. Sonra da Allah'tan korkup kötülüklerden sakınanlara büyük müjdeler veriliyor.

وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ ۖ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ ﴿١٢٦﴾ وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٧﴾ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ ﴿١٢٨﴾

126- Ceza verecek olursanız, size verilen cezanın misliyle cezalandırın. Ama eğer (bu hususta) sabrederseniz, andolsun ki bu, sabredenler için daha hayırlıdır.

127- Sabret, senin sabrın ancak Allah'ın yardımı iledir. Onların (inkârda inat etmelerine) üzülme; kurdukları hile ve tuzaktan dolayı telaşlanıp sıkıntıda kalma.

128- Şüphesiz ki Allah, korkup (fenalıklardan; zulüm ve tecâvüzden) sakınanlarla ve bir de iyiliği huy edinenlerle beraberdir.

İNİŞ SEBEBİ

Bu âyetler Medine'de Uhud şehitleri sebebiyle inmiştir. Olayın iç yüzü şöyle cereyan etmiştir:

Uhud Savaşı sona erince, Müslümanlar şehit edilen kardeşlerini savaş alanından toplamaya başladılar; ancak manzara çok feciydi; yürekler dayanacak gibi değildi. Mekke'nin gözü dönmüş putperest azgınları, şehit edilen mü'minlerin kulak ve burunlarını kesmiş, gözlerini oymuş, karınlarını deşmişlerdi. Duygularına kapılan mü'minler, "Eğer bir gün Cenâb-ı Hak bizi onların üzerine gönderirse, elbette aynı şeyleri uygulamakta tereddüt etmeyeceğiz" diyerek intikam ateşiyle yanıp tutuştular. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi ve sabretmenin hayırlı olacağı bildirildi.[1]

1 Lübabu't-te'vil: 3/142

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in de, amcası Hz. Hamza (radıyallahu anh)'ın parçalanmış cesedini görünce, müşriklerden otuz kişiyi aynı şekilde parçalayacağına dair yemin ettiği hakkında bazı rivayetler edilmişse de, yapılan ciddi araştırma ve tesbitiere göre, hepsinin zayıf olduğu, delile dayanak olmayacağı anlaşılmıştır. Zira bu konudaki hadis "Mürsel"dir, yani senedinden bir sahabi düşmüştür. O bakımdan senedi muttasıl değildir. Olmayınca da zayıf kabul edilir ve delil olarak alınmaz.

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in duygusal davranıp intikam almaya yemin etmesi kesinlikle düşünülemez. Zira O'nun makam ve mertebesi, bu gibi düşünce ve davranışlardan çok yücedir ve çok temizdir.

Nitekim yukarıdaki âyetler inince, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, intikam hissiyle yerinde duramayan arkadaşlarına: **"Sabrediniz, misillemede bulunmayınız!"** buyurmuştur.[1] Oysa âyetle misliyle ceza vermekte bir sakınca olmadığı belirtilmektedir. Eğer Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in nakledildiği şekilde bir yemini olsaydı, arkadaşlarına **"Sabrediniz, misillemede bulunmayınız,"** diye tenbih eder miydi?

İLGİLİ HADİSLER

"Sana güvenen kimseye emaneti teslim et. Sana hıyanet edene sen hıyanette bulunma!"[2]

Âliye kabilesinden bir adam Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gelerek dedi ki:

- Ya Rasulallah! Bu dinde en zor ve en kolay olan şeyi bana haber ver.

Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona şöyle buyurdu:

- **Bu dinde en kolay olan şey, Lâ ilahe illallah, Muhammedün Abduhü ve Rasulühü, şehadetidir. En zor olanı ise, emânettir. Zira emânete (riâyet etmeyenin) dini de, namazı da, zekâtı da yoktur (yani makbul değildir).**[3]

"Allah, kıyamet gününde insanları toplayıp bir araya getirdiği zaman, ahdini bozan, hıyanet eden herkes için bir bayrak yükseltilir ve şöy-

1 İbnKesir: 2/592

2 Dârekutni

3 Hafız Bezzar: Hz. Ali (radıyallahu anh)'den

le denilir: Bu, falan oğlu falanın hıyanet ve vefasızlığıdır."[1]

İslâm'ın Yüceliği

İslâm: Selâmet, güven, rahmet, şefkat ve huzur dinidir. Kinle yoğrulmuş intikama asla cevaz vermez. Gerektiğinde misillemeye imkân tanır, ama sabırlı olmayı hemen tavsiye eder. Çünkü Allah'a dosdoğru imân eden bir mü'min intikam, kin, fırsat kollama gibi duygusallıktan ve cehaletten kaynaklanan düşüncelerden çok yücedir. Onun her adımı Allah için, her sözü ilâhi rızaya erişmeye yöneliktir.

İslâm, kan dökmek için değil, dökülen kanlara bir son vermek için seçilip indirilmiştir. İnsanları kahretmek için değil, hayat ve huzur vermek için Allah'ın insanlığa son mesajı olma özelliğinde geniş rahmettir.

İslâm, kin ve düşmanlık ateşini yakmak veya körüklemek için değil, onu söndürmek için insanlığa yönelmiş ve bütün milletleri kıyamete kadar muhatap edinmiştir.

Zira Allah (celle celaluhu) kendisinden korkup kötülüklerden sakınanlara ve bir de iyiliği, yararlı olmayı huy edinenlere yakındır ve onlarla beraberdir.

Hadis âlimlerinin ileri gelenlerinden İbn Huzayme (H: 223-311/M: 837-923) son saatlerini yaşıyordu. Dostlarından biri ona yaklaşıp, "Bana tavsiyede bulun" dedi. O da ona: "Aziz dostum! Malım yok ki vasiyet edeyim. Param yok ki, seni vasi tayin edeyim. Ama sana Nahl suresinin son iki âyetini tavsiye ederim" diye cevap verdi.

Buna yakın bir vasiyetin de ünlü bilgin Herem b. Hayyan tarafından yapıldığı rivayet edilir.

İbret ve hikmet dolu olan Nahl suresini bitirirken, tefsirini bize kolaylaştırıp nasip eden Allah'a, canlıların nefesleri sayısınca hamd-u senalar; tek ilham ve irfan kaynağımız olan rahmet peygamberi Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e ve âline ağaçlardaki yapraklar sayısınca Salat-ü selâmlar olsun.

Allah bize yeter ve O ne güzel vekildir!

---

1 Buhari/Cizye: 22, Edeb: 99, Hiyel: 9, Fiten: 21 - Müslim/Cihad: 8, 10, 17 - Ebu Dâvud/Cihâd: 150 - Tirmizi/Siyer: 28, Fiten: 26 - İbn Mâce/Cihad: 42

17. SURE

İSRA SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
111	533	3460

İSRA SURESİ

Sure, ismini, taşıdığı "isrâ" ve "mi'rac" olayından alır.

İlim adamlarının çoğuna göre, Mekke'de inmiştir. İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayete göre: 73. âyetten 76. âyete kadar olan bölümü Medine'de, geriye kalan kısmı Mekke'de inmiştir. Katade de aynı görüş ve tesbiti izhar etmiştir.

Mukatil'e göre: 60, 73, 74, 80, 107. âyetler dışında, tamamı Mekke'de inmiştir.

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

1- Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in Mi'rac gecesi, Mekke'den Beytü'l-Makdis'e olan yolculuğu anlatılır.

2- İsrâiloğulları'nın yükselme ve alçalma devirleri konu edilerek birtakım yönlendirici misaller verilir.

3- Müslüman ülkeler, İsrâiloğulları'nın sık sık işledikleri hataları işlememeleri için uyarılır.

4- Göklerde ve yerde bulunan her şeyin Cenâb-ı Hakk'ı tesbih ve tenzih ettiklerine dikkatler çekilir.

5- Öldükten sonra dirilip ikinci hayatın başlayacağına ve onunla ilgili delillere yer verilir.

6- Allah'ı bırakıp birtakım cisimleri ilâh sayan veya öyle kabul eden müşrikler kınanır, iddiaları birtakım açık belgelerle reddedilir.

7- Putperestlerin ısrarla istedikleri mu'cizeninin dirilmemesinin sebep ve hikmeti üzerinde durulur.

8- Meleklerin Âdem (aleyhisselam)'a secde etmesi, İblis'in ilâhi emre uymayarak secde etmekten kaçınması, insana gösterilen ilâhi iltifatın tecellisi olduğu ilham edilir.

9- Allah'ın kullarına olan nimetlerine parmak basılarak o hususta çok duyarlı olmamız istenilir.

10- Müşriklerin birtakım arzu ve isteklerine. Peygamber (sallallahu aley-

hi ve sellem) Efendimiz'in de uymasını teklif ettikleri konu edilerek, İslâm'ın başkalarına uymak için değil, uyulmak için gönderilen son mesaj olduğuna işaret edilir.

11- Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gece kalkıp namaz kılması ve ibâdet etmesi hakkında verilen emir açıklanır.

12- Kur'ân-ı Kerim'in başlı başına bir mu'cize olduğu üzerinde durularak her âyetini dikkatle incelememiz istenilir.

13- Hak ile bâtılın sürtüşme ve tartışması konu edilirken, Musa (aleyhisselam) ile Fir'avn kıssasından bazı önemli safhalar misal verilir.

14- Kur'ân-ı Kerim'in parça parça indirilmesinin hikmetine atıf yapılarak konu üzerinde iyi düşünmemiz tavsiye edilir.

15- Sonra da tevhid inancının sapasağlam ayakta durmasının lüzumu belirtilerek Allah'ın çocuk edinmekten, yardımcı bulundurmaktan münezzeh olduğu hatırlatılır.

İsrâ Suresinin Bir Önceki Sure ile Olan Bağlantısı

a) Nahl suresinde Yahudilerin cumartesi günü hakkında görüş ayrılığına düştükleri belirtilir. İsrâ suresinde ise, cumartesine ta'zim edenlerin şeriatından söz edilir.

b) Nahl suresinde İslâm'a karşı aşırı kin ve düşmanlık gösteren müşriklerin azgınlık ve taşkınlıklarına karşı sabredilmesi, bu yüzden üzüntüye kapılınmaması ve göğüslerin daralmaması emredilir. İsrâ suresinde ise Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in kadr-u kıymetinin, şeref ve itibarının Allah yanındaki yüceliğinden bahsedilir. Böylece kâfirlerin hiçbir azgınlığının bu şerefe leke süremeyeceğine işaret edilir.

c) Nahl suresinde, genel anlamda birçok nimetlere dikkatler çekilir. İsrâ suresinde ise, nimetlerin önemli bir kısmından özel surette söz edilir.

d) Nahl suresinde balda şifa bulunduğu konu edilir. İsrâ suresinde ise, Kur'ân'ın şifa ve rahmet olduğu belirtilerek birinde maddi, diğerinde manevi şifânın yer aldığı hatırlatılır.

e) Her iki surede de Mekke döneminin o netameli günlerinden yer yer pasajlar verilir ve Mi'rac olayıyla artık o dönemin yakında kapanacağına işaretle İslâmiyet'in pek yakında başarıya erişeceği ve o nedenle bağrı yanık mü'minlerin küfrün tazyikinden kurtulacağı müjdelenir.

١٧ سُورَةُ الْإِسْرَاءِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ
الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا ۚ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿١﴾

1- Kulu (Muhammed'i) gecenin bir bölümünde -kendisine bir kısım âyetlerimizi (kudretimizi yansıtan belgelerimizi) göstermek için- Mescid-i Harâm'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah (bütün noksanlıklardan) yücedir, münezzehtir. İşiten ve gören O'dur.

İLGİLİ HADİSLER

Enes b. Mâlik (radıyallahu anh) anlatıyor:

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in gece yolculuğunda, Kabe'de uyuduğu bir sırada kendisine bu hususta vahiy inmeden önce üç melek geliyor. Onlardan biri, "Hangisidir o?" diye soruyor. İkincisi, "O, onların en hayırlısıdır!" diye cevap veriyor. Üçüncüsü ise, "hayırlı olanı yakalayın" diyor. O gece Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) melekleri görmüyor. Diğer bir gece yine melekler geliyorlar. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ise kalbi (onları) görüyor, gözleri uyuyor. Çünkü O'nun kalbi uyumaz. Zaten peygamberler hep öyledirler: Gözleri uyur, ama kalpleri uyumaz. Melekler ikinci gece O'nunla hiç konuşmadan kendisini alıp Zemzem Kuyusu'nun yanına götürüyorlar. Onlardan Cibril, ilgilenerek Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in göğsünü yarıyor, içini boşaltıp kendi eliyle Zemzem dökerek yıkayıp iyice temizliyor. Sonra altından bir leğen ve içinde altından bir tas getiriyor ki, bu kaplarda imân ve hikmet bulunuyordu. Onu Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in, boyun damarlarına ulaşıncaya kadar (kalbine) boşaltıyor. Göğsünü kapattıktan sonra O'nu alıp Dünya Seması'na yükseltiyor. Göğün kapılarından birini çalıyor. Gök ehli, "kimdir o?" diye sesleniyorlar. "Ben Cebrail'im." diyor. "Yanındaki kim?"

diye soruyorlar. O da: "Muhammed'dir." diyor. Gök ehli: "O, peygamber olarak gönderildi mi?" diye soruyorlar. Cibril de: "Evet." diyor. Gök ehli: "O'na merhaba ve hoş geldi diyoruz" söyleyerek birbirlerini müjdeliyorlar. Çünkü göklerin, Allah'ın Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) ile yeryüzünde neyi irâde ettiğini, kendilerine bildirmedikçe bilemezler.

Birinci gökte Âdem (aleyhisselam) ile buluşuyorlar. Cibril, "Bu senin baban Âdem'dir" diyor. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) Âdem'e selâm veriyor. O da O'nun selâmını alıp cevaplıyor ve "Evlâdıma merhaba, hoş geldin. Ne güzel evlâtsın sen!" diyor.

Bu arada Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) gökte akmakta olan iki ırmak görüyor ve "Bunlar nedir ya Cibril!?" diye soruyor. O da, "Nil ile Fırat'ın aslı (maddesi veya benzeri) dir" diyor. Böylece gökte bir süre yol aldıktan sonra üzerinde inci ve zebercedden bir saray bulunan başka bir ırmağa rastlıyor. Eliyle ırmağa dokununca, onun çok güzel misk kokulu bir ırmak olduğunu görüyor. "Bu nedir ya Cibril!?" diye soruyor. O da; "Rabbinin sana hazırladığı Kevser'dir" diyor.

Sonra melek Cebrail, Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ile beraber ikinci göğe yükseliyorlar. Birinci gökteki melekler gibi, onlar da, "Bu kim?" diye soruyorlar. "Ben Cibril'im!" diyor. Onlar: "Beraberindeki kim?" diye soruyorlar. "Muhammed'dir." diyor. Onlar: "O, peygamber olarak gönderildi mi?" diye soruyorlar. Cebrail, "Evet gönderildi" diyor. Melekler: "O'na merhaba, hoş geldin" diyorlar. Sonra üçüncü göğe yükseliyorlar. Orada da, birinci ve ikinci göklerdeki sorular soruluyor. Sonra dördüncü göğe yükseliyorlar. Aynı sorular orada da soruluyor. Sonra beşinci göğe yükseliyorlar. Orada da benzeri şeyler soruluyor ve altıncı göğe yükseliyorlar. Orada da aynı şeyler soruluyor. Sonra yedinci göğe yükseliyorlar. Orada da benzeri şeyler soruluyor.

Her gökte peygamberlerden birkaç tanesi bulunuyor ki, Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) onları bir bir isimleriyle andı. Onlardan İdrise ikinci gökte, Harun'a dördüncü gökte, bir diğerine -ki ismini hatırlıyamadım- beşinci gökte rastlıyor. İbrahim'e ise altıncı gökte, Musa'ya yedinci gökte rastlıyor. Bu da Musa'nın ilâhi kelâmla üstün tutulmasının belirtisidir. Nitekim vaktiyle Musa, "Rabbim! Bir başkasını benim üzerime yükselteceğini sanmıyorum" demişti.

Sonra Melek Cibril, Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'le beraber yedinci göğün üstüne yükseliyorlar ki, oraları Allah'tan başkası bilmez. Tâ ki, Sidretü'l-Münteha'ya geliyorlar. Cebbar olan Rabbü'l-İzzet (rahmetiyle) yaklaşıyor ve (kudretini, azametini) sarkıtıyor. Öyle ki iki yay ya da daha az bir mesafe kalıyor.

Allah, Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e bu makamda vahyettiğini vahyediyor ve bu arada Peygamberimizin ümmetine bir gün, bir gecede (kılınmak üzere) elli vakit namaz farz kılıyor. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) oradan inerken Musa ile karşılaşıyor -ki ben Musa olduğunu sanıyorum- Musa: "Ya Muhammed! Rabbin sana ne gibi ahidde bulundu?" diye soruyor. O da:

"Bir gün, bir gecede elli vakit namaz." diye cevap veriyor. Bunun üzerine Musa: "Ümmetinin buna gücü yetmez. Dön de Rabbinden hafifletmesini iste!" diyor. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) melek Cebrail'e dönüp işaretini bekliyor. O da: "Evet, dilersen Rabbine yüksel" diyor. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) bulunduğu yerde:

"Ya Rabbi! Bunu hafiflet. Çünkü ümmetimin buna gücü yetmez" diyor. Allah on vakit kaldırıyor. Sonra Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), Musa'ya dönüyor -ki Musa olduğunu sanıyorum-, derken gide gele bu namazı beş vakte düşürüyor. Musa yine: "Ya Muhammed! Vallahi bundan daha az bir namazı İsrâiloğulları'na teklif ettim, gevşeklik ve zaaf göstererek terkettiler. Oysa senin ümmetin beden, kalp, göz ve kulak bakımından daha kudretli değildirler. Rabbine dön de bunun hafifletilmesini iste" diyor. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) yine Cibril'e dönüp işaretini bekliyor. Cibril bunu uygun karşılıyor ve Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) tekrar durumu Rabbine arz ediyor:

"Ya Rabbi! Ümmetimin bedenleri, kalpleri, gözleri ve kulakları daha kuvvetli değildirler. Beş namazı hafiflet" diye istekte bulunuyor. Bunun üzerine Cenabı Hak:

- Ya Muhammed! diye sesleniyor. O da:

- **Buyur Rabbim! Emrine hazır bekliyorum,** diyor. Allah:

- Artık söz benim yanımda değişmez. Bu, Ümmü'l-Kitap'ta farz kılındığı gibidir. Her iyilik on misliyle karşılık görür. Namaz, Ümmü'l-Ki-

tap'ta elli (vakit)dir ve beş (vakit) namaz olarak sana farz kılınmıştır.

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), Musa (aleyhisselam) döndüğünde, Musa (aleyhisselam) soruyor:

- Ne yaptın, ya Muhammed? O da:

- **Rabbim hafifletti: "Her iyilik on misliyle karşılık görür"** buyurdu, diye cevap veriyor Musa (aleyhisselam) O'na:

- Ben bu konuda daha azıyla İsrâiloğulları'nı denedim, yapamadılar, terk ettiler. Sen Rabbine dön de hafifletilmesini dile, diyerek öneride bulunuyor. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) O'na şöyle diyor:

- **Ya Musa! Andolsun ki, Rabbımdan utandım. Artık bu hususta istekte bulunamam.** Musa (aleyhisselam):

- Öyle ise, Allah'ın ismiyle yeryüzüne in! diyor. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) de o halden sıyrılıp kendine gelince, kendini Mescidü'l-Haram'da buluyor."[1]

Aynı olayı Ahmed b. Hanbel yine Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)'den şöyle naklediyor:

"Bana Burak getirildi. Beyaz bir hayvandı; merkepten biraz büyük, katırdan biraz küçük idi. Ön ayağını (adımım) gözünün görebildiği mesafenin sonuna kadar atıyordu. Ona bindim, Beytü'l-Makdis'e vardım. Peygamberlerin kendi bineklerini bağladıkları halkaya bağladım. İçeri girip iki rekât namaz kıldıktan sonra dışarı çıktım. Cebrail, birinde şarap, diğerinde süt dolu iki kap sundu. Ben sütü seçtim. Cebrail bana: "Fıtratı seçtin" dedikten sonra benimle birlikte Dünya göğüne yükseldi. Kapının açılmasını istedi. "Kimsin?" denildi. O da "Cibril'im" dedi. "Yanındaki kim?" denildi. "Muhammed'dir" dedi. Bunun üzerine: "O'na peygamberlik gönderildi mi?" denildi. O da: "Evet gönderildi" diye cevap verdi. Kapı açıldı. Âdem (aleyhisselam) ile karşılaştım. Bana "merhaba!" dedi ve hayır ile duada bulundu. Sonra ikinci göğe yükseldik. Aynı sorular ve cevaplar orada da tekrarlandı. Kapı açıldı. İki teyze oğlu Yahya ve İsa Peygamberler'le karşılaştım. İkisi de bana "merhaba!" deyip hayırlı duada bulundular. Sonra üçüncü göğe yükseldik. Aynı sorular soruldu,

1 Buhari/Kitabu't-Tevhid; Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)den

cevaplar verildi. Kapı açıldı. Yusuf Peygamber'le karşılaştım. Güzelliğin yarısı ona verilmiştir. Bana "merhaba!" dedi ve hayır ile duada bulundu. Sonra dördüncü göğe yükseldik. Yine aynı sorular soruldu, cevaplar verildi. Kapı açıldı. İdris Peygamber'le karşılaştım. O da bana "merhaba!" dedi ve hayır ile duâ etti. Sonra beşinci göğe yükseldik. Aynı sorular soruldu ve cevaplar verildi. Kapı açıldı. Harun Peygamber'le karşılaştım. O da bana "merhaba!" dedi ve hayır ile duada bulundu. Sonra altıncı göğe yükseldik. Aynı sorular soruldu, cevaplar verildi. Kapı açıldı. Orada Musa Peygamber'le karşılaştım.

O da bana "merhaba!" dedi ve hayır ile duada bulundu. Sonra yedinci göğe yükseldik. Kapıda aynı sorular soruldu ve cevaplar verildi. Kapı açıldı. İbrahim Peygamber'le karşılaştım; sırtını Beytü'l-Ma'mur'a dayamış duruyordu. Her gün yetmiş bin melek oraya giriyor, ama bir daha dönmüyorlardı. Sonra Sidretü'l-Münteha'ya yükseldik. Bu(radaki) ağacın yaprakları fil kulağına, meyveleri de dağın tepesine (veya asma altına konulan payendeye) benziyordu. İlâhi emirlerden (onun tecellilerinden, o meyveler) yere düşecek gibi oluyor ve rengi değişiyordu. Allah'ın hiçbir kulu onun (ağacın ve meyvesinin) güzelliğini anlatamaz. Cenâb-ı Hak, bana vahyettiğini etti ve üzerime elli vakit namaz farz kıldı."

Yukarıdaki hadiste belirtildiği gibi. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in, Musa (aleyhisselam) ile görüşüp hafifletilmesi hususundaki dileği anlatılarak konuya devam edilir.[1]

Buna yakın bir üçüncü rivayeti ise, Müslim, Şeybar b. Feruh tarikiyle nakletmiştir.

Beyhaki diyor ki: "Hadislerin siyakından, Mi'rac olayının İsrâ Gecesi meydana geldiği anlaşılıyor. Şüphesiz ki, en doğru tesbit de budur. Çünkü İsrâ olayı, Mescidü'l-Haram'dan Beytü'l-Makdis'e kadar cereyan etmiştir, Oradan göklere ve ötesine yükselmek ise, Mi'rac olayıdır."

Ahmed b. Hanbel'in Abdurrezzak tarikiyle yaptığı rivayete göre, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"İsrâ gecesi, Burak'ı eyerlenmiş bir halde bana getirdiler. Ağzına gem vurulmuştu. Sırtına binilmek istenince zorluk çıkarıyordu. Bunun

1 Müsned-i Ahmed: Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)den

üzerine Cibril ona: "Seni bu harekete iten nedir? Allah'a andolsun ki, sana Muhammed'den -Allah yanında- daha iyi ve kadri yüce bir kimse binmemiştir." Deyince, Burak terledi."[1]

Mi'rac olayında temsili gerçekler:

"Rabbim beni Mi'rac olayı ile yukarılara yükseltince, tırnakları bakırdan bir topluluğa rastladım. Tırnaklarıyla yüzlerini ve göğüslerini tırmalayıp tahriş ediyorlardı. Cebrail'e, "bunlar kimlerdir?" diye sordum. "Bunlar insanların etlerini yiyen ve onların namusuna tecavüz edenlerdir" diye cevap verdi."[2]

Buhari'nin Ebu Zer (radıyallahu anh) hadisinden naklen yaptığı rivayette deniliyor ki:

"Mekke'de bulunduğum bir sırada evimin damı yarıldı ve Cibril indi. Göğsümü yardı, zemzem suyu ile yıkadıktan sonra içi, hikmet ve imân dolu altından bir leğen getirdi, göğsüme boşalttı. Göğsümü kapadıktan sonra elimden tutup Dünya göğüne yükseldik. Göğün kapısına geldiğimizde, Cebrail, gök bekçisine: "Kapıyı aç!" dedi. "Kimsin?" diye sorunca, "Cibril'im" dedi. "Beraberinde kim var?" dedi. O da: "Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)." diye cevap verdi. "O'na peygamberlik gönderildi mi?" diye sordu. O da: "Evet" dedi. Kapı açılıp Dünya göğünde ilerlerken, oturan bir adamla karşılaştık, sağında bir karartı, solunda da bir karartı vardı. Sağına bakınca tebessüm ediyor; soluna bakınca ağlıyordu. Beni görünce: "Salih evlâda, hayırlı peygambere merhaba!" dedi. Cibril'e: "Bu adam kim?" diye sorduğumda, "Adem Peygamberdir. Sağındaki ve solundaki karartılar, onun zürriyetinin zerreleridir. Sağındakiler Cennet, solundakiler Cehennem ehlidirler."dedi.[3]

Hadisin geriye kalan kısmı, yukarıda naklettiğimiz diğer iki hadisteki kısımlar gibidir.

Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) Mi'rac Gecesi Rabbini Gördü mü?

Tabiinden Abdullah b. Şakik diyor ki :Râvi Ebu Zerr (radıyallahu anh)'a

1 Ahmed: 1/221, 257, 309, 310, 374, 387- 2/282, 512 - 3/161; 164- 4/208, 378-: 5/59

2 Ahmed: 3/81

3 Buhari/Salat: 1, Hac: 76, Enbiyâ: 5 - Müslim/İmân: 263 - Ahmed: 5/122, 143

dedim ki: "Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'i görmüş olsaydım, herhalde O'ndan bir şey sorardım." Ebu Zer (radıyallahu anh): "Ne sorardın?" deyince, "Rabbini gördün mü?" diye sorardım" dedim. Bunun üzerine Ebu Zer (radıyallahu anh) şu cevabı verdi: "Bu hususu ben Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den sordum. Buyurdu ki:

"Şüphesiz Rabbimi bir nur olarak gördüm; artık O'nu nasıl görebilirim!"[1]

Kureyşliler'in Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'i Yalanlaması

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurdu:

"Beytü'l-Makdis'e gecenin az bir bölümünde yolculuk yaptığımı duyan Kureyş Kabilesi beni yalanladılar. Bunun üzerine Hicir'de ayağa kalktım. Allah (celle celaluhu), Beytü'l-Makdis'i getirip önüme koydu. Ona bakarak oradaki alâmetleri bir bir onlara haber verdim."[2]

Mekkeliler'in bu olayı garip sayıp reddetmesi:

Olayın cereyan ettiğine dair haber halk arasında duyulunca, Mekkeliler'den bazı önemli kişiler soluğu Ebu Bekir Sıddik (radıyallahu anh)'ın yanında aldılar ve: "Ya Ebâ Bekir! Arkadaşın Muhammed hakkında ne dersin? O bir gece içinde Beytü'l-Makdis'e gidip geldiğini iddia ediyormuş!" Ebu Bekir (radıyallahu anh) onlara: "Bunu Hz. Muhammed mi (sallallahu aleyhi ve sellem) söyledi?" diye sordu. Onlar da: "Evet, o dedi" diye cevap verdiklerinde; Ebu Bekir (radıyallahu anh): "Eğer O söylemişse, mutlaka doğrudur ve ben de şehadet ederim." diyerek Peygamber'e olan inancının şüphe götürmez olduğunu ortaya koydu. "Nasıl olur?" diyerek şaşkınlık gösterenlere: "O, bundan fazlasını da söylese yine de O'nu gök haberlerinden dolayı tasdik ederim!" diye cevap verdi.[3]

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e verilen hediyeler:

Sahih rivayetlere göre: Mi'rac gecesi Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e üç büyük hediye verilmiştir.

1- Bakara Suresinin son kısmı,

1 Müslim/İmân: 291, 292 - İbn Mâce/Zühd: 32 - Ahmed: 2/84-4/5

2 Beyhaki: Said b. Müseyyeb'den

3 Lübabü't-te'vil: 3/151

2- Beş vakit namaz,

3- Allah'a ortak koşmadıkları halde büyük günah işleyen mü'minlerin bağışlanacağı müjdesi. (Kul hakkı müstesna).

Şunu da belirtelim ki, İsrâ ve Mi'rac olayları hakkında sahih ve zayıf birçok rivayetler ve farklı tesbitler vardır. Biz sadece teberrüken onlardan sahih gördüklerimizden bir kısmını nakletmekle yetindik.

İsrâ ve Mi'rac Olayı Bize Neleri Öğretiyor?

Hicretten bir veya bir buçuk yıl kadar önce Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in hayatında meydana gelen bu çok önemli olay, birtakım gerçeklere bizi irşat etmekte ve İslâm'ın geleceğini haber vermektedir.

Bunları şöyle özetleyebiliriz:

1- İslâm'ı saran tehlike çemberinin hız ve tesirini kaybetmek üzere olduğunu; inkarcı azgınların sonunun yaklaştığını haber veriyor.

2- Hakkın emekleyerek de olsa, bâtıldan önce hedefine ve amacına kavuşacağının müjdesini yansıtıyor.

3- İslâm'ın çok geçmeden yüceleceği, kıtalar üzerine yayılacağı; aynı zamanda Kudüs'ün fethedileceğini ilham ediyor.

4- Mevcut semavi dinlerin artık yürürlükten kaldırıldığının kesin hatları çiziliyor. Gelip geçen bütün peygamberlerin, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i önder ve imam kabul ettiklerinin misalini, Beytü'l-Makdis'te sergiliyor.

5- Burak adlı ilâhi aracın her adımını gözünün ulaşabildiği en uzak noktaya atmasıyla, İslâm'ın sür'atle gelişeceğine işaret ediliyor. İslâm mücahitlerinin "Allahu Ekber". sesleriyle akıllara durgunluk verecek bir hızla yeryüzüne yayılacaklarını bildiriyor.

6- Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in Burak'ı Beytü'l-Makdis'in kapısının önündeki halkaya bağlaması, son peygamberin her şeyi sağlam esaslara bağladığını ve bir gün İslâm mücahitlerinin savaş atlarını bu halkaya bağlayıp Beytü'l-Makdis'te cemaat halinde namaz kılacaklarını gönüllere rahmet havası içinde işliyor.

7- İlâhi emrin tecellilerinin göz alıcı renkleriyle işlenmiş Sidre-

tü'l-Münteha'ya çıkılması, oradaki güzelliği anlatmanın mümkün olmadığına dikkatlerin çekilmesi, İslâm'ın kuracağı medeniyetin ve getirdiği sistemin çok yüceleceğine, girdiği yerde rahmet ve cennet havası oluşturacağına milletlerin bu medeniyetten yararlanarak derin uykudan uyanacaklarına işaret yollu atıflarda bulunuyor.

8- Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in gökleri bir bir aşması, her gökte saygı ile karşılanıp itibar görmesi, sesinin yedi iklimde duyulacağının bir başka remzi oluyor.

9- Melek Cebrail'in refakati, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) kudsi âlemden kendisine gönderilen büyük bir kudrete mazhar olduğunu; küfrün, azgınlığın ve bâtılın her çağda bu kudretin karşısında çökeceğini gönüllere işliyor.

10- Beş vakit namazın, Allah'ın insanlığa -imân ve Kur'ân'dan sonra- verdiği en büyük hediyesi ve değişmeyen emaneti olduğunu ve insanlığın ancak bu ibâdetle huzur ve güvene kavuşabileceğini insan idrakine sunuyor.

11- Bakara suresinin son iki âyetinin ikinci bir hediye olarak verilmesi, İslâm'ın zorluk, meşakkat, sıkıntı ve üzüntü dini olmadığını; insanlığa ruh ve beden afiyetini, rahmet ve hidâyeti getiren Allah'ın son mesajı bulunduğunu gönüllere işliyor.

12- Allah'a ortak koşmayan mü'minlerin hediyesi ise, Allah'ın insanlara, özellikle mü'minlere olan geniş rahmet ve mağfiretini; rahmetinin her zaman gazabının önüne geçtiğini yansıtıyor.

İsrâ ve Mi'râc

İsrâ: Gece yolculuğu yaptırmaktır. Bu bölüm, Peygamberin (sallallahu aleyhi ve sellem) Mescid-i Haram'dan Beytü'l-Makdis'e kadar olan gece yolculuğunu belirtir ki bu, ilgili âyetle sabit olmuştur. O bakımdan inkârı küfrü gerektirir.[1]

Mi'rac: Sözlükte, merdiven anlamına gelir. Terim olarak, İsrâ gecesi Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in Beytü'l-Makdis'ten

1 Kudüs'ün eski adı İliya, Urişalim'dir. Araplar el-Kuds derler. Eski kaynaklarda Beytü'l-Makdis olarak geçer. Buna Beytü'l-Mukaddes de denilir. Bu ad, İbranice "Bethammikdaş" kelimesinin karşılığı olan "mabet" (Süleyman Mabedi) anlamına getir.

Melek Cebrail'in eşliğinde madde âleminin son sınırı olan Sidretü'l-Münteha'ya, oradan da mâna âlemine yükselmesi ve esrar perdelerinin kaldırılarak en kutsal huzura kabul edilmesidir. Bu olay da sahih hadislerle sabit olmuştur.

İsrâ Olayı Hakkında Görüş ve Tesbitler

a) İsrâ olayı, Mescid-i Haram'dan başlayıp Beytü'l-Makdis'e kadar süren ve gecenin çok kısa bir parçasında gerçekleşen bir yolculuktur.

b) Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, -bir rivayete göre- Mekke'de amcası Ebu Tâlib'in kızı Ümmü Hâni'in evinde bulunduğu bir sırada, Melek Cibril gelip emredilenleri yerine getirdikten sonra Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'i yanına alıp Beytü'l-Makdis'e hareket etmişlerdir. Tabii bu yolculuk, ışık hızının da ötesinde büyük ruhun sağladığı bir hızla gerçekleşmiştir.

c) İlim adamlarımızın çoğuna göre: Hicretten bir yıl önce, diğer bir kısmına göre, bir buçuk yıl önce, Rebiu'l-evvel ayının on yedinci gecesi veya Recep ayının yirmi yedinci gecesi meydana gelmiştir, Allah daha iyisini bilir.

İsrâ ve Mi'rac Olayları Ruhen mi Gerçekleşmiştir?

Bu konuda farklı görüşler, rivayetler ve yorumlar söz konusudur. Hepsini tefsirimize nakletmekte fazla bir yarar görmüyoruz. Çünkü peygamberlerin iç yüzünü, ruhlarındaki seyyaliyet ve kudreti; Melek Cebrail'in nasıl büyük bir ruh olduğunu bilmeden bu konuda yorumlarda bulunmak bizi olumlu sonuca götürmez.

Önce şunu belirtelim ki, peygamberler (salat ve selâm hepsine olsun) diğer insanlardan ayıran birtakım özellikleri vardır.

Onları şöyle sıralayabiliriz:

1- Ruhları, dünyaya gelmeden önce ruhlar âleminde edindikleri bilgilerle donatılarak bedenlerine indirilmiştir.

2- Ruhları, kudsi âlemle temas halindedirler.

3- Ruhları ve bedenleri meleklerin nuraniyet havasını teneffüs edecek ledünni kudrete sahiptirler.

4- Bedenleri ruhlarına tabidir; ruhları bedenlerinin uydusu değildir.

5- Melek Cebrail'in büyük bir ruhi güçle onlara yaklaşmasıyla ruhları geniş çapta faal duruma geçerek kendilerine ayrı bir kudret bahsetmiştir.

Melek Cebrail'e gelince: Az önce de belirttiğimiz gibi, o en büyük ruhtur. Bu ruh muazzam bir hayat ve enerji kaynağıdır. Dokunduğu yerde hayat ve kudret başlar. Son derece nuranidir. Peygamberlerin kalplerine vahyi bu nur ile ilka eder ve kalbe inen bu nur, ruha üstün bir kudret verir ve sırası gelince bedenin ruhlaşmasına imkân tanır.

Gerçek bu olunca, gerek ilâhi vahiy indiğinde, gerekse melek Cebrail geldiğinde, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bedeni kendi faaliyetlerini durdurup bütünüyle ruha tabi olur ve dünyadan ilgisi kesilmiş bulunurdu.

Nitekim O bu inceliğe işaretle şöyle buyurmuştur: **"Ben sizin gibi değilim. Allah beni yedirir ve içirir."**[1]

Bu hadisten de anlıyoruz ki, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in bedeni bir bakıma ruhuna dönüşünce, maddi ihtiyaçlar ortadan kalkıyor ve ruhun yüce âlemden aldığı manevi gıda yeterli oluyor.

O halde İsrâ ve Mi'rac olayı hem ruhen, hem de bedenen meydana gelmiştir. Bir de büyük ruh olan melek Cebrail'in Peygamberimiz'e eşlik etmesini düşünürsek, yüce ruhların nasıl bir araya gelip zaman ve mekân kavramlarını aştıklarını anlamakta gecikmeyiz.

İsa Peygamber'in de göğe yükselme olayı böyle olmuş; İbrahim Peygamber, ateşe atılırken maddi yapısı ruhi yapısına dönüşmüş ve o sebeple ateş ruhu yakamamıştır ki, bütün bunlar zahiri sebep ve illet kanunlarının iptal edildiğine, ruhi sebeplerin nâzım rol oynadığına ve sonuç olarak mu'cizelerin gerçekleştiğine delâlet etmektedirler.

Allah'ın, sözünü ettiğimiz olayların gerçekleşmesiyle ilgili kudreti tecelli edince, Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in bedeni bütünüyle ruhuna dönüşmüş; ateş İbrahim Peygamber'in vücuduna tesir edememiş; İsa Peygamber de ruhlaşıp maddi kayıtlardan sıyrılınca, öldürmek için evi kuşatanlar O'nu göremez olmuşlardır.

---

1 Buhari/Savm: 49, 50, İ'tisam: 5. Temenni: 9 - Ahmed: 2/23, 231, 3/124, 170-4/314. 315-5/364-6/126. 242, 258

Mi'rac Olayı Rüya Olabilir mi?

Böylesine fevkalâde bir olay rüya yoluyla meydana gelmiş olsaydı, bunda şaşılacak bir cihet söz konusu olmaz; Kureyş müşrikleri onu yalan sayma ihtiyacını bile duymazlardı. Zira Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimizin sık sık "Rüyamda Cennet bana gösterildi, Cennet ile Cehennem bana arzolundu." şeklinde gördüklerini arkadaşlarına anlatması, Mi'rac olayı hakkında cereyan eden itiraz ve yalanlamaya hiçbir zaman maruz kalmamış ve kimse bunu reddetmeyi düşünmemiştir. Çünkü rüyada o gibi olağanüstü olaylar görülebilir.

O halde İsrâ ve Mi'rac'ın uyanık halde hem ruhen, hem de bedenen gerçekleştiği muhakkaktır.

Ayette "abd" tabiri bilhassa her türlü ihtimali ortadan kaldırmakta, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in sözü edilen olayı her iki yapısıyla birlikte yaşadığı ifade edilmektedir. Çünkü "abd" ruhla bedenin tamamına delâlet eden bir kelimedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle, İsrâ olayı ve hikmeti açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, Musa Peygamber'e, İsrailoğulları'na doğru yolu gösterecek, dünya hayatlarını düzene sokup âhiretlerini de kazanmalarını sağlayacak semavi kitap verildiği konu ediliyor. Böylece İsrailoğulları'na Allah'ın geniş lutufta bulunduğuna işaretle, hem Mekkeli putperestler uyarılıyor, hem de mü'minlerin kendilerine indirilen kitap ile amel etmeleri ve son peygambere dosdoğru uymaları hatırlatılıyor. Aksi halde İsrailoğulları'nın uğratıldığı hüsranın bir benzerine maruz kalabileceklerine işaret edilerek kendilerine verilen en büyük nimetin kadr-ü kıymetini bilip korumaları isteniliyor.

وَاٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِى اِسْرَاۤءِيلَ اَلَّا تَتَّخِذُوا مِنْ
دُونِى وَكِيلًا ۝٢ ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ اِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا ۝٣
وَقَضَيْنَآ اِلٰى بَنِى اِسْرَاۤءِيلَ فِى الْكِتَابِ لَتُفْسِدُنَّ فِى الْاَرْضِ مَرَّتَيْنِ وَلَتَعْلُنَّ

عُلُوًّا كَبِيرًا ﴿٤﴾ فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ أُولَاهُمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَنَا أُولِي بَأْسٍ
شَدِيدٍ فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ ۚ وَكَانَ وَعْدًا مَفْعُولًا ﴿٥﴾ ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ
عَلَيْهِمْ وَأَمْدَدْنَاكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَجَعَلْنَاكُمْ أَكْثَرَ نَفِيرًا ﴿٦﴾ إِنْ أَحْسَنْتُمْ
أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا ۚ فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ لِيَسُوءُوا
وُجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُوا مَا عَلَوْا
تَتْبِيرًا ﴿٧﴾ عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَنْ يَرْحَمَكُمْ ۚ وَإِنْ عُدْتُمْ عُدْنَا ۘ وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ
لِلْكَافِرِينَ حَصِيرًا ﴿٨﴾

2- Musa'ya da kitap verdik ve "benden başkasını vekil edinmeyin" diye onu İsrailoğulları için doğru yolu gösteren bir rehber kıldık.

3- Ey Nuh ile beraber (gemiye) yüklediğimiz kimselerin soyundan olanlar! (Nuh'un sabrını taşıyın); şüphesiz ki, Nuh çok şükreden bir kul idi.

4- İsrailoğulları'na kitapta şunu hükmettik: Şanıma andolsun ki, yeryüzünde iki defa fesat çıkaracaksınız ve elbette gururlanıp büyük bir serkeşlik göstereceksiniz.

5- Onlardan birincisinin vadesi (mukadder vakti) gelince üzerinize çok güçlü (savaşçı) kullarımızı gönderdik, yurtları(nızın) arasına kadar sokulup (her tarafı didik dik edip) araştırdılar. Bu, yerine getirilmiş bir vaat idi ki (gerçekleşti).

6- Sonra onlara karşı size tekrar üstünlük verdik; size mallarla, oğullarla yardımda bulunduk ve topluluğunuzu çoğalttık.

7- İyilik ederseniz, kendinize iyilik yapmış olursunuz; kötülük işlerseniz, onu da kendi aleyhinize (işlemiş olursunuz). Diğer ikinci fesadın vakti gelince, yüzlerinizi karartıp kötüleştirenleri, ilk defa girdikleri gibi Mescid'e girmeleri; alt-üst ettiklerini büsbütün mahv-u perişan etmeleri için (üstünüze yeni güçlü düşmanları göndereceğiz).

8- Ola ki Rabbiniz size merhamet eder. Eğer dönerseniz, biz de döneriz. Cehennemi de kâfirlere zindan kıldık.

Mi'rac Olayı ve Musa (aleyhisselam)

İlk bakışta bu iki olay veya konu arasında bir bağlantı olmadığı sanılırsa da, gerçek öyle değildir.

Zira İsrâ ve Mi'rac olayı, dört yönden Musa (aleyhisselam) **ve dolayısıyla İsrailoğulları'yla ilgilidir. Şöyle ki:**

1- Sık sık belirttiğimiz gibi, Tevrat'ın ilk indirilen nüshası zamanla tahribata uğramış ve o yüzden ilâhi hükümlerin bir kısmı kaybolmuş, bir kısmı da değişikliğe mâruz kalmıştır. İsrailoğulları, Allah'a kesin söz verdikleri halde ahde vefa göstermeyip Tevrat ile amel etmemeye başlamışlardı. O yüzden âhireti unutup kendilerini olduğu gibi dünyalığa vermişler ve maddeyi amaç seçtikleri için de ara yerde ahlâk ve faziletten ne varsa çiğneyip geçmişlerdi. O yüzden üzerlerine zillet ve meskenet inmiş, saltanatlarını kaybedip başka milletlerin idaresinde uzun yıllar yaşama şanssızlığına uğratılmışlardı.

Kur'ân ilgili âyetlerle hem onların geçmişinin bir özetini veriyor, hem ondaki değişiklikleri düzeltip doğru yolu gösteriyor, hem de Tevrat'ın artık yürürlükten kaldırıldığına işaret ediyor. Mi'rac ve İsrâ olayı ile de İslâmiyet'in son din olarak Kudüs dahil, birçok ülkelere yayılacağını dolaylı şekilde anlatarak iki olay arasındaki ilgiyi yansıtıyor.

2- Kutsal mâbed Mescid-i Aksa'nın çok sürmeden Müslümanların eline geçeceğini ve İsrailoğulları'nca terkedilen namaz ibâdetini, sözü edilen mabette mü'minlerin saf bağlayıp kılacakları haber veriliyor.

3- Musa Peygamber'in Tur Dağı'nda ilâhi tecellinin nuruna bile bakmaya güç getiremediği, ama Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) madde âlemini aşıp ilâhi cemalin tecellilerine mazhar kılındığı, böylece hiçbir peygambere açılmayan manevi kapıların O'na açıldığı, hiçbir varlığın aşamadığı yüce makamlara çıkarıldığı belirtilerek peygamberliğin Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) ile mühürlendiği ilhâm ediliyor.

4- Kitap Ehli kabul edilen Yahudilerin, -hayli değişikliklere uğratılmasına rağmen- Tevrat'ta geleceği haber verilen son peygambere imân etmelerinin lüzumu üzerinde duruluyor.

Böylece İsrâ ve Mi'rac olayıyla Musa (aleyhisselam) arasındaki ilgi ve irtibatın bir bölümü anlatılmış oluyor.

Nuh Peygamberle Birlikte Gemiye Binenlerin Soyu

ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ إِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا

"Ey Nuh ile beraber (gemiye) yüklediğimiz kimselerin soyundan olanlar! (Nuh'un sabrını taşıyın); şüphesiz ki Nuh, çok şükreden bir kul idi."

Âyetin açık anlatımından, İsrâiloğulları'nın, Nuh (aleyhisselam)'ın gemisine binen mü'minlerin soyundan geldikleri anlaşılıyor. Böylece Nuh tufanının geniş bir bölgeyi içine aldığı ve canlı namına ne varsa hepsini yok ettiği ortaya çıkıyor. Gemiye alınan mü'minlerin zamanla çoğalıp bölgenin tamamına yayıldıkları ve İsrailoğulları'nın da onların soyundan üreyip çoğaldıkları kesinlik kazanıyor.

Nuh (aleyhisselam)'a gelince: O, tufandan önce de, sonra da Allah'a çokça şükreden bir kul olarak bize tanıtılmaktadır. İsrailoğulları ise, refah günlerinde şükretmeyen, sıkıntı günlerinde bazen el açıp yalvarıp yakaran, bazen de gönderilen peygamberlere kafa tutan sert enseli bir millettir. O yüzden zaman zaman düşman istilâsına uğrayıp çok şeylerini kaybetmişlerdir.

Allah (celle celaluhu), onların bu tutumunu, sık sık ortaya çıkan nankörlüklerini kendi ilmiyle önceden tesbit edip hangi noktaya geleceklerini bilmiş ve sünnetullahı gereği, onların hayatının portresini çizmiştir. Artık mukadder vakit gelince tesbit edilenler bir bir gerçekleşmiştir ve gerçekleşecektir.

Mi'rac olayıyla da kendilerine geniş lutufta bulunulan Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) ümmetinin onlar gibi, refah günlerinde Hakk'ı unutmalarının kendilerine hiçbir zaman hayır getirmeyeceğine işaret ediliyor. Hür ve müstakil yaşayabilmeleri için kendilerine emanet olarak verilen Kur'ân ve İslâm nimetinin kadrini bilip şükretmelerinin gereği hatırlatılıyor.

İki Defa Fesat Çıkaracakları Haber Veriliyor

وَقَضَيْنَا إِلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ فِي الْكِتَابِ لَتُفْسِدُنَّ فِي الْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ وَلَتَعْلُنَّ عُلُوًّا كَبِيرًا

"İsrailoğulları'na kitapta şunu hükmettik: Şanıma andolsun ki, yeryüzünde iki defa fesat çıkaracaksınız ve elbette gururlanıp büyük bir serkeşlik göstereceksiniz."

Bilindiği gibi, Dâvud Peygamber aynı zamanda güçlü bir hükümdardı da. Câlut'u öldürdükten sonra Kudüs'ü ele geçirdi ve orayı kendine başkent yaptı. (M.Ö. X. yy.)

Oğlu Süleyman (aleyhissellam)'ın krallığı dönemi ise, Yahudilerin altın çağı sayılır. Süleyman Peygamber, Tevrat'ın yazılı bulunduğu Levhaları korumak için Yehova Tapınağı'nı yaptırmıştır. Bu da onun Tevrat'a ne kadar bağlı bulunduğunun ayrı bir belgesidir. O çağda Rum kralı Hirman'ın da bu tapınak için bol miktarda sedir ağacı kerestesi göndererek yardımda bulunduğu rivayetler arasında geçer.

M.Ö. 587'de Nabukodonosor kumandasındaki Babillilerin istilâsı başladı. Üç yüz yıl korunan Beytü'l-Makdis, gelen bu güçlü ordu tarafından yerle bir edildi. İsrailoğulları zelil ve perişan durumda uzun bir esaret dönemi yaşamaya başladılar.

Sonra Cenâb-ı Hak onların pişmanlık ve tevbesini kabul ederek Akamanışlar kralı Keyhusrev'i imdatlarına sevkediyor. Böylece bu kral, İsrailoğulları'nın esaret zincirlerini kırıp onları kurtarıyor. M.Ö. 538'de Yahudiler tekrar Kudüs'e dönme imkânını bulmuş oluyorlar. 520-515 tarihleri arasında Mescid-i Aksa'yı eski plânına göre yeniden yapıyorlar.

İsrailoğulları yine faiz, haksızlık ve azgınlığa başlıyorlar. Geçmiş olayları unutur gibi oluyorlar. Allah'ın verdiği nimete karşı nankörlükte hayli ileri gidiyorlar. Derken Allah'ın onlar aleyhine inecek hükmü yaklaşıyor.

Böylece çok geçmeden Selevkeia kralı Antiokhos Epiphanos tarafından istilâya uğruyorlar ve Kudüs tekrar yağmalanıp o güzelim bayındır şehir harabeye çevriliyor. (M.Ö. 168)

Sonra M.Ö. 63'de Romalılar Kudüs'ü ele geçirdiler. Üç aylık bir kuşatmadan sonra şehri istilâ ettiler. Mescid-i Aksa'ya girip duâ eden din adamlarını kılıçtan geçirdiler.

Ayrıca M.S. 70'de Titus kumandasındaki Romalılar'ın ikinci istilâsı başladı. Meseid-i Aksa'yı yaktılar. Bazı önemli gördükleri kutsal emanetleri Roma'ya götürdüler,

Yahudiler M.S. 132'de tekrar Kudüs'ü ele geçirdilerse de, bu çok sürmedi. Romalılar güçlü bir orduyla Yahudileri yenilgiye uğratıp şehri yıktılar. Mescid-i Aksa'nın yerine Jüpiter Capitolinus'un heykelini diktiler. Böylece Kur'ân daha çok iki büyük fesadın sebep olduğu istilâ ve tahribatlara parmak basıyor.

Sonra da, Tevrat'ın hükümlerine sırtlarını çeviren ve yeryüzünde fesat çıkaran Yahudilerin bu zikzaklı hayatlarına, Kudüs'ten çıkarılıp esaret hayatı yaşamalarına dikkatler çekiliyor ve Mi'rac olayından hemen sonra bu konuya geçilmekle, ileride Müslümanların da güçlü bir devlet kuracaklarına işaret ediliyor. Aynı zamanda Kur'ân ile amel etmelerinin lüzumu belirtiliyor ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarmamaları tenbih ediliyor.

Nitekim Hz. İsa (aleyhisselam) da bir zamanlar bu konuda Yahudileri uyarmış ve gelecek olan tehlikeden kapalı da olsa haber vermişti. Matta İncili'nde deniliyor ki:

"Ey Yeruşalim (Kudüslüler)! Peygamberleri öldüren ve kendisine gönderilenleri taşlayan Yeruşalim! Tavuk, yavrularını kanatları altına nasıl toplarsa, ben de senin çocuklarını kaç kere öyle toplamak istedim ve siz istemediniz. İşte eviniz size ıssız bırakılacak."[1]

Bir Millet Verdiği Sözden Dönerse, Allah da Hükmünü Değiştirir

عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يَّرْحَمَكُمْ ۚ وَاِنْ عُدْتُّمْ عُدْنَا ۘ

"Olur ki Rabbınız size merhamet eder. Eğer dönerseniz, biz de döneriz."

Cenâb-ı Hak ilgili âyetle, cari olan sünnetini hatırlatıyor. Aşırı nankörlük, katı tutum, faizi mubah sayma ve insan haklarına el uzatma gibi günahlar bir milletin felâkete uğrayıp perişan olması için yeterli sebeplerden biridir. Yahudiler bu yüzden sık sık düşman istilâlarına uğrayıp yurtlarından çıkarılmışlardır. Sonra her defasında kendilerini düzeltip tevbe ve pişmanlık duygusu içinde Allah'a yönelmişler. Tevbeleri kabul edilip tekrar yurtlarına dönme mutluluğuna erişmişlerdir.

Allah (celle celaluhu) onlara, değişmeyen ilâhi kanununu hatırlatıyor: Eski nankörlük ve azgınlığınıza dönerseniz, sünnetullah yine hükmünü yürütür; başka bir güç üzerinize gönderilerek perişan edilirsiniz!

---

1 Matta İncili: 23/37, 38

Bu uyarı aynı zamanda inanan her milletedir de. Özellikle âyetin indiği devirde, devlet olma yoluna giren mü'minlere de tarihi bir ibret ve öğüt levhası özelliğini taşımaktadır. Yahudilerin daha çok iki büyük fesat çıkarma ve aşırı nankörlüğü, onlara pek pahalıya mal olmuş, kısa fasılalarla düşman istilasından kurtulamamışlardır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Mi'rac olayı ile Musa Peygamber'in doğru yola davet ettiği İsrailoğulları'nın tarih boyunca çizdikleri zikzaklı yol arasında birtakım uyarı mahiyetinde ilgilerin bulunduğuna işaret edildi. Allah'ın insanlara en büyük hediyesi olan hak dine arkasını döndüren Yahudilerin tarih boyunca zilletten zillete uğratıldıkları misal verildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Kur'ân'ın indiği gibi korunduğuna işaretle, taşıdığı esas ve hükümlerle insanları en doğruya, en güzele ilettiği belirtiliyor. O bakımdan inanan milletlerin ayakta durabilmeleri için Kur'ân ile yaşamalarının söz konusu olduğuna dikkatler çekiliyor. Sonra da Kur'ân'ın bu yüceliğini idrâk edip imân temeli üzerinde salih amellerle gelişen mü'minler müjdeleniyor. Arkasından da olaylar karşısında sarsılmanın, aceleci olup şer ile duâ etmenin kimseye yarar sağlamayacağı hatırlatılıyor.

إِنَّ هَٰذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ
الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا ﴿٩﴾ وَأَنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ
أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٠﴾ وَيَدْعُ الْإِنسَانُ بِالشَّرِّ دُعَاءَهُ بِالْخَيْرِ ۖ وَكَانَ
الْإِنسَانُ عَجُولًا ﴿١١﴾

9- Şüphesiz ki bu Kur'ân, en doğruya, en sağlama iletir. Güzel-yararlı amellerde bulunan mü'minlere büyük bir mükâfatı müjdeler.

10- Âhiret'e inanmayanlara elem verici bir azabı hazırladığımızı bildirir.

11- İnsan hayra duâ eder gibi kötülüğe duâ eder; zaten insan çok acelecidir.

İNİŞ SEBEBİ

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, bir esiri Hz. Sevde (radıyallahu anha)'ye teslim edip ikinci güne kadar korumasını tenbih etmişti. Akşam olunca esir inlemeye başladı. Hz. Sevde (radıyallahu anha), bunun sebebini sorunca, esir şu cevabı verdi: "Ellerimi çok sıkı bağladıkları için fena halde açıyor." Hz. Sevde'nin merhamet duygusu harekete geçti ve esirin elinin bağını biraz gevşetiverdi. Ortalık kararınca, esir bir fırsatını bulup kaçtı. Durumu Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e arz edince. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) ona:

"Allah senin elini koparsın!" diyerek üzüntüsünü belirtti, Hz. Sevde (radıyallahu anha) sabah olunca başına bir felâketin geleceğini beklemeye başladı. Derken Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) pişman oldu ve **"Doğrusu ben bedduanın ailemden rahmete lâyık olmayana dokunmasını dilerim. Zira ben de bir insanım; diğer insanların öfkelendiği gibi öfkelenebilirim."** dedi.

Bunun üzerine yukarıdaki âyet indi.[1]

İLGİLİ HADİSLER

"Allahım! Muhammed de bir insandır, insanların öfkelendiği gibi öfkelenebilir. Şüphesiz ki Senin yanında bir ahd edindim (Sana söz verdim). Beni vadimden döndürme. Hangi bir mü'mine eziyet ettim veya dil uzattım ya da dövdümse, benim o yaptığımı o kimse için kıyamet gününde onu sana yaklaştırmaya vesile eyle."[2]

"Allah, Âdem'i Cennet'te şekillendirdikten sonra onu dilediği kadar kendi haline bıraktı. İblis gelip onun etrafında dönüp dolaştı ve ne olduğunu anlamak istedi. Sonra onun içinin boş olduğunu görünce, anladı ki, o kendine pek sahip olamayan (ve aceleci bir karaktere sahip bulunan) bir yaratıktır."[3]

Kur'ân'ın Üç Ayrı Vasfı

إِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَهْدِى لِلَّتِى هِىَ اَقْوَمُ

1 Müslim-Kurtubi: Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)'den

2 Müslim/Akziye: 5, Fezâil: 140, Birr: 88, 89, 95 - Ahmed: 3/33-5/41, 454

3 Müslim/Birr: 111 - Ahmed: 3/229, 240, 254

"Şüphesiz ki bu Kur'ân, en doğruya, en sağlama iletir. Güzel, yararlı amellerde bulunan mü'minlere büyük bir mükâfatı müjdeler."

Tevrat ile amel etmeyen Yahudilerin uğradığı felâketler hatırlatıldıktan sonra, Kur'ân'ın en doğruya, en sağlama ilettiğine dikkatler çekilerek, Müslümanların Kur'ân'ı bir tarafa itmek suretiyle Yahudilerin durumuna düşmemeleri tenbih ediliyor.

Sonra da Kur'ân'ın ilâhi kelâm olarak üç ayrı vasfı açıklanıyor:

1- Kur'ân, kendisine inanıp uyan kimseyi en doğru, en sağlam yola iletir. Bu yol bütünüyle bâtıldan uzak, hakka uzanan sırat-ı müstakimdir. Gerçek mü'minle Allah (celle celaluhu) arasındaki bütün engelleri kaldırır. Dünya hayatını en uygun ve en düzenli şekilde disipline eder. Âhiret hayatı için en sağlam ortamı hazırlar.

2- İyi, hayırlı, yararlı işlerde bulunanlara, âhirette hazırlanan büyük mükâfatın doyurucu tablosunu sunar ve böylece huzur, güven ve umut dolu bir hava oluşturarak ilâhi müjdeyi kalp ve kafalara işler.

3- Âhiret'e inanmayıp ömür sermayesini küfür, sapıklık, azgınlık ve fenalık yollarında harcayanlara, dönüş yapmadıkları, ölmeden önce tevbe ve istiğfar etmedikleri takdirde, elim bir azabın hazırlandığını, -yine ilâhi rahmetin ayrı bir tezahürü olarak- haber verir.

Böylece Kur'ân'ın sözünü ettiğimiz üç önemli vasfı ve özelliği, onun tamamının özetini kendinde taşır ve yansıtır. Çünkü en doğru olan Allah'ın varlığına ve birliğine inanmaktır. En sağlam olan, ruhla beden, dünya ile âhiret, madde ile mâna arasında köprü kurup hayatın gaye ve hedefini belirlemek, ona göre amel etmektir. Güzel ve yararlı ameller ise, dünyada bizi Allah'a yaklaştıran, İblis'ten uzaklaştıran, nefsimizi terbiye eden, ruhumuzu cilalayan, duygu ve düşüncelerimizi arındıran işler ve ibâdetlerdir.

Kötülüğü İsteyip Beddua Etmek Doğru Mudur?

وَيَدْعُ الْاِنْسَانُ بِالشَّرِّ دُعَآءَهُ بِالْخَيْرِ ۗ وَكَانَ الْاِنْسَانُ عَجُوْلًا

"İnsan hayra dua eder gibi, kötülüğe dua eder. Zaten insan çok acelecidir."

İnsan, yaratılışı gereği hemen her konuda acelecidir. Faydalı bir şeye erişmekte acele ettiği gibi, bazen öfkesine hâkim olamayarak şerrin de he-

men gelmesini ister ve bunun için beddua eder. Allah (celle celaluhu) ise çok sabırlı ve halimdir. Onların hayırlı dualarını kabul ettiği gibi, beddualarını da kabul etseydi, birçok kimseler felâkete uğrardı. Ama Allah (celle celaluhu), insanlardan yana rahmetinin tezahürü gereği, o gibi duaları kabul etmez. Meğerki, beddua eden kimse zulme uğramış, hakları elinden alınmış, yanlış ve kasıtlı bir muameleye mâruz kalmış olsun. O takdirde, biraz gecikse bile Allah (celle celaluhu) haksızlığa uğrayanın duasını kabul eder. Çünkü o tür duâ ile Allah arasında hiçbir engel perde yoktur. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bu hususu şöyle belirtmiştir; **"Haksızlığa uğrayanın duasından sakın. Çünkü gerçekten o duayla Allah arasında hiçbir engel yoktur."**[1]

Neden İnsan Aceleci Yaratılmıştır?

وَكَانَ الْإِنسَانُ عَجُولًا

"Zaten insan çok acelecidir."

İnsanın aceleci yaratıldığı Kur'ân'da bildirilirken, elbette bunun sebep ve hikmetine de işaret edilir. Şöyle ki: İnsan ömrü kısadır. Yapılacak iş ise sayılmayacak kadar çoktur. Her günün, her saatin, hattâ dakikanın kendine mahsus bir değerlendirilmesi söz konusudur. Eğer insanın ruhuna acelecilik mayası katılmasaydı, hayat çok ağır seyreder, kısa ömür içinde kayda değer bir şeyler yapılamazdı. Oysa şu dünyada her iki hayatı paralel yürütüp düzene koymak, mutlu gelecekler hazırlamak ve bizden sonraki kuşaklara övünülecek örnekler, eserler miras bırakmak gerekmektedir. Bu da bir yönüyle çok çalışmaya, tezcanlı olmaya bağlı bir olaydır.

Ne var ki, ruhumuza enjekte edilen acelecilik mayası, eğitim ve öğretimle disiplin altına alınmaz, kendi haline bırakılırsa, hiçbir işi doğru, kalıcı ve yararlı yapıp ortaya koyamayız. O bakımdan insanın dine, dini ahlâka, sağlam örfe, ilim ve ilim adamına ihtiyacı vardır.

İşte en doğruya, en sağlam yola ve yönteme ileten Kur'ân, bu hususta da bize ölçü ve metot vermekte, aceleciliğimizi programlayıp daha akılcı bir düzeye getirmektedir.

1 Buhari/Cihad: 180, Zekât: 63, Mezalim: 9, Meğazi: 60 - Müslim/İmân: 29, Zekât: 5 - Tirmizi/Zekât: 6, Birr: 67 - Nesâi/Zekât: 1, 46 - İbn Mâce/Zekât: 1 - Darimi/Zekât: 1 -Taberâni/Da'vetü'l-mazlum: 1 - Ahmed: 1/233 - 3/153

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in Mekke'nin on üç yıllık o netameli ve üzücü günlerinde, insan ruhundaki aceleciliği nasıl disiplin altına alıp hak yoluna kanalize ettiğini anlatmaya gerek var mıdır? Müşriklerin ölçü ve sınır tanımaz saldırılarına, işkence ve hayasızlıklarına karşı, acelecilik dahil, diğer bütün duygu ve düşüncelerini imân ve aklının buyruğuna vererek onları disiplin altına almamış olsaydı, zamansız karşılık vermek İslâmiyet'in yayılmasına engel olur ve belki doğduğu yerde ölmesini sonuçlandırırdı.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Kur'ân'ın üç ayrı vasfı ve özelliği üzerinde durularak mü'minlere yol gösterildi. Kur'ân'ın ışığı altında onların hayatlarını nasıl değerlendireceklerine işaret edildi. Sonra da Kur'ân'ın bu özelliklerini araştırmayan inkarcılar için hazırlanan azaptan söz edilerek, hayatlarını berbat etmemeleri istenildi.

Aşağıdaki âyetle, insan aklına ışık tutuluyor. Gece ve gündüzün en yararlı şekilde düzenlenmesine dikkatler çekilerek, kurulan düzen üzerinde aklımızı kullanmamız ve onu imânımızla birleştirmek suretiyle yaratıldığımız amaca yönelmemiz ilham ediliyor.

وَجَعَلْنَا الَّيْلَ وَالنَّهَارَ اٰيَتَيْنِ فَمَحَوْنَآ اٰيَةَ الَّيْلِ وَجَعَلْنَآ اٰيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً لِتَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِيْنَ وَالْحِسَابَ وَكُلَّ شَيْءٍ فَصَّلْنَاهُ تَفْصِيلًا ﴿١٢﴾

12- Gece ve gündüzü (varlığımıza, kudretimize) birer delil ve belge kıldık; gece belgesini silip gündüz belgesini aydınlık yaptık; tâ ki Rabbinizin geniş lütuf ve keremini isteyesiniz ve yılların sayısını ve hesabı bilesiniz; (böylece) her şeyi yeterince açıklayıp bildirdik.

Allah'ın Varlığına ve Birliğine Delil

وَجَعَلْنَا الَّيْلَ وَالنَّهَارَ اٰيَتَيْنِ

"Gece ile gündüzü (varlığımıza, kudretimize) birer delil ve belge kıldık."

İnsanların, hayvanların ve bitkilerin yaşayıp gelişmesi, dinlenmesi,

toparlanması ve yaşayışlarını düzenli sürdürmesi için gündüze olduğu kadar, geceye de ihtiyaç vardır. Bu rastgele bir düzen veya düzenleme değildir. Yüksek bir kudretin ezeli plânının tabii neticesidir.

Yerkürenin kendi ekseni etrafında ve bir elips çizerek Güneş'in çevresinde iki ayrı hareket halinde bulunup devam etmesi, gece ile gündüzü, ayları ve yılları, matematiksel düzenlemeleri oluşturuyor.

O halde mutlak bir düzen ve düzenleme varsa, mutlaka bir düzenleyici, proğramlayıcı davardır. Ölçülü, hesaplı bir hareket varsa, harekete geçiren yüksek bir irâde söz konusudur.

Böylece Kur'ân, insanın aceleci olduğunu bildirirken, arkasından ilâhi varlığı, birliği kanıtlayan belgeleri anmakla, ademoğlunun da aceleci yaratılmasının belli bir amaca yönelik bulunduğunu hatırlatmak ve o yüce kudretin şaşmaz plânını bildirmek istemiştir.

Demek oluyor ki kâinat her parçasıyla düzenli, ölçülü ve hesaplı bir hareket içindedir. Ondan bir parça olan insanın da devamlı hareket halinde olması gerekir. Ruhuna acelecilik mayasının katılmasının sebebi budur. Ancak yerküre nasıl yaratıldığı amaca yönelik hizmetini düzenli sürdürüyorsa, insanın da enerjisini acelecilik duygusuyla birleştirip bir plâna bağlaması ve programlayıp yararlı düzeye getirmesi öylece gerekmektedir.

Sonuç olarak, gece ile gündüzün yararları şöyle özetleniyor:

1- Gece ve gündüzün birbirini aksatmadan izlemesi, Allah'ın varlığına ve birliğine, kudretinin şaşmazlığına delâlet eden iki âyettir.

2- Gündüzün aydınlık içinde geçmesi, Allah'ın bol ve cömertçe nimetlerini arzulayıp elde etmemize imkân vermek içindir.

3- Dünyanın bu hareketi, yılların sayısını, işlerin ona göre düzenlenmesini sağlar. Güneş yılı, Ay yılı bize birçok kolaylıkları getirir.

4- Yine aynı düzenli hareket, bize hesabı, matematiksel yolları öğretir.

Ayın Önceleri Ateş Halinde Olması

Ayrıca çok önemli, bilimsel çalışmaya ışık tutan, temel bilgi veren bir husus belirtiliyor: "Gece âyetini silip gündüz âyetini aydınlık yaptık." Bu, Ay'ın önceleri Güneş gibi bir ateş parçası olduğunu, belki de Güneş'ten kopma bir parça bulunduğunu, sonraları soğuyup bugünkü durmuna gel-

diğini hatırlatmaktadır. Çünkü "âyet" kelimesi, belge, delil, kanıt gibi mânalara gelmektedir. Ayın ışık yayan bir ateş küre olması, belge ve delillerden biridir ki, Güneş'ten koptuğunu gösterir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle, insan aklına ışık tutup harekete geçiren yerküre-nin iki ayrı hareketine ve gece ile gündüzün bu hareketlerle gerçekleştiğine değinildi. Allah'ın varlığına delâlet eden açık bir belge olarak gözler önüne konuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, insana cüz'i irâde verildiği ve bu nedenle herkesin kendi amelinden sorumlu tutulacağı belirtiliyor. O bakımdan kıyamet gününde her kişinin kendi amelini boynunda taşıyıp hesap vereceği hatırlatılarak, amel defterini iyilikler, hayırlar, sevaplar ve ibâdetlerle doldurmamız isteniliyor.

Sonuç olarak, ilâhi emirlere uyup iyi, yararlı iş ve amellerde bulunanların kendi lehlerine; kötü ve zararlı amellerde bulunanların da kendi aleyhlerine bir yol seçtikleri bildirilerek, hayatımızı nasıl değerlendirmemizin gereğine işaret ediliyor.

وَكُلَّ اِنْسَانٍ اَلْزَمْنَاهُ طَٰٓئِرَهُ فِى عُنُقِهٖ ۗ وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ كِتَابًا يَلْقٰىهُ
مَنْشُورًا ﴿١٣﴾ اِقْرَأْ كِتَابَكَ ۗ كَفٰى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا ﴿١٤﴾ مَنِ
اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدِى لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۗ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ
وِزْرَ اُخْرٰى ۗ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتّٰى نَبْعَثَ رَسُولًا ﴿١٥﴾

13- Her insanın (Dünya'da işlediği) amelini boynuna dolarız; kıyamet günü de açık vaziyette bulacağı bir kitabı önüne çıkaracağız.

14- Oku kitabını! Bugün hesap görücü olarak sen kendine yetersin.

15- Kim doğru yolu bulup seçerse, onu ancak kendi lehine bulup seçer. Kim de saparsa, ancak kendi aleyhine sapmış olur. Hiçbir günahkâr diğer bir günahkârın günahını yüklenmez. Ve biz peygamber göndermedikçe azap ediciler de değiliz.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki: "On beşinci âyet, Velid b. Muğire hakkında inmiştir. O, Mekkeliler'e, sık sık şöyle diyordu: Siz bana uyun, beni dinleyin. Muhammed'i tanımayın, dediklerine inanmayın. Günah varsa bana olsun!"[1]

İLGİLİ HADİSLER

"Kim güzel, yararlı bir çığır açarsa, onunla amel edildiği sürece, sevabı kendisine de verilir. Kim de kötü bir çığır açarsa, o terkedinceye kadar günahı onadır."[2]

"Kim benden sonra öldürülmüş (unutturulmuş) bir sünnetimi diriltirse, ona, o sünnet ile amel edenlerin sevabının bir misli vardır. Hiçbirinin sevabından bir şey eksilmez. Kim de Allah ve Peygamberinin razı olmayacağı, sapıklık ifade eden bir bid'a (din adına uydurulup dindenmiş gibi gösterilen şey) uydurursa, onunla amel edenlerin günahının bir misli ona vardır. Bu, hiçbirinin günahlarından bir şey eksiltmez."[3]

"Doğrusu bu hayır ve iyilikler, birtakım hazinelerdir ve bu hazinelerin anahtarları vardır. Artık müjde olsun o kimseye ki, Allah onu iyiliğe ve hayra anahtar; kötülüğü de kilit yapmıştır. Yazıklar olsun o kimseye ki, Allah onu kötülüklere anahtar, iyilik ve hayra kilit yapmıştır.)[4]

"Her insanın ameli boynuna asılı bulunacak!"[5]

Herkes Kendi Amelini Taşır

وَكُلَّ اِنْسَانٍ اَلْزَمْنَاهُ طَآئِرَهُ فِى عُنُقِهٖ ۭ وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ كِتَابًا يَّلْقٰىهُ مَنْشُوْرًا

"Her insanın (Dünyada işlediği) amelini boynuna dolarız; kıyamet gününde de açık vaziyette bulacağı bir kitabı önüne çıkaracağız."

Şüphesiz ki, şu dünyada zerre kadar hayır ve iyilik işleyen, âhirette

1 Kurtubi: 10/230

2 Müslim/İlim: 15, Zekât: 69 - Nesâi/Zekât: 64 - Ahmed: 4/357, 359, 360, 361 - Darimi/Mukaddeme: 44

3 Tirmizi/İlim: 16 - İbn Mâce/Mukaddeme: 15

4 İbn Mâce/Mukaddeme: 19

5 Müsned-i Ahmed

onun karşılığını; zerre kadar kötülük işleyen de âhirette onun karşılığını görür. Bu, Allah'ın insan hayatının belli dönemlerinde hazırladığı bir plândır. Bizi birtakım yeteneklerle donatıp dünya denilen geçici bir hayat uğrağına getiren Cenâb-ı Hak, nelerin iyilik ve hayır; nelerin de kötülük ve günah olduğunu gönderdiği peygamberleri vasıtasıyla açıklamış ve şüphelere yer bırakmayacak şekilde, hükümlerini ona göre düzenlemiştir.

Sonra da insanın sağ ve sol omuzları üzerinde devamlı gözcülük yapan ve işlediklerini noksansız yazan görevli iki melek indirmiştir. Onlar bizim dünyada ayrılmayan arkadaşlarımızdır. Kendilerine verilen görevi kusursuz yerine getirirler.

Hayatımızın bu yönünü öğrenip inandığımız takdirde, söyleyeceğimiz her söze, atacağımız her adıma, yapacağımız her işe dikkat etmenin lüzumunu anlar ve böylece kendimizi düzen ve dengede tutmaya çalışırız.

Diyebiliriz ki, hayatta insanı bundan daha güzel eğiten, iç disiplinine kavuşturan ve yararlı düzeye getiren daha tesirli bir müeyyide yoktur.

Âhiret gününde ise, Cenâb-ı Hak, meleklerin yazdıklarını açık bir vaziyette kişinin önüne koyacak ve sonra da şöyle emredecektir:

"Oku kitabını! Bugün hesap görücü olarak sen kendine yetersin."

Böylece herkes dünya hayatını ne ile geçirdiğini çok daha iyi anlayacak ve kendisine verilen fırsatları yeterince değerlendirmediğine hayıflanıp üzülecek. Tabii o âlemdeki üzüntü ve dönüşün hiçbir yararı olmayacak. Çünkü orası ibâdet ve amel, hayır ve hasenat yeri değil; onların hesabının görülüp karşılığının verileceği gündür.

O bakımdan herkes kendi annelini okumak zorunda kalacak. Okumak bilmeyenler ise, Allah'ın "Oku" emri inince okuma yeteneğine kavuşacak. İyiliklerle kötülüklerin bilançosu çıkarılmış olacak ve kişinin gerçek değeri ortaya çıkacak.

Görülüyor ki, doğru yolu seçip iyi, yararlı işlerde bulunan kendi lehine puan toplamış; doğru yoldan saparak kötülük işleyenler de kendi aleyhlerine bir durum meydana getirmişlerdir. Bunun için diyebiliriz ki, her kişi Cennet saadetini, Cehennem azabını şu dünyada hazırlayıp beraberinde götürür.

Herkes Kendi Günahını Yüklenir

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ

"Hiçbir günahkâr diğer bir günahkârın günahını yüklenmez."

İnsanları Allah yolundan alıkoyanlara ve o yüzden kötü çığır açanlara gelince: Hem işledikleri günah ve sapıklığın cezasını, hem de onların yüzünden kötü yola düşenlerin kazanacağı günahların bir mislini yüklenirler. Hiçbirisinin günahı eksilmez. Nitekim konunun baş kısmında naklettiğimiz hadisler bu âyeti en güzel şekilde açıklamaktadır. O bakımdan fazla bir şey yazmaya gerek görmüyoruz.

Peygamber Gönderilmedikçe Azap Edilmez

وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا

"Ve biz peygamber göndermedikçe azap ediciler de değiliz."

Kur'ân'ın bu açık anlatımından, her ümmete, her millete peygamber gönderildiği ve peygamber gönderilmedikçe de azap edilmeyeceği anlaşılıyor.

Demek oluyor ki, son nebi Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den önce yeryüzünde yaşamakta olan her kavim ve millete gerektiğinde peygamberler gönderilmiştir. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) bütün insanlara gönderilen son peygamber olduğu için artık her kavim ve kabileye, her millet ve yöreye peygamber göndermeye lüzum kalmamıştır.

Bundaki hikmeti şöyle belirtebiliriz:

a İnsan zıtların sürtüştüğü bir âlemde bulunuyor.

b) İnsan hem hayvanı, hem de meleki sıfatların çoğunu kendinde toplayan çok değişik bir canlıdır.

c) İlimden kendisine pek az şey verilmiştir.

d) İnsan kendine tamamıyla kumanda edememektedir. İç organları ve kumanda merkezi sayılan beyni onun irâdesi dışında bağımsız çalışmaktadır.

e) Kendi ruhunun mahiyet ve kudretini tam olarak bilmemektedir.

f) Akıl ve idrâki henüz fizik âlemini tamamen çözememiş ve birçok

esrar ve hikmeti anlayamamıştır.

g) İlim ve teknikteki başarısı, kâinatın büyüklüğüne, ilâhi plân ve programın ihtişamına, mevcut nimetlerin çokluğuna oranla pek az sayılır.

h) Henüz fizik âlemini ve taşıdığı denge ve düzeni yeterince bilmeyen insan, fizikötesini, Allah isminin delâlet ettiği yüce kudreti nasıl bilebilir?

ı) İlim daha çok deney ve gözleme dayanır. Bu ikisinin dışında kalan varlık âleminin çok önemii bir kısmı henüz kapalı bir kutu gibi duruyor, içinde nelerin bulunduğunu bilmiyoruz.

i) Cismani, yani üç boyutlu varlık olmayıp tamamen nurdan yaratılan melekleri anlamak; ateşten yaratılan cin ve şeytanları ve yaptıkları işleri tesbit etmek mümkün müdür?

Görüldüğü gibi, insanoğlu kendisine nisbetle çok karmaşık, kapalı esrarlı ve hikmetli bir âlemde bulunuyor. O bakımdan biz beşer ilminin dışında kalan hakikatleri ancak peygamberler ve kutsal kitaplar vasıtalarıyla öğrenebiliriz.

O halde akıl ve idrâk, varlık alemindeki plânlı düzene ve taşıdığı estetiğe bakınca, mutlak surette bir yaratanın varlığını kalın çizgileriyle olsun anlayabilir. Ancak o varlığın sıfatlarını, sünnetlerini, insan için hazırladığı ikinci hayatı ve onun özelliklerini düşünemez, düşünse bile pek anlayamaz; gerçek anlamda nasıl ibâdet edeceğini bilemez. Onun için ilâhi vahye mazhar olan peygamberin tebliğ ve irşadına ihtiyaç duyar.

İşte peygamberlerin gönderilmesinin sebeplerinden bir kısmı bunlardır ve onun için Cenâb-ı Hak, bir kavme veya millete peygamber göndermedikçe azap etmeyeceğini açıklamaktadır. Sonra da insanın bu âlemde başıboş, gayesiz, amaçsız yaratılıp bırakıldığını sanmanın çok hatalı olacağına işarette bulunmakta; hayatın, ölümün, kabrin ve bağlı bulunduğumuz değişmez kanunların mutlak anlamda birtakım amaç ve hikmetleri bulunduğunu hatırlatmaktadır.

İlim adamları bu âyete dayanarak diyorlar ki: "İlâhi hükümler ancak, gönderilen peygamber ve kitapla sübut bulur. Bunların başka türlü bilinmesi mümkün olmaz."

Peygamber gönderildiğinden bütünüyle habersiz bulunan bir toplu-

luk, bir kavim ya da millet veya kişi ve aile, sadece kâinatın bir yaratanı vardır gerçeğini düşünüp kabul etmekle yükümlü sayılırlar. Bu, kalın çizgileriyle de olsa idrâk edildiği takdirde, insanı ebedi azaptan kurtarır ve ilâhi lütfa mazhar kılma düzeyine getirir. Çünkü insan aklı ve zekâsı, kâinattaki mükemmel düzen ve dengeyi anlayacak güçtedir. Bunun için medeni bir millet veya kavim olmak şart değildir. Zira varlıktaki ahenk ve düzeni anlamak, medeni insanlar için olduğu gibi, ibtidai insanlar için de mümkündür.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, insana verilen cüz'i irâdenin önemine değinildi. Peygamber göndermenin hikmetine parmak basılarak, varlıktaki mutlak düzene bakan herkesin bir yaratıcının varlığını istidlal edebileceği konu edildi.

İyi ve yararlı amellerden, kötü ve zararlı işlerden söz edilerek, her şeyin melekler tarafından noksansız yazılıp tesbit edildiğine dikkatler çekildi. Sonra da âhirette yazılan bu amellerin ortaya dökülecegi en duyarlı anlatımla belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın yüksek kudretini ve mutlak tasarrufunu görmeyip kendini lüks ve konfora vermek suretiyle gününü gün eden ahlâksızların sadece kendilerine yazık etmedikleri, ülkelerinin de yıkılıp yok edileceğine sebep olacakları haber veriliyor. Nuh kavminin şımarık ileri gelenleri buna misal verilerek geçmiş olaylar üzerinde daha iyi düşünmemiz ilham ediliyor. Nuh (aleyhisselam)'dan sonra, bu büyük olaydan öğüt ve ibret almayan, geçmişteki olayları çarçabuk unutan kavim ve milletlerin de yerle bir edildiği belirtiliyor. Sonra da dünyalık isteyenin dünyalığa; âhiret saadetini arzu edip onun için çalışanın da o saadete erişeceği hatırlatılarak, insana dünya hayatında cüz'i irade verildiğine işaret ediliyor.

وَإِذَآ أَرَدْنَآ أَنْ نُّهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا۟ فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا
ٱلْقَوْلُ فَدَمَّرْنَٰهَا تَدْمِيرًا ﴿١٦﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنَ ٱلْقُرُونِ مِنۢ بَعْدِ نُوحٍ ۗ
وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ بِذُنُوبِ عِبَادِهِۦ خَبِيرًۢا بَصِيرًا ﴿١٧﴾ مَّن كَانَ يُرِيدُ ٱلْعَاجِلَةَ

عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَاهَا مَذْمُومًا
مَدْحُورًا ﴿١٨﴾ وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ
كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا ﴿١٩﴾ كُلًّا نُمِدُّ هَٰؤُلَاءِ وَهَٰؤُلَاءِ مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ ۚ وَمَا
كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا ﴿٢٠﴾ انْظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ۚ
وَلَلْآخِرَةُ أَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَأَكْبَرُ تَفْضِيلًا ﴿٢١﴾

16- Bir memleketi yıkıp yok etmek istediğimiz zaman oranın lüks ve konfor içinde yaşayan şımarık varlıklılarına, (peygambere uyarak doğru yolu seçmelerini) emrederiz; buna rağmen onlar itaatsizlik edip yanlış yolda yürümeye devam ederler; o takdirde o memleket üzerine (azap ile ilgili) hüküm hak olur ve artık orayı yıkıp yerle bir ederiz.

17- Nuh'dan sonra nice kuşakları yok ettik. Kullarının günahlarından haberli ve gören olarak Rabbin yeter.

18- Kim acele (ve peşin bir dünya hayatı) istiyorsa, biz dünyada dilediğimizi istediğimize acele olarak veririz. Sonra da Cehennem'i ona ayırırız; yerilmiş ve kovulmuş olarak oraya varıp girer.

19- Kim de ahireti ister ve mü'min olarak orası için lâyık olduğu biçimde çalışıp çaba gösterirse, işte onların çalışıp çabalaması övülmeye ve kabul edilmeye lâyıktır.

20- Her birine: Onlara da, bunlara da Rabbinin bağış ve ihsanından art arda veririz. Zaten Rabbinin bağış ve ihsanı (kimselerden) yasaklanmış değildir.

21- Bak, onların kimini kiminden nasıl üstün kıldık ve şanıma andolsun ki, ahiret, dereceler bakımından da daha büyüktür, üstünlük bakımından da daha büyüktür.

İLGİLİ HADİSLER

Mü'minlerin annesi Zeyneb bint Cahş (radıyallahu anha) anlatıyor:

"Bir gün Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ürpererek içeri

girdi ve **Lâ ilahe illallah, yaklaşmakta olan şerden Arapların vay hâline! Bugün Ye'cüc ve Me'cüc'ün seddi böylece açıldı,** (derken baş parmağıyla şehadet parmağının ucunu bir araya getirip halka yaptı).

Hz. Zeyneb (radıyallahu anha) bunun üzerine soruyor:

- Ya Rasulallah! Yoksa helak mı olacağız? Oysa aramızda sâlih kişiler vardır. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) ona şu cevabı veriyor:

- **Evet, habislik çoğalınca."**[1]

"Dünya, âhirette yurdu ve nasibi olmayanın yurdudur; malı olmayanın malıdır. Aklını kullanamayan kişi ise, durmadan dünyalık toplar (da âhireti ihmal eder)."[2]

"Hangi kul dünyada bir derece yükselmeyi amaç seçer de yükselirse, mutlaka Allah onu âhirette daha büyük bir dereceden aşağı indirir."[3]

Ülkenin Yıkılmasına Sebep Olanlar

وَإِذَآ أَرَدْنَآ أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ

فَدَمَّرْنَاهَا تَدْمِيرًا

"Bir memleketi yıkıp yok etmek istediğimiz zaman oranın lüks ve konfor içinde yaşayan şımarık varlıklılarına (peygamber ve kitaba uyarak doğru yolu seçmelerini) emrederiz. Buna rağmen onlar itaatsizlik edip yanlış yolda yürümeye devam ederler; o takdirde o memleket üzerine (azap ile ilgili) hüküm hak olur ve artık orayı yıkıp yerle bir ederiz."

Dünyanın hemen her ülkesinde mal ve makamca aşağı tabaka, diğer bir tabirle halk tabakası, mal ve makamca yukarı tabakaya bakar; onların yaşayışına, lüks ve konfor içinde günlerini gün etmelerine özenirler. Böylece yukarı tabaka aşağı tabakayı değil, aşağı tabaka onları örnek alırlar; onlar gibi yaşamanın yollarını araştırırlar. Yukarı tabaka ne kadar savurgan davranır, ne kadar gayr-i meşru yollara saparlarsa, ülkede o nisbette ahlâk sarsıntı geçirir, ekonomik sıkıntı baş gösterir ve denge bozulur. Zengin ol-

---

1 Ahmed: 6/71

2 Buhari/Fiten: 4, 28 - Müslim /Fiten: 1, 3 - Tirmizi/Fiten: 23 - İbn Mâce/Fiten: 9 - Ahmed: 2/341, 530 - 6/428, 429

3 Taberâni merfuân Selmân (radıyallahu anh)'den

mayan orta hallilerin veya dar gelirlilerin, zenginleri taklide çalışmaları, sözü edilen dengesizliği hızlandırır. Ayrıca ahlâki çöküntü ülkenin her yanında kendini hissettirir. Derken idare edenlerle idare edilenler arasında da bir boşluk meydana gelir. Böylece lüks, konfor, aşırı harcama, meşru olmayan kazanç, faiz, dolaylı yollardan kazanç sağlama yaygınlaşır ve ülkenin temelini sarsmaya yönelir. Ciddi bir uyanma, toparlanma, önlem alma, kutsal değerlere dönme, dünya ile âhiret arasında denge kurma sağlanmaz ve mürşitlerin, hatiplerin, ilim adamlarının uyarıcı seslerine kulak verilmezse, ülke yıkılmaya yüz tutar ve çok geçmeden çöküp gider.

Tabii bu yıkılıp yok olmanın birçok zahiri sebepleri vardır. Ama unutmayalım ki, sebepleri harekete geçiren ilâhi kudret söz konusudur.

Nuh (aleyhisselam) tufanı bunun en açık misali iken, ondan sonra gelen birçok milletler ve kuşaklar, geçmişten ders ve ibret almadıkları için kendilerini belli çizgiye itip götürmüşler ve sonra da dönüşü mümkün olmayan bir noktaya gelip dayanmışlar. Öylece aleyhlerine tecelli eden ilâhi hüküm inerek onları da yerle bir etmiştir. Bugün bir kısmının kalıntıları mahzun bakışlarıyla gelip geçenlere seslenmekte ve geçmişin ağıtını okumaktadırlar. Tabii eğer onları gören ve duyanlar, duyup da öğüt alanlar varsa.

Dünyayı Tek Amaç Seçenler

Dünyaya gözünü açanlar, yaşamakta olan şu üç gruptan birine -ister istemez- girme ihtiyacını duyarlar:

a) Yalnız dünya hayatını benimseyip âhireti kabul etmeyenler.

b) Yalnız âhireti kazanmaya yönelip dünyayı bütün nimetleriyle onun ehline bırakanlar.

c) Hem dünyayı, hem âhireti kucaklayıp birinin diğerini tamamladığına inananlar.

İslâm, son ve en mükemmel din olarak üçüncü gruba girmemizi emreder. Böylece üçüncü grubu gerçek Müslümanlar oluşturur. Nitekim Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bu konuyu açıklayarak şöyle buyurmuştur:

"Dünyayı çok seven kimse, âhiretine zarar verir. Âhiretini seçip (dünyayı terkeden) kimse ise, dünyasına zarar verir. Artık siz baki ola-

nı fâni olan üzerine tercih edin (ona ağırlık verin).”[1]

Ne var ki, çağımızda bu grupta yer alanların önemli bir kısmı diğer grupların aktardıkları yabancı kültür havasından kendilerini kurtaramadıkları için özelliklerini kaybetmiş durumdadırlar.

Kur’ân-ı Kerim daha çok İslâm kültürünü kaybedip yabancı kültüre kurban olan bu insanları kasdetmekte ve onlardan dünyalığı pek acele isteyenlere, bir şeylerin verilebileceğini bildirirken, âhirette saadet vadeden bir nasiplerinin olamayacağını hatırlatmaktadır. Zira onlar yabancı kültürde şahsiyetlerini yitirmekle kalmayıp, kendi öz değerlerini inkâr edecek kadar ileri giderler; hiç değilse, dünya nimetlerini kendilerine gerçek amaç seçerler.

Böyle bir akıbete kendilerini lâyık görenler, ahirette hem çok yerilirler, hem de inkâr üzere ölenler ilâhi rahmetten kovulurlar.

Mü’minlere gelince; onlar ahireti amaç seçerler. Dünya’ya ise, ahirete hazırlanma yeri olduğu için kısmen önem verirler, fakat hiçbir zaman onu gaye olarak önlerine koymazlar, Böylece amaçla aracı bir arada dengede tutup sürdürmeye gayret ederler. İşte Kur’ân, bunları övmekte ve örnek göstermektedir.

Allah’ın Bağış ve İhsanı Umuma Yöneliktir

كُلًّا نُمِدُّ هَٰٓؤُلَآءِ وَهَٰٓؤُلَآءِ مِنْ عَطَآءِ رَبِّكَ ۚ وَمَا كَانَ عَطَآءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا

“Her birine; onlara da bunlara da Rabbimin bağış ve ihsanından ardarda veririz. Zaten Rabbinin bağış ve ihsanı (kimselerden) yasaklanmış değildir.”

Cenâb-ı Hakk’ın câri sünnetlerinden biri de, nimetlerinin, bağış ve ihsanının kapılarını herkese açık bulundurmasıdır. Artık her kişi, inancı, Allah’a bağlılığı ve bilerek meşru şekilde çalışıp kazanması ölçüsünde bunları ya lehine ya da aleyhine değerlendirir. Aynı zamanda herkes aklı, zekâsı, idrâki, yeteneği ve gayreti nisbetinde bu kapılardan içeri girip payını alır. Alış biçimine göre de ya onu helâl lokma olarak hazırlar ya da harama bulaştırıp ruhunu zehirler.

O halde Cenâb-ı Hakk’ın hazırlayıp verdiği sayısız nimetleri rahmet

1 Ahmed: 4/412

ve saadete ya da gazap ve azaba çevirenler insanlardır.

Konuyu bu açıdan değerlendirdiğimizde, görülür ki, yukarıda sözünü ettiğimiz üç gruptan üçüncüler, dünyalık bakımından bazen biraz geride de kalsalar, Allah yanında çok yüksek derecelerde bulunduklarında şüphe yoktur. Âhiretteki derece ve mükâfatları ise, elbette ki daha büyüktür.

Özellikle çağımızda maddenin amaç seçildiği bir dönemde, meşru yoldan rızkını sağlayanlar azalmıştır. O bakımdan gerçek mü'minlerden bir kısmı gerek aile, gerekse ticari ve iş hayatında birtakım sıkıntılarla karşı karşıya bulunuyorlar. Faizden, aşırı kârdan; dolaylı, hileli kazançtan ve tek kelimeyle gayr-i meşru alım-satımdan kaçınanlar toplum bünyesinde azınlıkta kalmış; diğerleri ise, gemi azıya alıp aşırı servet edinme hırsıyla her şeyi mübah sayacak kadar âhiretlerini unutmuşlardır.

İlâve edelim ki, gerçek dindarlık, Allah'a gönülden bağlılık ve hakiki kulluk böyle dönemlerde daha çok belli olur.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle dünyayı kendilerine amaç seçip gününü gün edenler kınandı. Bir ülkenin yıkılıp yok olmasının başlıca nedenleri üzerinde durularak, refah içinde yüzen şımarık zenginlerin her türlü kutsal değerlere sırt çevirmeleri ve ahlâki kuralları çiğnemeleri misal verildi. Sonra da Nuh (aleyhisselam) kavmine dikkatler çekilerek yıkılıp yok edilmelerinin sebepleri üzerinde düşünmemiz istendi.

Aşağıdaki âyetlerle, maddeyi ve serveti ilâhlaştıranlar üzerinde duruluyor. İbâdet edilmeye ancak Allah'ın lâyık olduğu belirtilerek, fânilere kutsallık atfetmenin şirk olduğuna işaret ediliyor. Sonra da Ana-baba hakları üzerinde durularak, onlara karşı nasıl davranılması gerektiği açıklanıyor. Arkasından sosyal adaleti ayakta tutacak konulara geçiliyor. Yakınlara, yoksullara, yolda kalmışlara yardım edilmesi emredilerek huzur ve güvenin ancak böyle gerçekleşebileceği işleniyor. İsraftan kaçınmamız tavsiye edilerek, yasaklanan şeylerden bir kısmına dikkatlerimiz çekiliyor.

لَا تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُوْمًا مَّخْذُوْلًا ﴿٢٢﴾ وَقَضٰى رَبُّكَ
اَلَّا تَعْبُدُوْٓا اِلَّآ اِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا ۭ اِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ اَحَدُهُمَآ

اَوْ كِلٰهُمَا فَلَا تَقُلْ لَّهُمَآ اُفٍّ وَّلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَّهُمَا قَوْلًا كَرِيْمًا ﴿٢٣﴾
وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَّبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيٰنِيْ
صَغِيْرًا ﴿٢٤﴾ رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَا فِيْ نُفُوْسِكُمْ اِنْ تَكُوْنُوْا صٰلِحِيْنَ فَاِنَّهٗ كَانَ
لِلْاَوَّابِيْنَ غَفُوْرًا ﴿٢٥﴾ وَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهٗ وَالْمِسْكِيْنَ وَابْنَ السَّبِيْلِ وَلَا
تُبَذِّرْ تَبْذِيْرًا ﴿٢٦﴾ اِنَّ الْمُبَذِّرِيْنَ كَانُوْٓا اِخْوَانَ الشَّيٰطِيْنِ وَكَانَ الشَّيْطٰنُ
لِرَبِّهٖ كَفُوْرًا ﴿٢٧﴾ وَاِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ ابْتِغَآءَ رَحْمَةٍ مِّنْ رَّبِّكَ تَرْجُوْهَا فَقُلْ
لَّهُمْ قَوْلًا مَّيْسُوْرًا ﴿٢٨﴾ وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُوْلَةً اِلٰى عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا
كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُوْمًا مَّحْسُوْرًا ﴿٢٩﴾ اِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَآءُ
وَيَقْدِرُ اِنَّهٗ كَانَ بِعِبَادِهٖ خَبِيْرًا بَصِيْرًا ﴿٣٠﴾ وَلَا تَقْتُلُوْٓا اَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ اِمْلَاقٍ
نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَاِيَّاكُمْ اِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْئًا كَبِيْرًا ﴿٣١﴾ وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنٰٓى اِنَّهٗ
كَانَ فَاحِشَةً وَسَآءَ سَبِيْلًا ﴿٣٢﴾ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِيْ حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ
وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُوْمًا فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهٖ سُلْطٰنًا فَلَا يُسْرِفْ فِّي الْقَتْلِ اِنَّهٗ كَانَ
مَنْصُوْرًا ﴿٣٣﴾ وَلَا تَقْرَبُوْا مَالَ الْيَتِيْمِ اِلَّا بِالَّتِيْ هِيَ اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهٗ
وَاَوْفُوْا بِالْعَهْدِ اِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُوْلًا ﴿٣٤﴾ وَاَوْفُوا الْكَيْلَ اِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوْا
بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيْمِ ذٰلِكَ خَيْرٌ وَّاَحْسَنُ تَاْوِيْلًا ﴿٣٥﴾ وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ
لَكَ بِهٖ عِلْمٌ اِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ اُولٰٓئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُوْلًا ﴿٣٦﴾ وَلَا
تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرَحًا اِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْاَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُوْلًا
﴿٣٧﴾ كُلُّ ذٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهٗ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوْهًا ﴿٣٨﴾

22- Allah ile beraber başka bir ilâh edinip tapma! Sonra yerilmiş ve yalnızlığa itilip yardımsız bırakılmış olursun.

23- Rabbin ancak kendisine kulluk etmeni; ana-babaya iyilikte bulunmanı emretmiştir. Onlardan biri ya da ikisi senin yanında yaşlanırsa, onlara "öf" bile deme; onları sakın azarlama, onlara hep güzel, tatlı, iç açıcı söz söyle.

24- Onlara çok merhametli davranıp tevazu kanadını indir ve de ki: Rabbim! Küçükken beni besleyip büyüttükleri gibi onlara merhamette bulun.

25- Rabbiniz, içinizde olanı daha iyi bilir; eğer iyi-yararlı kişiler olursanız, şüphesiz ki O, kendisine (imânla, tevbeyle) dönüp yönelenler için çok bağışlayıcıdır.

26- Yakınlara, yoksula, yolda kalmışa hakkını ver ve sakın saçıp savurma.

27- Şüphe yok ki, saçıp savuranlar, şeytanların kardeşleridir. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankördür.

28- Rabbinden umduğun rahmeti arzulayarak, onlardan (sözü edilen hak sahiplerinden) yüzçevirirsen, o durumda onlara (hiç değilse) tatlı yumuşak bir söz söyle.

29- Elini boynuna bağlayıp asma, onu büsbütün açma, sonra kınanır, pişmanlık içinde açıkta kalırsın.

30- Şüphesiz ki Rabbin rızkı dilediğine genişletir, dilediğine de bir ölçüye göre daraltır. Çünkü O, kullarından elbette haberlidir ve onları mutlaka görür.

31- Çocuklarınızı fakirlik endişe ve korkusuyla öldürmeyin. Biz onları da, sizi de rızıklandırıyoruz. Şüphesiz ki, onları öldürmek büyük bir suçtur.

32- Zinaya yaklaşmayın; çünkü o elbette hayâsızlıktır ve kötü bir yoldur.

33- Allah'ın haram kıldığı, (öldürülmesini kesinlikle yasakladığı) kimseyi -haklı bir sebep dışında- öldürmeyin. Kim haksız yere öldürürse, onun velisine bir yetki vermişizdir; artık o da öldürme hususunda aşırı gitmesin; çünkü o yardıma eriştirilmiştir.

34- Yetim malına da -rüşde erinceye kadar- en güzel ve uygun şeklin

dışında yaklaşmayın. Verilen sözü, yapılan sözleşmeyi yerine getirin. Çünkü verilen söz ve yapılan sözleşmede mutlaka sorumluluk vardır.

35- Ölçtüğünüz zaman ölçeği tam olarak yerine getirin; doğru teraziyle tartın. Bu daha hayırlı ve sonuç yönünden de daha iyidir.

36- Bilmediğin bir şeyin ardına düşme; çünkü doğrusu kulak, göz ve kalp, bunların her biri ondan (ardına düştüğün şeyden) sorumludur.

37- Yeryüzünde böbürlenerek yürüme; çünkü sen yeri delemezsin ve boyca da dağlara ulaşamazsın.

38- Daha kötüsü, bütün bunlar Rabbin katında sevilmeyen şeylerdir.

İLGİLİ HADİSLER

Abdullah b. Amr b. Âs (radıyallahu anh) anlatıyor:

"Bir adam, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gelerek, cihada çıkmak için izin istedi. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ona:

- **Anan-baban hayatta mıdır?** diye sordu.

- Evet... deyince, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ona:

- **O halde onları (memnun etmek) için cihatta bulun!** buyurdu."[1]

Abdullah b. Mes'ud (radıyallahu anh) diyor ki:

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den sordum:

- Amellerin hangisi Allah yanında daha çok sevimlidir? Buyurdu ki:

- **Vaktinde kılınan namaz.** - Sonra hangisi?..

- **Ana-babaya iyilikte bulunmak.**

- Ondan sonra hangisi?..

- **Allah yolunda cihat etmek..."**[2] Mâlik b. Rabi'a es-Sâidi (radıyallahu anh) anlatıyor:

"Ensardan bir adam, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e

1 Buhari/Cihad: 138, Edeb: 3 - Müslim/Birr: 5 - Ebu Dâvud/Cihad: 31 - Nesâi /Cihad: 5 - Ahmed: 2/165, 172. 188, 193, 197, 221

2 Buhari/Rikak: 18 - Müslim/İmân: 139 - Tirmizi/Tefsir: 61, Ebu Dâvud/Cihad: 1 - Ahmed: 2/146, 452-6/180

gelerek sordu:

- Ey Allah'ın Rasulü! Ölümlerinden sonra ana-babama iyilik olarak yapmam gereken bir şey var mıdır, onu yerine getireyim?

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şu cevabı verdi:

- Evet, dört husus vardır. Onlar için duâ ve istiğfarda bulunmak, onların (başkalarına) verdikleri sözü yerine getirmek, dostlarına ikramda bulunmak, ikisi tarafından olan hısımlarla iyi ilişkiler kurmak -ki hısımlar ancak o ikisi tarafından olabilir-. İşte ölümlerinden sonra onlara yapacağın iyilikler bunlardır."[1]

"Şüphesiz ki Cenâb-ı Hak, babalarınızı size tavsiye ediyor ve gerçekten Allah analarınızı size tavsiye ediyor, Allah analarınızı size tavsiye ediyor, Allah analarınızı size tavsiye ediyor. Şüphesiz ki Allah derece derece akrabanızı da size tavsiye ediyor."[2]

"Rızkının genişlemesini, ecelinin geciktirilmesini isteyen kimse, hısımlarıyla (iyi ve sıcak) ilgisini devam ettirsin."[3]

"Ölen babasıyla kabirde ilgi kurmak isteyen kimse, onun ölümünden sonra arkadaş ve dostlarıyla ilgi kursun."[4]

"Hiçbir gün yok ki, (Allah'ın) kulları sabahladığında gökten iki melek inmesin. Onlardan biri şöyle der: "Allahım, (senin için) harcayanın harcadığının yerini doldur." Diğeri ise şöyle der: "Allahım, malını tutup (senin için) harcamayana telef ver (malının feyiz ve bereketini kaldır)."[5]

"Verilen sadakadan dolayı mal eksilmez. Allah için harcayanın Allah ancak şerefini artırır. Kim de alçak gönüllü davranırsa, Allah onu yükseltir."[6]

"Aşırı cimrilikten sakının. Çünkü bu sizden öncekileri yok etmiş-

---

1 İbn Mâce/Edeb: 2 - Ahmed: 3/498

2 İbn Mace/Edeb: 1

3 Buhari/Edeb: 12, Büyü': 13 - Müslim/Birr: 20, 21 - Ebu Dâvud/Zekât: 45

4 Müsned-i Ahmed: İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan

5 Müslim/Zekât: 58 - Ahmed: 2/306, 347

6 Tirmizi/Zühd: 17

tir. Şeytan onlara cimrilikle emretmiş (fısıldamış), onlar da cimri olmuşlar. Hısımlarla ilgilerini kesmelerini emretmiş, onlar da ilgilerini kesmişler. Hayasızlıkla emretmiş, onlar da hayasızlığa başlamışlar."[1]

"Nafaka (konusunda harcama)da bulunurken iktisada riâyet, geçimin yarısıdır."[2]

"İktisada riâyet eden fakir olmaz."[3]

İbn Mes'ud (radıyallahu anh) diyor ki: "Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e sordum:

- Hangi günah daha büyüktür?

- **Allah'a eşi ortak, denk ve benzer koşman,** buyurdu.

- Ondan sonra hangi günah daha büyüktür?

- **Seninle birlikte yemek yer endişesiyle çocuğunu öldürmen.**

- Ondan sonra hangisi?

- **Komşunun karısıyla zina etmen."**[4] Ebu Ümâme (radıyallahu anh) anlatıyor:

"Bir gün genç bir adam, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gelerek, "Ey Allah'ın Peygamberi! Zina hususunda bana izin ver" diyerek ruhsat istedi. Orada hazır bulunanlar, onu bu sözünden dolayı kınayıp vazgeçirmek istediler. Bunun üzerine Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz o gence, **"Yaklaş."** dedi. O da yaklaşınca, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) **"Otur"** dedi. O da oturdu ve aralarında şu söyleşi geçti:

- **Başkasının senin annenle zina etmesini ister misin?**

- Hayır, vallahi. Allah beni sana feda etsin.

- **O halde başkaları da bu fiili anaları için arzu etmez.**

- **Kızın için böyle bir şey ister misin?**

---

1 Müslim/Birr: 56 - Ahmed: 2/160, 191, 195 - 3/323

2 Beyhaki: İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan

3 Müsned-i Ahmed: İbn Mes'ud (radıyallahu anh)'den

4 Buhari/Tefsir: 3/2, 2/25, Edeb: 20, Diyat: 1, Hudud: 19, Tevhid: 40, 46 - Müslim/İmân: 141, 142 - Ebu Dâvud/Talâk: 50 - Tirmizi/Tefsir: 25 - Nesâi/Tahrim: 44 – Ahmed: 1/380

- Hayır, vallahi. Allah beni sana feda etsin,

- Öylece başkaları da kendi kızları için bunu istemez.

- Kız kardeşin için ister misin?

- Hayır, vallahi. Allah beni sana feda etsin.

- O halde başkaları da kendi kızkardeşleri için böyle bir şey istemez.

- Ya halâların için ister misin?

- Hayır, vallahi. Allah beni sana feda etsin.

- Başkaları da bunu kendi halâları için istemez. Ya teyzelerin için ister misin?

- Hayır, vallahi. Allah beni sana feda etsin.

- Başkaları da bunu teyzeleri için istemez, buyurdu. Sonra da elini o gencin üzerine koyarak şöyle duâ etti: "Allahım! Bunun günahını bağışla, kalbini temizle, namusunu koru."[1]

Artık o günden itibaren o gene harama yaklaşmadı.

"Allah'tan başka ilâh olmadığına, Muhammed'in de Allah'ın peygamberi bulunduğuna şehadet eden Müslüman bir kişinin kanı, şu üç sebep dışında helâl değildir:

1- Cana karşılık can (kısas),

2- Evli iken zina eden,

3- Dinini terkedip İslâm cemaatinden ayrılan."[2]

"Dünyanın yıkılıp zeval bulması, Allah yanında, bir Müslümanı (haksız yere) öldürmekten daha hafif, daha zararsızdır."[3]

"Zandan sakının; çünkü zan, sözün en yalanıdır."[4]

---

1 Müsned-i Ahmed: 5/256

2 Buhari/Diyat: 6 - Müslim/Kasamet: 25, 26 - Ebu Dâvud/Hudud: 1 - Tirmizi/Hudud: 15 - Nesâi/Tahrim: 5, 11, 14 - Darimi/Siyer: 11 - Ahmed: 1/61, 63, 65, -6/181

3 Nesâi/Tahrim: 2

4 Buhari/Vasaya: 8, Nikâh: 45, Feraiz: 2, Edeb: 57, 58 - Müslim/Birr: 28 - Tirmizi/Birr: 56 - Taberâni/Hüsnu'l-hulk: 15 - Ahmed: 2/245, 287

"Kim Allah için tevazu (alçak gönüllülük)de bulunursa, Allah onu yükseltir. Öyle ki, o kendi nefsinde önemsizdir, insanların yanında büyüktür. Kim de büyüklük taslarsa, Allah onu alçaltır. Öyle ki, o kendi nefsinde büyük, insanlar yanında önemsizdir. Hattâ o, insanların nazarında köpek ve domuzdan daha sevimsizdir."[1]

On iki Emir

İslâm'ın kendi ölçülerine göre devlet, millet, toplum, aile ve fertleri bir bütünlük içinde ele alıp yönlendiren, sağlıklı şekilde disipline edip düzene koyan on iki emri, başlı başına bir sistem oluşturmaktadır. Aynı zamanda ruh ile beden, madde ile mana, dünya ile âhiret arasında kopmaz köprü vücuda getiren bu emirler, üzerinde ciltlerle kitap yazılacak ana fikirleri, temel kaideleri, esasa dayalı bilgileri içermektedir.

Diğer bir yönüyle de Tevrat'ta yer alıp kısmen değişikliğe uğratılan dokuz veya on emri tashih etmekte ve bu gibi esasların bir kısmında semavi dinlerin birleştiğine işaret edilmektedir.

Önemine binaen, önce bu emirlerin özetini, sonra da açıklamasını yapmamızda, -hafızalarda iz bırakması bakımından- yarar görüyoruz:

1- Allah'tan başka ilâh tanımamak, O'ndan başkasına tapmamak.

2- Anaya, babaya -Allah'ın emrine uyarak- iyilikte bulunmak.

3- Hısımların, yoksul ve yolda kalmışların (zekât, sadaka, yardım ve bağış gibi) haklarını vermek, onları gözetip korumak.

4- Savurganlıktan kaçınmak; kazanılan mal ve serveti har vurup harman savurmamak.

5- Ne cimri, ne de müsrif olmak; bu ikisi arasında bir yol tutup tutumlu olmaya dikkat etmek.

6- Açlık, ekonomik sıkıntı endişesiyle çocukları öldürmemek, meselâ, kürtaj yaptırmamak.

7- Zinaya yaklaşmamak; o gibi hayasızlıklardan sakınmak.

8- Haksız yere adam öldürmemek.

---

1 Müsned-i Ahmed: 3/76

9- Yetim malına -iyi ve uygun yolun dışında- yaklaşmamak.

10- Ölçü ve tartıyı tam kullanıp, insan haklarına dolaylı yoldan da olsa tecavüz etmemek.

11- Bilmediğimiz (bilmemizde yarar olmayan, bizi ilgilendirmeyen) şeyin peşine düşmemek. Gerçeği iyice tesbit edip anlamadan zanna dayalı hüküm vermemek.

12- Yeryüzünde böbürlenerek, büyüklük taslayarak yürümemek.

Şüphesiz ki, bunların hepsi de Allah yanında sevilmeyen kötülüklerdir.

Tevrat'taki emirler:

1- Tanrın Rabbin ismini boş yere ağza almayacaksın. Çünkü Rab kendi ismini boş yere ağza alanı suçsuz tutmayacaktır.

2- Sebt gününü (cumartesi) takdis etmek için onu hatırında tut.

3- Babana ve anana hürmet et; ta ki, Tanrın Rabbin sana vermekte olduğu toprakta ömrün uzun olsun.

4- Katletmeyeceksin (haksız yere adam öldürmeyeceksin).

5- Zina etmeyeceksin.

6- Çalmayacaksın.

7- Komşuna karşı yalan şehadet etmeyeceksin.

8- Komşunun evine tamah etmeyeceksin;

9- Komşunun karısına, yahut kölesine, yahut eşeğine, yahut komşunun hiçbir şeyine tamah etmeyeceksin.[1]

Açıklama:

- Allah ile beraber başka ilâh edinmemek.

Bu, katıksız tevhid inancını yansıtır. Öyle ki, Allah'ın varlığına, birliğine, kudretinin sınırsızlığına inandıktan sonra, hiçbir şeyi O'na tercih etmemek ve hiçbir nesneyi O'ndan fazla sevmemek gerekir. Aynı zamanda bir olan Allah'a imân odağında birleşip bütünleşmeyi kalplere ve kafalara enjekte eder.

1 Musa ve Yahudilik: 107 Tevrat/Levililer: 19/1-35

Sonra da çok aziz ve şerefli yaratılan insanı, fânilere, diğer canlı, cansız eşyaya tapma alçaklığından kurtarıp korumayı öngörür. Onun için namaz farz, camilerde cemaatle namaz kılmak kuvvetli sünnet kılınmıştır. Cuma namazının cemaat halinde farz-ı ayn olarak kılınması da her hafta tevhid inancının yönlendirici havasını tazelemeye, insanın azizliğini ortaya koymaya ve dinin ibâdet ruhunu daha da geliştirmeye yöneliktir.

Kur'ân-ı Kerim'de, Allah'tan başkasına tapanların, iki büyük felâkete sebep olacakları çok anlamlı bir ifadeyle şöyle hatırlatılıyor:

a) Aşağılanıp rüsvay edilir, yalnızlığa itilerek yerilir.

b) Âhiret gününde büsbütün yardımsız bırakılır.

Birincisi, insanı âdileştirip vakar ve kadrini düşürür. İkincisi, ilâhi rahmetin feyiz havasından. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) şefaatinin ümit kapısından uzaklaştırır.

- Ana ve babaya iyilikte bulunmak.

Bu emrin gerektirdiği husus, insan ruhunu besleyen, rızkın kapısını genişleten, ömrün uzamasını, ecelin geciktirilmesini sağlayan; ilâhi rahmetten bolca nasip almayı kolaylaştıran ölçü ve anlamdadır. Aksini yapmak, aksine bir durumla karşılaşmayı ve ona göre karşılık görmeyi sonuçlandırır.

- Hısımlara, yoksullara ve yolda kalmışlara ilgi gösterip birtakım haklarını vermek.

Bu, hem aile düzenini, hem sosyal yapıyı huzura kavuşturan önemli emirlerden biridir. İnsanların birbirlerine güven ve saygısını artırır. Aynı zamanda belânın geri çevrilmesine, rızkın genişlemesine ve ömrün uzamasına da sebep olur.

- Malı saçıp savurmamak.

Elimize ulaşan bir parça ekmeğin nasıl ve nereden, hangi ellerle, ne gibi hizmetlerle hazırlandığını düşünecek olursak, karşımıza şu gerçekler çıkar: Bir buğday başağının filizlenip olgunlaşabilmesi için güneş, bulut, rüzgar, toprak, topraktaki bakteriler, yağmur ve daha nice şeylerin hizmette bulunmaları gerekmektedir. O halde ağzımıza koyduğumuz bir lokma ekmekte bütün bu hizmetleri görmemiz ve ona göre nimetin kıymetini

bilip şükrünü yerine getirmemiz gerekmez mi?

Özel mülkiyetin yeri ve anlamı:

Kur'ân'ın birçok yerinde zekât ve sadaka vermemiz, yardımda bulunmamız; hısım ve komşuları gözetmemiz emredilir. Bu her bakımdan özel mülkiyete geniş yer verildiğini yansıtır. Ayrıca ilgili âyette, malınızı saçıp savurmayın, sözü, kişinin özel mülkiyetinde olan servetini korumaya yönelik bir tenbihtir.

Bilindiği gibi, İslâm ekonomisi kendine has yapısıyla hem sosyalizm'den, hem kapitalizm'den ayrılır. Temelde bu üçü arasında büyük farklar söz konusudur.

Genellikle İslâm ekonomisinin iskeletini şu üç unsur oluşturur:

1- Ferdi mülkiyet

2- Meşru sınırlar içinde ekonomik serbesti

3- Sosyal adaletin sağlanması.

Bu bakımdan İslâm ve onun kitabı Kur'ân, ne özel mülkiyeti hiçbir sınır tanımadan serbest bırakan kapitalizme yer verir; ne de toplumsal mülkiyeti savunup ferdi mülkiyete yer vermeyen sosyalizme iltifat eder.

İslâm ferdi mülkiyeti, uhrevi müeyyidelerle, ahlâki kurallarla; sonra da zekât, sadaka, keffaret, adak vergi ve benzeri yardımlarla bir bakıma sınırlı tutar.

Yukarıda konumuzu oluşturan iki âyet, sınırlı ekonomik serbestiyi ve sosyal adaleti bütünleştirici bir temel düşünce olarak belirtmektedir.

İslâm sosyal adaleti güzel ahlâkla bütünleştirir:

İslâm, ferdi topluma, ibâdet, kardeşlik, dayanışma, yardımlaşma ve benzeri ekonomik cihetlerle bağlar. Bunların her birinde Allah rızası, âhiret mükâfatı ve güzel ahlâkın tatlı meyvesi önemli yer tutar. Böylece sosyal adaleti sadece ekonominin dar kalıbına sokmaz; onu manevi değerlerle donatıp ruhlar arasında bağlantı kurar.

Ekonomik yönden yardımda bulunma imkânı olmayan mü'minleri saf dışı bırakmaz. Toplumda hısımların birbirlerine sıcak ilgi göstermelerini, yoksullara, yolda kalmışlara güzel söz, tatlı dil kullanmayı tavsiye eder.

- Eli boyna bağlamamak (cimrilik etmemek). Onu büsbütün açmamak.

İslâm'da cimriliğin yeri olmadığı gibi, israfın da yeri yoktur. Çünkü bu iki tutum da İslâm'ın getirdiği sosyal adalete ters düşer. O bakımdan cihan peygamberi Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) cimriye:

"Bana fazla yaklaşma, sonra ateşin dokunur!" buyururken,

"Nehir kıyısında da olsan, su kullanırken israf etme!"[1] diyerek uyarıda bulunmuştur. O'nun bu iki uyarısı elbette çok anlamlı ve düşündürücüdür. Çünkü Allah ile Peygamberi, cimrilikle israf arasında ortalama bir yol tutulmasını emretmektedirler. Nitekim Furkan suresi 67. âyetle bu husus çok net bir anlatımla belirtilmiştir.

- Rabbin rızkı dilediğine genişletir, dilediğine de bir ölçüye göre daraltır.

Gelir dağılımı, hiçbir zaman her ferde aynı ölçüde isabet etmez. Zira her kişi kendi akıl, zekâ, beceri, ticari kabiliyet ve iş hacmine göre hayatını kazanma yolunda mücadele verir. İnsanların hepsi aynı kuvvet ve kabiliyette, aynı akıl ve zekâda yaratılmadığına göre, aynı ölçüde nimete de erişemezler. Sosyal hayat ve sosyal yapı da ancak farklı yeteneklerle gerçek düzenini bulur, dengesini sağlayabilir.

Allah'ın rızkı genişletip daraltması, şüphesiz ki insanların yeteneklerine, becerilerine ve çalışma bilgilerine, azim ve gayretlerine göre bir anlam taşır, yani bunlarla bağlantılıdır.

- Çocukları fakirlik endişesiyle katletmemek. Şüphesiz onları öldürmek büyük bir suçtur.

İslâm dini, kadınların gebe kaldıktan sonra rahimlerinde, oluşan cenine dokunulmasına, yani kürtaj yaptırmalarına cevaz vermez. Ancak gebe kalmamak için meşru ölçülere göre tedbir almayı da yasaklamaz. Nitekim bu konu, biri En'am, biri İsrâ, biri de Tekvir surelerinde olmak üzere üç ayrı yerde açıklanır. Cenin ana rahminde oluştuktan sonra artık ona dokunulmaz.

Nitekim mezhep imamları bu konu üzerinde içtihatlarını şöyle orta-

1 İbn Mâce/Taharet: 48 - Ahmed: 2/221

ya koymuşlardır:

İmam Ebu Hanife'ye göre: Kadının kendi fiiliyle rahmindeki çocuğu düşürmesi bir cinayet kabul edilir. Ancak rahimden düşürülen parçanın cenin olduğu kesinlik arz etmelidir. Bu da uzman bilirkişilerin marifetiyle tesbit edilir. İmam Şafii de aynı görüş ve ictihattadır.[1]

Bu cinayetin cezası ise, beş devedir. Deve bulunmadığı takdirde ona göre nakit para takdir edilir. Kadın kendi müdahalesiyle veya birine gidip kürtaj yaptırarak rahmindeki çocuğu aldırırsa, hem ona, hem de kürtaj yapana ceza terettüp eder.

Doktor kürtaj yaptığında kadın o yüzden ölürse, biri, kadını kasde benzer bir fiille öldürdüğü, biri de cenini rahimden aldığı için iki ayrı ceza gerekir.[2]

- Zinaya yaklaşmamak.

Kur'ân, zinayı hayasızlık ve kötü bir yol olarak vasıflamaktadır. Cidden böylesine bir hayasızlık aile yuvasını mefluç hale getirir, namus ve iffet mefhumunu kaldırır; neslin karışmasına, ana-babası belli olmayan çocukların çoğalmasına ve birtakım hastalıkların doğmasına ya da bulaşmasına neden olur. Zührevi hastalıkların çoğu ve son yıllarda ortaya çıkan AIDS belâsı bunlardan bir kısmıdır. Nitekim zinanın yaygın olduğu Amerika'da ve Avrupa'nın bazı ülkelerinde AIDS vakasının korkunç rakamlara ulaştığı artık bilinmektedir.

- Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı kimseyi -haklı bir sebep olmaksızın- öldürmemek.

İslâm, insan hayatına ve kanına üstün değer veren bir dindir. Savaşlarda bile kan dökmek en son çare olarak düşünülür. O bakımdan haklı bir sebep dışında adam öldürene kısas gerekir, hükmü konulmuştur. Ayrıca evli olduğu halde açıktan fuhuş yapar da dört şahitle belgelendirilirse, ölüm cezasıyla tecziye edilir.

Anlaşıldığı gibi, İslâm, hayasızlığı önlemek, fuhşa imkân vermemek, aile yuvasını selâmette tutmak, faziletli nesillerin yetişmesini sağlamak ve

1 et-Teşriu'l-Cinani Fi'l-İslâm: 2/294, 295

2 et-Teşriu'l-Cinani Fi'l-İslâm: 2/301

birtakım kötü, öldürücü hastalıkların yaygınlaşmasını önlemek için zinayı haram kılmakla kalmamış, bir de zina edenlerin tecziye edilmesi hususunda ağır müeyyideler koymuştur.[1]

- Yetim malına el uzatmamak.

Yetim çocukların, rüşde erinceye kadar, mallarını en güzel şekilde korumak vasilerine farz kılınmıştır. Ancak rüşd kavramı ve taşıdığı hüküm üzerinde müctehid imamların farklı tesbit ve ictihadları söz konusudur. Şöyle ki:

Genellikle rüşd, erkek çocuklarda ihtilâm ve inzal ile belirginleşir. Kız çocuklarında ise, ayhali veya gebe kalmakla gerçekleşir.

Onlarda böyle bir durum ortaya çıkmazsa, o takdirde ergenlik yaşı dikkate alınır. Şöyle ki:

a) İmam Ebu Yusuf'a göre, 15 yaş itibar edilir.

b) İmam Ebu Hanife'ye göre, erkek çocukta 18, kız çocukta 17 yaş itibar edilir.[2]

Bu yaşa gelen yetim çocuklarda rüşd sezilirse, malları kendilerine teslim edilir. İmam Ebu Hanife, böyle bir şey sezilmediği takdirde 25 yaşına kadar beklenir. Diğer iki imama göre, rüşd alâmeti görülünceye kadar bekletilir.[3]

Yetimin malına güzel şekilde yaklaşmaya gelince: Onun velisi veya vasisi muhtaç durumda ise, hizmeti karşılığında, hâkimin ya da örfe dayalı bilir kişilerin takdir ettiğini alabilir. Muhtaç durumda olmayan veli veya vasinin bu hizmeti Allah rızası için başka bir karşılık beklemeden yürütmesi en güzel yoldur.

- Ölçü ve tartıyı tam tutmak, doğruluktan ayrılmamak.

Ölçü ve tartı günlük hayatımızın kopmaz birer parçasıdır ve insan haklarıyla içiçedir. İslâm, Allah'ın varlığını, birliğini inkârdan ve dini esasları reddetmekten sonra insan haklarına tecavüzü, günahların en büyüğü

1 Nisa Suresi: 15, Nur suresi: 2. âyetin tefsiri

2 el-Kâfi: el-Mervezi – En'am suresı: 152, Nisa suresi: 6. âyetin tefsiri

3 Fetâvâ-yı Hindiyye: 5/61 - Mutaffifin suresi tefsiri

ve ödenmediği, yani asıl sahibine geri çevirilmediği takdirde affedilmeyeni olarak belirlemiştir. Şuayb Peygamber (aleyhisselam)'in kavminin daha çok bu yüzden yok edildiklerini yine Kur'ân haber vermektedir.

Ölçü ve tartıyı tam kullanmak, imân ve irfanla birleşip bütünleşen doğruluk ve fazilettir. Bunun aksine bir yol izlemek ise, inançsızlık, şüphecilik, tatminsizlik, aşağılık ve rüsvaylıktır. O bakımdan Cihan Peygamberi Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem):

"Bizi aldatan bizden değildir" buyurmuştur.[1]

- Bilmediğin bir şeyin ardına düşmemek.

Zanna, şüpheye dayalı hüküm verme. Birtakım varsayımları gerçek sayıp sonuçlar çıkarma. Bilmediğin konularda iddialı olma. Uzmanlığa saygılı olmaya çalış. Hemen her konuda ciddi araştırma yapmadan, hakikati tesbit edip öğrenmeden ortaya çıkma.

Cenâb-ı Hak bu âyetle, toplumda bulunan her sınıfa seslenmektedir. Şöyle ki:

a) Devlet adamı, gerçekleri tesbit etmeden halkın karşısına çıkıp kırık dökük bilgilerle açıklamada bulunmamalıdır. Zira bu hem halkı yanıltır, hem de çok geçmeden o devlet adamını gözden düşürür ve böylece güvenirliğini kaybettirir.

b) Basın mensubu, muhabir ve benzeri görevlen yürütenlerin kendilerine ulaşan bir haberi iyice tahkik etmeden, gerçek olup olmadığını öğrenmeden neşretmemeleri gerekir.

c) İlim adamı, bir konuyu araştırmadan, kaynaklarına inmeden, yaptığı gözlem ve deneylerden kesin sonuç almadan ortaya atmamalı ve bu böyledir diye konuşmamalıdır.

Zira kulak, göz ve kalbin bu gibi şeylerden de sorumlu olduklarını unutmamak gerekir. Her işittiğine inanmamak, her gördüğünü iyice araştırmadan sonuç çıkarmamak değişmeyen prensip olmalıdır. Hisler çoğu zaman yanılabilir. Sonra kendisini hiç ilgilendirmeyen, dünya ve âhiretinden yana bir fayda getirmeyen ve zamanın boşa akıp gitmesine neden olan konula-

1 Müslim/İmân: 164, - Ebu Dâvud/Büyu': 50 - Tirmizi/Büyu': 72 – İbn Mâce/Ticaret: 36 - Darimi/büyu': 10 - Ahmed: 2/50, 242, 417-3/466-4/45

rın peşine takılmamak, o gibi şeylerle ilgilenmemek kalbin huzur duyması, ruhun yatışması, ömrün değer kazanması bakımından oldukça önemlidir.

- Yeryüzünde böbürlenerek, büyüklük taslayarak yürümemek.

Kendini olduğundan fazla göstermeye çalışmak, çevresindeki insanlara tepeden bakmak, toplum arasında saygısızca söz ve davranışlarda bulunmak; kendini hep üstün, hep haklı görüp başkalarını küçümsemek ruhi bir marazdır. Allah'a, ahirete ve dinin diğer esaslarına dosdoğru imân bu hastalığı tedavi edip iyileştiren en tesirli ilâçtır.

Unutmamak gerekir ki, toplum içinde bu tipler sevilmez ve itibar görmezler. Onlarla olan dostluklar ve yakınlıklar hep sun'idir ve yapmacıktır. İnsanların sevmediklerini Allah da, melekleri de sevmezler. Böyleleri makamlarından düştükleri veya ellerindeki servet ve imkânları tükendiği gün, çevrelerinde hiçbir dostun kalmadığını ancak görebilirler. Dünyada kendini böylesine bir yalnızlığa itenler, âhirette de yalnızlığa itileceklerinden hiç şüphe etmemelidirler.

Allah'ın yegâne büyük olduğunu unutmamak gerekir. O'nun mülkünde, O'nun denetimi altında O'nun nimetlerinden yararlanıp geçinirken böbürlenmenin bir anlamı var mıdır? Sahip olduğumuz her şey, hakikatte bizim değil, Allah (celle celaluhu)'nundur. Her şey eğreti verilmiştir. Günü, saati gelince geri alınırlar.

O bakımdan tevazu, yüksek idrâkin, köklü bilginin, sağlam imânın, gelişmiş irfanın ürünüdür. Böbürlenmek ise, cehaletin, inançsızlığın ve haddini bilmezliğin mahsulüdür.

Ünlü şâir Salih b. Şerif (H.8-M.15) ne güzel söylemiştir:

"Çıkan iner, kalkan düşer, her yükselişin var bir sonu.

Niçin bunca gurur maldan mülkten, addan sandan insanoğlu!

Oluşta ne var ki olduğu gibi dursun, hiç değişmesin.

Sen de gök gibisin, bir gün masmavi güneşlik, bir gün bulutlu.

Bu dünya kime kalmış, yaramış ki kalsın yarasın sana da.

Yok hiçbir çizgisinde bu yeryüzünün ölmezlik rengi ve ölmezlik kokusu."

İlgili 37. âyetin son bölümünde Cenâb-ı Hak, insanın bir bakıma güçsüzlüğünü tasvir ederek böbürlenmenin ona hiç yakışmadığını şöyle belirtmektedir:

"Çünkü sen yeri delemezsin ve boyca da dağlara ulaşamazsın."

On iki Emir, On iki Peygamber

Müfessirlerimiz ilgili âyetlerle açıklanan on iki emirden her birinin bir peygamberin uyarı ve sünnetini taşıdığını ve sonra da Kur'ân'da bir araya getirilerek sözü edilen konularda bütün peygamberlerin ortak yanlarının belirtildiğini değişik bir yorum olarak ortaya koymuşlardır. Şöyle ki:

Birinci emir: Allah'ın varlığına ve birliğine davet, her peygamberin ana hedefi ve değişmeyen amacı bulunduğunu yansıtır.

İkinci emir: Ana, babaya iyilik daha çok İbrahim (aleyhisselam)'ın sünnetini yansıtır. Allah'a karşı günah ve isyana çağırmadıkları sürece ana, babaya itaat etmek, sözlerini dinlemek vaciptir.

Üçüncü emir: Hısımlara, yoksullara ve yolda kalmışlara yardım daha çok Davud (aleyhisselam)'ın sünnetini yansıtır.

Dördüncü emir: Süleyman (aleyhisselam)'ın sünnetini,

Beşinci emir: Yusuf (aleyhisselam)'ın sünnetini,

Altıncı emir: Yâkub (aleyhisselam)'ın sünnetini,

Yedinci emir: Lut (aleyhisselam)'ın sünnetini.

Sekizinci emir: Musa (aleyhisselam)'ın sünnetini,

Dokuzuncu emir: Zekeriya (aleyhisselam)'ın sünnetini,

Onuncu emir: Şuayb (aleyhisselam)'ın sünnetini.

Onbirinci emir: Yahya (aleyhisselam)'ın sünnetini.

Onikinci emir: İsâ (aleyhisselam)'ın sünnetini yansıtır.

Ve bunların hepsi, son peygamber Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellam) Efendimiz'in sünnetleri arasında en mükemmel ölçü ve anlamını almış; uygulanması ise, mü'minlerin imân ve irfanlarına bırakılmıştır.

Burada peygamberlerin sünnetleri denilince, insanlara tebliğ ile yü-

kümlü bulundukları dini hükümler kasdedilmektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, fert, toplum, aile ve milletlerin hayatını düzene sokup güvenli ve huzurlu bir atmosfer oluşturan on iki emir açıklandı. Allah'a dosdoğru imân eden mü'minlerin günlük yaşayışlarında nelere dikkat etmelerinin gereği üzerinde duruldu.

Aşağıdaki âyetlerle, tevhid inancını zedeleyen şeylerden kaçınılmasının gereği üzerinde duruluyor. Hiçbir şeyin Allah'a eş, ortak, denk ve benzer olamayacağı belirtilerek, bu hakikatleri iyice düşünüp anlayabilmeleri için insanlara yeterince ilâhi bilgiler verildiğine dikkatler çekiliyor. Sonra da varlık âleminde her şeyin Allah (celle celaluhu)'yu tesbih ettiği anlatılarak O Yüce Kudret'in hilkat damgasının eşya üzerinde bulunduğuna işaret ediliyor.

ذٰلِكَ مِمَّآ اَوْحٰٓى اِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ ۗ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ
فَتُلْقٰى فِى جَهَنَّمَ مَلُوْمًا مَّدْحُوْرًا ﴿٣٩﴾ اَفَاَصْفٰىكُمْ رَبُّكُمْ بِالْبَنِيْنَ وَاتَّخَذَ مِنَ
الْمَلٰٓئِكَةِ اِنَاثًا ۭ اِنَّكُمْ لَتَقُوْلُوْنَ قَوْلًا عَظِيْمًا ﴿٤٠﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِىْ هٰذَا الْقُرْاٰنِ
لِيَذَّكَّرُوْا ۭ وَمَا يَزِيْدُهُمْ اِلَّا نُفُوْرًا ﴿٤١﴾ قُلْ لَّوْ كَانَ مَعَهٗٓ اٰلِهَةٌ كَمَا يَقُوْلُوْنَ اِذًا
لَّابْتَغَوْا اِلٰى ذِى الْعَرْشِ سَبِيْلًا ﴿٤٢﴾ سُبْحٰنَهٗ وَتَعٰلٰى عَمَّا يَقُوْلُوْنَ عُلُوًّا
كَبِيْرًا ﴿٤٣﴾ تُسَبِّحُ لَهُ السَّمٰوٰتُ السَّبْعُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيْهِنَّ ۭ وَاِنْ مِّنْ شَىْءٍ
اِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهٖ وَلٰكِنْ لَّا تَفْقَهُوْنَ تَسْبِيْحَهُمْ ۭ اِنَّهٗ كَانَ حَلِيْمًا غَفُوْرًا ﴿٤٤﴾

39- İşte bunlar Rabbin sana vahyettiği hikmetlerdendir. Allah ile beraber başka bir tanrı edinme, sonra kınanmış, kovulmuş olarak Cehennem'e atılırsın.

40- Rabbiniz sizi oğullarla seçkinleştirdi de kendisi meleklerden dişiler (kızlar) mı edindi?! Doğrusu siz çok büyük (çok ağır) bir söz söylüyorsunuz.

41- Şanıma andolsun ki biz, bu Kur'ân'da (sözü edilen hususları), iyice düşünüp öğüt alsınlar diye bir bir açıklayıp tekrarladık. Ne yazık ki bu uyarı ve öğütler onların sadece nefretini artırmaktadır.

42- De ki: Eğer O'nunla beraber -dedikleri gibi- başka ilâhlar olsaydı, herhalde onlar Arş'ın sahibine bir yol ararlardı.

43- Münezzeh ve çok yüce olan Allah onların dediklerinden hem çok yüce, hem çok büyüktür.

44- Yedi gökler, yer ve bunlarda bulunanlar O'nu tesbih ve tenzih ederler. Zaten hiçbir şey yoktur ki, O'nu hamd ile tesbih etmesin; ne var ki, siz onların tesbihlerini anlamazsınız. Şüphesiz ki O, Halim'dir (şefkatlidir, merhametlidir, sabırlıdır, lutf ile muamele edicidir) ve çok bağışlayandır.

İLGİLİ HADİSLER

İbn Mes'ud (radıyallahu anh) diyor ki: "Biz âyetleri (mu'cizeleri) bereket sayarken, siz onları korkutucu, uyarıcı vasıfta bulup yorumluyorsunuz. Bir seferinde Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ile birlikte bulunuyorduk. Yanımızda su az kalmıştı. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem),

"Yanınızda arta kalan sudan ne varsa getirin" diye buyurdu. İçinde azıcık su kalan bir kap getirdiler. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz elini o kaba soktuktan sonra şöyle dedi:

"Haydi, Allah'tan sunulan mübarek, bereketli ve temizleyici suya geliniz!" Bu sırada O'nun parmaklarının arasından suyun kaynadığını gözlerimle gördüm. Aynı zamanda Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) yemek yerken yediği gıda maddesinin tesbih ettiğini Allah'a yemin ederim ki kulaklarımla işittim."[1]

"Şüphesiz ki Mekke'de bir taş vardır ki, peygamber olarak gönderildiğim (ilk yıllar)da geceleri bana selâm verirdi. Ben şimdi o taşı biliyorum ve tanıyorum."[2]

Abdullah b. Ömer (radıyallahu anh) diyor ki:

1 Buhari/Menakıb: 25 - Müslim/Fezail: 6 Tirmizi/Menakıb: 6 - Ahmed: 3/147, 170, 215, 289

2 Müslim/Fezâil: 2 - Tirmizi/Menakıb: 3 - Darimi/Mukaddeme: 4 - Ahmed: 5/89, 95, 105

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, Mescid'de bir hurma kütüğüne dayanarak hutbe okurdu. Kendisine minber yapılınca, cuma günü minbere yönelince, hurma kütüğü inlemeye başladı. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz dönüp eliyle onu okşadı da iniltisi kesiliverdi."[1]

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz Mescid-i Aksa'ya gece yolculuğu yaptığı gün, makam ile zemzem kuyusu arasında bulunuyordu. Cebrail sağında, Mikâil solunda oldukları halde yedi kat göklere doğru yükseldiler.

Dönüşünde şöyle buyurdu:

"En yüksek göklerde birçok tesbih sesleri duydum. Yüksek gökler, O heybet sahibinden, O'nun yüceliğinden korkarak tesbih ediyorlardı. "En yüce olan (Rabbimizi) tesbih ederiz" diyorlardı."[2]

Ebu Zer (radıyallahu anh) anlatıyor:

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz eline birkaç çakıl taşı almış bulunuyordu. Bal arılarının vızıltısını andıran bir sesle tesbih ettikleri duyuluyordu."[3]

İbn Ömer (radıyallahu anh) diyor ki:

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, kurbağa öldürmeyi yasakladı ve şöyle buyurdu:

"Doğrusu onun vakırdısı tesbihtir."[4]

"Şüphesiz ki Nuh (aleyhisselam) ölmek üzere iken iki oğlunu çağırıp onlara şöyle dedi: "Size iki şeyi yapmanızı, iki şeyden de kaçınmanızı vasiyet ediyorum: Lâ ilâhe illallah ile emrediyorum. Çünkü gökler, yer ve bu ikisi arasında bulunan her şey terazinin bir kefesine, Lâ ilahe illallah da diğer kefesine konulsa, elbette Lâ ilahe illallah ağır gelir. Eğer gökler ve yer bir halka olsa, Lâ ilahe illallah da onun üzerine konulsa, mutlaka onu bölüp birbirinden ayırırdı. Ve size "Subhanellahi ve

1 Buhari/Menakıb: 25, Cumua: 26 - Tirmizi/Cumua: 10, Menakıb: 6 - Nesâi/Cumua: 17 - İbn Mâce/İkamet: 199 - Darimi/Mukaddeme: 6, Salat: 202 - Ahmed: 1/249, 267, 363 - 3/295

2 Müsned-i Ahmed: İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan

3 Müsned-i Ahmed: 4/415

4 Darimi/Adahi: 26 - İbn Mâce/Sayd: 10 - Ahmed: 3/453

bi-hamdihi" demenizi de emrediyorum. Çünkü bu, varlık âleminde her şeyin tesbihidir ve her şey bu sebeple rızıklanır."[1]

Dünya Hayatı Mutlak Hikmete Dayalı Olarak Düzenlenmiştir

ذٰلِكَ مِمَّآ اَوْحٰٓى اِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ

"İşte bunlar Rabbin sana vahyettiği hikmetlerdendir."

Toplum düzenine yönelik on iki emir açıklandıktan sonra, bunların o yegâne terbiyeci, yetiştirici, geliştirip kemâle erdirici Rabbin vahyettiği hikmetler olduğu belirtiliyor.

Hikmet çok yönlü bir kelimedir. Burada daha çok şu mâna kasdedilmiştir: Hakkın, uyum ve dengenin; düzen ve bağlı bulunduğu şeylerin ilim ve akla uygun şekilde gerçekleşip yerini bulmasıdır.

İlâhi hikmet denilince de, eşyayı yeterince bilip her şeyi en sağlam, en uygun ve uyumlu düzeye getirerek amacına yönelik kılmak ve her şeyi lâyık olduğu hizmete yöneltmek akla gelir.

İnsana nisbet edilen hikmet ise, eşyanın yaratılış gayesini bilmek, faydalı ve zararlı yanlarını anlamak ve Allah'ın verdiği nimetleri yerince harcamak, günlük hayatı Kur'ân'ın ışığı altında düzenlemek mânasına yorumlanabilir.

Hikmet ile hüküm arasında "umum, husus min vecih" kaidesi vardır. Şöyle ki: Her hikmet aynı zamanda hükümdür de. Ama her hüküm hikmet değildir.

İşte aile ve toplumu dengeli, düzenli, huzurlu, güvenli düzeyde tutan, kardeşlik ve sosyal adalet ilkeleriyle toplumu ahenkli biçimde bir araya getirip bütünleştiren hikmetleri içeren on iki ilâhi emir, hemen hemen bütün hak dinlerde az farkla da olsa yer almış; hattâ insan kafasının ürünü olan bazı yasalarda bile onlara kısmen yer verilmiştir. Öyle ki hak dinlerin insanlığa yansıttığı bu emirlerin gereği hiçbir devirde bütünüyle kaldırılmamıştır.

Birtakım değişmelere ve orijinal nüshalarının kaybolmasına rağ-

1 Müsned-i Ahmed ; 2/170

men mevcut Tevrat ve İncil'de bu emirlerin önemli bir kısmına rastlamak mümkündür.

Kâinat Hikmetle Kurulmuştur

Her şey bir amaca yönelik olarak bulunduğu ortamda dengeyi sağlayacak özellikte; her düzen de mutlak bir plân içinde yaratılmıştır. Şu kâinatta boş ve anlamsız hiçbir şey var kılınmamıştır. Bunun aksini iddia etmek, kâinattaki mutlak düzeni görmemek ve anlamamak demektir. Zira Cenâb-ı-Hak mutlak hikmet sahibidir, yani O'nun doksan dokuz isminden biri de el-Hakim'dir.

O bakımdan canlı-cansız her türlü varlığa ilim ve iman açısından baktığımız zaman, ilâhi kudret ve hikmet damgasını görebilmekteyiz.

Buna en yakınımızdan misal verecek olursak, insanın çabuk intibakını gösterebiliriz. Nitekim yüksek rakımlara insan ancak kan dolaşımı, solunum, iskelet ve kas mekanizmalarının süratle değişmesiyle uyum sağlayabilmektedir. Bu değişmeyi sağlayan gizli plân veya kudret nedir? Yüce Yaratan, vücut sistemini, dünyadaki mevcut şartlara uyum sağlayabilecek bir ortamdan ve bulunduğu şartlardan çıkıp diğer bir ortam ve şartlara adım attığında kendini uyum haline getirip gereken değişiklikleri otomatik olarak yapacak özellikte yaratmıştır.

O bakımdan diyebiliriz ki, insan kendi damgasını muhite vururken, muhit de kendi damgasını ona vurmakta ve kısa bir zaman içinde uyum, intibak sağlanmaktadır.

O halde her işi hikmetle vücud bulan Cenâb-ı Hak ile beraber başka ilâhlar edinmek, sağduyunun, gelişmiş aklın, sağlam idrâkin yolu ve ürünü olamaz. Çünkü birden fazla ilâhın uyum ve ahenk içinde bir kâinat yaratıp idare etmeleri düşünülemez. Tıpkı bir ülkede birden fazla hükümdarın bulunamayacağı gibi.

Eşyada O'nun kudret ve hikmet damgasını görmeyenlerin kıyamet gününde kınanacağı ve kendilerine verilen bunca yetenekleri yerinde kullanmadıklarından dolayı sorumlu tutulacakları da ilâhi hikmet ve adaletin bir gereğidir. Dünyada kendini hikmetin gerektirdiği düzen ve dengeye eriştirmeyenlerin âhirette düzen ve denge yüzü göremeyecekleri kesindir. Çünkü düzensiz, amaçsız ve gayesiz bir hayat, düzensiz bir sonuç

doğurur ve onun cezası da o nisbette ağır olur.

Allah'a Evlât İsnat Etmek

أَفَأَصْفٰىكُمْ رَبُّكُمْ بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ إِنَاثًا ۚ إِنَّكُمْ لَتَقُولُونَ قَوْلًا عَظِيمًا ۝

"Rabbiniz sizi oğullarla seçkinleştirdi de kendisi meleklerden dişiler (kızlar) mı edindi?! Doğrusu siz çok büyük (çok ağır) bir söz söylüyorsunuz."

Üremek, sonradan yaratılanlarla ilgili bir kanundur ki, buna "nesli devam ettirme kanunu" da diyebiliriz. Diğer canlıları bir yana bırakırsak bu, insanoğlu yeryüzüne ayak bastığı andan itibaren belli bir programa göre yürütülmektedir. Mevcut plân ve programı üreyenler değil, üretme kanununu koyan Yüce Kudret hazırlamıştır.

Melekleri Allah'ın kızları sayarsak, Allah'ın belli bir üreme kanununa bağlı bulunduğunu veya tutulduğunu kabul etmemiz gerekir. Sonra da o üreme kanununun da Allah'ın değil, daha yüce bir kudretin iradesiyle olduğunu kabul etmemize lüzum hasıl olur. O takdirde ise, Allah (celle celaluhu), mutlak kudret sahibi olma vasfını kaybedip yaratıcı iken yaratılmış durumuna düşer. Böylece Allah hakkında mutlak uluhiyete yakışan ve has olan hiçbir vasıf kalmaz. Çok tanrı inancı başlar ve fasit bir daire içinde dönülüp dolaşılır, olumlu hiçbir sonuca varmak mümkün olmaz.

Onun için Kur'ân-ı Kerim'de bu, selim akıl, sağlam mantık ve keskin idrâk dışı inanç, ölçü ve hikmet dışı büyük bir söz olarak vasıflandırılıyor. Tek ilâh inancı üzerinde çok ciddi durmamız ve araştırma yapmamız ilham ediliyor.

"Andolsun ki, ortaya pek kötü bir şey (inanç) attınız. O Rahmân'a evlât isnat etmelerinden dolayı neredeyse gökler darmadağın olacak, yer yarılacak, dağlar yerinden oynayıp göçecek." mealindeki Meryem Suresi 90.

âyetle bu husus ne güzel açıklanmaktadır.

Kur'ân-ı Kerim Akla ve Sağduyuya Seslenir

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِيَذَّكَّرُوا ۚ

"Şanıma andolsun ki, biz bu Kur'ân'da (sözü edilen hususları) iyice düşünüp öğüt alsınlar diye bir bir açıklayıp tekrarladık."

İlgili âyetin ışığında konumuzu aydınlatır mahiyette Kur'ân'ın akla ve sağduyuya seslenişinden birkaç örnek sıralıyoruz:

- Kur'ân, hakkı, doğruyu ve gerçeği bütün parlaklık ve berraklığıyla sergiler. Koyduğu temel bilgi ve ana fikirlerle hakikati araştırıp bulmamızı kolaylaştırır. Daha doğrusu bize bu konuda hareket noktasını belirler.

- Hakkı isbat edip onun temel gücünü ortaya koyarken, bâtılı bütün çürüklüğü ve cılızlığı ile getirip önümüze serer ve böylece rahat mukayese yapabilmemize imkân sağlar.

- Sadece insan aklına hitapla yetinmez; onun vicdan ve idrâkini harekete geçirmeyi, duygu ve düşüncesini kamçılamayı plânlar. Bunun için de ümitle korku halkalarını birleştirip bir bütünlük meydana getirir ve insan düşünce ve duygusunu bu iki kavram arasında yönlendirir.

- Taşıdığı her hükmü, koyduğu her ana fikri, naklettiği her tarihi olayı, tevhid inancının katıksız mayasıyla yoğurur; ahlâk ve fazilet iksiriyle şekillendirir ve âhiret korkusuyla değerlendirir. Böylece tarihi olaydan ve ortada kalan kalıntılardan ne gibi ders ve ibret alınması gereğini en uygun şekilde öğütler.

- Münasebet düştükçe hafızalardaki izi derinleştirmek, idrâki uyanık, tutmak; aynı zamanda yine düşünceleri berraklaştırmak, duyguları yönlendirmek için de bazı önemli olayları ve gelecekle ilgili haberleri yer yer tekrarlar. Bununla beraber her tekrarı ayrı bir hüküm, değişik bir öğüt ve başka bir ibret yansıtır.

- İnkârı imân derecesine çıkaranlar ise, Kur'ân'ı dinledikçe veya ondan söz edildikçe kin ye nefretleri artar. Çünkü öyleleri, akıllarını nefislerinin ve duygularının emrine vermişlerdir. Böylece kalplerinin gözü körelmiş, ruhlarının cilâsı matlaşmıştır. Artık, bu durumda ondaki hikmetleri ve hakikatleri görmeleri ve anlamaları pek düşünülemez. Zira beşer ruhunun tek gıdası, Allah sözüdür. Kalplere şifa ve yatışkanlık veren tek iksir odur. Kendini bu ilâhi gıdadan mahrum edenler, sadece kendilerine ve peşlerine takılanlara çok yazık etmişlerdir.

Birden Fazla İlâh Olsaydı, Neler Olurdu?

قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهٗٓ اٰلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ اِذًا لَّابْتَغَوْا اِلٰى ذِى الْعَرْشِ سَبِيلًا

"De ki: Eğer O'nunla beraber -dedikleri gibi- başka ilâhlar olsaydı, elbette onlar Arş'ın sahibine bir yol ararlardı."

Müşriklerin iddia ettikleri gibi, Allah'tan başka ilâhlar da bulunsaydı, durum ne olurdu? Bunun cevabını şöyle maddeleştirebiliriz:

a) İlâhlardan her birinin bir kudrete sahip olması gerekir. Çünkü kudretli olmayan ilâh olamaz. O takdirde her ilâh kendi kudretiyle tasarruf ederdi. Böyle bir durumda ise ya her biri ayrı bir kâinat yaratıp vücuda getirir ve biri diğerine hasım ve rakip olurdu. Diğer bir ihtimalle, aynı kâinat üzerinde her biri kendine bir sınır belirlemeye heveslenirdi. Bu durumda bugünkü mevcut düzen olmazdı. Mademki kurulan düzen bozulmadan devam etmektedir, o halde tek bir ilâh vardır, o da Allah (celle celaluhu)'dur.

b) Diğer ilâhlar, o yüce Arş sahibine erişmek için bir yol ararlar; ya O'nun saltanatına son vermek ya da O'na uymak isterlerdi. Uymaları düşünülemez, çünkü ilâhlık vasfını taşıdıklarına göre, her birinin kendine has bir üstünlük ve saltanatının olması gerekir.

Kâinattaki ilâhi saltanat bütün görkemliğiyle ve dengesiyle şaşmadan, değişmeden, bozulmadan süregeldiğine göre, varsayalım ki, diğer ilâhlar ister istemez O'na uymak, emrine baş eğmek zorunda kalmışlardır. Böyle bir durumda, Arş'ın sahibine uyanların ilâh olmaları düşünülemez.

O halde mülkünde ortaksız, saltanatında eşsiz, kudretinde bağımsız, tasarrufunda rakipsiz, uygulamasında denksiz ve emsalsiz olan âlemlerin yegâne Rabbine tapmak, ara yere canlı, cansız cisimleri, ay ve yıldızları sokmadan yalnız O'na yönelmek selim aklın, sağduyunun, kâmil idrâkin gereği değil midir?

Bunun için Cenâb-ı Hak 43. âyetle bu konuyu şöyle noktalıyor:

"Münezzeh ve çok yüce olan Allah, onların dediklerinden hem çok yüce, hem; de çok büyüktür."

Her Şey Hakk'ı Tesbih Etmektedir

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمٰوَاتُ السَّبْعُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ

"Yedi gök, yer ve bunlarda bulunanlar O'nu tesbih ve tenzih ederler. Zaten hiçbir şey yoktur ki, O'nu hamd ile tesbih etmesin. Ne var ki, siz onların tesbihlerini anlayamıyorsunuz."

Bölünemeyeceği sanılan en küçük parçanın, yani atomun bölünüp parçalanmasıyla, âyetin taşıdığı mâna bir bakıma daha iyi anlaşılmış oluyor. Şöyle ki: Tesbih kelimesi, "sabh" kökünden çokluk ifade eden bir masdardır. Kök mana olarak sözlükte: Havada ya da suda çok seri geçiş anlamına gelir. Fezada kendi yörüngesinde süratle hareket edip dönen Güneş sistemi ve diğer sistemler hakkında da bu kökten türetilen fiiller kullanılmaktadır. Yasin suresi 40. ve Enbiyâ suresi 33. âyetlerde aynen şöyle belirtilmektedir:

"Ne güneşin aya yetişmesi uygun (bir kanun)dur, ne de gece gündüzün önüne geçebilir. Her biri ayrı bir yörüngede yüzerler (hareketlerini sürdürürler)."

"Gece ve gündüzü; güneş ile ayı yaratan O'dur. Her biri bir yörüngede yüzüp gitmektedir."

Her iki âyette de güneş ile ayın kendi yörüngelerinde hareketlerini sürdürmeleri "yesbahun" fiiliyle ifade edilmektedir ki bu, "sabh" kökünden türetilmiştir.

Atın süratle geçmesi de bu fiille anlatılır. Bir işte sürat gösteren kimsenin o hali de bu fiille belirtilir.

Allah'ı tesbih: Sözü edilen kök mana doğrultusundaki bir anlatımla, ibâdet ve dualarımızda düşünce ve duygumuzu arındırıp çok seri bir seyirle O'nu her türlü noksanlıktan, beşeri sıfatlardan tenzih etmek, övgüyle ismini anmaktır.

Bilindiği gibi, varlık âleminde melekler her an zikir ve tesbih halindedirler. Geriye kalan diğer varlıklar hem ilâhi kudret ve hikmet damgasını taşıdıkları için, hem de her biri kendi yapısında sayısı belirsiz atomları taşıdığı için her an Hakk'ı tesbih etmekteler. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, atom çekirdeği etrafında baş döndürücü bir hızla hareket eden elektronlar da bu hareketleriyle Hakk'ın sonsuz kudretine baş eğmekteler ve O'nu anmaktalar.

O halde kâinat, yani varlık âlemi bütünüyle hareket halindedir. Bunun istisnası yoktur. Öyle değil midir? Elektronlar çekirdek etrafında ilâhi sünnete uyarak hem kâinatın en küçük modelini oluşturmakta, hem de müstesna bir hareket ve kendine has bir ahenk ve musiki sergilemekte-

dirler. Bu Allah'ın yegâne yaratıcı olan üstün kudretini, O'nun eşsizliğini terennüm etmiyor mu?

İşte Kur'ân insan aklına ışık tutmak, ilim adamına temel bilgi vermek, diğer bir tabirle hareket noktasını belirlermek için

"Hiçbir şey yoktur ki O'nu hamd ile tesbih etmesin." buyuruyor. Ne var ki, insanların çoğu eşyanın tesbihini anlamamaktadırlar.

Âyette bir diğer incelik daha vardır, o da, "hamd" kelimesidir. Cenâb-ı Hakk'ın buyruğuna baş eğip O'nun emrine uyan her şey, taşıdığı ilâhi sanatın eşsizliğiyle O'nu övmekte ve bu övgü ile O'nu tesbih etmektedir. Demek oluyor ki, canlı-cansız her şey Allah'ın eşsiz sanatını yansıtmakta ve estetik hayranlarına seslenmektedir. Zira estetik duygusu, en medeni insanlarda olduğu gibi, en ilkel insanlarda da vardır. Yeter ki insan bu duygudan kaynaklanan hayranlığını ona yön veren kudretin yüceliğine çevirmiş olsun.

Her şeyin Hakk'ı tesbih etmesinin yorumlarından biri budur. O bakımdan diyebiliriz ki, kâinatta Güneş sistemi dahil, diğer bütün sistemlerin mikro modelini atoma yerleştiren o sonsuz kudreti inkâr, Güneş'in varlığını inkâr etmek kadar şaşırtıcı ve hayret uyandırıcıdır.

Bu gerçeği bilimsel yoldan kavrayan ünlü fizik âlimi Einstein diyor ki: "Benim tanrı görüşüm, anlaşılmayan evrende kendini gösteren üstün bir düşünüş kudretinin mevcudiyetine kuvvetle ve heyecanla inanmaktır."[1]

Şüphesiz ki bu itiraf, Allah hakkında köklü ve detaylı bilgisi olmayan büyük bir ilim adamının bilimsel araştırmasıyla vardığı olumlu bir sonuçtur. O bununla, kâinatı idare eden çok yüksek ve sınırsız bir zekânın varlığını kabul etmektedir. İlmin ve âlimin haysiyetine yakışan da, bu gerçeği bulup çıkarmak ve sonra da itiraf etmektir.

Allah Halim'dir, Gafur'dur

إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا

"Şüphesiz ki O, Halim'dir (şefkatlidir, merhametlidir, lütuf ile muamele edendir) ve çok bağışlayandır."

1 Einstein Ve Evren

Kur'ân fezaya serpiştirilmiş sistemlerin hareket halinde olduğunu belirttikten ve atom çekirdeği etrafında akıl almaz bir hızla dönen elektronlara işaret ettikten sonra, insan bilgisinin sınırlı olduğuna geçiyor ve Allah'ın iki sıfatını anarak konuyu noktalıyor.

Ama neden ilmin çok önemli kabul ettiği bir konuya dikkat çekilirken bu iki sıfata yer verildi? Bu soruyu cevaplamak için önce sözü edilen sıfatlardan "Halim"in manasını açıklamamız kâfi gelecektir. Şöyle ki:

Halim: "Hilm" kökünden gelen bir sıfattır. Sözlükte, nefis ve duyguları heyecan, telaş, öfke ve acelecilikten alıkoyup frenlemektir. Bu tanımlamaya göre, "hilm", aklın araçlarından biri sayılır.

Ayrıca bir şeyi başıboşluktan kurtarıp idare etmek, yararsız durumdan kurtarıp yararlı düzeye getirmek anlamına da gelir. "Hallemtü fülânen" denilince, "Yanlış hareket etmek üzere bulunan bir kimseyi sakinleştirip temkinli hareket etmeye yönelttim," anlaşılır ve buna misal teşkil eder.

O halde Allah'ın Halim sıfatı bu makamda bize, kâinatın en büyük parçalarının da, en küçük atomların ve taşıdığı mikro sistemlerin de kendi haline terkedilmiş olmadığını öğretmektedir. Aksi halde biri diğerinin yörünge sınırına kayar ve düzen diye bir şey olmazdı. Allah (celle celaluhu) hilm tecellisiyle onları sünnetullaha bağlayarak belli kanunlarla idare etmektedir.

Ayrıca insanların çoğu bu gerçeği bilmediğinden inkâr içinde yüzmekteler. Ama Halim sıfatının bir tezahürü olarak, Allah (celle celaluhu) onları kahretmemekte, ömürlerinin son dönemlerine kadar onlara mühlet vermektedir. Çünkü O çok bağışlayandır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, tevhid inancının önemi üzerinde duruldu. Mü'minlerin bu doğrultuda nelere dikkat etmeleri gerektiğine atıflar yapıldı. Sonra da insan aklını harekete geçirmek ve düşünce ufkunu genişletmek için kâinatta her şeyin Allah'ı tesbih ettiği belirtilerek, hareket halinde olmayan hiçbir şeyin bulunmadığı anlatıldı ve hiçbir hareketin ölçüsüz, hesapsız ve gelişigüzel olmadığı hatırlatıldı.

Aşağıdaki âyetlerle, kâinattaki bu mükemmel ve düzenli hareketi ve o hareketi idare eden yüce kudretin eserlerini göremiyen inkarcıların oku-

nan Kur'ân'ı anlamalarının söz konusu olmadığı; kalplerinin üzerine gerilen kesif perdeyi kaldırmadıkları sürece, o feyizden nasip alamayacakları açıklanıyor. Böylece inkâr ve madde vadisinde şartlanan ve hakka karşı gelmeyi önyargı halinde zevkli bir görev sayanların doğru yolu görüp bulmalarının çok uzak olduğu, anlamlı bir anlatımla mü'minlere bildiriliyor.

Bununla beraber tebliğ ve irşat görevini sürdürmenin gerekli olduğu ilham edilerek, doğru yolu görüp onu tercih edenlerin kendi lehlerine, etmeyenlerin kendi aleyhlerine bir sonuç hazırladıkları dolaylı şekilde anlatılıyor.

وَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ حِجَابًا
مَسْتُورًا ﴿٤٥﴾ وَجَعَلْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا وَإِذَا
ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِي الْقُرْآنِ وَحْدَهُ وَلَّوْا عَلَىٰ أَدْبَارِهِمْ نُفُورًا ﴿٤٦﴾ نَحْنُ أَعْلَمُ
بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهِ إِذْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ وَإِذْ هُمْ نَجْوَىٰ إِذْ يَقُولُ الظَّالِمُونَ
إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا ﴿٤٧﴾ انْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ
فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٤٨﴾

45- Kur'ân'ı okuduğun zaman, seninle ahirete inanmayanlar arasına görünmez bir perde yerleştiririz.

46- Kalpleri üzerine O'nu anlamalarına engel kılıflar geçiririz (perdeler örteriz); kulaklarına da bir ağırlık koyarız. Kur'ân'da Rabbinin birliğini andığın zaman nefretle arkalarını dönüp giderler.

47- Seni dinledikleri zaman neye nasıl kulak verdiklerini ve o gizli toplanıp fısıldaşarak zâlimlerin, "Siz ancak büyülenmiş bir adama uyuyorsunuz" dediklerini çok iyi biliyoruz.

48- Dikkat et, sana nasıl da misâller verdiler de bu yüzden sapıttılar; artık bir yol da bulamayacaklar.

İNİŞ SEBEBİ

Hz. Esma binti Ebu Bekir (radıyallahu anha) anlatıyor:

"Tebbet yedâ... suresi inince, Ebu Leheb'in karısı Avrâ Ümmü Cemil elinde bir taş, dilinde hezeyan olduğu halde Hz, Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i arıyordu. O sırada Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), Ebu Bekir (radıyallahu anh) ile beraber oturuyorlardı. Derken Ümmu Cemil çıkageldi. Ebu Bekir (radıyallahu anh) hayli endişelendi ve "Ya Rasulallah! Bize doğru geliyor. Sizi burada görmesinden endişeliyim" deyince, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ona:

"Endişe etme ya Ebâ Bekir! Şüphen olmasın ki, o beni göremez" buyurdu, çok sürmedi ki Ümmü Cemil geldi, hayli öfkeliydi. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'i oralarda aradı, sağa sola bakındı, ama göremedi ve ayrılıp gitti. Oysa Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) açık ortada oturuyordu."[1] O sebeple yukarıdaki âyetler indi.

Lübabu't-te'vil müellifi Alâeddin Ali'ye göre: Kadın ayrılıp gittikten sonra Ebu Bekir (radıyallahu anh) bunun hikmetini sordu. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şu cevabı verdi:

"Benimle onun arasına bir melek perde olup durdu."[2]

Bir başka rivayet:

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz Kur'ân okumaya başlayınca, azılı kâfirlerden iki kişi sağ tarafına, iki kişi de sol tarafına geçip O'nu şaşırtmak için şiir okurlar ve böylece Kur'ân'ın etrafta duyulmasına engel olurlardı. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[3]

Diğer bir rivayet:

Bir gece Ebu Süfyan, Ebu Cehil ve Ahnes b. Şerik, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'i kendi evinde namaz kılıp Kur'ân okurken dinlemek üzere birbirlerinden haberleri bulunmadığı halde dışarı çıktılar. Karanlıkta her biri münasip bir yere gizlenip okunan Kur'ân'ı dinlemeye koyuldular. Derken fecir doğmaya başladı ve onlar da kimseler kendilerini

1 İbn Cerir Taberi-Hafız Ebu Ya'lâ

2 Lübabu't-te'vil: 3/166

3 Tefsir-i İbn Kesir: 3/44

görmeden bulundukları yerlerinden kalkıp usulca evlerine dönmeye başladılar. Ne var ki yolda karşılaştılar ve birbirlerini kınamaktan kendilerini alamadılar. Sonra da "Bir daha buralara gelip Muhammed'i dinlemeye özenmeyelim. Bir aksilik olur da ayak takımı bizleri görürlerse, Muhammed'e karşı ilgi duymaya başlarlar ve böylece O'na yardımda bulunmuş oluruz" şeklinde sözleşerek oradan uzaklaştılar. Ama ikinci gece yine dayanamadılar, gizlice gelip dinlediler. Fecir doğunca evlerine dönerlerken birbirlerini gördüler. Biri diğerini kınadı ve bir gece önce olduğu gibi bir daha gelip dinlemeyeceklerine dair andlaştılar ve ayrıldılar. Üçüncü gece yine dayanamadılar ve gizlice gelip dinlediler. Fecir doğunca evlerine dönerlerken birbirlerini yine gördüler. Bu defa aynı hatayı tekrarlamamaya dair yemin ettiler.

Sabahleyin Ahnes b. Şerik bastonunu alıp Ebu Süfyan'a gitti ve: "Ya Ebâ Süfyan! Muhammed'den işittiklerin hakkında fikrin nedir, öğrenebilir miyim" diye sordu. O da: "Vallahi O'ndan çok şeyler duydum, kimini anladım, kimini anlayamadım" diye cevap verdi. Ahnes de: "Vallahi ben de senin gibi." dedi. Sonra kalkıp Ebu Cehil'e uğradı. Aynı şeyi ondan sordu. Ebu Cehil şunları söyledi: "Bizimle Abdülmenafoğulları, şeref hususunda yarıştık; onlar da bunu arzuladı, biz de arzuladık. Onlar bu şerefi taşımak istediler, biz de taşımak istedik. Onlar bu uğurda bir şeyler verdiler, bizler de verdik. Derken bu konuda atbaşı gittik. Şimdi ise, onlardan biri çıktı, gökten vahiy aldığını söylüyor. Buna ne zaman biz erişebiliriz? Onun için hiçbir zaman Muhammed'e inanmayacağız ve O'nu tasdik etmeyeceğiz."

İşte ilgili âyetlerle, böylesine kalpleri ilâhi hidâyete karşı örtülü tutulan, kulaklarına ağırlık konan idraksiz müşriklerin durumu açıklanıyor. Birkaç günlük sahte gurur, avutucu şerefin insanları nasıl kör ve sağır ettiğine parmak basılarak dünya hayatını çok iyi anlamamız ve hikmetini kavramamız isteniliyor.

Kulakları Ağırlaştıran, Kalpleri Körelten Sebepler

وَجَعَلْنَا عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْرًا

"Kalpleri üzerine, O'nu anlamalarına engel kılıflar geçiririz (perdeler örteriz); kulaklarına da bir ağırlık koyarız."

Şartlanmışlıkla birleşip bütünleşen inkâr ve inat kulaklara ağırlık ve-

rir; imân ve irfanla ilgili sözler bu durumda olanların sadece nefret ve küfrünü artırır. Maddeyi tek amaç seçtikleri için de kalpleri körelir de kutsal değerlerin ışığını görmez olurlar. Artık haktan yana hiçbir söz öylelerine tesir etmez. Zira zıtların aynı kalpte ve kafada birleşmesi çok zor, hattâ birçok konularda imkânsızdır. Hele o zıtlar bir de hak ile bâtıl, doğru ile eğri olursa.

Bu düzeyde basiretsizliğin bir ucu da, sünnetullahı anlamamaya, beşer için çizilen hayat plânını bilmemeye dayanır. Çünkü gerçekten sünnetullahın değişmeyen ölçüleri ve kıstasları vardır. Onlardan biri de, olaylar karşısında duygudan sıyrılmak, kin ve nefreti bir tarafa itmek, indi değerlendirmeyle yetinmemektir. Sünnetullah hemen her konuda aklın, idrâkin, sağduyunun ve gerçek belgelerin ortaya konulmasını ister. Hilkat kanunu, ruhun uyum sağlayacağı, vicdanın huzur duyacağı şart ve ortamı beraberinde getirir. Bu iki ölçüden sapma ve saptırma, insanı bâtılın boğucu havasına sürükler. O bakımdan gören gözler göremez olur; işiten kulaklar ağırlaşır ve anlama yeteneğinde olan kalpler anlayamaz olur.

İlgili âyetle,

"Kalplerinin üzerine kılıflar geçiririz; kulaklarına da ağırlık koyarız" mealindeki açıklama bu manaya işarettir.

Allah Birliğine Karşı Tepki

وَاِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِى الْقُرْاٰنِ وَحْدَهٗ وَلَّوْا عَلٰٓى اَدْبَارِهِمْ نُفُورًا

"Kur'ân'da Rabbinin birliğini andığın zaman nefretle arkalarını dönüp giderler."

Allah'ın birliğine imân: Güzel ahlâk ve sağlam itikat birliğini; eğitim ve öğretimin sağlam temelini oluşturur. Nefisten kaynaklanan şehvet, ihtiras, kin, düşmanlık ve benzeri kötü eğilimlerin iyiliğe dönüşmesini yani meşru sınırlar içine alınmasını sağlar. Sınırsız hürriyet arzusunu frenleyip onu yararlı düzeye getirir. İnsan haklarını insan ruhuna ezelde yerleştirilen din ve Allah duygusuna uygun biçimde korur.

Allah'ı inkâr ise, bunların hiçbirine iltifat etmez. Zira küfür dini ahlâka değer vermez. Sorumluluk duygusuna kapı açmaz. Kişisel çıkarı ön plâna alır. İnsan haklarını korumayı sınıf kavgasına yol açacak şekilde hedefinden saptırır.

O bakımdan Allah'ın varlığından ve birliğinden söz eden hiçbir mürşide kulak vermez; ortaya konulan hiçbir belgeyi kabul etmez. Nitekim ilgili âyetle konu değerlendirilirken inkarcının bir bakıma karakter yapısına dikkatler çekiliyor.

Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)**'e "Büyülenmiş" Sözünü Yakıştıranlar**

إِذْ يَقُولُ الظَّالِمُونَ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا

"Zâlimlerin, "siz ancak büyülenmiş bir adama uyuyorsunuz" dediklerini çok iyi biliyoruz."

Câhil müşrikler, mu'cizeyle sihri, nübüvvetle büyüyü birbirine karıştırıp yalan ve iftira çarkını durmadan döndürüyor, zihinleri bulandırmaya çalışıyorlardı. Oysa Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in getirdiği hakikatlerin büyü ve sihir ile yakından, uzaktan hiçbir ilgisi, benzerliği yoktur. Aynı zamanda kendisi de büyülenmiş veya akli dengesi bozulmuş bir kişi değildi. Tebliğ ettiği ilâhi beyânlar, dehanın en yüksek noktasında bulunan bir âlimin ortaya koyamayacağı akademik bir çalışmanın benzeri bir sistem getiremeyeceği kadar mükemmel ve kusursuzdur. O bakımdan Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e yakışan en uygun sıfat, Allah'ın lâyık gördüğü "nebi" ve "rasul" sıfatlarıdır.

Büyünün ana çizgileri :

a) Şeytan ve cin gibi, gizli güçlerin aracılığına başvurulur.

b) Belli bir kişiyi, belli bir konuda tesir altına almayı, duygu ve düşünceleri kötü bir sonuca yönlendirmeyi amaçlar.

c) Parçanın üstündeki tesirin bütünü üstündeki tesirle aynı olduğunu iddia eder. O bakımdan büyücü, büyülemek istediği kimsenin ya sacından bir iki kıl koparılmasını veya tırnağından bir parça elde edilmesini ister.

d) Elde edilen bu iki parçadan biri üzerinde birtakım efsunlar okuyup sabuna veya demir parçasına bağlar. Erimeyen bir madde ise, ateşe atılmasını ve öylece tesirinin sonucunun beklenmesini telkin eder.

e) Büyünün yüksek ahlâk, ilim, irfan, fazilet, aile düzeni, kamu yararı, sosyal adalet, âhiret, hesap ve ceza ile hiçbir ilgisi yoktur. Tamamen ibtidai bir buluş ve yöntemdir. Gerçeğe yakın olan hiçbir yanı yoktur. Sadece

büyücünün, büyülemek istediği kimse üzerinde ruhsal bir etki doğurması söz konusudur. Zira bazı kişilerin bazı hususlarda ruhi bir tezahürde bulunup düşünce ve duygu üzerinde birtakım tesirler meydana getirebileceği bilinmektedir. Böyle bir tesir kişiyi ne bilgili, ne âlim, ne peygamber, ne de veli yapabilir.

Peygamberliğe gelince: O; bütünüyle ilme, yüksek ahlâka, sosyal düzene, manevi değerlere, uhrevi gerçeklere yönelik kutsal bir görevdir ve tamamıyla ilâhi vahyin eseridir. Amacı ise, mutlu, huzurlu ve düzenli bir hayatı gerçekleştirmek ve onu âhirette mutlak saadete vesile kılmaktır. Gücünü, cinden, şeytandan değil, ilâhi kudretin tecellisinden alır.

İslâm'ın ilk yıllarında putperest Arapların büyücülükle yakından ilgileri vardı. O bakımdan büyücüye, kâhine, yani gaipten haber verene rağbet edilir ve her yerde onlar aziz tutulurdu.

Araplarda daha çok tütsüleme, tılsım yapma, üfleme, yıldızlara bakıp gelecekten haber verme; yatay ve dikey olarak içindeki sayılar toplandığında aynı rakamı bulan kareler çizme revaçta idi.

İslâm dini, getirdiği ilâhi hakikatlerle bunların hepsini haram kılıp kökünden yasaklamış ve inananları o gibi hurafelerden kurtarmıştır.

Günümüzde bazı kimselerin hâlâ büyücülere rağbet etmeleri, yazı bile yazmasını dosdoğru bilmeyen cahil muskacıların eşiklerini aşındırmaları; gaipten yalan, yanlış haber veren kâhinlere inanmaları çok düşündürücüdür. Zira toplumun sadece ilim ve teknikte ilerlemesi, ekonomik yönden güçlenmesi yeterli değildir. Bunlara paralel olarak ciddi şekilde dini eğitime ve öğretime ihtiyaç vardır. Sözünü ettiğimiz kimselerin çoğu günün gelişen ilim ve tekniğinden yararlanmakta ve medeniyetin birçok nimetlerinden istifade etmektedirler. Ancak Kur'ân kültürünü almadıkları için hep noksanlık içindedirler. Bu nedenle de, birtakım hurafelere, bâtıl inançlara rağbet etmektedirler.

Kur'ân-ı Kerim bu konuda 48. âyetle cehaletin bu türlüsünü yererken hem mü'minleri, hem de diğer insanları şu sözlerle uyarıyor:

"Dikkat et, sana nasıl da misaller verdiler de bu yüzden sapıttılar. Artık onlar bir yol da bulamayacaklar."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, kendini tanımayan, kâinattaki mükemmel düzen ve düzenin bağlı bulunduğu ilâhi plânı görmeyen inkarcı maddecilerin Kur'ân okununca ona sırt çevirip nefret duydukları konu edildi. Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e "büyülenmiş" diyecek kadar aklını, mantığını ve idrâkini kaybetmiş müşriklerin hemen her devirde bulunabileceğine işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, inkarcı müşriklerin öldükten sonra dirilip ikinci hayata kalkmaya inanmadıkları konu ediliyor. Sonra da Allah'ın bununla ilgili ezeli plânından söz edilerek insanları hiç yok iken yaratıp vücuda getiren Cenâb-ı Hakk'ın örnek ve modeli ortada olan insanları öldüklerinden sonra diriltip kaldıracağında şüpheye mahal olmadığı hatırlatılıyor.

وَقَالُوٓا۟ ءَإِذَا كُنَّا عِظَٰمًا وَرُفَٰتًا ءَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا ﴿٤٩﴾ قُلْ كُونُوا۟
حِجَارَةً أَوْ حَدِيدًا ﴿٥٠﴾ أَوْ خَلْقًا مِّمَّا يَكْبُرُ فِى صُدُورِكُمْ ۚ فَسَيَقُولُونَ مَن
يُعِيدُنَا ۖ قُلِ ٱلَّذِى فَطَرَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ ۚ فَسَيُنْغِضُونَ إِلَيْكَ رُءُوسَهُمْ وَيَقُولُونَ
مَتَىٰ هُوَ ۖ قُلْ عَسَىٰٓ أَن يَكُونَ قَرِيبًا ﴿٥١﴾ يَوْمَ يَدْعُوكُمْ فَتَسْتَجِيبُونَ بِحَمْدِهِۦ
وَتَظُنُّونَ إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٥٢﴾

49- Biz kemik (yığını) ve ufalanıp toz haline geldiğimiz zaman, biz mi yepyeni bir yaratık olarak dirilip kaldırılacağız? derler.

50-51- De ki: "İster taş olun, ister demir; isterse gönlünüzde büyüyen başka bir yaratık olun, (mutlaka diriltilip kaldırılacaksınız)." "Bizi kim diriltebilecek?" diyecekler. De ki: "Sizi ilk defa yoktan var edip yaratan." Böylece hemen arkasından sana başlarını sallayacaklar ve "Ne vakit bu?" diyecekler. De ki: "Yakında oluvermesi umulur."

52- O (yüce kudret sahibi) sizi çağıracağı gün övgüyle koşacaksınız ve (kabirlerinizde ya da dünyada) pek az bir süre kaldığınızı sanacaksınız.

İLGİLİ HADİSLER

"Lâ ilahe illallah, ehline kabirlerinde yabancılık yoktur. Şu anda sanki ben Lâ ilahe illallah ehliyle beraberim de kabirlerinden kalkıyorlar, başları üzerindeki toprağı silkiyorlar ve Lâ ilahe illallah diyorlar."

Diğer bir rivayette ise, hadisin son kısmında şu cümleye de yer verilmiştir:

"Bizden üzüntüyü gideren Allah'a hamd olsun, diyorlar."[1]

"Âdemoğlunun vücudunun hepsini toprak yiyip bitirir. Ancak kuyruk sokumundaki küçücük (yuvarlak) kemiği değil. İnsan ondan yaratıldı ve yine ondan oluşup meydana gelecek."[2]

Açıklama:

Kuyruk sokumunun ucundaki küçücük bilye şeklindeki kemiğin hilkatin çekirdeği olduğu ve öldükten, toprak olup belirsiz hale geldikten sonra kıyamet gününde o kemikten yaratılacağımız belirtiliyor. Bu konuda henüz ilmi bir çalışma yapılmamıştır. Ancak ilk akla gelen şudur ki; sözü edilen kemik yandığı veya bir hayvan tarafından yenilip belirsiz hale geldiği takdirde durum ne olur? Nitekim öteden beri bazı Gayr-i-müslim ülkelerde ölüler yakılmakta ve insan vücudu bir avuç kül haline dönüşmektedir. Tabii bu arada adı geçen küçücük kemiğin de yanıp kül olduğu bir gerçektir. O halde hadisin asıl yorumu ne olabilir? Burada kesin bir hüküm verebilmek için zaman çok erkendir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu konuda ilmi hiçbir çalışma yapılmarmştır. Kemiğin özünde yer alan genler ve maya hatıra gelebilir; ruhani bir nüve taşıdığı söylenebilir.

Dört Önemli Husus

İlgili âyetlerle, imânın temelini oluşturan dört önemli husus üzerinde duruluyor: İlahiyat, Nübüvvet, öldükten sonra dirilip kalkmak, Kaza-Kader.

Bir bakıma İslâmiyet'in özeti olan bu dört madde ile selim akla, gelişmiş vicdana, sağduyuya sesleniliyor. Zira ilahiyat nübüvvetle ilgilidir. İkinci hayat, nübüvvetin temel konusudur. Kaza ve kadere inanmak bu

---

1 Taberâni: İbn Ömer (radıyallahu anh)'dan (Hadisin zayıf olduğu söylenir).

2 Buhari/Tefsir: 39, 78 - Müslim/Fiten: 141, 143 - Ebu Dâvud/Sünnet: 22 - Nesâi/Cenâiz: 117 - İbn Mâce/Zühd: 32 - Ahmed: 2/322, 428- 3/28

üçünün tabii ürünleri ve tamamlayıcı parçalarıdır.

Yeni Bir Yaratık Olarak Dirilme Olayı

وَقَالُوٓا۟ ءَإِذَا كُنَّا عِظَٰمًا وَرُفَٰتًا ءَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا

"Biz kemik (yığını) ve ufalanıp, toz haline geldiğimiz zaman, biz mi yepyeni bir yaratık olarak diriltilip kaldırılacağız?! derler."

Bilindiği gibi, vücudumuz kâinatın bir parçasıdır. Özel biçimde organize edilmiştir. Bununla beraber kâinatın geri kalan bölümlerindeki cari kanunlara tabidir. Çünkü vücudumuz içinde bulunduğu fiziki muhitle aynı elementlerden oluşmuştur.

Bizi özel şekilde oluşturup meydana getiren bir kanun ve o kanunun bağlı bulunduğu bir plân mevcuttur. Şüphesiz bu kanun kendiliğinden meydana gelmemiştir. Her yönüyle bizi muhite uydurmakta ve belirlenmiş bir programa göre yaşamamıza imkân vermektedir. "Meselâ gırtlağın ön tarafında bulunan ve salgısını kana veren kalkanbezi (tiroit), damarlara tiroksin ifraz etmezse ne zekâ, ne iyiyi kötüden ayırma duygusu, ne güzellik hissi, ne de dini inanç ve kutsal değerlere saygı düşüncesi kalır. Vücuttaki kalsiyumun azalıp çoğalması zihni dengesizliğe neden otur. Kronik ayyaşlığın tesiriyle de şahsiyette ikilik meydana gelir."[1]

Bütün bunlar neyi göstermektedir? Vücudumuzu belli şartlara ve plâna göre organize edip düzen ve dengede tutan çok mükemmel bir programın varlığını ve o programın yürütülmesini sağlayan çok yüksek bir kudretin mevcudiyetini isbat etmiyor mu? Gırtlağın ön tarafındaki kalkanbezinin bir an yüklendiği programı yerine getirmediğini düşünelim, vücut denilen o akıl üstü sistemin birtakım özelliklerini kaybedeceği ortaya çıkar.

Özetleyecek olursak, şöyle diyebiliriz: Vücudumuz su ile havadan veya topraktan alınan elemanlardan oluşmuştur. Fizik ve kimya kanunları dış âlemde olduğu kadar, dokularımızın ve ruh hallerimizin iç âleminde de câridir.

Gerçek bu olunca, bizi su ve havadan veya topraktan alınan elemanlarla oluşturup ruhla birleştiren bu ilâhi kanun, bir gün yine ruhumuzla

1 İnsanlar Uyanın/Alexis Carrel

bedenimizi ayırıp çözer ve her elemanı geldiği yere çevirir. Çünkü bu da câri bir kanundur ve her canlı ister-istemez bu kanuna bağlıdır.

O halde bizi oluşturan ve sonra yine çözüp eski haline getiren câri bir kanun mevcut olduğuna göre, bu kanunun, bir gün yine sebepler oluşturulup bir araya getirildiğinde bizi tekrar eski elemanlardan oluşturup meydana getirmesi mümkün değil midir? Önce getirdiğini kabul ettiğimize göre, çözdükten ve modeli kurulduktan sonra neden meydana getiremesin? Kur'ân bu gerçeğe işaret ediyor ve bu soruyu hemen cevaplıyor:

"De ki: İster taş olun, ister demir; ister gönlünüzde büyüyen başka bir yaratık olun, (elbette diriltilip kaldırılacaksınız). "Bizi kim diriltecek?" diyecekler. De ki: "Sizi ilk defa yoktan var edip yaratan."

Tekrar belirtelim ki, biz âlemdeki nizama bağlıyız ve tabiyiz. Bu nizamı şaşmaz kanunlarıyla yürüten ilâhi kudret, bütün sebepleri, vasıtaları, illetleri kendinde taşımaktadır ve bunları belli bir plân ve programa göre yürütmekte, sırası gelince hükmünü icra etmektedir.

İster Taş Olun, İster Demir

قُلْ كُونُوا حِجَارَةً أَوْ حَدِيدًا

"De ki: İster taş olsun ister demir."

Kur'ân, insanın yeniden yaratılacağını açıklarken dikkatleri önemli iki konuya çekiyor; böylece dinin bu alandaki haberini ilmi açıdan değerlendirme sezişini uyandırıyor. Ölmüş bir bedenin elemanları toprağa düşünce değişerek gübre olmakta, toprağı verimli kılmakta ve başka canlıları, milyarlarca bakterileri meydana getirmektedir. Bir yanardağdan çıkan püskürüklerin arasında beden denilen madde onunla birlikte taşlaşıp fosillesin madensel bir püskürüğün içine düşünce onunla birlikte madenleşir.

O halde insan ölünce bedeni neye dönüşürse dönüşsün, önemli değildir. Çünkü yaratan kudretin koyduğu kanunlar, belli elementleri bir araya getirip şekillendirir. Çünkü o kanun her zaman faal durumdadır ve câridir. Bir bedenin ilk hücrelerini bir araya getirme söz konusu değildir. Hücreleri ve canlılık vasfını oluşturan elementleri bir araya getirip şekillendirme söz konusudur. Zira ölmeden önce de canlıdaki hayatın devamının ölen hücrelerin yerine canlı hücrelerin geçmesiyle sağlandığını bilmekteyiz.

Öyle ki, 60, 70 yıl içinde insan vücudu birkaç defa yenilenmektedir.

Bu yenilenmeyi bilimsel olarak tesbit etmişlerdir. Öldükten sonra değişime uğrayan ve başka elementlerle birleşip başka şeyleri meydana getiren hücrelerimizin yerine, tekrar yaratılacağımız gerçekleşince, yani bu hususta ilâhi kanun tekrar harekete geçince, eskiyip değişen hücrelerimiz değil, onların yerine yeni canlı hücreleri oluşturan elementleri bir araya getirilip biçimlendirilecek. İlk hücrelerimiz ister taşlaşsın, ister demirleşsin, isterse topraklaşsın fark etmez. İlk defa modelsiz, benzersiz, örneksiz yaratıp şekillendiren, aynı kanunla ikinci defa -örnek ve benzeri mevcut olduğu halde- yaratıp şekillendiremez mi? Ancak dünyada bizi oluşturup şekillendirilen kanunun dünyadaki tecellisiyle, âhiretteki tecellisi farklıdır. Öyle ki, kanun aynı kudretin kanunudur, tecelli ve tezahürleri arasında nüans söz konusudur.

İlâhi Çağrı

İlâhi çağrı, bedenleri oluşturan elementlerin belli programa göre bir araya gelip biçimlendirme kanunudur. O kusursuz şekilde hükmünü yürütür. Şöyle ki: "Kün", yani "ol" emri tecelli edince, sebepler ve bağlı bulundukları kanunlar harekete geçer. Elementler bir araya getirilir, hücreler oluşur ve beden denilen kalıp meydana gelir.

O halde "ol" emri tecelli edince, birdenbire oluşturmaz, daha çok ilâhi kanunlar gereği, sünnetullah doğrultusunda sebepleri harekete geçirir. İşte kıyamet koptuktan sonra ölenlerin yeniden diriltilip kaldırılması tamamıyla ilâhi çağrıya bağlıdır. Zira hiçbir sebep ve kanun kendi haline bırakılmamıştır. Onları ezeli plâna göre, yürüten görevli melekler vardır.

Kabirlerde Pek Az Kalındığı Sanılır

يَوْمَ يَدْعُوكُمْ فَتَسْتَجِيبُونَ بِحَمْدِهِ وَتَظُنُّونَ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا

"O (Yüce kudret sâhibi) sizi çağıracağı gün övgüyle koşacaksınız ve (kabirlerinizde ya da dünyada) pek az bir süre kaldığınızı sanacaksınız."

Kabir âlemi ve ruhlar hakkında ilgili âyetle bize bir ipucu verilmekte ve ilâhi adaletin şaşmazlığını, sünnetullahın ona göre konulduğunu bildirmektedir.

"(Kabirlerinizde ya da dünyada) pek az bir süre kaldığınızı sanacak-

sınız." mealindeki âyet az değişik ifadeyle Kur'ân'ın yedi yerinde anılmıştır. Böylece Cenâb-ı Hak âhirete nisbetle dünya hayatının çok kısa olduğunu, hem de kabir âleminde bir bakıma zaman kavramı ortadan kalktığı için çok az bir süre sanılacağını, aydınlatıcı bilgi olarak veriyor.

Bilindiği gibi, zaman ve mekân kavramları madde alemiyle ilgilidir. Diğer bir tabirle bu iki kavram da nisbi ve izafidir. Ruhlar ilâhi kudretin nurani tezahür ve tecellisiyle yaratıldığı için zaman ve mekân kaydıyla bağlı değillerdir. Ayrıca kabir, yani berzah âlemine intikal edince, maddeden tamamen sıyrılmakta ve dünyada edindiği bilginin dışında, dünyayla ilgisi, yine maddesel yönden kesilmektedir.

Berzah alemindeki nimet ya da azabın ruhu meşgul etmesi ne kadar uzun olsa bile, çok az bir zaman parçasında tezahür eder gibi anlaşılır. Tıpkı Güneş sisteminin mikro modeli olan atom, bir mikro film gibi, büyük küçültülmüş, uzun bir devre çok kısa bir zaman parçasına sığdırılmış olur. Bunun keyfiyetini tam kavramak mümkün olmadığından biz biraz kolay antaşılsın diye mikro modelleri misal olarak veriyoruz. Çünkü dev bir sistemi rakama sığmayacak kadar biçimde küçültüp maddenin en küçük parçasıyla modellendiren yüce kudret, şüphesiz ki milyarlarca yılları bir günlük veya bir saatlik zamana sığdırmaya kadirdir. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Mi'rac'ı da bunun örneklerinden biridir. Milyarlarca yılda katedilmesi mümkün olmayan Sidretü'l-Münteha'ya çok kısa bir süre içinde varıp döndüğü kesindir. Birçok olayları rüyada bir anda görmemiz gibi... Eğer o gece maddeyi aşıp mâna âleminde bir süre geciktirilseydi, dünyanın ömründen binlerce yıl gelip geçmiş olurdu ve döndüğünde başka bir dünya ile karşılaşırdı. Zira Cenâb-ı Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in o gece bedeni bütünüyle ruhi yapısına dönüşmüş ve o bakımdan tamamen ruhlaşmıştı. Bu yönden zaman kavramı bir bakıma ortadan kalkmış bulunuyordu.

İşte kabir, berzah ve ruhlar âlemi de böyle. Kıyamet kopunca ruhlar bir veya birkaç saat ya da gün eyleştiklerini sanırlar. Böylece milyonlarca yıl önce ölenlerle yeni ölenler arasında fark katmamakta, bir anda aynı düzeye gelmektedirler. O sebeple biri çok azap görmüş veya daha çok nimete erişmiş, biri daha az azap görmüş veya nimete kavuşmuş söz konusu olmaz ve kimsenin de buna itiraz etmesine gerek kalmaz.

Şunu da unutmayalım ki, bu az bir süre kalmanın kabirlerde değil de dünyayla ilgili olduğunu söyleyenler de vardır. Ancak birinci yoruma ağırlık verilmiştir.[1]

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in Mi'rac gecesi az da olsa bir süre içinde seyretmesi, daha çok madde âlemini aşmasıyla ilgilidir. Mâna âleminde artık süre kavramı söz konusu değildir. Berzah ve ruhlar âlemleri, her bakımdan mâna alemiyle ilgili olduklarından, bir bakıma zaman kavramıyla bağımlı değillerdir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle âhirette meydana gelecek dirilme, hesap ve ebedi hayata intikale inanmayan müşriklerin Kur'ân'a nasıl sırt çevirdikleri konu edildi. Sonra da ilâhi kudretin hilkat kanununu oluşturup harekete geçirmesinde bir zorluğun söz konusu olamayacağı üzerinde duruldu.

Aşağıdaki âyetlerle, gerek beşeri münasebetleri sürdürürken, gerek dini hakikatleri tebliğ ederken, sözün en güzelini söylememiz emrediliyor. İnsanların arasına soğukluk sokmak ve fitne havası estirmek için şeytanın, devamlı sert ve kaba davranmayı fısıldadığına işaretle, aklı eren kimselerin insanın düşmanı olan şeytana değil, hakiki dost olan Allah'a uymalarının gereği belirtiliyor.

Sonra da peygamberlerin hepsinin hürmete lâyık oldukları, ancak ilâhi emirleri tebliğ ve insanları irşatta, onlardan bir kısmına daha geniş yetki verildiği, o bakımdan diğerlerinden üstün tutulduğu açıklanarak Allah'ın elçileri hakkında yanlış bir inanca sahip olmamız önleniyor.

وَقُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ ۚ إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنزَغُ بَيْنَهُمْ ۚ إِنَّ
الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْإِنسَانِ عَدُوًّا مُّبِينًا ﴿٥٣﴾ رَّبُّكُمْ أَعْلَمُ بِكُمْ ۚ إِن يَشَأْ
يَرْحَمْكُمْ أَوْ إِن يَشَأْ يُعَذِّبْكُمْ ۚ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴿٥٤﴾ وَرَبُّكَ
أَعْلَمُ بِمَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّينَ عَلَىٰ

1 Yunus suresi: 45 - Tâhâ Suresi: 103, 104 - Rum suresi: 55 – Mü'minun suresi: 113 - Ahkaf suresi: 35 - Nâziât suresi: 46. âyetlerin tefsir

بَعْضٍ وَآتَيْنَا دَاوُدَ زَبُورًا ﴿٥٥﴾

53- Kullarıma de ki: Sözün en güzelini söylesinler. Çünkü şeytan aralarını bozmaya çalışır. Şüpheniz olmasın ki, Şeytan insanın açık bir düşmanı olarak bulunuyor.

54- Rabbiniz sizi daha iyi bilir. Dilerse size merhamet eder, dilerse size azap eder. Biz seni onlara vekil olarak göndermedik.

55- Ve Rabbin göktekileri ve yerde olan kimseleri daha iyi bilir. Andolsun ki, peygamberlerin bir kısmını bir kısmından üstün kıldık; Davud'a da Zebur'u verdik.

İNİŞ SEBEBİ

Araplardan yontulmadık bir adam, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'a sövüp saydı. Ömer (radıyallahu anh) karşılık vermedi. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

Diğer bir rivayet:

Putperest müşrikler, Müslümanlara sözlü ve eylemli eziyette bulunuyorlardı. Bunun üzerine yukarıdaki âyetlerin indiği söylenir. Böylece mü'minlerin müşriklere karşıda olsa sözün en güzelini söylemeleri emredildi.[2]

Yahudiler Musa (aleyhisselam)'dan sonra peygamber, Tevrat'tan sonra da kutsal kitap olmadığını, olamayacağını iddia edip duruyorlardı. Bunun üzerine Allah (celle celaluhu) onların yalancı olduklarını bildirerek Musa (aleyhisselam)'dan sonra Davud Peygamber'e, hem peygamberlik, hem de hükümdarlık verdiğini, ayrıca Zebur'un ona indirildiğini hatırlatarak yukarıdaki âyetleri indirdi.[3]

İLGİLİ HADİSLER

"Sizden hiç kimse silahıyla din kardeşine işarette bulunmasın. Çünkü farkında olmadan şeytan onu onun elinde ifsat eder de (o yüz-

1 Esbab-ı Nüzul-Lübabu't-te'vil: 3/167

2 Lübabu't-te'vil: 3/167

3 Lübabü't-te'vil: 3/167

den) Cehennem çukuruna yuvarlanmış olur."[1]

"Müslüman Müslümanın kardeşidir; ne ona haksızlık eder, ne de onu alçaltıp rezil eder. Takva buradadır, (buyurarak eliyle kalbine işarette bulundu)."[2]

"Peygamberler arasında (şu şundan daha üstündür diye) tafdilde bulunmayın. (Şu sizin peygamberdir, bu da bizim peygamberimizdir. Bizimki sizinkinden daha üstündür demeyin)."[3]

"Dâvud (aleyhisselam)'a kutsal kitabı okumak hafifletilmişti. Hayvanı eyerlemeyi emreder, henüz eyerleme işi bitmeden o okumasını tamamlardı."[4]

Sözün En Güzelini Söylemek

وَقُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ

"Kullarıma de ki: Sözün en güzelini söylesinler."

Kur'ân'ın eğitici vasıflarından ve yönlendirici metotlarından biri de, karşısındaki insana -ne olursa olsun- sözün en güzeliyle hitap etmeyi telkin etmesidir. Çünkü İslâm bütünüyle Hakk'a teslimiyeti emreden ve insana insan olduğu için değer vermeyi tavsiyede bulunan son dindir. Gerçek Müslüman ise, İslâm'ı yaşayan ve yaşatan kimsedir. O bakımdan İslâm'ın getirdiği ilâhi sistemin dışında kalıp onu savunmak gereksiz ve anlamsızdır.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in ahlâkından soran kimseye, Hz. Aişe (radıyallahu anha) validemizin, "Onun ahlâkı Kur'ân idi. Siz Kur'ân okumuyor musunuz?" diye cevap vermesi bize bu âyeti daha açık şekilde tefsir etmektedir. Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) hayatı boyunca Kur'ân ahlâkının dışına çıkmamış, İslâm'a gönül verip gelenleri de o kitabın potasında şekillendirerek İslâm'a kazandırmayı asla ihmal etmemiştir.

---

1 Buhari/Fiten: 7 - Müslim/Birr: 126 - Nesâi/Tahrim: 29

2 Buhari/Mezalim: 3, İkrah: 7 - Müslim/Birr: 32, 58 - Ebu Dâvud/Eyman: 7, İmaret: 36, Edeb: 38 - Tirmizi/Hudud: 3, Birr: 18, Tefsir: 9 - İbn Mâce/Ticarat: 45. Keffaret: 14 - Ahmed: 2/6, 8, 91. 277, 311, 360-3/481-4/66-5/24

3 Buhari/Enbiyâ: 35 - Müslim/Fezâil: 159

4 Buhari/Enbiyâ: 37, Tefsir: 17 - Ahmed: 2/314

Böylece ilgili âyetle, genel anlamda insanlara hitap adabı öğretiliyor, aynı zamanda İslâmiyet'in her yönüyle edep, terbiye, nezaket, saygı ve medeniyet olduğu yansıtılıyor.

Diyebiliriz ki, bu âyet, Kur'ân'daki ahlâki kuralların bir özeti anlamındadır. Her bakımdan İblis'e ve o tinettekilere fitne, fesat, kabalık ve küstahlıkta bulunma fırsatı vermeyen mükemmel bir yol ve yöntemi beraberinde taşımaktadır. Uygulandığı takdirde hem ferde, hem aileye, hem de topluma rahmet, güven ve huzur havası estirir.

Yunus Emre ne güzel söylemiştir:

"Söz var kılur kayguyu şad

Söz var kılur bilişi yad

Eğer horlık eğer izzet

Her kişiye sözden gelir

Söz ola kese başı

Söz ola bitire savaşı

Söz ola ağulı aşı

Bal ile yağ ide bir söz"

Şüphesiz güzel söz hakkında çok şeyler söylenmiş ve çok şeyler yazılmıştır. Çünkü tecrübeler göstermiştir ki, tatlı sözler, şiddetli bir öfkeye karşı en tesirli ilâç olmuştur. O bakımdan hitabet hem zevkli, hem de çok geniş ve güç bir sanattır. Aynı zamanda söz işin gölgesi, kişinin sıfatıdır. Fatih Sultan Mehmed'in şu sözü tarihe geçmiştir: "Yerinde söz söylemesini bilen, özür dilemek zorunda kalmaz." Firdevsi de şu vecizeyi bizlere bırakmıştır: "Tatlı söz söyleyen, hiç kimseden kötü söz işitmez." Öyle değil midir? Tatlı sözler genellikle tatlı yankılar meydana getirirler.

Peygamber Vekil Olarak Gönderilmemiştir

وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا

"Biz seni onlara vekil olarak göndermedik."

Vekil: Sıfat anlamında bir kelimedir. Arapçada biri hukuki, diğeri tefsiri olmak üzere iki ayrı manaya delâlet eder. Hukukta, kendisine ve-

rilen işi, davayı, vekâlet verenin çıkarlarına ve haklılığına uygun olarak yerine getirmekle yükümlü bulunan kimse demektir.

Tefsirde ise, daha çok Allah hakkında kullanılır ve mü'minlerin durumunu gözetip onlara sahiplik etmek, meşru işlerini yürütüp başarıya eriştirmek, koruyup yönlendirmek gibi mânalara delâlet eder.

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bir müjdeci ve uyarıcı olup Allah'tan inen vahyi Allah'ın kullarına kusursuz şekilde tebliğ etmekle görevli bir rasuldür. İnsanları imân ve İslâm'a zorlayan bir vekil değildir. Aynı zamanda Allah'ın kullarını her bakımdan koruyup gözeten, onlara sahip olup âhirette onları savunan, dünyada küfre kayanların elinden tutup çeken, önlerine engel koyup kötülüklere gitmelerini durduran bir bekçi veya polis de değildir. Çünkü bu saydığımız hususlar, O'nun görev sınırının dışında kalmakta, ilâhi inayet ve sünnet sınırına girmektedir. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) insanları Cennet ve Cehennem'e sokma karar ve yetkisine de sahip değildir. O ancak Allah'ın irâdesini bildiren vahye göre konuşur.

Tekrar edelim ki, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in asıl görevi, insanları doğru yola irşat etmek, yani her vesileyle onlara doğru yolu göstermektir. Doğru yola eriştirmek ise Allah (celle celaluhu)'ya aittir. O bakımdan da Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) insanlar üzerine bir vekil kılınmadığı Kur'ân'ın yedi yerinde anılmıştır.

Zebur, Davud Peygamber'e İndirilmiştir

"Davud'a da Zebur'u verdik." Musa (aleyhisselam), beş ulu'l-azim (büyük azim ve irâde sahibi) olan peygamberden biridir. Dâvud (aleyhisselam) derece bakımından ondan sonra gelir. Çünkü O'na indirilen Zebur'da dini hükümler yoktur. Sadece birtakım öğütler ve ilâhileri kapsamaktadır. Aynı zamanda Davud (aleyhisselam) peygamberlik ve hükümdarlık gibi birbiriyle zor bağdaşan, bağdaşmaları için üstün gayret ve geniş basiret isteyen iki görevi bir arada yürütmekle yükümlü bulunuyordu. O bakımdan dini hükümleri Tevrat'tan alıp tebliğ ederken kendisini üzecek, sabrını taşıracak saldırılarla karşılaşmamıştır. Musa Peygamber ise, sadece Tevrat'ı hem tebliğ, hem de ondaki hükümlerin uygulanmasına ortam hazırlama göreviyle ortaya çıkmıştı. Fir'avn gibi, ilâhlık iddiasında bulunan azılı müşriklerle, hak bilmez, hukuk tanımaz inkarcılarla mücadele etmek zorunda kalmıştı.

Bu nedenle de Musa (aleyhisselam)'ın derecesi ondan daha yüksek idi. Ama ikisi de hürmete lâyık peygamberlerdir.

Yahudilerin durmadan Musa Peygamber'i bütün peygamberlerden üstün saymaları, Dâvud Peygamber'e ayrı bir üstünlük atfetmeleri ve Musa'dan sonra peygambere gerek kalmadığı, Tevrat'tan başka kutsal kitap indirilmediği iddiaları son derece çelişki arzediyordu. Çünkü Davud Peygamber, Musa Peygamber'den sonra gönderilmiş ve Zebur da Tevrat'tan sonra indirilmiştir. Dâvud Peygamber'den sonra da İsrailoğulları'na bir çok peygamberler gönderildiği de reddi mümkün olmayan tarihi gerçeklerdir.

Onun için Kur'an ilgili âyetle Yahudilerin iddialarının gerçekten çok uzak olduğunu belirterek Dâvud Peygamber'den ve Zebur'dan söz ediyor.

Ayrıca Zebur'da (ilk orijinal nüshasında) son peygamber Hz. Muhammed (aleyhisselam)'ın geleceğinden, ümmetinin de ümmetlerin en hayırlısı olduğundan söz edildiği birçok tefsirlerde belirtilmektedir.

Kitab-ı Mukaddes'te Zebur, "Mezmurlar" ismiyle anılır ve "Ne mutludur o adam ki, kötülerin öğüdü ile yürümez" cümlesiyle başlar. "Bütün nefes sahipleri Rabbe hamd etsin. Rabbe hamdedin." sözleriyle biter. Tamamı 88 sahifedir.

Peygamberler Dünya İşlerini de Düzene Sokma Görevini Taşıyorlar mıydı?

İslâm dinini iyi araştırmayan, Kur'ân ve Hadisler üzerinde ciddi incelemede bulunmayan bazı kimselerin, "Peygamber sadece insanlara doğru yolu gösterir ve ahlâki kuralları tebliğ eder. Dünya işlerine karışmaz," şeklinde görüş beyân etmeleri sık sık duyulmaktadır. Mekkeli müşrikler ve Medineli Yahudilerden bir kısmı da buna benzer iddialar ortaya atarlardı.

Cenâb-ı Hak, peygamberlerin, özellikle son peygamber Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in insanların dünya ve âhiretlerini düzene sokacak, onları doğruya irşad edecek, aile ve toplum hayatlarını yönlendirecek birçok esaslarla gönderildiğine işaret etmekte ve daha önce omuzlarında hem hükümdarlık, hem peygamberlik gibi iki ağır görevi birden taşıyan Davud Peygamber'i misal göstermektedir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, insanlara hitap ederken sözün en güzelini söylememiz emredildi. İslâmiyet'in edep, terbiye, nezaket ve medeniyet havasını getiren son din olduğuna işaretle mü'minlere dini tebliğ hususunda nasıl hareket etmeleri gerektiği öğretildi. Sonra da peygamberlerin yalnız âhiret ve ahlâk konularını tebliğ ile sınırlı tutulmadıkları, dünya ve âhiret işlerini düzene koymakla görevli bulundukları konu edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ı bırakıp birtakım cisimleri ilâhlaştırmanın insana yakışmadığı anlatılıyor. Allah'a ibâdet edilirken başkalarını vesile edinmenin doğru olmadığına işaretle mü'minlere en sağlam bilgi veriliyor. Sonra da tevhid inancı çizgisinden sapıp Allah'ı unutan milletlere dikkatler çekiliyor. Sırası gelince mutlaka bu hatalarına ve sapıklıklarına karşı ilâhi te'dibin ineceği haber veriliyor. Sonra da mu'cizelerin tecelli sebebi üzerinde duruluyor ve Kur'ân'da lanetlenmiş ağaçtan söz ediliyor.

قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهِ فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا
تَحْوِيلًا ﴿٥٦﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ
وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ ۚ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا ﴿٥٧﴾ وَإِنْ
مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا قَبْلَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ أَوْ مُعَذِّبُوهَا عَذَابًا شَدِيدًا ۚ
كَانَ ذَٰلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٥٨﴾ وَمَا مَنَعَنَا أَنْ نُرْسِلَ بِالْآيَاتِ إِلَّا
أَنْ كَذَّبَ بِهَا الْأَوَّلُونَ ۚ وَآتَيْنَا ثَمُودَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا بِهَا ۚ وَمَا نُرْسِلُ
بِالْآيَاتِ إِلَّا تَخْوِيفًا ﴿٥٩﴾ وَإِذْ قُلْنَا لَكَ إِنَّ رَبَّكَ أَحَاطَ بِالنَّاسِ ۗ وَمَا جَعَلْنَا
الرُّؤْيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْآنِ ۚ
وَنُخَوِّفُهُمْ ۖ فَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا طُغْيَانًا كَبِيرًا ﴿٦٠﴾

56- De ki: Allah'tan başka ilâh diye iddia ettiklerinizi çağırın; (göreceksiniz ki) ne sizden sıkıntıyı giderebilirler, ne de onu değiştirebilirler.

57- İşte onların yalvarıp durduklarından Rablerine hangisi daha yakınsa, onunla (yaklaşmak için) vesile ararlar; onun rahmetini umarlar, azabından korkarlar. Çünkü Rabbin azâbı korkulup sakınılmaya elverir.

58- Hiçbir şehir-kasaba yoktur ki, biz onu kıyâmetten önce yok etmeyelim veya şiddetli bir azaba uğratmayalım. Bu, o kitap (Levh-i Mahfuz)da yazılı bulunuyor.

59- Bizi âyetler (mucizeler ve açık belgeler) göndermekten alıkoyan, ancak öncekilerin o âyetleri yalanlamasıdır. (Meselâ) Semud kavmine deveyi gözle görülür biçimde verdik, ona zulmettiler. Halbuki biz o âyetleri ancak korkutmak için göndeririz.

60- Hani biz sana, Rabbin gerçekten bütün insanları (ilmiyle, kudretiyle, saltanatıyla, tedbir ve tasarrufuyla) kuşatmıştır, demiştik. Sana gösterdiğimiz görüntüyü (ya da rüyayı) ve Kur'ân'da lanetlenmiş ağacı sadece insanlara bir fitne (imtihan) kıldık ve onları (böylece) korkuturuz; bu da onlarda büyük bir taşkınlık ve azgınlıktan başka bir şey artırmaz.

İNİŞ SEBEBİ

Mekke'de şiddetli bir kuraklık ve kıtlık başgösterdi. O kadar ki, halk açlıktan kedi ve köpekleri yiyecek duruma geldi. Çoğu bunalıp ne yapacağını şaşırdı. Bu arada Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in duasının makbul olduğunu bildikleri için O'na gelip hallerini anlatmak zorunda kaldılar. Sıkıntılarının giderilmesi için duâ etmesini istediler.

Bunun üzerine 56. âyet indi.[1] İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki:

"Mekke halkından bir grup insan toplanıp Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e geldiler ve "Safa tepesini altın yap ve Mekke'yi kuşatan şu dağları kaldırıp ziraate elverişli arazi meydana getir!" diyerek birtakım yersiz ve anlamsız tekliflerde bulundular. O sebeple 59. âyet indirildi.[2]

Ebu Cehil, "Muhammed, taşları bile yakacak bir ateşle bizi korkutuyor ve sonra da o ateşin içinde zakkum ağacı yeşerdiğini söylüyor. Oysa zakkum sadece hurma ve üstündeki kaymaktır" dedi ve sonra cariyesine seslenerek: "Ey Cariyem! Bana biraz zakkum getir de yiyeyim" diyerek

1 Lübabu't-te'vil: 3/167

2 Lübabu't-te'vil: 3/168 – İbn Kesir - Nesâi - Müsned-i Ahmed - Kurtubi

Kur'ân ile alay etti. Bunun üzerine cariyesi ona bir miktar hurma ve hurma kaymağı getirdi. Ebu Cehil, arkadaşlarına "Haydi zakkumlanın. Çünkü Muhammed sizi bununla korkutuyor" dedi. O sebeple 60. âyet indirildi.[1]

Allah'a Yaklaşmak İçin Vesile

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ

"İşte onların yalvarıp durduklarından Rablerine hangisi daha yakınsa, onunla (yaklaşmak için) vesile ararlar."

Kur'ân ilgili âyetlerle, "ilâhlar" diye tapılan putların hiçbir şeye güçlerinin yetmediğini, âciz cisimler olduklarını açıkladıktan sonra, putperestlerin çoğunun Allah'a yakın olmak için putlarını aracı kabul ettiklerini konu ediniyor. Bunun sebebi gayet açıktır. Şöyle ki: Peygamberlerin bile insanları doğru yola iletme yetkilerinin bulunmadığı, kimlere azap edileceğine, kimlerin de ilâhi rahmete lâyık bulunduklarına karar verme salâhiyetini hâiz olmadıkları bildirilerek, Allah ile peygamber arasına konulan sınır belirlenmektedir. Gerçek bu olunca da putların, bâtıl ilâhların hiçbir zaman vesile olamayacakları kesindir. İşte ilgili âyetle bilhassa bu hassas noktaya parmak basılarak insanlar uyarılıyor.

İlgili âyetten çıkarılan hükümler:

1- Peygamberlerin görevi, açık tebliğdir. Doğru yola iletmek ve eriştirmek ise, Allah (celle celaluhu)'ya aittir.

2- Peygamber ne koruyucu bir bekçi, ne gözetip denetleyici bir murakıptır. Aynı zamanda kimilerini Cennet'e sokmak, kimilerini de Cehennem'e lâyık görme vekâletini taşıyan bir vekil de değildir; sadece ilâhi rahmetin ve ebedi saadetin müjdecisi, dünya ve âhiret azabına karşı korkutan bir habercidir.

3- Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ekmel mertebede bulunduğu halde, yukarıda belirtilen birtakım yetkileri ve ilgili sıfatları kendinde taşımadığına göre, O'nun ümmetinden de hiçbir mürşid ve âlimin o sıfat ve yetkilere sahip olamayacağı kendiliğinden ortaya çıkar.

4-Allah (celle celaluhu) ile kulları arasında vesile yoktur; ilâhi buyrukları dosdoğru insanlara tebliğ eden, onları hakka irşad eden, dünya ve âhiret

1 Lübabu't-te'vil: 3/169 – İbn Kesir

huzur ve güvenini sağlamaya çağıranlar vardır.

5- Kâmil mürşidler vesile olmadıklarına göre taştan, ağaçtan yapılan putlar vesile olabilirler mi?

6- Putperestlerin çoğunun fahiş yanılgı ve derin gafletleri şudur: Allah'ı az-çok bildikleri, O'nun rahmetini umup azabından belli bir ölçüye göre korktukları halde, O'na yakın olmak arzusuyla putları aracı kabul etmelerine dair ellerinde inandırıcı hiçbir belgenin ve bilginin olmadığı kesindir. Ne var ki, baba ve dedelerinin yoluna körü körüne uymaları onları böylesine bir çıkmaza sokmuştur.

Her Medeniyet, Önceki Medeniyetlerin Enkazı Üzerine Kurulur

Zaman her şeyi törpüleyip tüketmektedir. Öyle ki, doğan ölüyor, yeni eskiyor, çıkan iniyor, kalkan düşüyor. Her yükselişin mutlaka bir inişi oluyor. Oluşta olduğu gibi duran bir şey yok. Hayat çizgisinde ölmezlik söz konusu değildir. Şu dünyada sonsuz ikbal peşinde koşanlardan ciddi bir iz yok.

Endülüslü şair Salih b. Şerifin dediği gibi:

"Zaman değişmek bilmez kesin ölçülü ve hükümlüdür. Zaman bu, ona ne kılıç kını dayanır, ne de meşhur kalelerin sultanları."

"Nerede, de bana, o taçlı hükümdarları Yemen'in?

De bana, onların taçlar içinde taç olan taçları ne oldu?"

"Şeddad'ın Cennet diyerek kurduğu saraylar ülkesi İrem;

Sasanilerin ebedi sandığı devleti ne oldu?

"Altınları yığdı yığdı bir dağ yaptı Karun.

Hani Âd, hani Adnan, hani Kahtan, dünya nimetlerinin köpüren yurdu?"

"Reddi mümkün olmayan bir hale uğradılar;

Bir masal oldu onlar. Bir varmış bir yokmuş.

Bir toz toprak bulutu."

İşte böyle ilâhi sünnet hep işleyip durmaktadır. Medeniyetler yıkılır, ülkeler yok olur. Mağrurların başları yerlere eğilir. Taht ve taç uğruna kan

döküp kan içenler birer masal olur.

Sünnetullahın kudretli eli, eskiyen ülkeleri yıkıp yerlerine yenilerini koydurur. Hiçbir millet sonsuza dek yaşama şansına sahip olmaz. Azıp sapıtan, hakları çiğneyip kutsal değerleri yok eden ülkelerin ise, zevalleri çok daha çabuk olur. Ne var ki, bütün bu ibretli olaylar, kaptanların seyir defterlerinde yer alan korkunç olaylar gibi kâğıt üzerinde kalır.

Cenâb-ı Hakk'ın andı vardır: Her medeniyet yıkılıp yok olacak, ya da şiddetli bir azaba uğrayıp ilk durumuna gelecek. Kıyamet gelmeden her ülke mutlaka bu iki akıbetten birini görüp tadacak..

Çünkü her millet kendi kaderini çizmektedir. İnsanoğlu bu, çok bulunca şımarıp tuğyan eder. Kaybedince ye'se kapılıp umutsuzlanır. İlâhi takdir bütün bu olayları önceden tesbit edip yazar ve yazdığı gibi de ortaya çıkar.

Açık Âyetlere Rağmen İnkâr Devam Ederse, Ne Olur?

وَمَا مَنَعَنَآ اَنْ نُّرْسِلَ بِالْاٰيٰتِ اِلَّآ اَنْ كَذَّبَ بِهَا الْاَوَّلُوْنَ

"Bizi âyetler (mu'cizeler ve açık belgeler) göndermekten alıkoyan, ancak öncekilerin o âyetleri yalanlamasıdır."

Allah'ın câri kanunlarından biri de şudur: Azıp sapıtan, zulüm ve azgınlığı artıran bir milleti uyarmak için -peygamberler döneminde- açık mu'cizeler, kesinlik arz eden belgeler gönderir. Diğer dönemlerde ise, uslandırıcı, uyarıcı olayları arka arkaya sıralar. Tabii bu âyetlerin ve art arda gelen uyarıların belirlenmiş birer sınırı vardır. Oraya gelip dayandıkları halde gafletten uyanmazlarsa, artık o milleti, sonradan gelenlere kalıcı bir misâl olacak şekilde ilâhi sünnet yok eder veya şiddetli bir azaba uğratıp perişan eder. Bunun reddi artık mümkün olmaz, inen azabı geri çevirecek bir kuvvet bulunmaz.

Mekkeliler, inen bunca âyet ve mucizelere rağmen her geçen gün azgınlıklarını artırıyor ve Safa tepesinin altın olmasını isteyecek kadar ölçüsüzlük sergiliyorlardı. Cenâb-ı Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) onların bu isteklerini Rabbine arz edince, kendisine verilen cevap şöyle oldu: "Peygamberim! Dediğini yerine getireyim, ama onlar buna rağmen inkâr ve inatlarında ısrar ederlerse, sünnetim gereği onları şiddetli bir azaba uğratırım." Rahmet Peygamberi Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem), insanlara olan sevgi ve sıcak ilgisi sebebiyle isteğinden vazgeçti. Böylece Kur'ân

ilgili âyetle, Semud kavmine, istekleri üzerine gönderilen mu'cize deveyi hatırlatarak, onların, gönderilen mucizeye rağmen inkâr ve azgınlıklarında ısrar etmeleri sebebiyle yok edildiklerini misâl veriyor.

Zira indirilen âyet ve tecelli eden mucizeden maksadın ciddi bir uyarı olduğu, doğru yola davet için son bir şans anlam ve hikmetini taşıdığı kesindir.

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)**'e Gösterilen Gerçek**

وَاِذْ قُلْنَا لَكَ اِنَّ رَبَّكَ اَحَاطَ بِالنَّاسِ

"Hani biz sana, Rabbin gerçekten insanları (ilmiyle, kudretiyle, saltanatıyla, tedbir ve tasarrufuyla) kuşatmıştır, demiştik."

Mi'rac gecesi Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e temsili ve gayr-i temsili birçok hakikatler gösterilmiş ve bu büyük olay insanlar için ciddi bir imtihan, ayıklanma ve süzülme olmuştu. Nitekim Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, Mi'rac'ı ve gördüğü esrar ve hikmetlerin bir kısmını haber verince, doğru yoldan sapmış inkarcıların inkârını; inanmışların ise, imân ve irfanını artırmıştı. Yukarıdaki âyetin son kısmında buna işaret edilerek,

"Sana gösterdiğimiz görüntüyü (ya da rüyayı) ve lanetlenmiş ağacı sadece insanlara bir fitne (imtihan) kıldık." buyurulmaktadır.

Kur'ân'da Lanetlenmiş Ağaç

وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِى الْقُرْاٰنِ

"Ve Kur'ân'da lanetlenmiş ağacı insanlara bir fitne (imtihan) kıldık."

Bu, Saffat suresi 62. Duhan suresi 43. Vakıa suresi 51. âyetlerde sözü edilen Zakkum ağacıdır. Mealleri ise şöyledir:

"Nasıl, böyle bir nimete konmak mı daha hayırlıdır, yoksa Zakkum ağacı mı? Şüphesiz ki biz o ağacı zâlimler için bir fitne (bir dert ve kaygı) kıldık. O bir ağaçtır ki Cehennem'in tâ dibinden çıkar. Tomurcukları (veya meyveleri) şeytanların başlarına benzer. Onlar (Cehennem'dekiler) mutlaka ondan yiyecekler de karınlarını onunla dolduracaklar."

"Hakikat, Zakkum ağacı, günah ve vebal taşıyanın yiyeceğidir. Pota misali, kaynar su gibi karınlarında kaynar."

"Sonra siz, ey şaşkın sapıklar, (hakkı) yalan sayanlar! Şüpheniz olmasın ki, Zakkum ağacından yiyeceksiniz. Karınlarınızı onunla dolduracaksınız."

Putperest müşrikler, Cehennem'in dibinden çıkan zakkum ağacıyla ilgili âyeti duyunca, onu alay konusu edindiler. "Ateşin içinde ağaç yeşeriyormuş" diyerek kalpleri ve kafaları bulandırmaya çalıştılar. Aslında kendileri ne kıyamete, ne Cennet ve Cehennem'e, ne de bu tür haberlere inanırlardı. Ne var ki bu âyet, onların büsbütün küfür ve taşkınlarını, mü'minlerin de imân ve irfanını artırmaya yaradı. Böylece her iki taraf da çetin bir sınav vermiş oldu. Allah'a dosdoğru imân edenler kazandı; maddeci inkarcılar ise kaybetti.

Cehennem'de Yeşeren Ağaç

Bilindiği gibi Cehennem, genel anlamda biri ısı derecesi çok yüksek, biri de çok düşük olmak üzere iki ayrı bölümden ibarettir. Bu iki yerde bir ağacın filizlenip yetişmesi, yetişip yeşermesi mümkün müdür? Dünyadaki mevcut hayat şartlarına göre, elbette mümkün değildir. Ama oranın yani ahiret âleminin ölçü ve şartlarına göre elbette ki mümkündür. Bu konuyu daha iyi anlayabilmemiz ve birtakım olumlu sonuçlar çıkarabilmemiz için, âhiret alemindeki diğer şartları düşünmemiz gerekir, şöyle ki: Yeniden diriltilip kabirlerinden kaldırılan insanların bedenleri oradaki hayat şartlarına göre organize edilir. Sindirim sistemi tamamıyla değişik olmakla beraber, kemikleri kaplayan et ve sinirler de Cehennem ateşinde yanıp kül olmayacak bir nitelik arz eder. Sadece et üzerindeki deri tabakası ve o yüzeydeki sinir uçları ateşten müteessir olurlar. Bu bize neyi öğretiyor veya hatırlatıyor? İnsan vücudunu ateşe karşı son derece dayanıklı yaratan O Yüce Kudret, ateşe mukavemet edecek ağaç neden yaratamasın. Ona kadir olan, buna da kadirdir.

Denizin dibinde tuzlu suyla devamlı temas halinde belli şartlar içinde birtakım bitkileri vücuda getiren Allah'ın bizim henüz bilemediğimiz birtakım şartlara göre ateşin içinde mahiyetini tesbit edemediğimiz bir bitki vücuda getirmesi pekâlâ mümkündür.

Zakkum ağacının lanetlenmesi konusuna gelince: Bunun iki sebebi vardır. Birincisi, Cehennem'de bu ağacın meyvesinden yiyenlerin hemen hepsi ilâhi rahmetten kovuldukları için bir bakıma lanetlenmiş sayılırlar.

Lanetlenen adamlara verilen zakkum ağacında ve meyvesinde de rahmet ve afiyet yoktur. O yönüyle ağaç da bir bakıma lanetlenmiş demektir. İkincisi, ağacın meyvesi, yiyenleri rahatsız etmekten, midelerini anormal şişirmekten ve ıstıraplarını artırmaktan başka bir şeye yaramadığı için onda ilâhi feyiz, şifa ve selâmet vasıfları yoktur. O bakımdan da lanetlenmiş bir ağaç sayılır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle Allah'a ortak koşmak, O'nu inkâr edip birtakım eşyayı ilâhlaştırmak kınandı. Bu gibi sakat inançların insanın hilkatindeki azizliğe ve yüce hikmete ters düşeceğine işaret edildi. Sonra da milletlerin hayatı konu edildi, yıkılıp yok olanların yıkılış sebepleri üzerinde durmamız istenildi ve arkasından mucizelerin tecelli nedenleri üzerinde duruldu.

Aşağıdaki âyetlerle, milletleri azdırıp saptıran şeytan konu ediliyor. Âdem'e secde etmediği ve kendine göre haklılığını belirtmek için çok yanlış bir kıyasta bulunduğu anlatılıyor. Şeytanın kıyamete kadar bu ve benzeri kötülükleri insanların kalp ve kafalarına fısıldamaya devam edeceği, ancak hakiki mü'minler üzerinde sultası olamayacağı açıklanarak kendimizi aklımızın ve imânımızın kontrolünde tutmamız ilham ediliyor.

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُٓوا إِلَّآ إِبْلِيسَ ۖ قَالَ ءَأَسْجُدُ لِمَنْ
خَلَقْتَ طِينًا ﴿٦١﴾ قَالَ أَرَءَيْتَكَ هٰذَا الَّذِى كَرَّمْتَ عَلَىَّ لَئِنْ أَخَّرْتَنِ
إِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَأَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُٓ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٦٢﴾ قَالَ اذْهَبْ فَمَنْ تَبِعَكَ
مِنْهُمْ فَإِنَّ جَهَنَّمَ جَزَآؤُكُمْ جَزَآءً مَوْفُورًا ﴿٦٣﴾ وَاسْتَفْزِزْ مَنِ اسْتَطَعْتَ
مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ وَأَجْلِبْ عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ وَشَارِكْهُمْ فِى الْأَمْوَالِ
وَالْأَوْلَادِ وَعِدْهُمْ ۚ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا ﴿٦٤﴾ إِنَّ عِبَادِى لَيْسَ
لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ ۚ وَكَفٰى بِرَبِّكَ وَكِيلًا ﴿٦٥﴾

61- Hani bir vakitler meleklere, "Âdem'e secde edin!" diye emretmiştik; onlar da hemen secde etmişlerdi. Ancak İblis secde etmedi ve, "Çamurdan yarattığın kimseye secde mi ederim!" dedi.

62- "Baksana benden üstün ve şerefli kıldığın bu da kim? Eğer beni kıyamet gününe kadar geciktirirsen, andolsun ki pek azı dışında onun soyunu emir ve kumandam altına alacağım" diye ilâve etti.

63- Allah ona: "Yıkıl da git, artık onlardan kim sana uyarsa, Cehennem hepinizin cezasıdır, hem de eksiksiz bir ceza." buyurdu.

64- "Hem onlardan gücün yettiğini sesinle yerinden oynat, süvarinle piyadenle üzerlerine yürü; mallarına ve çocuklarına ortak ol ve onlara vaadlerde bulun; ama Şeytan onlara aldatmadan başka bir şey vadetmez."

65- "Şüphesiz ki benim (gerçek mü'min) kullarım üzerinde senin hiçbir sultan olamaz. Vekil olarak Rabbin yeter."

İLGİLİ HADİSLER

"Aziz ve Celil olan Allah buyuruyor: Şüphesiz ki ben kullarımı bâtıldan uzak, hakka yönelik olarak yarattım. Sonra şeytanlar gelip onları dinlerinden uzaklaştırdılar. Benim onlara helâl kıldıklarımı haram kıldılar."[1]

"Sizden biriniz eşiyle cinsel temasta bulunmak istediği zaman, "Bismillah, Allahım, bizi şeytandan uzak bulundur, şeytanı da bize vereceğin nimetten uzak bulundur" derse, eğer o temasta aralarında bir çocuk olma mukadderse, şeytan ona ebediyen zarar veremez."[2]

"Şüphesiz ki mü'min, sizden biriniz devesini yolculukta zayıflatıp sıskalaştırdığı gibi, şeytanları öylece halsiz ve mecalsiz bırakır."[3]

Zıtların Sürtüşeceği Âlemi Oluşturmak

Yapışkan siyah balçıktan yaratılan Âdem (aleyhisselam), hem aşağı, hem de yukarı âlemlerle ilgili sıfat ve özellikleri kendinde taşıyordu. Çünkü ça-

1 Müslim/Cennet: 63 - Ahmed: 4/162

2 Buhari/Bed-i halk: 11, Vüdu': 8, Nikâh: 66, Daavat: 35, Tevhid: 13 - Müslim/Talâk: 6 - Ebu Dâvud/Nikâh: 45 - Tirmizi/Nikâh: 6 - İbn Mâce/Nikâh: 27 - Ahmed: 1/217, 220, 234, 283 - Darimi/Nikâh: 29

3 Ahmed: 2/380

mur aşağı âlem olan dünyadan; ruh ve nefha-i ilâhi ise yüce âlemdendir. Böylece Âdem (aleyhisselam) ne yalnız yukarı âlemden olan melek, ne de yalnız aşağı âlemden olan hayvandır. Birbirine zıt sıfat ve özellikleri kendinde toplayan apayrı bir varlıktır. O halde Âdem'in iki ayrı yapısına uygun iki ayrı âlemde bulunması, çok tabiidir. Ruhu ruhlar âleminde bulundu. Sonra aşağı âlemden olan bedenine girip bir süre yukarı âlemden olan Cennet'te eyleştiler ve bu denemeden sonra bir süre kalıp hayatın anlam ve hikmetini iyi kavramaları için dünyaya indiler. Cennette zıtların bulunup sürtüşme ve tartışması diye bir konu yoktur. Melekler âlemi de öyle. O bakımdan Âdem'in devamlı o âlemlerde kalması mümkün değildi.

Gerçek bu olunca, Âdem (aleyhisselam)'ın yukarı âlemle ilgili sıfatını melekler, aşağı âlemle ilgili sıfatını şeytanlar desteklemeli ve böylece canlı, hareketli bir hayata yönelmeliydi. Cennet'te böyle bir hareketin olması düşünülemez. Çünkü orası ebedi zevk, eğlence ve dinlenme yeridir. Âdem (aleyhisselam)'ın ineceği âlem de öylesine zıtların birbirini izleyip sürtüştüğü bir yer olması gerekiyordu.

Cenâb-ı Hak bu ayrı ve farklı özellikte yarattığı insanı, ayrı bir âleme indirmeyi murad etti. Önce İblisi onun karşısına çıkardı. Anlaşmaları, dost ve arkadaş olmaları mümkün değildi. Zira ikisinde de nefis ve şehvet mayası bulunuyordu. Hem toprakla ateş uyum halinde değildir. Böylece ilk adımda sürtüşme ve kıskanma başladı. Oysa Âdem'le meleklerin uyum sağlaması çok kolay olmuştu. Çünkü meleklerde nefis ve şehvet maya ve duygusu yoktur. O bakımdan kıskanma, bencillik ve ihtiras gibi aşağılayıcı duygular da yoktur. Hem Âdem'in ruhu melekler âlemindendir. O bakımdan aralarında bir yakınlık söz konusudur.

Böylece Âdem ile İblis aşağı âlem olan dünyaya indirildiler. Aralarındaki farklı durumlar, zıtların daha da çoğalıp karşı karşıya gelmeleri, sonu gelmeyen bir mücadeleye neden oldu.

İblis, Nefis ve Şehvete Seslenir

İblis ateşten yaratıldığı için nefisten kaynaklanan şehvet ateşine yönelir, onun dozajını artırarak azdırıp saptırmaya çalışır. Onun, için için şehveti tahrik eden, nefsi kabartan her müstehcen çalgı İblisin nağmesi olarak vasıflandırılır.

"Hem onlardan gücün yettiğini sesinle yerinden oynat." mealindeki

âyet buna işarettir.

İblis durmadan insanı günahlara, haramlara, Allah'tan alıkoyan şeylere teşvik eder; beynimize devamlı sinyaller gönderip bizi yönlendirmek ister. Karşısında sağlam imân ve onun oluşturduğu irfan ve idrâk kalesi yoksa, İblis'in askerlerini durduracak başka bir engel olmaz. O takdirde istediği tahribatı ve yönlendirmeyi çok rahat yapar. Nefis vadisinde güçlü bir saltanat kurar; her çeşit azgınlık, sapıklık ve haklara tecavüz bu saltanatın direktifleriyle gerçekleşir. Böylece akıl nefse uyup onun kumandası altına girer.

İblis bir bakıma kazanılan mal ve servete ortak olur. Bunun anlamı çok açıktır: Haramdan, gayr-ı meşru yollardan elde edilen ve yine harama sarfedilen her mal ve servette şeytanın katılma payı çok büyüktür.

Besmelesiz ana rahminde oluşan; ezan ve ikametsiz dünyaya gözlerini açan, haram ile beslenen çocuklara da ortaktır. Zira onların sapık ve ahlâksız yetiştirilmesinde İblis'in tesiri küçümsenmeyecek kadar çoktur.

İblis bunlarla da yetinmez; inkâr ve sapıklığı artırmak için kıyamet, Cennet ve Cehennemi; Allah'ın varlığını ve birliğini inkâr etmenin yollarını ve çarelerini durmadan telkin eder. Bunun için de maddi saltanatı çok çekici olarak tanıtır ve bir sürü hayali vâdlerde bulunur.

Allah'ın Mü'min Kulları

إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ وَكِيلًا

"Şüphesiz ki benim (gerçek mü'min) kullarım üzerinde senin hiçbir sultan olamaz. Vekil olarak Rabbin yeter."

İblis'in tahrip etmediği, edemediği tek kale, temeli takva, yani Allah korkusu üzerine kurulan imân kalesidir. Çünkü böyle bir imâna sahip olanlar, Allah'ın gerçek kulları ve sevdiği dostlarıdır. Meleki sıfatları güçlenmiş ve yüce âleme yönelik olan menfezlerin açılmasını sağlamıştır. Nefisten yana ilgileri zayıflamış, şeytanların fısıltılarına gönül kulakları kapatılmıştır. Allah'ın himayesindedirler. Koruyup selâmet sahiline ulaştıran yegâne vekilleri O'dur.

Bunun bir diğer sebebini şöyle belirtebiliriz:

İmân tamamıyla ilâhi hidâyet nurundan kaynaklanıp kalpte oluşan

bir cevherdir. İblis ateşten, nefis ise, süfli âlemdendir. Ateşin ve süfli âlemle ilgili bir duygunun nur üzerinde olumsuz tesir icra etmesi pek düşünülemez. Yeter ki, imânın temelinde Allah korkusu, âhiretteki hesap endişesi yer alsın ve salih âmellerle o, meyveli bir ağaç durumuna gelsin.

Nar ve Nur

İblis Nar (ateş)dan yaratılmıştır. O bakımdan yakıcıdır, yıpratıcı ve tehlike arz edicidir. İnsan ruhu ise, yüce kudretten sunulan bir nefha, yüce âlemden tecelli eden bir emirdir. İmân nuruyla dolunca, İblis'in sinyallerini geri çevirir. Çünkü nur narın gayrıdır. Ruh bu nurdan mahrum edilip nefsani kirlerle kararınca İblis'in sultası altına girer. Çünkü ondan yana bütün kanallar açılıp işler duruma geçer. Hem narın kaynağı süfli âlem, nurun kaynağı ulvi âlemdir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, milletleri azdırıp saptıran; imân nurundan mahrum kişiler üzerinde saltanat kuran İblis'ten söz edildi. Gerçek mü'minler üzerinde hiçbir sultası olmayacağı bildirilerek, ondan korunup kurtulmanın asıl çaresi açıklandı.

Aşağıdaki âyetlerle, insan aklına ışık tutan, düşünce ufkunu genişleten ilâhi damgayı taşıyan belgelere yer veriliyor. Sonra da insan karakterine parmak basılarak ruhuna yerleştirilen din ve Allah duygusuna dikkatler çekiliyor. Tehlikeli anlarda bu duygunun nasıl harekete geçip kabardığı hatırlatılarak üzerinde düşünmemiz isteniliyor.

رَبُّكُمُ الَّذِي يُزْجِي لَكُمُ الْفُلْكَ فِي الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ كَانَ
بِكُمْ رَحِيمًا ﴿٦٦﴾ وَإِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ إِلَّا إِيَّاهُ
فَلَمَّا نَجَّاكُمْ إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ وَكَانَ الْإِنْسَانُ كَفُورًا ﴿٦٧﴾ أَفَأَمِنْتُمْ أَنْ
يَخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ أَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ
وَكِيلًا ﴿٦٨﴾ أَمْ أَمِنْتُمْ أَنْ يُعِيدَكُمْ فِيهِ تَارَةً أُخْرَىٰ فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفًا
مِنَ الرِّيحِ فَيُغْرِقَكُمْ بِمَا كَفَرْتُمْ ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِ تَبِيعًا ﴿٦٩﴾

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَىٰ كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا ﴿٧٠﴾

66- Rabbiniz (o sınırsız kudret sahibidir ki) O'nun geniş nimet ve ihsanından (geçiminizi) arayasınız diye denizde sizin için gemiyi yüzdürür. Doğrusu Rabbiniz sizin hakkınızda çok merhametlidir.

67- Denizde size bir sıkıntı dokunduğu zaman O'ndan başka taptıklarınız ortadan yok olur, derken O, sizi kurtarıp karaya ulaştırınca yüzçevirirsiniz. Zaten insan çok nankördür.

68- Ya sizi kara tarafında yere batırmasından, ya da üzerinize taşlı-topraklı bir kasırga göndermesinden güvende misiniz? Sonra da kendinize (kurtarıp koruyucu) bir vekil de bulamazsınız.

69- Yoksa sizi tekrar denize çevirip üzerinize her şeyi alt-üst eden bir fırtına gönderip inkâr ve nankörlüğünüzden dolayı sizi boğmasından güvende misiniz? Sonra da bize karşı, sizin için, onun öcünü alacak bir yardımcı da bulamazsınız.

70-Andolsun ki, biz Âdemoğulları'nı aziz, saygıdeğer kıldık; karada ve denizde onları taşıyacak araçlar (imâl etme yeteneğini) verdik; onları yararlı, temiz ve iyi nimetlerle rızıklandırdık ve onları yarattıklarımızın çoğundan üstün kıldık da kıldık.

İLGİLİ HADİSLER

"Melekler, "Ey Rabbimiz, dediler, Âdemoğulları'na dünyayı verdin. Orada yiyip, içip giyiniyorlar. Biz ise seni hamd ile tesbih ediyoruz. Yemiyoruz, içmiyoruz ve eğlenmiyoruz. Dünyayı onlara ayırdığın gibi, âhireti de bize ayır." Bunun üzerine Cenâb-ı Hak onlara şöyle buyurdu: "Kudret elimle yarattığımı, sâlih bir soyu, ol dediğimde oluveren yaratıklar gibi tutmam."[1]

"Doğrusu melekler dediler ki: "Ey Rabbimiz! Bizi de yarattın, Âdemoğulları'nı da yarattın. Onları yemek yiyen, su içen, elbise giyinen, evlenen, hayvanlara binen kimseler yaptın. Bunlardan hiçbirini

1 Taberânî: Abdullah b. Amr (radıyallahu anh)'dan

bize vermedin. O bakımdan onlara dünyayı, bize de âhireti ver."

Aziz ve celil olan Allah onlara şöyle buyurdu: "Kendi kudret elimle yaratıp ruhumdan üflediğim mahluku, ol dediğimde oluveren mahluklarla bir tutmam!"[1]

"Kıyamet gününde Allah yanında Âdemoğlu'ndan daha kıymetli, şerefli ve aziz hiçbir şey yoktur.

Bunun üzerine soruldu:

- Melekler de mi?

- Evet, melekler de. Çünkü melekler de Güneş ve Ay gibi, ister istemez (belli kanunlara bağlı olarak) hizmetlerini kusursuz sürdürmekteler, diye cevap verdi."[2]

Açıklama:

İlgili üç hadisle Âdemoğlu'nun Allah yanındaki kıymeti, şeref ve itibarının yüksekliği anlatılıyor. Meleklerin istekleri ise gıpta mahiyetindedir ki, Allah'ın insandan yana her türlü nimeti hazırlayıp verdiğini ifade eder. O kadar ki, melekler de dahil kâinatta bildiğimiz, bilmediğimiz sayısı belirsiz varlıklar insan için yaratılmışlardır. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bilhassa bu inceliğe işarette bulunmuştur.

Denizlerdeki Hazineler

رَبُّكُمُ الَّذِي يُزْجِي لَكُمُ الْفُلْكَ فِي الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ

"Rabbiniz (o sınırsız kudret sahibidir ki) O'nun geniş nimet ve ihsanından (geçiminizi) arayasınız diye denizde sizin için gemiyi yüzdürür. Doğrusu Rabbiniz sizin hakkınızda çok merhametlidir."

Kur'ân-ı Kerim, denizlerdeki ilâhi nimetlerden yeterince yararlanmamızı amaçlayarak tam on beş ayrı yerde dikkatlerimizi bu konuya çekmektedir. Nitekim açlık tehlikesiyle karşı karşıya gelen birçok ülke, bugün denizlerin nasıl zengin gıda kaynağı bulunduğunu anlamış ve bunun bilincine varmıştır.

---

1 İbn Asâkir: Enes b. Mâlik (radıyallahu anh)'den

2 Taberâni: Abdullah b. Amr (radıyallahu anh)'dan. Hadis garibdir.

Ayrıca Kur'ân deniz yoluyla ticari nakliyeciliğin önemine parmak basmaktadır. Bu hususta yedi yerde teşvikte bulunur. Denizden terütaze et ihsan edildiğini belirterek dikkatlerimizi balıklara çeker.

Özetle diyebiliriz ki, Cenâb-ı Hak, mü'minlerin kendi karasularına sahip olmasını ve deniz ürünlerinden bilerek yeterince faydalanmalarını tavsiye etmektedir.

Diğer yandan Kur'ân, gemilerin suda yüzmesi için Allah'ın koyduğu fiziksel kanuna işaret etmektedir. Şöyle ki: Geminin su üzerinde batmadan yüzebilmesi, hacminin sudan daha fazla olması ve bu durumda sudan daha hafif çekmesi nedeniyledir. Bilimsel olarak açıklayacak olursak, Arşimet'in bulduğu ilke hatırımıza gelir: "Bir sıvıya konulan cisim, taşırdığı sıvının ağırlığı kadar ağırlığından kaybeder." Nitekim ilim adamları yaptıkları hidrostatik terazi ile katı cisimlerin suyun içindeki ağırlıklarının daha az olduğunu tesbit etmişlerdir.

O halde bir cismin yüzebilmesi için kendi ağırlığından daha ağır olan bir su kütlesini taşırması gerekir.

Böylece Allah'ın insanlar hakkında çok merhametli olduğu açıklanarak, O'nun verdiği sayısız nimetlerinden istifade ederken, O'nu unutmamamız ve her dem O'na şükredip hamd ile tesbih etmemiz ilham ediliyor.

Denizde Korkunç Fırtına

Büyük denizlerin görünümü oldukça heybetli ve korkunçtur. Dört yönde sudan başka bir şeyin görülmediği bir ortamda esen şiddetli rüzgarla fırtınaya yakalanan yolcuları bir düşünün. Fırtına arttıkça umutları bir bir kırılır, kurtuluş çareleri iyice azalır, derken o en büyük umut kaynağı olan Allah'ı hatırlamaya başlarlar. Çünkü o duygu onların doğuştan ruhlarına zerk edilmiştir.

Bu korkunç olaydan önce Allah'ı hatırlamayan veya inkâr eden, âhiret inancına hiç iltifat etmiyen insanoğlu, kafasında ve kalbinde nice ilâhlar, nice emeller ve umutlar taşırken, şimdi onlardan eser kalmamış, hepsi bir bir yıkılıp yok olmuşlardır. İşte tam o sırada ruhunun derinliğindeki Allah duygu ve düşüncesi kabuğunu kırıp ortaya çıkar da bütün ümitler tek ümide dönüşür, bütün ilâhlar silinir, tek bir ilâh inancı hâkim olur. Böylece ölüm ile burun buruna gelen insan, elinde olmayarak başını göklere kaldırır, kalbinin

bütün heyecanıyla "Allah" der. Bu olay neyi isbat etmektedir?

Doğan her çocuğun Allah fikri ve düşüncesiyle, din duygusuyla doğduğunu isbatlar. Ruhlar yaratıldıktan sonra Cenâb-ı Hakk'ın onlara: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" hitabına hepsinin birden "Evet, Rabbimizsin." demeleriyle o mayayı aldıklarını ve kaybetmediklerini gösterir.

Önemli Bir Uyarı

Kur'ân-ı Kerim, fırtına sebebiyle ölüm tehlikesinin yalnız denizde korkunç ve kahredici olmadığını; karada bulunduğumuz sırada aklımıza gelmeyen korkunç bir felâketin ortaya çıkabileceğini; bir şiddetli depremin, bir yanar dağın, şiddetli kasırganın bizi bir anda yok edebileceğini hatırlatarak, bütün umutlarımızı tek umuda çevirmemizi ilham ediyor. Olayların sebeplere, sebeplerin ilâhi kudrete bağlı bulunduğuna işaret ediyor. Allah'ın kahredici emrinin belli nedenlerle ineceği üzerinde duruyor ve inkârla ahlâksızlığın zulümle birleşerek belli kerteye ulaştığı takdirde, felâketin yakın olduğunu unutmamamızı tavsiye ediyor.

İnsanın Aziz ve Saygıdeğer Kılınması

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِى اٰدَمَ

"Andolsun ki biz, Âdem oğullarını aziz, saygıdeğer kıldık. "

Göklerle yer ve bu ikisinde bulunan her şey insan için yaratılmıştır. Bu husus Kur'ân'ın genel anlamda üç yerinde, özel anlamda yirmi yerinde anılmıştır.[1]

Konumuzu oluşturan âyette ise, insanın aziz, şerefli ve saygıdeğer yaratılmasının nedeni üç maddede özetlenmiştir. Şöyle ki:

1- Karada ve denizde Allah'ın verdiği yetenek ve koyduğu fiziki kanunlar sayesinde kendini taşıyacak araçlar imal etmesi,

2- Ruh ve beden sağlığını koruyacak, zekâ ve hafızasını geliştirecek, açlığını giderecek, protein ve vitamin ihtiyacını karşılayacak şekilde kendisine helâl, temiz, yararlı rızık verilmesi,

3- Varlık âleminde bildiğimiz, bilmediğimiz birçok yaratıklardan üstün kılınması.

1 Hac suresı: 65, Lokman suresi: 20, Câsiye suresi: 12. âyetlerin tefsiri

Böylece hemen her şeyin, mükerrem yaratılan insan için var kılındığı gerçeği ortaya çıkıyor. Kâinatın şerefli bir parçası olan insanın kim için yaratılmış olduğu sorusu aklımıza takılıp kalıyor. Bu soruyu Kur'ân ve hadisler açıklamakta ve insan ile Yüce Yaratan'ı arasındaki ilgi ve bağı belirlemektedir: İnsan Allah'a ibâdet için yaratılmıştır.

Çünkü Âdemoğlu'nun ruhu kudsi âlemden, bedeni aşağı âlemin toprağından yaratılmıştır. O bakımdan ruhu itibariyle meleki sıfatı, bedeni itibariyle hayvani sıfatı kendinde taşımakta ve bu özelliğiyle her iki yaratıktan ayrılmaktadır.

Sonra onun ruhu, ilâhi nefhanın tezahürü; bedeni Cenâb-ı Hakk'ın kudretinin surette tecelli eden eseridir. Bunun için o her yönüyle aziz ve şereflidir, üstün ve faziletlidir. Her şey onun için, o da Allah'ı dosdoğru bilip O'na kullukta bulunmak için yaratılmıştır. Kur'ân onun bu azizliğini, yukarıda belirttiğimiz gibi üç maddede özetleyerek araştırıcılara ipucu vermiş ve insanın kâinattaki yerini tayin etmiştir.

Sözü edilen üç madde oldukça önemlidir. Çünkü her yönüyle Cenâb-ı Hakk'ın insandan yana tecelli eden lütuf, ihsan, rahmet ve inayetini yansıtmaktadır. Onları kısaca şöyle açıklayabiliriz:

Birinci madde, yerkürenin bütünüyle insanın buyruğuna verildiğini; ikinci madde, insan için yeterli miktarda yararlı temiz ve iyi gıdaların yaratıldığını; her maddede insanı sağlıklı ayakta tutmaya yönelik birtakım özelliklerin bulunduğunu ve bu bakımdan her nimetin belli bir programa göre yaratılıp vücuda getirildiğini; üçüncü madde, insanın varlık âleminde yer alan mahlukatın pek çoğundan üstün kılındığını, yerde ve gökte bilinen, bilinmeyen sayısız varlıkların insanın hizmetine verildiğini, özellikle cansızlar âleminin bütünüyle insanın buyruğuna sevkedildiğini hatırlatır.

Önemli olan ise, insanın, Allah tarafından verilen azizliğini ve saygınlığını koruması; Allah'ın cömertçe hazırlayıp verdiği nimetlerine karşı O'na nankörlük etmemesi; aklının, zekâsının ve diğer yeteneklerinin hikmet ve değerini bilip her birini lâyık olduğu şekilde kullanmaya özen göstermesidir. Aksi halde kendini mükerremlik derecesinden düşürür ve Allah katında silik, değersiz hale gelir; aşağıların aşağısı olur. Bu durumda artık o ne dünyaya, ne de âhirete yarar.

Nitekim Tin suresi 4 ve 5. âyetlerde buna değinilerek şöyle açıklama yapılmıştır:

"Andolsun ki biz insanı en güzel biçimde yarattık. Sonra da onu (kendi kıymetini bilmediği, hilkatinin hikmetine göre hayatını düzenlemediği için) aşağıların aşağısına çevirdik."

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, insan aklına ışık tutan belgeler sıralandı. İnsan ruhuna yerleştirilen Allah ve din duygusu konu edilerek bu husus üzerinde iyice düşünmemiz istendi. Sonra da insanın mükerrem, yani aziz ve şerefli yaratıldığı belirtilerek herkesin kâinat plânında lâyık olan yerini almasına işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, toplumun daha-çok bağlı bulundukları liderlerin tesiri altında bulunduğuna işaret edilerek, kıyamet gününde onların liderleriyle birlikte hesap alanına çağrılacakları haber veriliyor. O bakımdan her insanın gerçeği görüp anlayabilmesi için ilâhi uyarıya kulak vermesinin lüzumu belirtiliyor. Aksi halde dünyada göz ve kulağını hakka ve hakikata kapalı tutanların âhirette kör olarak haşredileceklerine dikkatler çekiliyor. Sonra da ortam ve şartlar ne olursa olsun din adına taviz yerilemeyeceği üzerinde duruluyor. Böyle, yapanlara dünyada da, âhirette de bilmedikleri bir cihetten kat kat azap indirileceği bildiriliyor ve dinin baba dedelerden miras kalan bir nesne olmadığı, o bakımdan hiç kimsenin onda keyfi tasarrufa hakkı bulunmadığı dolaylı şekilde anlatılıyor. Arkasından Mekke'de bunalan mü'minlere müjde verilerek başka bir yere hicret edecekleri günün yakın olduğuna işaret ediliyor.

يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ اُنَاسٍ بِاِمَامِهِمْ ۚ فَمَنْ اُوْتِىَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَاُولٰٓئِكَ يَقْرَؤُنَ
كِتَابَهُمْ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧١﴾ وَمَنْ كَانَ فِى هٰذِهٖٓ اَعْمٰى فَهُوَ فِى الْاٰخِرَةِ
اَعْمٰى وَاَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٧٢﴾ وَاِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِىٓ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ
لِتَفْتَرِىَ عَلَيْنَا غَيْرَهٗ ۖ وَاِذًا لَاتَّخَذُوكَ خَلِيلًا ﴿٧٣﴾ وَلَوْلَآ اَنْ ثَبَّتْنَاكَ لَقَدْ
كِدْتَ تَرْكَنُ اِلَيْهِمْ شَيْـًٔا قَلِيلًا ۖ ﴿٧٤﴾ اِذًا لَاَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيٰوةِ وَضِعْفَ

الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا ﴿٧٥﴾ وَإِنْ كَادُوا لَيَسْتَفِزُّونَكَ مِنَ
الْأَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا وَإِذًا لَا يَلْبَثُونَ خِلَافَكَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٧٦﴾ سُنَّةَ مَنْ قَدْ
أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ رُسُلِنَا وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلًا ﴿٧٧﴾

71- Bir gün bütün insanları önder ve liderleriyle birlikte çağıracağız. Artık kimin (amel) kitabı sağ eline verilirse, işte onlar kitaplarını (rahatlıkla, güven duyarak) okuyacaklar ve bir hurma fitili kadar haksızlığa uğramayacaklar.

72- Kim bu dünyada körse, ahirette de o kördür ve yol cihetiyle daha da şaşkındır.

73- Neredeyse onlar sana vahyettiğimizden başkasını bize karşı uydurman için seni bile fitneye düşürecek ve o takdirde seni samimi bir dost edineceklerdi.

74- Eğer sana sebat vermemiş olsaydık, az da olsa, onlara neredeyse meyledecektin.

75- Ve o takdirde sana hayatın da, ölümün de (acısını) kat kat tattırırdık, sonra da kendine, bize karşı bir yardımcı da bulamazdın.

76- Yakında seni bu yerden çıkartmak için seni rahatsız edip dururlar. O takdirde kendileri de senin ardından pek az bir süre kalır; (sonra da) yok olup giderler.

77- Bu senden önce gönderdiğimiz peygamberler hakkında (câri) bir sünnettir ve sen sünnetimizde bir değişiklik bulamazsın.

İNİŞ SEBEBİ

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz Kabe'de Hacerü'l-Esved'i, elleriyle dokunup selâmlamak isterken Kureyş'in azgın müşrikleri O'na engel oldular ve: "Elini böylece bizim putlarımıza dokundurduğun takdirde sana istilâm için imkân verebiliriz!" dediler. Cenâb-ı Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), bir ara zevahiri kurtarmak ve onları az da olsa İslâm'a ısındırmak için elini putlara sürmeyi içinden geçirir gibi oldu. Derken yu-

karıdaki âyetler indi.[1]

Diğer bir rivayet:

İbn Abbas (radıyallahu anh) diyor ki: Sakif kabilesinden bir heyet, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gelerek dediler ki:

- Bize üç değişik imtiyaz verdiğin takdirde sana bey'at ederiz!

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem):

- **İstediğiniz üç imtiyaz nelerdir?** diye sorunca; dediler ki:

- Namazda rüku' ve secdeler için eğilmeyeceğiz. Putlarımızı kendi elimizle kırmayacağız ve Lât adındaki büyük puttan -ona tapınmaksızın-bir yıl yararlanmamıza müsaade edeceksin..

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz onlara:

- **İçinde rüku ve secde bulunmayan bir dinde hayır yoktur. Putlarınızı ellerinizle kırmamanız mümkündür, (başkasına kıvırtabilirsiniz). Lât ve Uzzâ adındaki putlara gelince: Onlardan yararlanmanıza elbette göz yumamayız,** buyurdu.

Bu kesin cevap üzerine onlar şunu ilâve ettiler:

- Bizim isteğimiz şu ki: Başkasına vermediğin imtiyazı bize verdiğini Araplara duyurmandır. Bunun üzerine Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz susup cevap vermedi. Derken 73, 74 ve 75. âyetler indi.[2]

Açıklama:

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in dinin esasını bozmayan bazı hususlarda az yumuşak davranması iki sebebe dayanır. Birincisi, müşrikleri İslâm'a ısındırıp küfrün iyice kökünü kazımak suretiyle Arap Yarımadası'nda İslâm devletinin -bir daha sarsılmamak, yıkılmamak üzere- temelini atmak; ikincisi ise ilâhi muradın böyle bir yumuşamaya ve dolayısıyla tavize uygun olmadığını, hiç kimsenin dini konularda kendi görüşü doğrultusunda tasarrufa yetkili bulunmadığını anlatmaktı.

1 Lübabu't-te'vil: 3/173

2 Lübabu'tte'vil: 3/173

İLGİLİ HADİSLER

"Andolsun ki, her ümmet taptığı şeye tabi olur. Azgın putlara tapanlar da onlara tabi olurlar."[1]

Açıklama:

Azgın put deyiminden maksat, azdırıcı, Hakk'ın yolundan saptırıcı put demektir.

"Mü'minlerden biri çağrılır da kitabı (amel defteri) sağ eline verilir ve bedeni geliştirilir, yüzü ak-pâk olur. Başına inciyle süslenmiş pırıl pırıl aydınlık saçan bir taç giydirilir. O da arkadaşlarına doğru gider. Derken arkadaşları onu uzaktan görünce şöyle dua ederler: "Allahım! Bize de bunu ver ve bizi de bu hususta mübarek kıl." O da onlara gelip şöyle der: "Size müjde. Çünkü her birinize bunun bir benzeri verilecek."

Kâfire gelince: Onun yüzü simsiyah kesilir, bedeni uzar. Arkadaşları onu görünce şöyle derler: "Bundan Allah'a sığınırız. Allahım! Onu bize getirme." Ama o adam onlara gelir. Bu defa onlar şöyle derler: "Allahım! bunu rüsvay eyle." O da onlara: "Hay rahmetten uzak kalasılar! Sizden her biriniz için bunun (benim halimin) bir benzeri vardır" der."[2]

Toplum Daha Çok İnandığı Liderin Peşinden Gider

يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ اُنَاسٍ بِاِمَامِهِمْ ۚ

"Bir gün bütün insanları önder ve liderleriyle birlikte çağıracağız."

Kitle psikolojisini az-çok bilen liderlerin toplum üzerindeki tesirleri inkâr edilemez. Zaman gelir öyle sözler ve formüller ortaya konur ki, akıl onlarla tartışmak istemez ve tam bir gönül yatışkanlığı içinde teslimiyet gösterilir.

Özellikle konuşma tekniğini iyi bilen siyasilerle din adamlannın sözleri bazı şart ve ortamlarda öylesine tesirli olur ki, toplum onu muhakeme etme kudretini kaybedecek duruma gelir. Çok geçmeden lidere veya kendilerini irşad eden zata karşı duydukları sevgi, ona tapacak dereceye gelir. İşte Kur'ân ilgili âyetle, bu inceliğe parmak basıyor; toplumu yönlendiren

1 Buhari/Tefsir: 8/4, 11/17 - Müslim/İmân: 302

2 Hafız-Ebü Bekir el-Bezzar: Ebu Hureyre (radıyallahu anh)'dan

lider ve önderlerin ağır bir sorumluluk altına girdiklerini, kıyamet gününde mutlaka kendisini alkışlayıp hayranlık duyanlarla birlikte hesap alanına getirileceklerini ve neyi niçin sevip alkışladıklarının, toplumu neden yana, niçin yönlendirildiklerinin bir bir sorulacağını ve ona göre karşılık verileceğini belirtiyor.

O halde Allah'a imân eden lider ve önderlerin, kendilerine inanıp bağlanan toplumları en yararlı biçimde yönlendirmeleri vacibdir. Aksi halde taşınması zor ağır bir vebal altına girmiş olurlar.

Unutmayalım ki, ilâhi nizamda plânlanan hayat çarkı değişmeden belli doğrultuda hareketini sürdürür. Değişen ise, insanlardır. Herkes kurulu nizama uymak, hayat çarkı istikametinde hizmet vermekle yükümlüdür. İlâhi nizamın hedefine uygun devam etmesi için de görevli melekler iş başındadırlar. Her söz ve davranışlarımız anında tesbit edilip yazılmakta ve geleceğimiz ona göre hazırlanmaktadır. Yazılan şeylerde bir fazlalık ya da noksanlık söz konusu değildir. Zira melekler emrolundukları şeyleri kusursuz yerine getirirler ve hiçbir zaman Allah'ın buyrukları dışına çıkmazlar. Onlarda nefis ve şehevi arzular bulunmadığı için de her türlü garaz ve kinden uzaktırlar. Aynı zamanda unutma, hatâ yapma gibi beşeri arızalar onlar hakkında câri değildir.

Böylece en ince hesaplara ve en yararlı neticelere göre hazırlanıp plânlanan ilâhi nizama uyanlar mutlu, uymayanlar mutsuz olurlar. Uyanların amel defterleri sağ ellerine, uymayanların ya sol ellerine ya da arkalarından kendilerine verilir.

Hiçbir lider veya önder, mürşid ve hayra davet eden kimse, Allah'ın izni olmadan ne şefaat edebilir, ne de kurtarıcı rolüne girebilir. Her toplum ve uydukları liderler, yaptıklarıyla karşılık görürler; aynı zamanda niyet ve amaçlarına göre, mükâfat veya mücazatlandırılırlar. Hiç kimseye haksızlık edilemez.

Dünyada Kör Olan, Âhiret'te de Kördür

وَمَنْ كَانَ فِي هٰذِهٖٓ اَعْمٰى فَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ اَعْمٰى وَاَضَلُّ سَبِيْلًا

"Kim bu dünyada körse, âhirette de o kördür ve yol cihetiyle daha da şaşkındır."

Yemen'den birkaç kişi toplanıp İbn Abbas (radıyallahu anh)'a gelerek ilgili

âyetin mâna ve yorumunu sordular. İbn Abbas (radıyallahu anh) onlara, "Bundan önceki 70. âyeti de okuyun" dedi. Onlar da,

"Andolsun ki biz Ademoğulları'nı aziz, saygıdeğer kıldık. Karada ve denizde onları taşıyacak araçlar (imal etme yeteneğini) verdik. Onları yararlı, temiz ve iyi nimetlerle rızıklandırdık ve onları yarattıklarımızın çoğundan üstün kıldık da kıldık." mealindeki âyeti okudular. İbn Abbas (radıyallahu anh) şöyle dedi: "İşte bu gerçekleri görmeyen, görüp de Allah'a şükretmeyenler kördürler. Onlar âhirette de kör kalacaklardır ve daha da şaşkınlaşıp rüsvay olacaklardır."[1]

Tabii bu körlük, kalp ve idrâk körlüğüdür. Beyni küfürle yıkanıp kalbi mal ve para ile işgal edilmiş ve o yüzden vicdanı silik hale gelmiş kişilerin hakikatleri görecek gözleri, anlayacak gönülleri dumura uğramıştır.

Mü'minleri Fitneye Düşürmek İsteyenler

وَإِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ لِتَفْتَرِيَ عَلَيْنَا غَيْرَهُ وَإِذًا لَاتَّخَذُوكَ خَلِيلًا

"Neredeyse onlar sana vahyettiğimizden başkasını bize karşı uydurman için seni bile fitneye düşürecek ve o takdirde seni samimi bir dost edineceklerdi."

Her devirde böylesine eyyamcılar, başkalarını doğru yoldan alıkoymak için bir sürü entrika çevirenler bulunabilir. Onlardan bir kısmı hem dindar geçinmek ister, hem de dini kendi arzu ve fasit mantıklarına uydurmaya çalışırlar. Bir kısmı ise, doğru yolu bulamamış bazı aydın geçinenleri dine ısındırmak için din adına birtakım tavizler vermekte sakınca görmezler; hattâ bunu daha da ileri götürüp Kur'ân hükümlerini yanlış yorumlayacak kadar dinden uzaklaşırlar. Böylece bir münkiri veya münafığı dine ısındırayım derken kendileri dinden çıkıp dalâlet çukuruna düşerler.

İslâmiyet'i ana kurallarıyla bilmeyen, günlük olayları ve ortaya çıkan yeni yeni meseleleri dinin bütünlüğü içinde değerlendirmekten âciz olanlar, dini hükümleri değiştirmek, ya da aslından uzaklaştırmak suretiyle birtakım çözümler getirirler ve gerekçe olarak da şunu ileri sürerler:

1 Tefsir-i Kurtubi : 10/298

"Efendim, günümüzün şartlarına, gelişen sosyal yapının meydana getirdiği ortama uymak zorundayız. Başka türlü olmamız veya aksini düşünmemiz mümkün değildir. Zamanın değişmesiyle ahkâm da değişir, bu gelişen kültürün tabii neticesidir."

Böylelerine İslâm'ın verdiği cevap şudur: "Madem ki günün şartlarına ve gelişen kültüre uymaya ve İslâmiyet'i o şartlara uydurmaya ihtiyaç duyuyorsun, o takdirde dindar olmana ve İslâm'ı zorlamana ne gerek var? Çünkü son din, Allah'ın insanlığa en son seslenişi ve en kesin mesajıdır. O bakımdan İslâmiyet insanlığın hayrına kurulmuş başlı başına bir sistemdir. Her yönüyle ilâhidir. O, günün şartlarına uymaz, o şartları değiştirip kendine uydurur. Zamanın değişmesiyle ahkâm değişmez, ancak örf ve âdete bağlı olan hükümler, örf ve âdetlerin değişmesiyle değişebilir. İlâhi nasslar asla değişmez ve değiştirilmezler. Zira o zaman ortada ilâhi sistem kalmaz, insanların mantığına ve arzularına göre, beşeri bir din ortaya çıkar."

Mekkeli müşrikler de Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'i bu hususta bir fitneye düşürmek amacıyla din adına taviz vermesini istediler. Yukarıdaki âyetler, yani 73, 74, 75. âyetler indirilerek bu kapı kapandı ve kıyamete kadar da kapalı kalması emredildi.

Din âlimi geçinen ve aslında dinin temel kaidelerinden habersiz olan kimselerin din adına konuşması, Kur'ân hükümlerini yoruma kalkışması, kendi kişisel görüşünü ortaya koyup dini basit mantığına uydurmaya cesaret etmesi, şüphesiz ki, din ve ilim adına işlenen büyük bir cinayettir. Kur'ân-ı Kerim bunlara Allah'ın şu emrini hatırlatmakta ve ölmeden önce Hakk'a dönmelerini tavsiye etmektedir:

"O takdirde sana hayatın da, ölümün de (acısını) kat kat tattırırdık, sonra da kendine, bize karşı bir yardımcı da bulamazdın."

Cenâb-ı Hak, müşriklerle Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz arasında cereyan eden çok önemli bu olayı, mü'minleri aydınlatmak, her türlü şüphe ve tereddütleri gidermek için ilâhi hikmeti gereği programlayıp sahneye çıkarmış ve peygamberine hitap etmek suretiyle dinde taviz vermenin çok çirkin bir oyun, çok tehlikeli bir adım ve kapanması güç bir yara olduğuna dikkatleri çekmiştir. Aynı zamanda hitap özellik arz ederken emir ve tavsiye genellik ifade etmektedir. Daha çok O'nun ümmeti bu konu-

da uyarılmakta ve din adına taviz vermemeleri tembih edilmektedir.

Böylece Cenâb-ı Hak, dini hükümleri, emir ve nehiyleri ve diğer bütün esas ve prensipleri -ilâhi izin dışında- peygamber de dahil olmak üzere değiştirme yetkisini ne ilim adamlarına, ne devlete, ne devlet adamlarına, ne şuraya, ne de bir kurula bırakmamıştır.

Din âlimlerinin görevi, İslâm'ı ve O'nun kutsal kitabı Kur'an'ı indiği gibi korumak ve tebliğ etmektir. İrşad hizmetini bu çerçeve içinde sürdürmenin farz olduğunu bilmek; fert, aile ve toplumun akıl, zekâ ve kültür seviyelerine göre, bir tebliğ metodu uygulamak ise, hizmetin plânını oluşturur. Doğru yola eriştirmek ise, onların yetkisi dışında kalır ve tamamıyla Allah (celle celaluhu)'ya aittir. O dilediğini doğru yola iletir, dilediğini de sapıklığı içinde bocalar vaziyette bırakır.

Aralarında Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Bulunması Mutlak Rahmet İdi

وَإِنْ كَادُوا لَيَسْتَفِزُّونَكَ مِنَ الْأَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا وَإِذًا لَا يَلْبَثُونَ خِلَافَكَ إِلَّا قَلِيلًا

"Yakında seni bu yerden çıkartmak için seni rahatsız edip dururlar. O takdirde kendileri de senin ardından pek az bir süre kalıp (sonra da) yok olup giderler."

Bir ülkede veya beldede ya Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in şahsı ya da amel edilen sünneti yaşadığı sürece, Allah (celle celaluhu) o ülke ve beldeyi yok etmez. Peygamberin amel edilen sünnetinden maksat ise, O'nun getirdiği dinin esas ve prensipleridir. Bu, Allah'ın câri kanunlarından biridir ve Allah'ın câri kanunlarında bir değişiklik söz konusu değildir.

Ashab-ı Kiram'ın çoğu Allah'ın bunca haksızlıklarda bulunan Mekke'li azgın müşrikleri neden yok etmediğini ister istemez düşünüyorlar ve buna bir anlam yeremiyorlardı. Cenâb-ı Hak bu hususta şaşmayan sünnetini onlara hatırlatarak yukarıda mealini yazdığımız âyeti indirdi.

Böylece Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, Mekke'de bulunduğu sürece Allah (celle celaluhu), putperest müşrikleri yok edecek bir azap indirmedi. Sadece daldıkları gaflet uykusundan uyanmalarını sağlamak ve geleceklerinin hiç de umut verici olmadığını bildirmek için onları birta-

kım sıkıntılarla tehdit etti. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) hicret edince, o rahmet onların arasından ayrılmış olduğundan, çok geçmeden İslâm fütuhatı başladı ve müşriklerin mağrur başları eğildi. Düne kadar değer vermedikleri Müslüman köle ve fakirlerin karşısında küçülüp kaldılar. Şüphesiz bu da onlar için ayrı bir azap ve zillet idi.

Hicretin Gerçekleşeceğine ve İslâm'ın Başarı Sağlayacağına İşaret Edilmektedir

İlgili âyetle, yakında hicret olayının meydana geleceği, müşriklerin ilâhi kahır tokadını yiyecekleri -işaret yoluyla da olsa- haber verilmiş ve zaferin yaklaştığı müjdesi bu işaret içinde belirlenmiştir.

Allah'ın güzel âdetlerinden biri de, şöyledir: Önemli bir olayın meydana geleceğini murad ettiğinde, önce birtakım işaretler ve manevi sinyaller verir; böylece kalpleri o olaya hazır duruma getirir. 76. âyetle aynı âdet ve metot uygulanmış ve iki ayrı önemli olayın İslâm lehine gerçekleşeceğine işaret edilmiştir. Nitekim indirilen hükümlerin bir kısmında da aynı metot uygulanmış ve kademeli şekilde bilgi verilerek inecek hükme kalp ve kafalar önceden hazır duruma getirilmiştir.

Yapılan ciddi tesbitlere göre, yukarıdaki âyetin inmesinden bir yıl sonra müşrikler Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'i öz yurdundan çıkarmayı veya vücudunu ortadan kaldırmayı kafalarına koymuş ve birtakım hazırlıklara başlamışlardı. Böylece Cenâb-ı Hakk'ın haber verdiği şekilde olaylar gelişmeye başlamış ve çok geçmeden hicret olayı, arkasından da Bedir Savaşı meydana gelmiş; İslâm'a zafer kapıları açılarak, Allah'ın vaadi gerçekleşmiştir.

Hicret olayından sonra ilâhi sünnet müşriklerin yakasını koyuvermemiş, art arda gelen savaşlar onların bağrına birer hançer saplayarak hepsini huzursuz etmiş ve çok geçmeden Mekke bütünüyle fethedilip putperestlik o bölgede tarihe karışmıştır.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, toplumu sevk ve idare eden liderler konu edildi. Bu arada onların peşine takılan toplumlar uyanlarak ilâhi çizgiden sapmamaları işaret yoluyla tenbih edildi. Gerçekleri görmeyenlerin dünyada kalp gözleri kör olduğu gibi, âhirette de kör olacağı hatırlatıldı. Sonra da

müşriklerin tuğyan ve zulmünden iyice bunalan mü'minlere zaferin çok yakın olduğu müjdesi verilerek putperestliğin yakında tarihe karışıp yok olacağına işarette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, Allah'ın tecelli edecek büyük lutuflarını düşünerek mü'minlerin beş vakit namaza devam etmeleri ve gecenin bir bölümünde kalkıp ibâdet etmeleri, özellikle gece ibâdetinin peygamberle daha çok ilgili bulunduğu açıklanıyor. Sonra hemen hicretin çok yakın bir zamanda gerçekleşeceğine kapalı bir anlatımla tekrar işaret edilerek o sırada yapılması gereken duâ telkin ediliyor. Arkasından hak gelince bâtılın yok olacağı hatırlatılıyor. Sonra da Kur'ân'ın mü'minlerden yana mutlak şifâ ve rahmet olduğu bildirilerek, mü'minlerin günlük hayatlarını bu kitaba göre düzenlemeleri emrediliyor.

اَقِمِ الصَّلٰوةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ اِلٰى غَسَقِ الَّيْلِ وَقُرْاٰنَ الْفَجْرِ ۭ اِنَّ قُرْاٰنَ الْفَجْرِ
كَانَ مَشْهُودًا ﴿٧٨﴾ وَمِنَ الَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهٖ نَافِلَةً لَّكَ ۖ عَسٰٓى اَنْ يَّبْعَثَكَ رَبُّكَ
مَقَامًا مَّحْمُودًا ﴿٧٩﴾ وَقُلْ رَّبِّ اَدْخِلْنِيْ مُدْخَلَ صِدْقٍ وَّاَخْرِجْنِيْ مُخْرَجَ
صِدْقٍ وَّاجْعَلْ لِّيْ مِنْ لَّدُنْكَ سُلْطَانًا نَّصِيْرًا ﴿٨٠﴾ وَقُلْ جَاۗءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ
الْبَاطِلُ ۭ اِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوْقًا ﴿٨١﴾ وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْاٰنِ مَا هُوَ شِفَاۗءٌ وَّرَحْمَةٌ
لِّلْمُؤْمِنِيْنَ ۙ وَلَا يَزِيْدُ الظّٰلِمِيْنَ اِلَّا خَسَارًا ﴿٨٢﴾ وَاِذَآ اَنْعَمْنَا عَلَى الْاِنْسَانِ
اَعْرَضَ وَنَاٰ بِجَانِبِهٖ ۚ وَاِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ يَـُٔوْسًا ﴿٨٣﴾ قُلْ كُلٌّ يَّعْمَلُ عَلٰي شَاكِلَتِهٖ ۭ
فَرَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ اَهْدٰى سَبِيْلًا ﴿٨٤﴾

78- Güneş'in (zeval vaktinde) kaymasından, gecenin kararmasına kadar namaz kıl; bir de Kur'ân'ın (feyiz ve bereketiyle içice olan) sabah namazını kıl; şüphesiz ki sabah namazına (melekler) şahit olur.

79- Gecenin bir bölümünde uykudan kalk da sana has, fazladan bir namazı, onunla (Kur'ân ile) kıl. Umulur ki Rabbin seni Makam-ı Mahmud'a (Övülmeye lâyık makama, Şefaat makamına) eriştirir.

80- De ki: Rabbim! Beni gireceğim yere sıdk ile sok, çıkaracağın yerden sıdk ile çıkar ve kendi katından bana yardımcı bir kuvvet ver.

81- De ki: Hak geldi, bâtıl yok oldu; çünkü gerçekten bâtıl yok olmaya mahkumdur.

82- Kur'ân'dan mü'minlere şifâ ve rahmet olan (parçalar, bölümler) indiririz. Zâlimlerin ise ancak ziyânını artırır.

83- İnsana nimet verdiğimiz zaman yüz çevirir de yan çizer. Kendisine kötülük dokunduğu zaman ümitsizliğe kapılır.

84- De ki: Herkes mizacına ve inancına göre amel eder. O halde kimin daha doğru yolda bulunduğunu Rabbiniz daha iyi bilir.

İLGİLİ HADİSLER

"Cemaat halinde kılınan namaz, sizden birinizin yalnız başına kıldığı namazdan yirmi beş derece üstündür. Gece melekleriyle gündüz melekleri sabah namazında bir araya gelirler."[1]

"Üç şey var ki bana farz, size sünnettir: Vitir namazı, sivak (dişleri temizlemek için misvak kullanmak) ve gece (uykudan) kalkıp (teheccüd) namazı kılmak."[2]

Muğire b. Şu'be (radıyallahu anh) diyor ki:

"Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz (gece) kalkıp ayakları şişinceye kadar namaz kılardı. Bunun üzerine kendisine denildi ki: "Kendini neden bu kadar zorlar ve üzersin? Oysa Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamıştır." Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) ona şöyle buyurdu:

"Şükreden bir kul olmayayım mı?"[3]

Hz. Âişe (radıyallahu anha)'dan, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in Ramazan ayındaki namazından sordular. O da onlara şöyle anlattı: "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in Ramazan'da da, Ramazan dışında da (geceleyin) kıldığı namaz on bir rekâtı geçmezdi. Dört rekât

---

1 Buhari/Tefsir: 17 - İbn Mâce/Mesacid: 16 - Ahmed: 1/376, 382, 437-2/264, 366, 396, 473, 501

2 Müsned-i Ahmed: İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan – İbn Asâkir. (Hanefiler'e göre vitir na-mazı vaciptir.)

3 Buhari/Teheccüd: 6, Tefsir: 2/48 - Müslim/Müsafirin: 79, 81 - Tirmizi/Salat: 187 - Nesâi/Kıyam-ı leyl: 17 - İbn Mâce/İkamet: 20 - Ahmed: 4/251, 255-6/115

kılardı ki, onun güzelliğini, uzunluğunu sormayın! Sonra dört rekât daha kılardı ki, onun da güzelliğini ve uzunluğunu sormayın! Sonra da üç rekât kılardı."

Hz. Âişe (radıyallahu anha) devamla diyor ki:

"Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e sordum, dedim ki:

- Ya Rasulallah! Vitir kılmadan mı uyuyorsun? Cevap verdi:

- Ya Âişe! Doğrusu benim gözlerim uyur, ama kalbim uyumaz."[1]

Yani fecir doğmadan önce kalkıp vitir namazını kılardı.

Yine Hz. Aişe (radıyallahu anha) validemiz anlatıyor:

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz gece kalktığında önce hafif iki rekât bir namaz kılardı."[2]

"Yatsı namazını bitirip ondan sonra fecir doğuncaya kadar (ara yerde, gecenin bir bölümünde) on bir rekât namaz kılardı. Her iki rekâtta bir selâm verirdi. Ve bir tek rekâti de iki secdeyle kılar ve secdede (uzun süre) kalırdı. O kadar ki, biriniz secde edip başını kaldırmadan elli âyet okuyacak süre kadar beklerdi. Müezzin sabah ezanını okuyunca ve fecrin doğduğu anlaşılınca, iki rekât hafif bir namaz kılar, sonra sağ yanı üzerine uzanır; müezzin ikamet için gelinceye kadar beklerdi."[3]

"Sabah namazına gece melekleriyle gündüz melekleri şahit olurlar (o saatlerde bir araya gelip hazır olurlar)."[4]

"Her peygamberin (hemen) kabul olunan bir duası vardır. Ben duamı (kıyamet gününde) ümmetime şefaat etmek için sakladım. İnşaallah, sizden Allah'a hiçbir ortak koşmadığı halde ölen kimse şefaatime nail olur."[5]

---

1 Buhari/Teheccüd: 16, Teravih: 1, Menakıb: 24 - Müslim/Müsafirin: 125 - Ebu Dâvud/Taharet: 79, Tetavvu': 26 - Tirmizi/Mevakıt: 208, Fiten: 63 - Nesâi/Leyl: 36 - Taberâni/Leyl: 9 - Ahmed: /220, 287-2/251, 438-5/40, 50-6/136

2 Müslim/Müsafirin: 197, 200 - Ahmed: 6/20

3 Müslim/Müsafirin: 122 - Ebu Dâvud/Tetavvu': 26 - Nesâi/Ezan: 41, Sehv: 74, Kıyam: 53 - İbn Mâce/İkamet: 181 - Ahmed: 6/143, 215

4 Buhari/Ezan: 31, Mevakıt: 16, Tefsir: 17, Bed-i halk: 6, Tevhid: 23, 33 - Nesâi/Salat: 21 - Taberâni/Sefer: 82- Ahmed: 2/233, 258, 266

5 Müslim/İmân: 334, 335, 337, 341, 345 - Buhari/Daavat: 1 - Tirmizi/Daavat: 130 - İbn Mâce/

"Müezzinin sesini işittiğiniz zaman onun dediği gibi deyin. Sonra da bana salat getirin. Kim bana salavat getirirse, Allah ona on rahmet indirir. Sonra benim için vesile isteyin. Çünkü vesile Cennet'te bir makamdır ki o ancak Allah'ın kullarından birine tahsis edilmiştir. Umarım ki o kul ben olayım. Artık kim benim için vesile isterse, şefaatim kendisine helâl olur."[1]

"Müezzinin çağrısını duyduğunuz zaman, kim "Allahım, ey bu tastamam çağrının ve kılınmak üzere olan namazın Rabbi! Muhammed'e vesile ve fazilet ver ve onu va'dettiğin Makam-ı Mahmud'a yükselt" derse, kıyamet gününde şefaatim ona vacip olur."[2]

"Kıyamet günü olunca, ben peygamberlerin imamı ve hatibi olurum. Aynı zamanda şefaat sahipleri olurum. Ancak gururlanacak bir şey yok."[3]

"İnsanlar kıyamet günü kabirlerinden kaldırılıp haşır alanına (mahşer yerine) sevkedilirler. Ben ve ümmetim bir tepenin üstünde bulunuruz. Rabbim bana yeşil bir hülle giydirir. Sonra da bana izin verir de O'nun dilediği (izin verdiği) kadar konuşurum. İşte bu, Makam-ı Mahmud'dur."[4]

Beş Vakit Namaz

Bilindiği gibi, beş vakit namaz farz kılınmadan önce Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, İbrahim (aleyhisselam)'ın Hanif dinine göre, namaz kılardı. İlim adamlarının çoğu bu namazın, ikisi sabah, ikisi de akşam olmak üzere dört rekât olduğunu belirtmişlerdir. Sonra Mi'rac gecesi beş vakit olarak farz kılınmıştır.

Kur'ân'da doksana yakın yerde namazdan bahsedilmekte ve ibâdetler arasında en çok ona yer verilmektedir. Ayrıca iki yerde namazın günde beş

Zühd: 37 - Darimi/Rikak: 85 - Taberâni/Kur'ân: 26 - Ahmed: 1/ 281, 295 - 2/275, 313 - 3/134

1 Buhari/Ezan: 7 - Müslim/Salat: 10, 11 - Tirmizi/Salat: 40, Menakıb: 1 - Nesâi/Ezan: 33, 35, 37 - İbn Mâce/Ezan: 4 - Taberâni/Nida: 2 - Dârimi/Salat: 10 - Ahmed: 1/120-2/168-3/6, 53, 90-4/92, 93, 98, 100-6/9, 326

2 Buhari/Ezan: 8, Tefsir: 17 - Ebu Dâvud/Mevakıt: 43 - Nesâi/Ezan: 38 - İbn Mâce/Ezan: 4 - Ahmed: 3/354

3 İbn Mâce/Zühd: 37 - Tirmizi/Menakıb: 1 – Ahmed: 5/137, 138

4 Ahmed: 3/456

vakit olduğuna işaret edilmekte ve daha geniş açıklanması Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e bırakılmaktadır.

Sözünü ettiğimiz iki âyetten biri Rum suresinde, biri de konumuzu teşkil eden İsrâ suresinde geçmektedir.

78. âyette Güneş'in kaymasından gecenin kararmasına kadar geçen süre, dört vakti kapsamaktadır: Öğle, ikindi, akşam ve yatsı... Sabah namazı ise, okuma özelliği taşıyan ve meleklerin hazır olduğu bir namaz olarak övülmektedir.

Kitap ve Sünneti yeterince bilmeyen, İslâmi esaslar hakkında ciddi bir araştırma ve bilgisi olmayan bazı yarım aydınlar, "Kur'ân'da yalnız namazdan söz edilir, ama beş vakit olduğu açıklanmaz" diyerek mü'minlerin kafalarını bulandırmaya çalışırlar. Sadece ismen Müslüman olan kişilerin ise, dinden tamamen soğumalarına yardımcı olurlar. Oysa Kur'ân'ın iki yerinde namazın beş vakit olduğu belirtilmiştir. Bununla beraber bir an varsayalım ki, Kur'ân'da beş vakitten söz edilmemektedir. Bu neyi ispatlar? Kur'ân'da hâkim olan ilâhi üslup ve kurallardan biri de daha çok konuların, mesele ve hükümlerin ana fikrini, özetini verip açıklama ve detayını Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e bırakmaktır. Aynı zamanda birçok konularda bilimsel araştırmalar yapılmasına, içtihatlarda bulunulmasına imkân vermek ve esneklik metoduyla insan aklına zemin hazırlamaktır.

Kur'ân'da zekât ve oruçtan da bahsedilir, ama zekâtın hangi maldan, ne kadar verileceği; orucun nasıl tutulacağı, daha çok nelere dikkat edileceği açıklanmaz, detayı Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'in sünnetine bırakılır.

Eğer Kur'ân'da her konu ve hüküm yeterince açıklansaydı, iki önemli sakınca ortaya çıkardı: Birincisi, Kur'ân'ın en az dört, beş cilt olması gerekirdi. İkincisi ise, ilmi araştırmalara, istinbat ve içtihatlara fazla gerek kalmazdı. Bir üçüncüsü ise, Kur'ân'ı ezberlemek zorlaşır, onunla meşgul olanlar azalırdı.

Teheccüd Namazı

وَمِنَ الَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهٖ نَافِلَةً لَّكَ

"Gecenin bir bölümünde uykudan kalk da sana has, fazladan bir namaz; onunla (Kur'ân ile) kıl."

Teheccüd: Kelime olarak, uyuduktan sonra gece kalkmak mânasına delâlet eder. İslâm'ın ilk yıllarında gece namazı hem Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e, hem de ümmetine farz olmuş, sonra beş vakit namaz farz kılınınca gece namazının farziyeti ümmetten kaldırılmış, sadece Peygamberimiz'e mahsus fazla bir vacip olarak kalmıştır.[1] Ümmet hakkında ise, müstehab sayılmış ve fazileti hakkında teşvikkâr çok şeyler söylenmiştir.

Gecenin sükuneti içinde her türlü gösteriş, gaile ve gafletten uzak, tam bir ruh safiyetiyle kalkıp namaz kılmak, zikretmek şüphesiz ki insana feyiz ve rahmet kapılarını açar, ruhu olgunlaştırır. O kadar ki, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'i Makam-ı Mahmud'a yükseltirken ümmetini de o makamda tecelli edecek şefaatten nasiplerini alma düzeyine getirir.

Bilindiği gibi, Makam-ı Mahmud, en güzel, en çok övgüdeğer olan şefaat makamıdır ve Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)'e mahsustur. Nitekim okunan ezandan sonra, hadis bölümünde naklettiğimiz gibi, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimize vesile, fazilet ve Makam-ı Mahmud istememiz, ümmet olarak nezaket ve terbiyemiz gereğidir; hem de o makamda Allah'ın izniyle günahkâr kulların lehine yönelecek şefaate lâyık olma arzumuzu duâ makamında kalpten dile getirmemizdir.

Hicrete Hazırlık İşaretleri

وَقُلْ رَبِّ اَدْخِلْنِى مُدْخَلَ صِدْقٍ وَاَخْرِجْنِى مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ لِى مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا

"De ki: Rabbim! Beni gireceğim yere sıdk ile sok, çıkacağım yerden sıdk ile çıkar ve kendi katından bana yardımcı bir kuvvet ver."

Daha önceki âyetlerle, İslâm güneşinin yakında Arap Yarımadası'nı aydınlatacağına, müşriklerin yenilgiye uğrayacağına, mü'minlerin sıkıntı ve ıstıraplarının hafifleyeceğine işaretlerde bulunulmuştu. Bu âyetle de çok açık şekilde hicretin pek yakında gerçekleşebileceği hatırlatılıyor; eninde-sonunda hem Mekke'nin, hem de Medine'nin doğruluk ve güven beldeleri olacakları; Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in Mekke'den sıdk ile çıkıp hicret edebileceği gibi, sıdk ile Medine'ye kavuşacağı haber veriliyor.

1 Lübabu't-te'vil: 3/174

İbn Abbas (radıyallahu anh)'a göre, bu âyet Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e, hicret emri verildiği zaman inmiştir.[1] Hicretin sıdk-u selâmetle sonuçlanması hususunda Allah'ın öğrettiği çok nefis bir duadır ki, bir yerden başka bir yere yolculuk yapmaya hazırlanan veya göç eden mü'minlere tavsiye edilmektedir.

Ayrıca bu âyeti farklı şekilde yorumlayanlar da olmuştur. Onları şöyle özetleyebiliriz:

a) Rabbim! Benim canımı, sadakat üzere bulunduğum halde al ve kıyamet günü sadakat üzere beni kabrimden kaldır.

b) Emrolunan hususa beni sadakatla yönelt; menedilen şeyden beni sadakat üzere iken uzaklaştır.

c) Rabbim, müşriklerin arasından sıdk ile çıkmamı, güvenli yere sıdk ile girmemi sağla.

d) Beni sıdk-u selâmetle Mekke'den çıkar, yine sıdk-u selâmetle Medine'ye ulaştır.

Nitekim öyle oldu, hicret emri gelince, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, müşriklerin bütün kötü niyet ve tehlikeli plânlarına rağmen Allah'ın sıdk-u selâmet tecellisine mazhar olarak Mekke'den ayrıldı ve yine aynı tecelliye mazhar olarak Medine'ye ulaştı. Böylece Allah'ın vaadi yerine geldi.

Hak Gelince Bâtıl Yok Olur

وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا

"De ki: Hak geldi, batıl yok oldu; çünkü gerçekten bâtıl yok olmaya mahkumdur."

Cenâb-ı Hak bu âyetle, İslâm'ın yükselip başarıya erişeceğini, bunun karşısında bâtılın giderilip yok edileceğini ilân ederken, şu çok önemli hususa mü'minlerin dikkatini çekiyor: Doğru bulunmayınca eğri ortadan kalkmaz, hak gelmeyince bâtıl gitmez. Hakkın gelebilmesi, onu temsil edenlerin Kur'ân'ın gölgesinde, ilâhi hoşnutluk doğrultusunda bâtılı ezecek bir kuvvet oluşturmalarıyla; maddi ve mânevi silah, araç ve gereçleri

1 Tirmizi: Hadisun sahihun

bir araya getirip bütünleştirmeleriyle mümkündür.

Cihan Peygamberi Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz de Allah'tan aldığı bu talimat üzerine önce Mekke'deki, sonra da çevresindeki ve Arap Yarımadası'ndaki putları ve onlara tapanları alaşağı edebilmek için sözü edilen iki kuvveti bir araya getirip bütünleştirdi ve öylece aldığı cihad emriyle yola çıktı. Neticesi ise, bilindiği gibi, son derece parlak olmuştur.

Nitekim İbn Mes'ud (radıyallahu anh) diyor ki:

"Mekke fethedildiği gün Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz mütevazı bir eda, mahviyetkâr bir tavır içinde şehre girdi. Kabe'nin etrafında 360 kadar dikili put bulunuyordu. Elindeki bastonuyla onlara bir bir dokunup devirirken,

"Hak geldi, bâtıl yok oldu. Çünkü gerçekten bâtıl yok olmaya mahkumdur" mealindeki âyeti okuyordu."[1]

O bakımdan ilim adamları âyetteki "hak" tâbirini "İslâm" ve "Kur'ân" ile tefsir etmişlerdir. Şüphesiz ki bu yorum, ilâhi murada uygun olmuş, hakkı temsil eden İslâm ve Kur'ân sağlam imân sahiplerinin elinde ve dilinde yenilmez bir kudret olarak bâtılın beynini parçalamış ve dünyada bir eşine daha rastlanmayan bir inkılâp yapmıştır. Cenâb-ı Hak bu hususu en duyarlı bir anlatımla Enbiyâ suresinde şöyle açıklamaktadır:

"Hayır, biz hakkı bâtılın üzerine fırlatırız da onun beynini parçalar; bir de bakarsın ki bâtıl yok oluvermiştir."[2]

Müslümanlar Fethettikleri Ülkeleri Putlardan Temizlerler

İslâm orduları fethettikleri Gayr-i müslim ülkelerde, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in sünnetine uyarak, önce bâtıldan yana put ve benzeri neler varsa, onları ortadan kaldırıp yok ederler, Sonra da İslâm esaslarını, din kültürünü onlara öğretmek için camiler inşa ederler. Mevcut ilim yuvalarını Kur'ân'dan yana çevirip gereken ıslâhatı geciktirmeden yaparlar. Kitap Ehli kabul edilen Yahudi ve Hristiyanların ibadet yerlerine dokunmazlar, din adamlarını -İslâm'a karşı koymadıkları, fitne ve fesat çı-

1 Buhari-Tirmizi - Lübabu't-te'vil

2 Enbiyâ suresi: 18

karmadıkları takdirde- öldürmezler ve onları inançlarıyla baş başa bırakıp din ve vicdan hürriyetine lâyık olduğu yeri ve değeri verirler.

Fetih yapılmadan, İslâm güçlenip imkânlarını oluşturmadan putları kırmaya kalkışmak, İslâm'ın tebliğ, irşad ve gelişme stratejisine ters düşer. Çünkü böyle ortam ve durumlarda, yarardan ziyade zarar söz konusu olabilir ve bu da İslâm'ın gelişmesini engelleyip hızını kesebilir. Nitekim Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz Mekke'de on üç yıllık peygamberliği döneminde ne kendisi, ne de arkadaşları, Kutsal Kabe'nin etrafındaki putlara dokunmadılar, hisleri tahrik edecek söz ve davranışlardan kaçındılar. Zaten İslâmiyet bizatihi rahmet, müsamaha, sevgi ve saygı dinidir. Zorbalık, hırçınlık, kırıcılık, insanları küçük düşürücülük gibi nezaket ve edep dışı olan şeyler onda yoktur. O bakımdan Mekke'de Müslümanlar sadece tevhid inancını kalp ve kafalara, ilâhi rahmet havasını gönüllere estirmeye ve insan eliyle yontulup şekillendirilen cisimlerin ilâh olamayacaklarını anlatmaya çalışmışlar; şirretliğe, küstahlığa ve haksız tecavüzlere misliyle karşılık vermemişler, kötülüğü iyilikle gidermeyi prensip edinip muhtemel bir kargaşalığa ve iç savaşa sebep olacak söz ve davranışlardan kaçınmışlardır.

Zira İslâm dini, insan hayatının her bölümüne hitap eden, devlet ve milletlerle yakından ilgilenen başlı başına ilâhi sistemdir. Plânlı, programlı hareket eder, kendi meselelerini cahillerin eline ve iradelerine terketmez; ilmi, gerçek ilim adamlarını rehber edinir, kan dökmeden, fitne çıkarmadan kalplere ilâhi sevgi ve rahmeti doldurmaya çalışır. Nitekim Ashab-ı Kiram fethettikleri ülkelere rahmet, adalet, hakseverlik, edep, terbiye, nezaket, kardeşlik ve iyilik götürmüşler; İslâm'ın gazap değil, rahmet olduğunu her vesileyle ortaya koymuşlardır.

Kur'ân Şifâ ve Rahmettir

وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْاٰنِ مَا هُوَ شِفَآءٌ وَّرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ

"Kur'ân'dan mü'minlere şifâ ve rahmet olan (parçalar, bölümler, âyetler ve sureler) indiririz."

Kur'ân-ı Kerim yirmi üç yıla yakın bir süre içinde olayları hedef alarak parça parça indirilmiş ve her parçası inananlara şifa ve rahmet olmuştur.

Kur'ân'ın şifa özelliği, biri bedeni, diğeri ruhi olmak üzere iki yön-

lüdür. Kur'ân getirdiği ilâhi hakikatlerle kalplerdeki cehalet ve şüphe hastalığını giderip insanları deruni, diğer bir tabirle ruhani şifâya kavuşturur. Kalpleri örten madde kesafetini kaldırır da ilâhi feyiz ve rahmeti alacak düzeye ve kıvama getirir.

Ayrıca unutmayalım ki, tabibin verdiği ilâç, Kur'ân'ın şifâ iksiriyle karıştırılıp içilirse çok daha tesirli olur. Onun için İslâm bir hastalık zuhur ettiğinde tabibe başvurmayı emrederken şifâyı ondan değil Allah'tan dilemeyi telkin eder. Diğer yandan tıbbın iyileştiremediği veya tıbbın elinin yetişemediği birtakım ruhi hastalıkları, iki taraf da kesinlikle inanıyorsa, Kur'ân'dan şifâ niyetiyle tavsiye edilen şifâ âyetlerini okumakta çok büyük tesirler ve yararlar bulunduğunu unutmamak gerekir.

Nitekim Ashab-ı Kirâm'dan Ebu Said el-Hudri (radıyallahu anh) anlatıyor:

"Biz otuz kişilik bir süvari mangası olarak bir tarafa gönderilmiştik. Akşam olunca bir Arap kabilesine indik. Bizi konuk edinmelerini rica ettik, kabul etmediler. Sonra çok geçmeden telâşla bize gelip kabile reislerini akrep veya yılan gibi zehirli bir hayvanın ısırdığını ve adamın ölmek üzere bulunduğunu anlatarak, efsun yapıp onu iyileştirmemizi ısrarla istediler. Gittik ve ben şifâ niyetiyle yedi defa Fâtiha-i Şerife'yi okudum. Bunun üzerine kabile reisi gözlerini açtı ve iyileştiğini söyledi. Onlar buna karşılık bize otuz koyun verdiler. Koyunlardan birkaç tanesini kesip yedik. Ancak arkadaşlarımızdan bir kısmı yemedi. Medine'ye döndüğümüzde durum Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e arz edildi. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz bana sordu:

"Fâtiha'da manevi şifâ bulunduğunu nereden biliyordun?" Ben de, "Ya Rasulallah! O anda kalbime öyle doğdu." diye cevap verdim. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem)

"O koyunlardan yiyiniz ve bize de yediriniz" buyurdu."[1]

Ayrıca Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in, Muavvezeteyn'i okuyup kendi üzerine üflediğini Hz. Âişe (radıyallahu anha) validemiz bildirmiştir.[2]

1 Dârekutni - Ashab-ı Sünen - Tefsir-i Kurtubi: 10/316

2 Buhari/Fezâil-i Kur'ân: 14 - Ahmed: 6/114, 124, 166, 181 - Taberâni/Ayn: 10 - Kurtubi: 10/317

İnsan Karakteri İkiyüzlü Madalyona Benzer

وَإِذَآ أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنسَانِ أَعْرَضَ وَنَـَٔا بِجَانِبِهِۦ ۖ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ يَـُٔوسًا

"İnsana nimet verdiğimiz zaman yüzçevirir de yan çizer. Kendisine kötülük dokunduğu zaman ümitsizliğe kapılır."

Bol nimet, refah ve huzur içindeyken dindar geçinen insanların çoğu veya bir kısmı Allah'ı unutur, ibâdeti bırakır ya da aksatır. Önce cemaati, sonra yavaş yavaş vakit namazlarını, sonra da cuma namazını terk etmeye başlar. Daha doğrusu ibâdete ihtiyaç duymaz, duysa bile zevk almaz. Tabii bu duruma gelenler, imânını kalbinin derinliğine indiremeyen, şüphelerden kendini kurtaramayan ve daha çok dünyaya önem veren kimselerdir; yoksa yukarıda belirtilen ve insan karakterinin rengini yansıtan husus herkes hakkında cari bir hüküm değildir; ama insanların çoğu öyledir denilebilir.

Böylece insanların çoğu tam nankörlük içinde ömür sermayesini geçici bir nimetin verdiği sarhoşluk ve şımarıklıkla harcar. Derken bir dert, bir sıkıntı veya felâketle karşılaşır. Refah günleri çok gerilerde kalır ve bu defa ümitsizliğe düşer. Sıkıntılar ardarda onu kovalar. Başka çaresi kalmayınca ruhuna ezelde enjekte edilen Allah duygusu harekete geçer ve çok geçmeden Cenâb-ı Hakk'a yönelip yardım isteme ihtiyacını duyar. O'na sığınır. Felâketi atlatınca, bu defa o sıkıntılı ve üzüntülü günleri unutmaya başlar.

İşte böylece imânı takva temeli üzerine oturtulmamış kişilerin hayatı iki yüzlü bir madalyona benzer.

İnsan karakterini yönlendiren, onu sünnetullah ile uyum haline getirip ikiyüzlülükten, döneklikten kurtaran, şüphesiz ki, Allah'a dosdoğru imân ve Kur'ân'ın şifâ ve rahmet özelliğidir. Bu da çok ciddi bir eğitim konusudur.

Onun için bunu takip eden âyette, insan karakterine parmak basılıyor ve:

"De ki: Herkes mizacına ve inancına göre amel eder." buyuruluyor.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, günde beş vakit namazın öneminden ve uyuduktan sonra gece kalkıp ibâdet etmenin yararından söz edildi. Sonra Mekke'de maruz kaldıkları haksızlıklardan dolayı bunalan mü'minlere

kurtuluş ve zaferin yakın olduğu müjdesi verildi; yakında din ve vicdan hürriyetinin bulunduğu bir ülkeye hicretin gerçekleşeceğine işaret edilerek, Mekkeli müşriklerin çok geçmeden baş aşağı gelecekleri günün gelip çatmak üzere olduğuna dolaylı şekilde atıf yapıldı. Hak gelince bâtılın yok olacağı bildirilerek artık müsterih olmaları istenildi.

Aşağıdaki âyetle, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in müşkil duruma düşürmek isteyenlerin ruh hakkındaki soruları konu ediliyor ve hiçbir çağda reddi mümkün olmayan bir cevap verilerek hakkın her zaman üstün olacağı hatırlatılıyor.

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ ۖ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٨٥﴾

85- Sana ruhtan soruyorlar, de ki: Ruh Rabbimin emrindendir. Size ilimden az bir şey verilmiştir.

İNİŞ SEBEBİ

Hz. Abdullah (radıyallahu anh) diyor ki:

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'le beraber bir yerde bulunuyorduk. Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) bir ara elindeki değneğine dayanıp yürürken birkaç Yahudiyle karşılaştık. Onlar Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e yaklaşarak **"Ruh hakkında ne dersiniz?"** diye sordular. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) susup cevap vermedi. Derken vahiy geldi ve yukarıdaki âyet indi."[1]

İbn Abbas (radıyallahu anh)'ın tesbitine göre: Mekke müşrikleri Yahudi bilginlerine başvurup Muhammed'den bir şey sormak ve böylece O'nu zor durumda bırakmak istediklerini ve bunun için kendilerine birtakım bilgiler vermelerini teklif ettiler. Yahudi bilginleri, onlara: "Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'den ruh nedir, diye sorun" diyerek birtakım bilgiler verdiler. Onlar da gelip ruh hakkında Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den tatmin edici bilgi istediler. Bunun üzerine yukarıdaki âyet indi.[2]

1 Buhari/Tevhid: 28, Tefsir: 17 - Müslim/Münafıkin: 32 - Ahmed: 1/389, 410, 445

2 Müsned-i Ahmed - İbn Kesir: 3/60

Ruh Kavramı

Ruh kavramı başhbaşına bir konudur. Tarih boyunca ruhçularla maddeciler bu kavram üzerinde durmuş ve farklı yorumlarda bulunmuşlardır.

Onlardan bir kısmının görüşlerini şöyle sıralayabiliriz:

a) Materyalistler'e göre: Ruh, maddenin yüksek bir ürününden başka bir şey değildir.

b) İdealistlere göre: Maddeyi meydana getiren ruhtur. Esas eleman düşüncedir.

c) Ruhçulara göre: Vücutta bulunan maddesiz hayat ilkesi, hayatın özüdür, yani ruh hayatın özü ve mayasıdır.

d) Diğer felsefecilere göre: Ruh kavramının kaynağı animizm (ruhu hem hayat olaylarının, hem de akıl olaylarının aslı sayan sistem)dir.

e) Bazı tasavvufçulara göre: Ruh, insan ile Allah arasındaki vücut birliğini sağlayan cevherdir. Bu görüş, panteizme, yani vahdet-i vücud felsefesine yakın bir anlam taşır.

f) Hristiyan inancına göre: Ruh, "nefes" ve hayat nefestedir. Tanrı da sonsuz hayat olduğu ve sonsuz nefes bulunduğu için bir ruhtur.

g) Bazı müfessirlere göre: Ruh denilince, mutlak olarak şu üç mâna düşünülebilir: Hareket başlangıcı, hayatın özü ve kaynağı, idrâkin başlangıç noktası ve kaynağı.

Birinci düşünce ve mana: Maddenin karşıtı olan güç ve enerji anlamını yansıtır. Bu manayla, maddeye hareket sağlayan ve enerji olan elektriğe "ruh" denilebilir.

İkinci düşünce ve mana: Ruh hayatın özü ve kaynağı olarak üç gruba ayrılır: a) Bitkilerdeki hayat,

b) hayvanlardaki hayat,

c) insanlardaki hayat.

Bunlar birbirlerinden farklı ruh taşır. En mükemmeli insani ruhtur.

Üçüncü düşünce ve mana: Ruh, insandaki yeteneklerin kaynağıdır.

h) İmam Gazâli ve Ebu Kasım Râğıb el-Isfehani'ye göre: Ruh, ne cismidir, ne de cismanidir. Bedenlerle olan ilgisi, tedbir ve tasarruf ölçü ve anlamındadır.

i) Diğer bazı İslâm bilginlerine göre: Ruh, nurani bir cisimdir. Diridir, hareket halindedir. Yüce âlemdendir. Mahiyet ve tabiatıyla şu duyularımızla bilinebilen cisimlerden ayrıdır. Gül yağının güldeki, zeytin yağının zeytindeki, ateşin kömürdeki sirayeti gibi, o bedende sâridir. Değişme, bölünme, çözülme kabul etmez. Girdiği cisme hayat verir. Cisim elverişli olduğu sürece ruh ona hayat feyzini aralıksız sunar.

Aynca âyette geçen "ruh"tan maksat. Melek Cebrail'dir veya büyük bir varlıktır diyenler olmuşsa da, cumhura göre, bedene hayat, hareket, akıl, zekâ, idrâk, hafıza, düşünme gibi yetenekleri veren şeydir.

Bununla beraber büyük bir enerji ve hayat kaynağı olduğu için Melek Cebrail'e de Kur'ân'ın yedi ayrı yerinde "Ruh", beş yerinde "Ruhu'l-kudüs," bir yerinde de "Ruhu'l-emin" denilmiştir.[1]

İslâm'ın Ruh kavramı hakkındaki görüş ve tesbitinin özeti:

Ruh: Allah'ın yüce ve sonsuz kudretinin bir tecellisi olup, bedenlerden çok önce belli sayıda yaratılmıştır. Ruh bütünüyle hayat ve hareket kaynağı ve mayasıdır. Ruhlar alemindeki bilgiyle donatılmıştır. Sırası gelince oradan inip kendine ait bedene gelip yerleşince o âleme ait bilgiler kendisinden geri alınır. Bedende hayvanı ruhla birleşir. Bedenin eğitilmesiyle onun yetenek araçlarına gereken gücü verir. Beden eskiyince ruh onu terkeder. İkinci bir beden oluşuncaya kadar Berzah âleminde kendi derecesine göre belirlenmiş makam ve mertebede bekler. O âleme intikal edince eski bilgileri de kendisine verilir ve böylece üç ayrı âlemle ilgili bilgilerle teçhiz edilir. Artık ruh için zaman ve mekân kavramları bir bakıma söz konusu değildir. Her şeye rağmen ilâhi kudretin tecellisi olan ruhun mahiyeti bilinmez. Balçıktan yaratılan ilk insana ilâhi ruhtan, diğer bir tabirle ilâhi kudretten nefh edilen manevi bir cevherdir. Girdiği bedenin biçimini alır ve bir daha o biçimi kaybetmez. İkinci beden oluştuğunda yine bu ilk bedenin biçimini taşıyarak girer.

1 Nahl: 2, Gâfir: 15, Mücadele: 22, Mearic: 4, Nebe: 38, Kadir: 4, Meryem: 17 - Bakara: 57, 253 Nisa: 171 - Mâide: 110 – Nahl: 102 - Şuârâ: 193

Böylece bir benzetme yapacak olursak, diyebiliriz ki: Bedenle ruh arasındaki ilgi, elektrikle elektronik cihaz arasındaki ilgiye benzer.

Diğer bir husus ise, âyette geçen "ruh"tan maksadın insan ruhu olmadığını söyleyenlerin görüşüdür.

Nitekim İmam Kurtubi onların görüşlerini şöyle tesbit etmiştir:

a) İmam Katade'ye göre, ruhtan maksat, melek Cebrail'dir. Ancak İbn Abbas (radıyallahu anh)'ın bu hususu gizlediğini belirtir.

b) İsa Peygamber kasdedilmiştir.

c) Kur'ân demektir.

d) Hz. Ali (radıyallahu anh)'a göre, yetmiş bin yüzü, her yüzünde yetmiş bin dili, her dilinde yetmiş bin lügati olan bir melektir ki, Allah'ı o lügatlerle tesbih eder ve Allah (celle celaluhu) onun her tesbihinden, diğer meleklerle birlikte uçan bir melek yaratır da kıyamete kadar sürüp gider.

Bunu İbn Cerir et-Taberi rivayet etmişse de, İbn Atiyye, "Böyle bir görüş ve beyânın Hz. Ali (radıyallahu anh)'dan sahih olduğunu sanmıyorum," demiştir.

Ayrıca Beyhaki'nin yaptığı rivayete göre, İbn Abbas (radıyallahu anh) âyette geçen "ruh"u, melek diye tefsir etmiştir.[1]

Böylece bu konuda birtakımı zayıf sayılabilecek hayli rivayetler yapılmıştır. Allah daha iyisini bilir.[2]

Âlem-i Halk - Âlem-i Emir

Birincisi: Keyfiyet ve kemiyetle ilgili olup cisim özelliğini taşıyan varlıklardır ki, bunlar ilâhi kudretin tecellisiyle icat edilerek vücut alanına getirilmişlerdir.

İkincisi: Bu ölçü ve özelliğin dışında maddi varlığın karşıtı olarak, kuvvet, kudret, enerji ve hayat kaynağı olarak "kün" (ol!) emriyle oluşan varlıklardır.

"Adem'i topraktan yarattı. Sonra ona "ol" dedi, O da oluverdi." mea-

1 Tefsir-i Kurtubi: 10/323, 324

2 Mü'min Suresi: 15 Şura Suresi 52. Âyetlerin tefsiri

lindeki Âl-i İmrân Suresi 59. âyet, sözü edilen iki âlemin birden Âdem'in vücut bulmasında gerçekleştiğini açıklar.

O halde insanın bedeni, yani maddi yapısı "âlem-i halk"tan; ruhu ise, "âlem-i emir"dendir. Bu bakımdan konumuzu oluşturan âyette,

"De ki: Ruh Rabbimin emrindendir" buyurulmuştur.

Emir kavramı genellikle iki manaya delâlet eder:

1- Çoğulu "umur" olan emir, iş, durum, hal ve keyfiyet manalarına delâlet eder. Bu manayla "Ruh Rabbinin bileceği iş ve durumdandır" yorumu ortaya çıkar.

2- Çoğulu "evâmir" olan emir ise, buyruk, kumanda, telkin, tavsiye gibi mânalara delâlet eder. "Ruh Rabbinin emrindendir," yani O'nun buyruğu cümlesindendir, yorumu ortaya çıkar.

Cumhur bu ikinci mâna ve yorumu daha uygun görmüş ve konunun taşıdığı maksada daha yakın olduğunu belirtmiştir.

Size İlimden Az Şey Verilmiştir

وَمَآ اُوْتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ اِلَّا قَلِيلًا

"Size ilimden az bir şey verilmiştir."

Henüz kendini, içinde taşıdığı hayat ve yeteneklerin kaynağı olan ruhunu bilmeyen ademoğlunun, varlık âlemini bütünüyle ve her yönüyle; bağlı bulunduğu ilâhi kanun, plân ve programıyla; ilâhi sünneti taşıdığı hikmetleriyle bilmesi mümkün müdür? Onun bilgisi daha çok deney ve gözleme dayanır. Oysa onun deney ve gözlemi çerçevesine giren pek az şey söz konusudur. Onun dışında kalan ise pek çoktur. Fizik âlemini yeterince bilmeyen insan, fizikötesini nasıl bilebilir, bu mümkün müdür? Meğerki, Allah (celle celaluhu) bildirmiş olsun.

Peygamberlerin ve kutsal kitapların fizik ötesinden verdikleri bilgi, denizden bir damla, uçsuz bir çölden bir avuç kum mesabesinde sayılır.

İnsan aklının idrâk alanı ise, sanıldığı gibi sınırsız değil, sınırlıdır. Kur'ân'da Allah'ın sözlerinin de O'nun ilmi, kudreti, saltanat ve tasarrufu gibi sonsuz ve sınırsız bulunduğu; bundan insana pek az bir bilginin verildiği bir diğer âyetle şöyle açıklanır:

"De ki: Rabbimin sözlerini (yazmak) için denizler mürekkep olsa ve bir o kadarı da ilâve etsek, yine de Rabbimin sözleri bitmeden denizler tükenirdi."[1]

"Yeryüzündeki ağaçlar kalem, deniz de arkasından yedi deniz daha katılıp (mürekkep) olsaydı, yine de Allah'ın sözleri bitmezdi."[2]

Böylece "İnsana ilimden az bir şey verilmiştir" sözünün mânası daha iyi anlaşılmış oluyor. Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetle, ruh hakkında genel anlamda bilgi sunuldu ve insana ilimden çok az şey verildiği açıklanarak, ilâhi ilmin ve kudretin sınırsızlığına işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, ilâhi kudretin bir nefhası olan insani ruhun hayat, hareket ve yetenek kaynağı olduğuna işaretle, insana verilen o az bilginin de istenildiği takdirde bir anda hafızalardan silinip alınacağına dikkatler çekiliyor ve böylece az bir bilgiyle böbürlenmenin makul hiçbir yanı olmadığına işaret ediliyor. Sonra da Allah sözü olan Kur'ân'ın bir benzerinin insan tarafından hazırlanıp ortaya konulmasının mümkün olmadığı konu edilerek, ilâhi ilim ile beşeri ilim arasında kıyas kabul etmez bir başkalığın ve mesafenin bulunduğuna atıf yapılıyor. Arkasından öğüt ve ibret alınsın diye bazı konuların Kur'ân'da tekrar edilmesinin hikmetine değiniliyor.

وَلَئِنْ شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهِ عَلَيْنَا وَكِيلًا ﴿٨٦﴾ إِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ إِنَّ فَضْلَهُ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيرًا ﴿٨٧﴾ قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَٰذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ﴿٨٨﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ فَأَبَىٰ أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا ﴿٨٩﴾

1 Kehf suresi: 109

2 Lokman suresi: 27

86- Andolsun ki, dilersek sana vahyettiğimizi giderip götürürüz (hafızandaki her şeyi sileriz). Sonra bize karşı kendinden yana bir vekil de bulamazsın.

87- Ancak Rabbinden bir rahmet (onu gidermemiş)tir. Şüphesiz ki O'nun sana olan iyilik ve ikramı pek büyüktür.

88- De ki: Eğer insanlarla cinler, birbirlerine yardımcı ve destek de olsalar, bu Kur'ân'ın bir benzerini getirmek için bir araya gelseler, yine de onun bir benzerini (yazıp) getiremezler.

89-Andolsun ki biz, bu Kur'ân'da (lüzumlu) her misâli tekrar tekrar açıkladık; yine de insanların çoğu inkâr ve nankörlükte ısrar edip dururlar.

İNİŞ SEBEBİ

İbn İshak'ın tesbitine göre; İbn Abbas (radıyallahu anh) şöyle demiştir: Yahudi bilginlerinden birkaç kişi toplanıp Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e gelerek, "Doğrusu biz de senin getirdiğin bu Kur'ân'ın bir benzerini hazırlayıp getirebiliriz" diye iddiada bulundular. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

Kur'ân Bütünüyle Rahmettir

Bilmediklerimiz bildiklerimizden çoktur. Eğer peygamberler ve kutsal kitaplar olmasaydı, bilgimiz sadece fizik âleminin çok az bir bölümüyle sınırlı kalır; fizik ötesinden hiç haberimiz ve bilgimiz olmazdı. Böylece ne hayatın manası, ne ölümün hikmeti bilinir; ne de ikinci bir hayatın başlayacağı anlaşılırdı.

Ruhun mahiyeti hakkında bize bilgi verilmemesi ise, bilmediğimiz milyonlarca konulardan biridir. Aynı zamanda ruhun mahiyetini mevcut yeteneklerimizle anlayıp kavramamız da mümkün değildir. Bildiğimiz tek şey, ilâhi nefhanın ürünü, kudretinin tezahürü ve suretinin tecellisi olan ruhun, insan aklının, zekâsının ve idrâkinin ötesinde bir anlam taşımasıdır. O, bu yeteneklerimizin sınırı dışındadır. Bildiğimiz eşya türünden de değildir. Gözlem ve deney kapsamına ise hiç girmez. Kur'ân bize kısa bir bilgi vererek düşünmemizi ve "kün" (ol!) emrinin bir tezahürü bulunduğunu haber vermektedir. Hem biz henüz ruhun beden yapısındaki beyin,

1 Tefsir-i İbn Kesir: 3/62

kalp gibi cihazlarda; akıl, zekâ, düşünce ve hafıza gibi yetenekler üzerinde tesirinin mahiyetini de bilemiyoruz. Nerede kaldı bu tezahürün kaynağının mahiyetini bilip kavrayabilelim.

Onun için Cenâb-ı Hak, Kur'ân ile bize öğrenebileceğimiz ve anlayıp istifade edebileceğimiz şeyleri öğretmekte; öğrenemeyeceğimiz şeyler üzerinde ısrar edip istekte bulunmamıza gerek bulunmadığına işaret etmektedir.

"Andolsun ki, dilersek sona vahyettiğimizi giderip götürürüz (hafızandaki her şeyi sileriz)." mealindeki âyetle, beynin ruh için bir araç veya cihaz olduğu belirtiliyor. Ruh ile cihaz arasındaki manevi kablolardan birinin arızalanmasıyla her şeyin hafızadan silineceğine dikkatlerimiz çekilerek kendi vücudumuzda hâkim olan ilâhi programın uygulanma keyfiyetini de henüz iyi bilmediğimiz hatırlatılıyor. Bunun ötesinde mevcut yeteneklerimizle kavrayabilmemizin mümkün olmadığı inceliklerin, esrar ve hikmetlerin neden kapalı bir kutu gibi tutulduğunun sebebini anlamamız için birtakım ön bilgiler veriliyor.

O halde Allah'ın bize verdiklerine şükretmemiz ve hayatımızı ona göre düzene sokmamız, ilmi araştırmalarımızı daha olumlu netice alınabilecek konulara teksif etmemiz çok daha önemli ve yararlıdır.

Aynı zamanda unutmayalım ki, Allah'ın insanlara olan iyilik ve ikramı, rahmet ve inayeti pek büyüktür.

Kur'ân Sıradan Bir Kitap Değildir

قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلٰٓى اَنْ يَّاْتُوا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْاٰنِ لَا يَاْتُوْنَ بِمِثْلِهٖ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيْرًا

"De ki: Eğer insanlarla cinler birbirlerine yardımcı ve destek de olsalar, bu Kur'ân'ın bir benzerini getirmek için bir araya gelseler, yine de onun bir benzerini (yazıp) getiremezler."

Kur'ân bütünüyle inanç, dikkat, ciddi araştırma ve beceri isteyen bir bilgi hazinesidir. Konuları, âyetleri, kelimeleri ve kelime dizisi tamamıyla ilâhi kudretin ürünüdür. O nedenle konular arasındaki ahenk ve kopmaz bağları; kelimelerin yerli yerince konulup inci dizisi gibi uyumluluğu; kulağı tırmalayan, beyne hoş gelmeyen, kalbi rahatsız eden bir düzensizlik

ve bozukluğun bulunmaması, onun ilâhi olduğunun bir başka belgesi sayılır. Kelimeler ve cümleler arasında öylesine güçlü bir bağ, öylesine ahenkli bir nizam var ki, birini yerinden oynattığımız ve kaldırdığımız takdirde, bir anda o açıklık, akıcılık, uyumluluk ve kulaklara hoş gelicilik bozulur; uslub-u ilâhi alt-üst olur. Kur'ân Arapçasını çok iyi bilen kimse, hafız olmasa bile, bunun farkına hemen varır.

İşte Kur'ân'daki bu ilâhi kudretin müstesna üslubudur ki, şiirle, edebiyatla, güzel söz söylemekle böbürlenen Arap şâirlerini ve en ünlü ediplerini şaşkına çevirmiş ve hepsi de bu kudret karşısında birer sabun köpüğü gibi sönmeye mahkum olmuşlardır.

Kur'ân'ın Kapsadığı Başlıca Konular

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِى هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ

"Andolsun ki biz, bu Kur'ân'da (lüzumlu) her misâli tekrar tekrar açıkladık."

İlgili âyetin açık anlatımından, insan hayatını düzenleyip yönlendiren ve iki hayat arasında kopmaz bağlar oluşturan lüzumlu bütün konulara Kur'ân'da yer verilmiş; bir kısmı yeterince açıklanmış, bir kısmı çeşitli yönleriyle belirtilmiş, bir kısmı da ictihada cevaz verecek bir esneklik içinde bırakılmıştır.

Bunları, şöyle özetleyip sıralayabiliriz:

1- Güzel ahlâk, ruhun yüceliği ve azizliğiyle eşdeğerde işler. Bunun her kuralını bir ya da birden fazla müeyyide ile değerlendirir.

2- İnsan haklarını; ferdi topluma, toplumu millete ve ümmete, milleti insanlığa ve hepsini birden Yüce Yaratan'a bağlar ölçüde savunur ve uygulama yol ve yöntemlerini gösterir. Bunun için de hem maddi, hem manevi müeyyideler getirir.

3- Devlet düzenini, kendine has sistemine göre, zulmü, azgınlığı, sapıklığı, haksızlığı haklara tecavüzü önleyecek; adaleti, hukukun esasını ve amacını koruyacak, ilmi himaye edecek, âlime lâyık olduğu yeri ve itibarı verecek, ülkede güven ve huzur havasını hâkim kılacak, din kardeşliğini pekiştirecek plân ve programda biçimlendirir.

4- Ekonomik yapıyı, maneviyat yapısıyla birleştirip üç ana esasa dayar: Ölçülü ferdi mülkiyet, sınırlı mal ve servet edinme, sosyal adalet.

5- Milletlerarası politikayı; İslâm'ın izzet, şeref ve itibarını yükseltir. Savaşı son çare düşünür ve bunun için her an hazır olmayı ilke edinir şekilde yürütür.

6- Eğitim sistemini; aklı, zekâyı geliştirecek, idrâki uyanık tutacak; ruha gıda verip vicdanı harekete geçirecek, kalbe Allah ve insan sevgisini aşılayacak bir programa bağlar.

7- İlim adamına takdir sunar. İlmi araştırmaya imkân vermek için ana fikirler, temel bilgiler koyar. Aynı zamanda getirdiği hükümlerin bir kısmında esneklik prensibine yer verir, ictihada kapıları açık bulundurur. Fizik ve fizikötesi konularda ana temayı verir, insan aklını frenleyecek engelleri kaldırır. Ancak ilâhi nasslarda ihtimale dahi yer vermez.

8- İlâhi rahmet ve mağfireti, gazap ve azabı çok dikkatli ve ahenkli bir ölçüde hatırlatır. Âhiret âlemini en duyarlı ve yönlendirici safhalarıyla insan kalbine ve düşüncesine arz eder.

9- Aile hayatına lâyık olduğu önemi verir. Karı-koca haklarını en âdil ölçülerle belirler.

10- Çocuk terbiyesini yer yer işlerken ana-babalara büyük sorumluluklar düştüğünü hatırlatır ve aile reisi durumunda olan herkesin, himaye ve idaresi altındakileri Cehennem ateşinden korumalarını farz kılar.

11- Malı, canı, dini, ahlâkı, iffet ve namusu, yararlı örf ve âdetleri korumayı emreder. Bunun için gereken bütün malzemeyi verir ve yolları gösterir.

12- Bir insana doğru yolu göstermenin büyük bir hizmet olduğunu açıklar. İnsan şeref ve haysiyetinin korunmasını emreder.

13- Dünya nimetlerinden meşru şekilde azami derecede faydalanılmasını telkin eder, ancak sosyal adaleti sağlamak için zekât, faizsiz ödünç, sadaka ve yardım gibi hayırların düzenli şekilde yapılmasının mutlak anlamda gerekli olduğunu açıklar.

Tek kelimeyle, insan için her iki hayat döneminde lüzumlu bütün esas, prensip, kural, hüküm ve tavsiyeleri gözler önüne serer. Allah'ın varlı-

ğını, birliğini, kudretinin sonsuzluğunu, kâinat kitabında yer alan binlerce âyet ve belgelerle isbat eder. Tarihin tekerrür ettiğini ve edeceğini birçok ibretli kıssalarla gözler önüne serer. Azıp sapıtan, günah işleyip haksızlıkta bulunan kavim ve milletlerin sonlarının ne olduğunu öğüt alınacak safalarıyla anlatır.

İşte bu kudrette, bu yararda, bu ölçü ve muhtevada başka bir kitap yoktur. Tarihi hakikatler, Kur'ân'ın bir benzerinin ortaya konulamayacağını bütün açıklığıyla ispatlamıştır. Gerçekçi ilim adamları da Kur'ân'ın insan kafasının ürünü olmadığını, olamayacağını kabul etmişlerdir.

Onun için Kur'ân bu ilâhi özelliğiyle inkarcılara seslenerek meydan okuyor:

"Eğer insanlarla cinler birbirlerine yardımcı ve destek de olsalar, bu Kur'ân'ın bir benzerini getirmek için bir araya gelseler, yine de onun bir benzerini (yazıp) getiremezler", diyerek hiçbir kimsenin Allah'la boy ölçüşemiyeceğini hatırlatıyor.

İnsanı Gerçek Anlamda Mutlu Eden Her Şey Kur'ân'da Açıklanmıştır

İnsanların çoğu nefsinin ve duygularının esiridir. Faydalı olmadan yaşamak, yorulmadan kazanmak, sevmeden sevilmek, saymadan sayılmak ister. Şehevi duygusuyla uyum sağlayan veya onu gıcıklayan şeylere kucak açar. Bunun aksine ruhuna gıda verecek, kalbine şifa olacak, vicdanını geliştirecek şeylerden kaçar. Zira böyleleri akıllarını belirtilen konularda nefislerinin buyruğuna vermiş, şehveti öncü yapıp basiretlerinin önüne kalın bir perde germişlerdir. O bakımdan bunlara göre, dünya nimetleri peşindir, âhiret ise veresidir veya bir avutma aracıdır.

İnsanı, nefsinin bu dar çerçevesinden kurtarmak, ruhun feyizli iklimine sokmak için ona, küçük yaştan itibaren ciddi ve köklü, kalıcı ve feyizli bir eğitim gereklidir. O bakımdan Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz İslâm'a daveti kuru bir çağrıyla değil, açmış olduğu irfan mektebiyle yürütmeyi plânlamış ve işe eğitimle başlamıştır. O'nun büyük inkılabının başarılı olmasının bir ucu da buna dayanır. Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in eğitici, yetiştirip olgunlaştırıcı meclisinin dışında kalanların ise her geçen gün inkâr ve nankörlükleri artmış ve artmaktadır da.

Günümüzde de durum aynıdır. Çocukluk döneminde ciddi dini eğitim görenler, milli kültürleriyle beslenenler, şüphesiz ki toplumun yüz akları, ülkenin fazilet kaynaklarıdır. Bu iki değerin dışında yetişenlere gelince; az veya çok inkâr, inat, nankörlük ve kişisel çıkarcılık havasında toplumun aleyhine yaşamaktadırlar.

Konumuzu oluşturan âyetle bu gerçeklere değiniliyor ve inen Kur'ân'ın ciddi şekilde okunup anlaşılması cihetine gidilmesi isteniliyor.

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, insanoğlunun bildiğinden daha çok bilmediği şeylerin bulunduğuna işaret edildi. Ruhla beyin arasındaki bağlantıya değinilerek konu üzerinde düşünmemiz istenildi. Sonra Kur'ân'ın insandan yana bütün lüzumlu bilgilerle donatılarak indirildiği ve her kelimesiyle ilâhi kudreti yansıttığı belirtildi. O bakımdan Kur'ân'ın bir benzerini hazırlayıp ortaya koymanın beşer kudretinin çok ötesinde bulunduğu hatırlatılarak, Allah ile boy ölçmenin mümkün olamayacağına işaret edildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kâinatta gözle görülebilen binlerce âyet ve belge, Hakk'ın varlığını ve birliğini yansıttığı, O Yüce Kudret'in damgasını taşıdığı halde, kalp gözleri kör olan inkarcıların, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'den akıl ve mantık dışı birtakım olağanüstü şeyler vücuda getirmesini istedikleri konu ediliyor. Sonra Allah'ın göndereceği peygamberin insanlardan değil, meleklerden olmasının gerektiğini savunanların tarihi ve dini gerçeklerden ne kadar çok habersiz ve uzak bulunduklarına dikkatler çekiliyor. Sonra da Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in peygamberliği hakkında Allah'ın şahit olarak yeterli bulunduğu açıklanarak, inananların kendi lehlerine, inanmayanların kendi aleyhlerine bir gelecek hazırlayacaklarına işaret ediliyor.

وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْاَرْضِ يَنْبُوعًا ﴿٩٠﴾ اَوْ تَكُونَ
لَكَ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْاَنْهَارَ خِلَالَهَا تَفْجِيرًا ﴿٩١﴾ اَوْ
تُسْقِطَ السَّمَاءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا اَوْ تَأْتِيَ بِاللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ قَبِيلًا
﴿٩٢﴾ اَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِنْ زُخْرُفٍ اَوْ تَرْقٰى فِي السَّمَاءِ وَلَنْ نُؤْمِنَ

لِرُقِيِّكَ حَتّٰى تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَقْرَؤُهٗ ۗ قُلْ سُبْحَانَ رَبِّي هَلْ كُنْتُ اِلَّا
بَشَرًا رَسُولًا ﴿٩٣﴾ وَمَا مَنَعَ النَّاسَ اَنْ يُؤْمِنُوٓا اِذْ جَآءَهُمُ الْهُدٰٓى اِلَّآ اَنْ
قَالُوٓا اَبَعَثَ اللّٰهُ بَشَرًا رَسُولًا ﴿٩٤﴾ قُلْ لَوْ كَانَ فِي الْاَرْضِ مَلٰٓئِكَةٌ يَمْشُونَ
مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَآءِ مَلَكًا رَسُولًا ﴿٩٥﴾ قُلْ كَفٰى بِاللّٰهِ
شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ ۗ اِنَّهٗ كَانَ بِعِبَادِهٖ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿٩٦﴾

90- (Sapık kâfirler) dediler ki: Mümkün değil sana inanmayız, tâ ki bize yerden kaynak (su) çıkarasın.

91- Veya sana ait hurmalık ve bağlar olup aralarından ırmaklar fışkırtarak akıtasın;

92- Veya iddia ettiğin gibi göğü parça parça üzerimize düşüresin ya da Allah'ı ve meleklerini karşımıza (kanıt ve açık belge) olarak getiresin;

93- Veya senin altınla kaplanmış (cinsten) bir evin olsun ya da göğe yükselesin; -ama okuyabileceğimiz bir kitabı oradan üzerimize indirmedikçe senin göğe yükselmene de elbette inanmayacağız-. De ki: Rabbimi tenzih ederim; ben peygamber olan bir insandan başka bir şey miyim?

94- Doğru yolu gösteren (Kur'an) geldiğinde insanları inanmaktan alıkoyan şey, sadece "Allah bir insanı mı Peygamber olarak göndermiş?" demeleridir.

95-. De ki: Eğer yeryüzünde eyleşip gönülleri mutmain ve huzur içinde yürüyen melekler bulunsaydı, herhalde üzerlerine gökten peygamber olarak melek gönderirdik.

96- De ki: Benimle sizin aramızda şahit olarak Allah yeter. Şüphesiz ki O, kullarından haberlidir ve (onların her hâlini) görendir.

İNİŞ SEBEBİ

Mekke'nin ileri gelen müşrikleri, Kur'ân'ın ilâhi yüceliği karşısında susup, edipleriyle, şâirleriyle, hatipleriyle mutlak bir acz içinde şaşırıp kalınca, işi daha çok şarlatanlığa vurdular ve bir akşam güneş batarken

Kabe'nin gölgesinde oturup Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'i oraya davet ettiler. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) birtakım umutlar besleyerek gelince, dediler ki:

- Ya Muhammed! Doğrusu senin kendi kabile ve milletine yaptığını hiç kimse kendi kabile ve milletine yapmamıştır. Bizi böldün, birbirimize düşürüp düşman ettin. Ahengimizi ve düzenimizi alt-üst ettin. Eğer amacın mal ve servetse, istediğin kadarını hemen toplayıp verelim. Maksadın üzerimize emir olmaksa, sana o şerefi verelim. Böyle değil de senin ortaya attığın gariplikler, sende tedavisi zor bir hastalık halini almışsa, servetimizi döküp seni şifaya kavuşturmaya çalışalım, tabipleri Mekke'ye çağıralım.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz onları sükunetle ve dikkatle dinledikten sonra şöyle cevap verdi:

- Beni yanlış anlıyorsunuz. Mal, servet, şeref ve makamla uzaktan, yakından ilgim yoktur. Hem ben -Allah'a şükür- hasta da değilim. Ruhi bir bunalım da geçirmiyorum. Allah beni size peygamber olarak gönderdi. Ayrıca bana kitap da indirdi. Size doğru yolu gösterip her iki hayatta mutluluğa erişmenizi müjdelememi, tuttuğunuz yanlış yolun mutlak bir felâkete uzandığını haber vermemi emretti. Ben de Rabbimin buyruğunu size tebliğ etmeye çalışıyorum. O bakımdan size hep nasihatçı oldum. Kabul ederseniz, şüphesiz ki bu, sizin hem dünyada, hem de âhirette alacağınız nasibinizdir. Reddederseniz, Allah aramızda hükmedinceye kadar sabrederim.

Bu olgun, dolgun ve her cümlesiyle hakikati yansıtan cevap karşısında bocalayan müşrikler, işi şarlatanlığa, mugalataya çevirip Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'den şu altı olağanüstü şeyden birini getirmesini istediler.

Amaçları O'nu aciz ve mahcup etmekti:

1- Yerden bir pınar akıt.

2- Veya içinden şarıl şarıl çaylar, akarlar akan hurmalıklar, bağ ve bahçeler meydana getir.

3- Veya göğü -iddia ettiğin gibi- parça parça üzerimize düşür.

4- Veya Allah'ı ve meleklerini (kanıt olarak) karşımıza çıkar.

5- Veya altından kaplanmış bir evin olsun.

6- Veya göğe yüksel de oradan üzerimize bir kitap indir.

İşte ey Muhammed, dediler: Eğer iddianda doğru isen bunlardan birini olsun gerçekleştir de görelim.

Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz:

- **Ben bu gibi şeyleri getirmek veya göstermek için gönderilmedim. Doğru yolu göstermek, bir olan, eşi, dengi ve benzeri, ortağı ve yardımcısı bulunmayan Allah'ı tanıtmak için gönderildim. Kabul ederseniz, nasibinizi almış olursunuz. Reddederseniz, Allah aramızda hükmedinceye kadar sabrederim**, dedi ve ayrıldı. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

Peygamberliğin Ne Olduğunu Bilmeyen Gafiller

Mekkeli putperestlerin peygamberlik hakkında ciddi hiçbir bilgileri yoktu. İşin içine bir de inkâr, inat, cehalet, baş olma kaygısı karışınca, büsbütün çıkmaza girmişlerdi. Ne kendileri rahat edebiliyor, ne de çevrelerindeki insanlara rahat ve huzur veriyorlardı. Bunun için de olmadık önerilerde bulunuyor, akla, hayale gelmedik şeyler istiyorlar; taptıkları putlar misali hep cismani şeyler istiyorlardı. Ahlâktan, faziletten yana eğilimleri yoktu. Manevi değerleri kendilerine göre belirliyor ve onun ötesinde hiçbir ölçü kabul etmiyorlardı.

Oysa Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz maddenin saltanatını yıkmak, yüksek ahlâk ve fazileti ön plâna almak, Allah'ın yüce kudretini tanıtmak suretiyle dünya ile âhiret, maddeyle mâna arasında bozulan dengeyi sağlamak, yıkılan köprüyü inşa etmek üzere gönderilmişti.

Demek oluyor ki, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ile Mekkeli müşrikler arasında büyük bir uçurum bulunuyordu. Onu hemen kapamak veya doldurmak mümkün değildi. Uzun yıllar sistemli mücadeleyi gerektiriyordu. Nitekim Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz sabırlı ve seviyeli bir mücadele vermek suretiyle aradan çeyrek asra yakın bir zaman geçtikten sonra bu uçurumu kapatabilmiştir.

1 Lübabu't-te'vil: 3/180 - Esbab-ı Nüzul - Tefsir-i İbn Kesir: 3/62, 63

Müşrikler, Peygamberin Meleklerden Olması Gereğini İddia Ediyorlardı

قُلْ سُبْحَانَ رَبِّي هَلْ كُنْتُ إِلَّا بَشَرًا رَسُولًا

"De ki: Rabbimi tenzih ederim; ben peygamber olan bir insandan başka bir şey miyim?"

Müşriklere göre, iddia edildiği gibi, sınırsız ilim ve kudret sahibi bir Allah varsa, aynı zamanda o hudutsuz tasarrufa sahipse, o takdirde böyle bir ilâhın insanlara bir peygamber göndermesi gerekiyorsa herhalde bir meleği görevlendirip göndermesi gerekir. Oysa Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) melek değil, insandır.

Putperestlerin Allah (celle celaluhu) hakkında sağlam bir bilgiye sahip olmadıkları kesindir. Âyetten de bu husus anlaşılmaktadır. Diğer bir husus da şudur: Onların bilmediği bir gerçek var; şayet peygamber olarak bir melek gönderilseydi aşağıda sıraladığımız gibi, birçok sakıncalar ve şüpheler ortaya çıkar, işler büsbütün karışıp arap saçına dönerdi.

Bu şüpheleri şöylece sıralayabiliriz:

a) Gönderilen melek insan suretine temessül ederek değil de garip bir surette ortaya çıksa, onu cin, peri veya şeytan sanıp uzaklaşırlardı.

b) İnsan suretine girip inse, melek olduğuna inanmazlar ve bir yabancı olduğunu sanıp ülkelerinden kovarlardı.

c) İnecek melek kendi nurani sıfatı üzere kalsa, kimseler onu göremezdi.

Görülüyor ki, meleğin peygamberlik göreviyle inmesi, hem gereksiz, hem de neticesiz ve hikmetsiz kalıyor. Kaldı ki yeryüzünde doğru yola davet edilenler, melekler değil insanlardır. O bakımdan onlara kendi aralarından güvenilir bir adamın seçilip peygamber olarak gönderilmesi kadar tabii ne olabilirdi?

Şüphesiz bu incelikleri ve hikmetleri idrâk etmedikleri için çok hatalı ve sakıncalı istek ve iddiada bulunanlarla, gönülden inanıp Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'i tasdik edenler arasında en iyi hükmü Allah verir ve şahit olarak da o yeter.

AYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, putperest müşriklerin Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'den akıl ve mantık dışı birtakım olağan şeyler getirmesini istedikleri konu edildi. Böylece onların peygamberlik konusunda ciddi bir bilgilerinin olmadığına işaret edilerek, konunun iç yüzünü düşünüp hikmetini anlamaya çalışmamız kapalı şekilde istendi.

Aşağıdaki âyetlerle, yeteneklerini hakkı ve gerçeği bulma yolunda kullanmayan ve o yüzden kendilerini hidâyet çizgisine getirmeyenleri Cenâb-ı Hakk'ın sapıklık içinde bırakacağı; o çizgiye gelenleri ise -dilediği takdirde- doğru yola ileteceği belirtiliyor. Sonra peygamberin getirdiği hakikatlere inanmadan ölenlerin büyük bir azap ile cezalandırılacakları haber veriliyor. Bilahare de ikinci hayatı inkâr edenlerin akıllarını harekete geçirmek için göklerin ve yerin yaratılması misal verilerek ilâhi kudretin her şeye yettiğine dikkatler çekiliyor.

وَمَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ ۚ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ اَوْلِيَآءَ مِنْ دُونِهٖ ۗ
وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَلٰى وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا وَصُمًّا ۗ مَأْوٰيهُمْ
جَهَنَّمُ ۗ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا ﴿٩٧﴾ ذٰلِكَ جَزَآؤُهُمْ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوا
بِاٰيَاتِنَا وَقَالُٓوا ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا ﴿٩٨﴾
اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ قَادِرٌ عَلٰٓى اَنْ يَخْلُقَ
مِثْلَهُمْ وَجَعَلَ لَهُمْ اَجَلًا لَا رَيْبَ فِيهِ ۗ فَاَبَى الظّٰلِمُونَ اِلَّا كُفُورًا ﴿٩٩﴾ قُلْ
لَوْ اَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَآئِنَ رَحْمَةِ رَبِّى اِذًا لَاَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الْاِنْفَاقِ ۗ وَكَانَ
الْاِنْسَانُ قَتُورًا ﴿١٠٠﴾

97- Allah kimi doğru yola iletirse, o doğru yolu bulmuş olur. Kimi de saptırırsa, artık Allah'tan başka onlar için elbette dost ve yardımcılar bulamazsın. Kıyamet günü ise onları yüzükoyun körler, dilsizler, sağırlar olarak kaldırıp hesap alanına sevkedeceğiz. Varıp eyleşecekleri yer Cehen-

nem'dir. Onun ateşi tesirini kaybetmeye yüz tutunca, biz onun çılgınca (yükselen) alevlerini onlardan yana artırırız.

98- Bu, onların âyetlerimizi inkâr etmeleri ve "Biz kemikler ve ufalıp toz-toprak haline geldikten sonra mı yeni bir yaratık olarak dirilip kaldırılacağız?" demelerine karşılık cezalandır.

99- Onlar, gökleri ve yeri yaratan Allah'ın kendileri gibilerini yaratmaya kudretli bulunduğunu görmezler mi? Allah onlar için belirli bir süre koymuştur ki, bunda hiç şüphe yoktur. Buna rağmen, zâlimler küfür ve nankörlükte direnip dururlar.

100- De ki: Eğer sizler Rabbimin rahmet hazinelerine sahip olsaydınız, o takdirde harcamakla tükenir korkusuyla (cimrilik edip) elinizde tutardınız. Zaten insan (tabiatı gereği) çok cimridir.

İLGİLİ HADİSLER

Enes b. Mâlik (radıyallahu anh) diyor ki:

"Bir adam Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e sordu:

- Ey Allah'ın Rasulü! Allah, Kur'ân'da yüzükoyun Cehennem'e sevkedileceklerden bahsediyor. Kâfir olan kimse de yüzükoyun mu haşrolunacak?

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz ona şu cevabı verdi:

- **Dünya'da iki ayak üzerine yürüten (Cenâb-ı Hak), kıyamet gününde yüzükoyun yürütmeye kadir değil midir?"**[1]

"Kıyamet gününde insanlar üç sınıf olarak haşrolunurlar: Bir sınıf yaya ofarak, bir sınıf süvari olarak, bir sınıf da yüzükoyun olarak."

Bunun üzerine denildi ki:

- Ya Rasulallah! Yüzükoyun nasıl yürüyecekler?

Cevap verdi:

- **Onları iki ayak üzerine yürüten Allah, yüzükoyun yürütmeye kadir değil midir?"**[2]

"Aziz ve Celil olan Allah buyuruyor: Sen muhtaçlara harca ki, ben

1 Buhari/Tefsir: 1/25 - Müslim/Münafıkin: 54 - Tirmizi/Tefsir: 12/17 - Ahmed: 2/354, 363

2 Ahmed: 4/447, 5/3,5

de sana vereyim."[1]

"Allah'ın eli (rahmet hazinesi) doludur. Harcamakla o eksilmez. O, gece gündüz cömertçe akmaktadır. Baksanıza, Allah gökleri ve yeri yarattığından beri harcamaktadır, ama hazinesinden hiçbir şey eksilmemiştir. Arş'ı su üzerindedir. Terazi (denge ve düzen) elindedir; kâh alçaltır, kâh yükseltir."[2]

"Hangi illet cimrilikten daha fenadır?"[3]

وَمَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ ۚ

"Allah kimi doğru yola iletirse, o doğru yolu bulmuş olur."

İlâhi irâde insanı yaratmaya yönelince, kudreti tecelli etti. Böylece kıyamete kadar yaratacağı insanların misalini -bir film şeridi gibi- misâl âleminde sergiledi. Sayıları, dünyaya geliş ve oradan ayrılış vakitleri, yaşayacakları düzen, içinde bulunacakları ortam, bağlanacakları inanç; doğru yolu seçip ona erişme veya sapıklık içinde kalma gibi durumlarını önceden tesbit edip yazdı.

Bütün bunlar Allah'ın öncesiz ve sonrasız ilminin varlık âlemini her parça ve zerresiyle kapsadığını gösterir. Kudret kalemi kader defterine olacak her şeyi yazdı ve mürekkebi kurudu. Defterler de dürülüp kaldırıldı.

Kader defterinde doğru yolu bulup mutlu olacak diye yazılı bulunanlar, mutlaka doğru yolu bulacaklardır. Sapıklık içinde kalacaklar diye yazılanlar da mutlaka sapıklık içinde kalacaklardır. Artık bunların değişmesi, yazılanın tahrif edilmesi söz konusu değildir.

Zira ilâhi ilim, kişilerin hür iradeleriyle neler yapacaklarını, hangi yolu seçip yürüyeceklerini, ömürlerinin hangi hal üzere sona erip noktalanacağını tesbit etmiştir. Diğer bir tabirle, ilim, meydana gelecek olay ve amellere tabi olmuştur, yani meydana geleceği için yazılmıştır.

İşte ilgili âyetle, olaylara dayalı olan ilâhi ilmin yazdığı kader defter

---

1 Buhari/Tefsir: 2/11, Nefekat: 1, Tevhid: 35 - Müslim/Zekât: 36, 37 - İbn Mâce/Keffarat: 45 - Ahmed: 2/242. 464

2 Buhari/Tefsir: 11, Tevhid: 19, 22 - Müslim/Zekât: 36-Tirmizi/Tefsir: 3/5-İbn Mâce/Mukaddeme: 13- Ahmed: 2/313, 500

3 Buhari/Humus: 15, Meğazi: 73 - Ahmed: 3/308

hatırlatılarak hem Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem), hem de ümmeti teselli ediliyor. İrşadın gerekli olduğuna, üzülmenin lüzumsuzluğuna işaretle herkesin kendi kader defterini hazırladığı hakkında bilgi veriliyor.

Körler, Dilsizler, Sağırlar

وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَلٰى وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا وَصُمًّا

"Kıyamet günü ise, onları yüzükoyun körler, dilsizler, sağırlar olarak kaldırıp hesap alanına sevkedeceğiz."

İnsan ruhunun özüne yerleştirilen "Allah duygusu" ve "Dindarlık mayası," kendine has bir kabuk içinde gizlenmiştir. Her türlü dini eğitim ve öğretimden uzak, yabancı bir sistem içinde şekillendirilen çocuklarda sözü edilen duygu ve mayanın üstündeki kabuk her geçen gün yenileriyle örtülerek belirsiz hale gelir. Böyle bir eğitim ve öğretim sadece fizik âlemine kapı açar ve akıl ile zekâ o doğrultuda iyice gelişip işlerlik kazanır. Maddeye yönelik olarak bilgili, mânaya yönelik olarak bilgisiz sayılır. Belirtilen düzeydeki ilim onun, Allah ve dinle ilgili cehaletini gidermez, büsbütün katmerleştirir. Ancak Allah'ın hidâyet nasip ettikleri müstesna.

Ruhun kutsal değerlerden yana ihmali, ister istemez bu dengesizliği doğurur. Böylece din, korku neticesi insanların kafa ve kalplerinde oluşan fantezi bir duygu kabul edilir. O yüzden çoğu zaman böyleleri dinden nefretle söz eder, onu bir öcü olarak görürler.

Cenâb-ı Hak ilgili âyetle, eğitilip bu düzeye getirilen ve bükülmesi zor veya mümkün olmayan maddecileri körler, sağırlar ve dilsizler olarak vasıflandırmakta ve insan ruhuna yerleştirilen "Allah" duygusunun zaman zaman kendini hissettiren belirti ve tezahürleri üzerinde ciddi şekilde durmamızı ilham etmektedir.

Zira maddeyi esas kabul edip kutsal değerlerin hepsini inkâr edenler, gerçeği bir türlü görmedikleri için kördürler. Kâinattaki mutlak denge ve düzeni, eşyadaki ilâhi sanatın eşsiz izlerini, kudret fırçasının emsalsiz renklerini görmeyenlere başka bir sıfat yakıştırmak elbetteki mümkün değildir.

Her şey Hakk'ı tesbih etmekte, kâinat bütünüyle hareket halinde belli bir plâna göre hedefine ve amacına yönelmiş bir halde "Allah" demektedir. Eşyanın bu sesini duymayanlara, sağırlıktan başka hangi sıfat yakışır? Aklını, zekâsını, bilgisini doğruyu, gerçeği, hakikati bulma yolunda kullan-

mayanlara, dilsizlikten başka ne söz uygun olabilir?

Âyetleri İnkâr

ذٰلِكَ جَزَآؤُهُمْ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا

"Bu, onların âyetlerimizi inkâr etmelerine karşılık bir cezadır."

Burada "âyetler" denilince iki şey hatıra gelir: Biri indirilen Kur'ân âyetleri, diğeri varlık âleminin her parçasında Allah'ın sınırsız kudretine ve mükemmel plânına delâlet eden belgeler.

Şüphesiz her düzen bir düzenleyiciyi, her sistem bir programlayıcıyı isbat eder. Bunun gibi her olayın bir veya birkaç sebebi ve her sebebin bağlı bulunduğu bir kanunu vardır. O bakımdan her kanunun da mutlaka bir kanun koyucusu söz konusudur. Bu birbirini tamamlayan, zincir halkaları misali düzenlemeyi tesadüflere bırakmak elbette ki körlüğün, sağırlığın ve dilsizliğin bir başka ürünüdür. Kur'ân âyetleri bu belgeleri bize tanıtmıyor mu? Hem bu tanıtıcı âyetleri, hem mevcut belgeleri inkâr etmek insanı nereye götürür? "Biz ölüp ufalanmış kemikler haline geldikten, çürüyen bedenimizin sayısı belirsiz bakterilere dönüşmesinden sonra mı yaratılacağız?" diyerek Allah'ın hilkatle ilgili câri kanununu inkârda ısrar edenlere şunu hatırlatmamızda yarar görüyoruz: Spermayı, yediğimiz gıda maddelerinden biyolojik kanunlara göre oluşturup ona canlılık vasfını veren, sonra onu ana rahminde yumurtalıkla birleştirip geometrik olarak bölüp çoğaltan ve böylece yavaş yavaş taşıdığı genlerle türünün bütün özelliklerini, soyunun birçok vasıf ve karakterini en küçük bir yanlışlığa meydan verilmeden onda vücuda getiren ve belli bir süreden sonra mikroskopla görülen küçücük kuyruklu bir canlıyı insan şekline sokan kuvvet ve kudret bize neleri öğretmekte ve hatırlatmaktadır?

Hücreler nasıl düzenli biçimde oluşup yüklendikleri programları kusursuz yerine getiriyorlar, elementler yine belli oranda ve belli türden nasıl bir araya gelip canlılık vasfı kazanıyorlar? Bütün bu mükemmel işleyiş ve tekâmül edişi tesadüfe mi, yoksa şuursuz maddenin tezahürüdür diyerek basite irca etmeye mi bırakalım? Bu kadar düzenli, hesaplı, plân ve programlı tekâmüle tesadüf demek elbette ki mümkün değildir.

Bir canlının oluşma dönem ve safhaları bir zincirin halkaları, bir elektronik cihazın şemasında görülen düzenleme gibi birbiriyle bağlan-

tılıdır. Bir halkaya veya düzenlemedeki bir kabloya yanlış bir müdahele her şeyi alt-üst edebileceği gibi, spermanın rahimde yumurtalıkla birleşip bölünme safhalarından birine en küçük müdahale çocuğun sakat, yarım veya anormal şekle girmesine neden olabilir. Gen denilen harikanın, gerek türün, gerekse baba ve dedelerin özelliklerini bütün ayrıntılarıyla kendinde taşıması, yaratan o yüce kudretin varlığını, birliğini, ilminin her şeyi kapsadığını göstermiyor mu? Başka delil aramaya gerek var mıdır veya o kudreti reddetmeye hangi akıl ve vicdan razı olabilir? İnsanlar öldükten sonra Cenab-ı Hakk'ın bu kudretiyle ezelde koyduğu hilkat kanunlarını harekete geçirerek onları yeniden oluşturup yaratmasında hiçbir zorluk ve gariplik söz konusu değildir.

Gökleri ve Yeri Yaratan Kudret

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ قَادِرٌ عَلٰى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ

"Onlar gökleri ve yeri yaratan Allah'ın kendileri gibilerini yaratmaya kudreti bulunduğunu görmezler mi?."

İlgili âyetle, inkarcıların dikkatleri bir de göklerin ve yerin yaratılmasındaki inceliğe, şaşmazlığa ve hâkim olan denge ve düzenine çekiliyor. Güneş ve Güneş sistemi; Dünyamızın bu sistemdeki yeri ve önemi hatırlatılıyor. Kâinatta yer alan sayısı belirsiz galeksiler üzerinde bilimsel inceleme yapmamız isteniliyor. Sınırını tesbit edemediğimiz kâinatın büyüklüğünü rakamla ifade etmek elbette ki mümkün değildir. Kâinat bir balon gibi düzenli ve kademeli şekilde genişlemektedir. Binlerce sistemlerin, yıldızların, galaksilerin plânlı şekilde boşluğa serpiştirilmesi ancak ışık yılıyla ifade edilebilmektedir. Kâinattaki maddeler birbirinden bu kadar uzak değil de daha yakın olsalardı durum ne olurdu? Belki hayat diye bir şey olmaz, tekâmül kısa bir sürede sona ererdi. Güneş sisteminde yer alan gezegenler bugünkü yörüngelerinde değil de daha farklı ve birbirine yakın yörüngelerde seyretselerdi sonuç ne olurdu? Dünya Güneş'ten biraz daha fazla- uzak olsaydı, mevcut hayat oluşabilir miydi? İşte bu ve benzeri konular incelendiğinde, kâinat ve onda yer alan Güneş sistemi farklı bir durumda ve yakınlıkta olsaydı, bugünkü hayat ve düzenin oluşmayacağı kesinlik kazanır ve böylece kurulu düzenin gelişigüzel olmadığı matematiksel ve fiziksel açıdan ortaya çıkar.

Elbette ki gökleri ve yeri kusursuz bir plâna göre yaratıp onu denge ve düzende tutmak, insanı yaratmaktan ve ölüleri diriltmekten çok daha büyük bir olaydır. Nitekim Mü'min suresi 57. âyette bu husus şöyle açıklanmaktadır:

"Andolsun ki, gökleri ve yeri yaratmak, insanları (ölümlerinden sonra) yaratmaktan daha büyüktür. Ama insanların çoğu (bunu) bilmezler."

Kur'ân yukarıdaki âyetlerle, inkarcılara; göklerle yerin yaratılmasında câri olan sünnete, şaşmayan kanunlara, bozulmayan düzene ve kusursuz plâna bakmalarını tavsiye ederken, Allah'ın her şeye kadir olduğunu görüp anlamalarında kendilerinden yana büyük faydalar doğuracağını hatırlatıyor. Hiçbir şeyin plân ve program dışı kalmadığına işaretle sünnetullahın şaşmadan hedefine doğru ilerlediği belirtiliyor.

Cimrilik Nefsin Karakteridir

قُلْ لَوْ اَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَآئِنَ رَحْمَةِ رَبِّى اِذًا لَاَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الْاِنْفَاقِ ؕ وَكَانَ الْاِنْسَانُ قَتُوْرًا ۧ

"De ki: Eğer sizler Rabbimin rahmet hazinelerine sahip olsaydınız, o takdirde harcamakla tükenir korkusuyla (cimrilik edip) elinizde tutardınız. Zaten insan (tabiatı gereği) çok cimridir."

İnsanda bilindiği gibi, biri hayvani, diğeri insani olmak üzere iki ayrı ruh vardır. Hayvani ruh nefsin kaynağı; insani ruh akıl, idrâk, düşünme ve belleme gibi yeteneklerin, sonra da bunlarla birleşen Allah'a dosdoğru imânın menbaıdır. O bakımdan cimrilik nefsin vasıflarından biri sayılır. Hayvanlar bile bir tutam ot, bir parça kemik üzerinde hırlaşıp her biri kapıp kendine ait kılmaya çalışır.

İnsan ise, taşıdığı iki ayrı ruh ve Allah'ın kendisine olan has iltifatıyla çok daha mükemmel bir canlı olduğundan, içini imân nuruyla aydınlatmadığı takdirde, mükemmelliği zedelenir ve cimriliği, yani kendinden yana yontmayı daha kurnazca sürdürür. Din, ahlâk, sağlam örf, milli kültür ve aile terbiyesi insanın cehaletini, hırçınlığını, zorbalığını yenebileceği gibi, cimrilik duygusunu, mal ve servete olan hırs ve iştiyakını meşru sınırlar içine alır ve birtakım aşırılıklarını frenleyip faydalı düzeye getirir.

Şüphesiz ki, Allah'tan en çok korkan ve O'na en çok güvenip dayanan kimsenin daha cömert olduğu, yapılan birçok istatistiklerden anlaşılmıştır. Günlük hayatımızda da bunun hemen her gün misallerini görmekteyiz. Kurulan hayır müesseseleri, sebiller, yapılan köprüler, hastahane ve okullar, imaretler ve mabetler bunun yaşayan belgeleri olarak duruyor.

İbn Abbas (radıyallahu anh)'dan yapılan rivayette şöyle dediği tesbit edilmiştir: "Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz akan sudan, esen rüzgardan daha cömert idi."[1]

İlgili âyette insanın çok cimri olduğu "katur" sıfatıyla ifade edilmiştir. Bu daha çok hem kendine, hem çoluk-çoçuğuna yeterince harcamayıp kendini de, onları da sıkıntıya sokan kimseye sıfat olarak kullanılır. Müfessirlerden bir kısmı bu sıfatın sadece müşrikler hakkında indiğini söylemişlerse de, cumhur bunun bütün insanlar hakkında genel bir sıfat olabileceğini belirterek, insan karakterinin bir tezahürü olduğuna dikkatleri çekmişlerdir.[2]

Peki ama neden insanda böyle bir vasıf veya duygu vardır? Diyebiliriz ki, bu da diğer vasıflar ve duygular gibi, insan olarak yaratılmamızın özelliklerinden biridir. İçimizde mal ve makama karşı hırs ve istek olmasaydı, atâlet başlar, hayat canlılığını kaybederdi. Aynı zamanda rekabet duygusu da olmaz; servet edinme, çok çalışma gibi sosyal hayatımıza renk ve mana katan sistemli çalışma vücut bulmazdı.

O halde hırs, cimrilik, maddeye aşırı istek, makam ve şöhret arzusu, insanın içinde yaratılıştan mevcuttur. Başıboş bırakılırlarsa çok tehlikeli sonuçlar doğurabilirler, tıpkı barajda biriken su gibi, kontrol altına alınır da faydalı şekilde kanalıze edilirlerse yararlı olurlar.

Bu bakımdan peygamberler müstesna, hemen herkesin mayasında cimrilik duygusu yer etmiştir. Onu yararlı düzeye getirmek için dine, ahlâka, eğitim ve öğretime ihtiyaç vardır. Mekkeli müşrikler böylesine bir eğitimden geçmediklerinden dolayı, başka birinin liderliğine hiç tahammülleri yoktu. Zira onlara göre, Mekke'de sadece birkaç zengin ve soylu söz

1 Buhari/Bed-i vahiy: 5, 6, Savm: 7, Menakıb: 23, Fezâil: 7, Edeb: 39 Müslim/Fezâil: 48, 50 Tirmizi/Cihad: 15 - Nesâi/Siyam: 2 - İbn Mâce/Cihad: 9 - Darimi/Mukaddeme: 10 - Ahmed: 1/231, 288, 326, 363- 6/130

2 Tefsir-i Kurtubi : 10/335

sahibi olabilir, ancak onlar kutsal Kabe'ye hizmet edebilir ve gelen hacıları ağırlayabilirlerdi. Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in risalet göreviyle ortaya çıkması, onları endişelendirdi. Hem Haşimoğulları'ndan idi, hem de buna peygamberlik payesi eklenince, şeref ve itibar o kabileye doğru kayıp ağırlık kazanacak, kendi mevki ve şöhretleri silinmeye mahkum olacaktı. Bunun için mal ve madde hususunda cimri oldukları gibi, makam ve şeref konusunda da son derece cimri ve ihtiraslı davrandılar. İlgili âyette onların bu psikolojik durumlarına da işaret ediliyor. Hakka karşı bütün kin, hınç ve hasetle çıkmalarının nedenlerinden birine parmak basılıyor. Allah'a ve âhiret gününe dosdoğru imân etmiş olsalardı, bu saydıklarımız, hepsinin gözünde küçülür ve eğreti birer nimet oldukları anlaşılarak pek de itibar etmezlerdi. İnkâr, şirk, nifak ve zulüm işe, nefsin bu gibi duygularını durmadan kamçılıyor ve kişiyi aşırı cimriliğe itip hak ve hukuka riâyet etmez bir düzeye getiriyordu.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, ilâhi hidâyet kapısının kimlere açılabileceği üzerinde duruldu. Kimlerin de sapıklık içinde kalacaklarına atıf yapılarak iyi düşünmemiz ilham edildi. Öldükten sonra ikinci hayata dirilip kalkmayı inkâr edenlerin bilgisizce sözleri nakledildi ve âhirete inanabilmeleri için, göklerde ve yerde hâkim olan mutlak düzen ve dengeye, plân ve programa bakmaları, birtakım olumlu sonuçlar çıkarmaları tavsiye edildi. Sonra da insanın çok cimri olduğu belirtilerek, Mekkeli müşriklerin Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e karşı hasmane tavırlarının sebeplerinden biri üzerinde duruldu.

Aşağıdaki âyetlerle, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'den birtakım akıl ve idrak dışı mu'cizeler isteyen Mekke müşriklerine şu tarihi olay misal veriliyor. Zamanında, sizin gibi, Fir'avn'ın da Musa Peygamber'den açık belge, yani mucize istediği; Musa Peygamber'in Allah'ın izniyle dokuz kadar olağanüstü belge ve olayla onun karşısına çıktığı fakat insanoğlunun mayasındaki cimrilik, makam ve şöhret hastalığının hiçbir belgeyi kabul etmeyecek bir ölçüsüzlükte olduğu anlatılarak, mu'cize istemenin daha fazla yarar sağlamayacağı belirtiliyor.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسٰى تِسْعَ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ فَسْـَٔلْ بَنِىٓ اِسْرَآءِيلَ اِذْ جَآءَهُمْ فَقَالَ لَهُ

فِرْعَوْنُ إِنِّي لَأَظُنُّكَ يَا مُوسَىٰ مَسْحُورًا ﴿١٠١﴾ قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا أَنْزَلَ هَٰؤُلَاءِ
إِلَّا رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ بَصَائِرَ وَإِنِّي لَأَظُنُّكَ يَا فِرْعَوْنُ مَثْبُورًا ﴿١٠٢﴾ فَأَرَادَ
أَنْ يَسْتَفِزَّهُمْ مِنَ الْأَرْضِ فَأَغْرَقْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ جَمِيعًا ﴿١٠٣﴾ وَقُلْنَا مِنْ بَعْدِهِ
لِبَنِي إِسْرَائِيلَ اسْكُنُوا الْأَرْضَ فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفًا ﴿١٠٤﴾

101-Andolsun ki, Musa'ya, İsrâiloğulları'na geldiği zaman dokuz âyet (mu'cize, açık belge) verdik. Sen onu İsrâiloğulları'na bir sor. Fir'avn ona: "Ey Musa! Doğrusu seni büyülenmiş sanıyorum", demişti.

102- Musa da ona: "Yemin ederim ki bunları ancak göklerin ve yerin Rabbinin açıkça görülecek belgeler halinde indirdiğini sen de çok iyi bilirsin ve herhalde ben de seni yok edilmiş sanıyorum" demişti.

103- Bunun üzerine Fir'avn onları yerlerinden, yurtlarından çıkarmak istedi, derken onu da, beraberindekilerin hepsini de (denizde) boğduk.

104- Bu olaydan sonra İsrailoğulları'na, "Siz artık bu (söz verilen) toprakta oturun. Âhiret va'di (günü) gelince sizi (onlarla) derleyip bir araya getiririz" dedik.

Musa Peygamber'e Verilen Dokuz Âyet (Mu'cize)

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ

"Andolsun ki, Musa'ya, İsrailoğulları'na geldiği zaman dokuz âyet (mu'cize, açık belge) verdik."

Kur'ân'ın yüce mu'cizesi karşısında perişan olan inkarcı putperestler ve yahudiler, söyleyecekleri başka bir şey kalmayınca, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz için "Büyülenmiş adam" diyecek kadar kin ve düşmanlıklarını artırdılar. Cenâb-ı Hak ise, acze düşen bu nankör müşriklerin daha önce gönderilen peygamberlere de bu kabil yakıştırmalarda bulunduklarını hatırlatıyor. Sonra da Musa (aleyhisselam) ile Fir'avn kıssasından konuyla ilgili birkaç safha naklederek tarihin tekerrür ettiğine işarette bulunuyor. Şöyle ki: Musa Peygamber'in birçok mucize ve açık belgeler getirmesine rağmen Fir'avn'da bir yumuşama şöyle dursun, büsbütün inkâr ve inadında artış gö-

rülmüş ve söyleyecek başka sözü kalmayınca da kendi itibarının sarsılmasını önlemek için Musa'ya: "Senin büyülendiğini sanıyorum" demiştir.

Cenab-ı Hak, bu olayı nakletmek suretiyle Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'i teselli etmekte ve küfrün her zaman şarlatan, iftiracı, cimri ve kavgacı olduğunu bildirmektedir.

Musa (aleyhisselam)'a verilen dokuz âyet (mu'cize ve açık belge) nelerdi? Müfessirlerimizin yine Kur'ân'ın ışığı altında yaptıkları farklı tesbitler olmuştur. Konunun önemini dikkate alarak o farklı tesbitleri aşağıya naklediyoruz:

Safvan b. Gassan'dan yapılan rivayete göre: İki yahudi bilgini bir gün Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gelerek bu dokuz âyetin neler olduğunu sormuşlardı.

Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) onlara şu cevabı vermiştir:

1- Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak,

2- Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı bir insanı haksız yere öldürmemek,

3- Zina etmemek,

4- Faiz yememek,

5- Sihir ve büyü yapmamak,

6- Birini öldürtmek için hükümdara jurnalda bulunmamak,

7- İsraf etmemek,

8- Namuslu evli bir kadına zina isnat etmemek,

9- Savaş alanından arka çevirip kaçmamak ve özellikle cumartesi hürmetini çiğnememek.

Bunun üzerine onlar: "Biz senin peygamber olduğuna şehadet ediyoruz" dediler. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) :

"Öyle ise, dosdoğru imân etmenize engel nedir?" diye sorunca, dediler ki: "Doğrusu Davud (aleyhisselam) kendi soyundan peygamber eksik olmaması için Rabbine duâ etmiştir. Bu durumda sana inanıp tamamen

uyarsak, Yahudilerin bizi öldürmelerinden korkarız."[1]

Tevrat'ta da bu dokuz emre rastlamak mümkün. O takdirde âyette geçen "dokuz âyet" tabirinden maksat, mucize ve olağanüstü şeyler değil de ahkâm ile ilgili inen emirlerdir.

Diğer bir tesbite göre, dokuz âyet şunlardır:

1- Asâ'nın yılana dönüşmesi,

2- Musa (aleyhisselam)'ın elini koynuna sokup ışıl ışıl bembeyaz bir görünüm arz eder şekilde çıkarması,

3- Denizin yarılıp yol vermesi,

4- Asâ'nın kayaya vurulup on iki pınarın fışkırması,

5- Tur Dağı'nın kaldırılıp gölgelik yapması,

6- Gökten kudret helvasıyla bıldırcın kuşunun indirilmesi,

7- Musa (aleyhisselam)'ın dilindeki kekemeliğin giderilmiş olması,

8- Çekirge, kımıl, kurbağa ve kan yağması,

9- Ürünlerde aşırı bir noksanlığın -haber verildiği gibi- başlaması ve o nedenle bir süre kıtlığın hüküm sürmesi..

İbn Abbas (radıyallahu anh)**'dan yapılan rivayete göre, dokuz âyet şunlardır:**

1- Yed-i beyzâ (ışıl ışıl bembeyaz bir görünüme bürünen el),

2-Asâ

3- Kıtlık

4- Ürünlerde noksanlık

5- Tufan

6- Çekirge istilâsı

7- Kımıl istilâsı

8- Kurbağa yağması

1 Lübabu't-te'vil: 3/182 - Müsned-i Ahmed - Beyhaki - Taberâni-Nesâi

9- Kan yağması.[1]

Bu rivayete göre, dokuz âyetten ikisi mu'cize, yedisi tabii âfet şeklinde tecelli etmiştir. Nitekim A'raf suresinde de bundan söz edilerek kıtlıktan, ürünlere noksanlık verilmekten, çekirge, sel baskını, kımıl gibi haşere, kurbağa ve kandan söz edilmektedir.[2]

İlim adamlarının çoğu bu tesbit ve rivayetin daha sahih olduğunu söylemişlerdir. Çünkü diğer mucizeler daha çok Fir'avn boğulduktan sonra Sina Çölü'nde tecelli etmiştir. İlgili âyette ise, Musa (aleyhisselam)'ın Fir'avn'a karşı ortaya koyduğu dokuz âyetten söz edilmektedir. Nitekim Tabiinden Mücahid, İkrime ve Şa'bi de aynı görüştedirler.

Ünlü müfessir Muhammed b. Kâb el-Kurezi'ye göre: Dokuz âyetin beşi A'raf suresinde anılmıştır. Üçü ise: Denizin açılıp yol vermesi, Asâ'nın yılana dönüşmesi, taşın yarılıp on iki pınar fışkırması ve ürünlerde noksanlık meydana gelmesi veya bütünüyle mahvolmasıdır.[3]

Ancak 101, 102. âyetlerden daha değişik bir mana anlıyoruz. Şöyle ki: Musa (aleyhisselam) dokuz mucizeyle İsrailoğulları'na gelmiş ve bunlardan üç tanesini Fir'avn'ı Tevhid inancna davet ederken izhar ederek kendi peygamberliğini kanıtlamak istemiştir. Bunlar: Asâ'nın yılana dönüşmesi, elini koynuna sokup ışıl ışıl bembeyaz bir görünüm arz eder şekilde çıkarması, sihirbazların sihirlerini Asâ ile ibtal etmesidir.

Safvan b. Gassan'dan yapılan rivayette ise, bu dokuz âyet (mucize) değil, Tevrat'ta gecen on emirle ilgili bir sorudur ki, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz onların on değil dokuz emir olduğunu açıklamıştır.

Tevrat'ta bu emirlerin çoğu Çıkış bölümünde anlatılır. Onları şöyle özetleyebiliriz:

1- Allah'ın Rabbin ismini boş yere ağza almayacaksın

2- Sebt (cumartesi) gününü takdis edeceksin.

3- Babana ve anana hürmet edeceksin

1 Tefsir-i İbn Kesir - Tefsir-i Kurtubi: 10/336

2 A'raf suresi: 130 - 133

3 Tefsir-i Kurtubi: 10/3.36

4- Adam öldürmeyeceksin

5- Zina etmiyeceksin

6- Çalmayacaksın

7- Komşuna karşı yalan şehadet etmeyeceksin

8-9- Komşunun evine tamah etmeyeceksin, komşunun karısına yahut kölesine yahut öküzüne yahut eşeğine yahut komşunun hiçbir şeyine tamah etmeyeceksin.[1]

Musa (aleyhisselam)'ın diğer mucizeleri -az yukarıda da kısmen belirttiğimiz gibi- Fir'avn'ın boğulmasından sonra tecelli etmiştir.

Allah (celle celaluhu) daha iyisini bilir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Fir'avn'ın Musa Peygamber'e: "Doğrusu seni büyülenmiş sanıyorum" dediği gibi, Mekkeli müşriklerin de Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e "Büyülenmiş adam" dedikleri anlatılarak benzetme yapıldı. Sonra da Musa Peygamber'in getirdiği dokuz âyete temas edilerek, beyni yıkanmış müşriklerin, inkarcı maddecilerin mu'cizeyle yola gelmeyeceklerine dikkatler çekildi. O bakımdan Hz. Peygamber'den birtakım akıl almaz mu'cizeler isteyen Mekkeliler'e en susturucu cevap verilmiş oldu.

Aşağıdaki âyetlerle, en büyük ve inandırıcı mucizenin Kur'ân olduğuna işaret ediliyor. Zira bu kitabın bütünüyle hak olduğu, hakkı yansıttığı ve peygamberin de rahmet müjdecisi olduğu haber veriliyor. Kutsal kitaplardan bazı şeyler bilen ilim adamlarının Kur'ân'ın ilâhi belagat ve yüceliği karşısında secdeye kapandıklarına dikkatler çekiliyor. Sonra da Allah'ın eşi, ortağı, dengi, benzeri ve çocuğu olmadığı, O'nun bu gibi beşeri sıfatlardan pak ve münezzeh bulunduğu Peygamberine indirdiği kitabın sağlam esaslara dayandığı, onda hiçbir eğriliğin olmadığı açıklanarak sure noktalanıyor.

وَبِالْحَقِّ أَنزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ ۗ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿١٠٥﴾ وَقُرْآنًا
فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَىٰ مُكْثٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنزِيلًا ﴿١٠٦﴾ قُلْ آمِنُوا

1 Tevrat/Çıkış: 20/7-17 - Musa ve Yahudilik: 106, 107/Hayrullah Örs

بِهٖٓ اَوْ لَا تُؤْمِنُوٓا۟ ۚ اِنَّ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهٖٓ اِذَا يُتْلٰى عَلَيْهِمْ يَخِرُّوْنَ
لِلْاَذْقَانِ سُجَّدًا ۙ ﴿١٠٧﴾ وَّيَقُوْلُوْنَ سُبْحٰنَ رَبِّنَآ اِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُوْلًا
﴿١٠٨﴾ وَيَخِرُّوْنَ لِلْاَذْقَانِ يَبْكُوْنَ وَيَزِيْدُهُمْ خُشُوْعًا ﴿١٠٩﴾ قُلِ ادْعُوا اللّٰهَ اَوِ
ادْعُوا الرَّحْمٰنَ ۭ اَيًّا مَّا تَدْعُوْا فَلَهُ الْاَسْمَاۗءُ الْحُسْنٰى ۚ وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ
وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيْلًا ﴿١١٠﴾ وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ لَمْ
يَتَّخِذْ وَلَدًا وَّلَمْ يَكُنْ لَّهٗ شَرِيْكٌ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ لَّهٗ وَلِيٌّ مِّنَ الذُّلِّ
وَكَبِّرْهُ تَكْبِيْرًا ﴿١١١﴾

105- Kur'ân'ı da hak ile indirdik ve hak ile indi. Seni de ancak (rahmetimizin) müjdecisi, (azabımıza karşı) uyarıcı olarak gönderdik.

106- İnsanlara, ağır ağır, aralıklı, nefes ala ala okuyasın diye Kur'an'ı parça parça sunduk, gerektikçe (ihtiyaca göre) indirdik.

107- De ki: Ona ister inanın, ister inanmayın, ondan önce kendilerine ilim verilenlere karşı Kur'ân okununca çeneleri üzerine secdeye kapanırlar:

108- "Rabbimizi tenzih ederiz; Rabbimizin vaadi mutlaka yerine gelmiş bulunuyor" derler.

109- Yine çeneleri üzerine yere kapanıp ağlarlar ve bu onların saygı dolu korkusunu artırır.

110- De ki: İster "Allah" deyin, ister "Rahman" deyin hangisini derseniz deyin, en güzel isimler O'nundur. Namazında sesini pek yükseltme, onu pek kısma, bu ikisi arasında bir yol (bir ses tonu) tut.

111- De ki: Hamd O Allah'a ki çocuk edinmemiştir; mülkünde de hiçbir ortağı yoktur; kendini horluk ve acizlikten (kurtarmak hususunda) yardımcıya ve dosta ihtiyacı da olmadı. Onun büyüklüğünü an da an.

İNİŞ SEBEBİ

İbn Abbas (radıyallahu anh) **diyor ki:**

Bir gece Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz secde edip **"Ya Allah!"** ve **"Ya Rahman!"** diyerek Cenâb-ı Hakk'ı andı. O'nun bu zikrini duyan Ebu Cehil, "Muhammed bizi birçok tanrıya tapmaktan menederken kendisi iki ilâha birden sesleniyor" dedi. Bunun üzerine yukarıdaki âyetler indi.[1]

İLGİLİ HADİSLER

"Allah'tan üstün saygı ile korkup ağlayan bir adam, süt memeye geri dönmedikçe Cehennem'e girmez ve bir kul üzerinde, Allah yolunda (yürürken) yükselen toz ile Cehennem dumanı birleşmez."[2]

"İki göz var ki, onlara ateş dokunmayacaktır: Allah'tan üstün saygı ile korkup ağlayan göz ve Allah yolunda geceleyip gözetleme yapan göz."[3]

"Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz, Ebu Bekir Sıddik'a uğradığında, onu, Kur'ân'ı hafif, yani alçak sesle okumakta olduğunu gördü ve ona:

- **Neden sesini bu kadar alçaltıyorsun?** diye sorunca. Ebu Bekir (radıyallahu anh) şu cevabı verdi:

- Duâ ve niyazımı, duâ ettiğim zata duyuruyorum.

Sonra Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) oradan ayrılıp Ömer (radıyallahu anh)'e uğradı. O da Kur'ân'ı yüksek sesle okuyordu.

- **Ya Ömer! Sesini neden bu kadar yükseltiyorsun?** deyince. Ömer (radıyallahu anh) şu cevabı verdi:

- Gafilleri uyandırıyorum, şeytanları da kovuyorum. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) ona:

- **Ya Ömer! sesini biraz alçalt,** buyurdu."[4]

Diğer bir rivayette, Ebu Bekir Sıddik'a:

"Ya Ebâ Bekir! Sen de sesini biraz yükselt." buyurmuştur.

1 Lübabu't-te'vil - İbn Kesir

2 Tirmizi/Fezâil-i cihad: 8, Zühd: 8 - Nesâi/Cihad: 8 - Ahmed: 2/505

3 Tirmizi/Fezail-i cihad: 12

4 Tirmizi, Ebu Katade'den

"Elhamdulillah, şükrün başıdır. Allah'a hamd etmeyen, şükretmemiş sayılır."[1]

Kur'an, Hak ile İndirilmiştir

وَبِالْحَقِّ اَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ

"Kur'ân'ı da hak ile indirdik ve hak ile indi o."

Kur'ân'ın hak ile indirilmesini kısa sözlerle şöyle tarif edebiliriz:

- Kur'ân-ı Kerim kâinat düzeninin plânıdır.

- Câri olan Sünnetullah'ın formülüdür.

- Göklerin ve yerin -içlerinde taşıdıklarıyla birlikte- insan için, insanın da Allah için yaratıldığının habercisidir.

- İnsan ruhunu en kâmil anlamda doyurup tatmin eden ilâhi gıdadır.

- İnsan hayatını her yönüyle ve safhasıyla düzenleyen benzersiz hayat düsturudur.

- İnsan haklarını en âdil ölçüde koruyup uygulama alanında feyizli sonuçlarını meydana getiren ilâhi beyândır.

- İnsan ahlâkını en güzel şekilde ayakta tutan ve bunun için maddi ve manevi müeyyideleri beraberinde taşıyan son kitaptır.

- Fizik âlemine dikkatleri çeken, ilim adamlarına hareket noktasını bildirerek temel bilgi veren ve araştırma imkânları doğuran kusursuz ve hatasız bir rehberdir.

- İnsan elinin dokunmasıyla aslından uzaklaştırılan ve birçok hükümlerine insan sözü karışan Tevrat ve İncili tashih eden en açık ve en kesin sonuçlu furkandır.

- Fizikötesinden kalbi aydınlatacak, manevi boşluğu en iyi şekilde dolduracak, nefsin aşırılıklarını frenleyecek; tek kelimeyle olgunlaştıracak büyük bir bilgi haznesidir.

- Dünya'ya getirilişimizin, ölümün, kabir âleminin ve ondan sonraki hayatın asıl amaç ve hikmetini açıklayan ilâhi bilgiler mecmuasıdır.

1 Tirmizi, Abdullah b. Ömer (radıyallahu anh)'dan

- Allah (celle celaluhu) ile kulları arasındaki yolu açıp işlek duruma getiren geniş bir rahmettir.

- Helâl ve haramı, insan ruhunun afiyetini ve safiyetini koruyacak, bedenine şifa verecek şekilde belirleyip anlatan ilâhi reçetedir.

İşte bunlardan dolayı Kur'ân'ın hak ile indirildiği ve hak ile indiği açıklanmaktadır. Çünkü Kur'ân bütünüyle ilâhidir, yani âlemlerin Rabbinin eseridir. Onun için mükemmeldir, kusursuzdur, benzersizdir. Okundukça eskimez, ama hep cilalanır. Üzerinde çalışıldıkça, yeni yeni bilgiler verir. Her çağa, her millete seslenme ve yol gösterme gücünü ve kudretini kendinde taşır.

Peygamber, Rahmet Müjdecisidir

وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا

"Seni de ancak (rahmetimizin) müjdecisi, (azabımıza karşı) uyarıcı olarak gönderdik."

Kur'ân'ın hak ile indirildiği belirtildikten sonra onun ilk muallimi ve tebliğcisi Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in niçin gönderildiği iki ana tema ile özetleniyor: Müjdeci ve uyarıcı.

Allah'ın varlığını, birliğini, kâinatın bütünüyle O'na ait olduğunu, nimetin O'ndan kaynaklanıp hazırlandığını en iyi şekilde açıklayıp öğreten Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) olmuştur. O bakımdan yüce yaratanla kulları arasındaki yolu açan, engelleri kaldırma yöntemini gösteren ve kendini bilip tanıyan kimsenin Rabbini de bilip tanıyacağını akla, düşünce ve duyguya seslenerek açıklayan son peygamber, Kur'ân'ın ışığında ve onun ferahlatıcı gölgesinde hayatını düzene sokanları ebedi saadetle müjdeler. İlâhi rahmetin onlardan yana hep tecelli edeceğini haber vererek beşer ruhuna en doyurucu gıdayı verir.

Hakk'ı tanımayıp doğru yoldan sapanları, insan hak ve hürriyetlerini çiğneyenleri, din ve vicdanlar üzerinde baskı unsuru olanları, inkâr ve azgınlıkta sınırı aşanları, Allah'ı bırakıp başka şeylere tapanları, hayvani duygularını geliştirip ruhunu, kalbini ve vicdanını köreltenleri, ölümden sonraki hayatı, hesap ve cezayı reddedenleri. Cehennem azabına karşı uyarır.

Görüldüğü gibi, Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in risalet

görevinin iki ana temada özetlenmesi, Kur'ân'ın bütün emirlerini, nehiylerini, tavsiye ve telkinlerini kapsamakta ve hepsini İslâm'ın bütünlüğü içine almaktadır. Çünkü ilâhi beyânların hepsi müjde ve uyarı çerçevesinde tezahür eder. Müjdeden kopuk bir emir, uyandan kopuk bir yasak düşünülemez. O bakımdan İslâm hukuku her yönüyle bu iki tema doğrultusunda düzenlenmiş; güzel ahlâk ve sosyal adaletle birleşip bütünleşmiştir.

Kur'ân'ın Parça Parça İndirilmesi

وَقُرْاٰنًا فَرَقْنٰهُ لِتَقْرَاَهٗ عَلَى النَّاسِ عَلٰى مُكْثٍ وَنَزَّلْنٰهُ تَنْزِيلًا

"İnsanlara ağır ağır, aralıklı, nefes ala ala okuyasın diye Kur'ân'ı parça parça sunduk. Gerektikçe (ihtiyaca göre) indirdik."

Yapılan ciddi araştırma ve tesbitlere göre: Kur'ân, yirmi iki yıl, iki ay, yirmi iki günlük bir süre içinde olayları hedef seçerek parça parça inmiştir. Bunun sebep ve hikmetlerinden bir kısmı, konumuzu oluşturan âyette açıklanmaktadır. Şöyle ki: Ağır ağır; tane tane; nefes ala ala, kelimelerin üstüne basa basa okunup ezberlenmesi söz konusudur. Çünkü Kur'ân bütünüyle Allah sözüdür. O bakımdan her kelime, her cümle ve her âyeti üzerinde dikkatle durmak, söz dizisindeki ilâhi sanatı anlamak, kelime konumundaki ilâhi muradı bulup çıkarmak, her cümle ve âyetin delâlet ettiği mana ve hükümleri bilip tesbit etmek gerekir. Acele okunduğu takdirde bütün bunlar belirsiz hale gelir ve Kur'ân'ın taşıdığı lâhuti özellik zedelenir. O bakımdan Kıyamet suresinde Cenâb-ı-Hak, indirilen âyetleri kalbine nakşeden Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e şöyle buyurmuştur:

"İnen vahyi acele (belleyip ezber) etmek için dilini kıpırdatma. Şüphesiz ki onu toplayıp okutmak bize aittir."[1]

Furkan suresinde Kur'ân'ın kalplerde yer etmesi şöyle belirtilmektedir:

"Biz onunla senin kalbini iyice yatıştırıp pekiştirmek ve tane tane okuman için böylece (parça parça ve uzun sürede) indirdik."[2]

Kur'ân'ı Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in tane tane okuması nasıl tavsiye edilmişse, ümmetine de aynı şey tavsiye edilmiş ve bu hususta Müzzemmil suresinde, özel hitapla umuma emir ve tavsiye ölçü-

1 Kıyamet suresi: 16, 17

2 Furkan suresi: 32

sünde şu âyet yer almıştır:

"Kur'ân'ı güzel, ahenkli tane tane oku."[1]

Kur'ân'ın parça parça uzun bir süre içinde indirilmesinin diğer sebep ve hikmetlerini ise, şöyle özetleyip sıralayabiliriz:

a) Olayları hedef seçip inmesi, âyetlerin nasıl hüküm ve anlam taşıdığının anlaşılmasını kolaylaştırır.

b) Aralıklı olarak parça parça inmesi; daha kolay ezberlenmesini, daha iyi korunmasını ve her parça ile özel şekilde ilgilenme imkânını sağlar.

c) İhtiyaca göre inmesi, ilâhi muradı, hükmün amacını, taşıdığı mana ve hikmeti daha güzel yansıtma imkânını doğurur.

d) Sebeplere göre inmesi, mü'minlerin zevk ve heyecanla bugün ya da yarın neler inecek diye merakla, özenle beklemelerini hazırlar. Herkese, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e karşı kusur işlememesi hususunda daha dikkatli olmayı telkin eder.

e) Nefes nefes, yani cümle sonunda durmak, nefes alınacak yerde nefes almak, kelimeleri üst üste bindirmemek suretiyle okunması, onu diğer kitaplardan ayırır ve özel surette okuma tekniğini hatırlatır. Ruhları cilalayacak, gönülleri dolduracak, vicdanları serinletecek, kalpleri yatıştıracak bir ahenk ile tilâvetini ilham eder.

Tevrat ve İncil'i Bilen İlim Adamları

قُلْ اٰمِنُوا بِهٖٓ اَوْ لَا تُؤْمِنُوا ۭ اِنَّ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهٖٓ اِذَا يُتْلٰى عَلَيْهِمْ يَخِرُّوْنَ لِلْاَذْقَانِ سُجَّدًا ۙ

"De ki: Ona ister inanın, ister inanmayın. Ondan önce kendilerine ilim verilenlere karşı Kur'ân okununca çeneleri üzerine secdeye kapanırlar."

Kur'ân inmeden önce kutsal kitapları okuyup semavi dinler ve kitaplar hakkında bilgi sahibi olan Zeyd b. Amr, Selman el-Fârisi, Ebu Zer el-Gıffari ve Abdullah b. Selâm gibi zatlar, Kur'ân âyetleri inince onun ilâhi olduğunu anlamakta gecikmediler. İlim adamları olarak her türlü taassuptan, kavmiyetçilikten sıyrılıp yüzleri üzerine secdeye kapandılar. Son pey-

1 Müzzemmil suresi: 4

gambere ve son kitaba kavuştukları ve böyle bir saadete lâyık görüldükleri için de gözyaşları akıtarak Allah'a hamd-u senada bulundular.

Zira gerek Tevrat'ta, gerekse İncil'de son peygamber Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) ile ilgili birtakım belgeler bulunduğu kesindir. Sözünü ettiğimiz ilim adamları o belgeleri çok iyi biliyorlardı. O bakımdan Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) risâlet göreviyle sahneye çıkınca, O'nun yüksek şahsiyetini ve müstesna vasıflarını, kutsal kitaplarda verilen bilgilerle karşılaştırıp gerçeği hemen anladılar.

Allah (celle celaluhu) bu bölümde İslâm'ı ve onun kutsal kitabı Kur'ân'ı anlayabilmenin yolunu gösterirken ilmi esas kabul ediyor ve sonra da konunun bu açıdan ele alınmasını, Tevrat, İncil ve Kur'ân arasında ciddi bir araştırma ve mukayese yapılmasını öneriyor.

Kutsal kitapları okuyup anlayan ilim adamlarının gerçekleri görüp anlayınca şu teslimiyetleri ve mahviyetkâr tutumları çok duygulandırıcı ve düşündürücüdür: "Rabbimizi tenzih ederiz. Rabbimizin vaadi mutlaka yerine gelmiş bulunuyor! derler."

Ne yazık ki, asırlardır kutsal kitapları okuyup amel eden Yahudi ve Hristiyan din âlimleri, yukarıda isimlerini andığımız o ilk din âlimlerinin gösterdikleri basiret ve duyarlığı, hakka teslimiyet ve gerçeğe gönül vermeyi ortaya koyamamışlar, bunun aksine İslâm ve Kur'ân aleyhine olmadık yalan ve iftiralarda bulunacak kadar küçülmüşlerdir.

İnsan elinin maksatlı veya bilgisizce dokunmasıyla birçok hükümleri ve bölümleri değişen Tevrat ve İncil nüshalarında yine de son peygamber Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) ile ilgili birkaç belge ve kayıt mevcuttur. Özellikle Barnaba İncili'nde yirmiye yakın net bilgi verildiğini görüyoruz. Nitekim A'raf suresi 114, 115. âyetlerin tefsirinde o bilgilerden önemli bir kısmını nakletmiş bulunuyoruz.

Allah'ın İsimleri

قُلِ ادْعُوا اللّٰهَ اَوِ ادْعُوا الرَّحْمٰنَ ؕ اَيًّا مَّا تَدْعُوْا فَلَهُ الْاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى ۚ

"De ki: İster Allah deyin, ister "Rahman" deyin. Hangisini derseniz deyin, en güzel isimler O'nundur."

Allah'ın güzel isimlerine "Esmâ-i Hüsnâ" denir. Her isim O'nun ayrı

bir sıfatının sır ve hikmetini sembolize eder; kudretinin sınırsızlığını ve tecellilerini yansıtır. Dua ve niyaz ederken, ister "Ya Allah!" deyin, ister "Ya Rahman!" deyin, en güzel isimler O'nundur. Ancak her kişi kendi arzu ve ihtiyacını arz ederken ona uygun 99 isimden seçip almasında ayrı bir feyiz ve rahmet vardır. Bununla beraber Allah'ın herhangi bir ismiyle duâ ve niyazda bulunmamızda hiçbir sakınca yoktur.

Namazda Kıraat

وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيلًا

"Namazında sesini pek yükseltme, onu pek kısma, bu ikisi arasında bir yol (bir ses tonu) tut."

Bilindiği gibi, aşikâr okunan namazlarda, ister yalnız başına, ister cemaat halinde kılınsın, kıraatte sesi lüzumundan fazla yükseltmemek namazın adap ve sünnetine daha uygun düşer. Çünkü namaz bütünüyle edep ve saygı makamıdır. İlgili hadis bölümünde Ebu Bekir Sıddik (radıyallahu anh) ile Ömer (radıyallahu anh)'ın kıraatteki farklı şekilde seslerini alçak veya yüksek tutmaları ve Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'in, Ebu Bekir (radıyallahu anh)'a **"Sesini biraz yükselt!"**, Ömer (radıyallahu anh)'a da: **"Sesini biraz alçalt!"** buyurması, bu konuyu ve ilgili âyeti yeterince açıklamaktadır.

Allah, Kendini Üç Sıfatla Anmaktadır:

1- Allah çocuk edinmemiştir. Çünkü çocuğu olanın baba olması gerekir. Baba olanın bir başkasının oğlu olması ya da Âdem gibi çamurdan yaratılması veya İsa gibi babasız doğması lüzumu ortaya çıkar. Aynı zamanda onun ölümlü olması, oğlunun da ona vâris bulunması zarureti doğar.

Bunların hepsi de, öncesi ve sonrası olmayan Allah hakkında caiz değildir. O, bu gibi beşeri sıfatlardan münezzeh ve yücedir.

2- Mülkünde hiçbir ortağı yoktur. Böyle bir durum olsaydı, vahdaniyet ve vahdaniyetin gerektirdiği düzen ve denge olmazdı.

3- Aşağılanmaz ve horlanmaz ki dost ve yardımcıya ihtiyacı olsun. Bu, sonradan yaratılan ve vücudu mümkün olanlara arız olan sıfattır. Allah (celle celaluhu)'nun ise, vücudu vaciptir, bir illete muhtaç değildir. O bizatihi ilk illettir.

Zira vücudu vacib olanın varlığı kendisindendir. Vücudu mümkün

olanın ise, varlığı başkasıyla, yani illet ve malul çerçevesinde gerçekleşir.

Allah'ı Tenzih ve Tekbir Beş Kademede Gerçekleşir:

1- O'nun zatı her türlü noksanlıktan münezzehtir ve büyüklük; kıyas ve nisbetsiz ancak O'na mahsustur.

2- Sıfatlarıyla pak ve münezzehtir ve bütün kemal sıfatları O'na mahsustur. Noksan sıfatlardan beridir ve çok yücedir.

3- Fiillerinde münezzehtir ve çok büyüktür. Mülkünde icra ettiği her şey, hikmetine ve azametine uygun anlamdadır.

4- Hükümlerinde münezzeh ve büyüktür. Her hükmü mutlak hikmete dayalıdır. Yaptığından ve indirdiği hükmünden, kâinattaki tasarrufundan sorulmaz.

5- İsimlerinde münezzeh ve büyüktür. O ancak isimleriyle anılır, isim ve sıfatları anılarak duâ edilir. O'nun her ismi, O'nun büyüklüğünü yansıtır.

Böylece tenzih ve tesbih makamından hamd makamına; hamd makamından tekbir makamına geçiş sağlanmış ve surenin bütün sır ve hikmeti bu üç makamda özetlenmiş ve gizlenmiştir.

O bakımdan Sevgili Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), Abdülmuttalib ailesinden olan gençlere ve çocuklara bu surenin son âyetini öğretip ezberletirdi.

İsrâ suresine, Allah (celle celaluhu)'yu her türlü noksanlıktan, beşeri sıfatlardan tenzih ile başlanır; O'na hamd etmek ve büyüklüğünü anmak sözleriyle bitirilir. Çünkü Allah'ın yüceliğini, kudretinin sınırsızlığını, ilminin de her şeyi kapsayıp kuşattığını bilmeyenler, O'nu tenzih ve tesbih etmeyi düşünmezler. İmânın tadını ve zevkini kalbinin derinliğine indirip gönlünü Allah sevgisi ve saygısıyla dolduran takva sahipleri ise, eriştikleri derece gereği, Allah'ın mülkünde ortağı ve yardımcısı olmadığını idrâk ederler ve bu hava içinde sık sık O'na hamd ederler. Büyüklüğünün kıyas ve nispete girmediğini anlayarak "Allahu Ekber" diyerek teslimiyet gösterirler.

İsrâ suresini de Allah'ın tevfik ve inayetiyle bitirmiş bulunuyoruz. Bizi bu mübarek surenin tefsirinde başarılı kılan Allah'a hamd; Mi'racıyla bize beş vakit namazı ilâhi hediye olarak getiren Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'e Salat-ü selâmlar olsun. Âmin.

18. SURE

KEHF SURESİ

Ayet Sayısı	Kelime Sayısı	Harf Sayısı
110	1577	6360

KEHF SURESİ

Kehf Suresi, ismini dokuzuncu âyette konu edilen ve mağara anlamına gelen "kehf""ten alır.

Tamamı Mekke'de inmiştir.

İKİ SURE ARASINDAKİ BAĞLANTI

İsrâ suresine, Cenab-ı Hakk'a tesbih ve tahmid ile başlanmış ve Allah'ın büyüklüğünü, ululuğunu anmamız emredilerek noktalanmıştır.

Kehf suresinde, kulu Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e kitap indirdiği belirtilerek Allah'a hamd ile başlanmış ve Allah'a ibâdet ve amellerimizde hiçbir şeyi ortak koşmamamız emredilerek bitirilmiştir

SURENİN KAPSADIĞI BAŞLICA KONULAR

a) İsrâ suresinde Musa Peygamber'e geniş yer verilip İsrailoğulları'nın yükseliş ve alçalış dönemleri konu edinilip birtakım misaller ve önemli safhalar anlatılır. Bu surede ise, daha çok Hristiyanlar konu edinilmektedir.

b) Dinleri ve imânları uğruna zâlim bir idareden kaçıp mağaraya sığınan bir grup dindar Hristiyandan söz edilir. Böylece hem Allah'ın üstün kudreti dile getirilir, hem de o bir grup insanın dinlerini, inançlarını dünyalarına tercih etmeleri, tarihi bir misal olarak anlatılır.

c) Arkasından Musa Peygamber ile sâlih bir kulun deniz kenarında buluşmalarına yer verilir ve ledünni ilme sahip olan o kulun gösterdiği olağanüstü üç olaya yer verilir.

d) Zülkarneyn'den, Ye'cuc-Me'cuc'dan ve yapılan şedden bazı önemli safhalar nakledilir.

e) Son olarak dinlerin İslâmiyet'le son noktasına ulaştığına işaret edilir ve bu konuda özellikle Kitap Ehli uyarılır.

١٨ سُورَةُ الْكَهْفِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِىٓ اَنْزَلَ عَلٰى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجَاۜ ﴿١﴾ قَيِّمًا
لِيُنْذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا مِنْ لَدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ
اَنَّ لَهُمْ اَجْرًا حَسَنًاۙ ﴿٢﴾ مَاكِثِينَ فِيهِ اَبَدًاۙ ﴿٣﴾ وَيُنْذِرَ الَّذِينَ قَالُوا اتَّخَذَ
اللّٰهُ وَلَدًا ﴿٤﴾ مَا لَهُمْ بِهٖ مِنْ عِلْمٍ وَلَا لِاٰبَآئِهِمْۜ كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ
اَفْوَاهِهِمْۜ اِنْ يَقُولُونَ اِلَّا كَذِبًا ﴿٥﴾ فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ اِنْ لَمْ
يُؤْمِنُوا بِهٰذَا الْحَدِيثِ اَسَفًا ﴿٦﴾ اِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْاَرْضِ زِينَةً لَهَا لِنَبْلُوَهُمْ
اَيُّهُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا ﴿٧﴾ وَاِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا جُرُزًاۜ ﴿٨﴾

1-4- Hamd O Allah'a ki, (inkarcı sapıkları) kendi katından şiddetli bir azap ile korkutmak; iyi-yararlı amellerde bulunan mü'minleri, içinde devamlı kalacakları güzel bir mükâfatla müjdelemek ve "Allah çocuk edindi" diyenleri uyarmak için kulu (Muhammed'e) kitabı indirdi ve onda hiçbir eğrilik meydana getirmedi; onu dosdoğru sapasağlam tuttu.

5- (Allah çocuk edindi) iddiasıyla ilgili ne kendilerinin, ne de babalarının bir bilgisi var. Ağızlarından çıkan söz ne büyük! Onlar yalandan başka bir şey söylemezler.

6- Bu söze (Kur'ân'a) inanmayacak olurlarsa, arkalarından üzüntü duyup hayıflanarak kendini yoksa tüketecek misin?

7- Şüphesiz ki biz yeryüzünde bulunan şeyleri ona bir süs yaptık, tâ ki onlardan (insanlardan) hangisinin daha güzel - iyi amel ettiğini deneyelim.

8- Ve şüphesiz biz yeryüzünün üstündeki şeyleri kuru bir toprak haline getiricileriz.

İNİŞ SEBEBİ

Surenin iniş sebebi olarak İbn İshak, Yahudilerin Mekke putperestlerine öğrettikleri şu üç şeyin Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'den sorulmasını gösterir:

1- Zalim bir hükümdardan, dinleri ve inançları uğruna kaçan bir grup gencin başından geçen olaydan haber verilmesi,

2- Doğu ile batı arasında hüküm sürüp birçok ülkeleri fetheden büyük bir hükümdarın kim olduğu,

3- Ruhun ne olduğunun açıklanması.

İLGİLİ HADİSLER

"Şüphesiz ki dünya tatlı ve yeşilliktir ve Allah sizi orada halife olarak yerleştirdi de neler yapacağınıza bakmaktadır. O halde dünyadan da, kadından da sakının. Çünkü İsrailoğulları'nda ilk meydana gelen fitne kadınlar sebebiyle olmuştur."[1]

"Kim Deccal'e erişirse, ona karşı Kehf suresinin baş kısmındaki ilk âyetleri okusun."[2]

"Kim cuma gecesi (perşembeyi cumaya bağlayan gece) Kehf suresini okursa, kendisiyle Beytü'l-Atik (Kabe veya Mescid-i Aksa) arasını aydınlatacak kadar ona nur verilir."[3]

Kur'ân'ın İndirilmesinin Bazı Sebepleri

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِیْ اَنْزَلَ عَلٰی عَبْدِهِ الْكِتَابَ

"Hamd O Allah'a ki kulu (Muhammed'e) kitabı indirdi."

İlgili 1-4. âyetlerle, Kur'ân'ın Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'e indirilmesinin bir kısım sebepleri yansıtılarak üç madde halinde açıklanıyor:

1- İnkarcı sapıkları Allah katından inecek bir azapla korkutup uyarmak,

---

1 Tirmizi/Fiten: 26, Zühd: 41 - İbn Mâce/Fiten: 19 - Darimi/Rikak: 37 - Ahmed: 3/7, 19, 22, 46, 61, 74- 6/68

2 Ebu Dâvud/Melahim: 14

3 Sünen-i Darimi/Fezâil-i Kur'ân: 2/326-3409 nolu hadis

2- İyi, yararlı amellerde bulunan mü'minleri, içinde temelli kalacakları güzel bir mükâfatla müjdelemek,

3- "Allah çocuk edindi" diyen (Hristiyan ve diğer şaşkın)ları uyarmak.

Cenâb-ı Hakk'ın câri sünnetlerinden biri de şudur: Bir kavim veya ülkeye peygamber göndermedikçe onlara azap etmez. Bundan anlıyoruz ki Allah (celle celaluhu), tarih boyunca her kavim ve millete yine kendilerinden seçip peygamberler göndermiştir. Her kavim ve milletin peygamber irşadına mutlaka ihtiyaçları vardır. Nitekim ilgili âyetlerle belirtilen üç husus bu ihtiyacın belirlenmiş birer özeti anlamındadır. Çünkü öldükten sonra dirilmeyi, hesap vermeyi, azap ve mükâfatı akıl yoluyla idrâk çok zor ve hattâ birçok kimseler hakkında imkânsızdır. O bakımdan Kur'ân'da önce bu hususlara nazarlarımızı çevirmemiz plânlanıyor, sonra da gereken uyarıda bulunuluyor.

Hristiyanların çoğunun "Baba, Oğul, Ruhu'l-kuds" diye üçlü bir tanrı inancı ortaya atıp İsa Peygamber'in hâşâ Allah'ın biricik oğlu olduğunu iddia etmeleri, çok düşündürücü, aynı zamanda üzücü bir olay olarak vasıflandırılıyor. Allah hakkında çok iyi düşünüp araştırmalarının, gerçeği tesbit ettikten sonra konuşmalarının lüzumu üzerinde duruluyor ve Hristiyan din adamları uyarılıyor. Zira böylesine çarpık bir inanç, uluhiyet kavramını kökünden sarsmakta ve temelinden yıkmaktadır.

Şöyfe ki; Allah -hâşâ- İsa (aleyhisselam)'ın babası ise, kendisinin de bir başkasının oğlu olması ve bu illet -malul zincirinin sürüp gitmesi gibi ilmi izahı yapılamayan bir yanlış sonuç doğurması gerekir.

Böylece surenin başında geçen dört âyet, bir bakıma Kur'ân'ın özeti mahiyetindedir. Tevhid inancını ayakta tutmak, ilâhi yasak sınırlarını aşıp yaratılışlarının amacından sapanları uyarmak ve nihayet ilâhi emirlere uyup sünnetullah doğrultusunda hayatını düzene koyanları ebedi mutlulukla müjdelemek, Kur'ân'ı bütün yönleriyle kendinde toplayıp özetleyen temel esaslardır.

Kur'ân'da Hiçbir Eğrilik Yoktur

İnsan kafasının ürünü olup, onun elinden çıkan her kitap, insan kadar kusurlu, onun yanlış bilgileriyle orantılı, onun sınırlı fikir ve görüşleriyle sınırlıdır. Diğer bir deyimle, onun bilgi seviyesiyle eş değerdedir. O

bakımdan insan eseri olan her şey, zaman aşımıyla aşınır, tabii olayların birbirini izlemesiyle eskir ve bir süre sonra tazeliğini yitirir.

Allah'ın kudret kalemiyle Levh-i Mahfuz'a yazılan ve sonra Dünya Semasına yani Beytü'l-İzzet'e, oradan da parça parça Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in kalbine indirilen Kur'ân, Allah'ın kelâm sıfatı gibi sürekli ve mükemmeldir, Zaman aşımıyla aşınmaz, okundukça tazeliğini kaybetmez; aksine tazeliği ve cilâsı artar.

İşte bu hikmete dayalı olarak Cenâb-ı Hak

"Onda hiçbir eğrilik meydana getirmedi; onu dosdoğru, sapasağlam tuttu." buyurarak kendi kitabının iki ana vasfını açıklıyor.

O bakımdan Kur'ân, hükümleri eskimiyen, değer ölçüsünü her çağda koruyan tek kitaptır. Yeter ki, ilim adamları ondaki hakikatleri, lahuti özellikleri ve ilâhi kudretin tecellilerini araştırıp anlamaya çalışsınlar.

Kur'ân her bakımdan dosdoğru ve sapasağlamdır. Çünkü insan sözü ona karıştırılamamış, beşer eli onu tahrif edememiştir. İndiği gibi terütaze durmakta, yazıldığı gibi okunup ezberlenmektedir.

İnkarcı Sapıklardan Yana Üzülmemek

فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ عَلَىٰ آثَارِهِمْ إِن لَّمْ يُؤْمِنُوا بِهَٰذَا الْحَدِيثِ أَسَفًا

"Bu söze (Kur'an'a) inanmayacak olurlarsa, arkalarından üzüntü duyup hayıflanarak kendini yoksa tüketecek misin?"

Hiç kimse ne Allah (celle celaluhu) kadar merhametlidir, ne de O'nun kadar âdildir. Kaldı ki insanları yaratan, öldüren ve tekrar diriltecek olan biz değilizdir, O halde mürşitlerin, hakkı tebliğ edenlerin görevi, aşırı derecede acımak, üzülmek, hayıflanmak değil, doğru yolu gösterip uyarıda bulunmak; ilâhi rahmeti bütün genişliğiyle, ruhları ferahlatıcı yanlarıyla kalplere işleyip, O'nun adaleti gereği azabının şiddetini günün şartlarını da dikkate almak suretiyle zaman zaman münasebet düştükçe hatırlatmaktır.

Rahmet Peygamberi Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in, mümeyyiz vasıflarından ikisine dikkatlerimiz çekiliyor: Rauf ve Rahim. Bu sıfatlar Hz. Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in insanlıktan yana sevgi ve merhametle dolu bulunduğunu göstermektedir. Her ne kadar Cenâb-ı Hak O'na:

"Üzüntü duyup hayıflanarak kendini yoksa tüketecek misin?" diye tesellide bulunuyorsa da, O'nun Rauf ve Rahim sıfatları zaman zaman içini burkmakta ve merhamet duygusunu harekete geçirmekteydi. O halde, bu hususta ilâhi teselli ve tavsiye, Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in fazla üzülmesini, kendini tüketircesine hayıflanmasını önlemeye yönelik bir anlam taşımaktadır.

Sonra da Cenâb-ı Hak, insanları dünya denilen aşağı âleme getirmesinin hikmet ve gayesini bir cümlede özetleyerek, asıl üzerinde durulması gereken noktayı belirliyor:

"Şüphesiz ki biz yeryüzünde bulunan şeyleri ona bir süs yaptık, tâ ki onlardan (insanlardan) hangisinin daha güzel, iyi amel ettiğini deneyelim."

Böyle bir ortamda, insanın aralıksız süren ihtiyaçları, dünya nimetlerinin bol çeşitleri, çekicilikleri ve ölümden korkup birtakım çarelerin araştırılması, insanı çetin bir mücadelenin içine atmakta ve ciddi bir sınavdan geçirmektedir. Bu mücadele ve sınavın hikmetini anlayıp kendini ona göre düzene sokanlar ilâhi iltifata mazhar kılınmakta; idrâk etmeyip hayat dizginini nefis ve İblis'in eline teslim edenler ise, o iltirattan kendilerini mahrum etmektedirler.

Daha Güzel, Daha İyi Amel

إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَّهَا لِنَبْلُوَهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا

"Şüphesiz ki biz yeryüzünde bulunan şeyleri ona bir süs yaptık, tâ ki onlardan (insanlardan) hangisinin daha güzel, iyi amel ettiğini deneyelim."

Allah insanı ayrı bir canlı olarak dünya alanına getirince, onu yeme, içme, evlenme, mal ve makam sahibi olma gibi ihtiyaçlarla karşı karşıya bıraktı. Akıl, zekâ, idrâk, düşünce ve hafıza gibi yeteneklerle de donatarak ona yardımcı araçlar verdi. İçinde nefis kuvvetini, dışında İblis'in vesvesesini meydana getirerek onu hayat mücadelesinin bitmez, tükenmez sahnesinde cüz'i iradesiyle başbaşa bıraktı. Ancak yardımcı olarak da peygamber ve kitap gönderdi, Şöyle ki: Cenâb-ı Hak, tabir câizse, un, şeker ve yağ verdi, ama bunları bir araya getirip helva yapmayı ona bıraktı. Sonra da amaç ve hikmeti açıkladı: Dünya âhiretten yana güzel amellerin yetiştirileceği yerdir. Ahiret bu amellerin devşirilip harman edileceği alandır. O bakımdan âhiret ya bütünüyle saadet ya da azap olabilir. Öyle ki, her

kişi saadet ve azabı dünyada yetiştirip yüklenir ve ölünce de beraberinde âhirete taşıyıp götürür. O halde en önemli mesele: Kimin daha güzel ve yararlı amelde bulunmasıdır.[1]

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Kur'ân'ı rahmetinin eseri olarak indiren Allah'ın her zaman hamde lâyık olduğu belirtildi. Kur'ân'ın indirilmesinin üç ana sebebi üzerinde durularak tebliğ ve irşad görevini sürdürenlerin, inkarcı sapıkların küfürde ısrar etmelerine fazla üzülmelerine gerek olmadığı teselli mahiyetinde anlatıldı. Dünyada asıl yapılması lüzumlu olan "en güzel amel" konu edilerek herkesin kendi mesleğini en güzel, en başarılı noktaya getirmesine işarette bulunuldu.

Aşağıdaki âyetlerle, hak ile bâtıl mücadelesinin her devirde mevcut olduğu ve bundan sonra da olacağı hatırlatılıyor. Gerektiğinde din ve vicdan hürriyetine baskı yapılan ülkeden, bunlara saygı gösterilen ve fırsat tanınan başka bir ülkeye hicret etmekte bir sakınca olmadığı kapalı bir anlatımla işleniyor ve arkasından bu uğurda ülkelerini terkedip dinleri ve inançları uğruna mağaraya sığınan bir grup gencin asil davranışı misal veriliyor.

أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا مِنْ آيَاتِنَا عَجَبًا ﴿٩﴾ إِذْ
أَوَى الْفِتْيَةُ إِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوا رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ
أَمْرِنَا رَشَدًا ﴿١٠﴾ فَضَرَبْنَا عَلَى آذَانِهِمْ فِي الْكَهْفِ سِنِينَ عَدَدًا ﴿١١﴾ ثُمَّ
بَعَثْنَاهُمْ لِنَعْلَمَ أَيُّ الْحِزْبَيْنِ أَحْصَى لِمَا لَبِثُوا أَمَدًا ﴿١٢﴾ نَحْنُ نَقُصُّ
عَلَيْكَ نَبَأَهُمْ بِالْحَقِّ إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى ﴿١٣﴾ وَرَبَطْنَا
عَلَى قُلُوبِهِمْ إِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَنْ نَدْعُوَ مِنْ
دُونِهِ إِلَهًا لَقَدْ قُلْنَا إِذًا شَطَطًا ﴿١٤﴾ هَؤُلَاءِ قَوْمُنَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً لَوْلَا
يَأْتُونَ عَلَيْهِمْ بِسُلْطَانٍ بَيِّنٍ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ﴿١٥﴾ وَإِذِ

1 Mülk suresi 2. âyetin tefsiri

اعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ اِلَّا اللّٰهَ فَاْوٗٓا اِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ
رَحْمَتِهٖ وَيُهَيِّئْ لَكُمْ مِنْ اَمْرِكُمْ مِرْفَقًا ﴿١٦﴾ وَتَرَى الشَّمْسَ اِذَا طَلَعَتْ تَزٰوَرُ
عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِيْنِ وَاِذَا غَرَبَتْ تَقْرِضُهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ وَهُمْ فِىْ فَجْوَةٍ
مِنْهُ ؕ ذٰلِكَ مِنْ اٰيٰتِ اللّٰهِ ؕ مَنْ يَّهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ ۚ وَمَنْ يُّضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهٗ
وَلِيًّا مُّرْشِدًا ﴿١٧﴾ وَتَحْسَبُهُمْ اَيْقَاظًا وَّهُمْ رُقُوْدٌ ۚ وَّنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِيْنِ وَذَاتَ
الشِّمَالِ ۗ وَكَلْبُهُمْ بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيْدِ ؕ لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ
فِرَارًا وَّلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا ﴿١٨﴾ وَكَذٰلِكَ بَعَثْنٰهُمْ لِيَتَسَآءَلُوْا بَيْنَهُمْ ؕ قَالَ
قَآئِلٌ مِّنْهُمْ كَمْ لَبِثْتُمْ ؕ قَالُوْا لَبِثْنَا يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ ؕ قَالُوْا رَبُّكُمْ اَعْلَمُ
بِمَا لَبِثْتُمْ فَابْعَثُوْٓا اَحَدَكُمْ بِوَرِقِكُمْ هٰذِهٖٓ اِلَى الْمَدِيْنَةِ فَلْيَنْظُرْ اَيُّهَآ اَزْكٰى
طَعَامًا فَلْيَاْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِّنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ اَحَدًا ﴿١٩﴾ اِنَّهُمْ اِنْ
يَّظْهَرُوْا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوْكُمْ اَوْ يُعِيْدُوْكُمْ فِىْ مِلَّتِهِمْ وَلَنْ تُفْلِحُوْٓا اِذًا اَبَدًا
﴿٢٠﴾ وَكَذٰلِكَ اَعْثَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوْٓا اَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَّاَنَّ السَّاعَةَ لَا رَيْبَ
فِيْهَا ۚ اِذْ يَتَنَازَعُوْنَ بَيْنَهُمْ اَمْرَهُمْ فَقَالُوا ابْنُوْا عَلَيْهِمْ بُنْيَانًا ؕ رَبُّهُمْ اَعْلَمُ بِهِمْ ؕ
قَالَ الَّذِيْنَ غَلَبُوْا عَلٰٓى اَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِمْ مَّسْجِدًا ﴿٢١﴾ سَيَقُوْلُوْنَ
ثَلٰثَةٌ رَّابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ ۚ وَيَقُوْلُوْنَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْمًا بِالْغَيْبِ ۚ
وَيَقُوْلُوْنَ سَبْعَةٌ وَّثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ ؕ قُلْ رَّبِّىْٓ اَعْلَمُ بِعِدَّتِهِمْ مَا يَعْلَمُهُمْ اِلَّا
قَلِيْلٌ ۬ فَلَا تُمَارِ فِيْهِمْ اِلَّا مِرَآءً ظَاهِرًا ۪ وَّلَا تَسْتَفْتِ فِيْهِمْ مِّنْهُمْ اَحَدًا ﴿٢٢﴾

9- Yoksa sen mağara ve yazılı levha sahiplerini bizim şaşılacak âyetlerimizden mi sandın?

10- Hani bir grup genç, mağaraya çekilmişler ve "Ey Rabbimiz! Bize kendi katından bir rahmet ver; işimizde doğruyu göster de bizi başarılı kıl" demişlerdi.

11- Bu sebeple mağarada nice yıllar onların kulakları üzerine (duymamaları için engel) koyduk.

12- Sonra da iki gruptan hangisinin mağarada ne kadar kaldıklarını daha iyi hesaplamasını belirlemek için onları uyandırıp kaldırdık.

13- Biz sana onların başından geçen olayı gerçek yönüyle anlatıyoruz; onlar Rablerine imân eden bir grup genç idi; biz de onların doğru yolu bulup (Rablerine daha çok) bağlanmalarını artırdık.

14- Ve (hükümdarın karşısında) ayakta durup, "Bizim Rabbimiz göklerin ve yerin Rabbidir, ondan başka hiçbir tanrıya mümkün değil tapmayız; bunun aksini söylersek ancak yalan söylemiş oluruz," dedikleri zaman kalplerini (dayanma ve sebat gösterme duygusuyla) pekiştirdik.

15- İşte şu bizim milletimiz, Allah'tan başka ilâhlar edindiler; onların (ilâh) olduğuna karşılık açık delil ve belge getirselerdi ya. Artık Allah'a karşı yalan uydurandan daha zâlim kim vardır?

16- Onlardan da, Allah'tan başka taptıklarından da ayrılıp çekildiğiniz zaman mağaraya yerleşin ki Rabbiniz üzerinize kendi rahmetinden yaysın ve işlerinizi de size uygun ve yararlı şekilde hazırlasın.

17- Bir görsen, Güneş doğunca mağaralarının sağına meyleder; batınca da onların sol tarafını kesip geçer. Onlar mağaranın genişçe bir yerinde idiler. Bu, Allah'ın açık belgelerinden biridir. Allah kimi doğru yola iletirse, o doğru yolu bulmuştur. Kimi de saptırırsa, artık onun için irşâd edecek bir dost ve yardımcı bulamazsın.

18- Onları uyanık sanırsın, oysa uyku halindedirler; sağa sola onları çevirip dururuz. Köpekleri de iki kolunu (mağaranın) eşiğine uzatmış vaziyette. Onları bir görseydin dönüp onlardan kaçardın ve için korku dolup ürperirdin.

19- Kendi aralarında birbirlerine sorsunlar diye onları uyandırıp kaldırdık. Onlardan bir sözcü, "Ne kadar burada eyleştiniz?" dedi. "Ya bir gün ya da daha az bir süre" dediler. "Ne kadar kaldığımızı Allah daha iyi bilir. Şimdi siz şu gümüş paranızla birinizi şehre gönderin de daha iyi ve temiz bir yiyeceğe bakıp ondan size bir rızık getirsin; (alışveriş ederken) ince ve nazik davransın, sakın sizi birine sezdirmesin!" dediler.

20- Çünkü onlar herhalde üzerinize çıkıp gelirlerse, ya sizi taşlayarak öldürürler ya da kendi dinlerine döndürürler ve o takdirde ebediyen kurtuluş bulamazsınız.

21- Böylece, Allah vaadinin hak olduğunu, kıyametin kopuşunda hiçbir şüphe bulunmadığını bilmeleri için (insanları) onların durumu hakkında bilgi sahipleri kıldık. Öyle ki, halk onların durumuyla ilgili kendi aralarında tartışıp duruyorlardı: "Onların üzerine bir bina yapın" diyorlardı. Halbuki Rableri onları çok iyi bilendir. Görüşleri üstün gelenler ise, "Andolsun ki, onların üzerine herhalde bir mescid kurmalıyız!" dediler.

22- "Mağaradakiler üçtür, dördüncüleri köpekleridir" derler. "Beştir, altıncıları köpekleridir" derler. Bu, gayba taş atmaktır. Kimi de, "yedidir, sekizincileri köpekleridir" derler. De ki: "Onların sayısını Rabbim daha iyi bilir. Onları pek az kimseden başkası bilmez." Onlar hakkında (şu) ortaya konulandan fazlasıyla tartışma ve onlar hakkında hiç kimseden bir şey sorma.

OLAYIN TARİHİ YÖNÜ

Klasik tefsirlerimiz bu "Yedi Uyuyanlar" hakkında ilmi değeri olmayan hayli bilgiler vermiş, senedi olmayan birçok rivayetler nakletmişlerdir. Biz onların hiçbirine iltifat etmedik.

Bilindiği gibi, Kur'ân-ı Kerim'de hâkim olan ilâhi metot gereği, tarihi olayların, kıssaların öğüt, ibret ve ders alınacak önemli safhalarına yer verilir, yeri ve tarihi üzerinde durulmaz; şahıs isimlerinden pek söz edilmez. Çünkü önemli olan, meydana gelen, olay ve kıssayı ibretli bir misal halinde gözler önüne sermek ve böylece ilâhi emirlerin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır.

Burada da "Yedi Uyuyanlar" olayı, putperest bir ülkede, zalim bir hükümdarın din ve vicdan hürriyetine imkân vermediği, inanan kişileri işkencelerle yıldırmaya ve vazgeçirmeye çalıştığı; Allah'a ve O'nun kita-

bı ile peygamberine imân eden bir grup şuurlu mü'minin, o hükümdara maddeten karşı koyma imkânları mevcut olmadığından, dinlerini ve inançlarını baskıdan ve zulümden kurtarmak ve korumak için ülkelerini terk ettikleri, o yüzden bir mağaraya sığındıkları konu edilmekte ve önce Mekke'de küfrün amansız saldırısına hedef olup bunalan mü'minler teselli edilmekte, sonra da hicret günlerinin yaklaştığına işaret edilmektedir.

Cenâb-ı Hakk'ın insanların hayat sahnelerinde binlerce ibretli olayların gelip geçtiğine dikkatleri çekerek, "Ashab-ı Kehf" olayının onlardan biri olduğunu ve o bakımdan pek de şaşılacak bir şey olmadığını hatırlatması, elbette ki çok anlamlıdır.

İşte bize düşen, sözü edilen olayın öğüt ve ibret alınacak safhaları üzerinde durarak birtakım olumlu sonuçlar çıkarmak ve cereyan ettiği yeri ve tarihi ise, daha çok tarihçilere bırakmaktır.

Ancak bu olayla ilgili "Hak Dini Kur'ân Dili" adlı tefsirde, değişik tarihi bilgiler verilerek birkaç paragraf halinde anlatılmaya çalışılmıştır. Onları buraya nakletmeyi uygun gördük.

İbn Esir Tarihi Kâmil'inde şöyle diyor: "Ashab-ı Kehf, Dekyus namında bir melikin zamanında idi. Dekyanus dahi denir. Efsus adındaki Rum şehrinde bulunuyorlardı."

Fakat Tarihi Kâmil'den anlaşıldığına göre Dekyanus, Dekyus'tan başka ve sonra gelmiş görünüyor. Zira Dekyanus "Diyuklenyanus" olmalıdır ki, Kâmil'de buna "Deklitanus" denilmiş ve Dekyus bundan birkaç melik önce anılmıştır.

Murad Bey'in tarihinde anlatıldığına göre, Hristiyanlar hakkında icra edilen katliamların en sonuncusu ve en dehşetlisi Diyuklenyanus'un zamanında meydana gelmiştir.

Fransızların "Grand Ansiklopedisinde "Sept Lormans" Yedi Uyurlar namile kıssa hakkında şöyle denilmiştir: Roma imparatoru "Dekyus-Decius" Hristiyanları katliam ettiği sırada asil bir aileye mensup yedi kardeş: Maksimyanns, Malkus veya Margus, Martinynanus, Diyomisyus, Yohanis ve Sürasiyü, kendilerini dinlerini terke zorlamak isteyen "Efes" valisinin tehditlerine kahramanca karşı koyduktan sonra bir mağaraya iltica ettiler. Onları ve onlarla birlikte kendilerini sadıkane takip etmiş olan köpeklerini

öldürmek için bu mağaranın kapısını ördüler, duvar bitmeden bir Hristiyan bu olayın münasebeti üzerinde yazmış olduğu bir bakır levhayı mağaradan içeri atmıştı. (Rakim bu levha demek oluyor) Fedailer uyudular, yüz elli sene veya yüz doksan yedi sene sonra dört yüz kırk sekiz tarihinde ikinci Teodos zamanında sadece bir gün uyumuş olduklarını zannederek uyandılar ve içlerinden birini yiyecek satın almak için şehre gönderdiler. Bu adam kapılarda salip (haç) işaretlerini görerek hayrete düştü.

Aynı zamanda alışveriş ettiği kimselere İmparator Dekyus zamanından kalma sikkeler gösterdiği için onları da hayrete düşürdü. Efes "Efsus" piskoposu, imparator ve imparatoriçe bu harikayı hayretle seyretmek için derhal mağaraya gittiler, fakat yedi şehit, ölülerin dirileceğine böylece delil gösterdikten sonra uykuya daldılar, ve bir daha uyanmadılar. Bunların kapanmış oldukları mağara sonraları mü'minlerin bağlılıklarıyla meşhur oldu. Bu mağarayı hâlâ seyyahlara (turistlere) gösteriyorlar. Bunların geriye bıraktıkları şeyler Marsilya'ya nakledildi. Nakil esnasında kullanılan büyük taş sandık Marsilya'daki Sent Viktor kilisesindedir. 528 tarihinde Suriye Piskoposu "Jean dö Sarağ"ın bir kıssa şekline soktuğu bu dasitan sonradan Greguvar dü Loz tarafından Süryanice'den Lâtince'ye terceme ve teksir edildi.

Bu eserin ismi (Döglorya Martirom)dur. Bu yedi kişinin isimleri Yunan ve Lâtin, Habeş ve Rus takvimlerinde bazı değiştirmeler ile yer almıştır. Yunan takvimlerinde sekizinci olarak köpeğin ismi de görülür. Lâtin kilisesinde bunların tezkârı (anma törenleri) yedi temmuzda icra edilmiştir. Yunan kilisesine göre, yedi şehidin mağaraya kapandıkları gün, dört Ağustos ve uyandıkları gün, yirmi iki teşrin olur."[1]

Ashab-ı Kehf Olayından Mesajlar

Cenâb-ı Hak, kâfirler tarafından -sırf Hristiyan oldukları için- zulme ve hakarete uğrayan, ölümle tehdit edilen yedi genç kardeşten söz ederken, onların başından geçen ibret dolu safhalardan önemli kısımları Kur'ân'da zikrediyor.

Bu anlatımla Allah mü'minlere şu mesajları vermektedir:

1- Kâinatın her parçası, ilâhi varlığı ve birliği yansıtan belgeler ve

1 Hak Dini Kur'ân Dili: 5/3233, 3234

mucizelerle doludur. Sadece dünyanın şaşmayan bir kanuna göre boşlukta iki ayrı hareketini -herhangi bir yavaşlama ve noksanlaşma söz konusu olmaksızın- sürdürmesi, fiziksel bir mucize değil midir? "Yedi Uyuyanlar" olayı buna kıyas edilince pek önemsiz kalmaz mı?

İşte Kur'ân bu gerçeği hatırlatıyor. Aklını, vicdanını kullanabilenler için her tarafın mucize ve harikalarla dolu olduğunu bildiriyor.

2- Allah'ı inkâr eden zorba bir idareyi değiştirmek mümkün olmadığı takdirde, canı, dini, imânı ve insan olmanın şerefini koruyup kurtarmak için daha emin, din ve vicdan hürriyetine saygılı bir yere gidilir.

3- Cenâb-ı Hakk'ın bizim henüz bilmediğimiz öyle kanunları vardır ki, onları harekete geçirince, insan ölmeden asırlarca uykuda kalabilmekte ve bir hastalık da arız olmamaktadır, az bir enerjiyle varlığını sürdürebilmektedir. İlmi araştırmalar ilerledikçe insanoğlu bu konuda belki birtakım ip uçları elde edebilir. İnsan ruhunun ne kadar güçlü ve kudretli olduğunu, beden ruha tabi olunca, gıdaya bile ihtiyaç hissedilmeyeceğini belki keşfedebilir.

4- Allah (celle celaluhu) dosdoğru inanıp Hakk'a bağlanan o gençlere, kendi yüce kudretini izhar ederek, öldükten sonra diriltilmenin mümkün olduğunu gösterdi. Üç yüz küsur yıl uyuduktan sonra, bir gün veya daha az bir süre uyumuşçasına uyanmaları, bunun en açık misalidir.

Belirttiğimiz bu dört madde, olayın özeti ve ana temasıdır. Açıklanması ise, kısaca şöyledir:

1. Genç yaşta nefsin aşırılıklarını frenleyip Allah'a dosdoğru inanmak, imânların en güzelidir. Dine ve ahlâka gençlerin sahip çıkması, inkarcı zorba bir idareyi gençlerin bilimsel açıdan zararlı görüp reddetmeleri, geleceğe ümitle bakmayı ilham eder.

2. İmân ve fazilet uğruna üstün cesaret göstermeyen bir topluluk, her zaman ezilmeye, itilip kakılmaya mahkumdur.

3. Bâtılın kalpleri ve vicdanları aydınlatmayacağını delillerle ortaya koymak ve küfrün, azgınlığın, hürriyetlere saygısızlığın hiçbir millete ve ülkeye rahmet getirmeyeceğini, onları hiçbir zaman başarılı kılmayacağını ortaya koymak, çok daha bilgili, imanlı gençlerin görevi olduğunu unutmamak gerekir.

4. Allah'a, O'nun dinine iftira edip yalan uyduranlardan daha zalim kim vardır veya kim olabilir? Din adına taviz yoktur. İnkarcı maddecileri memnun etmek için dinin hükümlerini, esaslarını değiştirmek en büyük haksızlıktır. İşte Kur'ân ilgili âyetlerle bunu haber veriyor.

5. Küfürden, sapıkların şerrinden ve onların bağlı bulunduğu bâtıldan kurtulmanın yollarını arayanlara, çare bulamadıkları takdirde onlardan uzaklaşmak suretiyle kulluk görevlerini huzur içinde yerine getirenlere Cenâb-ı Hak geniş rahmetiyle yönelir ve işlerini kolaylaştırır.

6. Mağaranın genişçe bir yerinde uyuyup sabah-akşam güneşinin onlara dokunmadan makaslayıp geçmesi ise, mağaranın yapısı ve yönü hakkında kısa bir bilgi veriyor. Hem vücudun bir kısmının güneşte, bir kısmının gölgede kalmasının sağlık için zararlı olabileceğine belki işaret ediliyor. Zira bu hususta Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in de ümmetine uyarısı olmuştur.

7. İlâhi sünnete, yani insan hayatıyla iç içe olan kanunlara uyanları Allah doğru yola eriştirir; uymayanları ise, sapıklıkları üzere bırakır.

8. Uzun yıllar uyuyanların vücutlarının çürümemesi ve kan dolaşımının aksamaması için sık sık melekler tarafından sağa-sola döndürüldükleri açıklanıyor. Bu, uzun süre uyuyan çocukları ve yatalak olan hastaları belli vakitlerde sağa-sola çevirmemizi ilham ediyor.

9. Köpeğin ekmeğini yediği kapıya sadık olduğu, yedi uyuyan gençleri korumak için kollarını eşiğe uzatıp uyuduğu bildiriliyor. Bir tehlike anında köpeğin daha duyarlı olduğu dolaylı şekilde anlatılıyor.

10. Uzun yıllar saçları, sakalları ve tırnakları uzayan o gençlerin korkunç bir görünüm içinde bulundukları haber veriliyor. Bu, belli sürelerle saç ve sakalı düzeltmenin gereğine işarettir.

11. Kabir âleminin de böyle bir uyku devresine yakın bir anlam taşıdığına dikkatler çekiliyor. Ruhlar için bir bakıma zaman kavramının söz konusu olmadığına işaretle, kabir âleminin pek uzun sürmeyeceğine atıf yapılıyor.

12. Birkaç gün rahat yaşayabilmek için putperestlerin inançlarını benimsemek veya onlar gibi bâtıl ilâhlara tapmak, ebedi hayatı kaybetmeye sebep olur. Öyleleri için kurtuluş yolları kapanır ve yardımcı da bulunmaz.

13. Olayın deşifre edilmesi, mağaranın tanıtımının yapılması, insanlara, Allah'ın vaadinin mutlaka gerçekleşeceğini ve kıyametin, vakti ve saati gelince mutlaka kopacağını kanıtlamak içindir.

14. Halkın bu gibi olağanüstü sayılan olaylara karşı ilgisinin fazla olduğu, ölen kâmil kişilere daha çok saygı duyulduğu, buna ölçü olarak da Yedi Uyurlar üzerine bir bina veya mescit yapılmasını kararlaştırmaları gösteriliyor.

Oysa mescit ölüler için değil, diriler için yapılır ve öyle olmalıdır.

15. Uyuyan gençlerin sayısı hakkında tartışmanın gereksiz olduğu, bir bakıma karanlığa taş atma anlamını taşıdığı blidiriliyor. Aynı zamanda hakkında kesin bilgi ve delil bulunmayan bir olay, bir konu hakkında iddialaşmaya, tartışmaya girilmemesi emrediliyor.

16. Yerin üstündeki hareketli canlıların ve bitkilerin bir gün kupkuru toprak haline getirileceği belirtildikten sonra Yedi Uyurlar olayı buna çok açık bir misal olarak veriliyor. "Öldürmeden üç yüz şu kadar yıl uyutan Allah(celle celaluhu), elbette ki insanları toprak haline getirdikten sonra diriltmeye kadirdir" inancı telkin ediliyor.

Ashab-ı Kehf hakkında çeşitli rivayetleri toplayıp geniş bilgi veren ünlü müfessir İbn Cerir et-Taberi'nin tesbitlerini, hacmimiz müsait olmadığından buraya nakletmedik. Ancak fazla bilgi edinmek isteyenlere onun Camiu'l-Beyan Fi-Tefsiri'l-Kur'an adlı tefsirini tavsiye ederiz.[1]

Hristiyan kaynaklara göre, Ashab-ı Kehf olayı M.S. 250 yıllarına rastlamaktadır. Ancak Roma İmparatorluğu Hristiyanlığı kabul ettikten sonra olay üzerinde daha. fazla durulduğu ve M.S. 447'de Roma İmparatoru II. Theodosius döneminde uykudan uyandıkları sanılmaktadır. Bu tesbite göre, Ashab-ı Kehf'in mağarada 197 yıl uyudukları ortaya çıkıyor ki, tesbitin sıhhatli olduğu söylenemez. Çünkü Kur'ân'da üç yüz küsur yıl uyudukları belirtilmektedir. Allah daha iyisini bilir.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıda geçen âyetlerle, Mekke'de mü'minleri tedirgin edip din ve vicdan hürriyeti tanımayan müşriklerin eza ve cefasına tahammül etmeye

1 Camiu'l-Beyan Fi'Tefsiri'l-Kur'ân: 15/132-137

çalışan mü'minleri teselli etmek ve yakında hicret olayının meydana geleceğini kapalı bir şekilde haber vermek üzere Ashab-ı-Kehf misal verildi. Önemli safhaları anlatılarak mü'minlere birtakım mesajlar iletildi.

Aşağıdaki âyetlerle, Ashab-ı Kehf'in mağarada kaldıkları süre üzerinde duruluyor. Kesin belge olmadan bir olay ya da konu üzerinde tartışılmaması hatırlatılıyor. Bir iş yapılmak istendiğinde, "Allah dilerse" demenin çok yararlı olacağı bildiriliyor. Sonra da dinle ilgili konularda Kur'ân'a bağlı kalmanın gereği belirtiliyor.

وَلَا تَقُولَنَّ لِشَاْىْءٍ اِنِّى فَاعِلٌ ذٰلِكَ غَدًا ﴿٢٣﴾ اِلَّآ اَنْ يَشَآءَ اللّٰهُ ۜ وَاذْكُرْ
رَّبَّكَ اِذَا نَسِيتَ وَقُلْ عَسٰٓى اَنْ يَهْدِيَنِ رَبِّى لِاَقْرَبَ مِنْ هٰذَا رَشَدًا ﴿٢٤﴾
وَلَبِثُوا فِى كَهْفِهِمْ ثَلٰثَ مِاَئَةٍ سِنِينَ وَازْدَادُوا تِسْعًا ﴿٢٥﴾ قُلِ اللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا
لَبِثُوا ۚ لَهُ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۖ اَبْصِرْ بِهٖ وَاَسْمِعْ ۚ مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهٖ مِنْ
وَلِيٍّ ۖ وَلَا يُشْرِكُ فِى حُكْمِهٖٓ اَحَدًا ﴿٢٦﴾ وَاتْلُ مَآ اُوحِىَ اِلَيْكَ مِنْ كِتَابِ
رَبِّكَ ۚ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهٖ وَلَنْ تَجِدَ مِنْ دُونِهٖ مُلْتَحَدًا ﴿٢٧﴾

23-24- Hiçbir şey için "Ben bunu mutlaka yarın yapacağım" deme; ancak Allah dilerse yapacağım, de. Unuttuğun zaman Rabbini an ve de ki: Umulur ki Rabbim beni buncan daha yakın doğruya eriştirir.

25- Onlar mağaralarında üç yüz yıl kaldılar ve dokuz da artırdılar.

26- De ki: Onların ne kadar kaldığını Allah daha iyi bilir. Göklerin ve yerin gaybını (gizli kapalı hususlarını) bilmek Allah'a aittir. O ne güzel görür ve ne güzel işitir! Onların O'ndan başka bir dostu ve yardımcısı yoktur. O, hiç kimseyi hükmünde ortak tutmaz.

27- Artık sen Rabbin kitabında sana vahyolunanı oku. O'nun sözlerini değiştirecek yoktur ve sen O'ndan başka bir dayanak ve sığınak elbette bulamazsın.

İNİŞ SEBEBİ

Yahudilerden aldıkları bilgi üzerine, Mekkeli putperestler, Hz. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e gelerek ruhtan, yedi uyuyanlardan ve bir de Zülkarneyn'den sordular. Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz onlara: **"Yarın gelin de cevabını vereyim"** buyurdu ve "inşaallah" demedi. Bunun üzerine melek Cebrail gecikti ve sonra yukarıdaki âyetler indi.[1]

İbn Cerir'in rivayetine göre. Melek Cebrail on beş gün gecikmiştir.[2]

Kuvvet ve Kudreti Allah'a Çevirmek

وَلَا تَقُولَنَّ لِشَايْءٍ اِنِّى فَاعِلٌ ذٰلِكَ غَدًا ۙ اِلَّآ اَنْ يَّشَآءَ اللّٰهُ ۚ

"Hiçbir şey için "Ben bunu mutlaka yarın yapacağım" deme; ancak Allah dilerse yapacağım de."

Kur'ân, ilgili âyetle mü'minlere konuşma kurallarından birini ve Allah (celle celaluhu) ile olan ilgisinin ölçü ve edebini hatırlatıyor. Varlık âleminin en seçkin parçası olan insan, her an ilâhi kudretin tasarrufu altında bulunuyor. Vücudu O'nun kudretinin eseri, yetenekleri O'nun inayetinin tecellileri, fiziksel yapısı O'nun sanatının harikasıdır. O halde Cenâb-ı Hakk'ın var kılıp istifademize sevkettiği nimetlerden nasibimizi alırken O'nun ismini anarak başlamamız ve yine O'nun ismini anarak bitirmemiz ve bir işe başlayacağımıza karar verirken "inşaallah" dememiz kadar tabii ne olabilir? Her şeyden önce Allah'a karşı olan edep, terbiye ve saygımızın gereğidir. Rabbimiz her şeyden fazla sevilmeye, saygı gösterilmeye ve güven beslenmeye lâyık değil midir? Aslında O'nun ne bizim ibâdetimize, ne duamıza, ne de besmele ile başlayıp hamd ile bitirmemize ve yapmak istediğimiz şeyler konusunda "inşaallah" dememize ihtiyacı yoktur. Bütün bunlar kulluğumuzu idrâk etmemizin sözlü belgeleri, imânımızı şüpheden uzak bulundurmamızın içten dışa vuran tezahürleridir.

Unutmamak gerekir ki, bir işe başlayabilmemiz, bir işi başarabilmemiz için mutlak surette ilâhi yardım ve rahmete muhtaç bulunuyoruz. O bir an bize taalluk eden kudretinin tecellilerini kesintiye uğrattığı takdirde, bizler güçsüz, enerjisiz ve hareketsiz birer et-kemik yığını olarak kalırız.

1 Lübabu't-te'vil: 3/195

2 Câmiu'l-Beyân Fi-Tefsiri'l-Kur'ân: 15/127, 128

Yaptığımız her şeyde O'nun kudret ve inayetinin payı yüzde yüzdür. Bu bakımdan bir şeyi yapmaya karar verdiğimizde "inşaallah", yani "Allah dilerse" dememiz, bütün kuvvet ve kudretleri O'na ait kılmamızın açık ifadesi, teslimiyetimizin sözlü belgesi, kalbimizin imân ile yatışmış olmasının bir tezahürüdür.

Rasulullah (sallallahu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in, kendisinden üç şey hakkında soru soranlara "yarın gelin de cevabını vereyim" demesi ve "inşaallah" sözüyle bağlamaması, ilâhi plân ve programın gerçekleştirdiği bir misaldir. Aynı zamanda bu olay, kişinin, ne kadar bilgili ve yetenekli olursa olsun, ne kadar ileriyi görürse görsün, mutlaka Allah'ın vereceği kuvvet ve rahmete muhtaç bulunduğunu anlatan bir belgedir.

Yedi Uyurların Mağarada Kaldıkları Süre

وَلَبِثُوا فِي كَهْفِهِمْ ثَلٰثَ مِائَةٍ سِنِينَ وَازْدَادُوا تِسْعًا

"Onlar mağaralarında üç yüz yıl kaldılar ve dokuz da artırdılar."

Yedi Uyurlar'ın sığındıkları mağarada ne kadar süre uyuya kaldıkları hakkında hayli farklı tesbit ve yorumlar yapılmıştır. Az yukarıda da naklettiğimiz üzere, Roma imparatoru II. Theodosius zamanında daldıkları uykudan uyandıklarını tesbit edenlere göre, M.S. 250 yılında olay meydana gelmiş ve sözü edilen imparatorun tahtta bulunduğu 447 yılında uyandıkları anlaşılmıştır. Bu tesbite göre, sözü edilen genç grup 197 yıl uyumuşlardır. Bu sayıdan daha az ve daha çok uyuduklarını iddia edenler de olmuştur.

Kur'ân bu konuda kesin bir rakam vermekte midir? İlgili 25. âyeti iki şekilde yorumlamamız mümkündür. Birincisi, cümlenin 22. âyetle irtibatlı olmadığı; ikincisi ise, irtibatlı olduğu şeklindedir.

Birinci yoruma göre: Kur'ân her türlü tahmin ve farklı tesbitleri bir tarafa itip Güneş ve Ay yıllarına göre iki süre belirlemektedir. Güneş yılına göre, 300 yıl, Ay yılına göre, yaklaşık 309 yıl uyuduklarını açıklamaktadır.

İkinci yoruma göre: Mağaraya sığınan gençlerin kaç kişi olduklarında nasıl farklı görüş ve tesbitler ortaya çıkmışsa, mağarada kaç yıl uyudukları hakkında da öylece farklı görüş ve tesbit ortaya çıkmıştır. Kimine göre, 300 yıl, kimine göre ise, 309 yıl.

Klasik tefsirlerimizde birinci yoruma ağırlık verilmiş ve Güneş tak-

vimi ile Ay takvimi arasında 11 gün farkın söz konusu olduğunu belirterek 300 güneş yılının yuvarlak hesapla 309 ay yılına tekabül ettiğini ve Kur'ân'ın bilhassa bu farka dikkatleri çektiğini söylemişlerdir.

Ne var ki, 26. âyet ikinci yorumun daha isabetli olduğu kanaatini doğuruyor.

"De ki: Onların ne kadar kaldığını Allah daha iyi bilir. Göklerin ve yerin gaybını (gizli, kapalı hususlarını) bilmek Allah'a aittir."

Ünlü İngiliz tarihçisi Edvvard Gibbon (1737-1794), Roma İmparatorluğuyla ilgili beş ciltlik tarihinde -ki bu, M.S. 180-1500 yıllarını kapsar- Ashab-ı Kehf olayına da temas etmiş ve Roma İmparatorluğu'nun Hristiyanlığa karşı olduğu, dindarları takibata uğrattığı dönemini ve sonra da adı geçen imparatorluğun Hristiyanlığı kendilerine din olarak seçip benimsedikleri dönemi ele alıp incelemiş ve böylece Ashab-ı Kehf'in, yani Yedi Uyurlar'ın mağarada 196 yıl uyuduklarını iddia etmiştir.

Onun bu tesbit veya iddiası doğru ise, ikincilerin yorumuna göre, Kur'ân'ın beyânına ters düşmemektedir. Birincilerin yorumuna göre ise, Kur'ân'ın beyânına ters düşmekte ve arada büyük bir fark bulunmaktadır. O takdirde Kur'ân'ın verdiği rakam mutlaka doğru, onun tesbiti ise elbette yanlıştır. Nitekim Meydan Larousse'da ilgili maddenin açıklamasında şu cümle yer almaktadır: "Gibbon'un adı geçen eseri, tarihi bir inceleme olarak değerini kaybetmekle beraber edebi açıdan önemlidir."

Böylece, gençleri öldürmeden asırlarca mağarada uyutan Allah'ın mutlaka ölüleri diriltmeye kudretinin yettiği ve kıyametin de vakti ve saati gelince kopacağında hiç şüphe bulunmadığı bir defa daha kesinlik kazanmış oluyor. Sonra da bu olayla, bizim henüz çözemediğimiz birçok esrar ve hikmetin, ilâhi sünnet ve kanunun bulunduğu hatırlatılmaktadır. O bakımdan aklımızın ermediği, bilgimizin yetmediği bir konu veya olayı hemen ret veya inkâr etmemizin çok sakıncalı sonuçlar doğuracağına işaret edilmekte, her konu ve mesele hakkında ciddi araştırma yapmamızın daha doğru olacağı dolaylı şekilde ilham edilmektedir.

Bundan Daha Yakın Olan Doğru

Mağarada uyuyan gençler, Hristiyan olup Hak uğruna zâlim putperest bir imparatordan kaçıp imanlarını kurtarmak pahasına dünya nimet-

lerine veda eden çok mutlu kişilerdir. Uzun süre uyumaları, hem ilâhi kudretin yüceliğini yansıtmakta, hem de haktan yana olanların Allah (celle celaluhu), melekler ve insanlar tarafından hayır ve rahmetle anılacakları ve bunun kıyamete kadar devam edeceği belirtilmekte ve asıl kalıcı olan hayırlı amelin, Allah rızası doğrultusunda gerçekleşmiş bulunandan başkası olmadığı bilgisi verilmektedir.

Ama bu olaydan çok daha yakın, çok daha tatmin edici olan bir gerçek vardır, o da Kur'ân mucizesidir. Her âyet ayrı bir belge, her hükmü benzersiz bir rahmet, her kıssası yönlendirici bir öğüt ve ibrettir. Ümmi, yani okur-yazar olmayan bir Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'in böylesine her yönüyle mükemmel ve kusursuz bir kitabı tebliğ edip öğretmesi ise, en büyük mucizedir.

Allah Sözünü Değiştirecek Yoktur

وَاتْلُ مَآ اُوْحِيَ اِلَيْكَ مِنْ كِتَابِ رَبِّكَ ۚ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهٖ وَلَنْ تَجِدَ مِنْ دُوْنِهٖ مُلْتَحَدًا

"Artık sen Rabbinin kitabında sana vahyolunanı oku. O'nun sözlerini değiştirecek yoktur ve sen O'ndan başka bir dayanak ve sığınak da elbette bulamazsın."

Son kitap bütünüyle Allah sözüdür. Kelime konum ve dizimindeki olağanüstü uyum ve ahenk, manasındaki yüksek hikmet her bakımdan onun ilâhi olduğuna şehadet etmektedir. Yirmi üç yıla yakın bir süre içinde kısım kısım, parça parça inmesinin sebeplerinden biri de şudur: İndiği gibi korunsun, vahyedildiği gibi yazılıp ezberlensin ve ona hiçbir zaman insan sözü karışmasın, karıştırılmasın.

Abbasi halifelerinden Me'mun devrinde İslâm'a giren bir Yahudi din aliminin itirafı, bunun binlerce kanıtlarından sadece biridir. Bir önceki surenin tefsirinde de naklettiğimiz gibi, iyi bir hattat olan Yahudi, önce Tevrat'ı yazıp yer yer ilâveler ve noksanlar meydana getirmiş ve sonra da o vaziyette yazdığı nüshayı hahamlara takdim etmiş. Ne var ki, hiçbiri bunun farkına varamamış ve en küçük bir itirazda bulunmamıştır. İncil'i de aynı şekilde yazıp papazlara sunmuş, yine herhangi bir itiraz olmamış, üstelik bu hizmetinden dolayı taltif edilmişti. Sıra Kur'ân'ı yazmaya gelmiş,

onu da bazı ilâve ve noksanlaştırmalarla yazıp sahaflara götürmüş, kapağını açan sahhaf, yapılan tahriflerin hemen farkına varmış ve Yahudi'nin üzerine yürümüştür. Özetini sunduğumuz bu olay üzerine Yahudi din âlimi son derece duygulanmış ve "İşte Allah sözü budur ki onu değiştirmek mümkün değildir" diyerek içindeki bütün şüpheler kalkmış ve gönül yatışkanlığı içinde İslâm'a girmiştir.

Âyetin bir diğer yorumu ise şöyledir; din âlimleri, Kur'ân'ı bir bütün halinde korumakla yükümlüdürler. Onun hükümlerini aynen tebliğ etmeleri, soranlara eksiksiz cevap vermeleri; şunu, bunu dine ısındırmak için en küçük bir değişiklik yapmamaları gerekmektedir. Çünkü Allah sözü değiştirilmez, O'nun hükümlerine dokunulmaz ve emirleri kişilerin arzularına veya mantıklarına göre yorumlanmaz.

ÂYETLER ARASINDA BAĞLANTI

Yukarıdaki âyetlerle, Yedi Uyurlar'ın mağarada kaldıkları süre üzerinde duruldu ve bir konu veya olay hakkında kesin bilgi edinmeden iddialı olmanın sakıncaları bulunduğuna işaret edildi. Gelecekte yapılması istenen bir işi kararlaştırırken "inşaallah" demenin gereğine dikkatler çekildi. Sonra da dini konularda Kur'ân'a bağlı kalmanın lüzumu belirtildi.

Aşağıdaki âyetlerle, kendilerini sabah ve akşam ibâdete verip Rablerine duâ eden mü'minlerle beraber olmanın faydalarına atıf yapılarak aklını, düşüncesini nefsinin emrine verip hevesinin peşine takılan sapıklara iltifat edilmemesi tenbih ediliyor. Sonra da imân temeli üzerinde salih amellerde bulunanlar müjdeleniyor; onların aksine bir yol tutan sapıklar için hazırlanan Cehennem azabı hatırlatılıyor.

7. CİLDİN SONU

7. CİLT ÖNEMLİ KONULAR FİHRİSTİ
İBRAHİM SURESİ

İbrahim suresinin kapsadığı başlıca konular....9
İlâhi şifreler....11
Kur'ân'dan amaç nedir?....11
Göktekiler ve yerdekiler Allah'a aittir....12
İnkâr karanlığındaki körlüğün belirtileri....14
Her Peygamber, kendi kavminin diliyle gönderilmiştir....15
Uyarılar arasında benzerlik....19
Gösterilen mu'cizeler....19
Musa Peygamber dokuz âyetle gönderilmiştir....21
Sabır ve şükür....25
Allah'ın varlığını isbat eden üç delil....30
Peygamberin hayret uyandıran sözleri....31
Zulmün sınırı....35
İlâhi inayetin tecellisi....35
Hak kavramı neyi hatırlatıyor?....42
Cehennem'den bir tablo....44
İblisin mahiyeti nedir?....46
İmanın karşılığı....49
Neden selâm....49
İman ile amel....51
Güvenli şehir: Mekke....68
Ziraata elverişli olmayan bir vadi....70
Gönüllerin Mekkeli'lere meylettirilmesi....71
Mekkeli'lerin bazı ürünlerle rızıklandırılması....71
İsmail ve İshak'ın verilmesi....72
Duada tertip....74
İbrahim Peygamberin duası ve azabın geciktirilmesi....77
İlâhî rahmet gereği bir başka uyarı....78
Mazeret beyanına yer yoktur....79

Allah'ın verdiği söz....81
Göklerin ve yerin düzen değiştirmesi....82
Bedenlerin düzen değiştirmesi....82

HİCR SURESİ

Hicr suresinin kapsadığı başlıca konular....89
Kur'ân her bakımdan «mübîn»dir....92
Kur'ân'ın müslümanlara önemli haberi....93
Kur'ân'ın koruyucusu Allah'tır....100
Kur'ân'ın korunması konusunda tarihi bir olay....101
Burçlar....107
Gök haberleri şeytanlardan korunmuştur....107
Yeryüzünde her şeyin belli bir programa göre yaratılması....110
Canlılar âlemi....110
Her şeyin hazinesi O'nun katındadır....113
Rüzgârları aşılayıcı olarak gönderir....114
İnsanın pişmedik kuru, çürümüş çamurdan yaratılması....118
Cin ile şeytan....122
İnsanın yüceliği ve azizliği....123
Âdem Peygamberin sıfatı....124
Allah'ın kendi ruhundan Âdem'e üflemesi....125
Dünya bir bakıma zıtlar âlemidir....126
İhlâsa erenlerin özellikleri....130
Cehennem, yedi tabakadır....132
Lût olayı....141
Eykeli'ler....145
Hicirli'ler....146
Kıyâmet mutlaka kopacaktır....151
Seb'ul-mesâni (Tekrarlanan yedi ikili âyet)....154
Fâtiha sûresi, ikilenen sûre olarak anılmıştır....154
Fâtiha Kur'ân'ın özetidir....155
İnkâr ve nimet....157
Müminlere karşı mütevazi olmak....159

Peygamber (aleyhisselam) açık bir uyarıcıdır....159
Allah'ın emirlerini açıkça tebliğ etme dönemi....163
O dönemde gelişen olayın içyüzü....164
Kulun iki hali vardır....165
İnsan hayatını nura garkeden üç emir....166

NAHL SURESİ

Nahl sûresinin kapsadığı başlıca konular....171
İnen vahiy genel ölçüde iki amaca yöneliktir....176
Peygamberi ancak Allah seçer....176
İnsan mutfeden yaratılmıştır....180
Üç yararlı ürün....186
Gece ile gündüz - güneş ile ay....187
Değişik renkte ve biçimdeki bitkiler....188
Denizi ürünleriyle birlikte hizmetimize vermiştir....189
Deniz hukuku....189
Dağların dengedeki rolü....191
Yıldızlarla yönleri belirlemek....192
İnkâr ve cehalet sadece kılıf değiştirir....200
Ümitsizlik anında Allah'ı anmanın yararı var mıdır?....204
Neden sonu gelmeyen azap?....205
İyiliğin karşılığı iyiliktir....207
İnsan iyiliğe veya kötülüğe zorlanıyor mu?....210
Her ümmete bir peygamber gönderilmiştir....213
Doğru yola iletmek Allah'a aittir....215
Öldükten sonra dirilip kalkmak....216
"Kün / Ol" emri....218
Allah yolunda hicret edenler....220
Dünyada en güzel ülke....221
Peygamberler erkeklerden seçilmiştir....223
İndirilen Zikir....224
Kur'ân'ın indirilmesinin hikmet ve sebepleri....224
İnkârcı sapıkları izleyen dört büyük tehlike....226

Gölgelerin secde etmesi....228
Her şey secde halindedir....229
Göklerde canlı yaratıklar var mıdır?....230
Her varlık O yüce kudretten korkar....233
Ancak bir ilâh vardır....234
Sıkıntılı ve felâketli dönemlerde Allah'a yönelmek....235
Birkaç günlük zevk ile oyalanıp avunmak....236
Hayvanları koruma....245
Allah, azabı çabuklaştırmaz....246
Kur'ân-ı Kerim'in indirilmesinin bazı sebepleri....248
Kur'ân'ın yağmura benzetilmesi....250
Öldükten sonra dirilmemizi anlatan açık bir misal....251
Ters ile kan arasında meydana gelen süt....252
İçki ve helâl rızık....253
Balda şifâ vardır....257
Allah verdiği bilgiyi geri alır....261
Rızık hususunda kiminin kiminden üstün kılınması....263
Aile yuvasının önemi....265
İnsanları robotlaştıranlar....269
Göklerin ve yerin gaybı Allah'a mahsustur....273
Kıyâmetin aniden kopması....274
Her ümmetten bir şahit getirilecek....280
Putlar konuşturulacak....281
Toplumu fazilet temeli üzerinde yükselten altı prensip....287
Antlaşma ve sözleşmelere bağlı kalmak....294
Dileseydi, bütün insanları bir tek ümmet yapardı....297
Kur'ân-ı Kerim'de Ashab-ı Kirama sesleniliyor....299
Tükenen ve tükenmeyen nimetler....300
Bazı konularda erkek ve kadın eşitliği....304
İman ve sâlih amel....305
Sâlih amel imanla birleşince güzel bir hayat yaşatmaya sebep olur....306
Kur'ân okumaya başlarken Eûzu çekmek....307

Şeytanın Allah'a ortak koşanlar üzerinde sultası vardır....308
Bir âyeti, başka bir âyetin yerine koyup değiştirmek....311
Kur'ân'ın üç ana hedefi....313
Onu Ruhul kudüs hak ile indirmiştir....314
Hatâ, unutma ve zorlanmanın fıkhı yönü....319
Medineli'lere verilen tarihi misal....326
Medineli'lere tavsiye....329
Zarûretler sınırlıdır....331
Helâl ve haram kılma yetkisi....332
Yahudilere haram kılınan şeyler....334
İbrahim Peygamber tek başına bir ümmet idi....337
İbrahim Peygamber (aleyhisselam)'in bazı özellikleri....339
Cumartesi gününe mahsus kısıtlamalar....343
Cuma gününe ta'zim....344
İrşat ve dâvetin üç yolu....345
Konuşma tekniği....347
Mürşidin görevi....349

İSRÂ SÛRESİ

İsrâ sûresiyle ilgili hadisler....356
Peygamberimiz (aleyhisselam) Mi'rac gecesi Rabbını gördü mü?....362
İsra ve Mi'rac olayı bize neleri öğretiyor?....364
İsrâ ve Mi'rac kelimeleri....365
İsrâ olayı hakkında görüş ve tesbitler....366
Nuh Peygamberle birlikte gemiye binenlerin soyu....371
İsrail oğullarının iki defa fesat çıkaracakları haber veriliyor....371
Bir millet verdiği sözden dönerse, Allah da hükmünü değiştirir....373
Kur'ân'ın üç ayrı vasfı....375
Kötülüğü isteyip beddua etmek doğru mudur?....376
Ayın önceleri ateş halinde olması....379
On iki emir....397
Zinaya yaklaşmamak....402
Yetim malına el uzatmamak....403

Ölçü ve tartıyı tam tutmak, doğruluktan ayrılmamak....403
Bilmediğin bir şeyin ardına düşmemek....404
On iki emir, on iki peygamber....406
Dünya hayatı mutlak hikmete dayalı olarak düzenlenmiştir....410
Kâinat hikmetle kurulmuştur....411
Allah'a evlat isnat etmek....412
Kur'ân-ı Kerim akla ve sağduyuya seslenir....412
Birden fazla ilâh olsaydı, neler olurdu?....413
Her şey Hakk'ı teşbih etmektedir....414
Allah halim dir, Gafûr'dur....416
Kulakları ağırlaştıran, kalpleri körelten sebepler....420
Allah birliğine karşı tepki....421
İman temelini oluşturan dört önemli husus....425
Peygamber vekil olarak gönderilmiştir....433
Zebûr, Davud Peygambere indirilmişti....434
Allah'a yaklaşmak için vesile....438
Her medeniyet, önceki medeniyetlerin enkazı üzerine kurulur....439
Açık âyetlere rağmen inkâr devam ederse, ne olur?....440
Peygamber'e (aleyhisselam) gösterilen gerçek....441
Kur'ân'da lânetlenmiş ağaç....441
Cehennem'de yeşeren ağaç....442
İblis, nefis ve şehvete seslenir....445
Denizlerdeki hazineler....449
Denizde korkunç fırtına....450
İnsanın aziz ve saygıdeğer kılınması....451
Dünyada kör olan, âhirette de kördür....457
Mü'minleri fitneye düşürmek isteyenler....458
Beş vakit namaz....465
Teheccüd namazı....466
Hicrete hazırlık işaretleri....467
Hak gelince bâtıl yok olur....468
Kur'ân şifâ ve rahmettir....470

İnsan karakteri ikiyüzlü madalyona benzer....472
Ruh kavramı....474
Size ilimden az şey verilmiştir....477
Kur'ân bütünüyle rahmettir....479
Kur'ân sıradan bir kitap değildir....480
Kur'ân'ın kapsadığı başlıca konular....481
İnsanı gerçek anlamda mutlu eden her şey Kur'ân'da açıklanmıştır....483
Peygamberliğin ne olduğunu bilmeyen gâfiller....487
Körler, dilsizler, sağırlar....492
Âyetleri inkâr....493
Gökleri ve yeri yaratan kudret....494
Cimrilik nefsin karakteridir....495
Musa Peygamber'e (aleyhisselam) verilen dokuz âyet (Mu'cize)....198
Kur'ân'ın parça parça indirilmesi....507
Allah'ın isimleri....509
Namazda kıraat....510
Allah, kendini üç sınıfla anmaktadır....510
Allah'ı tenzih ve tekbir beş kademede gerçekleşir....511

KEHF SÛRESİ

İsrâ Sûresi ile Kehf Sûresi arasındaki bağlantı....515
Kur'ân'ın indirilmesinin bazı sebepleri....517
Ashab-ı Kehf olayının tarihi yönü....524
Ashab-ı Kehf olayından mesajlar....526
Yedi uyurların mağarada kaldıkları sure....532
Allah sözünü değiştirecek yoktur....534